F. L.
Čelakovského
BÁSNĚ.
IV.

Dr. F. Šindelář

NÁRODNÍ BIBLIOTÉKA.

VÝBOR PRACÍ

ČELNĚJŠÍCH SPISOVATELŮ ČESKOSLOVANSKÝCH.

REDAKTOR: FRANTIŠEK ZÁKREJS.

DÍL PADESÁTÝOSMÝ.

SPISY FRANT. LAD. ČELAKOVSKÉHO.

SVAZEK ČTVRTÝ.

V PRAZE.

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1880.

FR. LAD. ČELAKOVSKÉHO

SEBRANÉ SPISY.

SVAZEK ČTVRTÝ.

SPISŮ PROSOU KNIHA TŘINÁCTÁ AŽ PATNÁCTÁ, S PŘÍDAVKY.

(S ŽIVOTOPISEM SPISOVATELOVÝM.)

V PRAZE.

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1880.

Národní knihtiskárna: I. L. Kober v Praze.

OBSAH.

Kniha třináctá.

Panna jezerní.

Kniha čtrnáctá.

Různé překlady z neslovanských jazykův.

Strana

Kniha patnáctá.

Některé vědecké články. — Posudky a drobnosti.

Různé drobnosti.

KNIHA TŘINÁCTÁ.

PANNA JEZERNÍ.

BÁSEŇ V ŠESTI ZPĚVÍCH WALTERA SCOTTA.

Z anglického.

(Vytištěno o sobě v Praze 1828.)

Severní harfo! ó jaks dlouho truchnivěla
Na jilmu, kde Fillanův zdroj své proudy valí,
Tu kde tvá ku posledu tichá píseň zněla,
A větrem provívané struny rokotaly,
Než kadeře závistné břečtanu je spialy.
Aj! bory, řeky, žídla kolem tebe zvučí.
Tvéliž jen sladké znění věky pochovaly?
Či bohatýrské srdce více nerozhlučí
Tvůj hlahol, ani pannu v pláči nepoučí?

Jinák za kaledonských dnů to bylo dávných,
Kdy hlučných na besedách hlásalo tvé chvění
Žel beznadějné lásky, radost bojů slavných
Na podnět choulostivým, hrdým k pokoření;
Tu zplamenělé písni u souhlasném znění
Vojínové udatní v lebkách nasléchali,
I krásná pleť tě ctila v líbém vytržení,
An tvému slavozpěvu vždy za oučel stály
Činy hrdin *věhlasných*, jemných očí chvály.

Probuď se ještě jednou! — ač nezběhlou ruku
V tvých strun bludiště pouštím, lepá čarovnice!
Probuď se! vydej ohlas aspoň těch mi zvuků,
Jenž plouli dávným světem lidstvu lahodíce;
Ač pění mé té moci nedostihne více,
Ač slabé jest a jména tvého nedostojné,
O, jestli jenom j e d n y obraduje líce,
Již nebyly tvé darmo tknuty struny kojné,
I probuď se, a zvuky líbé dej a hojné!

ZPĚV PRVNÍ.

Lov.

1.

Jelen napojiv se u večer do vůle v toku Monanském, v němž pohrávala luna, ustlal své lože půlnoční v pustých Glenartnu leštinách, a kdy slunce červené ohně metalo po vrcholích Benvoirlichu, již jekotné psů krvolačných štěkání se rozléhalo v oužlabinách skalních, a v podálí slyšeti temný rohů zvuk s dupotem koňským.

2.

Jako vůdce, an slyší stráže hlas: „Do zbraně, nepřítel styká zdi!“ rychle se vzchopil z lože vřesového parohatý vladyka pouště. Ale dříve, než se vydal v outěk, otřásal s sebe rosu, a podoben jsa bohatýru hrdému pod ozdobnou lebkou, vztýčil rozvětvenou korunu k nebi, tu pohlídaje v oudolí, tu větře po vzduchu čerstvém, tu na štěkot poslouchaje, jenž blížeji s lovci se přiháněl. Uhlédna pak hubitele prvního, bujným vyrazil z houštiny skokem, a napřaženým letem ubíhal svoboden v široputé lada Uam-Varské.

3.

Zařičel jej shledna dav nástopný — probuzené skály, ouvaly a jeskyně rázem pomíšenou hlaholily odpověd. Štěkot psů sterých, podkov v podálí dupotání, a veselé znění trubek lesních s hlasy sterými se snoubilo v pokřiku. Lovců volání, praskot a divoký ryk nedal oddechu ozvěnám na Benvoirlichu. Ubíhaly srny před hlukem; danělé ve svých se skrývali peleších; a sokol z vysokého hnízda metal zdivočené pohledy, pokud nepohltila dolina bouři, unesenou z okolí bystrých jeho zraků. Zpovolna umlkalo pohřimování po slujích a stráních, a hluboké posléz zmlknutí usedlo na osamělých lesích a mračných pahořinách.

4.

Slábnul hluk bojů lesních po výšinách Uam-Varských a ticho se rozložilo v starodávném, jak pověst nese, obydlí obrů, v rozpuklinách skalních. Ale než dorazili na stráň kolmou lovcové, vysoko vystoupilo slunce na své polední dráze, a nejednoho dobrodruha v poletu zastavuje kůň zadýchaný. Z rozprchnutých za zvěří smeček jedva polovina se povracuje, díl rozpálených psů horlivost po horách zanesla v outoku prudkém.

5.

Staví se konečně spanilý jelen na temenu polední hory, ku které přiléhá kvetoucí panství rozlehlého Menteitu. Bázlivým okem probíhá vůkol pahorky, louky, *močály a bařiny,* rozmejšleje, či v podálném Lochardě, či

v Aberfajle odvaha jeho přítulku naleznę. Bližší však jsou šeré borky, jenž se schvívají a pláčí nad jezerem Achrajským, sousedujíce s pomodralými sosnami na kolmém ouskalí Benveňuském. Naděje nová osvěžuje jeho síly; uletující nohou tepe padrtiny, a neunaveným poskokem na západ se chýle zůstavuje za sebou uhnané lovce.

6.

Bylo by dlouho vypovídati, kolik komoňů pokleslo, když se valila honba po Kambus-móře; kolikými udidly potrhávala nesnáze, kdy doháněno na přívrší Benledské; kdo povalen k zemi v křovinatém Bochastlu, a koho odstrašilo šumění rozprouděné Teithy, skrze jejížto vlny dvakráte zpanilý jelen hrdinsky se propracoval. Málokteří z rozptýlených druhů, pádíce stranami dostihli jezero Vennachar; a v stopě zvěře již u mostu Torku sámjediný se octnul vůdce lovců.

7.

Sámjediný, — ale pln ohně pobádal koně bičištěm a ostruhou. Již již umdlený a vysílený klopotem, pěnou a bahnem oplýskaný, hekaje v oddechu každém, zhlomožený jelen před očima jeho slabě ubíhal. Černí dva chrti z plemene Hubertova, nevyrovnaní v smělosti, větru a hbitosti, brzo do letných stop jeho dopadali. Hra odvážná se chýlila ku konci, an jedva na sáh od stehen jeho pomstou hárali psové krvolační. Nelze však fenám dopadnouti blíže, aniž zvěři uděliti stíhané běhy. I tak na pokraji jezera přes srázy a trniny, přes pahejlí a skaliska závodní *hon je unáší.*

8.

[illegible] horu. [illegible] zahlou jezera od [illegible] soudi: ano tím [illegible] v [illegible] se kořistí [illegible] na ránu [illegible]. Hotovým [illegible] v [illegible] pádí, [illegible] vyrazí skálu, [illegible] psů [illegible] jej [illegible] na hlava [illegible]

[illegible]

10.

Zavzní dolinou trubka, přetrhujíc psů větření marné. ma škaredíce, zhmoždění vracují se slídníci dopadavým kem a vinou se k nohoum pána svého. Svěšena jest va, skrocena smělost jejich. Zvuk ale rohu rostoucí lržují ouvalů hrdla dutá. Divočí se sovy, a orlové od-ídají klektem. Vůkol hlasové se metají, řekl by, roz-ıvy ozvěn to hovorných. Zrychluje lovec své kroky, by tihnul družstvo za světla; však často se staví na cestě livné, jímán divokrásou výjevů, jenž v oči mu bijí.

11.

Západní vlny dne odplývajícího linou se tokem hlad-n po dolinách; hor purpurová čela a kamenité bašty proudech živého ohně se koupají. Nepromkne se však vánků paprslek mrákotným vdole houštím, kudy z te-a se vine stezka mezi ohromnými pyramidami, jenž akde mrskem své čeřeny potírané bleskem vyšlehují. ramné jsou tyto stohy skalní, přirozené náspy ouvozu íce, a podobné věži vystavené planou smělostí na rovi-ıh Šinaru. Tu mnohotvárným hlídkám, cimbuřím a ıím se podobají vrcholy rozštípené a rozbité; tu zas tvořené vystavují klenutiny s divnými chocholci, jako by ıořené mešity nebo chrámiska východního stavitele. ık nejsou holopustí hradové tito, aniž se jim pěkných ɔerců nedostává; an po rozepraných temenech jejich elených praporcích se rozprostírají šípkoviny nad bez-rnou propastí, poblyskujíce krůpějemi rosnými, a vzdechy ní západního větérka povívají plazivým bejlím u tisí-u barev.

12.

Planý, leč volný rod kvítků a bylinek rozsívá dárkyně příroda po těchto vrších. Tu vzduch balzamují lesní růžičky, tu hloh s leštinou se mísí, tu zas sedmikrása bledá a líbá fialinka na každé stráni nalezá svůj záhonek skrovný. V sousedstvu zvonečky a psinky, podobizny hrdosti a pádu, slučují své temné barvy na otvrdlých opukách se hostíce. Každinké dechnutí rozechvívá bělokoré břízy a osyky, a povzbuzuje k pláči. Ve výši jesen a dub bohatýrský metá své kotve v rozsedliny skalní; výše nad nimi strmící kmenové zedraných a zohýbaných jedlic chvojí svou stěsňují nebe, s oblaky se potýkajíce. V nejvyšších prostorách se lesknou bělavé stržiny, po nichž měňaví praporcové se houpají a krouží, a kudy jediné poutníku prohlédnouti v příjemné nebes modřeniště. Tak pustodivý kraj ten, že spíše jej nazvati viděním ve snu okouzlence.

13.

Opodál prohlídá houštím tichá a hluboká oužina vodní: těsnají se břehy její, jedva proplovati rodině plachých lysek. Zmizíc na chvilku v křovinách zavinuta, brzo se u mezech jeví volnějších. Kolmé skalí a okeřené pahrbky v temnomodrém zrcadle zobrazují své líce; a čím dále postupuje lovec, tím více se šíří žlabina její. Porostlé skály nevznášejí se více z hlubokých hvozdů; ale jako hradové obehnaní příkopy napuštěnými, zdají se plynouti vodou. Rozlévající se šíře a šíře vody oddělují vrchy od roditelského pahorku, číníce jedenkaždý osamotnělým ostrovem na jezeru pustém.

14.

Přinucen jest poutník, nikde z ouvalů vedoucí stezku nedostihaje zrakem, bedlivou nohu po příkrém popínati hřebenu skalním. Skřivců tuhé kořání slouží mu za žebřík, snětve leštin svou poskytují pomoc. I probrav se šťastně v povětrné výše, zírá pod sebou zohlazenou roveň živého zlata na podlouhlo se vinoucí; zírá Loch-Katrin jezero s předhořími, zátokami a výspami od osvět večerních nachem splývajícími. V něm se zhlížejí podálné hory, v podobě velikánů za stráž sloužíce kraji čarovnému. Vysoko na poledne ohromný Benveňu v jezero pomateně metá svály ouskalin a pahrbů (jsouť to zbytkové prastarého světa!), an stroskotané jeho boky a šedivý čeřen bor mračný přiodívá. Na půlnoc pak prostředem nebe vysokó vypíná Ben-an své lysé čelo.

15.

Pohlídaje s kolmého pohoří u vytržení a v podivu náhle cizinec zvolá: „Jaké by tuto staniště bylo pro stkvostnost knížecí nebo chrámy velebné! — Hrdý hrad na tomto smělém štítě; tu v klidné dolině sídlo panenské; opodál tamto na luhu vížka pošmourného kláštera. Jak vesele lovčí trubka kárati by mohla po jezeru vahavé zoře; jak sladce zněla by tu pod večír loutna milencova, ano by hájové trvali v tichu. A když by půlnoční luna umývala své líce v těchto stříbrotocích, jak slavně by ucho vnímalo vzdálené hymny pobožného jitřní. Zatím by hloubný zvonů zvuk probouzel nábožného na onom *ostrůvku poustevníka* k východu z pouštky

a k modlení růžence za každým udeřením. — A tak trubka, loutna, zvon a všecko by volalo hosta zbloudilého k hodům přívětivým a k světlým kobkám.

16.

Takť by ovšem nenemilé bylo tu pobloužení! — Ale nyní — spominulá zvěř! jedva nuznou a sporou, jak onomu poustevníku, poskytnou křoviny večeři; lůžkem mým bude omšený pahoreček, a šumící dub mým baldachýnem. Což platno! — vojna a honba málo dávají v odpočinku na výbor. Letní noc přetrávena v lese pod zelenem byla by zábavou na jitru, kdyby na pustini této nebylo hostů, s nimiž se lépe minouti, než spotkati. Hůře by bylo nad ztrátu koně a zvěře naraziti zde na Horalské zákeřníky. Jsem sám — možná, že přivábí zvuk mé trubky kteréhos zbloudilce ze družstva. Dějž se jak děj; skušentě meč tento ne v jednom pádu."

17.

Jedva poznovu zatroubil — ajhle! vdole pod starověkým se skály ostrůvka nahnutým dubem, zjevivši se na zvuk loďka zpravována rukou dívčí nalit ubíhá k zátoce, kterážto oblévajíc předhoří, hlubokým jeho lemem milovidně se prokřivuje. Zlehka veslem rozehrané vlny omývají plačící letorosti nakloněných vrb, a jemně šplounajíce líbají široké břehy posité oblátkem sněžným. Již se člunek dotýká stříbrného pokrají, — kdy právě lovec poustoupiv v křoví se ukrývá, z něhož by neviděn patřil na tuto Pannu jezerní. I poslouchá dívka, jak by *znovu* pílila v dálí postihnouti hlas trubky. Nazdvižena

jest hlava její, — v tváři tkví dychtivost; — napjato jest oko i ucho; kadeře chvějí po šíji; ústa její jsou poodemknuta. V postavě posluchavé, jako socha umělce řeckého stojí panna, představujíc spíše Najadu, břehův těch ochraňkyni.

18.

Nikdý řecké dlátko Nymfě, Najadě, ani Gracii nepřitvořilo podoby slíčnější, obličeje vnadnějšího! Ačkoli pálčivý pohled slunce osmědil tváře její; nicméně nemálo je ruměncem polila práce hravá, a namáhání snadničké rozehrálo sněžná ňádra, objevujíc bělost jejich v okamžitém zablesknutí. Ač se neřídil dvorským mravem v odměřování kročejů chod její; — předc lehčeji nikdý nožka nestřásala rosy s kvítí, anto i outlé zvonky zdvihaly své hlávky pod plynutím kroků jejích. Ovšem vyrážely ústa její jazyka horalského názvuk, ale rád předc sluchatel zatajoval dechu vnímaje tyto milé a sladké stříbrozvuky.

19.

Zdála se býti dcerou kteréhos vůdce; atlasový náčelek, hedvábný pláštec a zlaté záponky rod její jevily. Málokdy se náčelek skrýval v tak hustých kadeřích, jichžto lesk černý hanbiti by mohl havraní peruti, a zřídka bedlivá skromnost pláštíkem odívala prsou pěknějších; aniž kdy záponka spínala záheby nad srdcem lepším a milostnějším. Že by poznati dobrotu a nevinnost její, jen v oko Elleně patřiti třeba; ani Katrina zrcadlo modré neobráží věrněji své křovinaté břehy, jako tuto

každý pohled vyzrazuje klamuprázdná hnutí srdce jejího: buď veselost si hraj v černém oku, buď žel a útrpnost volej o vzdechy, buď ňádra zahořte láskou dětinnou, buď se modlitba vznášej v skroušené pobožnosti, aneb pohni k hněvu rozprávka o spáchané křivdě mysl tuto severní. Jediný předc cit pod rouškou tají v dívce hrdost panenská; všakť i ten čistým plane ohněm — třebaliž jménem cit ten zváti? —

20.

„Otče!“ — zvolá dívka, nemohouc se dalšího troubení dočkati; a skály kolem si libují v prodlužování jemného hlasu. Čeká chvílku; odpověď nepřichází. „Tvá to trubka, Malkolme?“ — Jména však toho bázlivý hláhol ozvěnám schytit nemožná. „Jsem cizinec!“ dí z temné leštiny vystupující lovec. I rychlým veslem odrazí zaleknutá panna od břehu člunek, a v opodálí dostatečném potáhnutím šátku ňádra zastírá. (Tak bojácná vyrazí labuť a prchajíc své kypré uhlazuje peří.) Zastaví pak, jsouc bezpečná, loďku a na cizince, ač plaše a nesměle, pohlíží. Není však postava ni pohled jeho, před nimiž bylo by mladicem ubíhati.

21.

Na smělé tváři jeho povrchně vyrážel věk prostřední pečeť dospělosti; tkvěla však zřejmá důvěra a zanětlivý oheň mladosti posud v lících oživěných líbou veselostí. Do činů vůli a odvážného ducha v jiskřícím viděti oku, rovně hotovém kvapnou zahořeti láskou, jak prudkým se znáhliti hněvem; spatřiti též sílu mužných oudů, jak na *tuhé lovy a kolby*, tak do krutých bojů způsobnou. Ač-

koli jen v oděvu poklidném, a krom meče beze vší zbraně, předce čácká postava jeví srdce a hrdost bojovníka, jak kdyby pod přílbicí zemanskou aneb v brnění po břehu kráčel. Jako by nepečliv své nehody, vypravuje o dnešním osudu a nenadálém přitěžení soumraku. Řeč jeho plyne volně a mile výrazem dověrné zdvořilosti; hlas ale a mrav zanímavý více se hlásí k velení než k prosbám.

22.

Prohlédnouc sobě za chvílku cizince opovídá poslé osmělená dívka: Vždy jsou zbloudilým v horách poutníkům otevřeny síně Horalské. Aniž myslete, že nečekán přicházíte k osamělé výspě v obydlí naše pusté. Dříve než za jitra s kapradin zmizela rosa, bylo lůžko pro vás ustláno; tamto na hoře červené krvácel jeřábek a tetřev; a široké sítě jsme po jezeru zatáhli, chystajíce pro vás večerní úctu. „Bůh chraň, má spanilá dívko!“ vece lovec, „zdvořilost vaše tu chybuje cíle; nemámť práva býti co vetřenec na úrazu v zavítání hosta čekaného. Jsem náhodou v tato místa vpuzený poutník, ztrativší cestu, družstvo i koně; nikdý před tím nedýchal jsem čistým větrem na horách vašich, — do té chvíle, co na krasodivém břehu jezerním nalezám čarovnici okouzleného kraje.“

23.

„Věřím ráda,“ odpoví dívka, na lehké zbližujíc se ke kraji lodičce, — „věřím ráda, že noha vaše nekráčela jindy pobřežím Katrinu; a však hned včera večír předpovídal starý *Alan-Ban příhodu* vaši — onen šedovlasý

věštec jehož oko bedlivě do vidění osudů příštích se pohřižuje. Viděl on vašeho koně, žíhaného hnědouše, zdechlého blízko březnatého ouvozu; líčil zevrubně osobu vaši, lovčí komonstvo na luzích Linkolských, tuto trubku se zlatým střepením, tento prohnutý tesák s jeho ostřím i jilcem; tuto čapku ozdobenou volavčím peřím, i ony dva psy šeré a strašné. Velel též všecko na hotově míti k úctě slavného hosta; málo ale dbalá o proroctví jeho, že to trubky otcovy hlas, po jezeru se vinoucí, svatě jsem myslila."

24.

Pousmál se cizinec: „Nuž — an starý neklamný věštec příchod pobludného rytíře předzvídal a opovídal, bez pochyby pro něj tu zaurčeno, smělým se vslaviti činem; i čehožť bych nepodniknul za jedinký milý pohled těchto jasných očí! — Buď mi volno především čarovný váš vlnami řiditi člunek." Pod polotajným úsměchem přihlíží dívka konateli nezvyklou práci; zřídkať zajisté kdy v těchto statných rukou se octnulo veslo. Nahražují předc síly obratnost, a pod mocnými ranami loďka jezerem ubíhá; plovou psové po boku jejím kňučíce a hlavy vzpínajíce. Nedlouho se ruší poklid zasinalé rovně jezerní skvělým veslem, brzo dorazivše k skalnaté výspě o břeh upevnili loďku.

25.

Ohlížeje se po břehu kolem cizokrajan, všecko pokrají vidí křovím zarostlé; ni stopy nesvědčily o lidských *kročejích.* Nastoupí panna horalská zavinutou v roštinách

stezku, vedoucí pod pokrovem houštin v ouzký palouk, kde smutečné břízy a vrby vůkol kadeřemi dlouhými postýlají půdu. Zdeto vojvoda jakýs pro chvíle v nebezpečných bouřích sobě zbudoval venkovskou schránku.

26.

Dosti prostorná chyše tato podivného byla výmyslu a snešena z látek, jak se koli v blízku staviteli pod ruku namítly. Z větví a koruny otesán a zhruba sekerou zečtverhraněn tvrdý dub s jesenem určitou vejšku stěnám podával. S mechem a lupením shnětený jíl bránil v štěrbiny větru. Štíhlé a lehké sosny poskytly krokvic a svadlé bejlí s vyschlým rákosím k vesnickému posloužilo krovu. K západu viděti na palouku venkovské sínce, zpodpírané samorostlými sloupy neloupaných smrčin, po nichžto Elleniná ruka břečtan s maliníkem ovíjela. Krásil tyto stěny barvínek, kvítek líbý, s mnohou otuženější bylinou, jenž vytrvá v ostrém a pronikavém povětří Katrinském. — Stavíc se v ochozi té panna spílajíc vece k příchozímu: „Vzývej k nebi a ku své panně vstupuje do těchto okouzlených síní.“

27.

„Má náděje, mé nebe i důvěra položena v sledování tebe, průvodnice sličná!“ — Překročí prah — an vstříc mu hněvné zní ocele břinkot. Vystkvěje odvaha smělým čelem; — tudíž se však zardívá nad prázdným poleknutím, spatřiv příčinu hřmotu, nahý meč na podlaze, vysmeknutý z pošvy, kolísající se na parůžkách jeleních. V ozdobu stěn viděti *kolem* k bojům a lovům zavěšené

nástroje s kořistí zvítězenou: tamto pavézky, zde lesní trubku, mlat a lovčí dřevce; podále tesáky, luky a střelami zásobené touly. Tu kly divokého kance, tu visí rozšklebená tlama vlčí, jak by právě v dobách skonání; tam zas kota lesního žíhaná kožka se rozstírá. Zde onde tlejí rozdrásaní a tmavými prouhami krve potřísnění praporcové. A tak veskrz zvířecí srsti a plsti, strakaté, temné a bělavé, kožišiny z vyder a nerpic *) v prostých a divokých kobercích okrašlují tuto lesní kobku.

28.

Obhlédna se kolem zdivený cizinec, nejdříve vypadlé se chopí zbraně. Málot lze najíti tak jádrných ramen, jimž by se zdélí ji vypnouti zdařilo. Váže pak meč a ním máchati se snaže: Jediného jsem znal, dí, jehož by železná pravice takovýmto mečem na bojišti vládnouti se odvážila. Vzdychla tu panna a v úsměvu líbém přejala slovo: Meč tento jest bohatýra našeho, nímž tak snadně v pěsti zašvihne, jako ruka moje lískovým prutem. Mohlať by statečná postava otce mého šlechtiti zbory Ferragovy neb Askabartovy. Nyní však, an se odebral náš velikán, toliko ženštiny a staré čeledíny v domě najíti.

19.

Brzy vstoupila k nim zprávkyně domu, paní obstarožní, a však líbého vzhledu. Chod její lehký a v jednání vážnost spíše by hledal u knížecích dvorů. Jí mladá Ellena, ač jen příbuzenstvím vázána, co matce projevuje úctu. V uvítání cizince všelikou ukazováno vlídnost, jakoukoli

*) *Nerpice, phoca marina, Seehund.*

právu pohostinství lze požádati, aniž ptáno na rod a jméno hosta. Takováť tehdáž bývala úctivost k hostům, a volno bylo odpůrci nejkrutějšímu k tvému stolu se zblížiti, aneb z dvéří ouhlavního nepřítele bez dotazu vykročiti tobě po skončeném hodování. Samoděk odkrývá posléz cizinec stav svůj, pravě se býti rytířem na Snoduně, Jakobem Jakobovičem, pánem nepatrného dědictví, jež dědové jeho po vše doby krušně hlomozem mečů svých hájiti musili. „V takovémto outoku i můj padl otec, a Bůhť ví! jak často sám puzen bývám brannou rukou ohrázeti práv svých. Byv dnešního jitra šlechticem Morajem přizván na lov, darmo za větronohým jelenem jsem poháněl, a tak unesen daleko od lovců, zvěře pak nedostihna a koně zachvátiv v kraji tomto jsem se octnul.“

30.

Rád by byl i náš rytíř zvěděl jména a hodnosti Ellenina otce. Jevilať paní na pohled první, že vídala dvory i města; a Ellena, ačkoli vděky prosté vesničanky v tváři její tkvěly, předc v rozmluvě, hnutích, podobě a v pohledu původ svůj z rodu vznešeného skrýti nemohla; nepodobnoť v stavu prostějším nalézti toto vzezření, tyto způsoby, tuto mysl. O toli kdy rytíř Snodunský mluvou zavadí, s vážným jej toliko pomlčením Margareta poslouchá. Ale brzo mu Ellena další pátrání nevinnou zamezuje svévolí:

Jsme čararodějky! hrad, město prcháme,
V horách, na ladech svou hru provodíce,
Na bludné rytíře své kouzly metáme,
Plovouc *po vodách*, na větru jezdíce;

A bard kdesi v tajnu kdy harfu budívá,
Náš zpěv čarodějný se takto ozývá:

Počne zpívati, a jemná neviděná harfa vpadá zvučně v její nápěv.

31.

Hov si, vojíne! skončen boj,
Snů blahé podej se moci;
Zaspi válek nepokoj,
Hrozné dny, bezsenné noci!
Rukou v čarokobkách tajnou
Hotoví se lůžko tvoje,
Brzo v dřímotu ti zajmou
Smysly libozvuků roje.
Hov si, vojíne! skončen boj,
Zaspi válek nepokoj;
Snů blahé podej se moci,
Zabuď pracné dny a noci.

V sluch tu neráží lůzy hluk,
Braně břinkot, koňské ržání,
Jezdců dusot, ryčný pluk,
Trub a bubnů rozléhání:
Jen skřivánků švítoření
V poli vítá mladé zoře,
Neb hukač kdy zabubení,
V mělkém sítí plesy tvoře.
V sluch tu neráží blízký hluk,
Křik ponůcek, zbrojný pluk,
Braně břinkot, koňské ržání,
Trub a bubnů rozléhání.

32.

Učinivši přestávku, brzo zapýřená baví hosta další písní. Jemným hlasem probíhá chvílkou pády plynoucího zpěvu, až samovolně minstrelovy verše z úst se jí linuly v odměru hladkém.

Usni, lovče! skončen lov;
  An tvá víčka kouzly tíží,
Trubky hlas tě nevyzov
  Ze snů, než se slunce zblíží.
Bdí psové u lůžka tvého,
  Zaspi zvěři v sluji skryté,
Zaspi koně bujarého,
  Jenž polehnul v době líté.
Usni, lovče! skončen lov,
Nic tě ze snu nevyzov,
An tvá víčka kouzly tíží,
Nemni, kdy se slunce zblíží.

33.

Odešly z kobky. Ustlané tu lože pro cizince z lesního myrtoví, na němž na sta si hovívalo hostů, sníce o honby radostech. Ale darmo jej zápach lučního kvítí obvívá; aniž Elleniny kouzly mohou ukojiti horoucnost zbouřených ňader. Manou se mu v přervaném snění obrazové rozličných pohrom, trápení a hoře: kůň jeho v křovinách se spíná, tu na jezeru člun se potápí; tu opět jsa vůdcem zvráceného pluku tratí korouhev, a s ní slávu. Potom — zapuďte nebeské moci od lože hrůzy těchto přízraků nočních — *jeví se mu* mladost, věk důvěry, prostý

všeho podezření; zavazuje svým životem se přátelům, jichž srdce dávno zaprodáno. Blíží se černý průvod druhů vychladlých, nevěrných, mrtvých; — tak vřele jej tisknou a jasným naň pohlížejí okem, jak by se včera byli loučili. Na to patře zápasí s pochybností, smyslovéli jej neklamou; pravdivéli vidění o smrti a zrušených slibech, čili marný snů toliko výtvor.

34.

Pak se mu zdá, že s Ellenou v háji se prochází mluvíce o lásce. Poslouchá jej uzarděna a vzdychajeci, — prosba mu na rtech plamení! — horuje naděje jeho — chce povolnou její stisknouti ruku, an v dlani se mu octne železo studené rukavice. Pohlaví přeludu se jinačí; na hlavě panenské se leskne přílbice; znenáhla vyrostá v obrovskou výšku, líce jí potemněly, okem seje hrůzu. A však i strašná šedivá tvářnost ještě podržuje podobnost tiché Elleny. Vyraziv se ze snu rozjímá, an srdce ulekáním mu bije, výjevy noční. V prsku domrkává rudé pýření, slabá záře o stěny se obráží, půlzjevně přisvěcujíc divným po kobce kořistem a nářadím. Mezi těmi cizinec nejprvé oko upírá na meči ohromném, zavěšeném ve výši. Myšlénky za myšlénkami v nepočetném davu se přehánějí; i vzchopiv se, aby vychvátil ducha z víru závratívého, vychodí na osvěty čisté luny.

35.

Z růžových křů, šípkovin a chvoje bohatá odevšad vyřinuje vůně; břízy vonným dýchají balsámem, v osykách se poklid uhostil; stříbrné světlo v třesavém lesku

pohrává na tiché rovni jezerní. Líté by bylo srdce, jehož zbouřená vášeň by nekrotla pod touto osvětou slavnou. Zajalo ticho vojína-hosta, i smlouvá se takto se svou myslí: „Odkud to, že v každém světa koutu narážím na památku těch vyhnanců? Jedva zočím v horách dívku, již Douglasovým okem zírá; jedva zhlednu meč horalský, již mi připadá Douglasova ruka; jedva usnu, již tu na rozpálenou mysl tane Douglas. Nechci déle sníti — nemáť ani sen v duchu pevném překonati vůli! Půlnoční vykonav modlení, udám se na lůžko, nebuda více osněn.“ — Odříkav na růženci za každým zlatým zrnkem své páteře a poručiv nebesům péče a žalosti, v nepřervaném se poklidu kojil, pokud nezapěl tetřev pronikavým hlasem a jitro na horách nezasvitlo.

ZPĚV DRUHÝ.

Výspa.

1.

Tetřev tmavá za jitra ohlazuje křídla,
   Konopky k písni zove na horách svitání,
Dav přírody rozenců napojen u žídla
   Dne připlývajícího rozplývá v plesání;
   A veslo an lodičku zátokou pohání
Nesoucí zpět cizince v cesty pokázané,
   Tu v pěvci budí plodnou moc ranní usmání,
Tu harfy sladký hlahol po jezeru vane,
S tvým nápěvem poloučen, šedý Alan-Bane!

2. Píseň.

S vesel přeplavci tamto pěna
   Nesplzne rychleji,
Ni hladké na vodách stezičky
Vyploužené během lodičky
   Tratí se kvapněji:
Jako v lidech památka hasne
Na přísluhy, milost ochotnou;
Nuž, hoste! přej ti nebe jasné,
Na výspu nemni víc samotnou.

Tvoje v bojích se jméno hlásej,
  Slaven buď u dvorů;
Na honbách tvá vynikni statnost,
V kolbách buď poctěna udatnost
  Od krasavic zborů;
S druhem u věčné vejdi svazky,
Choť měj milou, stálou, pochotnou,
A v lůně přízně, v lůně lásky
Na výspu nezpomeň samotnou.

3.

Spatříšli však v krajích kdy jížných
  Horalce blouditi,
S lícem nachýleným a svadlým,
Okem zasmouceným a vpadlým
  Do hor svých toužiti:
Pohov, vojíne, jeho trýzni,
Žel soucitem litostným krotne;
Zpomeň si, žes chován byl v přízni
V horách na výspě kdys samotné.

Však losli života na proudu
  Člunek tvůj stroskotá;
Za věrnostli a udatenství
Tě nouze, nevděk, vyhostěnství
  V hlubeň svou vkolotá:
Nekal očí pro štěstí luzné,
Pro lesk dvorů, druhy líchotné;
Na srdce spěj v horách příbuzné,
Do *výspy k nám se sch*yl samotné.

4.

Člun k zemi přiráží, mrou zvukové po vodách. V; haje nastoupiti cestu cizokrajan, zraky obrací na výsp Šetří harfeníka opřena o strom zpustlý, o soudruž svého v bezsilí a pohromách časových. Duch jeho blou zpěvnou říší, k nebi pozdviženo čelo velebné, jak l prahnul pochytit jiskru od vyvstalého slunce na vzn cení plamenů věštích. Ruka zasazena do strun, řekl l že číhá na zživěné ohně. Sedí nepohnutý — jak ten, na nímž soud vynáší výrok smrti; nepohnutý — že větére se bojí zachvíti kadeří šedin jeho, a jako by žití sam v něm vyhaslo s uprchnutím posledních hlaholů harf

5.

Na kamenu omšeném dlí starci po boku Ellen Úsměv na tváři její. Zdaliž se nad kačerem usmívá p jezeře veslujícím, an těkavý výželec s pobřeží poštěku za kořistí uprchlou? — Pověziž, kdo znáš srdce pane ské, proč v lícech rdí hlubokým se ruměncem? — Odpus důvěro! Možná — úsměv ten dívky nad vahavcem za vodo poslední: „S Bohem buď!“ kynoucím, jenž událiv se, za se vrací, opětné „s Bohem!“ odsílaje. A však, dívky m lostné, nežli hněv váš se dotkne bohatýrky mé lyry, o jevte mi krásu, jenž by zhrzela obdivováním, a svým oke dobytým vítězstvím! —

6.

Dokud na pokrají pomeškával, činila se Ellena n všímajeci; ale kdy z mejtiny lesní se ohlédnul ku posled

vlídnou mu na rozchod kynula známkou. I vyznal často rytíř, že nikdý za dnů radosti, od nejjasnějších drahým kamením ostkvívaných krásot mu kynutím pocty se nedmuly prsy tak mocně, jak tímto prostým, tichým žehnáním. Již v průvodu horala a šerých svých psů v lese zachází — a panna krom vědomí svého bedlivým okem střeže ledakde vyniklého na pahorcích. Když ale navždy se skryla podoba čacká, pociťuje teprv hlas strážce vnitřního: „Tvůj Malkolm, ješitné, samolibné děvče! (tak svědomí ji kárá) nebyl by Malkolm tak střeštěně přilnul k slovům jazyka jížného, aniž by očí svých v dálce upíral, stíhaje jiných kroků, kromě tvojich. — Vzhůru, Alan-Bane! zvolá na starého zpěvce, procítni z vidění věštích. Uložímť sama předmět tvé harfě hrdinský, a zanítím jménem tebe slavným. Tec z úst tvých chvála rodu Grémův.“ Jedva se vymknula slova ta ze rtů, hned zpamatovavši se dívka studu růžemi splývá; nazývántě mladý Malkolm Grém v síních i besídkách panenských květem kmene vůkolního.

7.

Budí zpěvec harfu — třikráte zarokotá zpěv války pověstný, i třikráte hrdost bohatýrské písně v zachvění lkavém umírá. „Darmo velíš, spanilá dívko! dí stařec svadlýma zalomě rukama, darmo velíš vylouditi zvuky, ač prosba tvá nikdý zmařena nebývá. Hoře mého! vyššíť ruka zladila harfu mou a strun se týká. K radosti ztetelené nástrunní hloubným a žalobným nehodu vzdechem opovídá i jará hudba bojovných pochodů padá v pohřebné bědování. O, blaze *mi! můjli* osud se věstí tímto hrobo-

vým zněním; tatoli harfa svatého druhdy Modana — jak zpěvní předkové moji jistili — smrt svému objevuje pánu; o tuť mi buď vítán bardův umíráčku!“

8.

„Ach drahá panno! tak vzdychala harfa večír před skonáním tvé oslavené matky; — podobní zvukové — anto zpěv bojů neboli milosti jsem počínal — slavné rušili hody, svým hlasným lkáním po erbovaných kobkách Bothwellu hrůzu sypouce na buditele svého; bylit to zvěstové pádu Douglasova a vyhnanství jeho z rodinných rájů. Oh! podstoupitili rodu pána mého horších ještě pohrom a ran osudných; toli plaché znění jaké nehody, hrozící blahu krásné Elleny předpovídá: nenajdiž více bard budoucích dnů ni oslavy, ni vytržení v strunách tvých, stroji nešťastný! Jedinká, krátká vyviň se z tebe ku posledu píseň, přetýkající nevýslovným bědováním; nuž — pak i ty v rozhrucených skyň se k zemi úlomcích, an spolu v hrob klesá tvůj vládce.“

9.

Chlácholivým hlasem dí Ellena: „Ukroť, ctihodný příteli, tyto péče bázlivého stáří. Všeckyť nápěvy jsou ti známy, jež harfa neb sopelína kdy znívá od Tvídy do Speji, na nížinách neb po ouboči horalské; což divu, časemli nevítaní se namítnou zvukové, zmotaně se křížíce ve schránce paměti, a v kvapnémli pohybu zavadí zpěv nástupů vojenských o žele pohřební? Málot nám nyní k obavě podnětu. Trváme tu, ač v prostotě, předc v jistotě. Otec můj dosti ošlechtěn vrozenou ctností, postrá-

daje hodnosti a statky vzdoruje losům, jako dub onen větrům. Nechť zerve vichřice okrasu listí, statný kmen se nepošine.“ Nahnuvši se a utrhnouc polní zvonek: „Mně buď, vece dále, anoť zřídka mysli mé se namane obraz dnů stkvělejších, mně buď tento sprostičký palouků milenec, světlou podobiznou; pijeť on rosu nebeskou rovně tak blaženě, jako růže v královských zahradách, a zatknuli jej do svých vlasů, směle by mohl přisahati zpěvec, že nikdý pěknější neviděl korunky.“ I vetknula usmívajeci se do kadeří temných kytičku planou.

10.

Její úsměch, její slova, a tichá vláda vděků vytrhly harfeníka z teskných zámyslů. Patří na ni okem poustenníka, k němuž anjel se snáší, aby pohovil klopotám jeho; patří na ni, dokud hloubné žele a hrdost jeho ve vlažnou nesplynuly slzu. — „Lásky panno nejhodnější! vece v odpověď, jak málo znáš důstojnost a slávu, kterou jsi byla ztratila! O bych dožil té chvíle, a viděl ozdobený tebou dvůr skotský, práv tvých sídlo; bych patřil na chod miláčka mého nejladnější u prostřed plesů královských, původ vzdechů panice každého, stíhanou hvězdu každým okem, a píseň nejslavnějších bardů, pannu zkrveného srdce.“ *)

11.

„Ach, pěkní to snové!“ dí panna pod šprýmem povzdychnouc; „tatoliž mechovitá skála nenahradí stkvostné

*) Erb rodu *Douglasův.*

mi lehátka a záclony? dvorskéliž plesy by veseleji rozehrály nohy moje, než vesnické radovánky? — Ani by do polou ucho moje si nelibovalo v písních bardů královských, jako v tvojich. A pak, co do velkorodých, zpupných miláčků, jenž by se skláněli pod mým vítězným okem — ty, ty zpěvče pochlebný! zdali nevíš, že sám a sám Roderik hrozný nad pohledy mými si osobuje vládu? On, bič Saxonův, on pýcha rodu Alpína a hrůza na pobřeží Loch-Lomondu, on by byl s to za jedno kynutí těchto očí upustiti od plenění Lenoxu — na den celý."

12.

Skrocuje šedý zpěvec spíle její: „Nevhod šutkami svými zaměřuješ! kdož po těchto končinách z úst kdy vypustil pod úsměchem Černého Roderika? — Vidím jej, kterak v paláci Svatého Kříže, rytíře probodnuv a z těla vytáhnuv dýku, chladně kráčel prostředem dvořanů před vrahem ustupujících. Z těch dob, jsa vyhnancem, drsnou střeže rukou dědičné své pahořiny. Kdož by jiný — oh, strastný dni! v kterém trpkou tu pravdu pronáším! — kdož by se odvážil, této postřelené zvěři, vším šlechtictvem pohrzenému Douglasovi i této pusté schrány popříti? — Nastojte! jediná nám záštita tento loupežný náčelník, jenž za odměnu k tvé ruce prohlídá, vida rozkvítati tvé vděky panenské. Brzoť oprůstka vydobytá z Říma může osvětiti žádosti jeho; pak i tvůj otec v bezpečí, třeba u vyhnanství, strašliv a bán Douglasův jméno uhájí. Však, lepá dívko! ačkoliv tak drahá Roderikovi, že by mohla strašného vůdce co otroka své vůle povoditi na nitce hedvábné; předc se chraň svévole! sahát ruka tvá v hřívu lvovou."

13.

„Vím, zpěvče!“ odpoví panna, a vysoký duch otce jejího vystkvěl jasným okem: „Vím dobře, čím domu Roderikovu jsem povinnována. Ujavši se dcerky sestřiny, a věrně ošetřujíc sirotka na poušti, jako matka o mne bedlivá Margareta pečovala. Světější však mne víže dluh k hrdinnému synu jejímu, který před hněvem skotského krále hájí rodiče mého. O, kdy možná zaň se vyplatiti krví, nechť požádá Roderik života mého — jen mé ruky nikdý. Spíše pojmou dceru Douglasovu v sebe klášterní zdi Maronnanské; ba raději v končinách zámořských, kde nikdý nezněla mluva skotská, kde posud neslýcháno jména Douglasova, co vyhnaná poutnice volím blouditi, hledajíc v šírém světě chladné útrpnosti, nežli se zasnoubiti muži nemilovanému.“

14.

„Kroutíš hlavou, starečku milý! — a zdaliž pohled tvůj nepřisvědčuje mým slovům? Pravda, že jest udatný, ale také divoký, jak hřmějící proudy Braklínu; i šlechetný jest, dokud pomsta neb žehravost krev mu nerozpění. Jako meč věren pěsti jeho, tak i on druhům dochová víru; však běda nepříteli! ta sama ocelová čepel více by lítosti cítila nad ním. Jest i štědrý — loupež stoupenci svými dobytou mezi ně rozpouštěje, když jezerem neb rozsedlinami k němu se sbíhají, obrátivše na Podhoří rozkošné vísky v hromady popelu, krví pohašeného. Velebím ruku, jakž na dceru sluší, jenž válčila za otce mého; ji *však stisknouti* nelze, an krev zabitých

vesničanův z ní se kouří. Čím více divé ctnoty jeho se stkvějí, tím černější jsou jeho vášně, v nichž duch jeho vysoký se míhá, jako blesk po tmách půlnočních. Jsouc dítětem — a děti tudíž za vrozeným pudem poznávají, kdo přítel, a kdo ne — děsila jsem se nad mračným čelem, nad šerým pláštěm a posupným peřím; vyspělá u věk panenský prchám před jeho zpupnou, pohrůžlivou podobou, a v němli kdy ženicha domnělého vzpomínáš, tu ouzkost ve mně plodí jméno Roderika a strachem trnu, známoli jinak Douglasům toho slova. Zaměňme raději nemilé tyto rozprávky. Co soudíš o dnešním hostu?“

15.

„Co o něm soudím? — Běda té době, v níž se kdy octnul na výspě naší. Meč otce tvého — ten, který před věky Tinemanovi ukula ruka čarodějná, kdy své luky byl smířil s dřevci Hotspurovými — sám o sobě z pošvy se vysmekna, čil kroky nepřítele tajného. U násli nocoval zvěd královský, jest se čeho báti o Douglasa; i o tuto výspu, nejpevnější tvrz a schránu kmene Alpínova. A byť nebyl zvěd ni nepřítel, pomysli, co Roderik žárlivý řekne? — Nepohazujž hlavou s pohrdáním. Připomeň sobě sváry vzniklé na hrách Beltanských, anož jsi nejdříve s Malkolmem vstoupila v kolo, a ačkoli otec tvůj ukojil šrůtku, doutná předc neustále stará zloba v prsech Roderiku. Buď pozorná! — Medle slyš, jakéž to hlasy? — Šeptot větrů nelne v ucho moje; v břízách to nešumí, osyky se nechvějí, aniž větérek důlkuje jezera tváři. Nekývá suchopýr bílou hlávkou — poslyš! — znovu ze vzdálí vodou to vlaje, jako by ostrých píšťal válečný nápěv.“

16.

A na vzdálené obrubě jezerní pokáže se čtvero mžitek, ješto znenáhla v oku se šířice, u zlidněné a ostežněné vzrostají lodí. Nesouce se od Glen-gaylu, přímo k samotné veslují výspě a když objíždějí předhoří Brianchoil, zastkvívá se proti slunci na zatočených po větru lodích erb statného Roderika, zelená sosna. Povětří se protřpytuje leskem kopí, oštěpů a mlatů, čím více se zbližují k břehu. Tu zříti pěkné horalské tartany a kepenky; tu chvějící se na čepkách veslařů peří, kterak za každým pevných vesel popřením klesá a vstává, — vlny se rozplyskují za ranami silnými. Viz při boku lodním ty kajdoše hrdé; ode hlučných kejd jím plápolají strakaté tkanice a střapce, metouce zorané lůno vodní, sami pak v rychlém poletu pějí starodávné písně horalské.

17.

Hlasové hrdých zpěvů válečných rostou s přibližováním. Z počátku tuchnul dalekými vodami se linoucí nápěv, a zachycován skalnatým pobřežím svou provzdychal ostrost. Potom volnější cestou padaje v sluch vytvařoval pospolné povstání pronikavým vřeskem, jakovýmž starý kmen Alpínův svou sílu do bojů svolává. Z husta zvukové srší, jako když pod zbrojným vojskem dolina se potřásá, a země dupot odráží strašným heslem doháněných pluků; — v živějším na to znění lehký úvod vypodobňuje veselé pochody, dokud těsné bitvy nepovstane hřmění s pomíšeným povykem, troubením a třeskotem: — tu slyšeti výtvarný břinkot zbraně a zbroje, tu rázy mečů po štítech k zemi řinčí, tu náhle lkavá přestávka; ale znovu

zařičí zhustěná bitva, — a násilný outok, k shluknutí pokřik, hlas o outěku kolem se nesoucí a vítězné plesání hlásající vyhranou kmene Alpínova hudba vyráží. Tím však nekončí píseň; brž zpovlovna padajíc v teskné a hluboné naříkání proměňuje vítězné cinků znění v trpké žele nad polehlými.

18.

Hudby mlknou, — jedva jezero a pohoří ledakdes vyhlcuje temné ohlasy; a když i ty zesnuly, opět probouzí hlasná píseň drsné zborování, anto hlučně ze sta vyniká hrdel pochvala vůdcova. Veslařové vesly svými odměřují rány podlé pádu písně, dozvukujíce sloky koneční ohromným hlaholem. Takto v holých hlučívá stromech vichřice prosincová. — Nejprvé toliko zbor možná Allanovi rozeznati: „Ichuchu, čern Roderik, rozenec Alpína!“ ale když blíže k břehu veslováno, bojovná píseň ryčněji takto se ozývá:

19. Zpěv plavců.

Žehnán buď vojvodo, vítězi vítej!
  Sláva ti, Sosno u věk zelená!
V praporci horalském dlouho zakvítej,
  Chlub dlouho tebou se ta vlast blažená!
    Hojnou rosu ti nebe přej,
    Novou vždy země mízu dej;
Nechť kmen hrdě ten se do výše vypíná,
    An v každém tu oudolí
    Křik náš radosti hlaholí:
Ichuchu! čern Roderik, ctný rozenec Alpína!

Hanbí křovinu strom v Beltáně honosnou,
Hle u zdroje zkvetlá a v zimě klesá;
Však plémě Alpínovo svou póde sosnou
I v outoku bouře radostně plesá!
Tať v skalách zakotvená,
Čím víc od vichrů klácená,
Tím v žlabiny silněji kořeny vtíná;
Jí Bredalbanské vůkolí
I Menteith v slávu hlaholí:
Ichuchu! čern Roderik, ctný rozenec Alpína!

20.

Zpěv náš na dolích se Fruiny ozýval,
V náš padalo výskot Banocharu lkání,
V Glen-Lussu a Rossu plamen se rozlíval,
Lvové na Lomondu leží porubáni;
Saxonská dívka i vdova
Památku nám v slzách chová,
Na nás se strachem a želem si spomíná;
Levenské trne oudolí,
Brzoli zas zahlaholí:
Ichuchu! čern Roderik, ctný rozenec Alpína!

Nuž, manové, vzhůru! veslujte s čilostí,
An s námi ta sosna u věk zelená!
Rozkošná růže na výspě se hostí,
Do věnce vojínovi zasvěcená.
Ó by i letorost hojná,
Kmene pěkného dostojná,

Vyrostla budouc mezi námi slavína!
Z nejhlubších pak oudolí
Hlučně radost zahlaholí:
Ichuchu! čern Roderik, ctný rozenec Alpína!

21.

U prostřed svých ženštin spěchá radostně k břehu Margareta. Vlasy jejich poletují u větru, a vysoko vystírajíce ramena sněžná, pokyvují v dálku, kdykoli zavzní pokřikování a jméno vůdcovo ve zboru hlučném. Chtíc se zavděčiti po mateřsku miláčkovi srdce svého, přizývá blíže Ellenu k uvítání strejce, dříve než přistane. „Poď, loudalko, poď! jsi ty Douglaska, a váháš věnčiti skráně vítězovy?“ — Bezděky a zvolna plní panna nemilý rozkaz, ale zaslechnouc brzo v podálí trubku, rychle poskočí na stezku: „Slyš, Allane! známka to otcova! potřeba mu loďky, nedlemež s převezením.“ I hned jako jiskra rychlá a jasná letěla k člunku, a anto Roderik bedlivým okem zbor matčin probíhá, bádaje po drahé podobě, již dívka ostrov za sebou nechavši, uplývá k zátoce.

22.

Jsou citové v duši lidské, jimiž více nebem ja[illegible]
zemí oplývá, a slzali jaká v podhvězdí tomto čistá a ne
zkalená vášní, tak stkvělá a mírná, že by nehanbila líc
anjelské: tedy jest ta, kterou laskavý otec na hlav
zdárné dcery vylévá. Takové perly, nejsouce na porc
oku bohatýrovu, kanou v kadeře panenské, ano Dougl
k svým prsoum tiskne a vine něžnou Ellenu. Samou r
dostí matoucími se slovy otce vítajíc ani si nepovšin

panna, jaká sličná podoba nesměle (důkaz to lásky!) stojí v podálí, dokud sám Douglas jménem švarného nepřizývá mládce; ačkoli i jí dobře znám Malkolm Grém.

23.

Dívaje se povážný Allan na Roderika stanoucího u břehu, brzo outrpně pošinul oko na pána svého, a pohlédna znovu na nádhernost vůdcovu, kvapně slzami zalitá otírá víčka. I vece Douglas vzloživ ruku na rameno Malkolmovo slovy přívětivými: Víšliž, jinochu milý! co znamená stkvělá slza v oku zpěvce mého? — Povímť: připomíná sobě den, v němž na klenutých branách Bothwelských v oslavu mou pěl píseň, ano hejno zpěvců hlučně zborovalo po něm; tehdáž, když praporce normanské dobyté na bojišti přede mnou se leskly, a dvacet rytířů, ozdobujíce vjezd můj slavný, přede mnou kráčelo — dalekoť za nejmenším z nich tento vůdce i jménem i silou! — Ale věř, Malkolme, že nehnuly hrdostí mou ony oupravné a hlučné řady, ony oměsíčené praporce, hlasatelé mé moci, ono komonstvo z pánů a rytířů, i kdy vzezněl Blantyr svatými zpěvy, a bardové Bothwelští hlásali mou slávu, jako tento vítáli mne stařec slzou tichou, aneb ubohé to děvče něžným přitulením. Nad jich laskavé a věrné povítání můj nejstkvělejší stav nic lepšího neposkytl. Promiň, příteli, chloubu tu otci, jenž všecku jeho nahražuje ztrátu.

24.

Rozkošná pochvalo! — Planou stoudné děviny tváře, jak letní růže *rosou otřpytěná*; chválíť Douglas a Mal-

kolm poslouchá. Utajujíc ruměnec plaché radosti má k sokolu a ke psům. Milé chlácholení její psové plí ním a kňučením odplacují; a sokol, poslušen hvizdu, buje si na ruce její, svěsiv temná křídla přimhuřuje aniž pílí, jsa vykápěn, uletěti více. V této postavě dobnější byla bohyni lesův, a vyšinulli se otec o n výše, váže cenu a krásu dceřinu; což divu, milenci úsudek s pravou se minul mírou, an v svém milostn horování celou duši vstříc vysílal panenským pohled tajným.

25.

Postavy čisté, zrůstu štíhlého, ale i rázný a si mládec jest Malkolm. Skladnost oudů projevuje lel oděv horalský, a rusé kadeře zhusta povívají kolem mo čapky. Cvičné jeho orlové oko v dálí rozezná sněhuli sněžišti; v Lenoxu a Menteitě přes hory, plesa a l každá stezka mu známa. Zvěř strachem okřídlenou n běhnouti mu hříčka, a zadrnkneli luk Malkolmův, ma tu daněle uskok. Přímo na sám Ben-Lomond nejedn vykvapil jedním dechem bez velkého úsilí. A však s vid zevnitřním souhlasí mysl ohnivá, zřejmá a přívětivá; selé srdce, nehnĕteno láskou a péčemi, než je byla Ell zajala, tak zvolně mu hrávalo v prsech, jak chvějící na hlavě peří. Druhové, blíže povědomi jinocha, jeho návisti vší křivdy, jeho horlení pro pravdu, a bard pozorujíce plamen v smělé tváři při zpěvu bohatýrsk jistili, až vyspěje u věk mužský, již nedlouho nap *zníti* bude po horách sláva Černého Roderika, ale *hasne jménem Malkol*ma Gréma.

26.

Když nazpět plynuli, táže se Ellena: „Proč, můj otče, tak daleko na lov se pouštíš? proč tak pozdě se vracíš? a kterak —" ostatek dopovídá výmluvné její oko. „Od honby, mé dítě, neupustím; honba jest podobizna slavných bojů a zbaven této milé zábavy, přestanu býti Douglasem. Bloudě na východ v tmavém Glen-Finlasu, narazím na mladého Malkolma. Bylo blouzení moje nebezpečno; neboť u hvozdu lovci a jezdci činili náběh. Tento jinoch z komonstva králova odváživ se statků a hrdla vydal se mi za ochránce a průvodce, lesními veda stezkami mé stíhané kroky. Sám Roderik musí jej uvítati na vzdor starým hněvům pro Douglasa vzniklým. Brzo však, aby neuběhl v nehodu, třeba Malkolmovi se vydati v Strat-Endrik dolinu.

27.

Roderik, vyšed jim vstříc zarudil se, spatřiv Malkolma Gréma. Jednak ni činem, ni slovem, ni pohledem nezneuctil pohostinství. Na rozprávkách a v zábavách protrávili letní jitro; ale když se spolednilo, kvapný přiběhna posel, na straně tajnou rozmluvu s rytířem započne. Mračné vzezření Roderikovo tudíž dovodí o povaze vysléchaných novin. Zdál se hluboce zaryt v myšlénkách. — Teprv po večeři svolal k zažehnutému ohnisku matku, Douglasa, Gréma a spolu Ellenu. Mrštiv kolem očima upře je o zem, jako by vymejšlel slova, která by se nejlépe hodila k vypuštění nelíbé zprávy. Hraje za chvíli jílcem své dýky, *posléz* podnesa hrdé čelo, dí takto:

28.

„Krátká buď řeč má; — čas a zvyk můj se
hladkým a líčeným slovům. Můj ujče i otče — tímli
nem mi volno Douglasa zváti; ctná máti, Elleno —
odvrací sestřenka očí svých? — i ty, Gréme, jenž co
dřív buď šlechetným druhem, buď nedruhem mým sh
budeš, jak mile věk ti osobí vládu a správu zemí d
ných, — slyšte mne! — neskrocená msta a pejcha m
řova honosí se podmaněním pohraničanů našich,
vůdcové se psy a sokoly na lesní kratochvíle od
vyzváni byvše v krvavých osídlech uvázli. Za stkv
hody a věrné přijetí do svých síní dostalo jim se
vazu na branách vlastních. K nebi úpí krev jejic
lukách Meggatu, na březích stříbrného Teviotu, Twi
truchlotokého Ettriku. Doliny, jimiž hrdinný km
projížděl, jsou jedno širopusté pastviště. Tento nyní
klec stolce skotského prázen vší víry a smilování
kraj se blíží s týmtéž úmyslem, pod touž záminkou h
Tenli los potkal Pány hraničné, jakýchž milostí je
nadíti Horalským vůdcům? Ne dosti na tom. Viděno
statný Douglase, v mejtinách Glen-Finlasu, jakož zvěc
věrný vypravuje. Prohlížím tedy v rozpacích těchto
dám vašim."

29.

Panna a paní bázlivě jedna v očích druhé
potěchy, chvílkami líce pobledlé ta na otce, ta na
obracujíce. Mění se i Malkolm v smělé tváři, stř
plana a bledna; znáti ale v oku jeho, že toliko

Ellenu tato bázeň. Zaražen sice, však neporažen svou radu Douglas podává: Mužný Roderiku! možná, že bouře ta, hřmotem pohrozíc, se přežene. Mého tu stání ani hodiny více, abych snad sám na tvé sídlo nepřivábil blesky. Víš dobře, že na tuto šedou hlavu nejlítější střela jest zaměřena. Ty snadno vyvaruješ hněvu královu, podrobě se rozkazům jeho, dada mu posilek many svými, přisáhna víru, pokloně hrdost. My ubozí zábytkové srdce zkrveného, — já s mou Ellenou, co stíhaný lup, kdes v jeskyněch lesních se kryjíce, uživem té schrány, dokud krutá pomsta nevyhárá po těchto horách a bařeništích.

30.

Nikdý, na mou čest, nikdý! zvolá Roderik. Při sám bůh a při tomto dobrém meči! Kleto buď této sosně, mé i předkův mých starožitné okrase, vypustímli kdy ze stínu jejího v dnech klopotných rod srdce zkrveného. Co myslím, řeknu po prostu: Buď mi dcera tvá chotí, buď ty mi v radách podpůrcem. Dav družstva a spojenců přilne k Douglasovi spolčenému s Roderikem, a stejný podnět k nedůvěře, rovná bázeň útisku a násilí spřízní s námi všecky západní náčelníky. Když hudby sňátek můj hlučiti budou, uslyší spolu okolí Forthy hlahol pohřebních zvonů. Užasnou stráže na branách Stirlingu, a kdy zažhnu pochodně svatební, v plápolu tisíc dědin vyrazí ze sna Jakoba krále. — Nehroz se, Elleno! nač ta známka, matko? — Nebývát činěno, jak v zápale řečeno. Nepřijde k outoku, ni k bojům, moudrýli Douglas dá sraziti kmeny horalské, aby jednomyslně bránili prahy svých vlastí. Takto brzo vysílený mocnář bez prospěchu musí odstoupiti do sídla *svého.*

31.

Bývají lidé, jenž ve spaní o půlnoci vydrápavše se na příkrou věž, na jejím nad hlučícím mořem vystrmělém štítu pokojně své pusté sny prodlužují. Ale když zoří východní oslněni a leskem ranním polekáni ne-mírnou kolem spatřují hlubeň, když vln nepřervané slyší šumy, a kruchou pod sebou podlahu jako pavučinu větrem kolísati se domnívají: což divu, strachli v tomto závrativém smyslů kolotání zoufanlivé jim vnuká úmysly, aby střemhlav dolů se pustili, odhodlavše se na věci nejhorší? — Takto Ellena pomámená hrůzou, a strachy divoce zmítaná, ač vidí náhle před sebou rozevřenou propasť, bojíc se jednak o Douglasa, té zoufanlivé myšlénce se podrobuje, otcovu bezpečnost svou vykoupiti rukou.

32.

Strašný Ellenin záměr v oku a na rtech trnoucích postihl Malkolm. Snaží se mluviti — nelze však z bázně vazeb jazyk vydobýti. I zvolá Douglas, zpozorovav boj na dceři horoucí, jak v tváře jí krve toky tu víří, tu odprchují, hrobovou zůstavujíce bledost, jako by smrt se životem zápasila: „Ustaň, Roderiku, ustaň! nebude dcera má tvou chotí; neníť tato záře oučinek lásky, není bledosti té původ plachost panenská. Nemožno — odpusť, vůdce, a neodvažuj se ničeho pro spásu naši. Nezaměří nikdý Douglas proti mocnáři svému kopím odbojným. Já učíval outlou jeho ruku krotiti koně a máchati mečem; ještě mi před očima to královské dítě, větší mi bývajíc *hrdostí a rozkoší, než* sama Ellena. Posud jej miluji, ne-

dbajé na křivdy, pošlé z prchlivosti a pomluv. Ó, hledej milost u něho, kterouž snadno nalezneš, nejsa společníkem Douglasovým."

33.

Dvakrát Roderik přešel kobku; vlající se široké krzno a mračné čelo, na němž raněný válčil pých s hněvem a sesutou nadějí, činily ho při rudém šeru pochodně podobna zloduchu nočnímu, kdy své tmavé brky na cestu poutníka pozdního rozstírá. Oh, jak hluboko šíp tvůj, neodměnná lásko, ráží své jizlivé rány! — Mukami tvými zmítaný Roderik tiskne ruku Douglasovu, a z očí, co jindy slzám se rouhaly, hořké roní se krůpěje. Bolest dlouhokojené naděje zůří v široké jeho hrudi a pruhovatý náprsník podnímá krev zápasící s duchem hrdým. Mrtvé kolem ticho — každý vzdech snadno po síni rozeznati. I povstane něžná Ellena, nemohouc déle snésti tuto zoufalost synovu, tyto pohledy matčiny, a Malkolm přidruže se jí k boku podporuje kroky její.

34.

Pustí Roderik Douglasa. Jako jasný plamen z chumle dýmu, znítiv své plápoly šlehá šíro v červené žáry, tak hrůza hloubných muk tu vyrazila vzteklou žárlivostí. Jak by železnou rukou chvátí za prsy Malkolma: „Pryč, holobrade! pryč, ty ženské bažidlo! vzvolá zůřivým hlasem. Takliž sobě vážíš nedávno ti danou napamětnou? — Děkuj těmto prahům, Douglasovi, a této panně, dnesli ti prominuta kázeň." Jako chrt na zvěř rozpálený, řítí se na Roderika Malkolm. „Pohyň má sláva, hledámli v čem jiném

ochrany, krom této zbraně!“ — V takovémto hlomozu neváżná jich ruka se chápe tu dýky, tu meče. Byla by smrt — kdyby Douglas povstana nebyl vstředil mezi urputníky svou obrovskou sílu. „Stůjte, náčelníci! kdo první zaměří ranou, mým jest vrahem. Kroťte hněvy, poběsilí! takliž hluboce padl Douglas, že ruka dcery jeho za kořist hanebných rozbrojů se pokládá?“ — Pokoření a jak by studem ranění upustili od vzteklého záchvatu, jiskříce na sebe očima, s vypnutou nohou, a ocelí do poly nahou sok proti soku stojíce.

35.

Než se byly meče zaleskly, uchytila za plášť matka Roderika, a Malkolm zaslechnul jak ze snu strašného Ellenu svou kříknouti. Vtekna konečně Roderik meč do pošvy, hněv svůj v ousměšná zahaluje slova: „Buď ti tu bezpečno do jitra; škodať by bylo, aby tato líčka ovanulo noční povětří. Pak jdi a pověz Jakobovi Stuartovi, že volí Roderik raději brániti jezera a bíti se, než by se kořil se svým zvolným kmenem chlubné pýše člověka sobě rovného. Chtělli by o kmenu Alpínovu čeho věděti, netaj jsa povědom síly naší i všech průchodů tajných. — Malise, hiu!“ — Vejde zbrojnoš jeho. — „Zjednáš Grémovi bezpečný průvod.“ — Chladně a mužně odpovídá mládec: „Neboj se ničeho o tuto přemilou pevnůstku. Kraj ten, jejž osloňuje anjel, žádá úctu, třeba jej lotrové hyzdili. Svou však zdvořilost sprostáckou schovej zatím pro své soudruhy a věrné. Bezpečné jsou mi lesní stezky o půlnoci, jak bíledně, byť i hned mi Roderik černý *s drzími čihači svými* zamezil cestu. Statný Douglase —

jemná Ellenó! — nechci tento můj odchod nazývati rozchodem; není na zemi míst tak skrytých, kde bychom se opět nesloučili. Vévodo! i my se svým časem najdem." To pověděv opustil příbytek lesní.

36.

Starý Allan jej provázeje ku břehu — tak byl Douglas rozkázal — vypravuje s zármutkem, kterak Roderik za jitra se zapřisáhl, ohnivý kříž kolem po dolích, stráních a bařinách obeslati; jak tu nejisto pro Gréma utkati se s many na znamení se sbíhajícími; jak by nejlépe bylo plaviti se jezerem, on sám že chce jej dopraviti na břeh. Mluvil stařec do větru; nedbá Malkolm jeho rady; brž dýku, meč a vak v široký plášť zavinuv a utuživ, upravuje své hbité oudy do proudů jezerních.

37.

Tiskna na to vřele zpěvcovu ruku, vece kvapně: „Buď zdráv, ty vzore věrnosti starodávné! — Oh! že mi není pro vás nikde stánku ni ochrany! V poručenství královědě jsou statky moje, strýc můj vévodí mojim manům. Na skrocení vraha, na pomoc příteli ubohý Malkolm má jediné srdce a meč. Ale dokud kterého tu stává Gréma, jenž věren jménu svého náčelníka, nebude dlouho Douglas, co honěný jelen po skalách a slujích se skrývati; aniž ten nadutý odbojník — ostatek nechci doložiti. Pověz Roderiku, že mu děky mé ani za chatrnou loďku, *jenž by mne dopravila* k horám." To vypověděv

hříží se v rozplysklé proudy, a brzo vznesa nad vodu hlavu, křepce odplývá od břehu. Namáhá své teskné zraky Allan, po jezeru po něm bádaje; rychlý však plavač tratě se za každou novou vlnou ostříbřenou měsícem, jak by vodní havran lehce tokem se unáší. Přistana posléz v ošeřený chobot, hlasnou o svém podaření dává zprávu. Slyší zpěvec výsknutí dálné a uspokojen od břehu se ubírá.

ZPĚV TŘETÍ.

Hotovost.

1.

Jakto čas let svůj náhlí. Rod ten co houpával
Nás pacholátka na svých kolenách v radosti,
Co nám rozkošné báje zdiveným podával,
A na moři i zemi divné události,
Jak brzce jest zachvácen vládou nastalosti!
Máloť kde ještě který svadlý a vypráhlý
Ční zábytek na srázu pošmourné věčnosti,
Podoben troskám lodním, až i ty vysáhlý
Příliv nám splákne s očí. Jak čas let svůj náhlí!

Jsou živi podnes oných časů pamětníci,
Po vlastech kdy se lesní trubky rozléhaly,
An many své horalští k bojům náčelníci
Ze strání, luhů, hvozdů hlučně dozývali;
Tu věrní k vůdci svému kmenové se hnali,
Šetříce na výstrahu hesla vydaného,
Tu rodinné praporce větrem plápolaly,
Tu zabřenčely kobzy pluku zbrojeného
A záře *vyplývala z Kříže* Ohnivého.

2.

Jitro letní obráží své zoře na blankytných vodácl Katrinu; ranní větřík lahodný a tichý tu listím zachvívá tu líbá jezero, a jezero zradostěné, jak bázlivá dívka v mírném drkotá plesu; stínové hor leží na lůně jeho v pochybném šeru, jako štěstí čekané v oku obraznosti Lilie vodní vztyčují proti zásvitu dnovému stříbrné kalí šky. Probuzená srna vyvodí plod svůj v orošenou paseku Mizí s vrchů šeré mlhy a jeví se jiskrami osutá bystřina Skřivánek v oblaky se hříže tone v radovánkách; ko a kropenatý drozd hvízdá z roštin a kapradin pozdraven jitřní, a v odpověď hrdlička vrká mír, poklid a lásku

3.

Ale ni pomysl poklidu, ni potěchy nekrotí bouř v ňádrech Roderikových. Vytasiv meč nejistým kroken pochází po lemu jezerním. Brzo stana patří na vycho slunce, brzo nevrle máchá širokou zbraní. Pode skalou manové jeho chystají přípravy k obřadům hlubokým a krvavým, jakové od starodávna předcházívají vysílku ohni vého kříže; tu nejednou úžas v hromadu je sráží nad divokým vůdcovým pohledem. Tak skalní orel střílí zra koma, kdy vyraziv se strmin Benveňuských vysoko se rozperutí pod nebem. Lekajíc se hejno zpěvné černého na jezeru stínu, v křovinách umlkává.

4.

Vystaveno hranici ze suchých klestů, jalovce a strní *promísenou opeňkami* z dubu nedávným bleskem potře-

ného. Stojí při ní poustenník Brian, bos, jedno o kápi a houni; šedá brada a kostrbaté vlasy zastiňují příšerný obličej. Jizvy na nahých loktech a holeněch svědčí o šíleném těla umrtvování. Hrozící nebezpečenství rodinným kmenům vytrhlo tuto divou podobu z hlubokých pustin na Benharrowu. Mnich ten nepodoben knězi křesťanskému, spíše Druidu jakémus z hrobu povstalému, jehož otvrdlé srdce chladně by patřilo na oběti lidské. V jeho kouzelné huhle mnoho prý z pohanské vzato nauky, a slova z písem svatých hroznější jenom dodávají výraz jeho kletbám. Nikdy vesník nevydal se k němu s prosbami; poutník se bedlivě vyhýbá těm mračným bytům; lovec, byť i v rozpalu narazil na meze jeho říše, tudíž rozběhlé psy svolává, a potkáli jej v roklích o samotě lesní dělník, chutě se žehná a křižuje, postrach odívaje v pobožnost.

5.

O rodu Brianovu praveno divné věci. Matka jeho kdys půlnocovala, hlídajíc bravy, v obludném oudolí, jehož půda poseta jest kostmi větrem a deštěm vybělenými. Jsou to zbytkové lidu, jenž byl v jakési bitvě dávno z paměti vyhaslé tuto polehnul. O, jak by se tu v srdci rozželil bohatýr patře na toto rouhaviště svého umění! Tu oupor ruku poutá, co jindy byla by okovy zpřerážela, tam v dutině kostí, co bývaly štítem bázně prostého srdce, plachá pohostinná kvíčala si upletla hnízdo pokorné; tu vahavý plž osliňuje oudy, které s časem brávaly závod; a tuto lebku — snad vůdcovu — plný barvitý věnec ovíjí; jest to jednak šarlat lesních zvonků na místě birýtu a chocholu. — V tomto hrozném dolu proseděla celé noci *dívka, zahalena* v plášti. Jistila, že žádný

tu ji nenavštivil pastýř, ani který lovec rozepnul stužku panenskou; a předc Alika z těch dob stužku ve vlasech nenosila více. Zmizeli hry a veselosti, její děvčí přepasek se krátil, vyhýbala se po té strašné noci chrámu i službám svatým, a zamknouc tajemství v svá ňádra, umřela v polohu — bez zpovědi.

6.

Od let pacholetských štítil se Brian spolků a liboval si v samotě; pošmourný a málomyslný mládec cizil se vší radosti a soucitu, rmoutě se z trpkých přezděvů, které nevážná ústa o jeho potajemném rodu pronášela. Celé noci probděl pod šerem bledé luny, stěžuje sobě lesům a potokům na svůj osud, až i konečně sám zmámenec za pravdu ujal, co luza o porodu jeho hlásala; i zaprahnul ve mhlách a ohnivých úkazech potkati a poznati svého přeludného otce! Nadarmo na osladu příkrých losů klášter mu otevřel lítostné dvéře; nadarmo umění věku ze zápon mu propouštělo své černopsané listy; právě poklady tyto jen více vzněcovaly zimničný rozumu zápal. Chtivě rozbíral, cokoli kde psáno o kouzlech, věštbách, černém umění, a co jen koli podivností a prázdných domněnek zvědavost zamysliti mohla. Takto s zažehlým mozkem, přepjatým citem a hrůzami mystickými poděšeným srdcem hledal úlevy svým nesnázem na pouštěch Benharrowu, odřekna se všeho s lidem obcování.

7.

Poušť mu snovala přízraky divé, jakové jen s *rozenci strašidel se* družívají. Tam, co o ty šeré skaliny

se pachtí proudové, často se zamejšlel v klokoty vírů, doniž pošlé zraky nestihly vodního ducha z pěn se valícího v kotoučích; mhla po horách brávala tělo a oudy Poludnice aneb strašného Zmeka. Hrůzy mu do sluchu lkával vítr půlnoční, těhoten jsa hlasy hrobovými, a oko jeho zíralo řady polehlých na bojišti budoucím. Tak tento z lůna lidstva vyvržený snitel sám si tvořil světy netělesné. Jediňký posud nevyhaslý cit jej víže k čeledi lidské, a sice pro matku pošlou z plemene Alpínova. Slyšel nedávno ve snu prorockém zlověstné Ben-Šajiny vřesky; zazvučel půlnoční vítr dupotem koní harcujících po kolmých stráních na Benharrowu, kudy od jakživa se nepustil jezdec smrtelný; hrom rozdrtil sosnu — vůbec to zlé osudů hrozby kmenu Alpínovu. Opásav tedy bedra svá semto pospíšil zvěstovatel hrozícího neštěstí, i již se hotoví k žehnání neb kletbě po rozkazu vůdcovu.

8.

Když vše bylo uchystáno, přesmyknul Roderik dobytou ocelí s hor sehnaného a tuto před zapálenou hranicí ležícího kozla. Pokojně patřila skonávající obět na krev životní, linoucí se růžovým tokem po bradě a kosmatých bocích, dokud mrákoty sklenné zřítedlničky nepotáhly. Posupný zatím kněz, mumlaje modlitby, bedlivě kříž roubí, jedva s délí lokte. Rukověť a příčka jeho jest z tisových haluzí, jichž kmenové v Inch-Kalliachu kolísají své stíny po hrobech rodu Alpínova, a šumíce hloubnými větry Lomondu, zlíbezňují věčný sen nesčíslných bohatýrů. Hotový posléz kříž pozdvihna Brian svadlou rukou do výše, divoce kroutí očima, i budí podivnou citů směsici, své *kletby takto hlásaje:*

9.

„Běda kmenovci, jenž by shlédnul heslo z tisu hrob vého a nepovážil, ty že haluze rostly tam, kde nebe nejsvětější pláčí rosu na nízký byt Alpínův. Odpadlec slíbené vůdcovi víry, nikdý nesnub se s dědův popelen povrhel buď v očích otců i bratrů, a krajanů kletba pi suď mu nenávist a bídu!“ — Stanul — a slovy potají m nové vykročivše a jiskříce zrakoma tudíž nad hlavami tas nými potřásali meči a divoce zařinčeli štíty. Zprvu hluk tem hloubným, brzo pak jako příval, kdy v jarém běl sebranou svou sílu o břehy ráží, vyrazila z hrdel děsı odpověd: Běda zrádci, běda! — Poznala Benanu si lebka tyto ryky, vlk potěšen z doupěte vyhlídá, plesaji orel klektá zdaleka — znajíť oni hlasy válečné kmei Alpínova.

10.

Hluk utichnul po vůkolí, a mnich obnovuje své čar dějné šepty. Ožehaje kříž plamenem hrozné a hloubı vydával hlasy; a slova, která časem hekal u povětří, a koli jména svatá v sobě zavírala, předc rouháním spíš než modlitbou slušelo by nazývati. I vztřásaje opáleı konce nad zástupem volá vysokým hlasem: „Běda ničeı níku, jenž by váhal na toto vážné znamení chopiti se : křepké ratiště; jako oheň na tomto žehl heslu, tak i b jeho, bázlivcovo outočiště, plamenem polehne. Pomsı kmene Alpínova zvěstovati budou plameny šlehající : stěn bídníkových, dívky a ženy přivolají na jméno jeł pohrdnutí, hanbu, nouzi a nehody!“ Vznikají vřesky že: *štin (tak po lesech* rarohy skřehotají), a v strašné ji

prosby se mísí kletba dětská žvatlavými pronášena ústy: „Dům jeho klesni v rudém pýření, a prokleta buď bouda nejchatrnější, která by v sebe přijala hlavu poběhlou, námi odsouzenou k strastem a neřestem!“ — Ostrý a vřesklivý ohlas vydává Coir-Uriskin, příšerná jeskyně, i Benalambu šeré rokle, ochvívané břízami.

11.

Hlubokou kněz na to činí přestávku. Klopotné prsy jeho pochycují vzduchu, zaťal zuby i pěsti a oči mu planou jak dva rozžžavené uhle. Vymejšlít on hroznější ještě a záhubnější kletby na hlavu kmenovce, jenžto obeslán na pomoc náčelníku heslo spatřil by a neposlechl. Jme se pak hasiti jiskravé konce kříže v rozlité krvi, a pozdvihna opět znamení, dutým a drsným hlasem končí v ta slova: „Až kříž tento, vyzvání Alpínovo na věrné kmeny, od muže k muži poletí po vlastech, ohluchni každé ucho, nešetřící hlasu, sprahni noho, která prodlíš vydati se v pospěch, krkavci vyklujte oči hamižné a srdce podlé vlkům se dostaň za loupež! Jako tyto krve toky zem pije, tak krev ze srdce jeho napájej vlastní ohniště, a jak opal ten zdusil se v sykotu krve, tak ty, záhubo černá! zhasni na věky jeho světlo, a odepřína mu buď milost, všemu lidstvu heslem tímto vykoupená.“ Dozlořečil; žádný však ohlas po něm nezahlaholil „Amen.“

12.

Plane nedočkavost v oku Roderika. Kvapně vzav z ruky Brianovy heslo: „Spěš, Malise, spěš!“ dí, panoši odvážnému kříž podávaje. „Tábor na Lanrické louce — chvíle náhlí — *spěš, Malise, spěš!*“ — I letí člun s pano-

šem přímo po jezeru, jak tetřívek stíhaný sokolem. T: křepce veslaři krojí vody, že bubliny u výspy ještě n rozplzlé s pěnami pošplunují, ano loďka se přibližu k skalinám protějším. Na tři sáhy ještě vzdálen člun od stříbrného pokrají, ale již doskočil břehu rychlý zvěs tel meče a ohně.

13.

Spěš, Malise, spěš! nikdý jelení kůže neotáčela no: rychlejší. Spěš, Malise, spěš! podnět podobný k spěc! nikdý tvé žilny nepobádal. Vzdorujte prsy tvoje příkrý horám, řícej se s jich štítu ručejem, krátkým a spru ným poskokem míjej houpavíska a zrádné močály; srn přeskakuj potoky a roštím promykuj se co výželec.] sráz vysoký, tam tůně bezedná; — nehroz se odvážnél přeletu. Nestav nyní vypráhlá a žhoucí ústa u žídl: paluj ku předu v běhu letném, hlasateli bojů, zhoul a hrůzy! Není teď za nastřelenou slíditi laňkou, ani s hati dívku po háji, aniž pouštěti kroky běhutné s hora o závod. Jsou strach, a smrt a válečný čin tenkráte p didla honu tvého. Spěš, Malise, spěš!

14.

Rychle za poletem výročného hesla povstávají zbrani vísky a baráky, z ouvalů potočitých a s hor šed šerých sbíhá se manstvo udatné. Nestaví vyslanec krok pokázav znamení, jmenovav místo, dále s větrem kva křik a úžas zanechávaje v tejle. Opouští rybák břeh kovář učazený chápe se dýky a tesáku. Veselý seká zakaliv se v tváři, odhazuje kosu v pololehlou trávu *těkají bez pastýře* stáda; zasazen pluh u prostřed brázd

sokolům dává sokolník výhost, a lovec propouští nadhnaného jelena. Hotovi na zvuk pospolné výpravy, uchycují zbraň synové Alpínovi, i bouří hluk a rozbroj po březích Achrajských. Žel! že po tvém lemu, jezero líbezné, ozvěnám hučeti hrůzou! Tak tiché jsou tyto skály a porostliny, jako by uspané na tvém hlubokém lůně. I tvé v oblacích plesy, skřivánče radostný! příliš vesele znějí pro výjevy nastávající.

15.

Spěš, Malise, spěš! oběhnuto jest jezero, viděti dvorce Dunkraggana; tamto vyhlídají, jak mechem obrostlé skaliny, půlzjevně, půl v zeleném ukryty křoví. Tu sobě hov, tu meze běhu tvého; vládyka dvorců těch s heslem poletí dále. I pustí se panoš na dolinu, jak sokol střelující na loupež. — Jakéž to truchlozvuky prorážejí povětří? Kvílení pohřebné, nářeky ženské! Veta po honbách statného lovce, veta po kolbách rekovného vojína! — Kdož v bojích, kdo na lovech po boku Roderikovu nahradí místo jeho! — Na síni při záři pochodní leží Dunkan na nízkých marách; proudy slzí vdova nad ním vylévá, u mar stojí odrostek jeho v zámutku pohřížen; pláče i pachole mladší, nevědouc příčiny. Sešlé se vesnické dívky a ženy pějí smutnou pohřební píseň.

16. Píseň pohřební.

Vymknul z našich se ramen,
Zmizel v lesině černé,
Jak horkem vyschlý pramen,
Vydav *nás* nouzi perné;

Vláhy nebe vyleje,
  Zdroj oživne znovy —
Nám se radost nevystkvěje,
  Ni jitro Dunkanovi.

Jen vyzralému klasu
  Pode srpem klesnouti,
Oh, čemu dříve času
  Mužské slávě hynouti!
I se stromů vadnoucí
  Lupen jen vítr svívá,
Proč květ náš líbě kynoucí
  Osud z jara podrývá!

Letná noho borem strání,
  V radách moudré oko!
Ruko silná v bojování,
  Ach, což spíte přehluboko!
Jak na horách rosička,
  Jak pěny na proudu řeky,
Lehkých jak bublin hříčka,
  Zmizel jsi nám — na věky!

17.

Hledí blízko mar Stumach, jak by s podivením tělo pána svého. Ubohý Stumach! který druhdy za menším lovcovým houknutím bleskem po rose lítával, nyní svou šíji a ostří uši, jako by větřil příchod ci: Nejsou to kroky známého truchliče, ježto přicház plakat nad umrlým, ale náhlé spěchy a zhoubný

honí tu kohos oupadem. Zarazili se všickni — an panoš bez ohledů padá do síně. I zvolá kříž zkrvený u mar pozdvihna: „Tábor na Lanrické louce; nemeškej se znamením, kmenovče, nemeškej!“ —

18.

Přiskoče Angus, dědic Dunkana, přejal heslo osudné. Kvapně jarý mládec k boku přitužuje meč a dýku otcovskou, pohlédna však na matku, ana hořem oněmělá, teskným jej stíhá okem, tudíž se vrže v její náruč a žehná ji vroucím políbením. „Ach! — zalkala — ale nedli, pryč! tys plémě Dunkanovo! —“ Mrštil ku posledu na máry okem a setra slzu naběhlou hloubně povzdychnul, jak by na úlevu stěsněným prsoum. Zachvěly pera na čapce, i zmizel ubíhaje s ohnivým křížem přes bahna a suchopar, jako dobrokmenné hříbě, když ponejprv volným během svou jarosť pociťuje. Dusí vdova slzy, dokud slyšeti kroky kvapícího, znamenajíc pak navlhlé oko panošovo neobyčejným soucitem: „Příteli! zvolá, není ho více, jenž měl spěšiti se znamením; padl dub, svíží ta větev jediná nyní Dunkragganu záštita. Nicméně doufám, dostojíli povinnostem, že i syna mého Bůh sirotků opatří. A ty v nejedné tísni věrná Dunkanovi družino, pro nějž jste tasívali meče, zbrojte se a chraňte hlavy sirotka mého, — ženám a dítkám buď plakati mrtvého!“ — Odpíná na ručest družina se zdí meče a štíty, chřest zbraně a hluk válečný rozléhá se po kobce pohřební, zasvitne živosť, ač krátká a přeletná ve vpadlých vdoviných očích, jak kdyby tento zvuk, bojovníkům líbý s to byl se smrti lůžka zvolati Dunkana. Brzy však mizí dlužená síla, žel žádá své daně, a slzy hledají odtoku.

19.

Viděn kříž ohnivý na Benledu; zakmitnul bleske po Strath-Iru. Letí vyzvání přes hory a doly; neznát o dechu ni odpočinku mladý Angus, a slzali kdy polin oko jeho, i hned jest vysušena větrem pohorním. Stan posléz na břehu Theity, valící své mladé vlny mezi ní a šerozeleným okřidlím, na němž postavena kaple sv. Br gity. Rozdmuté jsou proudy, most daleko. Nedlí nad bř hem Angus, jakkoli šeré vlny se zmítají a oko víruj s nimi u závratu. Probrádí se šumícím proudem, vysok drže kříž v pravici, a v levé mlatem bádaje o cestu za chycuje kroky po řečišti. Dvakráte zavrávoral, — vy plysknuly pěny, — tok v návalu lítém zachvacoval míst Oh! kdybys byl klesnul — veta by na věky po tobě Dun kragganův sirotku! Brž vzmocňoval se jak by v dobác posledních, a dostihna břehu s válečným křížem kruši se dále po stezce ku kapli vedoucí.

20.

Družina ryčná navštívila toho jitra kapli svaté Bri gity. Maria Tombejská oddala tu ruku Normanovi dě dici na Armandavě, a již právě se chystali svatebčan na odchod z gotické kobky vycházejíce. Prostým ale ve selým průvodem kráčejí otcové v svátečních čepicích matky pod plenami čistými. Mládež jará důtklivé trop šprýmy a smíchy, kteréž nelíbo poslouchají opentlen dívky; samy děti, nevědouc proč, množí hlučný výsko štěbetným pokřikem. Hudcové a zpěvci prozpěvují a hraj o závod před mladou a sličnou nevěstou, jejíž sklopen

oči a naníženě líce se stkvějí slzou i ruměncem růže pojitřní. V chodu panenském stydlivě s tkanicí sněžnou u roušky pohrává; spanilý ženich po boku jejím patří co hrdý vítěz na kořist svou, a blahá matka jí srdce dodávajíc šepce dcerušce v ucho slova radosti.

21.

Kdož jich potkává u vrat hřbitova? — Posel strachu a výrokův! — Spěch bouřná slova nesou, želem oko jeho splývá. Nacele promoklý nedávným proudem, udychtěn a shlomožen zastaviv se a pozdvihna heslo ohně a meče, slova úmluvy hlaholí: „Tábor na Lanrické louce. Nedli se znamením, Normane, pospíchej!“ — I dlužnoliž pro krev a hlaveň ukrutného kříže tak brzce opustiti ruku svatými svazky sobě usnoubenou? — Dlužnoliž dnu tomu, jenž zrozen u veselí mnohem sladší západ připovídal, před svými soumraky rozloučiti ženicha s nevěstou zaslíbenou sobě? O sudbo zlá! dlužno! dlužno! — Kmen Alpínův volá pomoci, závazek k vůdci velí, jeho rozkaz čin, a netrpí odkladu. Odtud a pryč! nic, než v spěchy se dáti.

22.

Zvolna odloživ pláštík a toužně pohlédaje na choť libostnou, prodlévá, dokud v milém oku vyprýštěná slza k odchodu nepobízí. I nedůvěřuje opětnému pohledu kvapem se žene podál potoku, neobrátiv tváři, leda tam, kde Teitha se hříží v jezero Lubnejské. Oh, což tu nebouřilo v prsech spěchatele! — Nemilý odklad blizoučkého blaha, a trpké zpomínání na výjevy jitra prošlého, tu nedočkavost lásky, tu *žízeň po* válečné slávě, a prudkost

radosti, s jakovou se brávají za kopí horalci; tu menná horlivost pro kmen a náčelníka, tu čáka z dobytého u vítězoslávě se vrátiti a Marinku k s opět srdci přivinouti. V těchto myšlénkách spěchá hory a doly, svou odhodlanost a citů převahu t v prosté pronášeje písni:

23. Píseň.

Mou ložnicí dnes lado bude,
Mým krovem kapradiny chudé,
Mne ve sny hluk ponůcek vhude,
A v dálce tys, Marinko má!

Snad zítřek dá snu pokojného
Na lůžku pláště krvavého,
Ni zpěv mne noční hoře tvého
Víc nezbudí, Marinko má!

Nestav se k mysli smutku více,
Co pomračíš ty líbé líce,
Pohasni blaha mého svíce,
I sliby tvé, Marinko má!

Své skrotit Norman musí muky,
Kdy v boj Horalské táhnou pluky,
Tu srdce jejich tuhé luky,
A noha šíp, Marinko má!

Ach — osudemli v půtce těsné
Milence tvého sláva klesne,
Myšlénka má v té době děsné
Poslední tys, Marinko má!

Však vrahli naší couvne síle,
Jak sladké připlynou zas chvíle!
O jak konopky zpěv mne mile
Uspí s tebou, Marinko má!

24.

Nenáhlí tak po tvých, Balquidere, vřesovatých stepech plamen půlnoční, kdy hluboké tvé rokle a doliny kvapným zachvacuje pýřením, oblévaje kolem skaliny purpurem a zčerveňuje černá při dolu jezera; nenáhlí tako, aniž se šíří, jako hlas války po tvých porostech. Vzbouřilo heslo k válečnému plesu šeré nábřeží Loch-Voilu, zrušilo tichost na Loch-Doinu, a ozbrojilo manstvo až k tvým židlům, bahnitý Belvaigu. Obráceno napotom běh úsilný k jihu, k šírým Strath-Carthnejským dolům, dokud k zbrani nesáhnul, kdožkoli se hlásí ke jmenu kmene Alpínova, od šedých kmetů křehkou rukou pášících mečem bedra svá do chlapce nezkušeného, jehož luku a střel dosavád jedva vrány se lekaly. Každá nížina, každý ústupek tejný staví své skrovné zástupy, jenžto se řítí, jak řeky hor hromadíce se na podhoří a zmnožujíce jeky hlučné a přítoku sílu. Tu ve zbory se shlukli, hotovi svým dopadem na prolití krve a života; od kolébky každý z nich cvičen ve zbrani, a na nic nevázán mimo kmene svého; přísaha všem jméno vůdcovo, zákon rozkaz Roderikův.

25.

Ode rána prohlížel Roderik okolí Benveňuské, rozeslav své *zvědy po kopcích* a ladech, aby propátrali meze

Menteithu. Vrátivše se zvěstují mu o pokojném vůkol chování. V klidu jsou bojovní Grémové a Brúsové; na Radnoku žádný neharcuje jezdec; nechvějí se praporce na branách Cardrossu; nesvítějí ponůcky na věžích Duchrayských, aniž se divočí volavky na jezeru Kóně. Všecko kolem, jak by v míru. Pročež medle sám vůdce, zapomínaje na zbory, tak teskným, tak bedlivým okem k západu se ohlíží? Oh, krásný ač bolestný závdavek tam zanechán v rozsedlině nejtemnější; nebo Douglas, věren slovu svému, hned za jitra z výspy se vyhostiv, obral tuto skrytou roklinu za pustý a skrovný svůj obytek. Mnozí bardové celtickým zpěvem slavili Coir-nan-Uriskin, jemněji však usta Sasíků nazvala tu jeskyni hradem čarodějnic.

26.

V lůno své snad nikdý vyhnanců nepojala pustota divější; rozdírá se rozsedlina v skále, jako rána v prsech bojovníka. Propasť tu kdys zařítily skalné stohy, kácené s čeřenů Benvenu šedivého v prvověkém zachvění země, jenž po náhodě své nerůdné vrstvy hromadíce vytvořily vrubovitou tuto skoulu lesní. Dub a bříza matouce své stíny, o polednách zde soumraky prostírají, leda druhdyli smykem a mžikem se zakmitne paprslek na stržinách, právě v takovém zalesknutí, jakové se po tvých hlubinách, budoucnosti, v oku proroka přemihne. Žádný hluk neruší tu slavné ticho, kromě žídla hrčícího; ale kdy bouře jezerem zmítati počne, tu i k této hůře doráží hučení divé a duté jeky vypravují o vzteklém zápasení vln s ouskalím bez ustání. — Strašní překlopové visí nad *šerou jeskyní,* myslel by, že pokyvují sobě nad propastí.

V takých brlohách číhá vlk, v takých pelešich plodí se divoké koty. Jednak Douglas se svou zpanilou dcerou hledá zde na čas ochrany. Dávných pověr šepty zahražují luze v tato místa přístupu; povídá se totiž, zde že provodí bozkorky své plesy, zde že lesoňové držívají schůzky, při bledé luně tropíce své obludy, a oslepujíce zraky zvědavých diváků.

27.

Již plavil večer dlouhé stíny po jasném Katrinu, kdy Roderik u vybraném spolku se vracel po výšinách Benveňuských. Cesta je vedla blízko jeskyně čarodějnic strašnou žlabinou, jenž Beal-nam-Bo se nazývá; druhové vůdcovi spěchají dolů odrazit loď uchystanou k přeplynutí Katrinu, majíce v záměru prohlédnouti ouvozy Achrayské a tam zšikovati kmen Alpínův. Ale, vid to neobyčejný! — daleko za nimi zůstává náčelník zabraný v myšlénky. Jediný panošek, nesa meč, provází pána svého: ostatní prodravše se křovinami již nad jezerem stojí čekajíce. Čacké a vznešené s hor sousedních v plynutí přízemním večerních osvět na ně podívání! Podlé síly a postavy jest každý tento válečník jádro kmene svého; viděti to snadno i z daleka po jich hrdé chůzi a udatném vzezření. To chvění per v chocholech, těch tartanů plápolání, ten štítů leskot! A takto v divých sestupech ozbrojenci u lodi se hromadíce přidávají zvláštní okrasu těmto hornatým břehům.

28.

Vůdce na vzdory spěchu svému sstupuje zvolna s vrchu právě *tou stranou*, kde stezka se vine k Dou-

glasovu mračnému bytu. Na usvítě Roderik Černý zpupně se zapřisáhl utopiti lásku ve hřmotu války, a nemníti více na Douglasku. Ale ten, kdo hradí řeku pískem a plamen nití poutá, nepodniká práce marnější, jako kdo úsilně přistupuje k překonání lásky. Stmívá se, a ještě tu váhá, jako duch bludný snášející se nade skrejší svého ztraceného pokladu; nebo ačkoli hrdé srdce jeho zbraňuje očím poslední rozžehnání, předc nasléchá bedlivým uchem, zdali by hlasu jejího nedostihnouti, a klne v duchu každý větřík budící k šeptu suslivé listí. Slyš! jakéž to znění? Vážně a slavně zaznívá harfa Alan-banova, nastrojená k svatým nápěvům. Jakýž to něžný hlas se zvukem strun splývá? Ellena to, či anjel zpívá?

29.

Hymna k N. Panně.

Zdrávas Maria! panno tichá!
V pohromách se hvězdo stkvoucí!
Z pouště k tobě nouze vzdychá,
Uslyš dívky prosby vroucí!
Tvé k vyhnancům slitování
Sejdiž v to skalí potvorné:
Panno, dívky slyš volání,
Matko, dítě slyš pokorné!
Zdrávas Maria!

Zdrávas Maria! panno čistá!
Naše lůžko, skalné hrany,
Tváli k nám se ruka chystá,
V měkké promění se stany;

I těch větrů teskné lkání
  Splyne v dechy blahotvorné:
Panno, dívky slyš volání,
  Matko, dítě slyš pokorné!
    Zdrávas Maria!

Zdrávas Maria! panno jasná!
  Schyl se k nám a příšer hejna
Podoba tvá velekrásná
  Vypudí z jejich tu tejna.
Rádi, tvá jen moc kdy chrání,
  Snesem losy nám odporné;
Oh, za otce slyš volání,
  Matko, dítě slyš pokorné!
    Zdrávas Maria!

30.

Harfa umlkla, skončena píseň; — vítěz však Alpínský nepohnutě a jako by v posluchu ještě tu stojí opřen o svůj těžký meč, dokud panošek nesměle dvakráte nepokázal na západ slunce. I zatuliv se v plášť svůj: „Posledně, — posledně,“ třikráte zvolal, — „Roderik posledně slyšel hlas tento anjelský!“ Poboden touto myslí zrychluje své kroky se stráně a podhořím, a kvapně doskočiv lodi jezerem se ubírá k stříbrovrubé zátoce. Potom na východ zaměřiv cestu, s manstvem svým na dosvitu dnovém dostihnul površiny Lanrické, odkud na dolině se zrační výbor kmene Alpínova u výjevu válečném.

31.

Rozmanitý obraz činí kmenovci: ti sedí, t
onino porůznu pocházejí; nejvíce jich zahaleno
štích leží po zemi, ztěžka bystrému oku jsouce l
znání od bejlí, lože svého; tak dobře se mísí o
jich s kapradinou a zeleným roštím, leda hrotli
zaleskne, jako světluška kmitající šerem se noční
náčelníka (poznalit i ve mraku orličí jeho choch
dostný pokřik široko potřásaje příkrými horami.
kráte vyrážené vřesky bojovné třikrát jezero a
opětují; teprv na rovinách Bochastlu hluk doko
tichost přejímá svou vládu večerní.

ZPĚV ČTVRTÝ.

Věštby.

1.

„Růže jest nejkrásnější, když se rozpupení,
Naděje nejstkvělejší v bázni probuzená;
Růže jest nejlíbější v ranním orosení,
I láska nejmilejší slzou operlená.
O růžičko! ode mne nad vše kvítí ctěná,
Nechť listí tvoje na mé čapce se zachvívá,
Má nádějeť i láska v tobě zobrazená.“
Tak dědic z Armandavy, mladý Norman zpívá,
An slunce Vennacharu hladiny ostkvívá.

2.

Takové luzné pomysly kladla láska v ústa ženichovi. I utrhnul planou růži, mlat a luk odloživ; bylotť mu v rokli tu na stráži státi mezi borem a jezerem. Slyš! — dupot ve stráni; — poskoče rychle ke zbrani volá: „Stůj, nebo smrt! — Jak? Malise, tys? — Tak brzce se s Dunských vracuješ pahorků? Svědčí bystrý krok a zrak tvůj, že zprávy neseš o nepříteli.“ (Byltě vyšel na zvědy panoš, mezi tím co kříž ohnivý se skytal po

vlastech.) „Kde spí vůdce?“ jeho dotaz. „Sám tamto v mračné roklině; k loži jeho tě dovedu.“ Spuštěným pak lukem stranou ležícího ze sna burcuje společníka: „Vzhůru, Glentarku, vstávej, jdem k náčelníku; ty orlovým bdi okem nad okolím, než se vrátím.“

3.

Spěší oba ouvozem. „Co víš o nepříteli?“ ptá se Norman. „Všeliké pověsti z dálky, z blízka. To jisto, že zbrojný hluk na kynutí hotov vytrhnouti z Duny; král Jakob prozatím stkvostně hoduje na zámku Stirlinském. Brzo tento hustý mrak zahučí v našich dolích ústy hromovými. Přetrpí plášť horalce tyto klopoty, uvyklý na podobné rány; ale kdež ochrana, Normane, pro tvou zpanilou choť?“ — „Jak? tyli nevíš o pečlivosti Roderika, v samotnou že dal odpraviti výspu dívky a ženy z celého kmene, též všecky dítky a kmety k boji neplatné? a že zakázal, aby dokona žádná loďka ani člun od výspy v jezero se nepouštěl pro bezpečí těchto drahých pokladů?“

4.

Malis. Dobré to zámysly; — svědčí, že jest Roderik pravým otcem kmene svého. Čemuž medle spí velitel opodál od svých věrných?

Norman. Proto, že večerem pozdním vydal se Brian v kouzly přestrašné, jakových jen užiti lze v hrozných těchto nesnázech. Znáš Taghairmy; i druhdy otcové naši předzvídali způsobem tím osudy bojů. Zabito též Dunkragganova bílého býka.

Malis. Ba dobře znám ten zpanilý zvěř — nejpěknější z kořisti dobyté u veselém pochodu v Gallangad. Kůže jak sníh, rohy černé, z červených očí mu sršely jiskry; tak byl bujarý a vzteklý, že do krve upachtil nás vracujících se, a nejsilnějším chlapům v ouvozu Bealmahajském nemalé strachy naháněl. Ale příkrá cesta, a ostrý poháněčův osten tak ho skrotily, že by jej u Dennan-Rowu směle dítě po čele bylo hladiti mohlo.

5.

Norman. Tohož zabili býka: kůže z něho za tepla rozpjata jest u potoku, jenž u divokém hluku své vody řítí po šerém a vrubitém hrbu skalním, kterážto vypuklina v pověstech Štítem Bohatýra sluje. Tam nocuje kouzelník na pokrají srázu, vedlé něhož hřmící valí se proudové, tam kolýsán pode střemhlavým vlnopádem a oplyskován hojnou pěnou mezi jekem skal a hučením toků očekává svých vidění. Tam na blízku i náčelník; medle viz! kmitaje mhlami a roštím poustenník vystupuje na skálu, a již zastaviv se pohlíží na spící naše sbory. Nepodobenliž, Malise, duchu snášejícímu se nad vrahy zrubanými? anebo krkavci, jenž s dubiska sprahlého pozírá na roztínanou zvěř, mrzutým krákáním částky své se dovolávaje?

Malis. Ticho! slova tvá byla by pro jiného zlou věštbou, ač mám za to, že jen meč Roderikův kmenu Alpínovu nejlepší dá výročinu a obranu; ne to, co pozbírav kdes po nebesích a po peklích onen běsorodý mnich hulačí. Vůdce k němu se blíží, hle — již pospolu sestupují v ouval.

6.

Cestou dí poustenník k vůdci vážným hlasem: Strašné to, Roderiku, podniknutí, když člověk, křehkým nadělený žitím, prach tento citem prodechnutý, rovně jsa podroben mukám horoucím, jak zničujícím mrazům, — jehož oči oslupěti a vlasy co kopí ježiti se mohou; hrozná to, dím, odvaha, když oponu s onoho světa si odhaliv, na jeho výjevy se dívá. Ale — osvědčujtež mi, vy drkotající oudové, ty zaražená krev, moje pochmuřené zraky, a ty krutými hrůzami rozervaný duchu, že jen pro mého vojvodu to přestáno! Žádný jazyk nevylíčí podoby, jenž obstoupily mé lože strašné; žádný zrozenec — leda ten, jenž zplozen byv životem a smrtí, nadán jest dary vyššími, — nepřežil by vidění moje. I vyšel posléz osudný výrok ve výrazech živého ohně! nevyřčen ústy, nepsán na listu, brž zarozen a vryt v ducha mého: Strana zmařivši dříve odpůrci život, stane v boji vítězem.

7.

Díky, Briane, za tvou horlivost a snahu! dobré jsou tvé věštby a pomyslné. Vždy jsou mečové Alpínova kmenu první krev okoušeli. Vím ale jistější obět, samoděk se naskytující osudné ráně: zvěd se dnes za jitra octnul na mém panství; žádný večer návratu jeho neosvědčí! lid můj střeže u všech ouvozů průchody, na východ, západ i k jižní straně. Ryzý Murdoch, najat za průvodce, má rozkaz zamotati mu cesty a zavésti ho po stezkách a ouvalech v ruce náhončích. Hle, kdož tu přichází se zprávou? Malise! co slyšeti o nepříteli? —

8.

Malis. V Duně plápolají praporce dvou vládyk nad oštěpy a králemi svých rotníků; poznal jsem stříbrnou hvězdu Moreje a znak Marův, drouh černý.

Roderik. Při sám Alpín! dobré to zprávy; rád slyším o hodných odpůrcích! — kdy vytrhnou? —

Malis. Zítra o době polední zde k boji hotové uzříš.

Roderik. Budeť to potkání kruté! Co do místa — rci, jaké smejšlení kmenů Earnových s námi zbratřených? Za jejich posilkem mohli bychom čekati bitvy na Benledsku. Nic ti povědomo? — Nuž tedy — kmen Alpínův zajme drsné Trosachu doliny, a potýkati se budeme nade Katrinem pod okem našich dívek a chotí, každý za své ohniště, otec za dítě, syn za otce, — milenec za milenku! — Jakž to — větrem-liž vlhnou oči moje? čili ty se naskytuješ zlověstná slzo, co zvěstitel rozpaku a bázně? Ne! dříve zaviklá kopí saxonské Benledským vrchem, nežli by pronikla bojácnost a strach uporné srdce Černého Roderika! to srdce tuhé, jako štít jeho. — Každý v svoje místo a po své povinnosti! —

Slyšeti zpěvy válečné, postupují roty, stkvějí se mečové, a vysoko vějí praporce, poslušni jsouce na kynutí vůdcovo. My však z hluku války jednou ještě navštivme Coir-Uriskin.

9.

Kam se děl Douglas? — zmizel; a v zámutku sedí Ellena na šeďém kamenu u jeskyně. Darmo Allanova potěcha vane v její nepozorné ucho: „Vrátí se, milá panno!

zdráv se vrátí — a musí se vrátit. Čas byl, hledati dále odtud nějaké skrejše před valící se bitvou, ano i to drsné pokolení Alpínské polekala hrozící bouře. Viděl jsem včera loďky jejich s mnohými pochodněmi dlouho do noci přeplývati, kmitaly se ve tmách jako míhání blýskavice na nebi severním; pozoroval jsem je z jitra zhusta k sobě upjaté v rákosí u samotné výspy, jako by divoké kačky, skrývající se v bahnu, když sup nad oudolím se snáší. V rozpacíchli toto tvrdé plémě čekati po dědinách blízké pohromy, jakž by neměl i pro tebe pečlivý otec chystati schránky bezpečnější?" —

10.

Neuspí, Allane, tvé laskavé omluvy probuzenou ve mně bázeň. Kdy tklivým ale vážným hlasem se mnou otec se žehnal, nezatopilať jasná slza v oku pevný a vysoký úmysl jeho. Mysl má, ač slabá a dívčí ponímá jeho ducha; tak jako jezero věrně odráží skaliny věkostálé, jsouc samo rozechvíváno nejmenším pováním. Dosléchna se zpráv o blízkém boji mní se býti původem těchto rozbrojů. Neušlo mně zardění jeho, když řeč byla o tvém nepatrném snu, že jsem Malkolma — tak jsi pravil — v pouta upínala. Myslíš, že tvým viděním nevěří? O jisté ta myšlénka v něm vzbudila bázeň o toho rozmilého mládce, též o Roderika, toho (upřímně vyznávám) převěrného přítele; obáť skrze nás uběhli v nebezpečenství! — Smíliž tu, zpěvče, Douglas váhati? Čemuž to slavné loučení: jestli zde ne, tam v nebesích se shledáme? Čemu, nevrátíli se večír, do kláštera Kambuskenethu velel mi spěchati a tam své vydati jméno? Jisté

že se odebral ku králi Skotskému, aby svobodu svých přátel svou vlastní vykoupil; což bych i já učinila jsouc synem Douglasovým.

11.

Nikoli, milá panno! — jen proto jmenoval Douglas onen chrám svatý, kdyby mu snad v navrácení něco zaběhlo, aby pak jisté tam nalezl tebe. Buď jista o spáse jeho; a náš Grém — milost nebes bdi nad tímto jménem slavným! Vyplní se můj věští sen bez zlých pro něj i pro vás následků. Sklamalliž kdy můj dar prorocký? Připomeň si cizince na výspě, zpomeň si na úpor mé harfy, zvěstující tyto blízké nehody! Pravdali ve výrocích neblahých shledána, dej tedy víru i hlasu potěchy. Přál bych, bychom již z pustin těchto vyvázli; kormoutlivo a nejistoť v zaklených slujích. Známa mi pověst předivná, — vyjasni, drahá Elleno, ty truchlé líce! oslazujeť jindy harfa má tvé žele.

Ellena. Staniž se po tvém, již poslouchám; ale slzám zabrániti s to nejsem.

Počal minstrel své sprosté zpěvy, srdce jednak Ellenino bylo daleko.

12. Alika Branda.

Ballada.

Byt veselý jsou zelené hvozdy,
Kdy hvízdají z jitra kosi a drozdi,
Kdy zvěř přede psy tryskem ubíhá,
A trubek lovčích zvuk se rozlíhá.

„Aliko Brando, k tobě to z lásky
Drahé opustil jsem vlasti ráje;
Oboum nám slouží, oboum vyhnancům
Za skrejše nyní ty pusté kraje.

Tvé vlasy hebké, tvé oči modré
Ramenu zhoubné dodaly moci,
Na zlém outěku že jsem nevážně
Bratra ti zabil v té strašné noci.

Ruka má nyní toporem vládne,
Zvyklá na kopí druhdy bojovné,
Tu buk otínám, sluj tuto bedním,
Tu listí snáším na lůžko skrovné.

I tvoje něžné prsty, uvyklé
Z harfy líbezné zvuky loudívat,
Z koží zvířecích, místo hedvábí,
Pro zimu oděv musí sešívat."

O můj Richarde, sudby v tom vláda,
Že bratra mi tvoje kopí probodlo,
Útkání bylo ve mraku nočním
A štěstí slepé boj rozhodlo.

Což z toho, že mne hedváb nekryje,
Aniž se šarlat na tobě stkvěje,
Dost veselosti krov lesní přeje,
Dobře to sprosté roucho nás hřeje.

Ať tedy hněvný osud nás tíží,
Ať nenabytná ztráta tvé vlasti,
Předc tu Alika s milým Richardem,
Richard s Alikou žije ve slasti.

13.

Byt veselý jsou zelené hvozdy,
Kdy zpěv Aliky radost vyráží;
Kdy sekyrou pode hlomozem hlučným
Tu buky, tam duby Richard poráží.

I zvolá mračný král nade elfy,
Zvolá ze skály lůna dutého,
Hlas ten zaklence divě zahučel,
Jak větry v kobkách chrámu zpustlého.

Kdo ráží ty rány na buk a na dub,
Na hradbu tu našich v ouplnku plesů?
kdožto tam plaší králové elfů
Zvěř, její zábavu, z hustých lesů?
Kdo zelenou barvu neblahosměle
V pasekách tam nosí na svém těle?

Vzchop se, Urgane, spěš k tomu smělci,
Vím, že jsi býval křesťanskou duší;
Nepoleká tě znamení kříže,
Šepty a kletby tebe neohluší.

Pusť mu na srdce suchotu tesknou,
Buď s očí jemu spaní sehnáno,
Ať sám život svůj krušný proklíná,
Ale ni smrti nebuď mu přáno.

14.

Byt veselý jsou zelené hvozdy
I zpěvné ptactvo kdy umlkává,
Alika na noc zněcuje oheň
A Richard opeňky shledává.

Vyvaliv se Urgan, hnusný trpaslík,
Přede Richardem vypoučen stojí,
A kdy se žehná, obludný ďaslík
Dí mu: duch málo křížů se bojí,
Které naň ruka zkrvená strojí.

Alika Branda, prosta vší bázně,
Zastupuje slovy svého rytíře:
Což, že pobarvila krev jeho ruku?
Richard můj dravé zahubil zvíře.

V hrdlo lžeš, ty děvo rozsmělená,
Jinou krví dlaň ta je poskvrněná;
Lpí krev na ruce jeho
Etherta bratra tvého.

Přistoupí k příšeře Alika blíže,
Svatým žehná se znamením kříže:
„Dlaňli Richardova poskvrněná,
Čista a bez viny jest ruka má.

Zaklínám já tě, duchu odbojný,
Jménem, — před kterým se peklo třese,
Zjev, kdos a jaká v byt náš pokojný
Výprava tebe z temnoty nese?“

15.

Byt veselý jsou čarovné kraje,
Čarovným ptactvem zvučí tam háje,
A kdy s dvorem král z jasného sídla
Vyjíždí, zvoní koňům udidla.

Říše čarovná jasnem oplývá,
Jen že to světlo liché a teskné,
Jak kdy pokrytý sněhem a jíním
Kraj pode sluncem zimním se leskne.

A jako paprsky měňavé
Podoba naše mění se mžikem,
Kdo byla slečnou, kdo dřív rytířem,
Již tu opicí, již trpaslíkem.

Padnul jsem v souboji hříšném v té době,
Kdy válčí s jitrem stínové temní,
V zápasu s životem porval mne k sobě
Král elfů v smutný hrad svůj podzemní.

Kdyby ženština smělá se našla,
Jenž by žehnala třikrát mé čelo,
Změnilo by se v podobu slíčnou
Zas, jako tvá jest, mé hnusné tělo.

I rychle dívka přistoupí blíže,
Učiní zbožně jeden — dva kříže,
V jeskyni zrostala tma víc a více,
Temnělo příšery *uporné líce*.

I dává panna žehnání třetí,
Aj tu pod rukou její se vine
Zpanilý rytíř v oděvu skotském,
Rytíř ten bratrem Ethertem slyne.

Byt veselý jsou zelené hvozdy,
Kdy hvízdají z jitra kosi a drozdi,
Leč v Dunferlině radost slavnější,
Veselí hlásají zvony zvučnější.

16.

Právě když dozpíval Allan, viděti kohos, ano] neschůdné se klopotí cestě. Smělý chod, statná posta\ lovčí zelený oděv a orlové oko tudíž připomínají Jakol rytíře na Snoduně. Jako ve snu naň patříc Ellena, d nevykříkne uleknutá. — „Jakáž tě sem vede nehod o cizinče! této hrůzoplné chvíle?“ — „Jakže zváti n hodou, co mi opět dopřívá na tebe patřiti? Věren slo onehdejší můj průvodce, dostaviv se za šera, dnes mi sk lím a močálem blahou kladl stezku k záměru mému.“ - „Blahou stezku! a jak? nicliž neřekl o válce, o přípr vách k boji, o průchodech zamknutých strážemi?“ - „Ni slova — aniž jsem znamenal kde jaké nejistoty.“ - „O, spěš, Allane, k muži tomu — tamto znamenám š horalský! — zvěz jeho úmysly i nechť Bohem osvědčí, i bezpečně odtud vyvede cizince. — Co tě sem hnalo, n šťastníče? Nejnižší sluha Roderikův ni darem ni hro bou nedal by se pohnouti, by bez vědomí jeho sprovod tebe v tato místa.“

16.

Lepá Elleno! drahý musí býti život můj, že hoden tvé péče; ale za nic mi tento život, s nímli na váze čest a láska. Budiž tedy užito šťastné náhody a spolu vysloven můj smělý úmysl. Přicházím, abych odprovodil tebe z pouště této, kde před tím nikdý kvítek takový se neusmíval; bych za tuto outlou ruku tebe vytrhnul z okolí rozbroje a vzteklé války. Blízko Bochastlu stojí mé koně, a brzce se octnem v branách Stirlingu. Tam tě uhostím v rozkošném sadu, a šetřiti budu co květinu něžnou; tam —

Ellena. Poshov, rytíři! byl by to ouskok ženský činiti se v tvém srdci nečtoucí. Nazbyt mé ješitné ucho si ondy libovalo v pochvalách tvojich, a tato klamná čáka zpět tebe přivábila v času pohrom po dráze nejisté. O, jak napravím zlé, kterého marnost má jest původem! Nic nezbývá, než vyznati všecko — nuž, zmítané srdce, vyjádři se; ty, jehož pošetilost vinu nese, vykup si odpuštění hanou vlastní! — Věziž — otec můj jest vyhostěnec, jest vyhnanec a pod kletbou; krvavá mzda za hlavu jeho jest vyhlášena, a ztráta cti — věno moje. Více věděti žádáš? I tu slyš pravdu! miluje mne šlechetný mládec — ach, stáváli ho jen posud, jenž za mne a otce nasazuje život svůj! Zde ti tajemství duše mé; odpusť, jednej šlechetně, a vzdal se.

18.

Znal sice rytíř Snodunský všeliké úlovky na neustavičná srdce krasavic, ale *tuto uznával* je na prosto za

neplatné. Žádný pohled nekáral jazyk Ellenin ze lži stála tu v panenské odhodlanosti, ač planuly její ruměncem tváře, a mluvíc o své lásce, hluboce a tesklivě povzdychla, jako by již smrt pod svou vládu byla pojal Malkolma, a ona seděla v zoufanlivém hoři na hrobě jeho. Znikla naděje v očích Jakobových, ale nepohasnul s nadějí soucit. Nabídnul se jí co bratr sestře býti vůdcem a opatrovníkem. — „O jak málo znáš ducha Roderikova. Bezpečněji nám oběma různem se dáti. Nedli, ó nedli od Allana zvíš, radnoli se svěřiti onomu schytralci.“ — Položiv ruku na čelo, půtku v své mysli zakrývaje, po kročil; a brzo jako by v odporu myšlének, stanul, po odešel, a opět se vrátil.

19.

Slyš, panno, slova má poslední: Zdařilo se mi kdy v boji tímto mečem obhájiti život skotskému králi Z vděčnosti mi daroval mocnář tento prsten, řka: „Přines jej zpět, kdykoli se hodí o milost prositi, a po vůl náhradu žádej.“ Dvůr, Elleno, pro mne vnady nemá, kop a meč jsou má obliba, mým hradem štít a přílbice, panstvím bojiště. Čehož ten může od panovníka žádati kdo nedbá o stupně a statky? — Popřej, Elleno, ruky — prsten buď tvůj; zná jej stráž i dvořenín; vydej se spěšně ku králi, znamínkem tímto všude přístupu najdeš, i žáde po líbosti o výplatek této zástavy. Vteknul jí na prs kroužek zlatý, pomlčel, pak ruku políbiv náhle zmizel Zpěvný stařec stál zaražen, vida střelou okolo kvapícího I přidruživ se rytíř k průvodčímu a pustivše se pahorem dolů, přímo brali cestu potokem, jenž loučí Katrin s Achrajem.

20.

Vůkol ticho po oudolí Trosachu; poledne spalo na horách; náhle zahouknul průvodčí — „Murdochu! toli znamení jaké?“ — „Nic toho! chtěl jsem splašiti tamto krkavce s lahůdek.“ — Pohlédna v bok pozná Jakob kořist krkavčí, koně svého; — O statný hnědáku! tobě, a snad i mně bylo by lépe nikdý neviděti Trosach dolinu. Napřed, Murdochu! a mlčkem; za hvizd nebo huk padne hlava tvá. Tiše a v podezření oba spěší dále, druh druha maje na pozoru.

21.

Brzy stezka se vine po vystrmělých hranách nade strašnou propadlinou — aj tu nad srázem ženština vyzáblá, uhnětená hněvem bouří a slunce, a oděta v roucho rozedrané a v ozdoby pusté. Kolem plachýma očima po lesích, skalách a obloze těkajíc, zdá se, že po čem pátrá, ale bez oučelu. Čelo její ovinuto kvítím lesním, a ruka švihá chvostinou z per, které orlové z šerých křídel na překlopy a stržiny skal vypouštějí. Tam hledala nešťastná tyto ozdůbky, kde jedva kamzice nohy by upnula. — Vidouc dříve pláštec horalský, zavřískla, až se v horách rozléhalo, i rovně tak za chvíli hlasitým vyrazila smíchem, po šatu doliňana poznavši; tu plaše lomí rukama, tu pláče a zpívá — ach zpívá! hlas ten za lepších dnů snad dobře s harfou neb loutnou se družíval; zníť dosaváde, ač vychudlý a zhrubělý, v nenelibé divokosti po horách a dolinách.

22. Píseň.

Velí mi spáti, velí k Bohu lkáti,
Můj prý rozum je v zmatku velikém;
Ach, nelze tu v divých horách mi spáti,
Ni modlit se horalským jazykem.
Tam, tam, kde Allan lukami se vine,
Kde rodný Devan libým šumem plyne,
Tam lkala bych, až nebe laskavé
By skrátilo žití to sychravé.

Již jsem pod vínkem vlasy vité měla,
Pravili mně: tvůj nastal den blahý!
Půjdeš, nevěsto, s námi do kostela,
Čeká na tě miláček tam drahý.
O jak mé blaho zrádou pohynulo,
To krásné jitro v krvi rozplynulo!
Zmizel, zmizel můj čarodějný sen,
Procítla jsem v slzách a k hoři jen!

23.

Co znamená zpěv ten? a kdo jest ta dívka rozpásaná se snáší nad stržinou v oděvu šerém, j(volavka v soumrak rozstírala peruti nad známým vištěm? — „To Blanka Devanská, dí Murdoch, (děva na podhoří. Byla právě nevěstou, kdy Roderi Devansko; její švarný ženich činil odpor, ale důrazné zbraně vladykovy. Divno, že nyní tudy často s očí Madleně se vykrádá. Var s ces bláznice! sic —“ i zahrozí lukem. — „Jen! -

jí, a poletíš dále se skály, než obušek drsnou vy-
zený rukou!" — Díka ti, hrdino hodný! zvolá dívka
dná, tisknouc se k boku jeho. Hle! toto šeré peří
bírala já, a pustím se povětřím za svým miláčkem!
tu tomu lupiči nedám ni jednoho pírka, jenž by jej
žovalo v pádu. Hluboko tam v rozvalinách vlci hrýzti
dou jeho kosti, a tento hnusný plášť zadrhna se na
inách jako plápolavý praporec na hody musí zvěř
zývati.

24.

„Spokoj a neboj se, milé děvče!" — O, ty laskavě
díš, a já poslechnu. Ač vysechly a pohasly oči mé,
dc posud ráda vídám oděv zelený, a ačkoli ochábnul
luch můj, hlas doliňana ještě ráda poslouchám.

I můj zlatý Vilím po lesích lovíval,
On ulovil srdce Blanky žalostné;
Kazajku můj lovec zelenou nosíval,
Po dolinsku zpíval písně milostné.

Tak sice nebyl můj úmysl... tys však moudrý a
ovtipíš se. — Začala nízkým a přerývaným hlasem zpívati
ieň, napřed bázlivě oko upírajíc na kmenovce, pak se
bráti vši k rytíři, a posléz plaše v roklinu pohlížejíc.

25.

Sítě jsou rozestřeny a koly vetknuty,
Kolkola veselo, veselo!
Nože jsou ostřeny a luky napnuty,
Hej, lovu lovci se zachtělo!

Probíhal jelen-desaterák bory,
  Nosíval parohy z vysoka;
Pouštěl se jelen v dolinu pod hory —
  Zní plesy veselé z divoka!

Narazil na laň v běhu po mejtině,
  Krev z boku laňce se proudila:
Střezi se, sítě jsou na tebe v dolině!
  Věrně, ó věrně mu radila.

Jsouť oči jelenu, může pohlídati,
  Zní všude: měj pozor na sebe!
Jsou nohy rychlé mu, může ubíhati,
  Lovci tu bedlivi na tebe!

26.

Jsa v mysli rozvášněn nevážil Jakob za n výstrah pečlivé Elleny; teprv houknutí průvodčího zp nedůvěru a Blančin zpěv přičinil dojištění. Víc podoben, jenž náběh čije, nežli jelenu pozorném úklady, rázem meč vytasiv zvolá: Vyznej zrádu, zahyň! — Ej tu kvapně Murdoch se porývá v ı běhu luk svůj napínaje. I profičel šíp chochol Jal a zaryl se u svadlé prsy Blančiny. — Leť, leť c stačí, synu Alpínský! nikdýť v hroznější potřebě n potomka Alpínova. Již ohnivým srdcem a větrnou ı krutý mstitel za tebou se řítí! Zde losy po spěchu pa zde smrt za prohranou, a životem výhra. Ubíhej — v při luzích bahnitých zastoupí tě rodinné zálohy; tě dostihneš . . . ale darmo! více neuzříš tam hotových k již rozlícený zachvátiv tebe Saxon, jak blesk ti

sosnu, ránu ti dodal smrtelnou. Nohou i rukou pracuje Jakob meče z těla dobývaje, a nahnut nad skonávajícím patří naň okem sokolovým u trpkém úsměchu. Zvolna potom zpět obracuje kroky, kde byl ubohou v krvi zůstavil dívku.

27.

Seděla pode břízou, loktem opřena o koleno, a šíp záhubný z prsou dobyvši patřila naň mdle se usmívajíc, její pak planý vínek a šeré peří leželo podlé ní pokrveno. I snaží se rytíř staviti proudem prchající život. „Na darmo tvá snaha, cizinče! vece dívka, touto dobou smrti více nabývám rozumu, než dlouhými dříve lety; s úplyvem krve mizí i mé přízraky divé. Umírám bídná a skřivděná, leč dí mi cos z oka tvého, žes byl mstitelem mojím. Viz tuto kadeř! stále ve strastech, šílenosti a v zoufalství jsem nosila u sebe tyto jasné vlasy; bylyť kdys, jako tvoje, světlé a čisté, ale krev a slzy jich zbavily stkvělosti. Nedovíš se ode mne, z které oběti nevinné kadeř ta jest vzata a kdy byla ustřižena; blud by opět jal mysl mou! ale nechať zachvívá, jako kvítí na tvé přílbici statné, a kdy slunce a větry ji vybělí z poskvrn, zase mi ji vrátíš. Což mluvím? — Bože můj! ó pusť jen jediný paprslek na rozum hasnoucí! Při znaku ctném tvého rytířství, při sám tvůj život mojím zachovaný! tě klnu, spatříšli toho pošmourného muže, zpupného vůdce kmene Alpínova, poznáš ho po širokém plášti, tmavém peří, po zkrvených rukou a mračném oku; aj tu zmuž své srdce, znáhli meč svůj a pomsti bezpráví ubohé Blanky Devanské! Střehou po tobě cestami — *varuj této* — sám Bůh tě žehnej! —

28.

Tklivého byl srdce udatný Jakob, oko jeho zalilo outrpností a s pomíseným citem žalosti a hněvu pa na skonávající dívku. „Bůh mi pomozi v mé potřel jakože pomstím nad tím zběsilým zbojníkem!" I připo závitek z pěkných Blančiných kadeří k vlasům ženichov sloučené omočil v krvi a zatknul za svou čapku. „Pı sahám Ním, jenž jest věčná pravda, žádné jiné okra nenositi, doniž tuto smutnou památku nezbrotím v k z prsou Černého Roderika. Slyš! jaké to dálné volán Honba se začíná — ale zvědí, že jelen štvaný jest ne strašnější!" — Stranou od známé nyní osazené ces roštím bohatýr náš průchod si klestě, často řekou srázem zamezen kroky jinudy obraceti musí; až posl unaven a zemdlen, potravy a síly strádaje pod křoví uložil, trud a nehody své v mysli přemítaje: Všech mýc kvapných dobrodružství buď konec touto nesmyslnost Kdož by nepředzvídal netřeště, že celé toto hnízdo srš horalských tudíž se vyrojí, jak míle uslyší o Dunské se spolčení. Již jako chrti po mně se shánějí, slyš, jaký hvizdem a hlukotem! Dámli se dále touto pouští, vběhı do rukou nepříteli. Pobuda zde ukryt do soumraku, pa ve tmách nočních dále nejistou nastoupím cestu.

29.

Stínové večerní zpovolna se níží, soumrak hust obklopuje lesy; sovy se budí v skulinách a štěk liše slyšen na roklině; zbývá předc poutníku světla na obzí *cesty, ač mrak z*daleka bdícímu vrahu podobu jeho ukrýv

Opatrným krokem a bedliv uchem vylézá na skály a kapradinami se promykuje; leč úpal letní nerozvlaží vzduch tu noční na horách, ale zima proniká ovlhlé oudy za každým větru pováním. V bázni, nebezpečenství, a sám hladový a skřehlý, bezcestím se tluka, předc v těchto nesnázech postupuje dále, až posléz ovinuv se o roh náramné skály vidí přímo před sebou rozložený oheň na paloučku.

30.

Na jasném ohni hřeje se Horal zahalený v plášti; i vyskočí s nahým mečem: Stůj, Sasíku; kdos, a kam? — „Cizinec jsem.“ Čeho tu hledáš? — „Odpočinku, pokrmu, ohně a průvodce. Vyhýbaje se oukladům, zbloudil jsem, a mrazivým větrem zkřehly oudy moje.“ Jsi přízniv Roderiku? „Nejsem.“ Aspoň se nezveš jeho nepřítelem? — „Zvu! i jeho i všech těch lupičů, jenž posilňují vrahovy paže.“ — Smělá slova! — Hovít sice i zvěři lovecké právo a bývá jelenu času a výhody přáno, než psy vypustíme a napneme luky; kdož ale dbá, kde, kdy a jak zlodějská liška jest lapnuta a skolena? taktéž buď zrádnému zvědu... Myslím, že lhou, kdož praví tě tajným zvědačem býti? „Zajisté! — přej mi odpočinutí do jitra, pak přijď Roderik sám, a s ním dva z nejlepších společníků a já zapíši na jich čelech křivou tu pomluvu.“ — Znamenám při plamenu, že nosíš ostruhy a pás rytířský. — „Nuž tedy znej po těchto znacích úhlavního odpůrce všech zpupných zbojníkův!“ — Dosti, dost! sedni a děl se mnou potravu a lože vojenské!

31.

Uděliv mu Horal ze své potravy kus uzené zvěřiny zněcuje oheň suchým klestím, a postoupiv cizinci plášti svého, nakládá s ním jak s vítaným hostem; posléz d k němu, řka: Cizinče! jsem Roderikův kmenovec, z každé slovo hanlivé povinen jsem zaň pomstíti; a tím více, ješto na bezživotí tvém, jak se praví, vážné proroctví jest založeno. Toliko mi zatroubiti, a již js obklíčen rotami našimi; ano sám snadno nyní unavenš tebe mohl bych meč na meč vyzvati; ale nechci pro zisk kmene a rodu mého překročiti meze cti a slušnosti. Bylo by hanba napadati na umdleného a jméno cizince jest nám svaté; nikdýť nebyl oslyšen prose u nás bytu, posilí a průvodu. Odpočiň tedy až do úsvitu a já sám potom tě provedu prostředem nástrah až za poslední stráž kmene Alpínova na brod Kajlantolský: odtud zastupiž tebe meč tvůj. — „Vděčně přijímám zdvořilost tvou, jakož mi ji šlechetně podáváš.“ — A již spěme; jižť nás hukačů pusté z jezera hukání zůve na sen. — Zkypřiv kupinu vřesu, rozestřel na ni plášť svůj, a statní vrahové, lehše druh vedlé druha, spali jak nerozdílní bratří až do zastkvění na horách a řekách svitu ranního.

ZPĚV PÁTÝ.

Boj.

1.

Krásně, jak na východě zbloudilému chodci
První se svit usmívá v čarodějném blesku,
Vystupujíc posupným nade čelem noci,
Potokům navracujíc stříbrného lesku,
A strašnou ke strminám ozlacujíc stezku:
Tak krásně, jak svit ranní, planou a snad více
Rytířské cti a víry hvězdy na nebesku,
Vnadu hrůzám, nehodám cenu dávajíce,
Kdy válka bouřemi své pochmuřuje líce.

2.

Svit jitra tak krásně a míle protkával leštiny, že probuzení jeho růžovým leskem bojovníci prozřeli k lahodnému nebi i tudíž se vzchopili z nízkého lože. Odbyvše po vojensku své jitřní a znítivše oheň, požili na kvap hrubého snídaní. Potom Gal, hodiv na se barvitý plášť, věren slibu včerejšímu roštím a skalinami šedými s hostem pout nastupuje. Příkrá to stezka! — již se octnuli

na temenu nade propastí, odkud hojný pohled se otvírá v dáliny na Teithu a Forthu vinoucí se oudolím, ba až tam, kde se tratí věže Stirlingu v oblacích! brzo je obklopují houštiny, že jedva zraku sáhnouti s délí lovčího oštěpu; brzo tak nerůdné jsou strminy, že noha na pomoc ruku dozývá; tu zas taká zavitost, že trouce si cestu hložím prškami mokvali rosnými. O čistý a jasný rosy dyamante, což se ti vyrovná, vyjmuli slzy krásy?

3.

Dostihnuli posléz místa, odkud hory padmo stékají v hlubinu. Tu Vennacharu stříbrné toky, tam potvorně navrstvený Benledi; dále se vine vydutá stezka mimo svaliny a překlopy hrozné. Sto chrabrých mužů by průchod ten proti plukům uhájilo. Zakrsalé březí a doubí chudě odívá drsné to návrší; brzo viděti holé opuky a hrboliny kamejků; a zas planiny černého vřesu a kapradin tak vysoko se pnoucích, že zrůst křovin přesahují; jediné nad tichým jezerem lemují bahnité vrby močidla a příhoří. Často i skaliny i cesta jsou rozeprané zimní bystřinou, že trudno vypátrati cestu mezi návalem kamen a písku. V těchto nerůdných roklích zvahuje průvodce kroky, i táže se hostě svého, kteraká jej pohnútka vybídla na ohledy této pouště, a sice bez ručního Roderikova listu?

4.

Mužný Gale, list můj všade si cestu trouci visí mi po boku, ač jsem se tentokrát v pravdě nenadál užiti jeho pomoci. Kdy před třemi dny stíhaje zvěř v tyto

končiny jsem zabloudil, zdálo se vše ticho a v míru, jako tamto mhla na vrších ulehlá. Tvůj neklidný vůdce odebral se v boje, a na čas dlouhý jej neočekávali. Tak jistil aspoň můj horalský průvodčí, leč by mne byl ten padouch lživý hrubě navedl.

„Jakž jsi se opět odvážil — ?“

Ptáš se, a sám válečník! Podleháliž vůle naše těsným zákonům hmotů všedních? Dost na tom, chtěl jsem pohnati vahavé chvíle dnů pokojných, a tu časem skrovná příčina volné kroky naše zapudí do dálky: — tu sokol ulítlý — psi rozprchlé — jasné oko horalky, a ledakdys i sám nebezpečný výskok, právě tím že nebezpečen, z hrabeb vyluzuje.

5.

„Nebažím po tvém tajemství; leč pověz, nicli jsi neslyšel, vracuje se do hor o zdvižené na jihu válce na kmen Alpínův?“

Ničeho, na mou čest! — pravilo se toliko, že král Jakob s hlučným komonstvem na lovy se chystá; ale uslyšíli o tomto povstání horalův, brzo rozvine praporce v kobkách zavěšené Dunských.

„Ať rozvine! škoda by toho hedvábí, by je molové hryzli; ať rozhrne! i sosna Alpínova směle jim zaplápolá v ounstřety. Ty pak, cizinče, jenž se pravíš toliko pobludem a v míru pohostinu býti v horách našich, čemuž tvá hořká chlouba, jak bys vrah zakletý byl rodu Alpínova?“ —

Bojovníče, ještě včera málo mi znám byl černý Roderik, tvůj vůdce; leda, že jest urputný vyhostěnec a zbojnického kmenu náčelník, který druhdy v paláci a

pod okem mocnářovým u vzteku rytíře byl probodnul; a již za to hoden, by jeho se každé věrné a šlechetn srdce štítilo.

6.

Na příkrou tu důtku pomračil hněv černé oko kn novce; zamlčel se chvíli, pak zpurně se ozval, řka: „ víšli, Saxone, proč vytasil zbraň? známaliž tobě ta p tupa a rána, jenž povzbudila Roderika ku pomstě? - Neohlíží se náčelník, či na ladech horalských, či v p láci stojí královském: tu pomstí pohanění, kde se mu dě a buď si to na dvoře samých nebes!“ —

Předc to bylo jen násilí! — ač pravda, že vlád nebyl s to zastati jej právem; tehdá Albani slabou r kou nesl berlu panování, a mladý král zavřen v hra Stirlinském, prázen byl vážnosti a moci. Krom toho lo pežný jeho život! pro mrzký zisk činíte vpády, vydíraj pastýřům na dolích stáda a žeň krušnou maříce. Vě i tvá duše měla by zhrzeti takou kořistí vydobytou h nebně.

7.

Zlostně Gal pohlédnul na cizince, i dí s potupný úsměchem: „Pravdali, žes tamto s hor veselým oke patřil na jih a k východu, kde v dálí mile se druží o rodné setby a lučiny a utěšené háje? Hojné tyto rovi požehnané ty doly byly někdy vlastí Galův; přišli cizi a železnou rukou vydrali kraj ten otcům našim. K jsme se děli! viz, tyto haldy skal a strminy pusté js byty naše. Rci k těmto vrchům: Dejte tučné býky a

živu! pros to holé kameniště, by živilo stáda. Jisté by odpověděli vrchové: Vám náleží jako druhdy předkům vašim štít a kropěř! bezpečí máte v lůně našem, dobrou zbraní dobuďte si ostatek. Zamknuti jsouce v těchto severních tvrzích, nemámeliž nabíhati hubitele a loupiti lupiče? Tak bylo a bude, živí jsem! — Dokud na rovni jediný snop sklízeti bude Saxon, dokud z tisícera stád jedno těkati bude podlé potoků, dotud i Gal, dědic těch rovin a vod brannou rukou o svůj podíl se hlásiti bude. Každý horalský vůdce dobře ví, že pleně pole a bravy vaše, toliko daň spravedlivou žádá. Stůj v jiné při proti Roderiku!

8.

Fitz-Jakob vece: Myslíš, že by jiné viny se nenašlo? Což tyto ouklady na mé cestě? což to číhání v zákeří na můj život?

„Vše to následek zpozdilosti; by se byl věrně opověděl: Hledám psa, neb sokola ulítlého, beru se klidně za dívkou horalskou, — byl by ti příchod i odchod otvorem; ale — tajný chůdce, tajný škůdce. A však ani jako zvěd nebyl bys bez vyslyšení hrdla odsouzen, kdyby tu nešlo o vážné proroctví.“

Děj se, jak děj! nechci déle vzněcovati nepřízeň spoře hněvu a mraku na tvém čele; ale věz, že svatý slib mne víže utkati se s tím hrdým mužem: dvakráte jsem v míru navštívil doly Alpínovy, přijduli opět, přijdu jako vůdce s praporci, luky a meči, hledaje vraha ouhlavního. Nikdý roztoužený milenec nebažil tak po rajské chvíli, jako já prahnu po setkání se s tímto odbojným náčelníkem a rotou jeho.

9.

„Staň se, jak žádáš!“ — hvizdnul; a i hned se ozv
hory, a plaše jako by svistem sluk znamení skála ski
podává. Na ručest z bejlí a chamradí vynikují čapí
oštěpy a tuhé luky; v pravo, v levo, horem, dolem v
skakuje ze záloh nepřítel. Z opuk šedých vyšvihují
kopí, křoví vypouští hroty, sítí a vrbiny nízké obježe
jsou meči a mlaty, ano každá kručinka dává znik ve
novi na boj hotovému. Jeden hvizd obsadil okolí zást
pem pěti set mužův a více; jako by rozsmeklé hory
nebe vysílaly podzemního vraha. Pozorni na kynutí v
vody svého stojí tu tiše a pokojně, nenepodobni jsou
urvaným kamejkům, jichž hrůzná tělesa zdají se vikl
nad ouvozem, jak by za ústrkem ruky dětské chtěly z
řítiti cestu. Tak tito krokem a braní vytrčivše visí
stráni. I patří Horal v hrdé radosti na oživlý Benle
pak upra mračné oko na Fitz-Jakoba: „Co tomu dí
vece. Tuto ti věrní hajitelé Alpínova kmene, a já, S
xone, jsem — Roderik.“

10.

Fitz-Jakob byl udaten: ačkoli mu k srdci krev v
lem prohrkla, zmuživ se předce smělou tváří splace
zpupnost vůdcovu. Couvna týlem ku skále a pevně z
raziv nohu, zvolá: „Přijď jeden, nebo všickni! dříve ne
já, ta skála se pohne ze základů.“ — V očích Roderik
vých se zastkvěla vážnost s podivením a s onou hrub
smíšena radostí, jakovou cítí bojovník vida odpůrce d
stojného své zbraně. Kyne rukou — i tudíž zatone di

žírná všecka; tu kde stál, zmizel každý válečník v chamradí, bejlí a lesině. Pohroužil se kropěř a luk a oštěp v bledé rokytí a nízké křoví, jako by sama máť země svůj zbrojný plod byla pohltila. Nedávno tu zahrával větřík s praporečky, pláštíky, a pěkným peřím, — již kývá kapradím a vřesem ouboč umetaje pustou; nedávno paprslek sluneční třpytil se na kopích a hrálích, na štítech a brnění, — již neobrážen line se po mechovišti a studeném kamení.

11.

Fitz-Jakob se ohlíží, — jedva vlastním důvěřuje smyslům; i byl v pravdě výjev ten podobnější přeludům děsného snění. Na pochybný jeho pohled dí náčelník: „Pusť bázeň — víšli jednak, co jest — a věř slibu mému. Jsi mým hostem, a jsem ti slovem až do Kajlantolského brodu zavázán; aniž na jednu pravici statnou dozývávám mečů kmenovčích, a byť od půtky naší osud všechněch dolů záležel, z kterých nás Saxon oloupil. Jděmež! chtěl jsem ti toliko ukázati, o jak slabou třtinu jsi se podpíral, hodlaje z těchto roklí vyváznouti bez zaručení Černého Roderika.“ Ačkoli Jakob reku žádnému, co se jich kdy pásalo mečem, nepostoupil v udatnosti; předce netajíme, že krev jeho neplynula mírným jako jindy tokem, když kráčeje za Roderikem bral se tímto na pohled osamělým ouvozem, kde rota kopinníků — na toť ne bez úžasu patřil! — čekala na kývnutí, aby pomstili hanou nedávní uraženého vůdce. Kradmo kolem bádaje po zmizelé posádce této rokliny, brzo v mysli se šálí vynikajícími z křoví a vřesovin oštěpy a meči, brzo v dálném pískotu čejky mní slyšeti hvizd průvodce svého. Oddychá

posléz volněji, an z ouvozu se vymkli; tu již na trávnaté rovině křovin, sítí, ani kručinek neviděti, v nichž by se kopí, neb čapka skrývala horalská.

12.

Postupují mlčkem dále až do zvučných břehů řeky, kterážto jsouc dcera tří mocných jezer z Vennacharu své stříbrné proudy vylévá, a plesajíc rovinou posud na Bochastlu podmílá zbytky zákopů, kde Říman světovládný druhdy rozstíral své orlice. Tu stanul vůdce a hodiv na zem štít a plášť dí k bohatýru dolineckému: Statný Saxone! vyplniv slib svůj syn Alpínský tuto prost jest dalšího závazku. Vůdce ten zbojnický, hlava ta buřičů a vzteklec ten nástrahami tě provedl bez ourazu daleko za poslední stráž kmene Alpínova. Leč nyní muž na muž a ocel na ocel zakusíš mé pomsty. Rovno náma jest oruží záležíc toliko v meči; zde brod Kajlantolský, — zde zbraň tebe musí zastati.

13.

Jemu Saxon za chvíli: Vyzvaný nikdý nerozpáčím tasiti meč proti odpůrci, a krom tohoť, mužný Gale, jsem se zapřisáhl na tvou záhubu. Ovšem tvé chvalné a šlechetné zdržení víry i dluh můj za život zachovaný lepší zasluhuje odměny: nicliž mimo krev nemůž smířiti nenávist mezi náma? žádnéliž cesty není — ? „Žádné docela! a by se rozňala opět jarost tvá, věziž, že blaho Saxonův záleží od tvého meče; takť vyřknul osud prorokem zrozeným mezi životem a smrtí: Strana zmařivši dříve odpůrci život stane v boji vítězem.“ — Taktoli

znější sudby, dí cizinec, již tedy na jevě i jejich tajemství. Nuž — tamto pod skalinou v kapradí najdeš studené a ztuhlé tělo Murdochovo. Sám osud upravil svůj výrok, jemu se podrob, ne mně. Poď se mnou ku králi do Stirlingu, a nenakloníli k tobě milost svou a přízeň, anebo zhrdnešli jeho darem, víru a čest dávám v základ, že volně propuštěn budeš do svých rodinných tvrzí, zanechán při vší výhodě, jenž nyní slouží k obraně tvé vlasti.

14.

Hněvně očima jiskře Roderik odpoví: Takliž se vypnula pýcha tvá, že pro smrt onoho bídáka již hlásáš podrobení Černému Roderiku? Nepodám se ni člověku, ni osudu! roznítils moje záští, a krev kmenovce mého volá o pomstu! — Ještě váháš? — Přisámbůh! odvolávám své mínění o tobě, a lituji úcty prokázané chlubivému paňátku — jest asi tvé celé rekovství, kloček vlasů své dívky nositi.

„Díka ti, Roderiku, za tu úkoru; slova tvá zbystřují meč i srdce; anoť jsem se bohem zapřisáhl, že smočím u vřelém proudu tvé krve kadeř tuto. — Odstup míre, pryč smilování! Nemysli však, hrdý náčelníku! že jen u tebe domuje šlechetnost. Ač na můj hvizd se neřítí z chamradí a vřesu kmenovci; nicméně jediné dchnutí v tuto trubku zlou by ti mohlo zahráti. Ale neboj se — dle tvé vůle při naši rozhodneme soubojem." — I dobyv každý svého meče a odhodiv pošvu na zem, pohlíží k slunci, na řeku a okolí, jak by je neměl viděti více; pak nohu, čepel a zrak proti sobě zaměřivše v krutou se pustili půtku.

15.

K svému pohříchu! neštěstí byl odhodil Roderi štít, jehož měděné hřeby a tuhé volské kože nejedno smrt zachytily; nebo Jakob cvičený v cizině ve zbrai a za štít užívaje spolu meč svůj, bodmo a sečmo na doráží, varuje outoku, a pro lepší výhodu klame sok ranami lichými. I bylo se ovšem silnějšímu se zkušený potýkati bojem nerovným. Třikráte úpornou mocí tře na se, i třikráte meč Saxonův krví se napájí — a hoj nou krví, proudem se linoucí po Galově strakatém oděvu Čije Roderik zhoubné ty toky i lítě krupobitím sypo se jeho rány; ale jako skála nebo hrad pevný zimnír vzdoruje přívalům, tak odpůrce v chladné míře a be úrazu unavuje divoké vzteky jeho. Posléz ujav se prc spěchu vymrštil meč z rukou Roderikových, a hrdý vůdc zpět ustrčen poklesnul k jeho kolenoum.

16.

„Vzdej se, sic u živém bohu v tvém srdci zbrotí meč tento!“ — „Tvou hrozbou pohrdám i tvou milostí! — Podej se tobě ničemník, ješto se strachuje umříti!“ — Jako kdy had se vymrskne z kotoučů, jako vlk, kdy s vyrve ze sítí, jako lesní kot, kdy hájí plod svůj: vrž se Roderik odpůrci na tejl, a nedbaje na obdrženou rán tiskne ho v paže mohútné. Nuž, statný Saxone, počni s udatněji! neobjímáť tebe rámě dívčí; za tímto zoufalý záchvatem by se zachvěly pode trojím kovem tvoje síly. — Rvou se, — zápasí — padají na zem, Fitz-Jakob na zna Gal na vrchu dusí jej za hrdlo, a prsy mu kolene

hněte; pak zcuchané odhrnuv s čela vlasy, a krev a mrákotu s očí stíraje, ostrou vyňal dýku, — ale vztek a vášeň nenahradí života prameny prchající více, a pozdě mu štěstí ve hře té zhoubné převahu zjednává. Anto se nad hlavou zaleskla dýka, již mrak objal pamět i smysly jeho. Padnul hrot ostrý! — ale pobloudiv v nekrevném drnu nalezá pošvu. Vůdcova mdloba sprošťuje Saxona z hrozného objetí, i povstal sice bez úrazu, leč bezdechý a na cele uondaný.

17.

Vzdává především nebesům díky za život divně zachovaný v lítém boji; pak oko obrátiv na Roderika již již dodechujícího, onu kadeř omočil v krvi jeho. — „Křivda tvá, ubohá Blanko! se splatila draze; musilať s tvým vrahem buď zhynouti, buď ožíti oslava udatnosti a víry!“ — Zatroubil, odepnul s krku ožidlí a sejma čapku u potoka zbrocené ruce a líce umývá. Slyšeti na to v dálí podkov cválajících dupotání; drnkot roste, ano ku brodu se žene čtvero po lovecku oděných dvořanů, dvá kopí nesouce, dvá za uzdu osedlané vedouce koně. Všickni zatrhli udidlem stanouce u Fitz-Jakoba v ryčném běhu, a patří s podivem na krvavé divadlo. — „Nebudiž vám divno, aniž pátrejte, oděnci moji! Dolů, Herberte a Luffnese, zavažte rány tomuto rytíři, vložte jej na mimochodníka, pro nějž jsme ovšem určili pěknější tíži, a přímo jej do Stirlingu odpravte! Pojedu napřed; nebo mi spěch o čerstvé koně a slušnější úbor. Slunce již vysoko; o poledne nastanou hry lučníkův, — jižť můj Bayard hrabe podkovou, — De-Vaux a Herrize, vy za mnou!“

18.

„Stůj, Bayarde, stůj!“ — Poslušen jest kůň, vyklet šíji, poníže hlavu, očima blýskaje a střihaje ušima, ja by se radoval z hlasu pána svého. Nevstupuje Jakob ▪ třmen, aniž se chápe sedla, ale ovinuv hřívou levici p▪ jednou vzhůru se vyšvihnul, a okročiv oře, ostrou patc vzněcuje jeho bujnost. Spíná se jarý hřebec pode jez▪ cem švarným, a jako šíp vyhozený s kuše žene se ▪ dolině. Rozplyskuje se bystrá řeka, poletem se nesc na vrch Karhonský, rytíř tryskem pádí dále, panoši ▪ ním co stačuje síly. Střelujíce po tvých březích, lít Teitho! tvým se posmívají proudům; již jim za tejle▪ Torry, Lendrik a Deanstoun; vystupují hrdé Dounsk báně, i mžikem zapadají v podálných hvozdech; j▪ u Blair-Drumondu z podkov zasršely jiskry, již po Oc▪ tertyru se přesmyknuli větrem, a jedva vyniknouc i hne mizelo velebné čelo starodávného Kieru. Schladivše zne v tvých loudavých vlnách, Fortho temná! supají znov koňové a spínají se v doskoku na břeh protější. V prav zůstaly skaliny Craig-Forthu a brzo šedý Stirling, tat tvrz severní s věžemi svými na jejich prudké hony pohlíž▪

19.

Když přijížděli k městu křemenitou cestou, zastavi▪ najednou Fitz-Jakob koně, pokývnul na panoše, kterýžt▪ i hned přiskakuje. — „De Vaux! zdalis sobě všímnul onoh▪ starce, beroucího se k městu? Patř na jeho vysokou po stavu, ač chatrný šat jej kryje; a jak bodrým krokem na kolmé vyléza přívrší. Znáš jej, víš, odkud přichází?“ —

„Věru nevím a neznám ho, ale břmotný ten droslar dobře by se hodil do boje i na lov mnohému šlechtici.“ — „Styď se, De Vaux, strach a podezření špatně tvé zostřily oko. Zdaleka, než se na horu vydral, poznal jsem ho po statném chodu a zrůstu. Není mu v Skotsku podobné postavy, ani kde silnější noha šlape skotskou trávu. Pravímť — jest to Jakob Douglas, strejc vyhnaného hraběte. Nedli a spěš ke dvoru a oznam blízký příchod mocného nepřítele. Jest se co míti na pozoru králi a hotoviti se k přijetí Douglasa.“ Zatočivše na to v pravo poboční brankou vjeli do zámku.

20.

Douglas, přicházeje od kláštera Kambus-Kennethu, a již k sídlu koruny skotské se blíže, truchlou takto s sebou vede rozmluvu: „Stalo se, stalo! pádu toho jsem se neubál: šlechetný Grém jest u vězení, a prudkého Roderika brzo zachvátí mstivý meč králův. Jen já, jen já mohu zachytiti tuto ránu! nedej Bůh, aby se byl opozdil můj výkup. — Abatyše mi slíbila — dítě moje se stane chotí nebes. Ty Otče, kterýs mi ji daroval, promiň tuto hořkou slzu! ano víš, jak mi drahá jest, jak spanilá — oh, již po všem veta, a Douglas musí se vydati na smrt. — Vy věže, v jejichžto strašném okruhu již upěla krev Douglasův, i ty chmurný neblahý pahore! kde na mnohou již vzácnou hlavu tvrdý katan pouštěl zničující topor — nuže, žalář, kládu a hrob neslavný hotujte — sámť Douglas hledá svou záhubu. Což to? jakéž to zvonění hlučné rozhupuje báně na věži u Františkánů? a hle, jakéto po ulicích ryčné a vyšnořené chasy hemžení! tu praporce, tu kobzaři a bubenníci, a veselí tanečři

se scházejí. Z těchto příprav soudím, že nastala vejroční slavnost měšťanstva. Tamť bude i Jakob; těší jej rovně hry luky napínajících manů a hmoždících se zápasníků, jak kdy na slavném sedání statné rytířstvo roztřišťuje kopí. Najdu i já se v zámeckých sadech a pokusím se o věnec. Uvidí král, zdali věkem ochábly tyto paže, z jichžto síly — ó blaženější dnové! — jako pachole se podivně radovával.

21.

Rozlítly se brány u zámku, zvoditý most padn s řinkotem zadrkotal, a podkov po oblátku ulicemi r stoucí klapání ohlašuje příchod sličného krále a sko ského panstva. Hlučný zástup vyrazil u výskot a pok kování, a Jakob zpovolna sjížděje na broni, tu sklá hlavu až k jablku sedla, tu snímaje birýt poctu vzdá paničkám, ano se usmívají a rdějí studem a hrdostí, snad i ješitnost šepce ledakde v srdci, že kouzlem krá úcty té se dostává. Pak vážně pozdravuje měšťany, vším si herců a slušného šperku, na hlas chválí tancéře vlídně se schyluje k národu, jenž tisícerým hlasem: Zdr buď král pospolitý, náš král Jakob! volajíce, plní nebes Za mocnářem se hrnou páni, rytíři, zemanky a slečn a bujné jich koně znevrluje postávání na spadité ces a stísněné lidstvem. O, že i tu mnohé chmurné čelo zmračené líce! — Těžce nesouc zneuctění své pýchy na hry měšťácké patří šlechta s pohrdáním, a náčelníci, jako by na vyhnanství, ručíce u dvora za své kmeny, více mají na mysli své šedé tvrze, šumící bory a poddanou čeleď, i za hanbu si kladou dozvání k této pompě, v srdci ji proklínajíce.

22.

Již v sadu zámeckém ryčných houfů měňavé plápolají praporce. Tu Mauřané, máchajíce meči a zvonkami u noh cilinkajíce, dvorně vytáčejí kola; ale především vábí na se pohled u terče Robin Hood se svou družinou; tu mníšek Tuck s obuškem a kápí, a starý Skathelok, hnusný ten ouškleba, tu Mariánka, děvče jak slonová kost; tu Skarlet, Mutch a malý Janek zvukem trubek zvou každého s nimi na luku se pokusiti. I vystoupí Douglas — napne tuhý luk — šíp se vstředil do terče, a vypustiv druhý, rozštěpil jím na dvé střelu první. Jest mu přisouzena odměna, a z rukou královských má vzíti stříbrný šíp. Čile a s vlažným okem pátrá Douglas po soucitném a vlídném vzezření; ale darmo — nevšímavě jak sprostému střelci podal mu Jakob určenou odplatu.

23.

Rozstoupili se na to diváci v kolo, a boj tuhých bitců na holé pěsti se začíná. Dvá z nich odolavše mnohým na silnější chlubně volají odpůrce. I nezvou marně; přichází Douglas. Čas svého žití ochroměl Hugo z Larbertu, aniž se lépe vedlo Janovi z Alloa, jejž ranami omráčena tovaryši z dráhy odnášejí. Zlatý prsten, cenu bitectví, sám král vydává, ale chladně jak krůpě zimní rosy padá modré jeho oko na vítěze. Douglas chce mluviti; leč duch rozbouřený slova potlačuje; i odstraniv se nevrle druží se k svobodníkům, ano nyní spružnými rameny těžké vymršťují obuchy. Když byl každý vrch své síly ukázal, vyrval též Douglas zalehlý v zemi kámen,

a tak křepce zamáchnul hrubým balvanem, že prohv povětří, daleko za všecky nákresy zalítnul. Dodnes v králových sadech vrh ten Douglasův poutníkům zují v dávných pověstech zběhlí starcové horlíce s nad úpadkem síly skotské za dnů nynějších.

24.

Vzezněl ouval hlasitou pochvalou; Dívčí skalina tuje hlahol; mocnář nepošina oko v dar mu podává ček peněz: ale hrdý Douglas trpce se pousmáv, vrže ı mezi zbory. V tesklivém podivu trne zástup, všech z lpějí na mračném šedivci, i vznikají po řadech še Tato šlechetnost, tato síla toliko z krve Douglasův ı pocházeti! — Starci, vidouce přistříbřené jeho vlasy, vrstevníka nevšímaného, a vypravují synům o vítězst nad Angličany, než Douglas oceloruký z vlasti byl hnán; ženštiny chválí tuto vznešenou, ač mnohými l řemi spustlou postavu, a mládence div a uctivost : nad úkazem sil z mezí přírody vystupujících. Tak úsudky tvoří lid, až znenáhla šum mezi nimi v hl vyrazí pokřiky. Leč na blízku krále žádné oko z ı herného oboru panstva nekyne Douglasovi přízeň; neps pohltila vyhnance, ač mnozí tu druhdy na honbách boku jeho se pyšnívali, ač mnozí s ním na hodech s vali, a nalezali ochranu pod jeho štítem: ale jaki znal toho dvořenín, na koho mocnář okem nemilosti hlíží! —

25.

Král vida tuchnouti veselí, káže na zakončení s nosti vypustiti spanilého jelena, a dva oblíbené chrty

vysokou vyštvati zvěří, odevzdanou s Bordejským vínem na obéd střelcům. Ale Lufra — pes na celém severu nejrychlejší, jejž by jinák ni mocí ni lahozením od boku Douglasova neodloudil — Lufra jedva upatřil jelena, již paluje za ním, a nadběhna chrty královy řítí se na kořist parohatou a ostrou zatna v slabiny tlamu z hluboka loká krev se vyřinující. I přiskočí dvorský honič a vztekle mrská oprátkou pěkného chrta, an co nezvaný host ukracuje hru přeradostnou. Oželel dnes sice Douglas chladný pohled krále; snesl potupu šlechty, ba i politování luzy, muku hrdému duchu nejdůtklivější; ale Lufra byl věrným jeho vychovancem, bral s ním podíl na jednom stolu, hlídal jeho lože, často i Ellena v dětinské svévoli Lufrovu šíji otáčela kvítím, a tak v Douglasově mysli soudružily spolu, že pojmenováním Lufry i hned Ellenin obraz se namanul. Tutlaným hněvem starci překypělo srdce; mrak mu na čele, v očích jiskry; ustupuje zástup před jeho kroky, jako vlny před člunem: — padl záušek, a sluha bez sebe a zkrvaven valí se k zemi. Žádná jiná ruka, a byť v železné rukavici, takovou by nevydala ránu.

26.

Vznikne hovor v královském oboru, sto ruk vyšvinuje meče a kyje; leč vládyka jim zpříma naproti: „Ustup, komu vážen život! zpět, podlí rabové, střezte se Douglasa! Jže, Jakobe králi, zde stojí před tebou vyhostěný a marno po končinách stíhaný Douglas, sám se v oběť vdává na skrocení války; i nevzývám tvou milost, leda pro své přátely.“ — „Taktoli, hrdý šlechtici! za mou se měňuješ dobrotu? vece mocnář; ty Jakobe Bothwelský

v onom odbojném a zpupném Klanu byls jediný, dı hož naší shovívající milosti nebylo se nadíti nepl A lzeliž tvůj vzdorný pohled a násilí nám vůči pá bez káry prominouti? — Sem, stráž! odvážlivce toho níku, dávám v tvou ostrahu. Konec veselí dnešnímu I vzmahá se hluk a již svobodníci napínají luky. „I buď hrám! opětuje král, svraště čelo, a jízda nechat práší tyto houfy.“

27.

Vzniklý rozbroj kalí pěknou tvářnost dne poč u veselí. Jezdci mezi houfy skočivše porážejí děti a s láje lítá vzdoruje hrozbou a přezděvem, bojácní s vají v outěk, ženštiny plodí ryky, a zmužilejší cháp se kamení, oštěpů a kyjů chystají se k tuhému od Kolem Douglasa strmí hustý les královských kopí na vzdalující se průvod již krupobitným valem z bouří rozpoutaná luza. Tu Douglas šlechetný spatřiv ten lidu vysmeklého z práva a řádu, pohnut želem k stráže se obrátiv vece: Jene z Hyndfordu! můj m druhdy pasoval na rytířství, rozpomeň se na mou l a přej mi slovo k zbloudilému tu zástupu.

28.

„Slyšte, přátelé milí! a nechtějte se pro mn rvati z víry a podannosti. Já svůj život, čest a při d volně skotským podávám zákonům. Takliž jsou s že by bludná vaše zpoura jim průchod dávati mu A byť se mi patrně děla křivda, bylaliž kdy má u nost tak nesklonná, mé srdce pro obecné dobré tal

chladlé, že bych pro špatnou nad někým pomstu měl trhati ony drahé svazky mezi mnou, vlastí a rodinou? Odstup to! Věřte, v oné věži každé by mne chvíle mukami hnětlo vědomí, že zbraň ta, jenž má lekati vrahy naše, v příbuzné krvi se brodí, že matka pro syna v neplatné půtce zabitého kvílí, že vdova pro chotě želem hyne, že sirotkové otce pláčí, a pravý občan truchlí nad potupením práv, klna Douglasa, co původa té mrzkosti. O raději povolností uvarujte tomu pádu, a právo si tak osobte na přízeň mou věčnou!“

29.

Jako chmúra v peršky, tak tu rozlícenost lidu se v slzy rozplývá. Ruce a oči obracejíce k nebi vzývají o požehnání na hlavu ctihodnou, jenž výše své vlastní pokládá krev národu, pro nějž jediné dýše. Kmetové na srázu života blahoslaví hrdinu, jenž udusil v pýři domácí válku, a matky vyzdvihujíce dítky ukazují na zachovatele jich otců, an se v obět vydává a vítězí nad záštím a bezprávím; i otrlé srdce vojákův želem se hnulo: jak by za rakví milého vůdce s nachýlenou tváří a zbraní provázejí do vrchu Douglasa, a ne bez lítosti v zámecké bráně vypouštějí z dozoru čestného vězně.

30.

Mrzut a rozhorlen zatočil se král poboční cestou, a neráčí se do hradu vraceti více ulicemi města. „Kdož bažiti můž, dí k Lennoxovi, po vládě nad touto vrtkavou luzou, nad tímto obecným šaškem? Slyšíš, jak ta hulačná cháska prokřikuje jméno Douglasa? Podobný ryk

rážel z těch pustých hrdel i ke cti dnes Jakobu l podobným hlukem slavili den zlomení žezla Dougla a tím samým výskotem vítali by Douglasa, svrhnul mne se stolce mého. Kdož by si žádal kralovati tímto hejnem vášnivým, plachým, bouřným a se k(jícím! kolotajícím se jak lupen na vlnách; plachým prchavý sen; vášnivým, jak ženské úmysly a bouřným krev v rozpálených zimnicí žilách? Ty stohlavá pol kdož by si žádal býti nad tebou králem!“ —

31.

„Kdož medle onen rychlý posel, jenž k nám na supajícím oři? Odění jeho mi známo. — Co, E přinášíš od Jana z Maru našeho strejce?“ — „Pı radí Vám, můj Pane! abyste se pro své bezpe(honbách nepouštěli v daleké záběhy; zlýť záměr tam ač podtají, — ale jisto na škodu koruny. Roderik (propadlý onen náčelník, vydal heslo na svůj zboj kmen, — praví se ku podpoře Jakoba z Bothwelu, zběř ta neklidná stojí v šiku a na boj upravená.] z Maru dnes ráno z Dounu se vyvojštil na rozı jejich síly, brzo milost Vaše uslyší o svedené válc(srdečně hrabě by přál, abyste, než ukrotí tuto] nevyjížděli bez hojného komonstva.“

32.

„Připomínáš mi blud můj, — zahlučil dnešní nač mi bylo bedlivěji pomysliti. Spěšně zatoč kc žeň ho do oupadu, mým nejlepším má ti nahraženo Zvěstuj věrnému pánovi z Maru, že přísně zaka:

započatou válku; Roderika dnes na usvitě v souboji jal jeden z našich rytířů, a Douglas sebe i při svou sám vydal pod práva koruny naší. Zprávy o ztrátě vůdců brzo rozpráší horalské tlupy, aniž chceme, aby ocel pomsty naší padala na lid pro vinu zprávců. Vyřiď tedy a rychle Marovi vůli naši." — „Pospíším, můj králi, ale bojím se, než prolítnu tyto doliny, že již mečové budou taseni." — Drn hází uletující kůň, a král se ubírá do zámku.

33.

Hlučné hody a minstrelův písně nehrubě dnes souhlasí s myslí Jakoba krále; hluk dvořanů záhy jest propuštěn, záhy umlká zpěv besední; aniž po domech Stirlingu v lepší míře byly protráveny doby péčemi obtěžkaného večera. Měšťané rozmlouvají o domácí válce, o povstání a vojně horalské, Morejovi, Maru a Černém Roderiku; litují Douglasa zavřeného v tom samém vězení, kde před časy mocný hrabě Vilím — tu vypravovatel v řeči se zatajiv klade toliko prst na ústa, anebo po hrotu dýky klouzne okem. Zatím od západní strany uhnaní jezdcové harcují za šera ku zámku, a žvaví novinkáři vypravují již o strašné bitvě, vedené na březích Katrinu od samého poledne až do západu slunce. Tak plaché pověsti těkaly městem, dokud noc tichá svá šerá nerozpjala křídla.

ZPĚV ŠESTÝ.

Strážnice.

1.

Slunce z chlumu vystouplé skrze dýmy čern
  Metá rudé paprsky na městská okence;
Budíc nuzáka k péčem a robotě perné,
  K podílu žalostnému hříšného rozence,
  Napomínajíc v plesích nočních utopence,
Pudíc potajné lotry v peleších se krýti,
  Zlatíc na baštách lebku a kopí oděnce,
A nutíc literáka péro odložiti,
I vybdělé v sen kojný zraky ponořiti.

Jak mnohotvárný obraz svízele lidského
  Odkrývá svit ten jarý městem se linoucí!
V nemocnici mučedlník s lože bolestného
  Toužebně vítá jasno mřížkou se kradoucí:
  Padlá leká se dívka dne strachem trnoucí.
Dlužník procítnuv smáčí okovy na sobě,
  Nemilovance děsí ze sna muka žhoucí,
A matka starostlivá, nespíc k této době,
Kypří lůžko a choré schlácholuje robě.

2.

Cupotem vojska a chřestem zbraně rozléhá se za jitra hrad Stirlinský, a rachocení bubnů zvěstuje střídání unaveným ponůckám. Svit ranní skoulami a těsným okením tiskne se do chejny vojenské, a zápase s chumlem dýmu hasí požloutlý pochodně plápol. Takto v nelibém sloučení linou se ta světla učazeným klenutím, objasňujíce mnohou ve zbroji pustou podobu, líce zhyzděné kosmatou bradou a jizvami, vyzáblé nocováním a rozpruzené hejřivou rozpásaností. Rozlité po dubovém stole víno, zbytky jídel, vysáklé láhve, a zpřevrhané číše osvědčují, na jakých skutcích tu noc uplynula. Ti tu chrápajíce po lavicích a na podlaze hoví umdleným oudům; ti ještě dohašují žízeň; a onino skřehlí bděním u hrubého krbu a horohaši ohřívají ruce: kyrys pak a braň na nich nčí za každým pokrokem.

3.

Zbrojenci tito však netasí meče, jak manové věrní na obranu mezí vlastních, aniž jim jménem vůdconí náčelníka jméno otcovské. Jsou poběhlci z dálných , žijí a tyjí z války, v bojích si libujíce. Tu Vlach a opálený Hispan, a horotoužný Švejcar, volněji jící ve vzduchu horalském; tu Flamingar pohrmí, špatně splacující pot robotníkův; tu též vlisto- Němcem Francouz a mnohý bodrý z Anglie vyjenž na sporém žoldu skotském pokořené pýše oví vlasti pohrdáním. Vůbec udatná to družina; a těžká helebarda v rukou jim hříčka; v tá-

boru jsou smělí a divocí rozpustové, na lupech nevážn a prostopášní; a dnes právě propuštěni jsouce z kázn vojenské svátku svého v zahálce požívají.

4.

Hádali se o krvavém boji svedeném mezi Achrajen a Katrinem, zpurným hovorem se hádali a často ruka s chápala jilce. Hluk ten divoký uráží sluch raněných bratr podlé strážnice upějících, jichžto zrubané oudy a zkrven těla nesou památku mečů horalských; i zle se mísí mc dlitby a stenání jejich s kletím a žertem zlotřilým n blízku. Konečně vyskočí Jan z Brentu, svobodník z pc břeží Trenty; jak bázeň, tak slušnost mu cizá, v mír jest honitel zvěři, ve válce urputný buřič, ale nejsmělej z celého hluku, uděli se práce nebezpečná. Kleje, že jitr tak rychle veselost přerývá a od svárlivých her odvolá kostkáře. Ryčně zavýsknul: Čerstvé sem číše! zazpívá zvesela vám pitáckou, a jsteli mi bratří po meči a oštěp co hrdla stačí zanotujete se mnou.

5. *) 6.

Stráže z venku volání staví náhle ty jekotné ples a voják vstoupiv do dveří oznamuje, že starý Bertra z Gentu se blíží: „Udeřte zhurta v buben! přichá s ním minstrel jakýsi a mladice švarná.“ — Vejde chvíli do strážnice Bertram ztesaný v tváři šedive s ním harfeník a v plášti zahalená horalka. Zaraže

*) Píseň ta vojenská nemajíc zvláštní ceny do sebe a sp mnohým mohouc býti na urážku úmyslně překladatelem jest puštěna.

dívka nazpět pocouvne, jak by se bála patřiti na tuto spoustu hulačivé luzy. „Co nového?“ řvou mu hlasy v oustřety. „To jediné, odpoví stařec, že jsme se s poledne do mraku bili s nepřítelem tak příkrým a neustupným, jako ty drsné skaliny, kde přebývá. Z obou stran hojnost krve vylito, a žádná strana nemůž se honositi vítězstvím.“ — „Kdož jsou a odkud tito zajatí? věru, příteli, mzda ta hodna tvé lopoty; ale brachu, sešel jsi, a války tě poprášily: nuž, již máš krásotku a harfu, kup k tomu opičku, a pusť se do světa na šmejdy, jako vůdce kejklířské holoty.“

7.

Hoj, pomalu s těmi dary, kamaráde! Ne tak — starý ten harfeník a tato dívka přišli po bitvě v naše řady na promluvení s hrabětem, a Mar mi tudíž velel na rychlých je semto dopraviti koních. Odložte šaška a hrubé povyky, a střez se každý jim hanu nebo příkrost činiti. „Hejžiž toho hrdáka! zvolá Jan z Brentu věčně dychtiv po sváru a půtce, rád by nám v oboře lovil srnku, a kdy má platiti polesné, tu hned se škrtí a durdí ten ztuchlý houžvička. Nic to, — chci svou částku na vzdory tobě, i všem Marům a Morejům.“ Zadržuje Bertram jeho dotírání, a již starý Allan, ač k půtce nezpůsoben, klade ruku na dýku; leč směle vkročivši mezi ně Ellena pláštec, v kterém se tajila, odhodí; — tak z ranních oblaků jeví se májové slunce letní osvěženo rosou. I patří na ni v zmatku vojáci, jak by na sestouplého anjela; sám drzý Brent zaražen a pokořen stojí tu mezi studem a podivem.

8.

Vece panna neohrožená: Slyšte, bojovníci! otec ı byl přítel vojáků, v táboru je miloval, do bitvy vodíı krev s nimi vyléval na bojišti; i nesluší, aby dcera hnancova od chrabrých a statných mužů trpěla nátisky. Jí na to Brent náhlý jak ve zlém, tak dobrém činu: H bím se za můj výstupek. Ubohá dívko! tys dcera vyhn cova? I já jsem vyhostěnec právem loveckým, a vesel Nidským borům známa toho příčina. Nebohá Růženko jsiliž ty posud na živu — to mluvě mnul si oko a č železné — již musí býti v tvojich letech. Slyšte, druho jdu zavolat setníka stráže: zde na podlaze leží má h barda, běda tomu, kdo by ji překročil, chtěje ublí této dívce; jisté tomu se ratiště v srdci zachvěje! rujte se plzkých slov a hrubých šprýmů; znáte J z Brentu — na tom dost.

9.

Přišel setník, švarný mládec z rodu Tollibardyn ovšemť ještě nenosil ostruhy rytířské; lehká jest n jeho, vzhled bodrý, a řeč, ačkoli dvorem ohlazena, př kvapná i ve spůsobech smělost. Těžce nesla vzneš dívka zvědavý a důtklivý pohled; — byl sice Ludvík i chetný jinoch; leč jemná Ellenina tvářnost zle se ho k těmto pustým spolkům snadno mohla stranným poc hati výkladům a bujnou vznítiti obraznost. „Vítej v hr Stirlinském, panno krásná! Snad jako bludné slečny starodávna se zpěvcem šedým na broni přicházíš vzý o pomoc bohatýra? Rytířliž jenom tvou vysokou s

naplniti žádost? či může i panoš blaha toho dosíci?“ — Zableskla panna černým okem, a zamlčivši se povzdychla. „Odstup hrdost ode mne! Cestou nesnází a hoře k trůnu se blížím prosit o život otcův. Snažně žádám o přístup ku králi, a zde prsten na průchod mé prosby, jejž někdy mocnář obětoval Fitz-Jakobovi v zástavu vděčné uznalosti.“

10.

Změniv se v tváři přijal mladý setník prsten s hlubokou úctou, i vece: „Znám moc toho prstenu a želím, že jsem nevěda v čem uchybil proti hodnosti zacloněné. Jak míle den svou vládu rozšíří, tudíž dám vědomost králi o čekajících příchozích. Líboli zatím do jeho prosnutí odpočinouti v slušnějším pokoji, kde ženská služba a úprava vám bude k rozkazu: dovolte, bych cestu pokázal.“ — Odcházejíc prosí panna vděkuplná a prostosrdečná — dar to přirozený rodu Douglasův — aby skrovný sáček její byl rozdán mezi přítomné vojáky. Každý vděčně díl svůj přijímá; leč Brent chladnou surovostí zdráhá se podávané zlato přijíti. „Odpusť, panno, hrdost anglickému srdci, i zapomeň na nelepý mrav jeho; o prázdný toliko sáček žádám, jejž nositi chci na lebce, a snad brzo i v tísni války, kde ozdobenější ustupují chocholce.“ Přívětivým okem Ellena přímou ač drsnou zdvořilost odplatila.

11.

Po odchodu Elleny s Ludvíkem, Allan s prosbou se obrátil na Jana z Brentu: „Milá ta panna jest ochrá-

něna; pozvoltež i mně spatřiti tvář mého pána. Jse jeho minstrel, — s kolébky až do hrobu dlužno mi účas níkem býti jeho sudby. Z desíti mých předkův, je: slavný ten rod velebili zpěvem, žádný své štěstí velit lova výše nepokládal. Hned s jitrem zrozeného dědi začíná se naše starání. Harfou chlácholíme pláč nemlu něte; mládenci zjevujem o bojích pověsti, a slavíme prv jeho čin v půtce neb na honbách; v míru, ve válce k něr se družíme; my zveselujem jeho hody, sen mu přiluzuj písní, a neloučíme se od něho, leč — ó smutná dani! v lejem zpěvné žele nad jeho rakví. Buď mi volno s v něm osud děliti; neodpírej mého mi práva!" „U nás jihu, dí Jan z Brentu, sic málo dbáme o dlouhou p sloupnost; aniž víme jak jméno a slovo mana ku pán víže. Ovšem byla též má vrchnost laskava, Bůh žeh domu Bodeserta! a kdybych bedlivěji byl hleděl plu než pytlačení, nežil bych tuto jak vyhnanec. Poď, do stařečku, poď se mnou; máš viděti pána a náčelní tvého."

12.

Vzav s rezovaté skoby svazek hrubých klíčů, a r svítiv pochodni vede Allana mřežovaným sklepením a hr nými chodbami; vězňův upění a okov řinkot z hloubi léhá jim na sluch. Dále kráčejí posupnými kobkami, v neladě leží hromady kol, toporů a katovských m i množství jiných ohyzdných nástrojů k lámání klo a svírání oudů, nenazvaných vynálezcem, ješto sám za hřích a hanbu pokládal, svým výmyslům jména vati. Stanuli posléz u nízké branky, Brent podaje A novi pochodni, sám odrážel závory, řetězy a těžké

mykal zámky. Vešli v tesknou jakousi kúznu, nelze však pevné to místo žalářem zváti, ano den vkrádaje se provětrnou mříží zjasňuje vetché svrchky po stěnách a dubové podlaze, jakové za hrubých dávných věkův vhod bývaly vysokorodým vinníkům. „Zde posečkej, vece Brent, do příchodu lékařova; nebo přísně mu nařízeno bedlivěti o vzácného vězně. Ustoupiv zamyká zámky, a s řinkotem zapadají závory. Znepokojen tím hřmotem na nízkém loži vězeň slabě hlavu pozdvihnul; k podivu patří naň minstrel, ne pána svého, a poznav Černého Roderika, jelikož mylně se myslilo, že přišlec z Alpínska hledá náčelníka svého.

13.

Jako valný koráb, dokonav jaré běhy po hladinách morských, roztroskotán a od své sličné družiny opuštěn samotuje kdes na břehu, — tak na svém loži Roderik! Časem potrhává zimnice jeho oudy, jako tam přítok rozhupuje boky lodní, a nemoha statnou stvůru spláknouti rázem, kruší aspoň valem obnovovaným. O kdež to rychlé mořem plesání! kde ty volné kroky po ladech a po horách! — Jedva poznal minstrela i hned volá: „Kde Ellena? co z mého kmene? kde máti moje? a Douglas? ó pověz, všeckyli pád můj zařítil? Ba ovšem! jakž bych tebe tu spatřil! — Rci — mluv směle — neboj se! (Hledíť naň s hrůzou Allan a němým želem, znaje prudkost jeho ducha.) Kdo se bil — kdo utíkal? — Buď stručný, starečku! museliť mnozí — pozbyvše vůdce svého! Kdo žije na porobě? kdo skonal hrdinsky?“ — „Upokoj se, vévodo! vece minstrel. Panna jest ochráněna.“ „Nuž, díka vám, nebesa!“ — „A čáka jest, že i Douglas; matka tvá zdráva.

a pak o tvém kmenu — nikdý minstrelova harfa nehlá
bojů věrnějších a udatnějších. Posud tvá mocná sosna s
k oblakům, jsouc arci z mnohých dobrých otesaná vět

14.

Vztýčil se na loži náčelník, zimničný oheň plane
z očí; leč na smědém obličeji již bledé a siné pro
kují prouhy. „Zpěvče, slyš! tam na té výspě samotné
kde nebude minstrel buditi více harfu, aniž bohatýr
slouchati, — tam jsem slýchal za dnů slavných tvé bl
zvučné hrání. Onen zpěv vítězoslavný na pokoření I
midu — hraj mi ho! a pak nadšen zpěveckým duc
jmi se líčiti obraz bitvy mezi mým kmenem a sílou
xonův. Chci o ní slyšeti; nechť břinkot mečů a oš
třeskot ztetelí mou obraznost! tyto mříže a stěny pa
promění v krásné pole bojovníkův, a duch můj rozr
pouta, volně snášeti se bude nad bojištěm." Ne bez b
svoluje zpěvec k jeho žádosti, a nesměle klade třes
se ruku na harfu; leč brzo zpomenutím toho, co
s hory za večera viděl, a co starý Bertram vyprav
v noci, rozvlažili se v něm proudové písně, mocné d
pohybného s sebou unášejíce. Tak člun, který nej
zvolna a bázlivě břehy opouštěl, dostihna prostředku s
hbitě po ryčném uletuje proudu.

15. Bitva u Beal on Duina.

Zpěvec ku posledu ohledává
Tejl Benveňuské strminy,
A jemný Achraj požehnává
Před poutí v cizé končiny; —

Tyť libé břehy, kamkoli zajde,
To jezero klidné víc nenajde!

Tvář vodní větřík nedůlkuje,
I křoviny jsou bez dechu;
Orel na hnízdě poklimuje,
A zvěř se kryje v pelechu;
Po hvozdu ptactvo umlkává,
Pstruh frašný na dno se podává,
An mrak se hromonosný blíží,
A rozstíraje rudé prouhy
Podálného Benleda temeno tíží.

Zdaliž to hromů slavný zvuk
Strašně a zhluboka hlaholí?
Či táhne k boji zbrojný pluk,
A dupotem střásá oudolí?
Zdali po nebi se míhaje blesk,
Houštiny svitem proráží?
Či lámaný to sluneční lesk
Z kopí a mečů vyráží? —
Viz, viz tam Marův erb se stkví!
Až i stříbrná hvězda Moreje
Hrdě nad saským vojskem ční,
Jenž blíže při jezeru spěje.
Bohatýr uvyklý na válečné hluky,
I bard zpěvu hrdinského,
Dal by za pohled na tyto pluky
Deset let žití klidného.

16.

Lučnictvo lehké předem i bokem
Bádá po ouvalu hlubokém;
Pěchota s dřevci a kopími
Co hustý les se táhne za nimi,
A v tejle jezdcové černých brad
Ten mocný končí řad.
Umlklo píšťal i zvonků hrání,
Trubek i bubnů veselé zvuky,
Jen zbraně řinkot, kroků dupání
V postupu hlásí ty mračné pluky.
Mrtvá vládne tichost kolem,
Praporci věterek nehýbe,
Ani na lebce chocholem;
Jedva že jíva
Se zachvívá,
Chlady na vojsko sypouc líbé.
V předu zvědatelé
Nikde nepřítele
Stopy nezírají v zálohách;
Ani tu sledu ducha živého,
Leč puzenáli z křoví temného
Srnka se pomkne po horách.
A mračně a zvážna, jak valy morské,
Kdy hrdost jejich neláme skalí,
Saxonské setniny dále se valí.

Obešli jezero; — již postupují
V ony rozervané nížiny;

A jezdci i pěchota oddychují
U Trosachu hluboké rokliny,
Zatím nebezpečné té pouště
Lučníci skoumají sluje i houště.

17.

Tu náhle ryky se divoké
Rodí v rozsedlině hluboké,
Jak by se ďáblové k boji hnali,
A hněvem proti nebi řvali.
Jak plévy metané vichru vztekem
Lučníci zachvácení lekem
Ven z rokle ženou se oupadem:
„Spaste, spaste se před vrahem!“ —
Vzniká ples bitvy a jeky teskné,
Čapka a pláštec v křoví se míhá,
Meč se horalský zdaleka leskne,
A stíhaný i ten kdo stíhá
Na průčelí vojska davem ubíhá.
Jakž té honbě divé roty,
Tomu proudu zlícenému,
Pěchota saská odolá?
„Na dél kopí! v čelo hroty
Stíhači i stíhanému,
Oštěpy na bod!“ Mar volá.
A jako třtiny v bouřném vání
Les snědých kopí se sklání;
Tu muž k muži se přidruží
A přituží
Na kruté připraven utkání.

„Co zvěř horalstvo zbouřené
  Na náběh napustíme;
I brzo divochy skrocené
  Po horách rozprášíme!“

18.

Za střelců sílou rozkrušenou
Jak vlny lesknoucí se pěnou
Alpínští ku předu se ženou;
  U dolu tmí se štítové,
  A nad povodní mečové
    Jako z mraků plamen se svítí;
  I již se valů morských jekem
  Rozkypěných vichřice vztekem
    Na průčelí nepřátel řítí.
Slyšel jsem děsný lom ratiští,
Jak jeseny kdy bouře tříští,
Slyšel jsem smrtný mečů zvuk,
Jak by sterých kovadlin hluk.
V tom Morej jízdou zatočí
A náš kmen z boku zaskočí:
  „S praporcem ku předu!“ volá,
  „Svých lásku děvic, slávy památku,
    Vy udatní v mysli mějte;
  Hle, šik odpůrcí klesá ve zmatku,
    Nuž kopími dokonejte!“ —
I letí jezdci do líté seče
  Jak jelen pružný po mejtině,
Supají koně, blyští se meče,
  Oh! Ustupuje té bystřině

Již jádro kmene Alpínského,
  Kdes, kdes tu, Roderiku, byl!
Jedinký hláhol z rohu tvého
  Tisíc mužů by nahradil.
A zpátkem mračné do rokliny
  Bitvy valí se proudové,
Zapadly vrahů setniny
  I horalští zmizeli mečové.
Jak Braklinu rozčeslé tlamy
  Řvoucí přívaly lokají,
A v propastité černé jámy
  Zpěnělé víry hltají;
Tak ouvoz mračný, hluboký
Zahltil dav ten divoký;
Na rovni z vojska nezůstali,
Jen ti, co boj svůj dokonali.

19.

Teď k západu se bitva valí
Po hloubi Katrinského skalí.
Zpěvče! obrať se po roklinách
Na tiché Katrinu zátoky,
Tam v hrozných Trosachu rozsedlinách
Splní své sudba výroky.
Vrch Benveňu přejdu, a přede mnou
Zračí se jezero s výspou jemnou.

Slunce zapadlo, na vod zrcadlo
  Večerní tmy se skláněly,
A hlubiny rozvaliny
  Rudých mraků odrážely.

Vichřice z ouskalin prudká vybuchla,
Přemetouc jezero zas náhle tuchla;
Leč na vlnách zrak neprodlíval,
K svalinám Trosachu spěl můj duch,
Tu hučení teskné padalo v sluch,
Jak by se základ země hýbal;
A zoufalým jekem bitva zněla,
Povšechným jak by zničením
Konec žalostný bráti měla;
Zdálo se letících z té tísně
Duší že hrobové slyším písně.
  Opět se z ouvalu mrákotného
  Proud valí davu válečného,
    Pomíšen víc nebyl jeho tok;
  Tvůj statný kmen, jaré vojsko severní
  Z vysoka bouří jak mrakové černí,
    Osednuv příkrý hory bok;
Zatím se břeh kalí pod nimi
Osud saxonskými kopími.
Leč, jakkoli hrozí strany ty obě
Zajaté vztekem — hrozí ve mdlobě.
Praporcové zedraní, ztříštěné zbroje
Osvědčují spoustu záhubného boje.

20.

  Vidouc Horaly v pobočí
  Saxonské vojsko se divočí,
  Leč Morej kopím zatočí
I zvolá: Tamto na výspu zřete!
Hle, nikdo její břehy nechrání,
Krom žen slabých, a ty v zoufání;

Tu z dávna své kořisti chrání
To plémě zákeřníků kleté.
Můj váček nacpaný dukáty
Tomu, kdo k břehu se dopraví
A s loďkou zpět se připlaví.
Snadno ty dravé vlky skrotíme.
Kdy plod a chotě jim zaskočíme.
  Z řadů tudíž muž vyskočiv,
Kyrys a lebku odhodiv
  Do proudu vln se ponoří.
Činu toho záměr všickni znali,
A ozvěny ryky opětovaly
  Na Benveňuském pohoří.
Saxon plesáním druha sílí,
Strachem trnouce ženy kvílí,
  A vztekle zůří Horalé.
V tom, div! jak by se rozštěpilo
Jekem tím, nebe deště lilo.
Vichřice hučí po rovni Katrinu,
A valy stříkají sněžnou pínu.
Na štěstí plavci té bouře mrak
Horalských střelců mejlí zrak,
A mimo pomstu zanášely
Naň vylučené galské střely.
Nic naplat — doploul ostrova,
Člun jímá ruka smělcova;
Tu blesk se po mracích rozlívá;
A břeh a jezero ohněm splývá;
  Vidím vdovu
  Dunkragganovu
Na pobřeží v té době teskné,
Nahá se jí dýka v ruce leskne,

Opět se zatmělo, z vln klokotání
Vyniká násilné smrti stenání:
Nový blesk vody osvěcuje, —
Již mrtvola podlé lodi pluje,
A mstitelkyně nade hlavou
V pěsti drží braň krvavou.

21.

„Pomstu! pomstu!“ Saxon křičí,
Gal v odpověď ples mu ryčí,
A hněvu živlů na vzdory
Na nové hrnou se úpory.
Však než plamen se bitvy zňal
Rytíř v divém se letu hnal,
Na štítu hory s koně skočil,
A bílým praporečkem točil.
Klarýny a trouby po boku jeho
Dávaly k míru znamení;
A hlasatel z rozkazu královského
Volal: Ustaňte od válčení!
Již pána z Bothwelu i vůdce smělého
V tuhém chová král vězení. —

Tu náhle stanula píseň, harfa klesla z ruk strelových! Často pohlížel krádí na Roderika, jak si libuje v zpěvu. Zprvu náčelník slabě rukou dávaje zpěv provázel; brzo hnutí to přestávalo, měny nápěvu mění se mu zrak citem násilným; sléz ohluchlé ucho více nevnímá hlas minstrelů hnou líce jeho, zamyká pěsti, zatíná zuby, jak b náramná mu drásala útrobu, a hasnoucí jeho oč

stotě jsou upřeny. Tak v klidu a bez zalkání ducha vypustil statný Roderik. Užasnut hledí Allan-ban na hrůzoichý odchod hrdinného ducha; a přesvědčen o shaslém žití, žely své nad umrlým vylévá.

22. Žely.

Již odpočíváš věčným objat chladem,
 Jenž mír jsi na své, na vrahy strach líval,
Ty, který kmene Alpínského hradem
 A Bredalbanu okrasou jsi býval.
Ach! nikdo tobě nevzdychá: Spi v pánu!
 Tobě — cos písní hláhol v úctě míval,
Cos věrně hojil Bothwelovu ránu,
A nevinným výhostkům dával schránu:
 V žaláři těsném lkáti jen počíná
 Můj hlas pro sosnu spanilou Alpína.

O jaký nářek tam doly osedne,
 Jakým želem ozvou se hory tvoje,
Jak mnohé líce pod slzami zbledne,
 A kmen tvůj sklíčí rozbroj, nepokoje!
Tak tvůj horalskou pád blahost zařítil,
 An meč odpásán před začetím boje,
An v mraku bitvy blesk tvůj nezasvítil.
Kterýž kmenovec by radost necítil,
 By možná sebe dáti, nebo syna
 V obět za sosnu spanilou Alpína.

Nesnosná losů tvých tu byla tíže,
 Drozd kleci zvykna touhu upokojí,
Orel své žití vyzáří na mříže.
 O slavný duchu, nezhrz písní mojí!

Brzoť i ona s harfou obuzenou
Nad sudbou tvojí hlas lítostný spojí,
Ona — kterous ty sobě nesouzenou
Tu věrně kochal láskou neodměnnou;
I ní bude v krásných slzách slavína
Památka sosny spanilé Alpína.

23.

Ellena zatím s tlukoucím srdcem čeká v n komnatě. Lesk svitu ranního v rozmanitých barv rážį poobrázkované okení; ale darmo zjasňuje str a stěny očalouněné, i darmo služná družina boh pannu chystá snídaní. Stkvostná jídla, veselé poko jeden zvědavý na se zvábily pohled, a i ten b vzpomenutí blaženějších úsvitů na oné výspě s kde zvířecí kože sloužily za baldachýny, kde šl otec v prostých si liboval krmích, pečlivou jej upravených, ano Lufra u noh zajala místo ne bez Tu v lovectví zahloubaný Douglas často o honbě mlouval s Malkolmem, a mládcovy převrácené c svědčívaly o myšlénkách jinde bloudících. Kdc nevinné požíval radosti, poznává teprv, kdy p jejich cenu. Kvapně pozdvihši hlavu, tichým Elle kem směřuje k oknu. Jakéž to zvuky jsou s mati její pozornost v této nesnadné hodině? Z mal zrovna nad oknem jejím, jest slyšeti píseň.

24. Zpěv uvězněného lovce.

Trudí se můj sokol na bidle,
Mé smečky touží po lovech,

Můj kůň tam prahne po udidle,
  A já vzdychám tu v okovech.
Jak radostnější čas to býval,
Kdy zvěř po hvozdu jsem honíval;
  Lovec tu jen se oblaží,
  Kdy napne luk, psy rozvlaží.

Poslouchat mrzutý za mříží
  Tikot hodin, a po stěnách
Měřit, jak stínové se plíží:
  V těch den mi plyne proměnách.
Tam zjitra mě skřivan budíval,
Na sen hlas havrana dozýval;
  Ach! lovce ty zdi neblaží,
  Ač královské tu popraží.

Svit jitra víc mne neostkvívá,
  Ni líbý pohled Elleny,
Mé srdce honbou neokřívá,
  Ni večer chystá odměny.
V jejím radostném uvítání,
Ve spíli, nevinném plesání;
  Těch dnů blahost je skrácená,
  Ach, snad i láska ztracená.

25.

Jedva toužebná skončila se píseň — ještě vnímatelka neodvrátila slzami skropené líce, — ano lehký kročej ucho její zaslechá, a vlídný Snodunský rytíř přistupuje. Spěšně se obrátila, bojíc se, by vězeň své zpěvy neobnovil. „O, vítej, šlechetný Fitz-Jakobe! jakž možná osi-

řelé skoro dívce z dluhu tobě se vyplatiti.“ — „Ni slíčná panno! ke mně neváže tebe nijaká vděčnost; v mé moci, bohužel! darovati život otci tvému. Ku toliko skotskému tě doprovodím: neníť on zajisté ú ník, ač mnohdy hněv a hrdost blažší jeho zaten stránku. — Již čas; poďme, Elleno! u prostřed dv stva jej nalezneme.“ Sklíčená v srdci panna, jak by b jej ujala za rameno; laskavě rytíř krotě slzy kan důvěru a potěchu jí šepce, a jsa podporou chvějící kročejů vede ji vysokým sklepením a pěknými galle až na kynutí jeho křídla k nádherné síni se rozlít

26.

Tu lesk všeliké okrasy a zástup stkvělého dv stva tak razil v oči Elleniny, že téměř oslnuly. Tak s letní na večerním nebi tisícero barev rozlévajíc za cuje obraznost, že větrné rytířstvo a čarovné pan tvoří na tomto čackém zlatohlavě. Fitz-Jakob je slouží podporou. Postoupivši slabým krokem, zvolna lou podnese hlavu, a bázlivě dokola podoby jasné hlížejíc hledá toho, jemuž tato úcta se děje, hle obávané kníže, jehož vůle jest osudem. Patří na hou knížeckou tvář, dobře se hodící pro dvůr králo váhá pohledem na nejednom rouše: — i obrátí se vena a uleknuta, anoť všickni tu stojí s odkrytými vami; jediný Fitz-Jakob pod birýtem peřím ochvívá Na něm všech krasavic tkvějí pohledy; na něj dvořan zraky jsou upjaty. U prostřed hedvábí, zl drahých kamenů on tu sám v prostém zeleném o a hle, rytíř Snodunský jest králem nad Skocií.

27.

Jak hruda sněhu se štítu skaliny, své podpory, se valí, tak ubohá Ellena klesá k nohoum mocnářovým. Zatajený hlas nevládne slovy; — ukazuje toliko prsten, ruce spínajíc. O nemohl ani chvílku šlechetný vládce snésti tento prosebný pohled! vlídně ji pozdvihnul, a šlehnutím oka zarazil úsměch po okruhu. Laskavě ač vážně políbiv čelo její, velí odstoupiti bázni: „Tak, krásko má, tulavý Fitz-Jakob jest pán na skotském trůnu. K němu vznes žel i žádosti svoje; chceť vykoupiti svůj prsten. Leč za Douglasa nepros; již sobě včera odpustili s králem: on trpěl bezpráví od zlolejců; já od jeho odbojných příbuzných. Nechtíce povoliti nezbedným hlasům hulačivé luzy, bez vášně jsme vyslechli a rozhodli při jeho, podlé zákonů a rady přátel našich věrných; i zničen jest výrok smrti otce tvého, a z těch dob uznán jest pán z Bothwelu přítelem a hradbou našeho stolce. A jakž, nedůvěrčivá milostko! ještěliž pochybnost na tvém čele? Propůjčiž, ty sám Jakobe Douglase! své pomoci a rozptyl oblak nevěry v oku tomto.“

28.

Vystoupí Douglas, a již mu dcera padá okolo krku. Té chvíle král nejsladší a nejsvětější nápoj své moci okouší, ano s bohorovným hlasem mu říci: Vstaň a vzraduj se, zarmoucená ctnosti! Leč Jakob nechtě ponechati na odivu všech očí ty nejčistějších citů výlevy, vstoupiv mezi ně vece: Poshov, Douglase, a nechtěj mi jedva obrácenou slouditi s víry. Třeba dříve rozvinouti pohádku,

jenž jest příčinou této šťastné změny. Stává se, že oděn bloudívám po nízkých, však blaženějších stezká vota, vezma jméno skrývající moc mou, a nikoli nebo ověžený Stirling zval se druhdy Snodunem, a manům posud zprosta Jakobem Jakobovičem *) Takto bdívám nad rouhači zákonů, a uhněteným máhám ku právu. Na to zticha a soukromí k El Ale nikdo tu nezvěz, mámilko milá! kterak ko tvých černých očí jaté kroky moje v hrozné do octnuly na Benveňu, a jak marný sen, ješitnost a vole vydaly žití mocnáře tvého mečům horalským. A na hlas: Posud zástava mého slova, Fitz-Jakobův p: v tvých jest rukou: — čehož medle žádá Ellena od krále? —

29.

Jest si ovšem svědoma dívka, že jen slabost jejího skoumá; a jakkoli bázeň o Grémův osud bl se namíhla; předc se domejšlí, že více král poja hněvem na toho, jenž za milého otce zbojnické drze vytasil proti pánu svému. Žádá tedy věrně a v dušně milost Černému Roderiku. — „Miň tato pr jen král nad králi může zachytiť peruť uletujícího ž Znám srdce a pravici vůdcovu, byv oučasten i poh ství i meče jeho. Mé nejpěknější hrabství dal by život náčelníka Alpínského. Nemíliž o jiný dar pr o svobodu jiného, rovně milého vězně?“ — Uz obrátí se od krále a prsten podá Douglasovi, jal žádala, by otec vyslovil prosbu, patrnou na zplan

*) t. j. Fitz-Jakob.

tváři. — „Nuže, závdavek můj již ztratil své síly, a přísné právo měj svůj průchod. Malkolme, vystup!“ — Pokorně tu Grém poklekne před pánem skotským. „Za tebe, zpozdilý mladíku! neprosil nikdo; vyplniž právo nad tebou pomstu. Vychován v přízni naší tys klamem a zrádou odměnil za lásku naši, hotově vyhostěncům schránu u tvého věrného kmene, a tak poskvrniv jména svého slávu. Sem stráž! a Grémovi pouta!“ — To pověděv král svůj zlatý snímá řetěz a metnuv ho na šíji Malkolmovi, vlídně jej potáhne za lesknoucí se pouto i složí sponu do rukou Elleniných.

S bohem, severní harfo! den v horách umírá,
V soumraku blednou nachem oplývané chlumy,
Zvěř polovidná na sen v pelech se ubírá,
Světlušky ojiskřují v boru pusté rumy;
Vstup na svůj jilm čarovný! kde lesů se šumy
A zdrojů romonění ke tvým strunám shlučí;
Spoj s přírody nešporem divoké své dumy,
Kdy důčela pastýře od stavadel zvučí,
Neb roj včelek domácích po večeru vučí.

S bohem buď ještě jednou, harfo minstrelova;
Odpusť, že ruka slabá zkoušela tvou přízeň;
I nedbám na sudičů pohrdlivá slova,
Marnou hanu sypoucích na mou marnou píseň,
Tys krotila na pouti mých tu želů tíseň,
Tys slýchala vzdychání v skryté světu době,
Kdy den po noci tížné novou chystal trýzeň,
A kruté hoře hnětlo ducha na porobě, —
Že vítězil jsem, díky, čarovnice, tobě.

A slyš! an kroky mé se loučí zponenáhla,
Zda tejný duch tě budí větrem se nesoucí?
Či Serafova ruka v struny tvoje sáhla?
Neb Poludnice křídlo střásá zvuk plynoucí?
A dále za mým chodem hlaholy tvé mroucí
Slabě k uchu propouští euvalina temná,
Jedva čeřenem horním věterek vanoucí
Pobludem rozptyluje kouzla tvá příjemná,
Již ticho kolem; s bohem, čarovnice jemná!

Vysvětlující poznamenání.

K zpěvu prvnímu.

2. Uam-var, hora severovýchodně ode vsi Kallender v Menteitě ležící, znamená tolik, co velká roklina neb jeskyně. Zde podlé pověsti jakýsi obr před věky bydlel; v posledních časech byla tu skrejš lotrů a loupežníků, teprv o polovici minulého století odtud vypuzených.

7. Psové Hubertinští jsou obyčejně černí, ačkoli druh těchto psů nyní rozličných barev se nalezá. Opatové u sv. Huberta vždy několik jich chovali na památku tohoto patrona všech lovců.

28. Slavní dva synové Anakovi v básních bohatýrských. První známý z Ariosta, jmenován Ferrau, a sok Orlandův, od něhož byl konečně zabit na souboji. Askabart, nebo Ascapart, zvláštní osoba v dějích pana Bevis de Hampton, od kterého byl přemožen.

K zpěvu druhému.

1. Horalští náčelníci držívali ve své čeledi a službě zpěvce, neboli barda. Náleželo mu dobře znáti posloupnost pánova a jiných rodů, opěvati slavné činy jak velitele svého, tak jeho předků a celých kmenů; časem býval též učitelem a pěstounem mladého panstva.

7. Nemám oumysl dokazovati, že sv. Modan byl veliký hudebník na harfu; ač by to nebylo na zneuctění jeho; neboť sv. Dunstan zajisté hrával na tomto nástroji, který, jak věc sama nese, částečku svatosti pána svého v sobě podržel, budoucí příhody samovolným zněním předpovídaje.

8. Naráží se tu na pád rodiny Douglasův, z domu Angus, panování Jakoba V. Hrabě Angus zasnoubiv se s ovdovělou lovou, dobytého tím práva a moci tak užíval, že s mladým lem spíše jak s vězněm, než jako s pastorkem svým naklá-. Poštěstilo se konečně králi z rukou jeho uprchnouti, vznesl žaloby na panstvo, a hrabě Angus nedostaviv se před soud, dán v kletbu, a se svými stoupenci zrádcem vlasti nazván.

15. Archibald, třetí hrabě z Douglasův, byl ve všech bo-l a konáních tak nešťastný, že ho nazváno Tineman (tratič). tspur — Percy, viz Shaksp. Jindřich IV. Vůdcové věčných roz-jů mezi Skotskem a Anglickem byli pánové Douglas a Percy.

35. Každý náčelník měl okolo sebe jistý počet zvláštních iko k jeho osobě náležejících služebníků. Zde připomenutý lis byl číšník (henshman), sluha, který stále za stolicí pána ho státi, a péči o jeho čest a život míti musil.

K zpěvu třetímu.

1. Vysílka ohnivého kříže, jak tuto její opis, tak v skutku Horalů byla v užívání. Takové svolávání k boji v nejdávněj-h časech bývalo obyčejné. Sledy toho již v Ossiánu jakož r Písmě svatém 1. Sam. II. 6—8.

5. Dívky skotské nosily ve vlasích tkaničku nebo stužku znamení panenství; kteroužto vyvdané proměnily na čepec. volno bylo ani jednoho ani druhého nositi dívkám padlým.

7. O velké částce znamenitých rodin Horalských se my-lo, že mají strážného nebo domového ducha, podíl na osu-ch jejich beroucího. Tak u. p. duch rodu z Grantu nazýval May Moullach, a jevíval se v podobě děvčete, rameno vlasy rostlé mající. Ban-Shie se jevívala co stará žena v plášti mo-m a prostovlasá, vydávajíc lkání předpovídala smrt vůdcovu. rt hlavy z některého rodu časem také předpovídával proud tel rozličných barev, nazvaný Dr'eug, neboli smrt Druida, a m se hnuly, tudy znamenaly cestu, kterou k pohřbu nesený l vzíti.

Slušno k tomuto poznamenání W. S. připojiti, že i v Če-ch tento druh pověry za hrubých časů minulých dvou sto-í vůbec znám byl, a že i u nás mnohé znamenité rodiny opo-tatele poslední hodinky mívaly. Tak Slavatové v Hradci bílou

paní vídali, páni Klenovští zas černou z oken zámeckých dati; rodu Martiniců̊v v Smečně bud světla se ukazovala v sv. Anny, buď erb se zdi spadnul; Sternberkům ve farníı stele v Nepomuku též se jevila světýlka, na pravé straně mužského, na levé ženského pohlaví oznamujíce; měllì z rodu Přichovských umříti, a milovalli lovectví, slyšeti s hlas lovců, hončích psů a rohů; pakli koně, tedy řehot ko pakli hudbu, tedy zvukové na rozličné nástroje slyšáni býval

8. Inch-Cailliach, ostrov jeptišek, jest překrásná výs dolním kraji Loch-Lomondu. Kostel, který tu stával, jest valinách, jediné hřbitov se tu nachází, kde okolní kmeno pochovávají. Horalé mnoho drží na svá pohřební práva: jeho prach do vody hozen!, jest kletba nejstrašnější, dar příteli od Horala.

16. Zpěvy pohřební zovou se u Skotů Coronach, s to samé, co římský ulutatus. Divoké výrazy želů nad z lým, nad jeho ctnostmi a ztrátou jsou obsahem Coronacl

24. Lada a suchopary často se u Horalů zažehují, a spálení suchého bejlí pastviště pro dobytek čerstvou dostalo

25. Coir-nan-Uriskin, příkrá a na nejvejš romantič skyně v hoře Benveňu nad jezerem Katrinem. Jest kole stoupená skalami porostlými doubím a břízami, a znamen divochů. Urisk v bájesloví skotském má tu samu podol Satyr, leč nemá jeho povahy.

27. Beal-nam-Bo, nebo průhon skotu, jest divokrásn lina, jakou sobě jedva obraznost vytvořiti s to.

K zpěvu čtvrtému.

4. Horalové, jako všickni nevzdělaní národové, rozl způsobem pověr zvídali budoucnost. Nejobyčejnější byl Tag V kůži zabitého vola zahalený člověk býval kdesi nad pr nad šumícím vodopádem, aneb na jiném hrůzoplném mís ložen. V tomto stavu toliko danou otázku maje před šetřil pilně na vnuknutí své rozbouřené mysli, a to bylo vení s příštími osudy povědomých duchů jmíno.

12. Ballada tato jest následování dánské básně nal se v sbírce národních zpěvů Kiempe Viser, kterouž A. S *sen vydal hned* 1591.

13. Elfové, anebo Daoine Shi t. j. lidé míru, rod bujnou obraznosti zplozených bytností lesních, nosíce zelené šaty, horšili se velmi, kdy některý člověk se osmělil užívati oděvu jim zvláště milé zelené barvy. Elfové záviděli křesťanům velice přednosti, které jim jich víra dává, a lidé křtění, jenž se dostali do jejich rukou, více byli váženi, nežli jiní jakéhokoli náboženství.

K zpěvu pátému.

7. Galové nepokládali sobě za hanbu žádnou loupežnické vpády do krajin nižších Sasíkem vzdělávaných činiti; nebo věděli dobře z oustního podání, že tyto krajiny předkům jejich náležely. Pročež obyčejně každý mladý vůdce důkaz svého hrdinství vpádem do vlasti Sasíkův na jevo dávati usiloval.

20. Stirling často byl poskvrněný krví šlechetnou. Jakob II. vlastní rukou tu probodl Vilíma, osmého hraběte z Douglasův. Murdack, vévoda Albánský; Dunkan, hrabě z Lennoxu, jeho tchán, a synové dva jeho, Walter a Alexander Stuart, byli tu popraveni 1425. Byli sťati na vyvýšeném místě, odkud mohli viděti svůj pevný zámek Doune a své rozlehlé panství.

KNIHA ČTRNÁCTÁ.

RŮZNÉ PŘEKLADY Z NESLOVANSKÝCH JAZYKŮV.

Karthon. *)

(Zpěv *Ossianův*, z anglického.)

Hláhol pověstí dávnověkých! Udání z časů bývalých! Romonění tvých proudů, ó Loro! pominulosti zbuzuje památku. Jemně doráží k uchu mému susení lesů Garmallarských! Zříš-li, Malvíno, temeno skály na pustině? Zletilé sosny se sklánějí se šíje její, skrovné obnoží se zelená, lesní kvítí po skále roste, kolébajíce své bělavé hlávky u větru; osamělý bodlák roztřásá bradu sestárlou, a dvou kamenů do půl propadlých viděti čela mechem porostlá. Prchá z místa toho zvěř horská, spatřujíc šerého ducha na stráži. Tamť, Malvíno! bohatýrů odpočinek na skrovné rovni skalní.

Hláhol pověstí dávnověkých! udání z časů bývalých! U prostřed svých tisíců kdo se to béře z vlasti cizinců? Paprslek sluneční před ním se line tokem jasným; vlasy jeho rozchvívá vítr z domácích pahorků. Tvář jeho jest odvrácena bojům. Poklidem zírá jako večerní osvěta s západních červánků, na utichlé doliny Konské. Komhalovec to král slavných činů! patře v radosti na své pahorky tisíci hlasů povstati káže: „Prchli jste, synové

*) Poutník Slovanský, II. 1826, str. 16.

cizokrajní! běžíce po polinách vlastních. Vládce svě sedí ve své síni, ano lidu svého se mu zvěstuje out Vypíná karé oko v své hrdosti, předkův meče se ch paje. Prchli jste, synové cizokrajní! běžíce po polinách vlastních.“ Takový byl bardův zpěv, an se blížili k si cím Selmanským! Tisíc světel z vlasti cizinců u prostř lidstva se stkvělo: rozdáváno kolem hody, a noc plynu v radování. Kde náš šlechetný Klessammor? dí krás vlasý Fingal, kde jest společník Mornin, za dnů i n radosti? V smutku a mracích přežívá dny své v ozvěn rodných dolinách Lořiných. Hle! tu přichází s pahork svého, přichází bujarým ořem, který nalezna na pověš družstvo, vysoko u větru hrdou potřásá hřívou. „Že hnán buď, Klessammore, duch tvůj! proč tak zřídk do Selmy?“

„Blíží se bohatýr — dí Klessammor — v okruh své slávy? Tak bývala Komhalova sláva v bojích mla dosti jeho. Často jsme Karum přecházeli do vlasti cizin ské. Mečové naši nasyceni krví se vracovali; nebylo s králi světa radovati! Nač vzpomínám čas bojů našich Vlasy moje šedinou prořídají; zapomíná ruka napína luku, slabší zdvíhám kopí. Ó by se vrátila radost m z dnů, v nichžto uviděl jsem ponejprv dívku bělоňádro dceř z cizé vlasti, Moinu s okem tmavomodrým.“

„Vypravuj — dí Fingal velemocný — vyprav o dnech své mladosti. Zármutek zastínil Klessammorov duši, jako oblak zastírající slunce. V truchlotě trvá tv mysl, a samotná na březích šumící Lory. Dej slyšeti mla dosti zámutky a mraky dnů svých!“

„V dnech míru — odpoví slavný Klessammor — vypravil jsem loď kolébavou k ověženým zděm Balklut. Do plachet mých bouřili větrové, a proudové Kluthy p

jaly černoňadratou lodí. Po tři dny dlím na síni Rytamirově; i zřím jeho dceř, osvětu denní! — Podáváno z rakovic radosti, a stařec bojovný vídal slíčnou děvu. Ňádra její zříti — na vlnách pěnu; oči její — světlo hvězdné; kadeře její — černá vranní křídla; duše její — spanilost a mírnost. Velká byla láska má k Moině, srdce mé rozkoší přetíkalo."

Přijde syn cizincův. Zamiloval vůdce běloňadrou Moinu. Slova jeho byla rekovská na síni, a často dopoly obnažoval meč svůj. „Kde jest — dí — mohoutný Komhal, po ladech nestálý těkavec? Se svýmli vojskem přichází k Balklutě, ohražen Klessammorovou smělostí? — Duše má, bojovníče! odpovím, vlastním plane ohněm. Bez bázně dostojím u prostřed tisíců i nepřítomnosti mocného. Smělá jsou, cizinče! slova tvá, an Klessammor samoten; přec se potřásá meč po mém boku, prahna se třpytiti v ruce! Nemluv o Komhalu více, synu hadotoké Kluthy."

„I vzbuzena jest síla hrdosti jeho. Potýkáme se, pod mojím padl mečem. Břehové Kluthy slyšely pád jeho; tisíc kopí se blyštělo vůkol. Bojoval jsem — cizinci zvítězili. Vrhnu se do proudu Kluthy, nad vlnami čněly plachty mé bílé. Unášelo mne moře temnosiné. Moina se přibrala k břehu, v slzách pohybujíc oduřavělé oko. Spuštěné kadeře rozvíval vítr; slyším u vzdálí žalostný křik její. Otáčím lodí, ale přemáhal mne vítr východní. Neviděl jsem více Kluthu, aniž černovlasou Moinu! Padla v Balklutě; viděltě jsem ducha jejího. Poznal jsem ji, ana přichází temnou nocí, podál hlučící Lory. — Podobna byla novozrozené luně, prohlídající nahustlými mhlami, když nebe sesílá kosmaté sněhy, a země temnotou a mlčením se zastírá."

Pějte, bardové — dí Fingal velemocn; chválu nešťastné Moinv. Přivolejte zpěvem dı k pahorkům našim, by spočinul s okrasami Moı s pěknotami dnů minulých, s potěchou bohatj zašlých. Viděl jsem zdi tvé, Balkluto! byly pu dny; plamenem jsou tvé kobky prošlehány, hl neslyšeti více. Pádem zdí jsou vyhnáni proud z řečiště svého; pokyvuje tam bodlák svou osa vou, a mechem šumí větrové. — Vyhlídá z (vláknatým bejlím ovinuto čelo její. Spustlý jes Moinin; osamél dům otce jejího. — Pějte. písně žalosti nad vlastí cizinců! Klesli před nán meť i my ve dni našem. Proč stavíš sobě k křídlatého rozenče? Zíráš i dnes se svých vě v málo letech — a přihnavší se bouře litá prázdném bude dvořišti, a hvižděti kolem s štítu! I nechť přižene bouře se litá, sláva pře Vystavím památník své zbrani v bojích; jméno chová zpěv bardův! Probuďte zpěvy, podávejt kolem, ať hláholí radost po síních! — Stár slunce nebeské! zajdešli i ty, světlo mocné! t lost toliko na čas jako Fingal — aj tuť př naše tvoje paprsky!

Ten byl Fingalův zpěv za dnů radosti j bardů skláněl hlavy ku předu, posloucha jíc hlasu, jenž se podobal zvukům harfy plynoucí větérky. Sladce zanímala tvá, Fingale, my není Ossianu síla ducha tvého! Nedostíhlý otče, komuž se s Morwenským měřiti králem!

Proběhla noc ve zpěvu, jitro se vracoval sti. Hor šedivá vyhlídala temena, úsměch byl modravých šírého moře. Kolem podálných skal

se smítala; zpovolna se nad mořem vznášela šedá mlha, v podobě starce po tichých hladinách se přibližujíc. Ohromné oudy v kročejích se nehýbaly, neseny jsouce duchem u povětří. Přiblížil se duch k sincím Selmanským a v krvavou se rozlinul pršku.

Sám král patřil na vidění strašné, předzvídaje záhubu lidstva. Oumlkem vystoupiv na síň, uchopil kopí otcův svých. Brnění řinčí na prsou jeho; spěší bohatýrstvo ku králi; pohled sboru celého na Fingalu; na tváři jeho viděti bitvu, na kopí zříti smrt bojovníků. Tisíce štítů uchopují ramena; tisíce taženo mečů. Stkvějí se síně Selmanské. Břinkot zbraně vzniká. Šerých psů vytí naplňuje příbytky. Ani slovo nepřechází ústa bojovníků; všechněch oči na očích královýeh, a každý vypíná dřevce napoly do výše.

Tu jme se mluviti král: „Přestalo rakovic nalévání, synové Morwenští! v blízku se nad námi tmí bitva a smrt se snáší nade vlastí, duch přívětivý Fingalovi uvaroval nás před záhubou. Synové cizinští se blíží po moři potemnělém, ant z vod se vyvinul div oznamující nad Morwenskem nehodu mračnou. Uchopiž se každý těžkého dřevce; opásej se mečem otcovským! Černé zasaďte na hlavy lebky a brnění na vše strany blesky vysílej! Blížít se co vichřice bitva; brzo řvání smrti bude slyšno.“ Před zástupy svými se béře král, jako chmúra obtěžkaná ohněm nebeským, kdy se rozkládá v temnu nočním, plavcům opovídajíc bouři! Stanuli na vysokých ladech Konských. Pohledy dívek běloňadrých je provázejí; předzvídajít pád jinochů, patříce s bázní k moři. Bílá vlna je klame, jako vzdálené plachty, a slza se stkví na lícech jejich. Zdvíhá se slunce z moře, jeví se v dalekosti loďstvo, přibližujíc se mlhou mořskou. Vyskakuje

na břeh jinošstvo; — vůdce mezi nimi jako jelen u prostřed stáda. Štít jeho obit zlatem; hrdě kráčí král kopinníků. Postupuje k Selmě se svými tisíci.

„Ubeř se, Ulline — dí Fingal — ku králi mečů se zpěvem mír hlásajícím. Rci mu, že mocní jsme v boji, že mnoho čítáme duchů proti vrahům svým; však že slavní jsou i ti, kdož v mých hodovali síních, ozdobených zbrojí mých otců! Synové cizinští obdivují zbroj tu, blahoslavíce druhy rodu Morwenského; širokoť hlásáno jména naše, králové světa se třásli u prostřed svých zástupů.“

Odchází Ullin zpěvný; Fingal opřen o své kopí zírá na nepřítele mocného ve zbrani své, žehnaje synu cizinskému. „Jak spanilý jsi, synu mořský!“ dí král borů Morwenských· „Paprslek ohnivý jest meč tvůj po boku; oštěp tvůj jedle, vzdorující bouřem! Tvář proměnné luny není širší štítu tvého. Ruměnec stkví na mladistvých lících! hebké jsou kadeře vlasů tvých! — Ale klesniž, spanilý strome! zapomenuta buď tvá památka! — Dcera cizinská truchlivě bude hlídati na zbouřené moře; i zvolají dítky: „Ajta loď! snad král Balkluty přichází!“ Ale z matčiných očí vyprysknou slzy, an vzpomíná na spícího v Morwensku.“

Ta když slova domluvil král, přiblížil se Ullin k mocnému Karthonovi, skláněje před ním oštěp, a zpívaje píseň míru: „Přijď na hody Fingalovy, Karthone, od zvlněného moře! přijď k obědu ku králi, anebo zakruž kopím bojovným! Síla jest duchů na vrahy naše; ale slavní jsou přátelé Morwenští! Vzhlédni, Karthone, na pole tuto: naplněno jest rovy zelenými; kolem tu kamenové omšení a suslivá tráva. Fingalových hrobové to nepřátel, synův vlnobitného moře!“

lali mluvíš se slabcem ve zbrani, zpěvče lesnatého ıska? — odpoví Karthon — zdaž blednou líce rachem, synu poklidné písně? I proč zamejšlíš kaši mou pověstí o synech padlých? Rámě moje o v bojích, vzeznělať i má sláva! Pohrožuj ve slabému, a vel mu ustoupiti Fingalovi. Nevidělliž ·ícenou Balklutu? a hodovati bych měl s Komým potomkem? Tys, Komhale, metal ohně do ce mého! — Jsa dítě nevěděl jsem, proč pláčí Na sloupech dýmu vystupujících ze zdí se těšilo ›je; ohlížel jsem se s radostí, an prchali přátelé ›dál pahorků.

›spěv ale u věk mládencký, patřil jsem na mech esutých zdí! Jitro budilo mé vzdechy, a slzy moje do noci. Nelzeliž se bíti, dím k duši své, s rorahů mojich? — Chci se bíti, ó zpěvče, cítím sílu svého.

›stoupiv krále lid, tasili rázem lesknoucí se meče. hatýr u prostřed, podoben jsa sloupu ohnivému; jeho se linula napoly umořená slza, an zpomínal ny Balkluty. I vzbuzena jest hrdost duše jeho! — vzhlédnul ku pahorku, kde rekové naši se třpybroji; v ruce se mu potřásalo kopí; nahnul se lu, jako by pohrožoval králi.

lušnoliž — vece Fingal k duchu svému — bych první na mládce? bych jej zachvátil v běhu, než sláva jeho? — Tuť by řekl budoucí zpěvec, Karthonův hrob: Fingal v boj s tisíci svými aby porazil šlechetného Karthona. Nezmenšíš, budoucích věků, slávu Fingalovu! Hrdinové moji ,jí mládce, a Fingal přihlížeti bude bojům. Svítu se vrhnu dolů v jarosti své, podoben šumící

·řece Konské. Kdo z reků mých měřiti se práhne se synem vlajícího moře? Valné jest vojsko královo na pobřezí, a silné jesenové kopí jeho.“

Vystoupí Kathul, ozbrojen sílou, syn Lormara mocného. Tři sta mládců vůdce provázejí sourodnici otcovských řek. Slabé však bylo rámě jeho na Karthona; pád jeho hnal hrdiny v outěk.

Konnal obnovuje bitvu; přelomiv ale těžké dřevce, svázán jest na bojišti — a Karthon lid jeho stíhá.

Kdež, Klessammore, síla kopí tvého? promluví Fingal. Jak ti na svázaného patřiti Konnala, druha tvého na břehu Lory? Vzhůru, vrstevníče Komhalův v lesknoucí se oceli! Dej pocítiti mladochu z Balkluty mocnost rozenců Morwenských! — I vystoupiv v síle m[illegible] svého potřásá osvěženými kadeřemi, a upevniv štít k boku, pospíchá v oslavě svého hrdinství.

Hledí s površí Karthon, an bohatýr se blíží. Plesá nad hrozící radostí na tváři starcově a nade sílou v kadeřích jeho. Kopíli se mám chopiti, jenž nikdy neoby-bilo odpůrce? Čili slovy krotkými zachovati bojovníka život? Jak slavné jsou tyto kročeje věku, jak jemný podzimek let jeho. Snad on byl láska Moinina, otec vozem se nesoucího Karthona; slýchával jsem, že bydlí na břehu šumící Lory.

Jedva domluvil, již naň zamece Klessammor kopím. Schytiv mladý hrdina na štít kopí, nabízí k míru: Šedivče bojovný! neníliž jinocha tam, jenž by metal dřevce? Neníliž tobě syna, jenž by zdvíhal meč otce svého, a dostál ramenu jinochovu? Zašlaliž družice tvé lásky? čili pláče na hrobě synů tvých? Tylis neplodil krále nad národy? — An by ty padl, jakáž by byla sláva meče mého? —

Zkvetla by valně, syne hrdosti! odpoví šlechetný Klessammor; jsemť v bojích slaven; ale nikdy nezjeveno jméno moje odpůrci. Vzdej se, rozenče vlnobitných toků, a zvíš, na kolika ladech památník meče mého. — Nikdy jsem neustoupal králi kopinníků! odpoví hrdost Karthonova. Bojoval jsem v bitvách a patřil na svou budoucí slávu! Nepohrdej mnou, ó vůdce zástupů! I rámě i kopí moje jest silné; vzdal se k společníkům svým, postoupiv místa hrdinám mladším. — Proč probodueš duši mou? odvece Klessammor, oslze oko; rukou mou nechvěje staroba, křepce máchám mečem; a jakž bych mohl ubíhati pode tváří Fingalovou, an přítomen — jejž miluji! Neznám outěku, synu mořský; meci přiostřeným kopím.

Jako dvě vichřice v zápasu s vlnami, potýkají se hrdinové. Velí Karthon pobloudíti kopí svému; padáť mu na mysl: Snad odpůrce tvého byla chotí Moina. Přeraziv těžké Klessammorovo kopí, vychvátí i meč jeho. — Než kdy spíná vůdce Karthon nachýlen nad ním, vyňal stařec otcovskou dýku, a shlédna neozbrojené slabiny, ránu vítězi svému zaráží.

I vzchopí se Fingal u zvuku své zbraně, spatřiv pád Klessammorův. Vojska umlkla v přítomnosti jeho; všech oči na bohatýru. Přicházíť náhlým zahučením bouře, než větrové se vytrhnou. Lovec uslyše v ouvalu hřmění, prchá do jeskyně skalní. Stál Karthon, krev se proudila z těla jeho. Zřel příchod krále; i zbuzena jest v něm naděje slávy. Blednou však líce jeho, rozpuštěné poletují vlasy, lebka na hlavě drkoce, slábne Karthonova síla; neklesá ale duše jeho.

Sklání Fingal naměřené kopí, zočiv krev bohatýrovu. Vzdej se, králi mečníkův! dí Komhalovec. Aj krev tvá — udatens byl v boji, sláva tvá neuvadne! —

Tylis onen pověstný král? promluví Karthon ' nosívaný, tylis blesk smrti, jenž polekal světa král Račiž se tázati Karthona? — Silnýť jest, jako na poušti jeho; prudký, jako proudové u svém rychlý, co pod nebem orel. O bych byl překonal by jméno moje vrostlo u písni! by bylo lovci hro' vidoucímu říci: Bojoval s Fingalem velemocný Ach! Karthon umírá neslaven; jen slabí pocítili moc

„Neumřeš bez slávy, dí král lesů Morwens mnohočetní jsou bardové moji, zpěvové jejich s v budoucnost. Rozenci roků příštích se doslechnou thonových pověstí, sedíce kolem zaňatého dubu více noci na písních dávných věků. Lovec sedící na zaslechne suslivý větříček, a pozdvihna svých zraků skálu, kde Karthon padl. Ohlédna se na syna ukáže na místo, kde boj vedli velemocní: „Tuto b král Balkluty, silou proudů tisících."

Radost procitla na tváři Karthonově. Vzm tížící zraky, meč svůj oddává Fingalovi, by j věsil v kobkách svých na udržení památky v Mo sku krále Balkluty. — Oněměla bitva na rovni; od lit bardové píseň míru. Vůdcové obstoupivše klesa Karthona, poslouchají slova jeho vzdychajíce. M se opírají o svá kopí, an bohatýr Balkluty slova pr Kadeře jeho lkají u větru, slabá jest řeč jeho. —

Králi Morwenský, dí Karthon, hle, zapadám u střed běhu svého! V cizí hrob klesá mládec, po z kmene Rytamirova. Temnost se hostí po Balklutě nové zármutku po Krathmoně. Vystav památník na březích Lory, kde obydlí otce mého. Snad Moinin zatruchlí nad Karthonem padlým! — tknula slova jeho srdce Klessammorovo, — bez

sl na syna svého. Zmrtvělost obstupuje vojsko, ani ,sku na rovinách slyšeti. Přišla noc, a luna pohlídá ýchodu na oudolí smutku; skostnělí stojí bojovnící, o lesové zmlklí na Gormalu, když utichá šeptot větru ɔošmourná jeseň po dolích se rozhošťuje.

Po tři dny jest truchleno pro Karthona; na čtvrtém nal roditel jeho. V nízkém ústupu skály jsou vloženi em, a šerý duch střeže hrobu jejich. Dává se i sličná ɔina tu viděti; zvlášť v dobu, kdy osvěta večerní po ile se rozlévá a vůkol se soumračí. Zde se Malvína vuje; nepodobná však dcerám našich pahorků. Samo- ι přichází, a ozdoba její jest z cizé vlasti. — Truchlil ?ingal pro Karthona, i rozkázal bardům svým menati dne toho v jeseni pošmourné. Šetřili dne, pě- e chválu bohatýrovu.

„Kdož v mraku přichází od hučícího moře, jako stí- ré oblaků podzimních? Smrtí potřásá ruka jeho — oči plamení ohněm."

„Kdo hláholí po temném ládu Lory? Kdož jiný než ιrthon, král mečníků, záhuba národů! Viz jej krá- i podobna hroznému duchu Morwenskému."

„Aj, tuto spočívá — dub širosáhlý, vyvrácen vichřicí ilou. Kdy procitneš, Balkluty radosti, kdy procitneš, ιrthone spanilý?"

„Kdož v mraku přichází od hučícího moře, jako iové oblaků podzimních?"

V ta slova pěli bardové za dnů zármutku svého.)ssian často k nim přidružil hlasu svého, množe vy jejich. Truchlila duše má pro Karthona, an l za dnů své jarosti! — A kdež, Klessammore, tvůj povětrný? Zdali mládec, zapomena na ránu, bou na oblacích se snáší? — Cítím, Malvíno, tíži

sluneční! uveď mne na odpočinutí. Snad zblíží se snách ke mně, vnímámť slaboučký hlas. Paprslek nebe plesá, svítě na Karthonův hrob — pociťuji jeho hř

Ó ty, jenž koluješ horem, ó slunce! okrouhlé štít otce mého; odkud tvoje skvělost, tvé nikdy n brané světlo? Ty v slavné kráse se blížíš, hvězdy se obloze skrývají, studená a bledá do toků západních k luna. Ty však kráčíš samotné, kdož může v běhu se družiti k tobě? — Pomíjejí dubové na horách, mizí i l po letech, roveň mořská padá a vstupuje, luna se na nebi: tys jenom nezměnné, plesajíc v jasnotě l svého! Kdy země se bouřemi kalí, kdy hromové rac a blesk se míhá, ty s oblohy v'kráse své zírajíc na b se usmíváš. Na Ossiana však pohlížíš darmo; ne více tvé osvěty, aniž tvé zlaté kadeře, rozpuštěné jitřních oblacích; aniž tvé chvění u bran západních. S i ty, jak Ossian, jsi jen na čas, a léta tvá do konce. Zesneš obhaleno chmúrami, nedbajíc na hlas j I plesej tedy, ó slunce! v jarosti mládí svého! Nejen a pošmourná jest staroba, rovnajíc se šerotám doutn luny, když rozpuklinami prohlíží, an pahorky mlha stírá! Vítr severní fičí po dolinách, poutník na půl c mrazem tuhne.

Vesničanka. *)

(Z *Washingtona Irwinga.*)

Nebuď slyšán tu vlk, ni v noční dobu
Sovího křídla šust u tvého hrobu!
Travička hebká na něm neusychej,
 Vichřice nad ním nezaduj;
Jen svěží větřík nad ním šepci, vzdychej,
 A láska kvítí z něho vyluzuj.

Herrik.

Toulaje se po ležících opodál hrabstvích anglických, dostal jsem se na poboční cestu, vedoucí do méně hlučné krajiny této země, a odpoledne jednou zastavil jsem se ve vesnici, kterážto se svým tichým, nad míru zajímajícím okolím, krásný venkovský oku poskytovala obraz. Obyvatelé zdejší podrželi jakousi patriarchální prostotu, kterou by darmo hledal ve vsích, přiléhajících k hlavním silnicem. Umínil jsem si zde přenocovati, a poobědvav záhy, vyšel jsem poobhlédnout se po této krajině.

Cesta má, jak to cestujícím obyčejno bývá, vedla mne nejpříze ke kostelu, nedaleko ode vsi ležícímu. I nebyltě předmět tento nedostojen pozornosti: stará věž byla dokola břečtanem obrostlá, tak že jenom ledakde kus pilíře, cíp šeré zdi, anebo titvorná ozdůbka řezbárská z ča-

*) Česká Včela 1834 str. 265 a násl.

lounu toho zeleného pronikala. Schylovalo se již k večeru, tak příjemnému a slavnému, jakých nemnoho bývá. Před polednem bylo pošmourno a trochu deštivo; po obědě však se vyjasnilo, i ačkoliv ještě ledakde na nebi mračno roztrhané stálo, předce na západ táhly se široké zlaté prouhy, z nichž linula se záře zacházejícího za lesy slunce, padajíc mile na skropené listí a udělujíc celému okolí jakýsi kormoutlivý úsměch. Bezděky připadla tu na mysl poslední hodinka se světem loučícího se nábožného křesťana, kterýž usmívaje se patří na svízele a bídy světa toho, a poklidným pohasínáním svým dosvědčuje, že opět oslaven vstane z hrobu.

Posadiv se na kámen hrobový, přemejšlím — jak to obyčejně člověk v dobách a místech takovýchto do myšlení se zabírává — o příhodách svých někdejších, o druzích mé mladosti, o těch milých srdci mému, ješto byli vzdáleni ode mne, anebo již také v hrobě práchnivěli, i zabral jsem se do oné sladkosmutné zamyšlenosti, která mnohem vnadnější bývá citlivé duši, než jakékoliv poobveselení. Chvílkami bil mi do ucha hlahol zvonu se sousední věže; zvukové tito dobře souhlasili s city mými, a prošlo několik dob, nežli mi připadlo na mysl, že projevují vítání nového obyvatele na hřbitov, toto místo poklidu a tichosti.

Brzo na to pozoruji na návsi pohřební průvod. Zdlouha se pohyboval otrněným ouvozem, zmizel na chvílku, a opět jej bylo viděti mezi křovím, až dobral se k tomu místu, kde já se byl uhostil. Mladé dívky, bíle oblečené, držely za cípky pentle položené přes příkrov, a jiná asi sedmnáctiletá mladice, jdouc zpředu, nesla věnec z bílých květin, na znamení panenství v Pánu zesnulé. Za marami kráčeli rodičové, jak hned viděti bylo,

náležející k onačejší třídě venkovského lidu. Snadno se mohlo pozorovati, kterak otec přemáhá se ve svých bolestných citech: jeho však upřené oko, stažené obočí, a tváře zármutkem zoraná dostatečně ukazovaly boj ten, jaký se vedl v srdci otcovském. Choť jeho vlékla se téměř jemu po boku, lkajíc upěnlivým hlasem a nářky vydávajíc z bolesti, jakovou jenom matka můž pocítiti.

Povstana, kráčím též za průvodem do kostela. Máry postavili u prostřed kostela, a věnec z bílých růží a jiných květin, spolu s bílýma rukavičkama pověsili nad stolicí, kde nebožka obyčejně sedávala,

Komuž nepovědoma smutná a srdce pronikající slavnost církevních služeb při pohřbu, a komuž dostalo se toho štěstí, že by nikdý nebyl provázel ku hrobu drahého sobě příbuzného neb přítele? Což ale můž býti tklivějšího nad konání této poslední služby při pozůstatcích nevinnosti a krásy, která v rozkvétání svém klesá do tmavého bytu? Při oněch prostých, ale přeslavných slovech, když tělo zemi se odevzdává: „Prach jsi, a v prach se navracuješ!“ — ronily se slzy po lících mladých společnic v Pánu zesnulé dívky. Otec zdál se zápasiti s city svými, a těšiti se oním zaslíbením: „Blahoslavení, kteří v Pánu umírají;“ matka však, majíc na mysli dítě své v podobě polního kvítku před časem podkoseného a usvadlého, truchlila jako Rahel, nedadouc se ničím utěšiti.

Když jsem se do hospody navrátil, byl mi vypravován celý příběh této nebožky. Byltě velmi jednoduchý, a častěji podobných slýcháváme. Dívka ta byla okrasou své dědiny; otec její býval mohovitý pronájemník, později však přišel o valnou částku jmění svého. Byla jediné dítě v domu, vychována jsouc v tiché domácnosti obyčejem venkovským. Mimo to byla školačka zdejšího faráře a

nejmilejší ovčička v skrovném stádci jeho. Tento do muž jako otec pečoval o její vychování, kteréžto ov nesáhalo z mezí svých, jsouc přiměřeno k stavu to v němž nepochybně budoucí dny své měla tráviti; ne nechtěl nikoliv nad její stav myšlení a žádosti spá dívky podnášeti, alebrž chtěl spíše, by byla jeho o bou. Přirozené půvaby a outlost povah jejích, dobř shodující s těla zevnitřní ušlechtilou a pěknou podol šetřeny byly tím více laskavostí a povolností rodi jakož i tím, že nepřidržovala se k žádnému sprost aneb těžkému zaměstnání. Podobna byla outlé zahr rostlině, která jako náhodou octnula se a zrostla ı otužilejšími polními družkami.

Tovaryšky její cítily a uznávaly tuto přednost v a pěkných vlastností jejích, leč beze vší závisti; n skromná přívětivost a dobrotivost srdce daleko j převyšovala všecku krásu tělesnou. Mohloť se prá o ní říci:

Nejsličnější to vesničanka, jenž
Kdy loukou kráčela; hnutí i řeč
Její se hlásí k stavu vyššímu;
Toť místo sprosté jest pro ni. *)

V podálnější této vesnici udržovala se ještě mn stopa mravů staroanglických; nedělní zábavy a radová panovaly tu ještě u mládeže, jako za času dávných ı otců, ano zachovávaly se zde i slavnosti májí, dru tak velice oblíbené. Tyto zvláště z přičinění nynějš faráře byly opět zavedeny, kterýžto milovník byl star obyčejů, náležeje do počtu oněch křesťanů, jenž při pl

*) Shakesp. Zimní pohádka, jedn. 4. výjev 3.

jiných povinností nezapomínají množiti také radost na zemi a dobrou vůli mezi lidmi. Pod jeho správou a dohledem každého Máje stával strom na návsi, okrášlený praporečky, věnci a pentlemi, a zvolena byla dle starodávního obyčeje májová královna, která sedávajíc při hrách a veselostech na prvním místě, dary a odměny rozdávala. Utěšené okolí vesnice této a zajímavost takovýchto venkovských slavností vábily sem nejednoho ze sousedstva hosta aneb poutníka tudy se beroucího. Mezi takovými nalézal se též dne jednoho při podobných radovánkách mladý oficír, jehožto pluk nedávno po této krajině byl rozložen. I liboval si velice ve zvláštní této veské slavnosti, ale mnohem více zajímala jej rozvinující se krása a milostnost královny májí. Nespouštěl očí s této krásotky venkovské, ověnčené kvítím a jevící se v nejlíbeznějším zmatku stoudnosti panenské. Způsob krajinského žití, prostý všech okolků, brzo uvedl jej s ní v známost; získav potom zponenáhla její důvěru, počal jí i dvořiti a se kořiti onou lehkomyslností, jakou sobě mladí oficírové s venkovskými prostosrdečnými dívkami žerty tropívají.

V tomto sice seznamování se jeho nic se nepozorovalo, co by jej bylo v podezření uvádělo, anebo dívku nějak nepokojiti mohlo. Ani o své lásce nikdý se nezmiňoval; ale jest jistý způsob dávati ji na jevo, kdežto i beze slov zvolna a přímo do srdce se loudí. Ohnivý blesk oka, zvuk hlasu, tisícerá šetrnost a něžnost, vysvitající z každého slova, pohledu, činu, — toť jest pravá lásky výmluvnost, která snáze dá se cítiti a rozuměti, nežli perem vypsati. Divno-liž tedy, že toto mladé, nevinné a citlivé srdce snadno se dalo získati? Milovalatě dívka ta, téměř ani sama nejsouc si toho svědoma, aniž

sebe se tážíc, co by znamenala tato vzmáhající se vášeň, která poutá všecky city a myšlénky její, anebo jací by mohli býti její následkové. Na budoucnost nebylo kdy pomysliti; neboť, byl-li při ní, zaujímaly pohledy a řeči jeho všecku pozorlivost její; vzdálil-li se, myslila jediné na to, čím opět zajímavější se stala poslední schůzka jejich. S ním se procházívala zeleným luhem, s ním navštěvovala nejpěknější krajiny zdejšího okolí; ontě činil ji pozornu na přemnohé krásy v přírodě, a mluvě jazykem ohlazeného a vzdělaného člověka, kouzlem romantických a básnických rozprávek dotýkal se sluchu i srdce jejího.

Nedá se snad čistější náchylnost obojího pohlaví k sobě ani pomysliti, jako byla mezi těmato se milujícíma. Možná, že z počátku přivábily na sebe pohled této dívky mládencova statečná postava a lesk vojenského oděvu jeho; leč t y t o věci nemohly s to býti získati srdce její. Oddanost její k milenci svému měla cosi zbožňujícího do sebe, i vzhlédala k němu jako k povýšenější nad ni bytnosti. Outlá, jemná a poněkud básnivá mysl dívky v společnosti jeho přicházela v nadšení, a cit její lnul mnohem bystřeji ke všem krásným a vznešeným předmětům. Všední onen rozdíl, jejž rod a jmění činilo mezi nima, nikdý jí ani nepřipadnul; povyšovalo-li co jej nad míru v mínění jejím, byla to přednost duševního vzdělání, jeho způsoby, mravy, které valně se lišily od oné venkovské společnosti, na niž od mladosti byla uvykla. Poslouchávala jej s rozslazeným uchem, sklopíc oči, z nichžto tichá mluvívala radost, ano nejednou rděla se v tváři u sladkém vytržení, a pohlédla-li kdy nesmělým na něho okem jako z podivení, tudíž uchýlivši spěšně pohled, povzdychla si a zapýřila se nad pomyšlením, jak skrovná jest cena její u přirovnání k němu.

Milence jejího v téže míře opanovala vášeň, ač citové jeho méně byli jemní a ušlechtilí. K seznámení tomu přivedla jej z počátku pouhá lehkomyslnost; neboť slýchávaje nejednou spoludruhy své honositi se vítězstvími dobytými nad venkovskými kráskami, myslil, že bez toho nemůž se obejíti, kdo slouti chce mužem švarným a vojínem statečným. Oheň však mladosti, více než předzvídal, v něm samém se rozmohl. Nestálým a zábavám uvyklým životem nevychládlo ještě srdce jeho, aniž naplnilo se bídným soběctvím; i což tedy divu, že zňalo se na témž plamenu samo, jejž toliko rozdmychovati chtělo, a že mladý ten hrdina zamiloval se, nežli sám svědom si byl stavu svého.

Kterou ale dále dáti se cestou? Tuť naskytovaly se překážky, obyčejné společnice každého takového nepoväžlivého kroku. Hodnost jeho — předsudkové hrdého urozenství — moc nad ním otce přísného a na rod si zakládajícího — všecko to zbraňovalo pomysliti na zasnoubení. Uvažoval-li naproti tomu nevinnost, roztomilost a důvěru tohoto spanilého tvora, nemohl neviděti nejvyšší čistotu ve mravech té dívky, její neporušené chování, a vše si podmaňující skromnost v oku jejím, což každou nečistou myšlénku daleko zapuzovalo. Nadarmo chtěl se utužiti tisícerým příkladem jalových duší, dnes zpečeťujících a zítra rušících sliby lásky; nadarmo snažil se udusiti v sobě hlas vznešeného citu chladnou a posměšnou lehkomyslností, s kterou slýchával mluviti pusté světáky o ženské ctnosti: kdykoliv nalezal se při ní, nebylo jináče, než jako by dlel ve svatyni ctnosti a půvab panenské čistoty, nezkalené nižádnou náruživostí, vzdaloval každé hříšné pomyšlení.

Nenadále vydaný pluku rozkaz hnouti se z této kra-

jiny a přes moře se plaviti pomátl nanejvejš ducha jeho. V traplivém tomto stavu váhal milence své dáti o tom zprávu, a teprv den před svým odchodem oznámil jí nastávající rozloučení na večerní procházce.

Pomyšlení, že by se kdy s miláčkem svým rozloučiti měla, nikdý jí na mysl nevstoupilo. Tím procítnula jedním rázem ze snů své blaženosti; zlá tato a nenadálá zpráva ji na chvíli ohromila, pak naplnily se oči její slzami — slzami prostoty nevinného dítěte. Přivinuv ji k srdci svému, líbal outlé líce, orošené drahými těmi perlami. Panna nezdráhajíc se v tom mu povolila; jsouť doby v životě našem, v nichžto bolest a slabost si ruce podávají, číníce každou laskavosti známku dražší a světější. Prudká a kvapná byla jeho povaha; pohled na tuto krásu, jak se zdálo, s celým odevzdáním se do vůle jeho v náručí mu odpočívající; svědomost své moci nad ní; bázeň, že by ji ztratiti mohl — vše to sjednotilo se na potlačení v něm citu šlechetnějšího, — i osmělil se, ponavrhnouti jí, by opustíc dům roditelský, stejný na osudech jeho brala podíl.

Jsa ještě nováčkem v umění svůdnickém, zarděl se a v řeči se zajíkal, špatný tento úmysl jí přednášeje; duše však obrané oběti jeho byla tak vší viny prosta, že zpočátku slovům těmto neporozuměla, aniž pochopovala, proč by opustiti měla tuto milou dědinu a skrovné obydlí svých rodičů. Když ale vlastní smysl toho ponavržení jako blesk proniknul čistou mysl její, tuť hrozný viděti bylo toho oučinek. Utajíc se v pláči, ni jediné výčitky nečinila, ba ani slovo přese rty jí nepřešlo, — ale zhrozíc se, jako by na hada byla vstoupila, poděšeným mrštila po něm okem, pronikajícím do hloubi duše jeho, a zalomíc v smrtelné ouzkosti rukama, utí-

kala k otcovské chaloupce, jako by tam hledati chtěla outočiště.

Jednání toto oficíra poněkud pomátlo, i byl sám před sebou zahanben a v mysli k lítosti pohnut. Těžko určiti, kteří citové v tomto boji byli by převahu obdrželi, kdy by kvapným odebráním se z této krajiny myšlénky jeho nebyly se po jiných věcech rozptýlily. Proměna místa, nové zábavy, nové společnosti způsobily, že brzo zapomínal na výčitky, které sám sobě činil, a udusily též příchylnost k milované té dívce. Předce však i v nepokojném táboru, i na hostinách při rozložení vojska po městech, i v chystání se do boje, ano i v hluku bitvy nejednou zabloudily myšlénky jeho k oněm tichým místům venkovské blahosti a spokojenosti, k onomu přívětivému sedlskému dvorci, k pěšinkám podlé stříbrného potoka okolo mile dmoucího křoví a šipkovin, — ano i k té prostomilé vesničance, která vinouc se k jeho srdci tam s ním kráčívala a rozprávky jeho poslouchala, ani sama nevědouc, s jakou vábnou a laskavou pozorlivostí.

Strašlivá tato rána zničila najednou celý ráj ubohé dívky. Mdloby a křeče zatřásly napřed outlým strojem těla jejího, pak následovala neodbytná a ducha hubící truchlota. Stojíc u okna viděla vojsko na odchodu; viděla i nevěrného milence svého v nádherném ozbrojení ubírati se odtud při hluku bubnů a zvuku polnice. Obrátila k němu poslední tesklivý pohled, an ranní slunce osvěcovalo tuto milou podobu a větřík pohrával s pery na klobouku jeho; i zmizel zrakům jejím jako nějaký lesknoucí se přelud a zůstavil ji v mrákotách.

Podrobné popisování dalších událostí ze života jejího bylo by opakování obyčejných věcí. Osudové ne-

11*

šťastné lásky skoro veškrz velice si jsou podobni. Střehouc se vší společnosti, nejraději navštěvovala procházky, kde jindy nejčastěji s miláčkem svým se procházívala. Jako raněná laňka hledala samotu a tichost, kde by bez překážky mohla poplakati a obírati se s hlubokou bolestí svou, jenž sežírala srdce její. Druhdy vídali ji seděti pozdním večerem na hřbitově u dveří kostelních, a jdoucí z pole děvečky slýchávaly časem truchlivou písničku ji zpívati nedaleko šípkového křoví nad ouvozem. Dlíti v kostele na vroucí modlitbě bylo jí nejmilejším zaměstnáním i úlevou, a starší sousedé, vidouce dívku tu chřadnoucí, a však při tom vždy podržující jakousi souchotivou červenost ve tváři, vidouce cosi nadzemského a svatého v podobě její, bezděky jako před přízrakem ustupovali jí z cesty, ohlíželi se po ní, v nedobrém tušení kroutíce hlavami.

Pociťovala v sobě, že běh života jejího schyluje se ke hrobu. I nelekala se ho, ale patřila spíše naň, jako na místo žádoucího odpočinutí; neboť přervána byla ona stříbrná nit, která ji na vezdejší byt poutala, a nebylo žádné více pro ni radosti pod sluncem. Posesklo-li pak i sobě dříve outlé srdce její na nevěru milencovu, všecken nyní cit nelíbosti a nevole z něho vymizel. Hněvu byla docela neschopna, a v jedné takové době roztouženosti pošmourné psala mu list na rozloučenou ve slovech prostých a nelíčených, ale právě tato prostota byla s to proniknouti nejmocněji i nejzatvrzelejší srdce. Vyjevila mu, že chvátá smrti v náručí, netajíc, že jednání jeho toho jest příčinou. Snažila se též vypsati svá utrpení, jež byla přestála, a doložila na konec, že nemožná jí spokojeně umříti, dokud by mu ouplného odpuštění neosvědčila a svého požehnání neudělila.

Síly její mizely tak náhle, že konečně již ani z domu
házeti nemohla. Jedva že byla ještě v stavu dovrá-
ati se k oknu, kdež jediná byla radost její po celý
seděti a blouditi okem po okolní krajině. Při tom
m nestěžovala sobě nikdý, aniž komu svěřila hoře,
ré hnětlo srdce její. Jméno milencovo nikdý z úst jí
yšlo, druhdy jenom skloniviši hlavu na ňádra své
ré mateře, tichým pláčem si ulevovala. Ubozí rodi-
é její patřili s žalostí a bázní na tento vadnoucí kví-
své naděje, jsouce předce té víry, že opět okřeje,
éšíce se jasnou ač nepřirozenou barvou, která chvíl-
ni tváře její polévala, a která se zdála jim býti před-
idkyní vracujícího se zdraví.

Na témž místě seděla mezi oběma jednou nedělního
u, ruce své majíc položené v rukou jejich. Okno bylo
vřené, a jemné vání větérka roznášelo vůkol líbý zá-
ch hustě pnoucího se zimolezu, jejž byla milá ta dcera
ma rukama kolem oken rozváděla.

Otec právě byl přečetl kapitolu z písem svatých,
lnající o marnosti všech věcí pozemských a o rado-
ch nebeských, což patrnou veselost a útěchu zplodilo
duši poslouchající dívky. Oko její stále obráceno bylo
podálnějšímu kostelíku; klekání se odzvonilo; poslední
sničan vycházel ještě ze vrat obkličujícího kostel hřbi-
va, a vůkol panovala ona velebná tichost, přiměřená ke
i odpočinutí od práce. Rodičové s rozervaným srdcem
třili na své dítě. Nemoc a bolest, přemnohé líce ukrutně
hyžďující, spíše na tyto líce pečeť serafovu vtiskly. Slza
chvěla v tichém modrém oku jejím — čiliž vzpome-
la si na vzdáleného milence nezachovavšího věrnost? —
ebo bloudila myšlénkami po bližším tu hřbitovu, hle-
jíc sobě místečko, kde brzce vší tíže měla se zhostiti?

Najednou slyšeti dupot konský, — jezdec cválem se přihnav k chaloupce, u okna skočil s koně. Ubohá dívčina, slabě vzkřiknouc, sklesla na stolici; poznalatě milence svého jdoucího do sebe a z lítosti se vracujícího. I vpadl téměř do domu a chvátal k ní, chtěje přitisknouti ji k srdci svému; leč hluboce jej zabodlo v svědomí, když spatřil tuto chřadnoucí podobu, tyto zapadlé bledé líce, líbezné ovšem i ve svém hynutí. Cítě smrtelnou úzkost, vrhnul se k nohoum jejím; jí však nebylo lze povstati, tak tuze ji síly opustily. I snažila se ne bez namáhání vypnouti k němu třesoucí se ruku; rtové její se hýbali, jak by rozprávku vedla, ačkoliv ani slova nebylo slyšeti; patřila naň s nevýslovnou líbezností a radostným pousmáním — i zamknula na věky oči ty milostné! —

To jest vše, co mi známo z tohoto vesnického příběhu. Málo arci toho, a vím dobře, že nenovostí svou a obyčejností nemnoho zajímati bude větší díl čtenářstva nynějšího, jenž obyčejem našeho věku rádi se shánějí po příhodách z míry podivných a po povídkách silně okořeněných. Mne však tehdáž nešťastný ten příběh velice se dotknul a poslední ten smutný obřad na hřbitově, jehož jsem byl účasten, hlubší v mysli mé zanechal stopu, než mnohá jiná, ač znamenitější událost. Po některém času byla má cesta opět v tato místa, i neopominul jsem veský ten kostelík navštíviti, a sice z lepší pohnútky, nežli z pouhé zvědavosti. Bylo to zimního času pod večer, listí se stromů již opadalo, hřbitov pustou a smutnou měl podobu a chladný vítr fičel z usvadlé na hrobech trávy. Mezi tím časem obsázen byl hrob této vůbec milované vesničanky rozličným kvítím a křovinkami podržujícími ustavičnou zelenost, také mladé vrbí přehybovalo se přes drn, chráníc jej od pošlapání.

Dvéře u kostela byly pootevřeny, i vešel jsem také
m. Věnec z kvítí a rukavičky tu ještě visely, jako
den pohřbu. Květiny ovšem byly svadly, a však patrno
lo, že péče se na to vynakládala, by bělost jejich pod
achem nezašla. Viděl jsem přemnoho památníkův, vy-
ých z rukou slovutných mistrů, jenž použili vší moci
nění svého k tomu, aby povzbudili soucitnost v divá-
ch okolo jdoucích, ale žádného jsem nenalezl, jenž by
l k mému srdci tklivěji mluvil, jako tato jednoduchá,
tlá památka vyhostivšího se z toho světa tvora ne-
nného.

Soud španělský. *)

I. Soudnice alkadův.

Jda dne 14. Července roku 1830 — tak vypravuje jistý Angličan — ráno okolo 10. hodiny v Madridě po náměstí svatého Kříže, pozoroval jsem, že lid hrne se celým zástupem a u největším spěchu po prostranných schodech do soudnice alkadův. Soudě z toho, že dnes něco důležitého tam se vyjednává, pustil jsem se za ostatním lidem, až jsem se i do sálu dostal. Sezení se právě započalo u přítomnosti gobernadora neboli presidenta, vedlé něhož sedělo pět alkadův v černém oděvu. Viděti tu bylo i obžalovaného, a dle kroje snadno poznati se mohlo, že jest kalesero, t. j. vozataj o jednom koni. Veliké černé oči a dlouhé kadeřavé vlasy přidávaly sličnosti tohoto mladého muže nepříjemné tváři, opanované srdečným zámutkem, který s to byl, outrpnost k němu vzbuditi v každé jemnější duši. Relator neboli řečník u práva, povstana, přednesl krátce vinu obžalovaného Josefa Guzmana, kterýžto při samém skutku byl dopaden a do vězení odveden, maje u sebe

*) Česká Včela 1834, str. 313 a násl.

ě dvacet reálův, jež byl ukradl, dobyv se násilně do- ho stavení. Skutek tento skrze vyšetřování byl usvěd- a nade vši pochybnost dokázán. Zástupce obžalova- ıo, přejav slovo po předešlém, prostě a bez mnohých ılků snažil se dokázati, kterak dotčený Josef Guzman více let poctivě se živil, jakožto kalesero, a kterak ly přestával na skrovném vejdělku svém, dokud posta- ral k jeho výživě. Přede dvěma však měsícema přišel koně svého, o svou jedinkou mohovitost, kteréžto ne- stí dalo příčinu k zločinství a zkáze jeho. Nemaje zač ého koně si koupiti, a nemoha déle vyhledávati pře- slé živnosti, upadl brzce do veliké nouze, a tak na- ly ze zoufalství opováživ se i hrdla svého, spáchal en zločin. Na závěrek právní ten zástupce, poroučeje ěence svého milostivosti alkadův, žádal prosebně, by ážili spolu jeho mladost a předešlé dobré chování, ne- více jej pro první toto provinění zároveň s dospělými ry a zloději, ješto vůbec tvrdá se býti vidí pokuta smrti, konem na krádež uložená, i když proti těmto zlosynům ichod se mu zjednává. Potom zase vystoupiv soudní ator, doléhal na to, aby pokutováním na hrdle podlé kona odbýval zločinec za krádež a násilné dobytí se cizího jmění, které zřejmě na něho jest dovedeno a dobré uvážení vzato.

Výrok na zločince nepronáší se ve Španělích na 'ejném sezení soudním; nobrž zvěstuje se teprv obža- anému v žaláři při zavřených dveřích. Vstavše pak adové se svých stolic, odešli do vedlejšího pokoje na ıkromnou poradu.

„Veta jest po něm!“ ozval se hlas za mnou napolo rsou udušený. Ohlédnuv se, vidím před sebou dívku šední krásy. Pomatenost a uleknutí patrné na její

tváři svědčilo, že od ní přicházela ona zděšeně projevená slova, kterých jsem sobě povšímnul. Oděv její, ač prostý, byl však dobře uspořádaný. Měla na sobě bílou kvítkovanou sukni kartounovou, a přes sebe hedbávný pláštík aksamítem obkládaný, jak obyčejně se nosí zdejší m a n o l k y neboli služky z onačejších domů. Chtěl jsem se s ní dáti do řeči, ale příliš rychle pospíchala s ostatním zástupem hrnoucím se ze sálu. Přece však jsem jí s očí nespustil. Bral jsem se za ní až do polovic širokých schodů, kde se byla zastavila, a pak slyšel jsem ji žalostně vykřiknouti: „Pepe!“ — Tuť chvíli spatřila na konci schodů Josefa Guzmana, jejž a l g u a z i l o v é (pochopové) opět do žaláře odváděli. Slyše své jméno, obrátil se mladý vězeň a pohlédnul do výše. „Pepe!“ zvolala opět dívka pronikavým a k srdci dorážejícím hlasem, držíc se za zábradlí. „Měj se dobře, Marikitko!“ odpověděl Guzman, spozorovav ji, a za několik kroků zmizel ve dveřích žaláře, jejž alguazilové za sebou zamkli.

Dívce jedva stačovalo síly k sejití se schodů. Na náměstí svatého Kříže jal jsem se k ní mluviti; slzy se jí linuly z černých očí a po lících; uchopiv ji za ruku, snažil jsem se ji těšiti a pokud možná ukojiti. Ubohá nahlížela dobře, že pravdivou k ní pohnut jsem byl lítostí; neboť upřímná outrpnost snadno se poznati dává. Když jsem byl poněkud získal její důvěru, vypravovala mi, že obžalovaný Josef Guzman jest její milenec, a jak jsem z rozprávky její znamenal, sama sobě dávala nejvíce vinu, že zločinu toho se dopustil. Neboť vědouc dobře o jeho nedostatku od té doby, co o koně byl přišel přece jednou večer ve své pošetilé marnosti doléhala n' něho, aby jí podlé mody nový hřeben koupil, a Pep' *nemoha jí ni*čeho odepříti, nepochybně odhodlal se '

u loupež, by zadost učinil žádosti její. Na to se dala ıznovu do hořkého pláče, jako by jí srdce puknouti šlo. Stál jsem při ní mlče, až sama v pláči se utajila. ebylo ovšem v mé moci zouplna ji potěšiti, přece však opominul jsem aspoň naději v ubohé vzbuditi, slibuje že ještě toho dne ucházeti se budu o milost u minia spravedlnosti. Bily právě dvě hodiny na věži kostela atého Kříže, i rozžehnal jsem se s Marikitou, umluviv s ní zejtřejšího dne opět v určitou hodinu sejíti se témž místě, chovaje při sobě naději, že jí potěšitelější zprávy z ohledu nešťastného Josefa přinesu.

2. Odsouzen..

Dříve však, nežli jsem se nějak za Guzmana ucháti mohl, bylo potřebí s ním promluviti, ješto vyzískání ı milosti záleželo na pravdivém a zevrubném udání ech okolíčností čin ten ulevujících. Teprv ale na druhý n, v outerý o poledne, obdržel jsem dovolení na příuvu jednoho z alkadův navštíviti Guzmana ve vězení. veden jsa do vlhkého a tmavého sklepu, spatřil jsem j, an leží na slámě v poutech na nohou. Posadil jsem vedlé něho na kámen, jedinké tu sedadlo, načež žalářk odešel, zanechav nás pospolu v tmavé té díře. Vězeň mluvil ni slova, považuje mne nepochybně za zlověstného slance, za alkada, pochopa neb písaře, kteří se časem žaláři viděti dávají, jako sejček nade domem, kde nělo v posledním jest tažení. I přetrhnul jsem za chvíli m mlčení, dávaje žádost svou na jevo, že chci mu poocným býti v tomto nebezpečném stavu, jinak-li by se rozpakoval, důvěrně a bez obalu všecko mi pověděti. roucně mi za mou ochotnost děkoval, doložil ale tudíž,

že žádné není pro něho naděje, a že veta jest po něi Vypravoval mi na to celou tu nešťastnou příhodu, jedi o své lásce ani slovem se nezmínil. „Vy ovšem dávát řku, naději výhost; leč Marikita chce tomu, abyste n spouštěl se naděje.“ — „Jak, Marikita?“ zvolal třeso cím se hlasem. — „Vy tedy ji znáte, a víte všecko! Nuž tedy chci ještě doufati, proto že mne miluje. Snad jež několik dní projde, než soud vynešen bude nade mnou, a možná, že mezi tím časem všickni dnové nezapadnou

Tak jsem i já si dělal čáku, a však nás oba n děje sklamala. Poněvadž co den krádeží a loupeží v M dridě přibývalo, chtěje ministr spravedlnosti na výstra jiným zlosynům dáti příklad přísnosti soudu, požádal jež toho jitra ve jménu královĕ od alkadův rozsudek učin v této správě, a pakli by zločinec měl býti odsouze aby i hned poprava se vykonala. Právě tu dobu, kd jsem odcházeti chtěl ze žaláře, vstoupil tam žalářn s mandaderem (ouředním šerhou) svítě mu lucerno kterýž obžalovanému dal rozkaz, jíti za ním a poslyš vyřčení soudu. Obyčejně nebývá výrok soudců tak rycl ustanoven a zvěstován. Spěšné toto rozhodnutí nezdá se býti žádným dobrým znamením, a znepokojovalo m velice. Odsouzen-li jest! Nebylo-liž to ode mne ukrute ství, že vzbuzoval jsem v něm naději, která tak str šlivě a kvapně má býti sklamána! On však zdál se by méně rozkazem tímto nežli já uleknut; i vzchopiv s pokud pro pouta mohl, rychle šel za mandaderem. Kd přišli za prah žaláře, ujal jej za ruku žalářník — m hrubé, otylé postavy, zrzavě zarostlý — a zajda s ní trochu stranou, mluvil temnějším, nám napolo jenom sro umitelným hlasem: „Příteli, možná, že s nehodou se p *tkáte,* čebo však nejsvětější panna uchovej! Měla-li

ale býti v tom boží vůle, že byste se měl dostati do kapilly, uvádím vám na paměť, že odevzdá vám bratrstvo „míru a lásky“ (de Paz y Caridad) pět set reálův, které odkázati můžete, komukoli vám libo. I myslím, že byste dobrý skutek učinil, nezapomena na mne ubohého ve své poslední vůli; nebo chci vás za to do svých modliteb uzavírati.“ — Obviněný, pousmáv se outrpně a otupně, vece k němu: „Buďte ubezpečen, příteli, že na vás nezapomenu.“

Ještě, ač slabá, zbývala naděje. Mandadero kráčel napřed, za ním já s Guzmanem, jemuž pouta v chůzi velmi překážela. Šlo se dlouhou a ouzkou chodbou, na jejímžto konci dává-li se mandadero v levo, bývá dobrým znamením pro obviněného. Pak vede se do sálu, kde nečte se mu soud smrti, nobrž kde odsouzen bývá na několik let na galeje, anebo i z milosti hned se propouští. Obrátí-li se ale mandadero na pravo, tedy vede se do kapilly, a tu již není milosti žádné. Přišed mandadero až na konec chodby, zastavil se, čekaje na nás; neboť nemohli jsme postačiti za ním, a když jsme byli blízko něho, dal se v pravo, — i bylo veta po Guzmanovi — cesta vedla do kapilly. Mladý muž ten jedva se vlékl, podpíraje se na mne, i cítil jsem, kterak hrůza potřásala celým tělem jeho. Studený pot stál mi na čele; leč po přestání tohoto leknutí pociťovali jsme snad oba menší bolest, nabyvše jistoty o neuvarovatedlné smrti, nežli dokud onou chodbou byla cesta naše. Když jsme se k otevřené kapille dostali, zastavil se mandadero u prahu, a my též, což několik minut trvalo. Viděti bylo ze všeho, že Guzmana v kapille očekávali; neboť všecky přípravy k přijetí jeho byly učiněny toho dne od výše podotčeného bratrstva „de Paz y Caridad“. Bratrstvo to

činí bohomyslnou společnost, která pomocí svou se půjčuje všem na smrt odsouzeným od vkročení jejic kapilly až do posledního okamžení, ano která i pı konané popravě má péči o pohřeb jejich. Josef tu znul šest bratří z této společnosti, ustanovených m přispění a k útěše.

Bila dvanáctá hodina na věži kostela sv. Kříž za malou chvíli blížilo se vážným krokem po d chodbě k nám šest alguazilův, čtyři žalářníci, hlavn zorce nad vězeními a před nimi jeden alkad, vš jsouce černě oblečeni. Zastavili se u dveří kapilly, zı proti obviněnému. Alkad četl na to rozsudek, že Guzman pro dobytí se do cizího domu a krádež 20 (okolo 2 zl. stříbra) provazem má býti odpraven. A pozoroval při čtení vší slušnosti, a patrno bylo, že cela jest pánem citu svého, ješto ani nejmenšího mení outrpnosti na sobě znáti nedával. Guzman čtením podobnou na sobě okazoval pokojnost, jako týž alkad, jenž potom odsouzence bratrstvu tomu vzdal. Tito vedli jej do kapilly, a alkad se svými lečníky opět tak slavně kráčel odtud, jako sem byl pı

3. Kapilla.

K žádnému snad na světě místu, jako k této pille, nehodila by se za nápis Dantova slova:

Lasciate ogni speranza voi ch' entrate. *)

Odsouzenec, který prah tohoto osudného místa kročil, neopustí je více, leč až jej vyvedou na po viště. Kolik ale muk a bolestí musí nešťastník na t

*) T. j. Rozlučte se se vší nadějí, kteří sem vstupı

stě přetrpěti, nežli poslední životu jeho učiní konec!
e přečkati musí dva dni neboli plných čtyřicet osm
din, z nichžto každá jest mu stoletím ustavičné ouzko-
a duševního trápení! Mezi tímto však dlouhým zá-
šením se smrtí všecko ještě na to se vynakládá, jak
síla a přítomnost ducha, má-li jaké, do ostatku vy-
pala se z ubohého hříšníka, by snad tím lépe již na-
od se umrtvil a nepocítil krutosti posledních bolestí.
Šel jsem i do kapilly za Guzmanem. Kaple tato,
ebo raději hrob, v němž odsouzený za živa pochován
t, skládá se z dvou sklepů, do nichžto nižádný paprslek
ětla denního nepronikne. V prvním nalezala se jediná
ice a veliká rozsvícená lucerna, postavená na zem
evo u dveří. Zde pobývají oudové bratrstva „míru a
ky“, jenž právě s nebohým zločincem zaměstnáni ne-
u. V druhé kapli, ouzké a nízké, a dělající čtvero-
n asi šesti kročejů zdélí a čtyř zšíří, stojí na levo
chodu velmi jednoduchý oltář, bílým plátnem pokrytý,
na něm dřevěný kříž se čtyřmi hořícími svícemi. Ně-
lik obrázků též po zdi jest rozvěšeno. Proti oltáři
ojí lože čisté ustlané a vedlé něho dvě stolice.
Tu dobu, když Guzman, veden jsa ode dvou bratří
nadřečené společnosti, do této druhé kaple vstupoval,
vzněl, jak se zdálo, z hlubiny žalářů zpěv mnohohlasný,
i v tato slova: „Panno milosti plná, smiluj se nade
atrem naším, vedeným na smrt, a prosiž za něj u svého
ilého syna.“ Odsouzenec zachvěl na všech oudech. I já
l velice pohnut, a tázal jsem se jednoho z přítomných
atří, co by tito hlasové znamenali. „O toť neznamená
noho, odpověděl velmi poklidným hlasem, jestiť to první
vítání, které dle starodávního obyčeje vězňové shromáž-
ění tu na blízku ve dvoře každému zpívávají odsouzenci,

vstupujícímu do kapilly.“ — Žalostný zpěv ten šířil pozvolna po dlouhých chodbách žaláře v temném ohla až konečně ztichnul, načež hluboké následovalo mlče

Bratr jeden, kázav Guzmanovi posaditi se na s lici vedlé postele, tázal se ho, zdali ničeho nežádá; boť bratrstvo, doložil, seč jen koliv jest, vše na to naložiti chce, by žádost jeho byla vyplněna.

„Děkuji na stokráte, bratře můj“ — odpověděl Jo „Vaše však pomoc pozdě mi přichází. Kýž byste mi byli před měsícem touto svou pomocí nabídnuli! N vaše služebná ochotnost na nic se mi hoditi nemůž

„Bohužel, že tomu tak jest, bratře milý! Ale zd nám vědomo bylo, že tehdáž pomoci naší potřebuje Mám naději, že nepřijímaje pomoci naší, aspoň přisp svatého náboženství zamítati nebudete.“

Na to neodpovídaje mladý muž ten ničeho, byl chvíli v myšlénkách pohřížen. — „Nuže — řekl po tichým a truchlivým hlasem, tak že poznati bylo, všecka hořkost vymizela ze srdce jeho, „nuže, bra Pedro, co mám činiti?“ — „Povolejte k sobě zpovědní dí Pedro, jest vám na vůli ponecháno, voliti jej s z kteréhokoliv řádu.“ — „Ach, Bože můj, toť mi jed přiveďte, koho chcete.“

I odešel bez prodlení bratr Pedro. Guzman, polo hlavu na dlaň, podepřel se loktem o pelesť. Nebylo lze dáti se s ním v rozprávku; a což bych byl i mohl? I také druhý bratr, jenž s náma tu zůstal, přetrhoval ničím mlčení. Ontě byl čímsi docela jiným nepráždněn, než tímto hříšníkem, zakrucuje velmi bedl mezi prsty cigaritky z papíru, které ku podivu čers a uměle dělal, a jak mile kterou zhotovil, hned do petaky neboli pouzdra ji uložil. Za čtvrt hodiny vrá

se bratr Pedro v průvodu kapucína, ctihodného kmeta s bělejší nad sníh bradou. Poklid duše zračil se z jeho tváře a celé sličné postavy, řekl by, že Murillovi za vzor muž tento sloužil, když tvořil mistrovský obraz svatého Františka z Pauly na rozjímání. Vystoupiv odtud s oběma bratry, nalezl jsem v přední kapli ještě čtyři z též společnosti, jenž potichu a pokojně rozprávku vedli o městských příhodách a jiných novinách, jako by se v nějaké tertulii (večerní společnosti) anebo na náměstí del Sol nalezali. Ze všech těchto osob jediné bratr Pedro, mám za to, pojal důležitost pobožného a blahočinného povolání svého; společníci jeho považovali je za řemeslo a za službu, kterouž konali proto, že právě dnes řad přišel na ně.

Odbily dvě hodiny; připadlo mi, že jsem slíbil Marikitě sejíti se s ní té doby na umluveném místě; nemoha však jí žádné potěšitedlné zprávy přinesti, tuze jsem nepospíchal. Jda pak po náměstí sv. Kříže, znamenal jsem pohromadě zástup lidí u dveří kostelních; leč Marikity nikde viděti nebylo. Nedaleko sedící tu staré žebračce podav několik kuartův (drobný peníz), táži se na příčinu té tlačenice. Vypravuje mi, že dívka nějaká, modlivši se ode rána v kostele, o polednách odtud vyšla, právě tu dobu, když tam naproti sv. Kříži bratrstvo uchystávalo „tablilu“, *) což znamená, že odsouzený vkročil do kapilly. I vykřikla to vidouc pronikavým hla-

*) Poslední dobou, když odsouzenec do kapilly vstupuje, postaví se tablila proti dveřím kostela Sv. Kříže. Tablila jest malý stolek, přikrytý zeleným suknem, a stojí při něm dva nebo tři z bratrstva de Paz y Caridad, sbírajíce od dobrodinců okolo jdoucích peníze na stříbrnou mísu, ustanovené na mše za duši ubohého hříšníka.

sem, a sklesla bez sebe na zem, načež ji odnesli do se sedního domu, jejž mi žebračka ukazovala. Případno tato tedy nepochybně byla předmětem rozprávek li u dveří kostelních shromážděného, a nebylo též pochy nosti, že dívka ta jest ubohá Marikita. Netřeba te bylo ji o čem více zpraviti; potěchy jsem jí také zje nati nemohl, a protož spěchal jsem odtud, bych jin snad účinkovati mohl, kde toho větší byla potřeba. Um nil jsem sobě vše na to vynaložiti, bych vyzískal odso zenému milosti.

4. Svatba v kapille.

Pohříchu, všecka naděje mi byla odňata; ani mil sti, ani změnění pokuty nebylo lze se nadáti. Mělť jse ovšem raději vyhýbati se divadlu tak převelikého hoř kde má neplatná outrpnost k nižádné úlevě poslouž nemohla; leč přiznati se musím, že jakási podivná nep kojnost, jakási ukrutná zvědavost hnala mne opět do k pilly. V přední kapli nalezna bratra Pedra, dověděl jse se od něho, co za času mé nepřítomnosti se přihodil Guzman přivolil, by mu něco k jídlu podáno bylo, nač upokojiv se trochu, dával na jevo velikou pobožnost odevzdání se do vůle boží. Ochotně a skroušeně zpo dal se knězi Antonínovi, onomu kapucínu; poněvadž a vyznal ve zpovědi, že za delší čas nedovoleným způs bem žil s osobou ženskou, doléhal naň duchovní, l před svou smrtí hřích ten zahladiti hleděl skrze vsto pení s Marikitou do sňatku manželského. Guzman, n zdráhaje se býti v tom po vůli, s velikou radostí př volil k tomu, řka, nebude-li Marikita odporovati, že i *jedinká byla* by pro něho v životě tomto potěcha, jaké l

se naditi mohl. „Zpovědlník, — vece dále bratr Pedro — zdělil nám tuto žádost, a poněvadž odkládati nebezpečno bylo, učinili jsme bez prodlení všecky přípravy k tomuto kajicnému skutku. Dva naši bratří s farářem od sv. Kříže, doptavše se oné osoby, přemluvili ji, že i ona k tomu své přivolení dala. Zítra o poledne sňatek ten bude vykonán; vy však, pane milý, jenž mladého člověka toho znáte a, jak vidím, veliký podíl na jeho osudu béřete, jste uctivě zván za svědka, i naději se, že neodepřete přispěti takto, co na vás jest, ke smíření se dvou duší s Bohem."

Bratr Pedro mluvil tato slova s takovou srdečnou a nábožnou pokorou, že mi nebylo možná nesvoliti v tom. Aspoň tento podivný obřad zjednal příležitost dvěma politování hodným milujícím se osobám naposledy s sebou se rozloučiti. I dal jsem bratru tomu slovo, že neopominu dle žádosti té se zachovati.

Tak mi určeno bylo spolu i jednati v této strašlivé smutnohře, při níž dosaváde byl jsem jenom divákem. Ve středu po jedenácté hodině vstoupil jsem opět do kapilly. Mladý ten člověk, — tak mi vypravoval bratr Pedro — celou noc v hrozném nepokoji ztrávil, a posud ještě nepřestál onen zimničný nápad, kterému všickni odsouzenci v kapille prvního dne večer podléhají, a který, zmocniv se celého tělesného ústrojí, rozmáhá se až do polovice dne druhého, a pak teprv zponenáhla uchabuje, zůstavujíc po sobě velikou sklíčenost, kterážto konečně dne třetího v ouplné vší síly pozbytí přechází. Tato od lékařů často ve vězeních pozorovaná zimnice vždycky tímže během a přechodem se řídí. Mohla by se kapillní zimnicí jmenovati; trvá toliko dva dni, smrt dne třetího uzdraví od ní na věky.

Šel jsem do druhé kaple. Oltář byl již uspořádán a ještě dvě svíce ke mši byly rozžhnuty. Tvář Guzmanova byla červená a naběhlá, oči odulavělé; seděl podl svého duchovního, kterýž tiše s ním rozprávěl. V zimničném však kolotání a roztržitosti ztíží odsouzenému byl možné jej slyšeti. Spozorovav mne za chvilku, pokynu hlavou, a truchlivé usmání s nevýslovnou jemností roz lilo se po tváři jeho. Bylo, jako by říci chtěl: Vím proč přicházíš, a jsem tomu povděčen. — Brzo na to podpírajíc se o bratra Pedra, vkročila do kaple i Marikita a jedva že uzřela Josefa svého, vrhla se mu k nohoum a objavši kolena jeho, líbala ruce a pouta. Guzman, po vstana, vzal ji do svého náručí; chtěli mluviti, leč upěn a štkání udušovala hlas obou. V tomto objetí potrvali za několik chvil, zapomenouce na svůj stav přebídný.

Konečně přišel farář od sv. Kříže. Odstoupivše n pokázání a osušivše sobě líce, přiklekli zasnoubenci vedl sebe k oltáři. I my poklekli za nima, — Pedro, s nír jiný ještě bratr a já, jsouce jejich svědkové. Farář čet mši, a jeden z bratrstva mu přisluhoval. Když po přijímání, obrátiv se k nám, naklonil se k těmto dvěma ne šťastným, podávaje jim tělo Páně, pozoroval jsem, kte rak slza po tváři jeho se valila a do ciborium ukanul jež v ruce držel. Zajisté, tato slza lásky nezasluhoval upadnouti do prachu vězení, alebrž jako drahý klénc zasluhovala v posvěceném zlatě tom býti uložena. Ješt okamžení přáno jim bylo potrvati v blahém zapomenut Když kněz jich se tázal, zdali k sňatku tomu dobr volně přistupují, když požehnání nad nima odříkával ruce jejich spojil, odpovídali jasným a pokojným hlasem i na tvářích jejich k sobě obrácených vnitřní poklid s uhostil. Tu dobu však bila na věži sv. Kříže dvanáct

a zbor vězňův započal opět svůj truchlozpěv: „Panno milosti plná, smiluj se nade bratrem naším, vedeným na smrt, a prosiž za něj u svého milého syna.“ Hromová rána nemohla by strašlivěji přetrhnouti sen klamného štěstí dvou těch osob. Marikita klesla bez sebe na zem, a v této mdlobě ven jest vynešena. Guzman potácel se na lože, i zakryl tváři svou. U velikém pobouření myšlének opustil jsem vězení, jako ve snách kráčel jsem, sám nevěda kudy, mrakové se prostírali před mýma očima. Zpamatovav se trochu, pozoroval jsem, že kráčím po náměstí del Sol; z podzemní tmy, z kapilly té octnul jsem se najednou mezi hlukem sem tam se valícího zástupu, pod šírým, jasným nebem. Zde a onde stály hromady lidu, jenž rozprávějíce, kouříce a žertujíce chvíli sobě krátili; na strážnici „Casa de postes“ nazvané, zpívali vojáci a hráli na kytary. Mně však jasný tento den velice byl odporen, i pospíšiv si domů všecken ostatní den ztrávil jsem v osamotnělém pokojíku.

5. Neznámý host.

Měl jsem nepokojnou noc, a strašliví snové naplňovali ještě hlavu mou, když ráno lože své jsem opouštěl. Opět jakási tajná moc, jíž jsem odolati nemohl, hnala mne do kapilly, jakkoliv citové moji proti tomu se vzpírali; neboť k pomoci ani k útěše nemohl jsem býti bídnému zločinci tomu. V osm hodin ráno ubíral jsem se opět do kapilly, kdež v přední síni nalezl jsem bratra Pedra v myšlénkách a zármutku pohříženého. Vypravoval mi, že Guzman večer opět v mysli se zotavil, a že pokojnější i odhodlanější jest nalezen, než by se pomysliti dalo. Ano i o Marikitě více se nezmínil, až opěto-

vaný večerní zpěv upamatoval jej na hrozný obřad toho jitra. Tázal se smutným hlasem, zdali by dovoleno nebylo ještě jednou spatřiti svou manželku. Žádost tato musila se mu odepříti, i hleděli mu pochopitedlno učiniti, že by opětné shledání se s utrápenou tou osobou nevyhnutedlně o život ji připravilo. Na tato slova, skloniv hlavu, upokojil se. K desáté hodině oznámil mu bratr Pedro, že bratrstvo míru a lásky pět set reálů mu odevzdává, jež poslední vůlí, komu chce, odkázati může. Odsouzenec položil odkaz svůj do rukou bratra toho, ustanoviv Marikitu za dědičku. V jednu hodinu s půlnoci obdržel Guzman poslední pomazání, jak obyčejno jest udělovati je v kapille; nebo poněvadž nedovoluje církev udíleti tuto svátost odsouzeným v kapille, tedy nahražuje se tím způsobem, že vězeň modlí se Otčenáš a Zdrávas za každý oud, který by mazán měl býti svatým olejem. Mladý ten člověk velice byl ochoten ke všemu, což se koliv od něho žádalo. S podobnou oddaností a pokorou přijímal i navštěvujících jej přes celou noc mnichů všelikých řádů a barev, kteří jej těšit přicházeli, odnímajíce mu i poslední úlevy, již by mu snad dobročinný sen byl zjednati mohl. S neobyčejnou tichostí ducha vyslechl pobožná napomenutí mnichův, blahoslavících jej, že tak mírnou pokutu nese za hrozné své přestoupení. Těmito hnusnými krvostřeby byv obkličován, zamítaje za celých čtyři a dvadcet hodin všecken pokrm, k ránu tak byl vší síly pozbaven, že jedva jakého znamení života při něm pozorovati bylo.

Ještě však nepřestál všecky muky nešťastník tento. Šel jsem s bratrem Pedrem do druhé síně kapilly. Guzman seděl vedlé zpovědlníka svého, skloniv hlavu k prsoum. Oči jeho pohaslé a zapadlé dávaly přec na jevo, že mu

poznal. Brzo na to vešli dva bratří, a chystali se obléci jej v rubáš odsouzencův. Pedro držel jej ve svém náručí mezi tím, co jiný bratr oblékal jej v „sako“ neboli v hazuku z bílého plátna; potom dali mu na hlavu čepici přizelenalé barvy, kterouž „gorro“ jmenují. Byv takto oděn odsouzenec, sklesl opět na stolici.

Muž mladý vstoupil do kapilly, jak soudím, moha míti okolo dvacíti čtyřech let. Hrubší tělnatost činila postavu jeho trochu zavalitou; spořádání obličeje jeho bylo pěkné a pravidelné, jediné z bledé tváře a z velikých černých očí cosi kormoutlivého vyzíralo. Měl na sobě široké kalhoty, kazajku z modrého sukna a na hlavě klobouk neobyčejného způsobu. Mladý tento muž nebyl nikdo jiný, než „verdugo“, totiž popravce. Katovství jest v Madridě velmi výnosné řemeslo, tak že denní důchod katův počítá se na 120 reálů. Příjmy jeho plynou dílem z ustanoveného platu, dílem z dané mu výsady, mocí které právo má dávati místo k stání ve dvoře obydlí svého, přiléhajícího ke „karcelu de Corte“, oslům, mezkům, koním a vozům vesnického lidu, který potravu do Madridu na trh přiváží. Mimo to dostává uncii zlata za každou popravu. Otec nynějšího kata teprv nedávno umřel, a syn tento podlé posloupnosti přejal nyní místo jeho.

Guzman příchozího nejdříve poznal, i zdálo se, jako by mráz tělo mu probíhal. „Bratře můj — vece kat — volíš-li mně odpustiti, jako chceš, aby i Bůh tobě odpustil?“ — Polouumrlý odpověděl toliko pokynutím hlavy. Na to svázal mu kat ruce tak pevně provazem, až sesinaly; nepochybněť touto novou mukou měl skoro bez sebe jsoucí člověk tento opět přivolán býti do života. Tu znovu začali vězňové svůj žalostný zpěv: „Panno milosti plná, smiluj se nade bratrem našim, vedeným na

smrt, a oroduj za něj u svého milého syna.“ Domnív jsem se, že to jest znamením k odebírání se na popravı ale nebylo ještě vše vykonáno. Kat odešel, a kněz Ant‹ nín požádal nás ponechati jej samotného s odsouzenýı Bratří a já zůstali jsme za hodnou chvíli v přední kı pille. Konečně na věži sv. Kříže bila dvanáctá — ozn: mujíc čas k odchodu. Všude okolo nastalo živější poh; bování a hovoření, množství lidu přicházelo a odcházel Přišli sem též tři noví bradatí kapucíni a s nimi někı lik bratří z bratrstva míru a lásky. Dáno znamení k v; stoupení; odsouzenec opustil kapillu, podpíraje se o brat: Pedra a jiného ještě pomocníka. Kněz Antonín kráč napřed, v sepjatých rukou drže kříž, za ním druzí kapı cíni a ostatní z nadřečeného bratrstva. Několik kroče; za nimi šel jsem já, a tak průvod ten táhl se až ı konec dlouhé chodby, kde se zastavili.

Guzman přistoupil k oknu, které šlo do dvora, kć věžňové shromážděni byli. Jest starodávní obyčej, že o‹ souzenec, odcházeje, k nim několik slov mluvívá a s niı se loučí. Josef jedva byl s to několik slov pošepnou‹ Odtud šlo se dále, a v předsíni žalářů, dříve než vra‹ otevřeli, ještě obřad jeden se vykonal. Na smrt odsoı zený musil pokleknouti před obrazem nejsvětější pann a po svém zpovědlníku modlitbu odříkávati. Na to by mu sňata pouta s nohou. Když vrata otevřeli, stál ne blíže kat, drže osla za uzdu, na kterémžto hovádku o‹ souzený měl jeti na popraviště. I vsedl naň, a kat pc břichem oslovým svázal mu nohy, by nespadl se sed dolů. Dech se ve mně zatajil, a potřebí mi bylo volně šího prostranství; i protlačiv se skrze zástup shromá: děný u vrat žaláře, spěchal jsem ouzkou uličkou „de Verdugo“ do prostrannější ulice „de los Estudios“

6. Náměstí de la Cebada.

Ulice de los Estudios vede přímo na náměstí de la Cebada (ječný trh), kde v Madridě odbývají se popravy. U prostřed tohoto prostranného čtverohranného náměstí nalezá se pěkná studně s výtryskem, okolo níž dřevěné boudy stojí, kde pomorandče, květiny a jiná ovoce se prodávají. V den popravy musejí se některé z těchto bud odkliditi, a na jejich místě zrovna proti studnici postaví se šibenice v stejné linii mezi dvěma kostely, ješto ve Španělích ustanoveno jest zločince vždy mezi dvěma kostely spravedlnosti dávati za oběť. Po levé ruce, vyjdeš-li z ulice toledské, stojí kostel sv. Millana, po pravé ruce naproti tomuto kostel sv. Jana. Při kostele prvním stojí socha nehrubě dobře tesaná, jenž představuje svatého Millana, majícího palmovou ratolesť v ruce, a sťatá hlava leží mu u nohou.

Horka neboli šibenice byla hned ráno postavena: jest to silný trámec položený a upevněný na dvou sloupech prostopadě stojících a do země pevně zaražených. K příčnímu trámu přistaveny byly dva řebříky; okolo postavila se setnina granátníků do čtverohranu, a dále za nimi byly ještě jiné stráže rozstaveny, aby lid až k samému vojsku se netlačil. Mimo to rozstaveno bylo též oddělení granátníků na koních podlé samých domů. Diváků nenasehnalo se příliš mnoho, tak že pohodlně sem tam přecházeti jsem mohl. Přistoupil jsem téměř až k samému čtverohranu vojska; průvod již se vnitř nalezal a okolo šibenice postavil. Pozoroval jsem tam též množství mladých vojenských důstojníků všelikého ozbrojení; tuť přednost dává jim důstojenství jejich, že sem blíže přistoupiti smějí, aby lépe dívati se mohli.

Zatím kat, posadiv se na trám, chystal a upevň val provazy; zločinec, sleza s osla, sklesl na zem u s mého řebříku; kněz Antonín pojal jej v své náručí, když se opět zpamatoval, poslední zpověď od něho v slechl, což v jazyku španělském v případnosti takové slove reconciliarse.

Hluboká tichost panovala po celém náměstí. Zahl dnul jsem ještě jednou tvář zločincovu, bledou jako stěn Bratrstvo víru a lásky zastřelo černým florem veliký kří který před průvodem nešen byl. Co dále dělo se, nech tuto vypisovati, aniž mi možné bylo patřiti na hlav čin této popravy. Že vykonána jest, oznamoval truchli zvonů hlas na kostele svatého Millana.

Kněz Antonín, který byl po druhém řebříku ub hého hříšníka, jej ustavičně těše, doprovázel, učinil p tom na lid s téhož řebříku krátké a povzbuditelné k zaní. Nevyslyšev nábožná napomínání jeho až do kon dal jsem se ke kostelu sv. Millana, kdež v stínu hled jsem ochlady; nebo slunce náramně toho dne peklo, mozek můj bez toho byl rozpálen. Ode dvéří kostelní viděl jsem, co ještě dělo se na náměstí. Hrůzoplná p prava byla vykonána; vojsko řad za řadem odcházel před ním odebíral se kat se svým holomkem a osle jda přímo do karcelu de Corte, kde před shromážděný za tou příčinou alkády, jak to od starodávna obyčej jest, sám na sebe žaluje, že člověka zabil; potom žád aby mu vina ta byla odpuštěna a potvrzení toho písem dáno, kterážto písemnost tu chvíli se mu vyhotoví. Odtu se odebrav, přítomen byl mši, kterou bratrstvo podotče za utraceného v kostele sv. Kříže čísti dává. Tamt i všickni bratří odešli v tomže pořádku, jak byli přišli, jen jeden chyboval mezi nimi, jehož byli průvodčími.

Lid pomalu se rozcházel, u horky zůstali jen dva vojáci na stráži. Na blízku ledakde zpívali slepí a žebráci písničky o utraceném, jež okolojdoucím prodávali. Ostatní dobou dne obchod a živnost na náměstí tom konala se tak jako před tím, a jako by nic nebylo se přihodilo; jediné pozorovati bylo, že pověrčivé mladé ženštiny toho dne v těch boudách nejvíce pomoranče kupovaly, které nejblíže šibenice stály.

Angličané v cizích zemích.*)

Vypravování Angličana.

Obraz první.

Vůbec se praví, že za starodávných časů, k jediné anglické panstvo jezdívalo do cizích zemí, jané naši lepší požívali pověsti, nežli nyní, a že, v jíc onu bul-doží zuřivost, dle slov Smolletových, druhdy na celníky, pohraničníky a městské stráže s řovala, my opravdu slouli na pevné zemi lidmi pořá Já však, ať pravdu povím, nejsem toho mínění. Ani t jak paměti vykazují, nebyl anglický milord o vla nynějšího Londýnského krejčího, cestujícího po E který též zhusta anglickým milordem se nazývá a kového vydává. Ano beze všech přirovnání musíme dáti té pravdě, že není města ani městečka na zemi, jež by pravdivě vzdělaný Angličan směl nav neobávaje se, že tam nalezne některou z těch ných karikatur, za které jest se styděti, a které t urážku jsou národní slávě. Podívejte se do Kalé Buloně, anebo kamkoli vám líbo, a pohleděte na

*) Česká Včela 1835 str. 3 a násl.

šerné figury, jenž tam honosí se jménem anglických vzdělanců a šviháků! Patřte, probůh, na jejich vyhrnuté anebo spuštěné klobouky s velikánskými střechami, na přepodivný kroj jejich šatu, na jejich vousy a balousy, na jejich podšitost větrem, hrubost, prchlivost, a považte jenom, že tato chasa, jejížto oděv a způsob netrpěl by se ani v hospodách Kovent-gardenských, jmenuje se před dobrými lidmi, nebývalými v Angličanech, nynějším vzorem vzdělanosti a vkusu zámorských Evropčanů! Jeďte, pravím, do kterékoliv země, a buďte ubezpečeni, přihodí-li se kde něco nejvejš neobyčejného, nejvejš směšného a bláznovského, zajisté od Angličana to pošlo. Dává-li kdo životem svým pohoršení, ano i samým Vlachům, zapomínaje na všecku slušnost a mravnost: bývá to obyčejně syn té země, která tak velice se honosí mravy svými a nábožností. Jestliže která ženština liší se od druhých povolováním sobě v plzkých řečech, anebo neskromným chováním: můžete tudíž domnívati se, že ona pochází z té přestoudné a čistotné země, kde i pantalony, tato ovšem slušná a vší urážky prázdná částka oděvu mužského, neslovou našim ženám a sestrám jináče, leč věcí nepojmenovatedlnou (inexpressibles). Anglia v hostinství a Anglia doma — jsou dvě krajiny tak rozdílné od sebe, jako Kamčatka a Haity. Angličané obojího pohlaví a všech stavův jako naschvále snaží se celému světu dokazovati, že mění srsť zároveň s podnebím, a že, slušně se chovajíce v Mytheru anebo na Flit-strýtě, mohou tropiti všeliké hlouposti a titvornosti na polích Elysejských, v Koliseum, anebo u mříží letního sadu v Petrohradě. Věru, stálo by za to, několik historií o našich krajanech, jakožto památníky jejich bláznovství na oněch místech uvesti do veřejných spisů, kde aspoň metla všeobecného

soudu jich by se dotkla. Tuto podáváme jeden ze sta příkladů podobných, ručíce za jeho hodnověrnost.

Napřed ale maličké připomenutí. Myslím, že vám známo, kterak do počtu tisícerých hloupostí, jimiž vynikají cestovatelé naši, patří také vášeň jejich dotírati se k osobám, jež oni za vyšší a urozenější sebe považují. Pošetilost ta přirozena jest dílem celému národu anglickému a silně se vyskytuje i ve vlasti naší: všecko to vám zajisté známo, — to snad ale jest vás tajno, na jaký až stupeň vzrůstá sprostáctví to v cizích krajích k obecnému jinozemcův obveselení, a jak často měšťáci naši a venkovští džentlmenové (gentlemen) buď posměch buď potupu si utržují. To-li vám známo není, tedy poslyšte.

Od roku 1815 usadila se v Paříži vzácná rodina anglická, — vzácná totiž v té míře, v které toto přídavné slovo přidává se rodinám, o nichžto lze se domnívati, že nepocházejí z matné krve, a že nemají kapsy docela prázdné. Záležela z jednoho džentlmena, z jeho ženy a dvou dcer. Džentlmen byl čistý, dobromyslný muž, a k tomu nejponíženější služebník své manželky, kterážto, promrhavši jmění jeho rozkošným způsobem v Angličanech, převezla nevinnou oběť svou do Francouz, by ostatek mohovitosti zachráněn byl včasným spořením. On sice i v Londýně málo čeho si všímal a málo čím se zanášel, kromě tlachů a pletich té čtvrti, v které přebýval. Jemu u př. lépe známo bylo, než komukoliv jinému, kolik jiter polnosti má který soused, jaké má půda vlastnosti, a z kterého času stala se jměním toho, jemuž nyní přináleží. Mimo to uměl také pověditi, kde veselejší bývají besedy, zdali u lorda Bombasta anebo u vikonta Troppingtona, a kdo více naděje má na titul vévody neb hra-

ște, sir Jan Stefast anebo sir Tomáš Freebuter. Ač ębyl nikdý příliš ončinlivým úředníkem, byl-li k čemu 'ölen od obyvatelů okrsku svého, počínal sobě přece ;dycky spravedlivě a poctivě, raduje se druhdy spokoně z náklonnosti jejich, a vyšla-li kdy na jevo nějaká oupost aneb křehkost, tedy ne on toho vinu nesl, ale ınželka. Takovémuto džentlmenu, po přesídlení se do ıříže, potřebí bylo toliko dověděti se, kde by se dopídil glických novin, a příhodné partie whistu: uspořádav ;o dvě důležité věci, téměř vším sebe dokonale zaopal k rozumnému ukrácení času a k společným rozmlum. Jinák ale to vyhlíželo s paní Broutonovou (Browı), která přivykla v Londýně k obědu pokaždé aspoň Inoho lorda uloviti, která neustála v snažení svém, kud nepřivábila na bál do domu aspoň baroneta, jeto srdce nejvejš okřálo, spatřovala-li sebe mezi hraty, kavalíry a siry, jako dáma v řadě adutů, ano tuť ltala jí i naděje, přijíti polehoučku v známost s védami anebo samými princi! Ona nepila, nejedla, ani a nezamhouřila, dokud nedostala se i v Paříži do té leje, kterou ke svým jízdám soudila býti nejvýhodnější. ıjal se byt s pěkným večeřadlem a dvěma prostrannými skvostnými hostinskými pokoji. Pravda, komnaty byly sti bídné, — ale kdož vidí komnaty! a samému-li panu 'outonovi dostala se v podíl pouhá komůrka, což na m, ješto pan Brouton byl skutečně takový dobrý mu'ěk, jemuž vše bylo vhod, strč ho kamkolivěk! Vzali dobrého kuchaře, a na půl léta najali koně do koru; co se týče druhých šesti měsícův, nebylo nikomu ba věděti, kde a jak žije po ten čas vzácná rodina; ε jezdili jsou na svých, přestávali na kuchařce a na iné světnici na venku. Po těch přípravách hotova byla

paní Broutonová pustiti se o závod v hlučném fr
ském hlavním městě. Aby nabýti mohli pořádn
mendací u vyslance, pan Brouton, který po tu dob
se svých příbuzných, hlásil se ke straně Whigův,
přislíbiti hlasu svého i přímluv při volení za de
ného siru Karlovi Tornspitovi, kandidátu z téhož
ství strany torické, synu lorda zástupníka, jenž by
cem paní Karoliny Hudsberové, ženy vyslancovy.
příčiny lady Karolina, jak na vznešenou dámu
patří, brala veliký podíl na osudu svého příbuzn
zvláště z těch dob, co volení to ještě jaksi na
bylo, snažila se též Broutonovým v Paříži všeck
kazovati zdvořilost, kde tehdáž nalezal se také sir
Tornspit. Hřích bylo by prominouti takovéto příle
sir Karel Tornspit a lady Karolina Hudsberová
a směle byli pozváni k obědu, — a nepohrdli! Pan
tonová rozuměla dobře, oč se tu jedná, ale nahlíž
a sice důvodně, že i ona dostala se na schůdnější
Tentokráte arci nemohla ještě nikoho více pozva
by vyrovnati se mohl nadřečeným hostím, a pozva
koho nehodilo se k politice, jaké paní Broutonová
manžel na ten čas šetřiti musili.

— Fanny, ty víš, že dnes večer jsme pozván
slanci: chovej se šetrně k mladému knížeti Tol
skému; on nepochybně vezme tě k tanci, a jestli
tedy pozvi jej k nám k obědu na pátek spolu s vysl

— A ty slyš! vece dále paní Broutonová, o
se k muži svému: povšimnul-lis sobě toho vysokého
který vždy na pravo v druhém pokoji stává u k
Jest to francouzský vévoda Duc de St. Germain;
k němu, a dej se s ním do rozprávky — což to
bude zatěžko — pak podotkni náhodou, jaký přemi

jest náš vyslanec, a odcházeje od něho, řekni jako z vlastního namanutí: „Nebylo-liž by líbo Vaší Osvícenosti spolu s ním v pátek poobědvati u nás?“ Pamatuj si dobře, v pátek!

Pan Brouton, jenž byl přivykl k poručením takovýmto, a jsa mimo to člověk staromodný a prostosrdečný, vyplnil, co mu bylo poručeno, ješto mu ani na mysl nepřipadlo, jaká to opovážlivost zváti neznámého člověka k obědu, a k tomu Francouze. Zdvořilý však pán tento, vzpomenuv si, že druhdy u vyhnanství viděl kdesi toho anglického podivína, přijal pozvání jeho, odpovědě krátce: Je serai charmé! — Mis Fanny nebyla tak šťastna ve svém předsevzetí. Srdce knížete Tolsťakovského obíralo se tento večer novou herečkou, a protož zůstávalo nepřístupno všem jiným skromným půvabům. Konečně přiblížil se ustanovený pátek, osudný den rodině Broutonské. Vyslanec nemohl přijíti, jsa příliš zaměstnán odesílkou důležitých dopisů; sir Karel odejel na honbu, a tak veškerá společnost mimo všecko nadání a usilování vzácné rodiny obmezena byla na dva hosti, lady Karolinu a vévodu de St. Germain. I já byl pozván k obědu, ale teprv pod večer přišel jsem na navštívení, a jaktě živ nezapomenu onen radostně roztržitý a roztržitě radostný pohled paní Broutonové, která, sedíc u fortepiána mezi dvěma obětmi svými, podobala se pavouku, radujícímu se z polapení dvou velkých modrých much, ačkoliv sám neví, co s nimi začíti má.

Toto poloviční nepovedení se po žádosti v pozvání hostí bylo přece k velikému zisku paní Broutonové. Lady Karolina Hudsberová a vévoda de St. Germain, jsouce oba znamenité osoby v jistém způsobu, domnívali se pro sebe, ten, — že paní Broutonová jest nejsrdečnější pří-

telkyně manželky vyslancovy, a ona — že vévoda oć dávna musí míti známost s rodinou Broutonskou, aı opravdu, dle pravidel slušnosti nemohl nikdo jiný, lı důvěrný přítel, pozván býti k takovémuto soukroméın obědu. Známost tedy tohoto večera posloužila paní Broı tonové a dcerám jejím za pohodlný můstek, po něn dobře se dalo přejíti do francouzských společností. Pı zději pak bývalo v pokojích hostinských a u tabule toli ušlechtilého lidu, koliko jen srdce paní Broutonové rı čiti mohlo.

Dcery paní Broutonové byly opravdu velmi příjemı a hezké dívčiny; a jestliže nebesa by jim byla popřá trochu lepší maminky a jiného vychování, nebylo by zı jisté příčiny ani k nejmenší hanĕ. Tak ale všecka výbo: nost jejich záležela v tom, že leda bylo zpívaly, pěkı tancovaly, čistě po francouzsku mluvily, a k tomu i polı vičně po anglicku, — kteroužto vlastností i paní Broutı nová nemálo se honosila, ač podlé rodu svého nemě: příčiny to činiti. Na těchto vlastnostech ovšem by přı stávati mohly blahovzdělané dívky v jiných okoličnostecl ale podivnosti a zhrdilost matčina byly jim velice ı škodu. Moudrému pozorovateli těžko bylo zdržeti se c smíchu; leč dobří známí a čestovaní cizozemci pomal přivykali jsou i k těmto podivným obzvláštnostem, ar pro své pěkné pokoje, dobrého kuchaře, pro hezoučl dcerušky a mírného, whist milujícího muže dům Broı tonův brzo slynul v Paříži, ano jakožto sbor francou: ských ušlechtilců také navštěvován byl samými Angl čany a od nich vysoko vážen. Paní Broutonová dosáhl cíle svého. Pravda sice, že všickni považovali ji za sprı stačku, však v domě jejím scházel se všecken tak nı zvaný pěkný svět, a na tom jí bylo dosti. Z ní, jak

vůbec všem takovým děje se, tropili sobě smíchy i ti, kteří čest jí prokazovali návštěvami svými; však toho ona nepozorovala, anebo nechtěla pozorovati, vynakládajíc všecky ducha svého dary na to, jak by dcerám svým příslušných ženichův mohla získati. Protož bedlivě zkoumala a vyptávala se na každého nového hosta, jinák-li vhod jí byl zevnitřním způsobem a chováním, i slyšela-li, že bohat jest, anebo v hodnosti nějaké, anebo z vyššího rodu, tu ze vší síly starala se v bližší a stálejší vstoupiti s ním známost.

Tak uběhlo rychle pět let; ale za ten celý čas nikdo se nehlásil, kdo by vysokým požadováním paní Broutonové byl za dost učiniti mohl. Najednou dalo se slyšeti, že přijel do Paříže znamenitý cizozemec. Pan Karlton, tajemník u anglického vyslanectví, vypravoval paní Broutonové, že nazývá se vévoda ze Sajdlic-Pudru, *) že jest muž v nejpěknějším věku, kadeřavý, černovousatý, s nosem napolo řeckým a pololatinským, očima a tváří že zajme na první pohled, ač v nich trochu melancholie pozorovati se dává. „Ovšem — mluvil dále pan Karlton — pošmournost ta snadno se dá vysvětliti neštěstím, které ho nedávno potkalo. Manželka, vroucně od něho milovaná, uchvácena mu byla časnou smrtí, i přijel tedy vévoda ze Sajdlic-Pudru proto do Paříže, aby se povyrazil, a dílem také proto — mluvil tajemník dále s vážnou tváří — aby velikou tu ztrátu si vynahradil; neboť nemyslí svůj vznešený rod nechati bez potomka!“

Jaká to nešťastná příhoda! vece mis Fanny.

— Jaká to zajímavá osoba! dí mis Karolina.

*) Sejdlicovy prášky (Seidlitz Powders) prodávají se v apatekách.

— A jest pan vévoda bohat? tázala se paní Broutonová.

— Nesmírně — odpověděl tajemník. Pomysletež, paní Broutonová, dům jeho polokrálovský!

Paní Broutonová pokynula hlavou, znamenajíc tím své přisvědčení.

— Sajdlic-Pudrové pocházejí z jednoho kmene se Stampfpfropfery, kteří se píší od Wolfenfangrů, kteří vedou rodopis svůj od Fuksprelův, jenž v desátém koleně stýkají se s Babenberky, jak to vše Vaší Milosti nepochybně známo jest z Gothajského almanachu. Co zas jeho bohatství se týče, můžete sami posouditi, řeknu-li, že hlavně záleží v dobývání z hor toho předrahého léku, který má jméno vévodovo, a který rozšířil toto slavné jméno po všech evropejských farmakopejích.

Paní Broutonové líbil se zvláště konec této řeči, ponévadž tu zaznělo jí do sluchu nepovědomé slovo, jež ona také v Gothajském almanachu hledati si umínila.

— Hrává-liž on také whist? tázal se otec.

— A nepochybně také valsuje? tázaly se dcery.

— Přijímá-liž on pozvání kam k obědu? ptala se matka.

— Posavade málo k tomu jeví náklonnosti, odpověděl jí pan Karlton. Vévoda příliš mnoho obírá se naukami, a sám v sebe jest pohřížen. Chystá se nyní vydati spis, kterého Goethe, s dovolením jeho, použil k Faustu svému, jenž jest nepatrnou částkou v tomto podivném románu. Kdokoliv něco z díla toho četl, rozpráví o něm jako o divu u veškeré staré i nové literatuře. Jsa takto zaměstnán, a cestuje tím úmyslem, aby se oženil a povyrazil, nejezdí on nikam, není-li přesvědčen, že by tam mohl začíti příjemnou srdci známost, anebo že by se

bezpečně poobveselil. Vlastně on vzdaluje se vší společnosti, a dávaje mi svobodného k sobě přístupu, činí to jen proto, že strýc můj míval někdy společně jednu a tuž milenku s bratrem jeho, což prý, jak on zdvořile a žertovně nejednou se vyjádřil, dělá mezi náma jakési příbuzenství.

Při těchto slovech panny Broutonky se zapýřily, a paní Broutonová, potřepavši pana tajemníka na rameno, připomenula, by lepší pozor dával na svůj jazyk. Předsevzatý outok na vévodu ze Sajdlic-Pudru odložila prozatím na jinou příhodnější dobu, dříve zkoumati a přezvídati zamýšlejíc. Toho dne však bylo hostí u paní Broutonové více než obyčejně, a nebylo téměř o ničem jiném mluveno, než o vévodě ze Sajdlic-Pudru: kdo jej viděl, kdo o něm slyšel, ano kdo slyšel též o velikém jeho černém medvědu, jejž on krmí jedině mraženým a suchary. Nikdý zvědavost nevystoupila v ženské mysli na tak vysoký stupeň, jako u paní Broutonové a dcer jejích.

Na druhý den ráno, dívajíce se z okna na královskou ulici, uzřely mimo jeti pana Karltona na krásném arabském koni. Kůň ten byl na div pěkné postavy, ale mnoho pěknější byla barva jeho. Huba a dolejší díl hlavy byly černy jak uhel, uši též, hříva a ocas barvy žemličkové, a tělo celé bílé — bez poskvrny. Dámy chtěly obrátiti na sebe jezdcovu pozornost, ale nepovedlo se; teprv pod večer s ním se opět viděly.

— Na čím jste to překrásném koni jeli dnes zrána?

— Já na koni? — Nepamatuji se, že bych... Ach! pravda, to byl běhoun vévody ze Sajdlic-Pudru.

— Jaká to podivná srsť!

— Pochází z jeho hříbárny, a má nyní v Paříži dvacet takových koní; všecky vychovány jsou v jeho

rudníkách, a kromě šťávy z rostlin ničeho do huby ne[illegible]berou.

— Považte si to, maminko, jaké divné nápady m[illegible] tento vévoda ze Sajdlic-Pudru: medvěda krmí mražen[illegible] a suchary, a dvacet broňů s černými hubami a ušim[illegible], žemličkovými hřívami a ocasy, nejedí nic jiného než[illegible]li šťávu z rostlin!

Nazejtří ráno pan Karlton, neunavený v službě pan[illegible]a vévody, přítele svého, jel opět okolo oken, a sice u v[illegible]e-likém kočáře, maje před sebou truhlík nejkrásnějších vo[illegible]n-ných květin. Tentokráte on povšímnul sobě našich d[illegible]n, jenž, smějíce se, ptaly se ho, co znamená tato projíž[illegible]a.

— Vezmi ďas toho vévodu! odpověděl tajemní[illegible]: u všech všudy, on mne tak očaroval, že sám neví[illegible]n, čeho bych mu k líbosti neudělal! nyní provětrávám je[illegible]no květiny.

— Vy provětráváte jeho květiny?... Šašky! zv[illegible]o-lala mis Fanny.

— Pozbýváte rozumu! vece mis Karolina.

— Jest to sice dlouhá historie, pravil tajemník, blí[illegible] že se k oknu, které nebylo tuze vysoko: líbo-li však vá[illegible]m poslyšeti...

— Ach, ano! vypravujte! zvolaly najednou obě dívči[illegible]y.

— Dobře, tedy vězte, že když umřela vévodova ma[illegible]n-želka, on neměl ani obrazu jejího. Potřebí bylo, zao[illegible]a-třiti sobě něčeho pro upamatování — a hle, tu poetic[illegible]á mysl jeho připadla na to, že nižádnou jinou věcí ne[illegible]ze tak jasně a živě vyobraziti smyslům dokonalosti její, a přiváděti je tak mocně na paměť, jako blahovonným k[illegible]í-tím, bedlivě a uměle rozsázeným vedlé sebe. Truhl[illegible]k, jejž tuto vidíte, jest vyobrazením vévodkyně, a vévo[illegible]da *všude jej vozí* s sebou; mimo to vyskoumav přeoutl[illegible]ými

nysly a hlubokým uměním svým, že všecky ženské rostny, jakové zajisté jsou i tyto, vyhledávají ustavičného)obveselení a zábav, by vůni svou podržovaly, každý ən za pěkné povětrnosti posílá on jich za bránu dýıati čistým vzduchem a shledati se s příbuznými a přílkyněmi svými. Poněvadž ale komorná, jenž obyčejně rjíždívá s nimi, dnes se rozstonala, a sám vévoda zaıt jest spisováním: požádaltě mne, bych vyjel s nimi ı procházku.

— O pane tajemníku! vy sobě z nás žerty chcete opiti! řkou jednohlasně obě dívčiny. Jaktě živ nikdo əslýchal o portretu z květin. Umíte hezky vymýšleti; iak my nevěříme tomu!

— Žerty že tropím? dí tajemník, divě se této náítce velmi opravdově. Optejte se paní mateře: o těchto ścech nikdo nečítal více než ona.

Paní Broutonová pokynula hlavou.

— Račte se jenom optati paní mateře: zdaliž ze větin neskládají písně, nepíší psaní, nedávají serenády, Řekách, v Němcích, v Marokkánsku, v Mesopotamii?... ortrety pak ze kvítí jest věc až tuze obyčejná; celá śžkost záleží v tom, by vybíralo se podlé nejmožnějiho souhlasí. Kdokoliv znal osobně vévodkyni, každý přivědčiti musí, že tento květníček podává nejčistější její odobu. Ostatně, můžete se samy pozeptati na to i véodu, líbo-li vašnostem dnes podívati se na Elysejská 'ole, a — příhodno-li — s největší ochotností chci vám ej představiti.

Ponavržení, jakož bylo lze se nadáti, i hned bylo přiıato. Mysli dívek tudíž zaměstnány byly krojem a šatem, který by nejlépe se hodil k líci, a rozprávka najednou se přetrhla.

Již ony na Polích Elysejských. Čekajíce první ho[illegible]dinu, patřily dychtivě na každého mužského, který zda[illegible]leka zdál se jim býti kadeřavým a černých vousů; mez[illegible]i uplýváním hodiny druhé též ony nedočkavě ohlížely s[illegible]e po tajemníku; poslední hodina prošla střídavě mezi reptá[illegible]ním a beznadějností.

Mis Fanny se domýšlela, že tu pana Karltona stíž[illegible]í bude; mis Karolina činila závěrek ten, jestliže vévod[illegible]a nakloněn k melancholii, tedy lépe bylo by se hodilo způ[illegible]sobiti toto shledání v některém osamotnělém místě Bulon[illegible]ského lesíku. Paní Broutonová napomínala jich, by netra[illegible]tily trpělivosti, ješto netrpělivost škodí žaludku, a dobr[illegible]é zažívání dává prý zdravou tváři barvu.

— Ach, ten ošemetník! zvolaly všecky tři dámy je[illegible]dním hlasem, ale oči se jim od radosti leskly, když vrátn[illegible]ý podal jim lístek od pana Karltona, a v něm pěkničkou bi[illegible]letku, na níž bylo vyryto jméno vévody ze Sajdlic-Pudru [illegible]; v koutku pak drobným písmem bylo připsáno: Hôte l de Castille, — nepochybně vlastní rukou vévodovo[illegible].

Tázaly se i hned vrátného na pána, jenž tu zane[illegible]chal ten lístek, a v jakém přijel kočáru.

Zpravil je toliko, že u vrat zastavil se skvostn[illegible]ý kočár, a že myslivec v drahém oděvu se ptal, doma-[illegible]li jsou paní, načež uslyšev, že doma nejsou, nechal tu lístek[illegible].

Pan Brouton obdržel tu chvíli rozkaz, odebrati s[illegible]e na druhý den do Hôtelu de Castille, a uvidí-[illegible]li se s vévodou, pozvati jej k obědu, kdy jemu bude ne[illegible]příhodněji.

— Le prince n'est pas chez lui, — pravil švejcar — mais son ours y est. *)

*) Vévoda není doma, ale medvěd jeho jest.

— Odevzdej tedy tento lístek a vyřiď mou hlubo-úctu, dí pan Brouton poněkud roztržitě.

— Vévodovi čili medvědu? tázal se švejcar, usmí-se a klaněje se velmi zdvořile.

Pan Brouton již neslyšel, co pravil. Potřebí bylo poraditi se s panem Karltonem, jak by nejlepším ·bem státi se mohlo pozvání vévody k obědu.

— Nebude-liž on to považovati za dotěravost? na-ıla paní Broutonová.

— Mám za to, že nebude! řekl pan tajemník, při-je sobě bradu, jako by přemejšlel. — Nemějte o to : péče, já sám tuto věc za vás obstarám. Máte tu uce kalendář? Vévoda neobědvá nikdý v hostech, dyž měsíc jest v ouplňku!

Podali mu kalendář: ouplněk připadal na pozejtří, emník přislíbil, není-li vévoda již jinde pozván, což á za půl hodinký dověděti se, tedy Jeho Osvícenost obědvati toho dne u paní Broutonové. — Dříve však, l dále, nežli pozvání učiníte, připomenouti musím, ı jest host příliš opatrný, a vždy žádá napřed vi-rejstřík těch osob, s nimiž mu jest býti při hostině.

— O, když jenom sem vévodu dostaneme! zvolala Broutonová u vytržení. Spište sami jména všech zvete sami, koho Vám líbo!

Za hodinu vrátil se pan Karlton s návěštím, že vé-poslal omluvit se u jednoho znamenitého kamčat-ı dvořenína, který soukromí žije v Paříži, a že ji-; přijede k obědu k Broutonům. Pan Karlton při-i rejstřík osob, kterých pozvati by náleželo, čině om hlavní výminku, aby zachovali při sobě jako ve-:ajemství příjezd ten k nim vznešeného cizozemce, že by mu mnoho mrzutosti způsobili v jiných do-

mech, kam též byv pozván, neráčil přijmouti pozvání. Uslyší-li tedy vévoda — pravil dále tajemník — že n… komu z nezvaných se povědělo o jeho vás navštívení, u… šťuji vás, že i hned domů se vrátí, a byť i na polov… schodů vašich měl se nalézati.

Po dva dni následující každý mohl pozorovati zvláštní výraz radosti a spokojenosti na tváři a v očích třech dám a pan Brouton stuloval tak vážně ústa, že by snadno jinák-li by smýšlení jeho politické nebylo dobře známo, vzbuditi to bylo mohlo pozornost Pařížské policie. Přiblížil se konečně osudný den: tázali se pana Karltona, není-li mu povědomo, která jídla Jeho Osvícenost zvláště rád jídá.

— Ješto sami se o tom zmiňujete, vím opravdu a povím! Za největší lahůdku on pokládá polívku růžovou a koláčky z květu milosti, ano tyto dvě věci jsou téměř jeho každodenní pokrm.

— Růžová polívka a koláčky z květu milosti! zvolala z podivení paní Broutonová. O tomť jaktě živa ničeho jsem neslýchala!

— Rád věřím, že jste neslýchali — dí pan Karlton — a snad ani váš kuchař! Jsou to královské krmě a dědičné v domě Sajdlic-Pudrův. V Němcích co nejpřísněji sprostému lidu jest zapovězeno jídati růže, anobrž i k nim voněti, a na vlastních panstvích vévodových, kde s poddanými právě otcovsky se nakládá, opovážil-li by se kdo strojiti anebo jísti růžové polívky aneb koláčků z květu milosti, tedy ponejprv by ho vsadili do vězení na tři léta, za druhé přestoupení poslali by ho na deset let na galeje, a po třetí by ho oběsili bez milosti. Nehledíc na to, tento druh krmí tak jest vábivý, že i po *přestání první* pokuty nikomu nelze zdržeti se, aby opět

ému nepodal se pokušení a neuběhl do druhé i třetí okuty. Poněvadž ale pochybuji, že by vévoda ráčil tamství těchto jídel zděliti kuchyni vaší, dovolíte-liž, aby to krmě přinešeny byly k vám z jeho vlastní kuchyně?

— Nejsem proti tomu, a veliký vděk mi učiníte! avila paní Broutonová: ale považte sami — jísti růže květ milosti!

— A čemuž nejísti? Mám za to, že ony více jsou chuti, nežli hříby a tartofle, nežli hnusné podobou ou žáby a hlemejždě, o kterýchžto výborných jídlech diné náhodou známosti jsme nabyli, kdežto za příjemost růží a květu milosti jeden smysl ručí druhému. daliž! nebylo ucho — a vám to, milostivá paní, zajisté ovědomější věc jest, nežli komukoliv jinému! — zdaliž, ravím, nebyl sluch vynalezcem pověstné Římské krmě ze slavičích jazejčkův? Právě tak vštípil nos Sajdlic-Pudrům dědičnou náruživost k růžovým polívkám a koláčkům z květu milosti.

Sjížděli se hosti, přinesli polívku a koláčky, přišel i pan Karlton. Když odcházel od vévody, tento právě ostřihoval a upravoval sobě vousy, a každou minutu možná bylo nadíti se jeho příjezdu.

V společnosti jedna byla o něm rozprávka: jedněm se zdálo, že viděli jej s dýmkou u okna; druhým, že slyšeli jej hvízdati, jdouce okolo domu; ale nikomu nedostalo se cti, osobně znáti se s panem vévodou, kromě tajemníka anglického vyslanectví, pročež na něho obráceny byly oči všech, kdykoliv kočár za kočárem zahrčel v průjezdu.

Paní Broutonové, dceruškám a domácímu appendixu každá žilka hrála v těle z radosti a netrpělivosti. Nadarmo chtěly to utajovati před ostatními. Již ale celá

hodina minula přes ustanovený čas k obědu, a všichni, kromě pana Karltona, zdáli se býti znepokojeni nepřicházením vévodovým. On sám jediný byl dokonale pokojen, dokonale přesvědčen, že žádná překážka nezdrží jej od přijití.

— Možná, že něčím se trochu zameškal, jakož často se mu přihází: snad obdržel nějaké důležité listy, anebo snad skončuje odu neb jinou báseň, čímž on obyčejně bývá zaměstnán, ruce sobě umývaje. Ostatně, nebude-li tu brzo, mohlo by se zatím sednouti k stolu; co všeho týče se jeho příjezdu, v tom ohledu každá péče jest veskrz zbytečna.

Zatím šel tu a onde úsudek za úsudkem. Medvěd, mražené a sucharky, koně a z rostlin šťáva, vévodkyně a portret z květin, růžová polívka a koláčky z květu milosti, všecky vévodovy podivnosti, a potom samo divné to jeho jméno, vše to bylo jedno po druhém předmětem rozprávky.

Jakkoliv oni ale za hodnou chvíli hlučně rokovali o jménech na tvrdo a na měkko, a jakkoliv oni rozbírali vévodovo jméno, divíce se jemu, konečně přece divení to sešlo na jiné, a sice, proč asi tak dlouho nepřijíždí. Když pak starý hrabě Soysson po druhé již počal sobě stěžovati na křeče v žaludku, paní Broutonová byla přinucena rozkázati, aby jídla nosili, přísně poručivši, by růžová polívka a koláčky z květu milosti nenechaly se vychladnouti.

Jídlo na stole, hosti se usadili, — najednou všecky hlasy umlkly, všecky lžíce i s polívkou strnuly v povětří, an paní Broutonové podáno psaní na papíře šafránové barvy, a pod pečetí velikosti tvrdého tolaru, na níž, jak potom pozorovali jsou, vyryta byla krabička Sajdlic-Pudru

ejdlického prášku), kterou dva lvové ve svých tlapách ředi jsou.

— Bože můj! zvolal pan Karlton: toť jest vévodova čeť: zajisté se něco přihodilo! nelekejtež se, milostivá ní, a račte dovoliti, bych sám list přečetl.

Cit zármutku, pošlého ze zmařené naděje, naplnil srdce ní Broutonové, i jedva mohla vzdychnouti na znamení, dovoluje panu Karltonu rozpečetiti psaní a přečísti, ərýž přečta pro sebe psaní, vzchopil se a žalostně olal: — Stalo se, čeho jsem se dávno obával! — Nic jisté, leč veliká, nenadálá nehoda nemohlo zdržovati vodu. Mám-liž čísti?

Všemi hlasy odpověděno mu: ano! všecky uši na- ıvovaly se a naslouchaly...

„Vévoda ze Sajdlic-Pudru, k nesmírné své lítosti, může býti účasten štěstí, nalezati se mezi hostmi u paní outonové, proto, že medvěd, jejž tak velice miloval, usnul mu nos a roztrhnul mu s jedné strany ústa až ucho."

Netřeba připomenouti, že všickni, kromě paní Brou- vé a dcer jejích, i hned se dovtípili, že to všecko žert, ustrojený panem Karltonem, jehož sarkastický ávno znali, a který umínil sobě, pro vyražení svých učiniti zkoušku u přítomnosti jejich, jak dalece šířiti se lehkověrnost krajanů jeho, jsou-li zasle- ádostí, tak obyčejnou v anglické vlasti, plichtiti mezi urozenstvo, ať je to stojí, co stojí. Jak- ıakavý byl klam a patrné šašky pana Karltona, nohem níže pod tím zůstalo sprostáctví Brouto- jedva víry a míry k tomu lze jest najíti.

Ubohý vévoda! dí domácí paní se slzami v očích. mi ničeho dáti do úst, jak mě uleklo neštěstí jeho.

— Ústa roztrhnuta a bez nosu! — Nyní nechtěla bych jej pro celý svět! — tak uvažovala na mysli každá dcera zvláště pro sebe.

— Divná to příhoda! věru divná! — téměř pravdě nepodobno! — doložil pan Brouton, rozkrajuje krocana; ale těm Němcům každou chvíli něco takového se přihodí!...

Obraz druhý.

(Vypravování Němce.)

Zpropadení Angličané po celé Evropě uvedli u velikou lehkost jinák rozkošné cestování. Nemluvím však tuto o těch lordech, jenž s rozenou a nabytou urozeností svou své vláčející se světem paláce v kterémkoliv pevné země přístavu na odiv světu z korábu vyvážeti nechávají: titoť ovšem nepatří do počtu obyčejných pozemšťanů, alebrž aspoň do počtu polouhohů. Mám však na mysli jiný druh Angličanů, u př. lékárníky, kupce, kramáře, krejčí etc., jenž poněkud již ve své vlasti hezkého jmění nabyli, pak důstojníky vojenské o polovičním žoldu, pak něžné zamilované dušinky, jenž proti vůli rodičů svých vstoupili do stavu manželského, zkrátka, míním celé to hejno ušlechtilých nomádův, kteří všude a převšude jsou k nalezení, kteří všemu rozumějí, všecko lépe znají než jiní smrtedlníci, kteří do každé mody se hodí, ve Francouzích frýkasy a ve Vlaších makaronky jídají, při tom ale vždy po své anglické hovězině vzdychajíce, a nikdý zapříti nemohouce vlast svou podivným krojem, chůzí, tvářením, způsoby a smýšlením. Ješto by lidé tito v Angličanech v ledajaké krčmě, od nikoho ani pozorováni nejsouce, poseděli při slanečku a pintě piva, dává se

jim v zámorských našich krajích všude přednější místo, titulují se „von“, jako by všickni byli rodilí Vídeňáci, zapisují se do knih jako šlechticové, představují se u dvorů a t. d. Moudré hospodaření bývá hlavní pohnútkou, pro kterou opouštějí břehy albionské a přes moře se stěhují. Ztráví-li pak několik let v Němcích anebo mezi Vlachy, spořádají se tím dluhy jejich ke spokojenosti věřitelův, ano uspořují mnohdy i tolik, že sobě mohou hezký stateček koupiti, anebo nový obchod začíti vlastními penězi.

Měl jsem na stokráte příležitost pozorovati a zpytovati cestující Angličany z rozličných stavů. Společnost, s kterou jsem se posledně sešel, záležela z těchto osob: byl tu bojovník, který žil ve východní Indii a Kytaji, malíř, jenž za každý portret sto dukátů bral, hudební mistr, jenž ve vlastním kočáru jezdil po svých žácích v Londýně, malý, zavalitý líkárník, Irčan z Waterfordu, pan Blunt, krejčí z Birminghamu, Josua Israels, peněžník, tito dva posledně jmenovaní se svými paními. Jakkoliv sice přerozdílných od sebe povah byli pánové tito, v tom přece velice si byli podobni, že všickni veliké zalíbení měli v pěkných krajinách a přírodní kráse, že při každé příležitosti náramné skrblictví jevili, a přes to všecko ce než kdo jiný platiti musili, a že nemohli jinak udu- i v sobě tajnou tu náchylnost ke šťávnaté a z krve locela vyvařené hovězině.

Se šesti dobrodruhy těmito a dvěma dobrodružkama řečenýma sešel jsem se minulého roku v Tyrolích. naje s paničkami, jak sluší a patří, musím připome-, že oblečeny byly v popelavé plátěné kaftánky, a talony téhož způsobu, na hlavách měly slaměné střeklobouky, a přes ně zelené závoje. Pánové veskrz tentokráte výhost své staroanglické nádhernosti,

oblekše se v staroanglické ošumělé kabáty, buďto na loktech anebo pod páždí roztrhané; ostatně pak, kdykoliv kam přišli na hospodu, svěřen byl jenom dvěma z nich řečnický ouřad, kteřížto dosti dobře po německu švandrkovati uměli, ostatní nemluvili ani slova, což nižádnému neodrodilému Angličanu nepřichází za těžko, anebo nesrozumitedlně mumlali mézi sebou, překusujíce slova, což též velikého namáhání nepotřebuje. A při vší této opatrnosti — kdož by uvěřil? — přece všude hned na první pohled v hospodě byli poznáni, a často i já s nimi byl jsem přinucen v dvojnásob za všecko platiti, jakožto oud ctěné společnosti této. Přes to všecko ale přece pánům těm v ošumělých kabátech všude před jinými pocestnými přednost se dávala; oni dostávali nejlepší pokoje a postele, ano jednou, a sice ve Val di Ledre, ne bez pohnutí mysli pozoroval jsem, kterak těmto anglosaksonským potomkům na tabuli dán byl pěkný vykrmený krocan, ano v pokoji vedlejším do boty lití Germanové na hubených holoubatech přestávati musili. Již tedy pro tuto jedinou, v žaludku základ mající okolčnost jsou nám ostatním cestovatelům Angličané velmi na překážce, ať nic nedím o tom, o čem i sám lord Byron se zmiňuje, že hromady Angličanů, jako mouchy na pěkném obrazu, všude se hemží, kde jaká pěkná krajina neb vyhlídka, kde nějaké umělecké dílo, a že všude vytrhován jsi z duševního požívání krásy těmito šeplavými, breptavými, ach a ó! neustále vykřikujícími divousy.

Společníci moji prošli již dolinu Valtelin a v nepříjemném počasí prodrali se i přes Monte Stelvio, po této přepodivné cestě, která i Angličana nutí k podivení. Jednomu ze spolku toho skotivší se lavína zle posvítila, že do Glarusu jej odnesti musili, kdež na faře až do vy-

ıí zůstal. Bylo jim sice řečeno v Bormii, že není
o Stilfským příhořím tohoto času se bráti, oni však
ajíce na upřímné napomenutí, předce tamtudy se
dli, až s Ortelského čeřene po tyrolsku byli přivítáni.
Ačkoliv cizinci tito již po několik měsíců společně
cestovali a Šamunské oudolí, Savojsko a horní Vlachy
ızli, přece kdykoliv sešli se na oběd neb na večeři,
divné a nápadné činili vespolek otázky, jako by po-
:vé šťastná svedla je dohromady náhoda, a opět za
lik hodin měli se rozejíti. Zvláště onen bojovník,
okolo padesáti, nemohl nikdý s dotazováním přijíti
:onec, což nehrubě milo bývalo panu líkárníku, kte-
ı nedávno se oženiv všecku svou zdvořilost a pozor-
t věnoval své drahé, outlounké polovičce, a nerád
v tom-li mu kdo překážku činil. Bojovník náš byl
.vý zpytatel přírody, a za čas svého pobývání v ci-
dílech světa nashromáždiv si znamenité sbírky vše-
:h památností z trojí říše, ne velkobritanské, ale
lkopřírodní, pečoval stále o jejich rozmnožení a zve-
ıí. Kabát jeho každý opatřen byl šesti neb osmi
ıami, a tyto hojně byly nacpány, kdykoliv se na noc
ıtatním vrátil. Pak vyndával druhdy ne bez chlouby
'té poklady: myši polní, sisly, hudravky, hady, chrou-
byliny, kameny — všecko u veliké směsici. S prvním
m již býval v práci, tu stahoval, kostroval, vycpá-
v pořádek uváděl a ukládal do svých krabic, kdež
é anatomické nástroje choval, a kteréžto všecky věci
ísta na místo zvláště k tomu nějaký nosič mu pře-
ıl. Jindy celý den nebylo jej ve společnosti vídati, a
dnou přitovaryšil se k němu na lov takovýto pří-
ızpytatelský i peněžník Josua Israels, chovaje v sobě
kou schopnost k metallurgii, a chtěje nabýti lepší

známosti při tom o vrstvách země a hor, ješto byl též údem jisté společnosti, dobývající kovy v Americe na sehnané k tomu akcie. Toulky tyto oba spytatele velmi spřátelily, a peněžník, jsa muž velmi vlídné a ochotné povahy, často večer vyňav ledajakýs dárek z kapsy, jejž byl na svých cestách nalezl, neb utrhnul, anebo i koupil, s nesmírnou radostí poskytnul jej učenému a zkušenému krajanu svému. Při tom byl nejbohatší mezi námi všemi, a rád štědrotu svou dával na jevo rozdáváním mezi nás jemných havanských cigarek; v každém pak větším městě již očekával jej balík anglických novin, které potom s dychtivostí pročítal, a i nám sděloval: ostatně ale kabát jeho byl tak setřelý a ošumělý, jako ostatních spoludruhů, od nichžto lišil se jediné pěkně sebraným u rukávů okružím z tenoučkého kmentu, jež způsobem anglického džentlmena k černým hedbávným rukavičkám přihrnoval, a pak tím, že méně si liboval v jadrné hovězině za příčinou slabého žaludku. Proto také píval obyčejně po obědě salajkovanou vodu, a to nepochybně povzbuzovalo jej i k procházkám s přítelem bojovníkem. Tento nedostatek dobrého zažívání a splozovaná tím hypochondrie byly mu velice na ujmu v požívání na cestách naskytujících se radostí, a což teprv, dověděl-li se v městě kterém od svých obchodních přátel, že papíry v ceně padají: tu najednou celý svět neměl pro něho žádné vnady více, celé hodiny proseděl na jednom místě, zaryt jsa v myšlénkách, s odsmyknutými brejlemi s nosu na čelo, zíraje před sebe jako strašidlo dutýma očima, a vně sebe nikoho nepozoruje.

Přišedše do Verony, umluvili jsme se co nejdříve podívati se k jezeru Gardajskému. Našeho peněžníka neviděli jsme celý den, a teprv k večeři přišel do hospody

Londýnské věži“ (Torre di Londra), kamž jsme se uhostili. Dlouho již čekali jsme na něj. Na první od znamenajíce z obličeje jeho, že asi špatné ho ry došly o stavu státních papírů, střehli jsme se na řečí s ním a ponechali jsme ho v té rozmrzelosti. oliv večeře dobře byla připravena, nevzal přece pe-ík ani do úst, tvář jeho byla bleda, ano sám nás oval, že mu nanic. Líkárník a paní jeho, sedíce nej u něho, mezi jídlem pomrkovali na sebe, pomalu sedali dále od něho, a když bylo konec večeře, zdálo ako by jim kámen se srdce spadnul. An se po sále házíme, peněžník sám jediný zůstal za stolem. Tu pnul cosi líkárník krejčímu, tento bojovníku, a ten malíři, a všickni jaksi divně kroutili nosem. Ko-ě zdělili jsou i mně vážné tajemství, že totiž pan žník neobyčejný a nad míru odporný smrad vydává obe, a že nevědí, jak by jej měli o tom zpraviti bez ení jeho osoby. Paní líkárnice konečně ve jménu m byla požádána od muže svého, by tu věc se vší ostí oznámila paní peněžnici, což se i stalo.

Mistress Israels zbledla po tomto návěští. I přistou-tu chvíli k manželu svému, kterýžto, zabrán v my-ky, bez pohnutí na témž místě ustavičně seděl. Při-pivši pak, hned zase několik kroků ucouvla, a na její zřetedlně čísti jsme mohli, že sama již dávala pověsti o podivné vlastnosti manžela svého. I dí m se zvláštním zostřením hlasu, a její slova v an-ém jazyku měla cosi z míry truchlosměšného do , řkouc: „Israels, co se to děje s tebou? ty všecken skrz zapácháš umrlčinou!“ — Poněžník potuchlým n patře na svou ženu, u velikém poděšení zvolal: avda-li jest, co pravíš? tak-liž jest skutečně tomu?

Již hodnou chvíli i já cosi takového pozoruji. Dělá mi hrozně nanic, honem mne doveďte do postele. Ten puch jest předchůdce mé smrti. Každte hned přivolati ne lepšího lékaře v městě.“ Veškerá společnost byla tou nenadálou příhodou velmi zaražena. Štítíce se a litují nemocného, jejž zatím do postele uložili, rozešli se dru po městě, v kterémž jenom dotud pozdržeti se umín jsme sobě, dokud nerozhodne se osud společníka našeh

Navrátiv se domů z procházky, přede vším tá jsem se, jak to vyhlíží s peněžníkem. Když jsem při do pokoje k němu, leže v posteli, pil thé. Tvář je byla veselejší, a choť jeho ujišťovala mne, že neštast puch ten docela zmizel, a že směle blíž k posteli mo přikročiti; neboť sir Josua Israels neznamená sám nižádné nemoci ani těžkosti. Lékař přivolaný jistil, nic to nebylo, leč malý zimničný nápad, a když mu pravovali o puchu tom umrlčím, velice o tom pochy val. Já a druzí rádi jsme na tom přestali, a snažili js se příhodu vysvětlovati si z nečistoty, jaká nejvíce vlaských hospodách panuje, a tak i v této, v níž js se ubytovali. Sir Israels kázal služebníku přinesti žup rozsvítiti více svíček, pak přinesli čaj a karty, a my byli několik hodin pohromadě při hracím stolku, jsou jak náleží veseli a v dobrém humoru, jako by se n nebylo přihodilo. Před rozejitím se na odpočinutí uz vřeli jsme společně ještě dva dni ve Veroně se pozdrže

Druhého dne přistrojiv se a posnídav náš peněžní poroučel se nám, hodlaje navštíviti přítele jednoho, p jehožto nadpisem psaní z Angličan pro něho přišla; i da jsme si přípověď, že nejdéle za hodinu shledáme se u hrol ního památníku Skaligerův. Jednání a mluvení jeho j vilo jakýsi neobyčejný spěch, a stále s nějakou ouzkos

a šetrností varoval se blízkého obcování s námi. My ale spozorovavše to, netajili jsme před ním svého podivení, načež on takto promluvil, hluboce sobě povzdychna: „Domnívám se, že opět onen proklatý puch ze mne vyráží, a hledím všemožně se těšiti tou myšlénkou, že všecko to pouhé jest zdání a klam obraznosti. Žádný z vás nepřistupujte ke mně, neboť vaše potvrzení této hrozné nehody mohlo by mne o rozum připraviti. O strašlivého osudu mého! Nesmím se více ani na peněžně ukázati!" To pověděv, spěchal od nás. Krajané jeho připadali na všelijaké domněnky, já pak v duchu svém rozvažoval jsem neduh tento „splín" nazvaný a vlastní národu anglickému, i byl jsem poněkud rád tomu, že se mi vyskytla příležitost poznání této nemoci v tak zajímavém způsobě. Hodina minula, a my společně brali se k náhrobku Skaligerův. Náš peněžník již nás tam očekával, stoje s Vlachem, svým přítelem, nedaleko mříže, ohražující tyto mausoleje. Patříce pozorlivě na tyto památky, dali jsme si povídati, která knížata vystavila jsou nad svých předků a svým popelem tyto nádherné pomníky. Vlach nalézal se právě na proudu svého vypravování, an tu najednou zvolal: „Podivná věc, zdá se mi, jako by tito před mnohými věky zemřelí ještě po tu dobu shnilotinu vypouštěli ze svých hrobů. Račte jen, pánové moji, k této nádherné soše, k tomuto signorovi, přistoupiti: necítíte-liž jakýsi odporný, čpavý umrlčí puch?" My všickni patřili jsme s podivem na sebe vespolek, a rychle několik kroků každý ucouvnul. Ale Israels, nešťastný Israels, vykřikl žalostným hlasem: „Nic nádherná socha — nic, signore! ze mne vyráží tento umrlčí puch — já — já —" a tudíž spěchal od nás, co síly stačovalo, aby jen dostal se do hostince svého, kdež jsme jej opět v peřinách zahra-

baného nalezli, an polekaná paní jeho všemožnou měla péči o něj.

Po vypití několika šálku bezového thé bylo mu snáze, a přivolaný lékař nenalezl ničeho, než malé pohnutí mysli, o zimnici nebylo ani pomyšlení, a rád by byl tuto řídkou případnost přičítal rozohněné obrazotvornosti, kdyby naše svědectví nebylo čelilo proti tomu. Z krajanů jeho ten celý večer ani jeden se neukázal, alebrž hradili se společně jako před morovou ranou, a na to vydali i zákony: líkárník připravoval i hned léky ochraňující před nákazou, i usnesli se na tom, že bez Josuy Israelsa dále nastoupí svou cestu. Jediný já neopustil jsem nebohého, a byl jsem potěšen, vida, kterak opět mu večeře chutná. Pohráli jsme spolu i v karty, a divno, že po celý večer ani nejmenšího páchnutí jsem necítil. Když jsem se ubíral do své komnaty, vypravoval mi obsluhovač, že společník můj a spolunoclehář (bojovník a zpytovatel přírody) docela se z ní vyhostiv, mně samotnému ji zanechal, při čemž mi i balíček doručil. Dárek tento přicházel od líkárníka, a rozpečetiv, nalezl jsem láhvičku s vonným olejem, pytlíček s kořením k přikládání na žaludek, jakýsi prášek k mytí, a tyto anglicky napsané řádky: „Společnost anglických pěších cestovatelů, ku které i Vy přináležíte, a která by Vás i napotom ráda měla mezi sebou pro Vaši známost tyrolských krajin a jejich jazyku, kam nyní opět se ubírá, šetrně Vám oznamuje a Vás zve, byl-li by úmysl Váš i dále býti oudem této společnosti, abyste nebyl na rozpacích přistoupiti k tomu uzavření jejímu, kterýmžto vzácný a ctihodný peněžník Josua Israels Esq. prohlašuje se za osobu ztíženou nákažlivou nemocí, a pročež všeho s ním obcování vystříhati se za potřebné se uznává. K tomu přidáni byli všech oudů podpisové.

Ráno jsem nešel více ke společnému snídaní, a dal jsem vzkázati „společnosti anglických pěších cestovatelů“, že raději volím zůstati u krajana jejich nemocného, a že dle možnosti chci mu býti ku pomoci. Soběčtí ostrované tito skutečně o polednách brali se dále, a já chladným srdcem a okem je doprovázel. Důležitější věc mi byla nyní studovati stav mysli mého nemocného. Umínil jsem si jej přede vším vylouditi na procházku, neboť rád bych byl pozoroval, jaký as oučinek míti bude na ducha jeho krása okolí Veronského. Lehké ztravy, častějšího pohybování, obveselení mysli — těchto léků a prostředků chtěl jsem hlavně použiti k uzdravení pana peněžníka, jehož mi srdečně líto bylo.

Nalezl jsem jej ještě neustrojeného a v dosti dobrém rozmaru. Strašlivé to umrlčinou páchnutí ode včíra nebylo k pozorování; snídal s velikou chutí a velice byl z toho potěšen, že jsem mu věren zůstal a nestěhoval se s ostatními, kteří s mnohými zdvořilými okolky písemně s ním se rozžehnávajíce, naději a přání projevili, s ním opět ve zdraví shledati se ve vlasti. „Myslím, dí ke mně, že pokojné pobývání doma velmi dobře mi dělá; nebo jak mile se mnoho pohybuji, a zvláště v čerstvém povětří, hned se karbují ve mně ony látky, z kterých tento umrlčí výpar přichází.“ — „To bych nemyslil, milý pane!“ dím, skočiv mu do řeči. „Zkusmež toho tu chvíli; jeť překrásný den, a oba jsme se málo ještě poohlédli po zdejším utěšeném okolí; honem se račte obléci a jíti se mnou na procházku. Pusťte mimo sebe toto směšné mámení, jenž vás po několik dní tak tuze trápilo a děsilo. Věřte mi, že zdrávi jste, tak zdrávi, jak jen žádati lze jest.“ — „Puch ale ten že nebyl pouhé zdání, a že se cítil, to mi přece nikdo z hlavy nevymluví. Čili snad

myslíte, že by tři sta let stará mrtvola toho sign[illegible] skutečně mohla páchnouti skrze mramor takovým č[illegible]vým, pronikavým puchem?" Takto činil námitky, nem[illegible]l se zbaviti péče, že by případ tento zase mohl se vrát[illegible]t; já však nepřestával jsem líčiti mu věc tuto jako k[illegible] obraznosti, zevnitřními příčinami na to přivedené a [illegible]tvrzené v této domněnce pověrčivými a tesklivými lid[illegible], jenž nyní právě sami nejpatrnější toho dali důvod. „U[illegible]slechněte jenom mé rady — řku, pevné jsa víry, že vypudím mu z hlavy tuto myšlénku, na níž cele byl u[illegible]nul — zkuste a uvidíte, že nemůže býti ani potichy u[illegible]čího puchu na tak vznešené osobě, jako jest vaše."

Konečně jala se i mistress Israels mu laskavě domlouvati, až se odhodlal ke strojení, vynakládaje při tom takovou péčlivost, a tolik vonných vodiček a prášků bera k sobě, jako by se chystal do nejskvělejší Londýnské společnosti. Snadno však lze jest domysliti se, proč vše toto dělo se. Zazvoniv pak na sloužícího kázal sobě kabát přinésti. Sloužící ale jsa na rozpacích, počal zajíkavě takto mluviti, řka: „Nevím, co to je, ale věc ta není k vydržení, a jsem přinucen beze všech ohledů oznámiti, že kabát vaší Milosti takový smrad ze sebe vydává, div člověk neupadne." — „Jak? můj kabát? — dí peněžník — tedy přec to jest pravda!" — „Přísná zápověď od vaší Milosti, abych se neopovažoval nikdy do kapsy sáhati, v níž se nalézá tobolka, psaní a jiné důležité věci, zbraňovala, že jsem se neosmělil pátrati po tomto nesnesitedlném smradu." — „I slyšel-li kdo jaktěživ o takovém bláznu! — zvolal sir Josua — má tobolka, psaní, důležité věci — i což by mohlo z toho býti příčinou onoho úkazu? — Ba — spíše se domnívám — poněvadž jsem nešťastný ten kabát měl na sobě, byv přepaden oním ne-

hem —“ — „O jenom se nepodávejte zase oněm poše-
ím myšlénkám a starostem, ano mám za to, že již
zapuzení jich samoděk prostředek se nám podává. Sem
ím kabátem!“ řku k sloužícímu, který i hned odběh-
. „Nu, uvidíme, — vece Israels, poznovu zblednuv. Uvi-
, má drahá choti, že kabát ten neodjinud načichnul
ednym tím puchem, než — z těla mého.“

Mezi tím vrátil se sloužící do pokoje s kabátem,
e jej jako prašivinu nějakou zlehoučka dvěma prsty
d sebe. I vydával skutečně kus ten oděvu takový
havý smrad, že paní tu chvíli přinucena byla okna
írati a voňavkami kropiti. Přemoha v sobě ošklivost,
odlal jsem se již sáhnouti do kapsy, an peněžník při-
čiv, žádal o dovolení k vyndání dříve odtud své to-
ky a některých písemností. Jedva však sáhnul do
sy, i stál tu najednou jako zkamenělý. Není možná
sati tu proměnu v obličeji jeho, jaká se stala jedním
mžením. Obočí vystoupilo až do polovice čela, oči se
kem radostí zjiskřily, ústa poodemknuta jak by k mlu-
í, nemohouce však ani slova vydati, a zdálo se, že
dmutýma chřípěma ne bez rozkoše polyká nesnesite-
ý smrad ten, po němž manželka jeho málem byla by
mdloby upadla. „Proklatý šmejdič a zpytatel pří-
ly!“ byla jsou první slova, která z úst mu vyšla.
já přeochotný mezek — šeredná všech sběračů vá-
l! — a pramizerný exemplář zcepenělého sysla!“ Tak
křikoval ještě za hodnou chvíli, až konečně cosi z kapsy
táhnuv, s ošklivostí na zem hodil. Nebylo pochybnosti,
tato věc byla příčinou náramného smradu, i kázal jsem
užícímu hned odnesti kabát i tento hnusný chuchvalec.
Josua vypravoval na to, kterak před několika dny
cházeje se, nalezl u cesty mrtvého sysla, a chtěje bo-

jovníku a zpytovateli přírody učiniti radost, schoval j
do kapsy tím úmyslem, že jej večer stáhne čemuž b
od přítele svého, přihlížeje několikráte k podobnému z
městnání jeho, poněkud se vyučil, a že mu pak vyc
ného darem obětuje. Obdržená ale toho dne zpráva o
dání státních papírů vypudila mu nacele z mysli t
nevinné vyražení, načež exemplář ten hníti a páchno
počal. Při tom sloužícímu přísně jest zakázáno sáh
do kapes pánových pod nižádnou záminkou; chlap
ale měl dříve to oznámiti, tak by se byla všecka ta z
tečná úzkost uspořiti mohla.

Ještě téhož dne shledali jsme se s panem peně
kem a manželkou jeho v Starém hradě (Castell vecch
měl na sobě již jiný nový kabát, a veselosti jeho ne
míry. Učinil jsem jej pozorna na spanilé, do neb
pnoucí cypřiše. „Co nám nyní do cypřišů — vece —
nás pamatují na smrt, a já jsem rád, že sysel a ne
umrlčím puchem zapáchal.“

~~~~~~~~~~~~~~~
~~~~~~~~~~~~~~~

Jiřík a čápi. *)

Pohádka novořecká.

(Následující pohádku — vypravuje cestovatel jeden — slyšel jsem od ipsariotského marynáře při naší plavbě nočního času, i mám za to, že zasluhuje býti zapsána a dále sdělena. Když byl marynář ten se napil, trochu si odkašlal, počal na předeslané mnohé prosby naše takto vypravovati, učiniv začátek, jak to vždy obyčejno bývá, těmito slovy: Začíná se pohádka: *) vám všem dávám dobrý večer.)

V Terapii nedaleko Konstantinopole živ byl před dávnými časy chudý plavec, jehož celá mohovitost záležela v chatrném domku a loďce, kterou sobě chleba vydělával na průplavu carehradském. Bylo mu však dosti krušno skrovným tímto vejdělkem živiti sebe a svou požehnanou rodinu; neboť měl doma více synů a dcer. Jak mile tedy synové jeho Dimitri, Míchal a Jiřík v létech byli dospělejší, učinil jim otec ponavržení, aby sami do světa se podívali a tam hledali štěstí svého. Dal každému pak několik zahospodařených piastrů na cestu a udělil jim i požehnání svého. Mládenci, rozloučivše se pak také

*) Česká Včela 1835 str. 249 a násl.

**) Rusové též svým: „Načinajetsja skazka“ pohádky vypravovati počínávají.

s matkou a sestrami, ubírali se přímo do velikého a bohatého města Konstantinopole.

Od mladosti své byli uvyklí na plavecký život, a častěji, pomáhajíce otci veslovati na nepatrném člunu, ne bez závisti patřívali jsou na veliké koráby a na pány těch korábů, bohaté a vznešené, jenž z rozličných světa končin za obchodem do Konstantinopole přijížděli, i byla jediná žádost srdce jejich, by i oni svým časem takovými pány státi se mohli, dobře nahlížejíce, že jediné ustavičným úsilím a pilností toho cíle snad dojíti mohou. Bylo tedy první pomyšlení jejich jíti do přístavu, a tam hledati služby na některém korábu. Jdouce právě pospolu okolo kafírny jedné, uzřeli jsou před domem na lavičce sedícího muže, a snadno po šatu jsou poznali, že jest pánem některého korábu. Přívětivá tvář jeho dodala jim srdce; mrkli na sebe, přistoupili k němu blíže pozdravili jej uctivě, a položivše pravou ruku na prsy poklonivše se, promluvili k němu: „Rozhojněn budiž počet let tvé velikomocnosti!“ — „Buďte mi vítáni, švarní jinochové!“ odpověděl pán ten, povstana, a děkuje jim podobným spůsobem za pozdravení to jejich. Dimitri se na to přednášeti jemu svou a bratří svých žádost, doloživ na konec: „Jsme ovšem ještě nezkušeni, a veliké lodí nikdý dříve jsme nesloužili; chcete-li nás vzíti s sebou, a vycvičiti dokonale v marynářství, chceme po tři léta vám sloužiti, nežádajíce za ten celý čas kromě ztravy ničeho od vás.“ Pán korábu přijal nabídnutí jejich, uvedl je sám na svou loď, jenž byla nová a pěkná goelota, a již den na to odplouli všichni do Smyrny.

Ve dvou létech pořád prošlých vykonali jsou cesty po moři do Marsilie, Livcrna, Tržiště, S

exandrie a jiných přístavů Středozemního moře, a po-
ždé navrátili se šťastně zas do hlavního města (Kon-
ntinopole). Pro pilnost a dobré chování jejich pán
nimi byl velice spokojen a často dostávali od něho
pěkné dary na penězích a šatstvu.

Když pak po některém času zase do Konstantino-
e se vrátili, přihodilo se, že právě v přístavě toho
sta veliká a pěkná fregata se vypravovala na dalekou
tu k vyhledávání nových, neznámých zemí. Dimitria
živějšího a vrtkavějšího na mysli pomalu již omrzelý
o krátké cesty na skrovné goelotě, i rád by byl vy-
dával většího dobrodružství na této nádhernější lodí,
dále do světa se podívati toužil. Takovými obíraje se
šlénkami, procházel se jednoho dne blíže přístavu, tou-
mně chvílkami pohlížeje na fregatu a její vysoké, štíhlé
žně, an tu najednou valil se sem zástup lidu, obstupu-
provolavače, jenž pronikavým hlasem jakési návěští
volával. *) Zvědavost vedla Dimitria blíže, i poslou-
il, kterak hlasatel ten z plných plic vykřikoval: „Onen
milý koráb, jejž každý odtud může viděti, chystá se od-
uti do dalekých zemí, kde kamení a hory z ryzího
u zlata a stříbra, a poněvadž není ještě dostatečně
em opatřen, mohou zkušení marynáři se hlásiti a vstou-
i v službu za dobrou mzdu a náhradu!“ Komuž byla
áva tato vítanější, jako našemu plavci z Therapie!

*) Všecka veřejná ohlášení v Turcích a Řecích dějí se
ovoláváním. Má-li u př. loď nějaká plouti do Syry, prochází
některý marynář třeba celé dny kolem přístavu, volaje chví-
mi bez proměny v hlasu: „Do Syry! do Syry!“ Tímže spů-
bem oznamují se i všecky veřejné prodeje. Chce-li kdo koně
odati, posadí se naň provolavač, jezdí po ulicích, cenu jeho
namuje a dobré vlastnosti vychvaluje, až kupec se najde.

Viděltě před sebou najednou vyplnění všech svých žádostí, jeho dychtivost spatřovati daleké světa končiny docházela cíle svého, a jakáž tu byla teprv naděje, že rychle a snadným spůsobem nesmírných pokladů stane se pánem! I nerozmýšleje se dlouho, odebral se k ustanovenému místu, a nejen sebe, ale i své bratry dal bez meškání v službu zapsati.

Navrátiv se na goelotu, zpravil i hned Míchala a Jiříka o tom, co učinil. Uváděli jsou mu sice na paměť smlouvu, kterou s nynějším patronem svým na tři léta učinili: vše bylo ale daremné, umělť všecky námítky jejich výmluvně poraziti. „Příležitost takovou, vece, k štěstí našemu nesmíme propásti" — a pročež jak mile patron vstoupil toho dne na loď, přednesl mu Dimitri celou tu příhodu, a všickni bratří prosili ho společně, by je propustil z jejich slibu a závazku. Nadarmo usiloval pán na jiné je obrátiti; nadarmo sliboval jim i zvýšení platu pro budoucnost. Bratří stáli na svých prosbách, až patron konečně jim v tom povolil. I sebravše marynáři naši vše, což jejich bylo, pospíchali s radostným srdcem na fregatu.

Po několika dnech vyzdvihli jsou kotvy, a příznivý vítr hnal je rychle skrze Dardanele, a pak dále a dále, až úžinou gibraltárskou vyplouli jsou do velikého moře. Všecko předpovídalo jim šťastnou plavbu, i byl všecken lid na lodí vesel a spokojen, zvláště ale tito bratří naši. Jedva však několik dní plavili se na moři, an tu náhle náramnou bouří byli zastiženi, která lodí jejich zmítajíc od pravé cesty ji zapudila, tak že potom po několik měsíců po neznámých cestách mořem jsou bloudili, vydáni jsouce vlnám za hříčku. Sám vladař lodí té nevěděl a nemohl vyskoumati, v kterém pásu světa se nalézají, a neštěstí jejich bylo tím větší, ješto veškeré zásoby po-

ą již byly ztráveny. Za mnoho dní trápen byl
nesmírným. Když pak mezi tím jeden z tova-
el, uzavřeno jest snísti tělo mrtvé, a pročež
usy je rozsekali a počali maso vařiti. Ach, což
alo těmto zmořeným hladem, než druhdy maso
'šího beránka v domě otcovském. Přemohše
huť k tomuto nepřirozenému pokrmu, vyjednali
sebou, že každý den losovati budou, kdo by
býti a za potravu ostatním sloužiti. I zhoto-
ey dle počtu hlav, jeden černý, ostatní pak
mu se černý los dostal, tomu nezbývalo nic
rozloučiti se se svými nešťastnými společ-
čiti duši bohu, vydati se pak na zabití a na
atním. Takovýmto spůsobem již asi deset dní
zachraňovali, když jitra jednoho losem přišlo
našeho smrt podstoupiti. Právě se probudil
, neboť se mu bylo zdálo, že připlouli k zemi:
hrozném osudu, že umříti má, zpráva se mu
afalství opatřilo jazyk jeho výmluvností, i vy-
ešťastným spoludruhům svým sen, jaký měl
jistým, tak živě, a vyplnění jeho tak pravdě
uměl jim činiti, že mu až do večera lhůtu
on sám jim připověděl sebe zabiti, jestliže
času k zemi se nedostali. Všickni tedy trvali
ebném očekávání, hledíce ustavičně v tu stranu,
vý vítr koráb jejich popoháněl. I stalo se sku-
poledni dobou spatřili jsou temný pruh mezi
mořem, a než několik hodin uplynulo, metali
otvy, blíže pobřeží pěkným lesem porostlého.
hráněných těchto nedá se popsati, v náručí
h druhu, děkujíce bohu a svatému Mikuláši
od smrti vysvobozeni. Potom bez meškání

vsedavše na spuštěné na vodu barky, veslovali jsou ku břehu, jak jen koliv síly jim stačovalo. Tři bratří naši vyskočili nejdříve na břeh, a rozloučivše se s ostatními, netrpělivě spěchali k lesu, majíce pevnou toho naději, že za ním lidská najdou obydlí. Několik nalezených cestou ptačích vajíček, též plané ovoce a byliny posloužily k ukrocení hladu; již ale schylovalo se na noc, ano posud žádné stopy lidské nenalézali, a zašli jsou již tak daleko, že houštinami ani pravé cesty vedoucí zpět k lodím více najíti nemohli. Přenocovavše tedy na větvích vysokého stromu, druhého dne tímže způsobem opět dále pout svou konali. Teprv dne třetího z rána dostali se na konec lesa, a podivili se nemálo, vidouce před sebou na kvetoucí rovině přeskvostný zámek.

Ačkoliv kolem dokola živé duše nespatřovali, přec směle ubírali se k němu. Ouzkou brankou vešli jsou na široký dvůr, an i tu kromě velikého stáda ovcí žádného lidského tvora nenalezli. Bázlivě a opatrně ohlížejíce se, přistupovali k stavení tomu, vešli nahoru po širokých schodech, kráčeli valnou řadou nádherných pokojů, až konečně dostali se do velikého večeřadla, kdež stála tabule pokrytá krměmi rozmanitými. Nadarmo počali jsou bratří odkašlávati, na hlas hovořiti a všelijak šramotiti, by přivolali sem někoho z obyvatelů; ale zdálo se za dlouhou chvíli, jako by celý zámek ten nacele byl opuštěn. Líbezná vůně z chutných krmí vábila je k jedění; i nemohouce dále pokušení tomu odolati, pustili mimo se všecky rozpaky, a posadivše se k stolu, dali se do požívání připravených jak se zdálo pro ně pokrmů. Jedva ale s několika mískami byli hotovi, an tu přehrozný, ohyzdný a slepý ještěr dveřmi se vyvaliv, hlasem řvoucím je vítal, že krev v těle stydnouti počínala, volaje

lských slovy: „Čichám, čichám člověčinu!“ Bledí jako ňna skočili jsou na nohy; ale ještěr, žena se po hřmotu nimi, vztáhnul po nich šeredné dlouhé pazoury, a uchoř nejdříve Dimitria za krk, udeřil jím o zem, potom Míchala zachvátil a zdusil. Jediné Jiříkovi poštěstilo prchnouti, i utíkal dolů na dvůr, co dechu stačovalo. však branku nalezl zamknutou, zdi byly příliš vysoké, nebylo možná nikde dostati se přes ně: jakž měl ohý patrné záhubě ujíti? Ve smrtedlném tom strachu padnul na dobrý prostředek; nepochybně, že kdysi chával o slavném hrdinovi Odysseovi *), jenž podobnou ťrostí zachránil život svůj. I vyňal z pásu nůž, jejž o plavec vždy při sobě nosíval, chopil se největšího ana z celého stáda, a zabiv jej, stáhl s něho kůži, so pak hodil do studně, a když byl do kůže té vlezl, ;al i hned jako pravdivý beran po všech čtyrech mezi atními se procházeti.

Nasytiv se šeredný ještěr člověčím masem, slezl po ımorových schodech, a volal několikkráte ousměšně: šak ty mně neujdeš, dobře já si na tobě večer poıtnám!“ I vlékl své neforemné tělo přes celý dvůr až)né malé brance, kterouž otevřev, položil se u samých ıří, ponechaje jen tolik místa vedlé sebe, co by ovce jíti mohla. Potom volal zejména všecky bahnice stáda ho; i přicházela jedna po druhé; ještě si je podojil, ak propouštěl ven na pole. Naposled přišlo na berany, ıimžto se i náš Jiřík přitovaryšil. Ne bez strachu a ;kosti přibližoval se k osudné brance. Ještěr ale pohla-

*) Takovéto ohlasy starohellenských bájek a pohádek zhu- i v nynějších novořeckých povídkách národních se nalézají, tálo by za to, by některý rodilý Řek ve všech nářečích je ral a vůbec vydal.

dil jej toliko jako i ostatní po hřbetu, chválil domnělého berana pro jeho tloušťku a velikost, a tak i on šťastně vyváznul z největšího nebezpečenství.

Když byl několik honů od zámku, shodil honem se sebe beraní rouno, a hnal se, co mohl nejrychleji, do nejbližšího lesa. Zde opět bloudil po několik dní, a doléhající naň strasti a nedostatky dvojnásob byly mu ob tížnější, ješto sám a sám je snášeti musil, a pomyšlení na smutný osud svých starších bratří trápilo ho bez přestání. Teprv dne třetího dostav se na konec lesa, spatřil před sebou na širé rovině veliké město, uprostřed něhož pyšně se vznášel pěkný hrad, v podobě královského sídla. Pamětliv jsa ale, jakých smrtelných ouzkostí nedávno zakusil, pociťoval v sobě jakousi nechuť ke všem hradům a zámkům v této zaklené zemi, a pročež potuloval se přes celý den v houští na kraji lesa, hned nedověrčivě, hned zas toužebně k městu pohlížeje, až konečně hladem byl donucen, a snad i nadějí, že přece lidské tváře tam spatří, blíže přistoupiti k městu tomu, neboť ubohému mládkovi již tuze po společnosti lidské se stýskalo.

Že však při tom velmi opatrně si počínal, snadno každý může si pomysliti; i stáltě přes hodinu za samou branou, nežli srdce si dodal, vstoupiti do města. Konečně přece jda dále, přišel do veliké a široké ulice, po obou stranách byla všude nádherná stavení, ale nikde nebylo ani stopy lidské, nikde člověka nebylo viděti. Konec ulice byla vyhlídka na zámek, ale ani tam nezdálo se, že by kdo přebýval. Zámek ten ale, jak snadno každý pochopiti může, naháněl mu nejvíce strachu, a pročež neopovážil se až tam k němu zvědavosti své uzdu pustiti, alebrž uhostil se hezky v jednom domě blízko brány. Dům ten byl vnitř opatřen vším, což koliv náleží k do-

mácímu pohodlí, pokoje z většího dílu byly skvostně okrášleny, anobrž i diamanty a jiným drahým kamením ozdobeny; sklepy a špižírny byly všelikými potravami a nápoji hojně zásobeny, tak sice, že na dlouhý čas žádného nedostatku báti se nepotřeboval, i nechybovalo mu ničeho k blaženosti vezdejší kromě společníka neb společnice, a pak nějaké zprávy, co asi jeho milí doma dělají a jak se jim vede.

Jiřík ztrávil něco přes pět měsíců v tomto městě, když jednou ráno, procházeje se za branou, veliký zástup rovinou k městu přibližovati se spatřil. Náhlá však radost jeho z toho brzo zatemněna byla strachem, ano se mu myšlénka namanula, že snad přicházející tito cizincové též jsou nějací lidožrouti. I dal se rychle v outěk do města, a skočil do nejbližšího domu, který, jak se zdálo, pekaři nějakému náležel. Tu nalezna v tmavé komoře díži, honem ji převrátil a pod ní se schoval, jsa pevného úmyslu v noci z této své skrejše uprchnouti, a bráti se dále, kam ho koliv oči ponesou. Však přicházející lid zahlédnul ho u samé brány, a pročež jak mile do města se dostali, hned jsou brány a ulice osadili strážemi, a pak počali prohledávati domy, pátrajíce po cizím tomto člověku. Jiřík slyšel kroky osob jej hledajících u samé díže; přece však nepoštěstilo se jim ho najíti, aniž také on sám osmělil se jenom hlavu vystrčiti pod díží, která jej skrývala. Druhého dne nastalo opět hledání; bylo též slyšeti hlasatele po ulicích, jenž provolávali jsou jménem královým, aby cizinec schovaný vyšel na jevo, že nic zlého nemá se mu státi. Jsa ale Jiřík náš pevné víry, že se tu usiluje o život jeho, umínil sobě raději hladem zemříti, nežli by sežrati se dal těmto lidožroutům. Dne třetího upustivše konečně noví obyva-

tělé od hledání svého, rozcházeli se po svých domech a započali své živnosti. Také pekař ten, v jehož domě Jiřík se tajil, uhostil se opět ve svém obydlí, a uvázav si bílou zástěru, měl se zase k svému pekaření. Za tou příčinou přišed do komory, kde náš strašpytel se schovával, pozdvihl díži a nemálo se podivil, nalézaje pod ní dávno hledaného cizince. Jiřík trnul strachem na celém těle, a ani se neosmělil očí vzhůru povznésti; an tu hospodář jeho přívětivým hlasem jal se mluviti, řka: „Čemuže tuto se tajíš, a nepředstoupil jsi před krále našeho, když tě před sebe dával volati?“ — „Bál jsem se,“ byla Jiříkova odpověď. „Však on ti neublíží,“ odpověděl pekař, „nebo my s vámi ostatními lidmi rádi v pokoji živi jsme; ty však musíš se mu ukázati, a já tě sám k němu na zámek dovedu.“ Jiřík nahlížel, že marné bylo by tu odporování, a protož šli jsou spolu ku králi, kterýž dobrodruha našeho velmi vlídně přijav, dal sobě vypravovati všecky příhody, jenž ho potkaly, a propouštěje ho, sliboval mu své ochrany, dokudkoli mu líbo bude přebývati v městě tomto.

Bydle z těch dob Jiřík ustavičně u pekaře toho, pomáhal mu v řemesle, a byl by sobě docela liboval ve společnosti těch laskavých a dobromyslných lidí, kdyby časem toužebnost po vlasti nebyla srdce jeho trápila. Tímto způsobem prošlo šest měsíců, když jednou za jitra pozoroval, že král a všickni obyvatelé z města se ubírají a zpovolna řadami táhnou po rovině. Dychtiv jsa dověděti se, co by to znamenalo, kradl se polehku za nimi, a podivil se velmi, uslyše, kterak král lid svůj do menších a větších houfů šikuje a rozkazy vydává, poroučeje jedněm ubírati se do Ingliterry, jiným do Francie, jiným do Italie, a opět jiným do Smyrny, do Konstantinopole

a k Dardanelím, anobrž některým byla vykázána i Therapie, drahá otčina Jiříkova. Dříve však, nežli se zpamatoval a tázati mohl, co by to vše znamenalo, zástupy již hrnuly se dále přímo k široké řece, která asi hodinu cesty od města proudy své valila. Kdož ale vypoví užasnutí jeho, když král s přátely svými počal do řeky skákati a se potápěti; a jakovéž teprva bylo ustrnutí jeho, když po několika minutách všickni na druhý břeh vystupovali jsou v podobě čápů, a hned podlé vydaných sobě rozkazů na větší a menší hejna se rozdělivše, uletovali do rozličných světa končin!

Teď spadlo Jiříkovi bělmo s očí. i viděl očitě, že nalézá se v zemi čápů. Proto tedy musil přes pět měsíců v tomto městě samoten bydleti; tudyť i předzvídal, že opět opuštěn tu zůstane za celých šest měsíců. I odevzdal se tedy bez reptání do vůle osudu svého, a krátil sobě čas mezi tím, jak jen koliv mohl.

Když již šestý měsíc schyloval se ku konci, trávil Jiřík skoro celý den za branou, očekávaje příchod svých zobákovitých přátel. Posléz zaslechl v dálce temný klepot, a brzo na to uzřel jako mračno za řekou přiletující čápi, jenž za malou chvíli na břehu se spouštěli k zemi. Tu opět jako při svém odchodu hřížili se pod vodu, a na druhém břehu jako lidé vystupovali z řeky. Jiřík radostně jim pospíchal vstříc, a potkav se s nimi, přátelsky je líbal a objímal. Zvláště ale doptával se po těch, kteří byli jsou v Therapii, pak tisícero otázek jim činil, a s potěšenou myslí poslouchal všecky zprávy, které mu z vlasti jeho s sebou přinesli.

Zima tato prošla Jiříkovi ještě rychleji a příjemněji než předešlého roku. Přece ale ustavičně doléhal prosbami svými na krále, by mu prostředky ráčil opatřiti

k navrácení se do své vlasti. Král jej ujišťoval, že věc ta není v moci jeho, „leč,“ řekl konečně, „chceš-li se tak jako my v čápa proměniti, máš v tom vůli, a já neobmeškám do Therapie tebe poslati.“ Aby rodičů a sester svých opět spatřiti mohl, přivolil k tomu Jiřík. Konečně přiblížilo se toužebně očekávané jaro, a když byl král ustanovil den k odchodu, odebrali se všickni zase, tak jako lonského roku, a s nimi i náš Jiřík, k nadřečené řece, kdež pohříživ se do vln, vyploul na druhém břehu jako pěkný čáp, maje dlouhý začervenalý zoban a ještě delší červené nohy, na těle pak bělavé peří a černá křídla.

Kolik dní as pobyl na té své pouti až do Therapie, povědomo mi není; vím to jediné, že přiletěv tam Jiřík, s roztomilou čapicí se zasnoubil a hnízdo si upravil na střeše domu otcovského, jejž byl radostným klepáním pozdravil. O jak tu byl potěšen, vida všech svých milých na živě a v požívání dobrého zdraví, i otce, i matku, i také své sestřičky. Nepřestávalo však jenom na tom laskavé srdce jeho, že se střechy mohl se na ně dívati, ale brzo slítával též se střechy do dvora, a choval se k nim tak krotce a důvěrně, že mu konečně i volno bylo bez překážky vcházeti do domu a z domu vycházeti. Od těch dob neopominul žádného dne přijíti o poledne do světnice, když skrovná tato rodina právě obědvala. Zde rád šmejdíval dlouhým zobanem pod stolem a nad stolem, sbíraje drobty, a přeblaženým se býti cítil, jestliže druhdy stará matička hlavu jeho na klín si položila a jej hladila, kladouc mu mezi tím ledajaký dobrý kousek se stolu do zobanu. Tehdáž dal se Jiřík do nejpěknějšího klekotání, a všelijak se vrtěl a poskakoval, dávaje jim svou lásku a vděčnost tím na jevo. Ovšem jej rmoutilo velice, uslyšel-li kdy, kterak rodi-

čové a sestry povídají si o něm a bratřích jeho, hořekujíce pro ně a smrt jejich oplakávajíce; ale marné bývalo všecko vynasnažení jeho dáti jim na srozuměnou, že on jest Jiřík jejich, o němž oni se domnívají, že leží kdesi v cizí krajině pod zemí, anebo že moře jej pohltilo. Při tom však přece nespouštěl se naděje, že možná mu kdys bude v lidské podobě zase k nim se navrátiti, a aby je pak přesvědčiti mohl, že někdy jako čáp přebýval u nich, ztropil své nejmilejší sestře Katince tento šelmovský kousek.

Katinka jsouc pozvána na svatbu jedné přítelkyně své, právě v komůrce, co nejpěkněji mohla, se obláčela a fintila, ano i matinka jí pomáhala, když Jiřík tu také přítomen byl. Vyndala sobě z almary též pěkné stříbrné náramky, jež po své babičce zdědila, a když zrovna chystala se druhý sobě připnouti, stal se hluk na ulici, jako by nějaký paša jel okolo, anebo jiný vzácný pán se svým komonstvem. Jakož vůbec jsou ženské zvědavé, vyběhly matka i dcera před dům, aby spatřily, co by to znamenalo, ponechavše druhý náramek ležeti na stole. Jedva ale Jiřík to spozoroval, již uchopil se zobanem drahého klenotu, a uletěv na střechu, schoval jej opatrně do svého hnízda. Vrátivši se Katinka do komůrky, pohřešila i hned svou drahou okrasu; matka neopominula pro její nevčasnou zvědavost výčitky jí činiti, ač ovšem i sama sebe kárati mohla, i nahledaly se obě, že ani místečka nezůstalo, a však bylo vše nadarmo, ztracená věc nebyla nikde k nalezení. Na čápa nepřipadl nikdo. Tenť již seděl na hnízdě, a klektal vesele, že se mu tak dobře kousek ten povedl.

Zatím prošlo léto; čápové therapští a okolní počali vespolek rokovati a ustanovovati den k odchodu

svému. Konečně přišla doba rozloučiti se s krajem tímto, a Jiřík odletěl s ostatními. Když se byli navrátili k řece, stala se s nimi opět obyčejná proměna, a všickni ubytovali se jako jindy v opuštěném městě. Jiřík byl ovšem tím velice potěšen, že mohl viděti se s milými svými; tím ale mnohem více vzmáhala se v něm žádost a touha, na vždycky k nim se navrátiti. I doléhal neustále prosbami na krále, až mu přislíbil, že vynaloží na to všecku svou moudrost, by mu nějak zase dopomohl do vlasti. Rozkázal tedy svým poddaným, čápům-tesařům, udělati malý koráb, kterýžto také, než měsíc uplynul, byl dohotoven a všemi potřebami opatřen. Potom dal král oznámiti Jiříkovi, že již všecko k odchodu jeho jest přichystáno, a na důkaz své zvláštní milosti daroval mu ještě z komory svých pokladů plný pytel drahého kamení. I rozloučiv se s ním Jiřík ne bez slz v očích, a rozžehnav se také s pekařem a ostatními čápy-přátely, sedl s poklady svými na loď, odrazil od břehu řeky, nedaleko města tekoucí, a ploul odtud po silném proudu dále a dále.

Za několik hodin připloul k nesmírným skalám, kdežto řeka vtékala do podzemní jeskyně, kamž i jeho loď s sebou byla stržena, tak že mnohonácte set mil ploul pod samými skalami pod zemí. Jakkoliv se namáhal náš Jiřík, nemohl přece nikterak vypočítati, kolik dní a nocí ztrávil touto plavbou, ješto v tmavých těch prostorách nebylo lze den ode noci rozeznávati. Není však pochybnosti, že několik neděl to trvalo, a náš plavec, podávaje se již zoufalství, proklínal hodinu, v kterou se odebral z hostinného města čápů; neboť nezdálo se mu jináče, nežli že po této řece zrovna do propasti pekelné konečně svésti se musí. Když právě takovými

myšlénkami se obíral, tu najednou se mu podobalo, že vidí v dálce malou hvězdičku, kteréžto přibývalo každé chvíle, až pak poznati mohl, že to jest světlo denní, jenž padalo mu vstříc otvorem skalnatého klenutí toho. Jako šipka hnala se loď ven ze skály, a každý může poväžiti, s jakým podivením patřil Jiřík, vida před sebou známé město Smyrnu, a nalézaje se na řece *), vystupující tu blízko ze skály, ješto posavádе nikdo vypatráti nemohl, odkud by brala původ svůj.

Bedlivě ukryv loď svou u vysokém rákosí, bral se do města, aby sobě vyhledal tam obydlí; což když vykonal, navrátil se opět večer k řece, a odnesl podtají pytlík s drahými kameny. Druhého dne dal několik židů přivolati k sobě, by jim několik kamenů těch prodal; však neukázal jim celou svou zásobu, nýbrž jenom asi deset pěknějších. Pán bůh s námi! což se tu divili bradatí synové israelští, vidouce tolik blesku a jasnosti; i nemohli se na nich ani do syta vynadívati, otáčejíce je mezi prsty proti světlu, a mimo svůj obyčej, zaslepeni jsouce jimi, nadsazoval jeden druhého nesmírnými summami, tak že Jiřík za několik těch kamenů hromady zlata obdržel. Maje peníze, zaopatřoval si, čeho mu třeba bylo, zjednal si drahé šaty, najal hejno služebníků, koupil si hezkou fregatu a opatřil ji hojně marynáři a všelikými potřebnostmi. Pak všecky své věci a poklady dal odnésti na svou lodí, a ploul přímo ke Konstantinopoli.

Odtud odebrav se po několika dnech, vrhnul kotvy u Therapie, a pozdraviv milou otčinu svou stem a jednou ranou z děl, pozval starších toho místa k sobě na koráb. I připlouli jsou k němu ve svých svátečních ša-

*) Řeka Melas (Černice) u Smyrny.

tech, a co náhoda nechtěla — starý otec Jiříkův vezl je k němu na své lodce. Jiřík přijal hosti velmi vlídně a laskavě, zval je potom posaditi se s ním k stolu, s tou však výmínkou, aby též starý plavec bral podíl na stolování. Tímť arci byla nemálo uražena hrdost starších a správců těch, i tázali se s podivem: „Jak? tento-li starý plavec?“ přece však neosmělil se žádný protiviti se v tom vůli bohatého pána. Jiřík posadil svého staříčkého otce vedlé sebe, a mnoho se vyptával na rodinu jeho a domácí hospodárství. Když potom po skončené hostině páni hosté chystali se k odchodu, daroval ještě plnou hrsť dukátů starému plavci a propustil jej velmi laskavě od sebe. Z vděčnosti za takové uctění a častování pozvali jsou jej starší na příští den opět k sobě na hody, kteréžto pozvání on rád přijal, vymíniv sobě však, aby také starý plavec s celou svou rodinou byl přítomen, což jsou oni mu též připověděli.

Když přišla doba ustanovená, jel skvostně oblečen a v průvodu mnohých sloužících ku břehu, a pak ubíral se k místu, kde již očekávali ho k bohatě ustrojené tabuli. Tu opět posadil otce podlé sebe, starší pak seděli po druhé straně. Když se celá společnost rozveselila vínem, počal Jiřík pro vyražení všech přítomných vypravovati o svých podivných příhodách. „Mezi jiným, vece, býval jsem druhdy také čápem, a jako čáp bydlel jsem šest měsíců i v Therapii.“ — Všickni se dali do hlasitého smíchu, domnívajíce se, že šaškovati ráčí. „Pravím vám pouhou pravdu, jal se Jiřík dále mluviti, a jsem hotov vám hned toho dáti důkaz.“ Pak obrátiv se k jednomu ze svých služebníků, dí k němu: „Jdi a vylez na střechu plavce tohoto, a přines náramek stříbrný, který tam schován jest ve hnízdě čapím.“ Jak poručil, tak se

i stalo, a sluha za malou chvíli vrátil se s náramkem, jejž Katinka i hned poznala. Jiřík jí uvedl spolu na paměť všecky okolišnosti a v jaké případnosti a době jí byl odcizen, načež svým milým rodičům a sestrám dal se poznati. Toto překvapení bylo by skoro starou matičku jeho usmrtilo, kdyby nebyla ji posilňovala radost, že aspoň jednoho ze svých synů opět nalezla. Jiřík od těch dob usadil se v Therapii, vystavěl si pěkný dům, vzal k sobě své rodiče a živil je až do poslední hodiny života jejich, dopřívaje jim všeho pohodlí a vší dobroty vezdejší. Sestry své opatřil bohatým věnem, a provdal je za statné a hodné muže; svým pak nešťastným bratrům dal postaviti památníky a daroval chudým mnoho peněz. Potomci jeho posaváde žijí u vážnosti a bohatství v Therapii a po sousedních krajích.

Turecké přísloví. *)

Pravdivý příběh z našich časů.

I. Pera.

Ode dávna Pera, zvláštní oddíl města Konstantinopole, kde obydlí křesťanův a cizozemcův, v nemalé bývala Turkům nenávisti. Vždy jsou nelibým okem na nemilé toto sousedstvo patřili, považujíce je za nespravedlivé uvázání se cizincův ve jmění jejich a za posádku vojska nevěřících, kteří opět svým časem, jak oustní podání mezi nimi se udržuje, na druhý břeh Bosporu zahnati je mají. V těchto obchodu zvláště příznivých hnízdech každá náruživost, každá mravní nákaza se peleší, potlouká a na svých obětech tráví. Zde nepravost ve všech podobách, krojích a jazycích se objevuje. Tuto na tebe se ušklebuje pod kloboukem Angličana a Rusa, tam pod kalpákem Arména a pod turbanem Asiata, jinde se vleče ve shrbené podobě židovské staruchy, tam blíží se k tobě s oulisným po psovsku Vlachem, tu koří se otrocky k zemi s odrodilým Řekem, a onde mnohem hanebněji ještě představuje se tobě ve zrozených tu obyvatelích z oné zlopověstné čtvrti Frankův, jenž se všemi národy jsou v příbuzenství, totiž z toho ohledu, co potupného a nešlechetného se nalézá při nich.

*) Česká Včela 1834, str. 33 a násl.

Požívání letního večera na pobřezí Bosporu má zvláštní příjemnosti. Těžko by sobě pomysliti mohl ten, kdo neprožil několik takových hodin v stínu cipřišů obrubujících ony vršiny, k nimž přiléhá nádherné to předměstí. Na vrcholu pak samého kopce, nedaleko obydlí anglického konsula celý háj cipřišový se nalézá. Stromoví to po mnohá století dobrou tu jest opatřeno půdou, mrvenou každodenně novými mrtvolami lidstva morem, hlavničkou a jinými nákažlivými nemocemi zachváceného. Mramorové náhrobky s nápisy a turbany do kamene tesanými odpovídají tudy jdoucímu, čí kosti tu odpočívají. Jako všudy ve východních zemích obyčejno, obrali sobě též obyvatelé Carohradští tyto byty zesnulých — tato místa truchlivosti a zámutku — za procházky a k obveselení svému. Jako vlny na moři se zmítají, tak v těchto příjemných stínech společnost hlučná, ač nehrubě vlna s vlnou tu se směšuje. Frankové druží se s krajany svými, Žid stíhá v tlačenici modrý turban svého jednověrce, Řek prochází se s Řekem, Armén s Arménem, hrdý a zasmušilý Turek jediné s věřícími v proroka obcuje, a jazykové všech končin země tu se ozývají. Procházky na vše strany jsou přeplněny lidstvem, do kafíren scházejí se kuřáci a usazují se slavně na rohože aneb chatrné koberce. Každý jest zaopatřen dlouhou višňovou troubelí, a oblaka dýmu brzo nad nimi se vznášejí, ano zatím venku čas od času v hromady se sbíhá lid okolo medvědáře anebo za arménským průvodem.

Mezi mnohými kafírnami na tomto skrovném sadu zesnulých zvláště jednu rádi navštěvují turečtí effendové (šlechtici, páni), přicházející denně do Pery za svými zprávami anebo zábavami. Jest to sice malé stavení,

křiklavými barvami omalované a ležící téměř na kraji kopce, tam kde se nachyluje k moři. Dále u paty této hory lesknou se mezi cipřišovým stromovím a planým jasmínem Dolma-Báče a Bešik-Taš, letní hrádky sultánovy. Pod nima houpají se na siných vlnách Bosporu lodě rozličné velikosti s malými kajiky, jenž za hodinu jsou v stavu dotýkati se břehů asiatských a evropejských. Tam na pobřeží asiatském, pokrytém šíře pískem zlatým, viděti v dálce bělavé báně mešit a štíhlé minarety města Skutari, vystupující jako stežňové na korábech, — tam zračí se první to město asiatské se svými pozlacenými náhrobky, s hustými sady, za nimiž v dálce se tratí hory sněhem pokrytého Olympu, ješto z druhé strany za Chalcedonem a knížecími ostrovy klikaté pobřeží mizí a splývá v záři sluneční.

Již se rozléhá po městě volání muedzinovo s minaretu: „Velik jest bůh! není boha kromě boha, a Mohamed prorok jeho! Konejte modlitby! obraťte se ke chrámu spasení! velik jest bůh! není boha kromě boha, a Mohamed prorok jeho!“ — Při těchto slovech, na místo zvonů kostelů křesťanských napomínajících k modlení a vřesklivě provolávaných, počalo se rozcházeti hejno pravověřících, jenž pohromadě seděli tam v kafírně na poli zesnulých. Jenom několik janičarův ještě pozůstalo, jenž nehýbajíce se s místa, pilně z čibuků kouřili. Malý jakýsi muž s dlouhou bradou a již při létech, jehož čelo zakrýval zelený turban, — kterou barvu jediné emirové nositi smějí, — seděl tu v koutě na divanu, a propouštěl mezi prsty devadesáte devět zrnek svého tasbihu, mumlaje napolo do sebe při každém spouštění zrnka na růženci jednu z devadesáti devíti vlastností božských. Hrobová tichost panovala kolem v kafírně, když právě

vstoupiv do dveří člověk jakýsi v orientálském oděvu, na hlavě však maje velikou tchořovici, přítomných pozdravil tureckým obyčejem, totiž, oloživ ruku na ústa a pak na čelo, trochu k zemi nachýlené.

„Selam buď Hekimovi bašimu," dí stařec onen v zeleném turbanu, obrátiv se k novému hostu.

Titul Hekim baši vlastně jenom prvnímu lékaři sultánovu náleží, ačkoliv lid v Carohradě jménem tím pozdravuje každého dryáčníka, jemuž na tom záleží, několik piastrů z kapsy mu vylouditi.

Tento však přišlý Hekim baši byl rodem Řek, z předměstí Pery, a tak sličné tváře a zpanilé postavy, jaké darmo by jinde hledal, leda při sochách z dávných časův Athénských a Korintských. Krása tohoto Řeka i v Konstantinopoli nebyla neznáma, a při tom příjemné spůsoby jeho téměř všecky paničky okouzlily, tak že jim zvláště povinován byl za velikou pověst, ktera o něm šla od Fanaru až do serailu padišachova. Z vážnosti, jaková ve východních krajích lékarskému umění se vzdává, měl přístup každé doby do domův nejbohatších a nejnábožnějších effendiův, i neopovážila se nikdý obyčejná Turkům nedůvěra v čem neslušném jej stíhati. Ač nařknuto bylo několik paniček arménských a řeckých, že nebyly s to odolati vysoké tchořovici tohoto kalpaghi-samura — jak obyčejně Turci lékaře jmenují — přece nikomu na mysl nepřipadlo, že by raja — javur — opovážil se svých očí pozdvihnouti ku kráse osmanské. I bylo to na veliké štěstí; neboť jináče hned by v zápětí pokuta byla následovala, a vinník i s vyznáním své viny brzo by se byl octnul v hlubinách Bosporu.

Emir přinutiv Hekima baši posaditi se po boku na divanu, ctil jej tabákem a kávou. Zavedly se rozličné

rozprávky o denních příhodách, o vojenských novinách o vítězstvích Ibrahimových, a kolik hlav odrubených opět byl poslal z Morei, — byloť to právě toho času, když přeukrutná válka s Řeky zuřila — konečně zamračiv se něco emir, přetrhnul rozprávku a v prodlenějších okamženích vybafoval oblaky dýmu ze svého čibuku.

„Hekime ago,“ — vece po dlouhé chvíli — „sešel jsem se včera s mladou Řekyní, tobě známou Elinkou dcerou zemřelého přítele mého, starého Vojvody. Tys ji opustil, chováš se k ní chladně a splácíš jí nevěrností. Zármutek tráví na jejím srdci, slzy kanou bez přestání z jejích očí. Tekou dnem nocí, jako žídlo v Galatě-serailu, jenž nikdý nepřeschne. Utrpení jejímu musí se konec učiniti. Tys ji zavedl a odloudil jako bezelstnou ovečku z otcovského stáda; uveď ji opět jako manželku do jejího rodu. Jmění tvé postačuje k její i tvé výživě; povinen jsi smýti hanbu, kterou jsi uvalil na hlavu tohoto tvora nevinného.“

„Ctihodný effendi!“ — vece doktor, nesměle spustiv oči, a hladě si v nesnázi této vousiska páchnoucí růžovou vodičkou — „jest mi svědkem sv. Dimitrius, můj patron, že hotov jsem s celou duší Elince vše věnovati, co jen koliv člověk ženštině obětovati může, mé celé srdce — mou lásku; s ní však se zasnoubiti — jest více, nežli mi splniti možno.“

„Rozumím,“ — přejal mrzutě slovo emir; — „tedy i ona stala se tvou obětí.“ Pak dí dále přiměšuje v řeč svou místa z koránu: „Nemožnotě nevěřícím rozptýliti mraky, jimiž satan je obložil, který marnou nadějí šálí své ctitele. On to rozdmychuje oheň náruživosti v srdcích jejich, ale klam a podvod jest ovoce slibů jeho.“ — Po malé přestávce mluvil dále, hlavou potřásaje a jako

prorockým hlasem: „Hekime ago! sám sobě jámu kopáš, a přijde den, že do ní upadneš. Pomni na přísloví: Liščina kůže nemine kožešníkova krámu.“ *) Po těchto slovech vstana s divanu, odevzdav dýmku svému čibuktaru a pozdraviv na blízku sedící janičary obyčejným: Selam! vážným krokem odtud se ubíral.

Dimitri nemálo se utknul na slovech starého effendi. Bylať mu dobře povědomo, že hlava ta tam, vyjde-li na jevo tajné záletnictví jeho s tureckými paními v Carohradě. I hleděltě všemožně pobouřenost vnitřní v sobě tajiti, a spěšně kafírnu opustil, aby se vzdálil číhavých očí janičarů. Vyšed z domu dal se stranou mezi tmavé cipřiše, chtěje tu za chvíli zvolna se projíti, než by kolotaná mysl v něm se poněkud upokojila. Temný hlas ženský probudil jej ze snů a hlubokých myšlének. Pozdvihna rychle hlavu, vidí před sebou kostlivci podobnou starou Židovku, která položivši prst na pysky zbledlé stářím a bídami, k němu se loudila, jako by mu svěřiti chtěla nějaké tajemství.

„Co chceš, stará sovo?“ obořil se na ni Dimitri.

„Pomalu, pane Hekime, jmenujte mne raději holubicí z korábu, neboť přináším vám věru něco onačejšího, než byla zelená ratolest. Přicházím s poselstvím od kaduny Esmy.“

„Mluv potichu, nešťastnice, neboť uslyší-li nás kdo, veta po nás! — Co žádá?“

„Chce dnes večer s vámi se viděti.“

„A kde?“

„V kiosku (altánu) letního harému.“

*) Turecky takto: Akibet tilkinin derizi kurkčnun dukjanina gelur.

„Jak? v serailu — a této doby?“

„Jest mi nařízeno, vás k ní dovésti.“

„Nuže, Dimitri, spolehni se ještě jednou na sv štěstí. A však výše šibenice nikoho ještě neoběsili.“

2. Kaduna.

Mnozí lidé pojmenováním sultánova serailu předsta vují sobě nádherný palác, vnitř vykládaný zlatem a ze vnitř obitý železem, v němž toliko ženy a kleštěnci pře bývají. Podivili by se nemálo, viděli-li by, že tento serai jest spíše rozlehlému předměstí podoben, a naplněn lidm všelikého stavu a povolání. Množství paláců, kiosků a za hrad umístěno jest v tomto prostranství; zde také s nalézá mincovna a dům císařského pokladu, ano zde be gové, pašové a celí plukové jsou bytem neb hospodou Částka serailu, kde ženy sultánovy žijí, nezanímá mnoh místa v této obšírné čtvrti, jest méně přístupná, a vlastn harémem slove. Lady Montague, popisujíc tyto žensk byty, tuším, příliš je vylíčila, ješto na neštěstí nic jinéh nejsou tito její nádherní palácové, nežli dlouhé dřevěn galerie, kde několik set oněch nešťastných dívek líčením se a strojením, kouřením čibuku a pitím kávy svůj vě tráví. Tato děvčata sice, byvše od Tatarův a Čerkesů již v outlé mladosti z vlasti své uchváceny, netruch mnoho nade ztrátou svobody, jejížto blahosti jsou nikd neokusily. Jsouce považovány za nářadí nadbytku a roz koše, ačkoliv sám majitel ani hrubě o ně nedbá, konaj toliko službu honosivé marnosti, as tak jak drahocenn perské a japanské nádobí; krása a mladost jejich ne mají určení jiného, leč aby na svědectví byly o bohatc

sti toho, kdo sobě je zakoupil. Přece však nikomu není volno ani okem je spatřiti. Pozdvihne-li která závoj u přítomnosti cizího muže, pokládá se jí za přestoupení, které po zákonu podivně a přeukrutně pokutováno bývá. Mezi těmito ženami, jenž pouze za souložnice sultánovi slouží, jest jich sedm, kterým dává se jméno kaduna, t. j. z práva vyvolených manželek, a tyto velikou moc mají v serailu, vybírajíce se vždy z nejznamenitějších rodin turecké říše. Ještě připomenouti sluší, že jméno sultánka jediné matce, dcerám neb sestrám padišachovým se přikládá.

Hluboké ticho panovalo ve zdích serailu; již každý se byl uchýlil do svého obydlí. Pálčivým parnem po celý den rozžhavené povětří ochlazovala krásná noc, jakých zhusta bývá letní dobou ve východních krajinách. Jedna z kadun sultána Mahmuda odebrala se s otrokyněmi svými do jednoho kiosku letního harému ležícího při moři, aby požila příjemnosti takového večera. Kaduna ta, majíc zastřená do polou líce dvojím mušelínovým závojem, tak nazvaným jachmakem, seděla na divanu po turecku na patách, v široký plášť jsouc zahalena. Kouřila čibuk, a šest otrokyň blízko ní stálo, pozorných na každé slovo neb pokynutí mocné své paní, když by velela čibuk nacpati anebo šálek kávy a lahodných pamlsků sobě podati. Byltě to nad míru pochotný večer: mírný větřík vana s asiatských břehů, posmykoval se po vlnách morských, a nabývaje příjemného chladu, pobrával okolo zeleně mřežovaných oken stkvostného altánku. Milé bylo pohledění tu na lazurovou a měňavou báni nebeskou, jasnou a prozračnou jako křišťál; zde vdole na tiché zrcadlo vod, na nichžto se obrážely lesknoucí se hvězdičky v podobě prchavých jisker, anebo poletu-

Turecké přísloví. *)

Pravdivý příběh z našich časů.

I. Pera.

Ode dávna Pera, zvláštní oddíl města Konstantinopole, kde obydlí křesťanův a cizozemcův, v nemalé bývala Turkům nenávisti. Vždy jsou nelibým okem na nemilé toto sousedstvo patřili, považujíce je za nespravedlivé uvázání se cizincův ve jmění jejich a za posádku vojska nevěřících, kteří opět svým časem, jak oustní podání mezi nimi se udržuje, na druhý břeh Bosporu zahnati je mají. V těchto obchodu zvláště příznivých hnízdech každá nárušivost, každá mravní nákaza se peleší, potlouká a na svých obětech tráví. Zde nepravost ve všech podobách, krojích a jazycích se objevuje. Tuto na tebe se ušklebuje pod kloboukem Angličana a Rusa, tam pod kalpákem Arména a pod turbanem Asiata, jinde se vleče ve shrbené podobě židovské staruchy, tam blíží se k tobě s oulisným po psovsku Vlachem, tu koří se otrocky k zemi s odrodilým Řekem, a onde mnohem hanebněji ještě představuje se tobě ve zrozených tu obyvatelích z oné zlopověstné čtvrti Frankův, jenž se všemi národy jsou v příbuzenství, totiž z toho ohledu, co potupného a nešlechetného se nalézá při nich.

*) Česká Včela 1834, str. 33 a násl.

Požívání letního večera na pobřeží Bosporu má zvláštní příjemnosti. Těžko by sobě pomysliti mohl ten, kdo neprožil několik takových hodin v stínu cipřišů obrubujících ony vršiny, k nimž přiléhá nádherné to předměstí. Na vrcholu pak samého kopce, nedaleko obydlí anglického konsula celý háj cipřišový se nalézá. Stromoví to po mnohá století dobrou tu jest opatřeno půdou, mrvenou každodenně novými mrtvolami lidstva mořem, hlavničkou a jinými nákažlivými nemocemi zachváceného. Mramorové náhrobky s nápisy a turbany do kamene tesanými odpovídají tudy jdoucímu, čí kosti tu odpočívají. Jako všudy ve východních zemích obyčejno, obrali sobě též obyvatelé Carohradští tyto byty zesnulých — tato místa truchlivosti a zámutku — za procházky a k obveselení svému. Jako vlny na moři se zmítají, tak v těchto příjemných stínech společnost hlučná, ač nehrubě vlna s vlnou tu se směšuje. Frankové druží se s krajany svými, Žid stíhá v tlačenici modrý turban svého jednověrce, Řek prochází se s Řekem, Armén s Arménem, hrdý a zasmušilý Turek jediné s věřícími v proroka obcuje, a jazykové všech končin země tu se ozývají. Procházky na vše strany jsou přeplněny lidstvem, do kafíren scházejí se kuřáci a usazují se slavně na rohože aneb chatrné koberce. Každý jest zaopatřen dlouhou višňovou troubelí, a oblaka dýmu brzo nad nimi se vznášejí, ano zatím venku čas od času v hromady se sbíhá lid okolo medvědáře anebo za arménským průvodem.

Mezi mnohými kafírnami na tomto skrovném sadu zesnulých zvláště jednu rádi navštěvují turečtí effendové (šlechtici, páni), přicházející denně do Pery za svými zprávami anebo zábavami. Jest to sice malé stavení,

beze strachu! Dobrá stráže bdí nad láskou naší. Stará Židovka tam na číhané, a měsíc ještě nezašel. Beze strachu můžeš ostati i odejíti.“

3 Řekyně.

Jedva za hodinu po východu slunce opět Pera živější poskytovala obraz, a hlavními ulicemi temný hluk se roznášel, vzmáhající se každým okamžením. Nastala již hodina, v kterou paničky, zahalené v závoje a feredě, do obecných lázní se ubírají; v kterou prodavači ryb, z Baluk-bazaru pospíchajíce, překřičeti se vynasnažují hlasy muedzinův, hulákajících s minaretův, a napomínajících lid k modlitbě. Mezi tím slyšeti bylo i volání sakašův, v měděných vědrách na vážkách vodu na prodej roznášejících. Tamto vojenské stráže z Tofany v pěkném pořádku k moři táhly, tuto moslemínská luza v hromadu se sbíhala, dívajíc se na nábožné skutky tancujícího derviše, a onde houfy opilých janičarů nerázně klejících hnaly před sebou hejno toulavých psů, jenž obyčejně na prazích kteréhokoliv obydlí nocují.

V domku jednom dřevěném a zevnitř temnými malovaném barvami (neboť podlé přísného hatišerifu sultánova všecky domy rájův takto od jiných rozeznávati se musejí) obstoupila rodina řecká starého moslemína s bradou šedivou, bedlivě však pročesanou a na způsob vějadla pěkně rozprostřenou. Podloživ na kříž pod sebe nohy seděl bradáč ten na divaně a velmi vážně posrkoval ze šálku, kouře při tom svůj čibuk. Džuba jeho neboli vrchní oděv, jakož i turban byl barvy zelené, kteréto barvy, jak známo, jedině emirové neboli potomci z rodu Mohamedova smějí užívati.

„Spiridione“ — dí starý Turek, obrátiv se k jednomu z přítomných, jenž na pohled byl nejstarším v rodině, — „Hekim, bratr tvůj, snad ještě se domu nevrátil? Viděl jsem ho včera tam v khaveni na poli umrlých. Zmizel mi pak mezi stromovím, kam stará Židovka za ním se loudila, přinášejíc mu nepochybně zase na prodej poctivost některé paničky, anebo dobrou pověsť otce některého.“

„Effendi, známotě tobě, že Dimitri druhdy nebývá v noci doma, přisluhuje nemocným, jak to povinnost jeho s sebou přináší.“

„Bodejž tak bylo!“ vece emir na to, prsty bradu si pročesávaje. „Přál bych, aby na loži pod střechou umřel. Nevím ale, jakovéto tušení mně předpovídá, že kdys pokoutnostem jeho učiněn bude konec buď hančarem žehravého manžela, anebo šavlicí děladovou (katovou).“

Nepochybně byl by náš emir pokračoval v horlení svém na Hekima, kdyby přítrž mu v tom nebyla se stala mladou dívčinou, která tou dobou do světnice vkročila. Oči její vyplakané sklopila k zemi, v tváři barva se jí měnila z růžového rdění na smrtelnou bledost, ňádra její tak byla stísněna, že jedva oddechnouti možné bylo.

„Elinko“ — dí Spiridion — „což tě tak záhy k nám přivedlo?“

Děvče nedalo odpovědi žádné, ale jediné k nebi očí pozdvihlo zalitých červeností ode pláče a žalosti. Pak sklesla na blízký tu divan, a rty její hrobová bledost pokryla.

„Elinko, dceruško má, což ti chybí?“ tázal se jí potom emir, vztáhnuv k ní ruku. „Oznam mi příčinu své bolesti, a přísahám při bradě sultánově, že hrdlem

svým zaplatiti, musí zrádce ten, jenž nepochybně zase nový zármutek ti způsobil."

„Ach, on ne, on nikoliv!" zvolala mladá Fanariotka. „Ale ona hodna jest nejtěžší pokuty, že přestoupila povinnost nejsvětější, že poskvrnila lože pána svého, — toho pána, jehožto jméno mělo by býti jí hrůzou, a před jehož pohledem celá říše se třese."

„Elinko," zvolal Spiridion uleknut a zblednuv jako stěna, — „čili nás všechněch pohubiti chceš?"

„Mlčeti vám poroučím" — zkřiknul emir, hrozným okem zašlehna na uleknutou rodinu. „Mluv, Elinko, a odhal přede mnou strašlivé tajemství toto. Upřímné vyznání sprostí tebe této ukrutné potvory, která posměch si tropila z lásky tvé, ano srdce tvoje jako outlou květinku rozdrtila."

Elinka četla v oku stárcově krvavou pomstu, jakou jediné slovo z úst jejích způsobiti musilo. Bylot ono mečem, čekajícím na pokynutí, aby padl na hlavy jejich. Jazyk oněměl, srdce jí krvácelo, msta a láska vřela v útrobě její. Slabá tato dívka boji takovému odolati nemohla, oči její oslupěly a stěnobledá sklesla bez sebe na divan.

Když Elinka se byla opět zpamatovala, samotna nalézala se ve světnici s emirem. Spiridion s rodinou svou se odstranili. Děvče to dalo se do hořkého pláče, jsouc poznovu si svědomo svého neštěstí. Starý Turek k ní přistoupiv, těšil ji slovy lahodnými a obměkčoval srdce její dávanou na jevo útrpností, jížto stísněná mysl nad míru potřebuje; maloval jí živými barvami nevěru milencovu, a jak sám v sobě bude plesati a honositi se, její-li vyznání v tom mu nepřekazí. Nedůtklivé samomilenství obdrželo konečně vrch nad každým jiným citem.

„Slyš tedy, pane emire“ — řekla odhodlaně, ruku na srdce položivši. „Vím, že i sobě smrt připravuji. Tajemství mé jest utrejch, který i jej, i mne, i ji usmrtiti musí. Ano ji — i nebuď déle na živu ta nevěrnice, aby se nerouhala mému neštěstí! Věz tedy, že Dimitri tuto noc ztrávil v serailu sultánově, a sice v kiosku letního harému. Bůh mne tresci, lživé-li jsem promluvila slovo! Ne proto, aby nemocnému byl pomocen, ale v nešlechetném úmyslu, v ženské šaty přeoděného uvedla jej stará Židovka do harému, kde minulou noc ztrávil v náručí kaduny Esmy. Vše jsem se dověděla od téléž Židovky; mé perly, diamanty, zlato, všecko jsem jí obětovala za toto přehrozné tajemství. Zde ti je odevzdávám, nechať ona svou krví mi zaplatí!“

4. Sultán Mahmud.

Proudové slunečních paprsků rozplývali se již nad těmito líbými požehnanými krajinami, kde hojně zelenají se myrty s planým jasmínem, kde vzdálené pomoří zřejmě se maluje ve vzduchu bělavém a jasném, kde hory v dálce jako řetěz z turkýzův se lesknou, a kde stkvělými barvami ozdobení domové jako po stupníčkách na mírném přívrší vystupují za sebou mezi porostěmi temně zelených cipřišů, mezi báněmi mešit a štíhlými minarety, na nichžto hejna jeřábů a krkavců se hostí. V této nebeské jasnotě jako safír třpytila se každá vlnka Bosporu. Obloha byla bez mráčků; nikde žádného stínu; žhavost pod nohama na dlažbě bylo cítiti, a jako z přirozeného pudu uklidil se jeden každý do svého obydlí, aby zotavil se k dalšímu požívání této bohaté přírody, nenechávající nižádných žádostí obyvatelů svých bez naplnění.

Na prostranném hedbávném divaně v kiosku jednom, odkud na moře šířil se pohled, seděl muž ušlechtilé podoby v myšlénkách pohřížený. Široký oděv oplýval v pohodlí rozhoštěné tělo, ruce nedbale povrženy byly na dva dmoucí se polštáře, a oko jeho s výše bloudilo okolím ohromného města a jako čarodějnou rukou nějaké Peri vystavěného. Konstantinopol opravdu více se podobá nějakému táboru, nežli městu; a však mysliti třeba na tábory východní, v nichž odevšud zevnitřní blýští se nádhernost. U prostřed těchto náramných zdí a hradeb Konstantinových, jako pro věky věků založených, nemálo překvapují cizince dřevěná Turkův stavení. Nikde tu neuzříš uměleckého díla, nikde nákladných ozdob; Turek chová při sobě všecko své bohatství záležející ve zbrani. Každou hodinu jest hotov přeplaviti se přes Bosporus; potřebí mu toliko zapáliti dřevěný dům, vzíti s sebou svého koně, ženy a otroky, — a tábor tento jest zničen; ale nemnoho měsíců postačí k opětnému zbudování jeho, a okáže se v předešlé způsobě, v předešlé rozmanitosti a stkvělosti.

Muž ten, o němž nyní jsme se zmínili, důležité zajisté věci na mysli přemítal, v mračné zarytosti přehlížeje město rozprostřené před sebou v nedohlednou dálku. Černé oko jeho planulo ohněm; husté a pěkně sklenuté obočí, stahujíc se, pohybovalo bílým mušelínem při jeho turbanu. Džuba na něm barvy emirův byla bohatě zlatem vyšívána a přiléhala ladně k oudům jeho. V záhybech vznešeného čela znamenati se mohla stopa myšlének, na způsob blesků mrakem se míhajících. Muž tento byl Mahmud.

Před ním stál aga janičarů a několiko oficírů tohoto vojska, které z oněch dob tak smutné pověsti po světě došlo. Vytvařujíce na oko nejhlubší poddanost, při-

cházeli vlastně k sultánovi, aby mu své rozkazy předkládali. Sultán Mahmud toho času ještě nevyvedl veliký svůj záměr na zničení této strašlivé lotroviny vojenské; ale jisté že již tehdáž přemejšlel, jak by se zhostil věčných těchto okov a meče neustále taseného mezi ním a trůnem. Na rozkaz sultánův předpuštěn byl muž starý a malé postavy. Byltě to onen emir v zeleném turbanu. Dobrav se ke stupňům vedoucím k divanu, padnul tváří na zem, a dva pacholíci, průvodčí jeho, podobně učinili. Jeden z nich nesl pozlacenou mísku a přes rameno dlouhý bavlněný ubrousek, na koncích zlatem vyšívaný; druhý držel v pravici dvě břitvy. Emir tento byl lazebníkem sultánovým, a zastával tedy u dvora úřad nad míru důležitý, ješto ten, kdo smí tak blízko břitvou týkati se hrdla sultánova, snadno říši nového mohl by zjednati panovníka.

Mahmud pokynul, aby přistoupil blíže. Emir však neustále bil čelem před svým pánem. Na opětné teprv povolení sultánovo povstal od země. Ale tu starý emir dal se do štkání a pláče, rval svou bradu, a roztrhnul roucho své, dokládaje se milosrdenstvím božím, jak hrozné věci byl slyšel a viděl. Aga janičarský přistoupiv k sultánovi a políbiv lem džuby jeho, žádal, by lazebníku dovoleno bylo, oznámiti předůležitou příhodu.

Sultán vztáhl ruku svou, dávaje tím na jevo, že béře emira v ochranu. Ten pak obnoviv své úpění, zoufale sobě počínaje a kleče stále na rohoži, na niž se byl uvrhnul, dal se do vypravování celého toho příběhu o nevěrnosti kaduninĕ, jak Elinka mu byla oznámila. Potom skloniv hlavu očekával mlče mocnářův rozsudek.

Při vypravování lazebníkově nepřestával Mahmud kouřiti čibuk, jejž mu byl podal jeden z oficírstva. Také

na tváři jeho nijakého rozhorlení nebylo znamenati; jedinkráte přichmuřilo se na chvilku čelo jeho, ale tudíž předešlá chladnost při něm se jevila. Po dokončené řeči starého lazebníka přijal sultán z rukou ič-oglana šálek kávy, a pokud nebyla vypita, panovala kolem hluboká tichost. Potom obrátiv se k nejvyšším důstojníkům a oficírům, vznesl mírným hlasem na ně otázku, kterak by v této případnosti mělo se rozhodnouti. Všickni dávali na jevo rozlícení a svrchovanou nelíbost. Dávnoť již vedla se stížnost na slabé udržování rájův na uzdě. Pro budoucí výstrahu — tak bez okolků se pronesli — povinno krutě mstíti náramné toto provinění, ješto i koranem těžká pokuta na ně se ukládá. Netajili také, že by tentokráte prominutí vinníkům snadno způsobiti mohlo bouři mezi pravověrnými a janičary. Tak po pořádku pronášeli zdání svá. Mahmud jich všech vyslechl beze všeho projevení nějaké nelíbosti, jakkoliv takovéto vazby veliké a po samovládě prahnoucí duši jeho nejvejš protivny býti musily. Kázala však potřeba propůjčovati se prozatím k vůli silnějších tyranův, chtěl-li jinak docíliti jejich záhuby. Bylotě mu pravidlem národní přísloví: Líbej ruku, nemoha ji utíti. I přitisknul bez prodlévání pečeť svou na dvojí firman předložený tajemníkem.

Turecký soud.

Den zejtřejší byl v harému den strachu a hrůzy. Kislar aga se zatknutou v pasu dýkou vstoupil do paláců kadun, a s ním čtyři kleštěncové. Zamračenější byl pohled jeho, nežli kdy jindy. V ruce měl svinutý papír, před kterým každý se klaněl; byloť se netěžko domysliti, že sultánův obsahuje firman, kterýžto v tomto

místu a v rukou tohoto člověka nemohl jiným býti, leč hlasatelem smrti.

Spatřivši kaduna Esma v společenství čtyř kleštěnců v Kislara agu, kterýžto před ní rozhrnul vydaný firman, tudíž hrozný svůj osud uznala i strašlivou propasť, nad níž stála. Sklesla na kolena, a zalomivši rukama, bez sebe padla k nohoum agovým, na jehožto pokynutí otrokyně v plášť ji zahalila, i ubíral se potom strašný průvod, jakož byl přišel, bez vypuštění slova s kadunou ze zdí harému. Zastavili se teprv u prostřed cedrového lesíku blízko malého přívrší. Dva otroci odpáčili železnými holemi veliký kámen, položený nade hlubokou studní. Kaduna pohlédla na tuto prohlubeň s nevýslovným úžasem. Stáliť jsou nade studní krysí. Kaduna zakvílila pronikavým a úpěnlivým hlasem, že by kamennému srdci zželeti se musilo, vzpínala k nebi ruce, vrhla sebou na zemi a líbala nohy kleštěncům, lkavým hlasem volajíc: „Milost! slitování! zabijte mne! — zde — zde vám hrdlo moje! — ustrňte se!“

Nevážíce sobě otrlí otrokové nářku jejího a zmocnivše se jí, svázanou po dvou provazích do studně spustili, kde přehrozným mukám byla vydána. Vyhladovělé krysy v nepočetném hejnu vztekle se řítily na krmi sobě předhozenou. Jedním okamžením serván jest oděv s těla a na tisíce zubů hryze oudy nešťastné kaduny. Šramot nadhánějících se krys přehlučil umlkavé volání její o milost. Po některé chvíli, když se Kislar-agovi dostatečné býti vidělo, dal znamení k vytáhnutí zločinice, dříve než by v této mučírně docela ducha vypustila. I vytáhše ji polomrtvou a zahalivše do houně, odnesli ji otrokové, aby ještě jednu a sice poslední pokutu přestála.

Mezi tím, co takovýmto od starodávna uvedeným v serailu obyčejem rozkaz obsažený ve firmanu byl vyplněn, doručen jest také jednomu z oficírův janičarských jiný firman toho obsahu, aby i hned jat byl svrchu dotčený Hekim baši, kdekoliv by se dopadnul. Dověděl však se hned zrána Dimitri o nastávajícím nebezpečenství, i byl hotov na všecko se odvážiti k zachování svého života.

Není snad žádné země, kde by vyslancové větších práv požívali, a kde by svědomitěji na zdržení jejich se hledělo, jako právě v Turcích. Přes prah vyslancova paláců anebo domu konsulova nikdo mocí, buď ke komukolivěk, sáhnouti nesmí; anobrž i poddaní sultánovi nalézají zde útočiště, ačkoliv vyslancové evropejští mnohdy nechvalitebně a zištně ve zlé obracejí právo to sobě propůjčené. Dimitri chvátal bez prodlení do anglického kanceláře, nesa pode džubou těžký měšec zechýny naplněný. Zlatem snadno mu bylo zakoupiti sobě ochrany J. Msti. krále anglického, ač nepříme se, že by tímto způsobem téhož byl docílil také u posla francouzského neboli ruského. Pak rychle spěchal domů, k bratru svému a jeho rodině. „Přátelé milí,“ vece, „snadno se může přihoditi, že na nějaký čas město opustiti musím. V této skřínce jsou všecky peníze, jež mi sehnati bylo možné. Bratře Spiridione! nemoha jinak učiniti, zanechávám tobě zde všecko své jmění; tento zápis při všech úřadech tureckých osvědčí tebe býti pánem mých domů a ostatního zboží. Zavaž se mi přísahou a doložením se svatého Spiridiona, patrona svého, že při mém navrácení se všecko mi zase věrně chceš odevzdati.“

Komu by se nedůvěra tato divná býti zdála, malou by zajisté povědomost měl o nepoctivých mravech a špatné

povaze nynějších Řeků. Spiridion učinil přísahu, a Dimitri, rozloučiv se, odešel se skřínkou pod ramenem. Již byl proskočil několik ulic, ale zrovna překročiti chtěje prah anglického palácu, najednou z týla silnou pěští byl popaden a držen. Dvacet ozbrojených janičarů jej obklopilo, i byl odveden a doprovázen hlučnou luzou, metající za ním bláto, trpké výčitky a kletby. Zvláště ženy, nabyvše známosti o jeho nešťastném dobrodružství, lítě naň vybíhaly, proklínajíce jej a v tvář mu plijíce; nejvíceť je popouzela neopatrnost aneb nemotornost jeho, pro kterouž — jak se domnívaly — tajemství to na jevo vyšlo.

Dostav se konečně na hlavní janičarskou strážnici, byl svázán a náležitým počtem ran opatřen. Poštěstilo se mu přece přislíbením několika piastrů získati jednoho vojáka, že doběhna do anglického kanceláře, příhodu tu oznámil vyslancovi, kterýžto bez meškání o propuštění svého svěřence se ucházel. Hekim po celý den v strašlivé trval nejistotě, — u večer teprv byl propuštěn. Bylo mu však od vyslance raděno, co nejdříve do Tržiště se odebrati. Loď právě k odplynutí se chystala, na ní možné mu bylo se uchrániti a lepších časů očekávati, až by opět beze strachu mohl se ukázati v Peře. Teprv nalézaje se na lodí, svobodnějším Dimitri dýchal povětřím.

Okolo půlnoci zdvihl se jižní vítr, plachty se nadmuly, a loď ploula z počátku pokrajím, aby nezahnali ji proudové na hrany serailu. Po několika hodinách dostala se za tak nazvané knížecí ostrovy, odtud pak již volnou plavbou se nesla pod nebem co nejpěkněji vyjasněným. Dimitriovi ovlhlo slzami oko, i nebylo mu lze odvrátiti pohledu ode serailu, odkud tolikerá upamatování naskytovala se mysli jeho. Nade zdmi vysokými viděn byl v šeření luny onen kiosk, příčina jeho neštěstí

a zkázy. Hrůza jej pojala, kdykoliv na osud kaduny milované pomyslil. Najednou pozorovati bylo, kterak veslujekaik dále do moře; zastavil se, a z něho bylo něco do moře uvrženo. Hekim poznal plavce sultánovy; mráz pronikal všecky kosti jeho, hrůzou se mu vlasy ježily, ano pomněl, že cizoložná Turkyně, s kočkami a hady do koženého měchu zašitá, do moře se uvrhuje.

6. Závěrek.

Šest měsíců uběhlo, a o Hekimovi nebylo ničeho slyšeti. Jediného Spiridiona docházely od něho zprávy, ač tento i v rodině své málo kdy a jen povrchně o něm se zmiňoval. Nejvíce jej zaměstnávalo zpravování bratrova jmění a dohlížel tím pilněji na všecky strany, ješto nepochyboval při sobě, že všecken statek bratrův jistotně jemu připadnouti musí. Obchod jeho v drahých kobercích a šálech kašemírských den ke dni se zveleboval, a také v domě jeho o lepší nábytek a stůl se hledělo, nežli před tím. Po nějaký čas list za listem z Tržiště jej docházel, po každé poštovní lodí mohlť se bezpečně nadíti nového listu, ačkoliv zřejmě bylo na něm viděti, že více mrzutosti a nepokoje působily, nežli aby s bratrskou láskou a nedočkavostí měly býti přijímány.

Jednou večer — bylo to měsíce ledna — seděl Spiridion v lůně své rodiny v pokoji tom, v němž jindy Dimitri přebýval; zle řádilo venku povětří, déšť se lil proudem, a husté mraky stály nad Perou, sháněné východním větrem od strany Černého moře. Ženy v pokoji vyšívaly, děti si hrály, štěbetajíce při tom smíšeninou jazyka řeckého, tureckého a vlaského. — „Viď, tatínku," — dí jedno z dítek — „že strýc náš již umřel,

a že nám všecko pozůstavil?“ Spiridion zlostně se na dítě osupil, udeřil je přes hubu, že s pláčky pod schody se uklidilo. Na to zamračiv se, zaklel několikráte, až všickni nemálo se zhrozili.

„Nač jen děláš sobě tolik zbytečných starostí,“ počala manželka k muži se přimlouvati. „Co nám do pohrůžek bratrových, jenž přijíti slibuje a s tebou se počítati?“

„Máš pravdu,“ dí Spiridion, vyjasniv trochu tváři, „tuším, že po druhé nepoleze do léček. Anglický kancelář učinil, co mohl, a pod ztrátou hrdla neodváží se on v Konstantinopoli více se ukázati.“

Žena hleděla zas šití svého, a v pokoji opět nastalo mlčení, jsouc chvílemi jenom rachocením hromu přetrhováno. Vítr neustále se vztekal, jako by dům chtěl povaliti, vysocí cypřišové vrzali od kořene do vršků, a krkavcové vyděšení z haluzí nepříjemným krkáním se ozývali. Zvenku slyšeti silné tlučení na vrata. Celá rodina zastrašená tiskla se ke krbu, lampa se převrhla a shasla. Spiridion bruče zaklel, rozsvítil a šel otevřít.

Muž jakýsi u velikém spěchu, provinuv se okolo něho, vstoupil do světnice. Plavecká čepice slítla s hlavy a Dimitri stál před nimi. „Játť jsem to — vece — a přicházím, aby mi stál k odpovědi a se očistil z nešlechetného a zrádného jednání svého.“

„Milý bratře,“ odpoví Spiridion, „nepochopuji tvé řeči. Připomeň však sobě, že životu tvému zde nebezpečenství hrozí, a měj se na pozoru, by hlasu tvého vně těchto zdí nebylo slyšáno!“

„Nebudu mlčeti, hanebný člověče! chci své peníze, svůj statek, jejžto jsem, spoléhaje na tvou přísahu, tobě byl svěřil. Vydej, co mého jest, nelze mi od toho upustiti.“

Manželka Spiridionova odpravivši dítky ze světnice, postavila se ke krbu, po boku muži svému.

„Rozuměl jsi?“ dotíral naň poznovu Hekim. „Své peníze chci, mé jmění, které ty promrháváš, jako by tvoje bylo. Vím, že jsi některý z mých domů již prodal; ouroky mými lichvíš do své kapsy. Peníze mi vydej, lotrase, anebo vezmi i krev mou.“ — Oči Dimitriovy při těchto slovech podobaly se dvěma rozžhaveným uhlům.

„Upokoj se, bratře,“ — opět na to Spiridion — „věrně a na vlas ze všeho ti potom počet vydám! ale rci, probůh! kterak jsi se v toto nebezpečenství odvážil? Jaká to neopatrnost! Poznal-li tě někdo v městě našem! Vrať se rychle na loď, odkud jsi přišel, a chraň svého života!“

„Rád půjdu, — odpoví Dimitri — vrátíš-li mi zápis, který jsem do tvých rukou položil. Nepochybuji, že jsi můj upřímný bratr, můj přítel, žes křesťan a pamětliv svého zapřisáhnutí se svatým Spiridionem; vydej zápis můj, roztrhej ho anebo spal na ohni tohoto krbu.“

Spiridion všelijak vykrucoval výmluvami, a Dimitri, vida sebe takto oklamaným, strašlivě a zoufale sobě počínal. Nejprvé snažil se obměkčiti jej slzami a prosbou, potom dorážel naň i proklínáním a hrozbou. Na konec zařval přísahu, v mále dnů ukrutnou vzíti pomstu nade bratrem.

Po celý téměř týden měl se Spiridion bedlivě na pozoru, nikam nevycházeje, aniž koho z rodiny své přes prah pouštěje. Po osmi dnech nabýval naději, že bouře tato již se přehnala. Večer téhož dne sedě doma za sklenicí Tenedoského vína, slyší silný tlukot na dvéře u domu. Ani neomočiv pysky u víně, postavil sklenici. Hluku před domem přibývalo; slyšeti se dával hovor mnohých osob a chřest zbraně. Konečně v jazyku ture-

ckém hřmotný hlas přikazoval ve jménu sultánově bez prodlení otevříti. Brzo na to rupaly schody pod těžkými kroky vojákův, a ke dvanácti janičarův vstoupilo do světnice, kadi na čele jejich. V drahý šat oblečený Turek šel s nimi, a zdál se býti vůdcem jejich. Poukázal prstem na Spiridiona, a hned se ho vojáci chopili. Spiridion mrštil okem na Turka, ale jakéžto bylo podivení jeho, když pode kašemírovým turbanem poznal líce bratra svého. „Dimitri!“ bylo jediné slovo, které mu přes rty překlouzlo.

„Ha, znáš mne?“ zvolal tento poturčenec, „pozdě bude nyní tobě pykati. Jsi v mé moci — ty, ještos nižádné útrpnosti se mnou neměl, nyní zakusíš mé pomsty. Nechci se k tobě více hlásiti, tys bídný raja, já pak Osmanli, a jméno mé Moslem Mohamed. Kliď se tedy z tohoto domu, jenž nyní mně přináleží i se vším, oč jsi mne oloupil. Kliď se, pse, a více na oči mi nepřicházej!“

Při těchto slovech švihnul Dimitri bratra svého přes tvář bičem, jejž byl choval pode džubou. Nemoha ani řeči nabýti, ani se zpamatovati, snesl Spiridion pohanění toho trpělivě a ani slova nepromluvil. Konečně pak vztáhnuv ruku, jal se takto mluviti:

„Velectihodný effendi, uznávám sebe býti rajou této říše, a rozkazy přicházející od J. Jasnosti vždy svědomitě plniti jsem hotov. Pověz však, zdali při všech odsouzeních mocnáře našeho mocného a milostivého stejná spravedlnost se zachovává?“

„Při všech, buď ujištěn,“ dal v odpověď kadi.

„Nuže, pane kadi, tedy chopte se tohoto člověka,“ vece Spiridion, poukázav na Dimitria; „nebo není posud odvolán onen soud, kterým hrdla propadl, poněvadž se

byl opovážil svým nečistým svůdnictvím až ke kaduně sultánově se přiblížiti. Ještě dne včerejšího byl raja, tak jako já; padouch tento, jenž mne odrati chce, a tak se mnou ukrutně nakládá, jest můj bratr, zlopověstný Hekim baši Dimitri."

Za pronešením toho jména vznikl hovor mezi janičary, a kadi poručil, obou bratrů se ujistiti. Četná stráže odvedla je do vězení. Spiridion ještě ten večer byl propuštěn; Dimitri nadarmo dovolával se pomoci anglického vyslance. Turecký soudce naprosto odepřel jej propustiti, takovouto dav odpověď: „Nepřipustili jsme, aby padl meč na šíji vašeho jednověrce, požívajícího vaší ochrany; nyní ale přináleží on v pravomocnost naši, a jakožto moslemína odsuzuje zákon náš jej k odpravení rukou katovou."

Den na to vyveden byl nový moslemín na náměstí nazvané Cop-Hana, po pás jsa obnažen, na smrt zbledlý, hlavu maje oholenou, ruce v týl svázané. Zástupové lidu stáli okolo lešení; kat mu velel na kolena pokleknouti, a na jedno máchnutí odletěla hlava od těla.

Právě té doby, když poprava se konala, šel mimo lazebník sultánův. Ještě nebyl napřažen meč děladův k odseknutí hlavy, ano v očích zločincových již již zraku pozbývajících zamihnul se zelený turban emirův. Nepochybně posledním pomyšlením Hekimovým bylo přísloví: „Liščina kůže nemine kožešníkova krámu."

Turecké povídky.*)

(Následující tři povídky přeložil z tureckého jazyka na francouzský Julien Dumoret, a vytištěny jsou v časopisu: Nouveau Journal Asiatique, Mai 1834. Nasser eddin chodža anebo Nazeretin chodža, jak obyčejněji jej jmenují, jest původním spisovatelem jejich, a hojná sbírka jeho podobných povídek jest velmi oblíbena ve východních zemích.)

I.

Nezpíval ani tobě, ani jemu; ale zpíval mně.

Cestovali pospolu dne jednoho dva Turci, a unaveni jsouce horkem a dlouhou cestou, posadili se pod stromem, aby odpočinuli. Za malou chvíli počal mezi větvemi ptáček líbezným hlasem zpívati. Tu jeden z pocestných i hned zvolal: „Aj pták ten zpíval mně.“ — „Nikoliv tobě, ale mně zpíval,“ vece tovaryš jeho, a na to povstala mezi nima taková přehrozná hádka, že konečně oba se na tom ustanovili jíti k sudímu a předložiti mu svou rozepři k rozhodnutí. Tak se i stalo. Vstoupiv první do pokoje před kadiho (soudce), vypravoval

*) Česká Včela 1834 str. 305 a násl.

mu napořád celou tu příhodu, a aby naklonil jej sobě, daroval mu odcházeje 20 piastrův. Předstoupiv na to druhý, dí po krátkém přednešení té samé rozepře: „Pane, učiň a vyřkni, že mně zpíval!“ načež odcházeje 40 piastrův položil na stůl. I odešli oba, nad míru jsouce dychtivi poznati, komu zpěv bude přisouzen. Po některé chvíli kázal kadi před sebe je předvolati, a když byl čouš oba přivedl, tázal se jich opět: „Jaká že byla příčina vaší rozepře?“ — Jeden z pravověřících odpoví: „Pane, cestovali jsme společně, a když jsme byli u stromu, dal se mezi větvemi pták do zpívání, a my nevědouce, koho z nás dvou zpěvem tím chtěl poctíti, pustili jsme se do hádky.“ To promluviv, poklonil se uctivě. Kadi pak pozdvihna hlavu, pronesl zřetedlným hlasem tato slova: „Věz, můj milý, že pták ten nezpíval ani tobě, ani jemu; ale zpíval mně.“ A tímto rozsudkem oba byli odbyti i také spokojeni.

II.

M luji mocnáře svého až potud; přes to dále miluji svůj život.

Za panování sultána Murada žil u dvoru člověk obdařený neobyčejným vtipem a krásnou výmluvností. Jmenoval se Judžili čouš. Jednoho času vyslán byl v poselství ke dvoru krále perského. Jedva že překročil perské hranice, hned s velikou ochotností zvěstován byl králi příjezd posla z Konstantinopole. Mocnář chystal se tudíž ku přijetí jeho, a nařídil, aby všecka se mu prokazovala uctivost, jak sluší a patří na důstojenství a ouřad, jejž on zastává. Kázal jej též uvítati a uvesti do skvostného paláců, naschvále pro něj připraveného. Asi za tři neb

čtyři dni po příjezdu jeho veliký šach pod záminkou honby odebral se do kraje a ubytoval se v pěkném domě, kamž také Judžili čouše pozval. Nedaleko odtud nalézala se široká a hluboká jáma. Mocnář přišed až k ní mezi příjemnými rozprávkami, obrátil se ke svým dvořanům a promluvil k nim takto: „Kdo z vás nejvíce mne miluje, nechať mi nyní dá toho důkaz a přeskočí tuto jámu.“ Na ta slova jali se všickni dvořané skákati, volajíce: „My všickni, pane, milujeme tebe.“ Ale skoků svých zlým jsou zažili; nebo v zápale lásky své jedni zlámali si ramena, jiní přeráželi si nohy, ano někteří i o život přišli.

Posel turecký konečně také opustiv místo své a vykasav svůj kaftan, poodešel hezky daleko od jámy, aby se dobře rozběhnouti mohl. Všickni diváci myslili, že Judžili čouš, na dokázání své lásky ku králi, nebude na rozpacích přeskočiti jámu. I skutečně, posel s velikou rychlostí se rozběhl, a však přiběhna na kraj jámy, zastavil se, když právě bylo skočiti. „Nuže, přeskoč!“ volá král; ale Judžili čouš, obrátiv se ke společnosti, vece: „Miluji mocnáře svého až potud; přes to dále miluji svůj život.“

III.

Řekne-li někdo, že jedinký kousek zůstal celý, nevěř mu!

Za panování prvních chalifů žil v Bagdadě kupec veliký skrblík. Ten častěji dával sobě nositi zboží a jiná břemena domů, ale nerád od nošení co dával. Jednoho dne slíbil nosičovi deset par (krejcarů) za donešení domů koše porculánového nádobí. Cestou dí takto k člověku tomu: „Příteli můj, vidím, že jsi mladý chlapík, já pak

jsem sešlý stařec; ty sobě ještě do smrti mnoho vydělati můžeš: slev mi s ujednané s tebou mzdy aspoň jednu paru.“ — „O velmi rád,“ odpoví nosič. Takto smlouvaje a utrhuje ustavičně, byl již u vrat domu svého, i vymohl to na nosičovi, že tento nežádal té doby nic více, než jedinou paru za svou práci. Když pak byli i na schodech, vece kupec takto k nosiči svému: „Přivolíš-li k tomu a daruješ-li mi také tuto poslední paru, chci tobě uděliti za to trojí velmi dobrou radu.“ — „A budiž tak!“ vece nosič. „Věz tedy — dí opět kupec — řekne-li ti někdo, že lépe jest lačněti, nežli plné břicho míti, nevěř mu; řekne-li ti též někdo, že chudoba předčí bohatství, nevěř mu; řekne-li ti konečně někdo, že pohodlněji chodí se pěšky než na koni, ani tomu nevěř!“ Nosič, neočekávaje takové moudrosti, mluvil k němu v slova tato: „Pane milý, tato-liž jest všecka tvá rada? Cos ty mi řekl, dávno já to věděl, ale vyslechl jsem tebe trpělivě: nyní také ty mne vyslechni; dámť i já tobě radu, jaké jsi nikdý nedostal ani neslyšel.“ Kupe na ta slova obrátil se k němu, aby slyšel, jaká by byl rada jeho. V tom ale nosič, podtrhnuv hlavu pod košer všecko nádobí upustil na schody. „Aj, pane, řekne-li n kdo, že jedinký kousek zůstal celý, nevěř mu!“ To p mluviv, ukázal paty lakomci tomu, který zoufale po zuřiti.

KNIHA PATNÁCTÁ.

NĚKTERÉ VĚDECKÉ ČLÁNKY. — POSUDKY A DROBNOSTI.

Jazykozpytné rozmlouvání o jménu Slovan. *)

A. Nepochybuji, že vítězství, jakého ve Starožitnostech našeho výborného Šafaříka Slované nad Slávy obdrželi, vás, druhu milý, rovně tak jako mne samého potěšilo; neboť nemám za jiné, než že vám hodně žluči hnouti musilo toto neslovanské překrucování, poněvadž v některých novějších knihách sbírky vaší toto veleslavné slavských Slavů slavství vaší rukou všude přetrhané a v prosté slovanství změněné jsem nalezl.

B. Domnění vaše se jistotně nechybilo s pravdou. — Zřejmě tam jestiť dovedeno, na jakých chatrných základech snažili se onino pánové slávu našeho národního jména založiti, i jsem také ouplně přesvědčen, že tímto větrem celé to staveníčko jejich jsouc zbořeno, již nápotom nikým nebude vzpomínáno, leč by, čehož ne tak snadno lze jest se nadíti, samoděk vydati se chtěl u veřejný posměch.

A. Boj ten věru statně byl proveden naším bystrým skoumatelem se vším svědomitým ušetřením válečného práva.

B. Přiznávám se, že s touže rozkoší a dychtivostí jako dříve pročítal jsem i tento třetí nám podaný svazek

*) Z Časopisu Českého Musea 1837 str. 53 a násl.

nejpřednějšího vědeckého díla, jakého v literatuře naší stává. Nejvyššího pak stupně dosáhla zvědavost má na archu posledním (30tém), tam kde spisovatel odvození jména Slovan jak od slávy tak od slova zamítá, i byl jsem tím více dychtiv, jakého on tedy sám pro toto nám veledůležité a tak nesnadné k vyluštění jméno dobral se pramene, a odkud počátky jeho povede. Leč nechci a nemohu tajiti toho, že plamenná zvědavost má po přečtení stránky poslední nikoliv ukojena nebyla. Dobrovského Slovy stojí na tak příliš mělké půdě, a jsou právě jen k vůli etymologické analogii z povětří uchopeny, že směle záporně slovy jeho říci se může: „Mám za to, že krajiny, v nichž řeč slovanská, slovo slovanské panovalo, Slovy se nikdý nejmenovaly.“ — Druhé pak, neřku-li odvozování, ale i přirovnávání jména Slovan s litev. sallava (ostrov) a d. zdá se mi tuze nejisté a na dalece ležící, by zde mohlo nějaké váhy míti a hoditi se ku přesvědčení. Jsme tedy opět tam v této věci, kde jsme byli dříve, a snad ještě o něco záze.

A. V mínění tomto ani cele nepřistupuji k smyslu vašemu, aniž veskrze odpírám. Věc hlavní, o kterouž tu přede vším šlo, stanoviti totiž na důvodech pevných pravé pojmenování národu našeho, mého dle soudu tak jest na světlo vydobyta, že nic lepšího o tom pověděti se nedá. Další pak etymologické zhloubání jména toho, nejsoucí po chuti vaší, vlastně ne tak podstatně jako ono první náleží k vytčenému cíli, a lépe učinil spisovatel, zůstaviv věci té bez rozhodnutí, výklady své toliko jako možné výslovně podávaje, než aby byl proti přesvědčení a vědomí svému buď v cizí měl dáti se stopy, aneb dosavadní nejistoty novým zdánlivým tvrzením v díle tak vážném, jakový spis jeho jest, rozhojňovati. Nit, po níž dále bez-

pečně jíti se může, vložiltě vám, i mně, i komukoliv jinému do rukou, a jest tedy jen na vás, chcete-li po své chuti a chvíli hloub se zabrati v té věci skoumání a dojíti konečného rozvinutí.

B. Příliš zdvořile žertujete. Kam šíp nedoletěl, toporem nedohodíš. Nebuduť já o to sobě hlavy lámati.

A. Zoufati netřeba. V umění etymologickém právě tak jako v básnickém šťastnou chvílí neb náhodou mnohdy více se najde, než úmyslným dlouhým hledáním. I já jsem tyto dni o jménu Slovan mnoho přemítal na mysli, a —

B. Snad dopátral se i jeho původu, kořene? Toť jsem věru žádostiv!

A. Co mne se dotýče, jsem zcela přesvědčen, že na pravou cestu jsem uhodil. Podaří-li se mi však vás a jiných o témž přesvědčiti, jest arci otázka jiná. Milo-li vám a pokdy o předmětu tom pohovořiti, máte mne hotova.

B. O jenom začněte, a co nejrychleji upokojte mou zvědavost.

A. Ač bych nerád v rozprávce široko a daleko zabíhal, nemožno mi přece tuze kvapiti a jako jedním dechem vše vyložiti před vámi. Také neočekávejte žádného soustavného rozboru, alebrž chci jen opětovati chod ten přemyšlování svého, a po tom pásmu vás vésti, po němž i já jsem se výsledku dopídil.

B. Proti tomu způsobu nic nenamítám, a rád vás následovati budu po této i mně schůdnější cestě, jenom když tam se dostaneme, kam jsme zamířili.

A. Na první pohled se vidí, že pátrajícímu po původu jména Slovan, Slovjan, anebo Slovjanin, Slovenin (kteréžto druhé za starší se pokládá, ač hnedle, tomu-li tak se přesvědčíme) dvojí stránku v bedlivé uvážení vzíti dlužno, totiž přední díl jeho neboli kořen Slov, a od-

vozené slabiky a n, a n i n; při čemž i k tomu zřetel se obraceti musí, zdali nestojí za kořen posud brané verbum s l u j i s odvozeným svým s l o v o s některými jinými kořeny ve shodě neboli příbuzenství, a pak není-li ještě i jiných tvořících slohův, ješto by svým vnitřním původním znamenáním s východem tím a n, a n i n se stýkaly. Okoličnost druhou tu nejprvé ohledati, vidí se mi býti potřebno. Kterouž medle z obou těch u nás obyčejných forem -a n a -a n i n (-enin), Slovan, Slovanín, Pražan, Pražanín, neb Praženín, měšťan, měštěnín pokládáte za starší, a tudy původnější a přesnější?

B. Nejinou, než druhou tuto delší, jakož vůbec za pravdu jest přijato, pro tu příčinu, že šíře po Slovanstvu jest užívána a starším listem rodu svého můž se vykázati.

A. Obojí tento vámi zde přednešený důvod, jakkoli v jiných případech důležitý a vážný, nicméně maličké jest ceny zpytateli jazyka, jemuž každé slovo samo sebou jasněji mluviti musí, nežli sterá o něm zaznamenaná svědectví. Věztež tedy, že forma -a n nikoliv zkažená a novější není, ale že jest onéno daleko starší a původnější, což tím prostým důvodem již do očí bije, že jsouc forma -a n i n složena ze dvou koncovek ku kořenu přivtělených, musila teprvé na základu své první vzniku nabyti.

B. Toť arci jest nejen podobné, ale i nutné. Zdá mi se však, že tímto stopováním jenom pole získati chcete, abyste bera jedno to zakončení za druhé, tím pohodlněji tvořící slohy -a n neb -a n i n s kořenní slabikou s l o v mohl přivesti ve spojení, an pak ovšem nebude těžko, jako od p i j i — p i j a n a p., tak též od slovu S l o v a n odvozovati. Že by však forma -a n i n, co jméno národní, osadní, neb čelední, také s jinými prosto časoslov-

ními neb nehmotné předměty znamenajícími kořeny pojiti se dala, o tom, tuším, ne tak snadno koho přesvědčíte.

A. Nechci zde na vyvrácení soudu vašeho vytasiti se jednotlivými příklady, jako jsou slova: kričanin, ohnišťanin (svobodník), christianin, mahometanin, naše hodokvašenín a j. v., ješto byste je prohlásiti mohl za výjimku anebo za slova mnohem pozdějšího utvoření, kde cit ten jazykové pravidelnosti poněkud již utuchnul v lidu, ačkoliv to připouštěje, nad náležitost bych vám povoloval. Leč přistupme raději k vysvětlení první půlky formy -a n i n. Tvořící ten sloh -a n jest čistě adjektivní, jehož hláska prvotně nejasným zvukem pronášína býti musela, vypodobňujíc tak nazvané š v a jiných jazykův anebo naše j e r, kteréž teprv později dle sklonnosti slovanských odvětví k té neb oné hlásce, v a n, j a n, e n, ě n neb i n se vytvořilo; tedy: Slovan, Slovjan, Sloven, Slovin z prvního Slov'n neb Slovъn, znamenajíc vlastnost příslušenství nějakého jako částky k celku, zkrátka naše tak nazvané adjectivum possessionis vyjadřujíc, jak to právě v těchto národních neb osadních jménech nejsvětleji na jevo se dává. Moravan tedy, Pomořan, Pražan, Kališan, aneb Morav'n, Pomoř'n, etc. v ničemž se neděllí od roden (srb. rodan), rod'n, lesen, leseň, les'n, dvoren, dvořan, dvor'n, oteň, ot'ň a jiných toho druhu. Bylo tedy Pomořan atd. prvotně tolik, jako člověk, obyvatel pomoř'n, pomořní, pomorský, a teprv později každé takové slovo přecházelo ve slovo hlavní neb jméno vlastní.

B. Světlé mi to dosti; pročež ale tato pravější a původnější forma na -a n předce napotom formou -a n i n ne-li zapuzena, aspoň ve spisech velice zatemněna a zahlučena jest skoro u všech větví slovanských?

A. Na tuto *otázku odpoví* vám sám jazyk slovan-

ský, nahlédnete-li do kterékoliv grammatiky jeho. Shledáte zajisté, že adjectiva indefinita, ku kterýmž také tato possessiva náležejí, ve svém skloňování jednot. počtu neliší se ode skloňování slov hlavních, i bylo tedy potřebí, zvláště té doby, když tato třída adjektivů ještě užívanější byla, rozdíl nějaký činiti mezi východem adjektivním a substantivním, což se nejpříhodnějším býti vidělo připojením dalšího odvození, anebo, ať lépe dím, zdvojnásobením téhož zakončení. Neboť že následující to -in též síly a podstaty jest jako předcházející -an, to vysvětlovati a dokazovati bylo by zbytečné.

B. Tím způsobem dá se tedy dobře vyložiti, proč slova taková nepřijímají přírostku toho v počtu množném, poněvadž substant. od adjektivů bez toho patrně se rozeznávají rozličným skloněním, a toť ovšem nemálo vám svědčí, že forma -an mnohem starší jest nežli -anin. Mnohá pak z četných místních jmen na -any zdají se též plynouti z téhož pramene.

A. Ne mnohá, alebrž všecka napořád, a o tom právě nyní chci se zmíniti. Forma -any nic jiného není, leč jména životných -ani, -ané na bezživotné proměněný pád; že pak mužského jest pohlaví, vidno ze všech ostatních pádův. Dle podařeného rozboru místních jmen p. Palackého měla by se tato forma na dvě třídy děliti, předně jakožto odvozená od jmen osobních, a pak od okolností přírodních, kteréžto však dělení v naší příčině jest docela nepotřebné, ješto všecka jména na -any nejsou nic jiného, nežli druhá formací již dříve stávajících a užívaných místních jmen. Vezměme kterákoliv v rozjímání, a hned se přesvědčíme o pravdivosti toho. U př. Vysočany, zajisté dříve Vysoká, obyvatelé Vysočani, Vysočané, a s těch potom na místo. Tak Choti-

šany od Chotiše, a toto teprv od Choticha, Dolany od Důl neb Doly, Chlumčany od Chlumec, Habřany od Habří, Habrovany od Habrova neb Habrové atd. Ještě ale, nežli pokročíme dále, zastaviti na chvíli se musíme při druhé s touto připomenutou co nejoužeji sbratřené formě -ici (ice) dle našeho užívání, dle jiných Slovanův -iči, -iti, -išti, jak o tom již obšírněji p. Šafaříkem a jinými bylo psáno. Ne sice veskrz, ale podobným z většího dílu způsobem jako -any tvořila se také místní jména na -ici (ice) mn. p., a kde -ovice přicházejí, tam bezpečně domýšleti se můžeme, že stávalo staršího jména, končícího se na -ov, neb -ova, neb -ovo. Odtud při některých obojí tato forma: Chomutice, Chomutovice (Chomuť, Chomutov). Tak Strakonice neprosto od Strakona, ale od hradu třeba jeho Strakoň *) (jako Třeboň od Třebona) jméno vzaly, Strakonici, totiž lid, obyvatelstvo ke hradu tomu náležející, a nebylo by nic divného, kdyby podnes ono město Třebonice, toto pak Strakoň sloulo: neboť obojí bylo obyčejno, čas ale tam pro ono, zde pro toto rozhodnul. Z forem pak tuto uvedených -iti, -iči, -ici, jest ona první starší dvou následujících, všecky pak ve mnohem starší, končící se na *-k* mají základ a berou z ní původ. Příbuznost a záměnnost těchto čtyř souhlásek ve

*) Stará adjektivní forma Strakoň -nja -nje, přešedší později v substantivní. Tak se dálo též při jiných hlavních slovech, u příkladu: holub, adj. holub', holubja, holubje; osel, adj. osl', oslja, oslje; pán, adj. paň, panja, panje a t. d., kdež ženské a věcní pohlaví v samostatná hlavní slova přešlo: osla demin. oslica, odtud nové adj. oslin, cf. na grebeti oslini; holub'a, dem. holubica (nové adj. holubin, cf. pláčem holubiným); paní, kteréžto slovo v grammatice ne k hlavním, ale k přídavným mělo by vlastně přiděleno býti, a holoubě, osle, páně -éte, a j. v.

slovanské mluvě tak jest rozlehlá a patrná, že by nás dlouho meškalo, chtěli-li bychom to na vše strany obejíti. Srv. pauk, pavouk, pavouci, pautina a pavučina (Sasic, Sasík a j.). K oučelu našemu buď dosti na tom, řeknu-li, že jako místních jmen končení na -a n y v nejužším jest spojení a téhož smyslu s koncovkou -i c e, róvně tak jméno národní neb osadní na -a n -a n i n víže se bratrsky se jmény na -á k (ek, ík) vycházejícími, tak že jedno druhé bez změny smyslu zhusta zastupuje, nač příkladů hojnost jest před rukama, u př. Polan, Polák, Krakovjan, Krakovják, Pražan, Pražák, a t. d. Latinský a řecký jazyk svým -anus a acus (ακός) v ničem se neděli od slovanského ve dvojí této formě, jíž v krátce opět se dotkneme. Ostatně o jiném tvoření na pouhé -i n (Litvín i Litvan, Rusin, Bojarin, Tatarin) na -a n s přídavkem e c místo i n (Asianec i Asianin, Slovenec i Slovenín) a t. d. jakožto o věci sem méně náležející, schvalně se nezmiňuji; bez podotknutí ale předce ponechati nemohu, že druhdy i forma -iči -iti, též jako -a n, ještě -i n v jednotném počtu k sobě přijímá, u př. Moskvitin (mn. p. Moskviči, novější: Moskviťané), Pskovitin, Tveritin a j. A tak i naopak, jako: bratan, bratanič. Ano vyskytují se i slova s trojím způsobu téhož zakončením, jako jest v jazyku ruském o s t r o v - i ť - a n - i n místo našeho prostějšího o s t r o v a n. Tím končím první oddíl naší rozprávky, a neučinil-li jsem dosti očekávání vašemu, ne tak samému předmětu, ale spíše nedostatku síly mé a běžnému výkladu přičtěte.

B. Přál bych, by aspoň v té míře druhou a důležitější částku týkající se samého kořene s l o v vám vyložiti se poštěstilo, a ukázati, jak a pokud s podotčenými zakončeními souvisí.

—

A. Co soudíte o slovu člověk, jaký asi jest kořen jeho? neboť že tak hotové do jazyka našeho s nebes nespadlo, o tom nikdo pochybovati nebude.

B. Zde k posavadnímu všech etymologův „nevím — nevím“ i já bez ostýchání své skrovničké „nevím“ připojuji. To mi však známo, že všickni grammatikové jen zdaleka a nesměle dle počátečních liter hned na čelo, hned na četí, hned na čeleď poukazovali, ano jak mi řečeno, sám mistr Dobrovský nesmrtedlné paměti prý se kdys prohlásil, že žádné slovo jej tolik bezsenných nocí jako toto nestálo, ač vše bez prospěchu.

A. A já ujišťuji každého, kdokoliv toliko na počáteční litery hleděti bude, že věčně věkův žádného kořene slova toho se nedopídí. Byla to posud veliká vada v našem etymologickém umění, že ustavičně jenom hledělo se na tvořící slabiky, totiž od levé ruky k pravé se etymologisovalo, ačkoliv sama příroda na to vede, že strom ten jazyka slovanského, tak rozmanitě a bohatě vrchem se rozkládající, nemůž do země prostopadým kůlem sahati, ale že podobná rozmanitost a hojnost také podzemních větví neboli kořání jeho býti musí. A tak jest skutečně. Dosavadní má bádání, o nichž svým časem více se zmíním, přesvědčila mne ouplně, že ve slovanské mluvě, předslovcí a jiných předkládaných částic nepočítajíc, tak veliký, ne-li větší jest počet na začátku kořenův vyskýtajících se proměn, jakový po tu dobu na zakončeních byl pozorován. Dím tedy dle přesvědčení svého a bez obalu, že ve slově člověk kořen člov s kořenem slov jeden a týž jest, společně k časoslovu sluju, jak v novější je spatřujeme způsobě, se odnášeje.

B. Divné věci mi pravíte, ale identičnost tu souhlásek čl a sl ne tak snadno vám na slovo každý uvěří.

A. Aniž-li tehdáž, když příhodnými analogiemi vyřčení své potvrdím? Slov začínajících se souhláskou čl jest ve slovanštině velmi skrovný počet, všeho všudy šest nebo sedm; i ač tedy podlé povahy věci samé mnoho zde příkladův nasbírati se nedá, předce již i v této hned kombinací na stopy přicházíme. Nahlédněmež přede vším do Slovníka p. Jungmannova. Čluba (v bydž. kr. i člupa) Pflugsäule, slupice; v obojím zřejmě se ukazuje naše slúp, rus. stolp neb stolb. — Člup, člupek, člupovitý, - vrch, kopec, Hügel, ouplně souhlasí s tímže slúp z podobnosti ponětí, jako lat. collis a columna, anebo řecké *στῦλος*, *στήλη*, sloup a ouskalí; *κίων*, sloup a kopec. Polské człap, człapak (v. Bandtke) mluví se též a píše słap, słapak, i szłap, szłapak. Béřeme-li dále ohled na jiné slučování se souhlásky *č* s *m*, a ještě více s příbuzným *r*, tuť již u dostatečném světle stejnost ta bije v oči; u př. čmoud, smoud, a oboje totéž co čad, kad; črevo a střevo (*t* usnadňuje toliko vyslovení, jako: středa, stříbro místo sreda, srebro), čremcha a střemcha, črevík a střevíc, a jiných s dostatek.

B. Poušti již pochybnost od ducha mého. Zakončení ěk a ák do míry uvesti — vidímť, kam míříte — nebude vás žádných mozolův dále státi, necháte-li samého Šafaříka (Starob. str. 479) svědčiti za sebe, že střídání se hlásky *ě* a *ia* pravidelno jest a v oustrojí jazyka slovanského hluboko zakořeněno. Kteréž ale z toho dvojího, človjak či slovjak zdá se vám býti starší a původnější?

A. Určitě to rozhodnouti není snadno; neboť pro obojí stránku dali by se najíti důvodové. Vysvětlení snad nějakého došli bychom z porovnání těchže přípa-

dův u jiných národův, kde ponětí člověk rovněž se slilo se jménem národním. Na ten čas stavím v před slovo člověk, jakožto bližší k prvnímu kořenu kluju, z něhož teprv jako by přes čluju na sluju přejíti se mohlo, kterýžto kořen přesněji v jazyku řeckém κλέω, κλύω, i latinském cluo, inclutus, ano i ve slovanském kleju, klás (tlachanice, sesílené klábos), klech (řeč marná), kleveta (jinýť ovšem byl a širší počátečně smysl slov těchto, nežli nyní) se vyskytuje. Starobylosti však našeho sluju, slovo, sláva etc. nic to nebuď na ujmu; takovéť najmě proměny v kořenních zvucích nepocházejí ze žádné historicky vystižitedlné doby, ale dály se bezpečně hned v samé kolébce jazyka. Chtěl-li by pak kdo jiný nicméně v posloupnosti přednější místo vykázati souhláskám sl před čl, i proti tomu nejsem, a ukáži později, jakou mají váhu v kořenu samém. Identičnost obou těch slov človjak a slovjak tím nic netrpí.

B. Již by tedy poctivý Křišťan Henning, ač mi čtoucímu ponejprvé slova jeho směšná se býti zdála, ovšem nevěda dávno před vámi pravdy se byl dotekl. Tutoť máme při ruce slovníček jeho, kde čteme pode článkem Mensch: slavak (t. clovak) ist, wie bekannt, wendisch oder slawonisch, und scheinet, als ob es die Wenden, welche gewiss jederzeit eine hochmüthige Nation gewesen, wie man noch an den Russen, Pohlen und andern siehet, aus Einbildung gegen sich, nur diejenigen gleichsam für Menschen gehalten, die ihrer Nation gewesen. Und ist mir erzählet worden nur von den hiesigen Wenden, dass kein Deutscher unter ihnen bleiben können. Sie haben ihn so lange tribulirt, bis er gewichen; dafern auch einer von ihnen teutsch lernen wollen, ist er aufs ärgste beschimpft worden.

A. Pošlá tato z pouhé náhody slova mně předce i nyní za žádné svědectví sloužiti nemohou, a protož buďte mlčením pominuta.

B. Příbuzní naši Slováci úsudku tomuto nepochybně budou povděčni, protože jak kořenem tak východem národní jméno jejich se slovem člověk nejvíce souhlasí, a zdá se tedy, že forma -ák více starobylosti má do sebe, než druhá -an neb -anin.

A. V určování věku forem žádný opatrný etymolog kvapiti nebude; u příčině této však naší ovšem to nevyhnutedlně vyplývá, že Slovák neb Slovjak muselo předcházeti v užívání jméno Slovan neb Slovenín, a teprv v pozdějších dobách jemu ustoupilo, jsouc dle příkladu mnohých jiných zatemněno, a udrževši se v pradávní způsobě toliko při tomto národu. Námitka, že v historických svědectvích našich ovšem jméno Slovan, nikoliv ale Slovák, přichází, docela nám nemůž býti na závadě; neboť což jest historická doba národu a jazyka našeho u přirovnání k celému věku, jejž prožiti musil, jak to ze vnitřních známek téhož jazyka s jistotou uzavírati lze jest? Ať při nejmenším dím, jest to asi dob
jednoho měsíce u přirovnání k celému roku. Podobn
tomu příklad máme i v národu polském. Spisovatelů
ode dávna doma i za hranicí stala se oblíbenější for
Polanín, Polané, Polonus a t. d. bez ztenčení však o
čejnější a živoucí posud v národu formy Polák, kter
vším právem za starší počísti sluší. Nelze tedy j
souditi, než že i dávnější ze slova človjak pošlé
změněné Slovjak později v rozšířenější, hustější a
klejší formu -an -anin jmen národních a osadních
všeho ohledu, dobře-li neb nic zakončení jeho k
řenu přiléhá, bylo přeneseno, a že konečně sam

té slovutnosti široké nabylo, kteréž podnes požívá u jediné jenom větve, jmenovitě uherských Slovákův, nebyvši s to vypuditi starého panovníka. Ještě malá pochybnost a tudy jiná vzniknouti snad by mohla námítka stranu hlásky měkké *ě* a tvrdé *a* ve slovech člověk a Slovák, dle nynějšího jich užívání a našeho ze zkušenosti váženého vědomí o nich. Že chýlení se jazyka slovanského k užším hláskám, a tudy obapolné se stýkání téhož ja s je, *ě* (mjač, míč; mjahkyj, měkký) přirozeno a na jevě jest, sám jste již podotknul; že však jazyk slovanský též od prvotního hojnějšího užívání měkkých hlásek ke tvrdým neb suchodyšným se naklonil, a v některých větvích posaváde se kloní, zřejmo každému, kdo ve slovanských nářečích se poobhlédnul. Tak právě u nás Čechův, a tudíž také u Slovákův, ač širších hlásek a změkčování nás jinák milovnějších, od nepaměti před východem -ák retní zvukové se nikdý nezměkčují, ano i v kořenech samých, kde toto ja do užšího *ě* nepřešlo, nejvíce pouhé *a* se píše i vyslovuje: maso, matu, vadnu, vázati — místo: mjaso, mjatu, viądnę (vjanu), vjazať. (Srov. změtení, usvědla, víži, pět a pátý, svatý a světí, světice atd.). V jiných případech jedno i druhé jest obyčejno, u př. chudák, chuďák (chuďas), sprosták, sprosťák (rus. prostak i prostjak), srb. rodjak, pol. rodak, srb. divljak, p. a č. dziwak, divák, ode dvůr: dvořák, dvořan, a od hora: horák, podhořan a j. v. Přecházení *ě* do *a* máte v též slověnčině rázný příklad v odvozování od člověk, človacinec; rovně od holub holubacinec, holubatina, ač v rus. golubjatina se říká, u nás pak holubětina slovo to by znělo. A takových příkladů více bych uvesti mohl, ale zdá se mi, že již těchto nad potřebu; připomínám ještě jenom to, že měkké a líbezné vyslovování

[illegible] rozdíl v [illegible]

[illegible] však v [illegible] verny, [illegible] kr. zblovek.

ıistorických příkladův, že okolčnosti té stávalo aneb l stává i při jménech jiných národův? Tím, jak za ám, utvrdila by se etymologicky provedená pře vaše na jistějších základích.

A. Výsledky skoumání svého zděluji vám právě za , a protož nebylo mi ještě možné z této stránky ;i se v obšírné a pracné vyhledávání. Některými ıdy ale již nyní posloužiti mohu, snad čas a oko- ;ti s vaší i s mé strany počet jejich rozmnoží. Samo- ;vým jazykem sebe jmenují Njenec (homines, v. Ša- Slov. Starož. str. 258); Votjákové nazývají se Mor- a slovo mort v jejich jazyku znamená člověka; Čere- jmenují se Mari, což tolik jest jako muž neb člověk; liči slovou i Mansi t. j. muži. (Viz: Zjablovského ɜopis. Ross. Imp. Petrohr. 1810, kdež i jiné v týž znějící výklady možná najíti.) V jazyku čínském čin, aneb dle jiného vyslovování džin = muž, člo- souvisí se jménem národním. Na počátek jména sou- našich Němcův snadno každý připadne. Neboť ač- rozličně od rozličných první slabika kmenovního ı jejich German se vykládá, předce tomu nikdo ɔírá, že druhá značí člověka, muže. S tím dále srov- můžete i jména Markomani, Normani, Cenomani, heimr, a co více p. Šafařík o slovech Thiudisk čili ;isk v podotčeném spisu svém na str. 152 a j. po- enal. Slovo German z ohledu první slabiky, jak vám toho vědomo, činí Němcům veliké nesnáze; i ač- větší díl toto Ger na Wehr slyší, jako by Wehr- er neb branní muži, pochybuji předce, že tento vý- na vždycky se obrání. Připadá mi zde podivná my- a, kterouž ale za nic jistého, nébrž za pouhé zdání tím vydávám, nezanášeje se, jak víte, žádným ně-

mecké mluvy zpytováním, leda potud, pokud by to k
slovanským bádáním mohlo sloužiti. Co, nejsou-li ná:
německá jména German, Hermundur a Aleman v
ouzkém spojení, jako naše Slověnín, Slovák, Slo\
a t. d., a nejsou-li jedno a též jméno dle nářečních
dílův? Větev Alemanův podnes ve mnohých slovech j
Němcům obyčejné *r* na *l* změňuje, pronášejíce u př. ı
Kirche Chilche, místo Berg Belche a t. d. Ve sk:
ckém pak jazyku slovo Mann čte se Madr, což s ı
vým zvukem Hermundur ouplně by se srovnávalo, k
národ také tam z té vlasti hloub do Evropy se vj
Vím však, že někteří něm. zpytatelé slovo to děl
Hermun a Dur, jako by toto druhé bylo pravým
nem národním. To však se pro nic jiného neděje,
proto, aby pozdější Durinky neb Thüringy poh
z toho vyetymologisovati mohli. Což bylo-li by toto
neb Her jediné hrdlová předložka, tak zhusta ja
slovanské tak i německé mluvě se vyskýtající se
hláskou *r* pouze sesilující slabiku? (Srv. riechen, Ge
a uchať, kormoutiti a mútiti, kortouč, kotouč a t
hermežď, homoziť a míhati, orbis a ob, obor, cor\
-koba, argilla a jíl a j. v.) Však na tom všem, pra\
či nic, málo mně i vám záleží, a opětuji, že to nel
za jiné, leč domněnku.

B. Také-liž Němci své Gertrude chtěli by ı
Wehrtrude vykládati? — Se slovem Man, German sc
jistotně také naše man, maniti, podmaniti, a
tomu rád, že za jejich nelidské Sklave jak těmito
tak samým pojmenováním jich od němoty Slovan
za vetu jim oddal.

A. Netěší mne, že také vy jméno Němcův od
jektivu němý odvozovati chcete, hově té zastaralé

šlénce, která, byla-li by pravdiva, spíše k necti samým Slovanům sloužiti by musila. Tak uměle, bystře a pěkně svým jazykem zacházeti umějící národ nemohl tak nejápně a nesmyslně vyvoditi jména národního. Není-li vám libo té myšlénce místa dáti, že jméno to, byvši uzpůsobeno dle úst slovanských, z přesmyknutí souhlásek sobě nejpříbuznějších, jakož na sta jiných slov, této nynější tvářnosti došlo — Man (menesk), Manec, Menec, až posléz Němec: tedy vždy raději veďte jméno to od německého národu Nemetes prozvaného. — Pozoruji však, že již pomalu ven z mezí rozprávky naší přicházíme, a protož soudím za dobré na dnes o předmětu tom řeči položiti konec, jinak bych snad trpělivosti vaší —

B. Toho se nemáte báti. Pamatuji vás jenom ještě na danou před chvílí připověď, že mi cos o souhláskách sl v kořenu sluju neb slovo povíte, a bez vyplnění té připovědi vás opustiti nemíním.

A. Vedlejší to jen připomenutí, nevztahující se přímo na náš rozbor jména Slovan. Činím vás na to pozorna, že ačkoliv slovo sluju již za kořen se považuje a v praktickém ohledu považovati může, vypouštějíc ze sebe mnohá jiná slova, není přece původní etymon neboli prvek, jejž dále hledati třeba. Řekl jsem, že množství jest v jazyku našem kořenů, jenž teprv s nějakým na začátku svém přírostkem ze svých prvkův se vyvinuly, a k těm i kořen sluju náleží, v němž čteny sl, anebo chcete-li dle pověděného před tím, čl nebo kl, již výstřelek činí ze zárodku svého, jenž jest časoslovo i-mu, u-ju, jať, ꙗть *), na němž převeliká částka slov ve všech indoevropejských

*) Druhá forma u-ju čistě se spatřuje v našem ob-uju, z-uju t. sejmu, pol. zdejmę, v lat. emo, ad-imo, ex-uo, ind-uo, ř. δύω, νέμω, něm. nehmen a j.

jazycích jest založena. Ku přesvědčení dosti buď na několika příkladech, kde toto sl aneb čistě k hlásce připadá, anebo místo přídechu zaujalo. Sl-ad-ký ř. ἡδύς, a toto od ἥδω neb ἕδω, tedy původně tolik jako jedký; — slabý a chaběti; — sluch a ucho, a v obojím u-ju, i-mu, (srv. rus. vnemlju, vernehmen); tudy nic divného není, že Rus a Polák také nosem slyší, totiž, že naše voněti, čichati — slyšat, słychać (smrod) jmenuje, jakožto slovo z obyčejného mu též uchat pošlé; slepý, ř. ὄψ, ὀπός, v polštině ślep j. ślepia i za oko se užívalo, viz Bandtke. K tomu přidejte ještě pol. szlochać, něm. schluchzen, rus. ochat, ächzen; něm. Schlange, lat. anguis; něm. schlafen, sleap, ř. ὕπνος a j. v. Tvořící moc prvku toho i-mu, u-ju v našem sluju, člověk a Slovan, jenž tudíž i ve slovech imě (jméno), a tolikéž v něm. Mann, Mensch, a nepochybně i v lat. homo, ho-min-es se jeví, již sám dále stíhati můžete. O tomto však rozkládání se kořenův ku počátku slova, jakož i o rozsáhlé vládě kořene i-mu, u-ju, jinou dobou, bude-li v tom vůle vaše, porozprávěti s vámi hotov jsem.

B. Brzké navštívení mé vás, příteli, přesvědčí o tom nejlépe.

Odkud berou počátek početní jména slovanská.*)

Čténo v král. české učené společnosti, sekci filologické, dne 3. ledna 1850.

Vstoupiv po dlouhých letech dnes opět poprvé, velectění pánové, v shromáždění Vaše, abych díl bral v učených bádáních a pracích Vašich, hodlám předložiti malý zlomek z mých etymologických skoumání přívětivému soudu Vašemu. Týká se výkladu jmen početních, odkud svůj původ a počátek vzala jsou ve mluvě naší slovanské, a poněvadž právě tato částka řeči před jinými široko daleko okazuje příbuzenství, tedy i v jazycích se slovanštinou více méně sdružených, netřeba mi připomínati, že nejsem první, jenž výklady strojí o tomto zajímavém avšak uzlovatém předmětu; neboť o jiných ať badatelích v této věci pomlčím, v dobré Vám paměti býti musí „Rozbor čísloslova,“ jejž zrovna nyní dvě léta tomu učený náš spoluúd p. Šafařík před Vámi zde přednášel. Jest to poslední a nejvyšší stupeň, ku kterému, pokud mi známo, dospělo vysvětlení tohoto záhadného článku, ještoto nejenom vše tam v opětné uvážení a protříbení vzato, cokoliv o původu jmen početních pověděno

*) Z Časopisu Českého Musea 1850 str. 3 a násl.

zvědění toho záleželo, na jak slabých zásadách tyto vývody početních jmen spočívají, můž o tom čísti sobě širokou polemiku německého mnohojazyčníka Potta v knize: „Die quinare u. vigesimale Zählmethode“ str. 116 a nsl. — Zviklaltě tam ovšem na dobro mínění předchůdcův svých, ale nevyvrátil, nepostaviv docela nic ani lepšího ani horšího na to místo. Když pak prohlašuje se týž Pott, který sic všem slovům na světě ví konce a kraje, takto: „Der ursprüngliche etymologische Werth der Primitivzahlen ist meist so sehr im Bewusstsein der Völker vergessen, dass ihn wieder aufzufinden schwer, vielleicht in den meisten Fällen geradezu unmöglich sein wird:“ — diviti se ovšem musíme projevení takové zoufanlivé skromnosti.

Přestávaje na tomto úvodu, přistupuji již k poukázání samého počátku hlavních početních jmen, který ač pod hustým zastřením, předc jak se mi zdá, dosti znatně z mluvy naší slovanské vysvítá. Zdržuje pak se zde zúmyslně ode všeho učeného apparátu a odkazuje v té příčině na výš podotčené spisovatele a jich spisy, kde hojnost toho nalezti lze, vystupuji z mezí slovanštiny jen v nezbytné potřebě. Chovámť zajisté to přesvědčení u sebe, že kdekoliv mlčí k otázkám jí činěným tato domácí Pythia naše, tam ztíží se dovoláš cizí.

Představíme-li sobě číselní jména, jak nám je mluva slovanská zachovala, v tomto pořadí

ѥдинъ	три	пать	седмь	девать
два	четыри	шесть	осмь	десать,

zajisté, kdo dosti málo jest pozorliv, překvapiti ho musí v každém páru i jednostejnost koncovek i veliká srodnost kmenův, která v druhém a čtvrtém páru три четри, седмь осмь (rus. sem vosem) až k samé totožnosti za-

sahuje. Netajím, že uvažování této podivné shody první dalo mi do ruky nitku, po níž dále pátrati možnost se ukazovala. Dím už nyní zkrátka a bez obalu, že ve jménech početních chová se nejstarší listina národu slovanského a snad převeliké částky pokolení lidského, v níž zvěčněn jest prvověký stav náboženství arciotcův našich. Pěknější a trvalejší pomník, každodenně před oči a ducha se stavící, sotva nad tento mohl býti vymyšlen. A přece i jej potáhla rez a plíseň času! Znělo sice k nám z dávnověkosti šedé a zní posud, že v číslech, jmenovitě nižších, tají se cosi velebného, že svatí jsou počtové; leč heslo toto zůstalo bez povšimnutí.

Že vzdávání cti živlům světa mezi nejstarší ano nejprvnější způsoby bohoslužby náleží, od mužův soudných dávno jest dokázáno a za pravé uznáno. Což mohlo na celém světě na smysly tělesné i duševní člověka prvověkého důrazněji a živěji působiti než právě živelní tyto mocnosti, z jejichžto vlády ani na okamžik se vyníti nemůže, od nichž má vznik, život, a jimiž i hyne. Nemá vesmír také žádné vyšší moci nad tyto, která by v té míře chápati se dala smysly zevnitřními. Ale jako živelní tyto moci původci jsou a udržovatelé všeho tělesného blahobytu tvorův zemských, tak s druhé strany nic není škodlivějšího, nic strašlivějšího nad tyto panovníky. Potlačuji v sobě chuť k šíření slov o tomto k mnohořečivosti vábícím předmětu, a, pánové, nahlížíte sami, kde hledati se musí počátek dualismu pronikajícího náboženství starověkých národův. Neminulot se ani naše křesťanství s některými jeho pozůstatky; a protož divno býti musí, kterak od některých výborných zpytatelů bájesloví slovanského tvrditi se mohlo, že žádného nestávalo dualismu v modloslužebenství Slovanův, anot, aby

jiného nebylo důvodu, jména Bělbog a Černobog hlasitě jinak svědčí. [1])

Máme však před sebou dualismus ten dokonale vyznačený a zachovaný v položené výše dvojí řadě jmen početních, tak že jména dvou čísel po sobě jdoucích vždy připadají ke jménu jednoho živlu, ano předním co dobrá, druhým po něm co zlá bytnost se znamená. Potřebí jest tomuto souborněmu, nám nyní ovšem trochu neobyčejnému přivykati počítání po párech, asi tak jako při našich dvou očích předc jen jednu vidící mohutnost, zrak totiž, na mysli máme, anebo hůl ve dva konce se rozcházející přec jen jednu spatřujeme.

Už pak náleží pustiti se v etymologický rozbor jmen početních a ukázati shodu panující mezi nimi a jmény čtyř živlův. Jest ale mimo to i třetí moment, jejž v uvážení vzíti sluší, totiž jména oněch božství z daleko pozdějšího a už rozvinutějšího bájesloví jak slovanského tak i příbuzných nám národův, která patrně z oné původní živloslužebnosti vyšla aneb s ní v nějakém jsou spojení.

Ἄριστον τὸ ὕδωρ — voláme tedy s Pindarem, anebo s jiným starověkým pěvcem: Ab aqua, Musae, principium, aquarum omnia plena! Aby se dokázalo, že kmenové slovo vodu znamenající v pořadí jazykův indoevropských co nejúžeji se pojí s čísloma j e d e n d v a, k tomu netřeba ani těch etymologických skokův, na jaké se odváženo u vyvození dvou těch jmen početních z náměstek. Naráží zřejmě v o d a na počet d v a, ač přesmykem souhlásek, což i v goth. vatô vatins a tvái, něm. vazar a

[1]) Dualismus ten zřejmě vyniká i z bájesloví litevského. Viz o tom „Kraszewskiego Litwa“ str. 11—14. — Slované provozovali hadactví bílými a černými pruty neb trestmi. Saxo Gram.

zvo atd. se jeví, jakož i v ὕδωρ ὕδατος a δύο δύω. Daleko-liž leží od těchto čísel skr. uda (voda), lat. unda, anebo skr. êka (jeden) od lat. aqua (kořen tento a k co voda i po jiných jazycích se rozstírá) neb goth. ahva, aneb lit. vandů, lot. ûdens od slov. юдинъ [*]).

Prostředníkův bájeslovných, pokud vědomost má sahá, neposkytuje ovšem slovanština žádných; pohříchu, že bájesloví pohanských Slovanův tak nešťastně na zmar přišlo, a po tu dobu tak chatrně obmyšleno. Tím zachovanější jsou jména božství sem patřících u kmene germanského, a sice nejprvnějšího a nejhlavnějšího mezi všemi, jenž jest Odin neboli Vodan (Wuotan). Kdož zde nevidí beze vší proměny a neporušené i jméno čísla юдинъ, rus. odin, i jméno živlu voda? Jest však otázka, můž-li právem jméno Odin k prvnímu živlu našemu býti potaženo? Odkazuji v tom ohledu na mistrovské dílo Jak. Grimma (Mythol.) a na to, co tam o Vodanovi pověděno. Vysvítá ze všeho, že i germanské bájesloví na svém nákloňku — a což v tom divného? — od svého prvovzoru již velmi se odchýlivši, ponětí o svých božstvích prostrannějšími činilo, mátlo a bohům těm i jiné vlastně snad jim nepříslušející attributy přikládalo, tak že i tento Odin hned na Merkuria, hned na Apollina, a však i na Neptuna dobře připadá — aquarum omnia plena! S nejstaršími božstvími, a tak s každou vírou, pokrokem času dělo se nepochybně totéž, co s pramenem světla, že dále a dále pořád u větší množství paprskův se rozpryskuje a rozplývá. — Ke zlé stránce t. j. k černobožství živlu vody neboli k číslu dva počísti dlužno rovně v germanském bájesloví přicházejícího boha Tív neb Zio (tvái,

[*]) Odkudž to, že rus. vdrug tolik co najednou? —

zvo). Dosti buď k účelu našemu tento výrok Grimmův (Myth. 177): „In der Edda als Odins Sohn dargestellt, scheint er diesem an Macht und Bedeutung untergeordnet; er fällt aber auch ganz zusammen mit ihm" etc. Souvisnost mezi živlem v o d a, a číslem i božstvím ıєдинъ Odin Vodan, два Tîv Zio jednoduchým výkladem mým, tuším, dostatečně jest provedena: doufám, že se to podaří i při druhé dvojici.

Čísla три четыри odnášejí se k živlu ohni. Běžné nyní u nás slovo oheň (skr. agni, lat. ignis, lit. ugnis atd.) ovšem k žádnému srovnávání zde se nám nehodí. A však má Slovan i druhé slovo k označení téhož živlu, totiž v a t r a: staroslov. ватра вотра a вътра [3]), ilirsk. vatra, stč. vatra fulmen (Vacerad), u všech potatranských Slovanův vatra (oheň, horko, prsk) i rus. vatruška (placka, podplamenice [4]). Dokazování srodnosti v hláskách kmene vatra (skr. vatra = svatý oheň, zend. âtars = oheň) a три четыри soudím za zbytečné. Ač náslovní slabika v a v čísle три se otřela a ztratila, nezmizela přec dokonce, ukrývajíc se posud ve druhém четыри (четворы = 4), четвърть, čtvero atd., ovšem přešedši s původního místa svého na jiné (ч-ветри, q-uatuor). Neméně znatelně prosvítá jeden a týž původ z germanských forem fiur, fyr, feuer a fior, feower, fidvôr, vier, s čímž srovnáno buď i ř. πῦρ [5]). Co by znamenati mohlo

[3]) Nepochopuji, proč Miklosić kmen tento do slovníka svého nepřijal, ješto krom jiných dobrých spisovatelův také u Jana exarcha přichází, z něhož přec excerpoval.

[4]) S kořenem v a t r a nesluší míchati kmen v e d r o, dokud souvislost obou není dostatečně sprostředkována.

[5]) K lit. keturi (čtyři) domnívám se, že není nepřípadné slovo kaitra = palčivost, horkost.

předvržené *č*, če (slov. skr. lot.), aneb příbuzné *k* (lit. lat. quatuor = k + vatra), aneb ř. τ, π, germ. *f* [6]), s jistotou posud určiti nelze, rovně jako význam samohlásky *o* v čísle osm skryt mi zůstává. — Zbožněná živelní moc vatry neb ohně, dobrá i zlá, zachovala se překrásně v bájesloví germanském i slovanském v těchto jménech: Thôr (jinak Thunar, Donar atd.), bůh ohně (nebeského), blesku, hromu, k němuž bez rozpaku náš slovanský Tur náleží. Přirovnávají sice mythologové onoho k Jupiterovi neb Zevsovi, tohoto ale k Marsovi; což však toho nikoliv mýliti nemůže, kdo ví, jak závadné a mylné na roveň stavení z rozdílných bohoslužeb bývá. Tur slovanský jeví se pravda více co symbol jarosti, síly (Jar-Tur, Buj-Tur) a válečné prudkosti; ale čiliž to co rozdílného od ohnivosti, od ohně? A slavnost k jeho cti tuřice? kteréhož času se světí? na jakých místech? komuž v poctu ti ohňové svatojanští? to vše co věc známou mlčením pomíjím. Světlému a dobrotivému božství Turovi (číslu tři), kteréž v čísle čtyři četri postavíme naproti? netřeba nám dlouho hledati onu zlou mocnost, panovníka onoho nad pekelným ohněm, který ze všech pohanských bohův nejdále a nejdéle slyne, všude jsa podnes jmenován, kdekoliv slovanská ozývá se mluva. Napadne každému i do křesťanství se vloudivší pohanský чрътъ, čert, čort atd. Kdo by se pozastavovati chtěl nad tím, že opět ve jménu tom písmena *r* a *t* přeskočila jsou, nemusel by naprosto znáti ducha a povahu mluvy slovanské, z jejíchžto tvořivých proudův zajisté nejhlavnější jest přesuvka čili metathesis, což svým časem a na

[6]) V Tverské gubernii slyší se četyre butyre, místo četvero butvjoro. Čten. obšč. Moskv. VI.

jiném místě provesti nebude mi těžko [7]. — Paměti hodno jest též, že při jmenování čelnějších bohův v písemných památkách skandinavských Odin (první pár) vždy v čele stojí, Thor (druhý pár) po něm následuje [8].

Přistupujem už k třetí dvojici пать шесть, v nížto vějící živel, vzduch, nutně hledati se musí. Přiznávám se upřímně, že z ohledu těchto dvou čísel nejsem sám s sebou nijak usrozuměn a na mysli ustanoven, ano že posud v čiré tmě tápám, tak sice, že kdyby z ostatních všech čísel jasnější paprslek se mi nebyl zabřeskl, z těchto dvou zajisté na přítomný výklad nikdy bych nebyl mohl připadnouti. Nelze se domakati ani ve jménech živlu větrného, ani v bájesloví žádného podkladku shodujícího se s těmato čísloma. Zdá se, jako by božství nad oborem povětrným vládnoucí nejprvé, a to už velmi záhy, byla se odvála z paměti lidské a z ní vytratila, což poněkud tím pochopitelno, ješto živel ten, ač k žití každou dobou na nejvýš potřebný, přec méně působí na smysly. Mimo to zavaluje se i tím veliká obtíž, že v tomto jediném páru kmenové пать a шесть jak ve slovanském tak i v jiných příbuzných jazycích pro neobyčejnou jinorodost hlásek sotva v něčem třetím dají se spojiti a jím vysvětliti, i domýšlím se, že už prvopočátečně vyplynutí jmen dvou těch čísel z rozličných dělo se pramenův, anebo že divná změtenost jakási tuto se sběhla. Bystřejší jazyční cit pozoruje sice v hláskách slova пать, penki, *πέντε*, pančan, fimf, atd. vždy jakési jemné, blaho-

[7] Nebude, jenž by pochyboval prozatím o jednostejnosti slov jako: karp a kapr, korp a kopr, grab a habr, drzwi a dvéře дьврь, rdzeń a dřeň, čerstvý a čverstý atd. atd.

[8] Werden die drei mächtigsten Götter genannt, so finde *ich Odin vornen*; Odinn, Thôrr, Freyr etc. Grimm. Myth. 117.

tvorné vání; naproti tomu ostřejší, násilnější proud větru v slově шесть, šeši, šaš, ἕξ, sex atd.; nedá se dále zapříti, že v jazycích indoevropských dosti kmenův by se nalezlo, odnášejících se ponětím svým k živlu vzdušnému, a hlasečně se jmény пать шесть se shodujících, u př. kořeny поухъ pych (dech), rus. pychtět, lit. pucziu (foukám, věji), n. pusten, ř. πτῆμα πέτομαι, птица a lit. pauksztis (pták) skr. pakšinâ; пѫхырь pęcherz, (či též свѣтъ, свать, lucht n. licht?); a pak chuch, šust, lit. szészkas (tchoř, kraj. dihur od dech), snad i co соухъ (srov. rus. větrit = sušiti); ano že i některé podobenství stává mezi bájeslovnými bytnostmi Chochlik, Šetek, lit. Puczis (bůh větrův), Patelo (bůh větrných duchův [9]) atd.: ale klamal bych sebe i jiné, bych toto vše chtěl za něco jiného vystavovati, leč za pouhé domněnky, jimiž pevné jistoty nabyti nemožno, ač by se jakáž tatáž pravdopodobnost i okazovala. Jeden svit, jedno úrodné zrnko pravdy více vydá toho všeho. Možná, že i to mimo nadání se někde vyskytne; my zatím toho chceme se držeti přesvědčení, že dvěma těm číslům bezpečně dal původ živel vzdušný, anoť světlejší cesta opět se otvírá při sedmi a osmi poukazujících na zemi.

V poznání totožnosti jména čtvrtého živlu, kterýžto jest zemia ѯемѧ s početními slovy седмь a осмь, zvláště ve formě sem, vo-sem, jak totiž zní u polovice daleko větší Slovanstva, u ruských větví, ztíží co jiného můž býti na závadě mimo obměnu sykavek *z* a *s*. Aby však odchýlenost ponětí i proměnami zvukův vytknul a tudy sám sebe nemátl, užívá jazyk přepodivných kliček a úskokův. Proměnu však hlásky mocné téhož ústrojí

[9]) Kraszew. Litwa str. 135.

v slabou a naopak nepočítáme zajisté k velikým podivnostem, anoť toho i ve slovanštině i v jiných jazycích hojnost před rukama [10]). — Jednostejnost kmene v číslech sem' a o-sem' jest, tuším, tak na jevě, jako svrchu kmene tri a če-tri: kterak ale slovanské осмь se skr. aštan, ř. lat. octo atd. souvisí (má-li sic co společného?), toho vyskoumání jiným poůštím [11]). Jiná však jest otázka, jaká asi jest spojitost mezi číslem sedm, sem a skr. saptan, zend. haptan, [12]) lat. septem ř. ἑπτά, goth. sibun atd.? Vykladači odvolávajíce se k čarodějné moci písmen, tvrdí společně, že se to stalo vypuštěním souhlásky *p* a záměnou slabé a mocné hlásky zubní *d* a *t*. Při zvůli jazyka i to by nemožné nebylo. A však otvírá se nám jasnější pramen k výkladu v bájesloví národu litevského. Pohanští Litvané ctíce zemi co božství rozličnými jmény, jako Žemyna, Žemynėlė (ž.), Žambarrys neb Sambarrys (m.), znali ji co bohyni také pod jménem Žempatti (v. Mielcke lit. deut. Wtb. s. 341 a srov. výše zmíněné božství Cautus-patis). Ajhle jméno, které samo mluvíc

[10]) Aspoň co do střídání se ve kmenech dvou sykavek podotčených přivádím k paměti: mizeti a misati, naprázno a rus. naprasno pol. próžno, srb. povesmo a vezati, zvizd a svist, звѣрь а свирѣпъ sveřep (fera ferox) zmek a smok, zvon a sonus etc.

[11]) Otázati se neškodí, nestýká-li se s počtem octo jméno asi v sedmi starých latin. nápisech přicházejícího božství Cautus-patis (v dat. Deo Cauto Pati, Deo Caute a Cauti), jež Jan Labus „oscurissimo Dio" nazývá, odkazuje jej, možná že jen na zdařbůh, k bohoslužbě Mithrově.

[12]) Sapandomad, einer der persischen Ized oder Genien, gesetzt über die Anbauung des Bodens. Herder's phil. Sch. 1, 221, 232.

chová v sobě i naše sedm, sem, i lat. septem i saptan, haptan i ostatní Indoevropanův [13]).

Těmito jmény čtyř živlův vzrostlých na základě dualismu tak přirozeného prvotnímu stavu člověčenstva v osmero božství naplnila se řada i nejnižších primitivních čísel. Což se stalo dále k doplnění nám nyní tak pohodlné a oblíbené soustavy desaterní? kde hledati budeme počátek počtům девать a десать? Že i ti něco společného mezi sebou mají, dá se podlé předešlého mysliti, ano celá postava zvukův jejich na to ukazuje. Živlu pátého však není. Nač mohl důmysl lidský jiného připadnouti, leč nač i ve vyšších řadách přišel, totiž na množení čísla jednoduššího (два-десать, три-десать atd.)? A kteráž z předešlých dvojic mohla k tomu sloužiti? Ovšem ne три четыри, tím méně семь осемь. Nevyhnutelně sáhnouti musíme po číslech пать шесть. A zde arci dle našeho nynějšího spůsobu myšlení a počítání potkáváme se s podivným odporem (paradoxon). Jakž snadle dá se pomysliti, by zdvojnásobením čísel пать a шесть (a však pamatujme, že dualismem svým jedno jsou) čísla девать a десать vyniknouti mohla? Odpor tento snadno zmizí, když pozorujeme, kterak zdvojené číslo 2 dává i 4 i 3, zdvojené 3 i 6 i 5, zdvojené 4 i 8 i 7. arci že ne přísně počtářsky, ale přirozený smysl po párech počítající zřejmě to vidí. Tentýž přelud panuje v číslech 9 a 10, a to tím více, že zde dvojení dvojice přichází. Není tedy číslo девать z původu svého nic jiného než složené slovo z двѣ пать, ač tím netvrdím, by souhláska retní *p* byla přísněji zachována než

[13]) Kterak ke jménu tomu jiná u př. господь (zeměnin, zeměpán) lit. wieszpat's, ř. δεσπότης přiléhají, okážeme jindy.

retní *v*, a že by tato z oné byla vyšla; neboť hlásky ty teprvé s nějakou jistotou budou se moci stanoviti, až jmen prvotních jak živlu samého, tak obou božství se bezpečněji dopídíme. Zde КАТЬ aspoň upomíná již značněji na kořen КѢМТИ, КѢТРЪ, vent-, wint atd. Pozorovaltě ale předc duch lidský, nepochybně když o počtech po párech neb dvojicích mysliti už přestávaje, na jednotnice je rozváděl, nesrovnalost zdvojeného pět v devíti, a za tou příčinou jinak počtu tomu přezděl, nazvav ho novým (ovšem novým po čtyřech v osmině vyčerpaných živlech), kteréžto nové pojmenování skutečně po všech indoevropských jazycích se ujalo, vyjímajíc kmeny slovanský a litevský. Nemá tedy naše ДЕВАТЬ, lit. dewyni nic společného se skr. navan (navas-nový) ani s ř. *ἐννέα* (*νέος*), ani s lat. novem (novus) atd., jak se etymologům dříve zdálo. Předůležit ale nám jest v historickém ohledu výsledek tento pro tu příčinu, že pokynutí nám se dává, kterak počátkové národu slovanského a litevského nejdříve od tak nazvané čeledi thracké se odtrhli, a tudy nepochybně mezi prvobydlitele evropské počteni býti musejí [14]). — Má-li číslo ДЕСАТЬ též co ДВѢ-ПАТЬ považovati se, anebo co ДВѢ-ШЕСТЬ, bez rozhodnutí ponechávám; druhé však vidí se mi býti ovšem podobnější pravdě, už proto, že by sotva z bytnosti dobré ПАТЬ číslo se vyvodilo přidružené ke zlým podstatám, ať nic nedím o bližším poměru k sobě v samém kmenu hlásek *š* a *s* [15]).

[14]) Nedoufám, by kdo tento náhled můj snad poráže chtěl staropruským newints (devátý) místo lit. dewinta přicházejícím, a to jen jedinou, ve známém katechismu, z dob když jazyk onen pruský asi na tom stupni už stál, jako nář drevanské za časův Henningových.

[15]) Jak stará as musí býti tato v národních ruských sk

Zde jest tajemství jmen číselních, jak mi je zjevil náš převelebný, staroslavný jazyk slovanský. Že výklad tento potažen býti může a musí, ač nikoliv ve všech kusích, na početní slova ostatních jazykův indoevropských, vysvítá, tuším, dostatečně z toho, co se předeslalo: k provedení však této věci ani zde místa není, aniž síly mé vystačují. Také-li ale z téhož pramene číselní jména jiných čeledí plemene lidského vésti se dají, nemám sice na nepodobné, pochybuji ale o tom velice podlé nekonečně rozmanité ducha tvořivosti.

K závěrce přítomného, jak samo se vidí, jen běžně učiněného nástinu buď mi dovoleno připojiti ještě některá připomenutí:

a) Tak jako božství živlu vzdušného, z příčin snadně domyslitelných, ve svém prvotním výtvaru snad dosti brzo v nábožném smyslu lidu zapadlo a, jak za to mám, nejspíše s božstvím milostného světla a jasnoty splynulo: [16]) utuchnul nepochybně též záhy cit dualismu v božském bytování země, anoť mezi všemi živly dobrodějná stránka její nekonečně značněji vyniká nad zlou, objevující se v hrůze své jen v řídkých úkazech co do místa i času. Tím sobě vykládáme onu bájeslovnou ukončenost, která všude číslem s e d m vychází na jevo.

b) Jména božství dobrých (bělbohův) běží počtem nerovným, lichou, jména zlých (černobohův) rovným, su-

---

kách t. j. pohádkách zhusta slýchaná průpovídka: za tridevjať zemel' v tridesjatom carstvě, kde národní šašek tímto idem per idem svůj žert ohromně vznešeným na oko činí.

[16]) Kterak přistupováním nových bájí a přikládáním nových vlastností původní obraz a podstata všech božství se měnily, známotě z mythologie vůbec, a zřejmý důkaz máme na Vodanovi a Thorovi neb Turovi.

dou. Odtud se vysvětluje, proč od nejdávnějších čas až po tu dobu nerovným počtům připisuje se zdar a štěs Do třetice všeho dobrého. Pověrčivé sedlky nasazují ve a pekou chleby vždy u nerovném počtu. Virgil praví, bohové v nerovných počtech si libují a j. v.

c) Jakož pak v každém bádání, a tudy i naš mluvnickém, kdykoliv se na pravou cestu udeří, m kdy nabytý výsledek sám na sebe se obmezuje a neplo ným zůstává: doufám pevně, že i za odestřením te roušky a poukázáním na spojitost jmen číselních jmény živlův světlejší stane se aspoň některá posud mná částka nauky dřevního bájesloví a bohoslužebens (zvláště symboliky), jakož i nejstarších mudrckých s stav a starožitností. Co v historickém vzhledu o čí десять a n o v e m soudím, výše jsem podotkl. Zmiňu se jenom běžně a zlehka o trojím okruhu bohův egy ských, vystoupivších z počátečného osmera později na d nácte, pak o staroperských obrazích s divnými ozn osmera koulí, osmera makovic, čtverhranův šikmo n položených atd., uvádím k mysli našeho čtyrhlavého S tovida, našeho Jarovita neb Rugevita sedmihlavého jedinou lebkou se sedmi meči po boku a osmým seným. Táži se též dále, pouhá-li to jest náhoda, nám před oči staví v nejstarších mohylách sev Evropy, neboli v tak nazvaných kamenicích (Ste Steinkammer) z věku kamenného, vystrojených na a majících okrouhlou neb čtyrhrannou v sobě z hrubších a menších kamenův, nejvíce na čís a osm okazujících. [17]) Jinde zas popelní nádob

[17]) Kdo více o tom zvěděti žádá, viz: Worsa Alterthumskunde des Nordens. Leipz. 1847. Zmiňu szewski (Litva 147) o litevských mohylách těmito slo

bech ochraňovány bývají čtyřmi ploskými kameny ve hrot kolem postavenými. By tito tak určitě z většího dílu volení počtové nic vypodobňovati neměli, těžko věřiti. — Přemýšlejícímu o soustavách nejstarších filosofův řeckých (u př. o Thalesovi beroucím za základ všech věcí živel vodu, oheň zas Herakleitos), komuž netane na mysl Pythagoras a jeho škola. Počtem čtyři přísahají žáci jeho; živlové a počty (*στοιχεῖα — ἀριθμοί*) jsou mu téměř jedno, odtud i počtové ohenní, zemní (*πύρινοι, γήινοι ἀριθμοί*) atd. Či to byli pouzí výmyslové mudrce toho? anebo došel k uším jeho hlas z prašedé dávnověkosti (on sám žil v 6. stol. př. Kr.) na mnohých a dalekých cestách jím vykonaných?

Svatí počtové! ač nechápeme už nyní významu vašeho tím duchem, kterým mudrcové dávných věkův k vám se nesli, ač nepronášíme jména vaše ani citem úcty aniž hrůzy, jak to dětinná mysl prvního člověčenstva činívala, přenesši na vás a vloživši ve vás vyznání své víry, svou bohoslužbu a snad i svou nejprostší modlitbu: vítáni mi buďte, ne co jednotlivé jalové zvuky a prázdné formy, ale co spojená smysluplná průpověď, vítáni mi buďte co pomník bez odporu nejstarší milého nám kmene slovanského!

---

gile ustawiano naczynie z popiołami, garnki s pokarmami, napojami, łzawnice maleńkie szklane, i pewne kamienie okrągłe, których symbolicznego znaczenia niewiemy.

O českém slovníku naučném.

(Pamětní spis podaný ke sboru matičnému r. 1852.*)

V posezení posledním drženém dne 7. února t. r. jednatel musejní pan Palacký dávaje sboru našemu zprávu o povědomé záležitosti stranu vydávání encyklopedického slovníku, připojil k ní tudíž na novo i důtklivou přímluvu o potřebnosti díla toho, i také jakousi obranu k námítkám proti podniknutí tomu činěným a nevím z jakých stran k jeho uším došlým. Vše to jest na písmě obšírně položeno a má býti, jak přivoleno k tomu, pro budoucí paměť k aktům Matice české přidáno. Ježto nížepsaný už před rokem byl první, jenž hlasu pozdvihl proti uvazování se v dílo tak rozsáhlé, ke stavu posavadní vědecké literatury naší nepřípadné, při nynějších literních silách se ctí neprůvodné a k okolnostem této doby nepříhodné, vidí se mi býti hodno a potřebno, třeba ne pro jiné, aspoň k zachování o tom památky, i nyní opět Vám, pánové, onyno mé pochybnosti v krátkosti opáčiti a přednesti, a pokud po jedinkém přeslyšení onoho nadřečeného spisu

* Pamětní spis tento jest posud netištěnou odpovědí na zprávu podanou p. Františkem Palackým dne 7. února 1852 ke sboru českého Museum o připravování naučného slovníka, jak se čte v Radhošti I. str. 229.

.co možné jest a pokud za potřebné uznávám i paměť má s jistotou podržeti mohla, učiniti toto své první a poslední ozvání. Nehledíc na to, že vůbec každý slovník encyklopedický neb konversační neb jiný jakýkoliv toho druhu, a byť i mistrně a důkladně pracován byl, v každé literatuře jen vedlejší, velmi podřízenou a jen na jistý čas odkázanou má cenu, jest smýšlení a úplné přesvědčení mé o tom takové, že jednokaždé dílo toho způsobu, má-li s prospěchem šťa-tným se potkati anobrž jen ke nějakému konci býti přivedeno, přede vším a nevyhnutelně jest potřebí, aby na těchto dvou výmínkách zakládalo se: předně, aby byla před rukama hojná ve všech, a ne-li ve všech, aspoň v hlavních větvích vědecká literatura, vypěstovaná zdařile na poli téhož jazyka, v němž podobný slovník psáti se zamýšlí; za druhé, aby v literatuře takové byla na hotově potřebná kolikost pracovníkův k dílu takovému dospělých, a sice v té míře, aby práci té oddati se mohli bez ujmy jiných důležitějších literních výkonův, slovem, aby byl nadbytek sil, ježto na práci takovou čekají, ano pro něž také i ona sama poněkud se vyhledává. Tuším, že nebude nikoho, jenžto by dvoje toto tvrzení chtěl popírati a opáčné stavěti proti němu i při nejmenší známosti literních běhův. Tuto podmínku a námitku hned na počátku projevenou pan Palacký toliko krátce a beze všeho důkazu odbyl tím, i že jistotně naše literatura na takovém stupni se nalézá, by na podstavci jejím o neomylném provedení encyklopedického slovníku dalo se mysliti, i že jest takový nadbytek sil literních mezi námi, ježto vystačují k vykonání tomu. Zdali kdo jiný k tomuto dvojímu „jest, jest“ mezi vámi, pánové, s celou důvěrou víru přiložil, já arci nevím; ale vím, že jsem tomu ani tehdáž uvěřiti mohl.

nyní věřím ještě méně; muselť bych býti docela ne-
vědom v literatuře naší, anebo samochtě se klamati,
tu v jiném světle spatřuje, nežli jak skutečně se nalézá.
Nuže tedy, nech nám pan Palacký vypočítá dříve ty spisy
české a českým duchem psané, náležející v obor konver-
sačního neb encyklopedického slovníka a za základ [illegible]
sloužiti mající. Vytknouti tu musím, že darmo po nich
se ohlížím a se mnou nepochybně z Vás, pánové, jeden
každý. Co máme za našeho věku pracovníků na poli práv-
nictví? Nic a opět nic. Co na poli lékařském? Možná
ještě méně než nic. Co z nauk theologických? Snad něco
v té oné části, celého i tu nic. Co stává dále z věd pří-
rodních? Trochu systematiky, jeden druhý ovšem chvali-
tebný spis, avšak i to vše zakládajíc se na dvou neb
třech representacích za žádný dostatek nemůž se páčiti.
Ve filosofii jsou některé nuzné počátky, původního do-
konce nic. Ano i ta věda, která tak úzce a podstatně
s vyšším bytem národním se pojí, historictví totiž my-
slím v nejširším smyslu, velmi chudě posud i ta u nás
jest obmyšlena. Vyjmouc dvě tři ovšem klassická díla a
některé dobré rukověti, avšak jen v malém a nám nej-
bližším oboru se pohybující, kdež medle máme jaké hi-
storie jednotlivých říší a národův, kde spisy národopisné,
historie cizích literatur, ano na samém tom poli staro-
klassickém v tom ohledu ani jedinkého klásku nevyzrálo.
Tak jsme zde bohati, že ani dost chatrných řeckých a
latinských grammatik a obecných slovníkův ještě nemáme!
a tu nám mysliti na slovníky encyklopedické? Risum tene-
atis! — O pěkných umách a jiných rozdílech nauk ani se
nezmiňuji, ježto samo sebou jest na jevě, kde oněch dřív
jmenovaných čelnějších nestává, že o druhých podálněj-
ších ani řeč býti nemůže. Nuže, pánové, to-li má býti

ten základ, to-li ty vyhnané stěny, na něž my bychom chtěli postaviti tu strakatou a vikéřovitou stříšku encyklopedického slovníka? Či má spis ten objemu takového, složen býti mající z 10 hrubých dílův, dokonce na půdě cizí býti sbírán a odtud z největšího dílu v překladech přenášen? Tím bychom posloužili ke cti a užitku národu svému? tyto cizí pokroutky chtěli bychom kupovati za tak veliký a d r a h ý peníz Matice naší, k níž se dostal zajisté pro jiné a to daleko lepší a vznešenější účely.

A snad s druhé strany tento úplný nedostatek potřebného vědeckého materiálu v literatuře naší bude nahrazen silami a učenou zkušeností těch mužův, jižto se v práci tu uvazují. Bylot by toho při onom nedostatku našeho domácího staviva ovšem dvoj- i trojnásob potřebí. Pan Palacký uvedl nám ve své zprávě zejména ty osoby, které během celého roku k podniknutí tomu jsou získány; ale divím se velice, kterak on, muž soudný a věhlasný, beze vší ostýchavosti výčet jejich nám zde předložiti se osmělil, a kterak beze všech rozpakův důvěřovati si může v této míře dosáhnouti cíle svého. Tu nám byli představeni co representanti jednotlivých valných vědeckých tříd hned ti, jenž právě teprv od včerejška vstoupili na tuto dráhu, a jimž nepochybně samým dříve bude o něco jiného péči vésti, nežli o původní spisování dobrých encyklopedických článkův. Nechtíce některých jiných tam připomenutých ovšem dospělých a nám milých literatorův našich na váhu sázeti a skoumati, pokud oni stačiti mohou časem a silami k úloze jim přidělené, popatřme na ony dva muže v čelo dílu tomu postavené. Nemíním dokonce v žádnou pochybnost bráti jejich schopnosti, hotovost a vzdělanost k dílu tomu; ale jedné vlastnosti jim, bez ostýchání činiti jim křivdu, upírati musím, vlast-

nosti rovně tak potřebné jako kterékoliv jiné, ano nejprvnější a nejpotřebnější, důkladné známosti totiž jazyka toho, jímž slovník ten má býti spisován. Divy se nedějí, pánové, aby ten, kdo celý svůj mladý věk věnoval jinému cizímu jazyku, jiné literatuře, najednou přetknouti mohl v jiné a i hned v tak širokém rozměru pracovati na poli mu dokonce neznámém a neschůdném. Jsou mimo to důkazy o českém jejich psaní před rukama. Zde se věru více jest obávati, by takto nečeským rouchem přioděna encyklopedická moudrost národu našemu se znechutila a na policích bez dotknutí nezůstala. nežli při jakémkoliv spisu, buď on jenom psán správně česky. Z toho uvidíme na oko, jak slabé jsou tyto první šiky, a jak křehkými vesly a děravými plachtami opatřen jest encyklopedický ten korábec při samém vyplývání z přístavu. Díla však taková společně podnikaná u větší rozsáhlosti a k dlouhým létům rozpočtěná, nemají-li sic dříve neb později na ničem splznouti, nejen potřebným ale i nadbývajícím počtem dělníkův opatřena býti musejí, ježto známo jest, že v prodlouženém běhu síly k tomu už potom nepřibývají, ale spíše jdou na holo a přesychají. Pan jednatel ovšem nás i zde sanguinickými čákami svými těše praví, že po učiněném provolání vůbec a pozvání zvláště, jakož i po začatém vydávání slovníka síly pracovníkův bezpečně se množiti a zrůstati budou. O tom však dovoluji si s mé strany naskrze pochybovati, a to z těchto příčin: předně mám důvod praktický a velmi nový. Zřízená komissí k ustanovení české vědecké terminologie učinila též veřejné vyhlášení a pozvala tytýž i písemně dosti hojný počet spisovatelův ke své podpoře. Co se k tomu přihlásilo odjinud a co skutečně posláno bylo, snadně jsme sklidili, i byli jsme vždy zas odká-

na sebe a na přispění svých nejblíže nám po ruce
ích pomocníkův. By se čeho lepšího při slovníku
snad kromě hojných slibův, lze bylo nadíti, kdož
k lehce nevěřil? I uvádím si a Vám, pánové, na mysl
Není Vás zajisté tajno, kde se nalézají a v jaké
dlikosti nynějšího času naši vědecky vzdělaní litera-
netřeba se mnoho po nich teprv ptáti, snadno by
počítati dali. Mimo to víme též, kterak v tomto
lém klopotném starání se o udržení jazyka našeho
émž takémž stavu nabyté veřejnosti všecky lepší
naše obráceny jsou a mají býti k věcem nesmírně
itějším, nežli jest encyklopedické slovníkaření ne-
dající se na našem vlastním literním jmění, ale na
žovaném odjinud. Toť i pan Palacký sám uznává,
; o tom v obraně své dosti širokými tirádami, kte-
nám nyní s cizími živly zápas nastal, a kterak
; nám jest starati se, abychom za novověkými pa-
a železnicemi pozadu nezůstali. Vše to nám není
eznámo, ač se stránky národní vzdělanosti, která
edc parou hnáti nedá, vždy nám jedna vydajná útěcha
, a sice ta, že opatrnost božská tak se spravedlivě
. jak k Němci tak i k Čechu, spořídivši to, že jak
ku bylo, tak i nápotom Čech i Němec každý předce
ı zase od abecedy bude museti začínati. Na čem zde
o leží, jest, abychom potomkům našim cestu k vě-
a naukám usnadnili, i také k zásobám jejich při-
li spisy požitečnými. By ale k pomoci takové konver-
neb encyklopedické slovníky náležely, naskrze ne-
ím a popírám. Pravdu má o tom pan Palacký, že
se přihází a ukazuje potřeba do slovníka takového
dnouti a se spraviti. Jest to ale jen pomůcka ku
ění paměti, která nemůže vše obsáhnouti, anebo ku

pohodlí, by dlouho ve spisech samých hledání se uspořilo; podobně jako se nám všem zde děje, že zhusta k Jungmannovi našemu útočiště béřeme. Kterýž rozumný člověk chtěl by však v naukách a vědách prospívati pomocí takovýchto encyklopedických slovníkův? Komu o vědění činiti jest a cítí jeho potřebu, ten vždy k jiným spisům a nikoliv k těmto musí sáhnouti. Kdo v naukách odjinud neprospěl, toho encyklopedický slovník neučiní moudřejším, ano spíše bych řekl, rozum mu pomate. Či opravdu myslí kdo, že z této vědecké sekaniny a vrubeniny zdravým žaludkům nějaká posila přijíti může? Ba naopak, spíše budou se kaziti, i bylo by hříšno, bychom my už nyní k tomu polovědectví samoděk napomáhati měli, pokud pravdou zůstane, že nedouk daleko horší a ničemnější jest nežli sám neuk. Pan Palacký se obává, že důkladně psaní spisové vědečtí kdesi prý na policích zapráśeni a netknuti zůstanou; avšak tato bázeň věru mu nejde ze srdce. Víť on nepochybně tak dobře jako já a jako my všickni, že u př. jeho historie česká sotvy se s tímto osudem potkává a potká, a že vítanější jest národu našemu, nežli kolikero konversačních slovníkův. Nech i jiní na jiných cestách kráčejí po něm; na netečnost národu našeho ještě si ztěžovati nepotřebujeme; on prahne po záživné krmi, a my chceme hostinu proň od zámořských encyklopedických lahůdek a pamlskův začíti. Za tou příčinou bylo by velice litovati každou schopnou a bystrou mysl, kterážto mohouc vlasti naší nyní jinak a desateronásobně lépe prospívati, svůj čas i své síly mrhala by na tomto pro naše potřeby a náš dosavádní stav velmi nepodstatném díle. I zdá se, že i Vy, pánové, sami zdání toto moje v duchu ztvrzujete; neboť dobrá částka literatorův našich jest ve sboru tomto: a mnoho-

ž přidalo se k pracovníkům na onom slovníku? Uznáte-li práci tu za tak platnou a nezbytnou, slušelo by e schválení jejímu míti se rovnou měrou jak slovem ık i skutkem.

Leč všecko, co mnou posud předneseno a předeáno, považuji toliko za věc vedlejší a za nic jiného leda a své osobní zdání, stavěné též proti osobnímu zdání zímu. Další spor tedy o platnosti neb neplatnosti takoého slovníka byl by daremný, k cíli nevedoucí, pokudž aždému spisovateli úplná svoboda se dává, co chce psáti jak chce psáti. Zde poraď a sprav se každý se smyem svým vlastním, jakž nejlépe můžeš. Jest ale jinou količnost při tom a to se vší bedlivostí bráti v uvážení, tiž tu, že pan jednatel musejní nejen přibezděčiti Maci českou usiluje, aby ona u vydání takového díla se vázala, nýbrž že hned nyní to břímě na její bedra uvai se snaží, by ona od samého prvopočátku svůj nejpší tuk vydávala i k samému tomu hotovení, spisování, dlouhá léta rozvedení, a nejvýš nejistému a pochybmu dokončení. Nepochybuji, že Vám, pánové, chod lé této věci dobře jest složen v paměti; ale já nemohu ıak než v krátkosti vše to zde ještě jednou opětovati, byť pro nic jiného, tedy aspoň pro paměť, aby se vidělo, k záležitost ta před se šla, a kam po tu dobu dospěla.

V posledním řádném sezení r. 1850 udeřiv pan Palaý z čista jasna na nás svým předložením, aby konečně bez odkladu ke spisování a vydání slíbeného konverčního čili encyklopedického slovníka přistoupeno bylo, něl výmluvností a přemluvností svou v širší rozprávce c tu tak příjemnou a vhodnou učiniti, vystaviv totiž, k nejlépe mohl, její stkvělé stránky, a všecky obtíže ıo nemožnosti při tom mlčením pominuv anebo obešed,

že na první poslyšení návrh ten jeho nezdál se býti nepodobným. Souzeno tudíž o tom nejednostejně a razeno, by věc ta ku příštímu posezení odložena byla a mezi tím v zdravější úvahu se vzala. Leč pan Palacký zvrátil úmysl tento tím, že předstíraje nevím jaké nebezpečenství v průtahu a promeškání příhodné doby, i hned na to doléhal, aby ke konečnému závěrku se přistoupilo. To se stalo, avšak nižádným řádným hlasováním, nýbrž pouze jakýmsi nejistým přisvědčením, ano spíše říci přimlčením, načež bez prodlení dekret pro určené dva hlavní redaktory byl vystaven. Hned po několika dnech u největším spěchu svoláno opět mimořádné sezení, a když jsem já proti jednání tomuto (později učinil to i pan Vocel) písemně protestoval, předsevzato teprv hlasování, ježto ovšem ve smysl pana Palackého většinou hlasův se vydařilo.

Že jsme, pánové, u věci tak předůležité z ohledu jmění Matice české, u věci tak pochybné o ceně její a možném vyvedení, takto kvapiti mohli beze všeho důkladnějšího ji rozvažování, zůstane vždy nepochopitelné, ježto jindy návrhové neskonale menší váhy po dvojím i trojím teprv sejití odbýváni bývají. Hlavní důvod, jejž pan Palacký vždy a všude v čelo staví, v tom spoléhá, ano prý zbor Matice české hned při prvním zakládání jejím slibem se zavázal, slovník takový zhotoviti a vydati. Nehledíc na to, že tehdejší zbor jen potud a tolik zavazovati se rozumnou měrou mohl, pokud hmotné a duševní síly naše k vykonání díla takového stačovati budou, přihlédněmež pak, pánové, trochu blíže k samé té připovědi r. 1831 učiněné. Čtemeť zajisté v ustavení tom provolaném v Českém musejníku 5. roč. běh str. 113. §. 8. takto výslovně: Podlé dostatku etc. Z toho viděti předně, jak to i z §. 2. jasně vysvítá, že hlavním

účelem Matice bylo a býti má vydávání dobrých českých kněh a to v první řadě, teprv potom, ač bude-li možnost, vydání encyklopedie reální. Ajhle, zde nic nestojí určitě pověděného o slovníku konversačním neb encyklopedickém. Není však úmysl můj táhati se s kým o slovo, dobře věda, že tu jen o formu běží, a že encyklopedie i v celé pořádně provedené souvislosti nauk i rozdrobené ve způsobě slovníka zhotovují a vydávají....

Jediné to nepochopuji, kterak někdo tato slova výhradně na slovník by potáhnouti směl, a odtud nevím, jakého zakladatelům Matice hájiti k němu práva. Že počátečně vždy o systematickém provedení encyklopedie takové se mluvívalo, ví pan Palacký tak dobře jako já, ano že zbor v této formě i nápotom záležitost tu v mysli podržoval, jeví se zračně vydáváním Malé Encyklopedie (ježto na ten čas k čemu výdatnějšímu povznesti se možno nebylo), a tak, tuším, vydáním oněch 12 svazkův a některých vědeckých spisův v Novočeské Bibliotéce aspoň z některé už částky věrně dostál slibu svému. V tomto dalším vzdělávání nauk a snášení jich k naší encyklopedii většího objemu nemělo by oblevováno býti, a k tomu jde i má rada, aby žádného v tom nákladu šetřeno nebylo, abrž pokud jen koliv síly Matice vystačují, spisovatelé k pracem takovým se vyzývali a co nejvýš možná honorovali. Tím větší čest se zjedná literatuře naší, větší prospěch národu našemu nežli kolikerými rozkmásanými encyklopedickými slovníky. Namítne snad a bez snadu někdo, ježto skutečně v posledním sezení hlas k tomu se ozval: „Nyní jest pozdě po učiněném uzavření na jiné přecházeti.“ Tak-li by tomu býti mělo, tedy jest marné všecko další této věci rozbírání a právě

tak opačné, jako samo to předsevzetí psáti encyklopedický slovník bez vědecky k tomu připravené literatury. Tuť by jaksi osudně jedna převrácenost družila se s druhou. Avšak uzavření to není na tak pevném základě postaveno, by nijak jím se hýbati nemohlo a nesmělo. Mezi tím uplynulo pět čtvrtí léta, dosti času k všestrannějšímu přemítání o předmětu tomto, okolnosti mnohé se volně změnily, čemuž by to nemohlo platiti také o daném na kvap přivolení? Čemuž i jiní závěrkové rovně tak nepohnutými u Vás nezůstávají? Ať o jiném pomlčím, počal se vydávati, dávno-liž tomu, spis pana Amerlinga; čemuž jste od toho upustili a tak rozkuchaný, nic k ničemu, jej zanecháváte? Já myslím, že lépe jest z kousku cesty se vrátiti, nežli jíti dále a blouditi. Vy jste dali, pánové, přivolení své k něčemu takovému, co samo v sobě už nemožnost chová, by vykonáno býti mohlo, jak i hned z další řeči mé vyrozumíte. Vy jste, pánové, poskytli panu jednateli musejnímu nejprvé prst, on nemohl jináče, leč Vás uchopiti hned za celou ruku, a nyní, jestliže byste chtěli býti důslednými, nezbývalo by nic, leč to, abyste veškery důchody Matice české k úplné disposicí mu odevzdali. Jedno plyne nutně z druhého.

Za touto povolností Vaší jde nyní pan Palacký už dále, předloživ Vám zde nějaký trochýtek té na sebe vzaté úlohy s tím dalším doléháním, aby s tímto skrovným začátkem tudíž do světa se spěchalo a hned i mzda pracovníkům dána byla, a tak aby se nepochybně dále pokračovalo. Toto však čelí přímo proti řečem před rokem o to vedeným, jak se nepochybně dobře pamatujete, kdežto pan místopředseda, prohlížeje už tehdáž hloubě na dno té věci, hned podotknul, že o vydávání slovníka toho

žádná řeč býti nemůže dotud, dokud větší jeho částka před námi zde ležeti nebude, dokud jistotu míti nebudeme o vykonání možném té práce a o dobrotě její, jak toho statuta o vydávání knih Maticí žádají. To Vám, pánové, nejprvé k mysli přivodím. A zde pan jednatel ovšem praví, že na tak dlouhou lhůtu on s pomocníky svými pustiti se nemůže. A jakž medle chtěl by anebo mohl by náš zbor vydati se na to a naraziti na nebezpečenství s tolika a tolika tisíci cizího jmění, ježto se mu naprosto žádná rozumná garancie nedává o jistém a bezpečném skonání práce této?

Tu nám žádné jistoty neposkytuje ani vnitřní povaha na široko sáhajícího podniknutí toho, ani nepochybně pro dlouhost let střídající se pracovníci, aniž sami redaktoři, ba ani sám pan Palacký při nejlepší své vůli, jsa člověk smrtedlný jako my všickni a nevěda, jak dlouho sám v tom řízení držeti to bude. Což potom, když by po vyjití pěti a třeba desíti liter práce ta se přetrhla, jak více jest než podobno pravdě, kdož bude chtíti odpovídati za ty tisíce na zdařbůh vyhozené a zmrhané? komu tím kusem bude poslouženo? A dejme tomu, že by práce ta i potom předc nějak dále se vedla a nutila, zdaliž bychom se nemuseli spokojovati pak vším, co by se podávalo, pravou tedy slámou, jen aby předc nějakého konce se docházelo? Na takovouto cestu by se odvážiti mohl jen ten, koho peníze mrzí; nám však, pánové, jmění Matice české, tohoto útočiště našeho po dvacet let, jest příliš drahé a milé, bychom jím tak lehkovážně a nesvědomitě měli plýtvati. V takovémto setkání se okoličností jsme nepochybně s počty svými v koncích. Pan Palacký se spolkem svým nemůže nám dáti žádného pojištění; nás pak víže svědomí a česť, nevydávati v šanc

tak lehce ne naše, ale cizí jmění, kteréž snešeno jest z mnohých krušně vydělaných a ústům utrhnutých zlatých. My tuto žádnou hazardní hru hráti nesmíme; neboť podnikati už nyní náklad na spis ten, bylo by skutečně tolik, jako sázeti hotovost Matice české do některé loterie pro naději možného vyhrání. Myslím též, ať v podobenství pokračuji, že byste nepěkně to vážili, kdyby náš pan kasír chtěl nám kapitály ukládati na hypotheku pouhého slibu ať ústního neb písemního. Vidí-li se panu Palackému tak veliká potřeba a prospěšnost slovníka toho pro náš národ, nech hledá jiných cest, jak by sepsání jeho dosíci se mohlo, a když hotov bude, zůstaň vždy zbor náš při svém tedy prvotním uzavření, že má od Matice české býti vydáván a tudíž i slušně honorován, pak ani já proti tomu hlasu svého více zdvíhati nebudu. Než to se ale stane, radím a zavazuji Vás, pánové, by k podniknutí tomu nijak se nepřistupovalo, aniž jaké summy dříve se vynakládaly, ano jsem toho plného přesvědčení, že zbor tomuto ani právo ani moc nepřísluší, by tisíce a tisíc z tohoto svatého národního jmění vyhazovati směl ta libovolně a na nejisto. Ještě jednou dím, že tohoto práv a této moci zboru docela popírám; a směl-li by se o takového mimo vše nadání pokoušeti, musela by věc tat nejen před soud veřejnosti býti postavena, ale i k jiném místu vedena.

Slovanská přísloví. *)

Říkají Rusové: Bez pritči věk ne izživeš, t. j. těžko bez přísloví život prožíti — a v těchto několika slovech, bedlivě-li je rozvážíme, v tomto rázném přísloví o příslovích, jako v jadérku jest uzavřena podstata a oučel věci, o níž právě v krátkosti promluviti hodláme.

Bez přísloví věk neproživeš! Rozprávky tvé, řeči tvé vedené po celý čas života musely by příliš sprosté, suché a jalové býti, nemělo-li by příhodnou dobou opět a opět kořeniti je přísloví; v jednání, chování svém mezi lidmi často bys octnul se na bezcestí, nevěda kam a kudy, často ke své škodě obrazil nohu o kámen bez těchto strážných průvodčích, jenž sta a sta let proživše, hned radu v ucho ti šepcí, hned k opatrnosti přidržují, hned v rozličných toho světa losích stálost a útěchu vnukají.

Co jest přísloví? — Ač každý smysl slova toho cítí a pochopuje, předc nesnadné jest obecný a určitý dáti výměr jeho, a protož i my s jinými toliko na vysvětlení chceme prozatím přestati. Dle povahy své vnitřní dělí se, ne-li všecka přísloví, jistě daleko větší část jich ve dvě hlavní třídy. Jsou totiž přísloví krátké v obecní užívání vešlé průpovědi: a) hodící se za pravidlo, podlé něhož k vyzískání tělesného neb duševního prospěchu chovati se náleží ve shodné s ním případnosti života; anebo b) podávající prostě skoumáním neb pozorováním nabytý

*) Z Časopisu Českého Musea 1837 str. 292 a násl.

úsudek o předmětu některém nadsmyslném aneb smyslu tělesnému podléhající. Dvojí ale tato stránka sama sebou nikoliv ještě nepostačuje k utvoření příslovi; siceť by každá imperativní sada, anebo každý úsudek takový za přísloví jmín býti musel, čemu ovšem zkušenost jest na odporu. Myslím, že hlavně a přede vším jiným to se vyhledává, aby vyřčení vážené z toku praktické moudrosti, má-li se státi přislovím, všeobecnost svou jako potrativši, na zvláštní případ převedeno bylo, totiž, aby v přísloví zjednotilo, a sice tak, by všeobecnost ona jako skrze teníčkou roušku na první pohled bystřejším rozumem byla postihnuta, a v té způsobě ke všem stejnorodým případům opět přiléhala. Příslovím tedy bytující v duševním oboru pravdy zosobňují se a berou takměř tělo na se, aby člověku smyslnímu představiti se, a na něj mocněji působiti mohly, ať nic nedím o tom, že každá pravda ve všeobecných výrazech a odtaženě daná nedobře se chová v paměti, a kdy toho třeba, méně pohodlně z ní se vyvodí. Službu podobnou prokazuje pravdě i bájka, s tím toliko rozdílem, že vyvinuje se v ní z představovaného nám před oči děje, přísloví ale nejvíce v případě jednotlivém neb v obrazu názornou ji činí. Odtud v příslovích hojnost ta přirovnání, podobenství, vtipných obratův, odtud okrouhlost a stručnost, ano i skoupost slov *), často zvučný a rozměrový pád jejich, druhdy i rýmy, a co více k tomu slouží, by je i duchu i sluchu příjemnými činilo — zkrátka, jest to z krušce drahého kovu bitý peníz, okrouhlý, opatřený nápisem, obrazem, vydávající dobré znění a z ruky do ruky přecházející.

*) Aneb jak opět samo o sobě dí přísloví: Jest přísloví kratší, než zobáček ptačí — (jest pritča koroče nosa ptičja).

Původ některých přísloví zakládá se též v událostech národních neb v příhodách jednotlivých osob, a i když památka děje samého z rozprávek lidu obecného již dávno zmizela, dochovala se na dlouhý čas a dochovává posud u přísloví, ač nejednou počátku jeho se domakati těžko jest, ano naskrze nemožno. Zase jiných celým živlem jest rázný šprým, vtipná hra ve slovech atd.

Nebylo a není pod sluncem národu, který jen napolo ze stavu divokosti vykročil, v jehož jazyku by nenalézala se přísloví, přecházející co dědičná moudrost s rodu na rod, s pokolení na pokolení. Jaké vzácné poklady z nejdávnější doby člověčenstva naše Písma svatá v sobě chovají; v jaké vážnosti byla a jsou posud přísloví u východních národů vvůbec, kohož jest tajno, kdo přivede sobě na mysl jména Lokman (souvěký Šalomounovi, jak někteří za to mají), Sadis a j., která tam za polosvatá se považují? V tomtéž sadu vykvětlo u Řekův sedmero mudrcův, a o národu tom víme, že příslovími, moudrými průpovídkami, gnomami na tabulkách psanými chrámy své obohacovati a ozdobovati míval obyčej. Spisovatelé dřevní, v užších svazcích stojíce s národem, neopomíjeli též proudem tím svlažovati plody své, ano sami jej hojnili ze svého důmyslu a zkušenosti, tak že průpovědi jejich navzájem v život vešly v podobě přísloví. (Řečtí tragikové, gnomologové, Theognis, Plutarch — Plautus, Terencius, Syrus, Horatius a j. v.) A podobně i za našich dnův, jakož není národku, při němž by žádných přísloví v užívání nebylo, tak také všude, kdekoliv započato psáti v jazyku kterém, byla jsou přísloví mezi předními věcmi obracujícími na se pozornost, což patrno jest z tolikerých více méně hojných sbírek jejich. Onať obsypují všecky haluze národního stromu, a jen na suchých

s touto národní praktickou filosofií, a toť jsou přísloví zajisté, také touž měrou naloženo býti nemohlo?

Namítá se ještě otázka, zdali že každé přísloví zasluhuje býti zaznamenáno, a nejsou-li i taková, kterážto čelí buď proti dobré chuti, buď proti zdravému soudu? Koukole toho, dle mého mínění, nikde méně není naseto, jako mezi obrodami přísloví, ješto duch větší a lepší částky lidstva, v každém věku k pravdě a dobru se snažící, hned ve vzniku dbal o vypletí a udušení jejich. Jsouť ovšem mnohá přísloví, pošlá ne z pravdy, ale z předsudku (v patrné lži a zlobě snad žádné se nepočalo); jsou i některá porážející se na pohled a vyvracující se vespolek, ač položíme-li je blíže k zřeteli, poznáme tudíž, že neshodu tu jen různost předmětových stránek zplodila, a že Janusovy hlavy jako v předočním světě, rovně i v duševním se vyskýtají. *) Moudrému však a opatrnému sběrateli nebude těžko i tu nemnohou plévu odděliti od zrní.

Na tomto zde běžně nastíněném základu chystám od několika let (pohříchu, že práce jiného druhu v dokončení toho jsou mi vždy ještě na závadě!) postaviti chrámek prostonárodní praktické moudrosti z přísloví všeslovanských, a pak dle podotčeného výš návrhu také pořekadla česká k pohodlnější upraviti potřebě. Rozvrhnouti dá se dobře veškerý obor přísloví nejvejš na padesáte rozdílův z ohledu materie a z částky i formy.

*) Tak Srb jeden se tázal popa svého, dobře-li jest poslouchati ženu? Když mu byl tento odpověděl, že nikoliv není dobře, zaplesal, řka: Má žena mě včera přemlouvala, bych vám, otče, hroudu másla daroval; i jsem tedy rád, že jsem jí neposlechl. — Načež mu pop odvece: A můj milý, moudrou ženu ovšem jest dobře poslouchati. —

O některých knihách obsahu nábožného.

(Čteno v Král. české společnosti nauk 23. prosince 1840.*)

O sedmi vstupních. (Rkp. ze 14. stol. in 4°, v bibliothéce veřejné, znamenaný 17, F, 9.)

Čistě psaný tento papírový rukopis počíná se v ta slova: „Tyto knihy slovú o sedmi vstupních, a jsú velmi dobré každému, ktož chce v duchovenství prospěti. Tyto knihy vám jsem zpořídil, mé dítky, ne sám jich skládav. A jsúť prvé sv. Augustina o bojování hřiechóv s šlechetnostmi. Druhé jednoho bosáka, ten jest slúl bratr David, o sedmi duchovnieho stavu vstupních. Neb jest tu mnoho rozumu krásného“ a t. d. — Co by pak těmito stupni se mínilo, a které by byly, dočítáme se dále, kde stojí: „První vstupeň jest plápolivé náboženstvie; 2. úsilé a utrpenie; 3. duchovnie utěšenie; 4. pokušenie; 5. proti pokušení lékařstvie; 6. skutky šlechetnosti, a 7. múdrosti pravé.“ Na jiném místě, jmenovitě na šestém listu od konce, ještě takto o své práci překladatel činí zmínku, řka: „Již pak o tom, ješto sě přiházie duchovním, ten jenž jest latině psal tyto knížky, také jest psal. Ale já méně toho dotknu, a snad sě také k některému sám přimluvím viece než dřieve. Avšak i dřieve někde také jsem své řeči přičinil k úmyslu jeho, ne proto, by mi proň

*) Rozbor staročeské literatury r. 1840 str. 143.

věřili tiem lépe, ale že mi sě jest zdálo hodné tak svým dětem psáti. A protož i tuto též učiním.“ — Na konc pak spisu, totiž na 116. listu červeně jest napsáno: Lét božie tisíc tři sta devadesát šesté po b. nar. ten páte po vstúpení božiem na nebesa skonány jsú knihy o sedm vstupních rukú Václavovú, toho času kanovníka Vyšehradského probošta, syna pána Beneše Dubského a hofmistra v tuž dobu jasného kniežete Václava římského a českého krále. Pro něžto buď milý Buoh pochválen.“

Mohloť by se zdáti, že přípisek tento dosti zřetedlně jméno a stav samého spisovatele uvádí, ano předc tomu jinák jest, a položené tu „rukú Václavovú“ nevykazuje nic leč muže, kterýž spis ten ke své potřebě neb líbosti sobě byl přepsal, ne pak sám zhotovil. Kohož máme tedy za původního spisovatele považovati? Dle přesvědčení mého nikoho jiného, leč známého nám již spisovatele z téhož času, Tomáše ze Štítného, jinák ze Zásmuk a Chotěnic, jehož Mravná naučení v brzce na světlo budou vydána. Naskytujeť se v obou těch rukopisech, o čemž každý i po běžném jich přečtení snadno se přesvědčí, tak nápadná stejnost slohu, jistých obratův v jazyku, ouslovi, a jenom jednomu a témuž spisovateli oblíbených a vlastních slov, že nijak nelze tomu dáti místa, by skladatelé té a oné knihy býti měli dvě od sebe rozdílné osoby. Mimo to přisvědčují nám také výše uvedená slova: že mi sě jest zdálo hodné tak svým dětem psáti, jimiž úmysl spisovatelův jak v oněch Mravných naučeních, tak i tuto se dává na jevo. *)

*) Nalézá se ve veřejné král. bibliothéce ještě jiný rkp. též z konce XIV. století, obsahující překrásný překlad spisu sv. Augustina Soliloquia nazvaného, kterýž z těchže příčin na-

Připojen jest k témuž spisu stejnou avšak ku konci
ěžnější rukou psaný malý traktát o korábu Noeové na
.5 stránkách, kdež o tom jest řeč, čeho tento koráb
est figurou, i vše to vyloženo, což se při potopě dálo.
Nemá ovšem památka tato staročeské literatury obahem svým té váhy a zanimavosti, jakouž mají mnohé
né spisy věku toho; nic však méně předc zde onde
osti myšlének pěkných, hlubokých a vzdělavatelných se
yskytuje. Tím více pozoruhodna jest jadrná čeština
nihy té, z níž za příklad slohu stůj zde několiko řádův z podotčeného spísku sv. Augustina: De conflictu
tiorum et virtutum, jenž činí knihy té začátek: —Což
raššieho, co ctnějšieho, co-li móž býti rozkošnějšieho a
bějšieho, než to, což zde před sebú v tomto světě vime. O kak jest divně nebe obchránilo ves svět! Kak
vně jest okrášlen svět povětřím a pochotným světlem
unečným. A také že měsiec sě tak divně mění, ano
ho večas přibývá, večas ubývá. Kak jest divná rozličst hvězd a divný jich běh! A kterak jest země utěna v rozličném kvietí a v chuti ovocě rozličného, v rozšné krásě luk, potokóv, dúbrav krásných, v hájovém
ladu, v květu sadovém, v procházení v čirých polích,
o tráva jako hemze rostúc, ano sě obilé valmo z země

mu Štítnému přivlastniti neváháme. Dalť by se i z této knihy
malý registřík slov snesti, jakováž kromě Mravných naučení
Sedmi vstupňův ztíží v jiném jakém pramenu staročeské literatury se nacházejí, a tudy Štítenskými (Štitniana) slouti by
ohla, k. př. bezpřemný, lesktám (m. lektám), lopoť, odněvad,
popadky, práv (m. právě), žediti se, zučiti se, pronos, lahoti o kom (m. komu), světských tantóv všech ostanu, Štít. neám těch světských tantóv atd. Podobno tedy, že náš Štítný
ezi plodné a pilné pěstovatele literatury české za věku svého
áležel.

valí, ano vinné kořenie tak rozkošně okolo sebe své jabřadky rozpustilo (v původním: in vinearum vitibus et botryonibus plenis palmitibus). Mala-lij utěcha v rozličných ptákóv zpěvání, a v divném zpožiezení péřie krásného pávového, i jiných rozličných ptákóv a v jich prudkém a hbitém létání i sěm i tam? Mala-lij kratochvil v loviech s sokoly, s jastřáby, s krahujci, s ohaři, s chrty, s vyžlaty, v běhu komonstva, v křepkosti i v skociech zvieřat rozličných, onde ono hbitá, ono prudká, ono křepká. Což pak rozkoši v dívání krásy ženské, spatřijic jich oči jasně, čelo krásné, nos sličný, líce pořádné, ústa líbá, vlasy rozkošné, a když sě k tomu sličně mají v rúšiech svých sě ozdobivše! A malá-li jest útěcha v krásném stavení, v sieniech veselých a zepsaných malováním přerozkošným, a tak i o jiném utěšení tohoto světa.

K mluvnici a slovníku zří pak ze mnohých zvláště tato některá místa a slova: Hláska *a* přehlasuje se v mn. p. do *e:* svatý — světí, uťat — utětě křídle, vyňat — vyněti, zavzal — zavzěli, smál sě — smieli sě. Slovo k o r á b vedlé sklonění tvrdého i v měkkém často přichází: k korabi, v onom korábi, (odjinud též známo jest: z korábě). Instr. svými prsmi, gen. prsí. — Přídavná bez přírostu sličně a pravidelně veskrz; k. př. Nemocným nenie l a h o d n é r o z k o š n o pro hořkost nemoci. K kakýms básničkám utěšeným a ku prázdným klamóm bude b r z e k. Nah jsem vyšel, a nah sě vrátím. Ktoj v řeči neopatren, učije zlé. Ta šlechetnost, jíž člověk slove dobrotivý, učiní ho přímluvna, a ku slyšení snadna, a měkka, když ho zač prosie, a snadně k radě přístupna, sdielna všeho což má, vesela a skrovně kratochvilna, věrna a tovařišna etc. Starý přirovnávací stupeň zhusta: Závist sě bojí, by tu nebyl jiný milejí. Čím tento neb onen lepí jest tebe. Jsi-li

dóstojnější v šlechetnostech. Ktož rozkošně chová slúhy svého, učije jej potom nerodna, anebo ež lén bude k dobrému, ale k zlému mnohem hotovějí. Východ — ový: David, kakžkoli mnoho jmějieše královových krmí. Ne pro naději odplaty mučedlníkové (místo mučedlnické). Tomu viece člověk chce, pro něžto (propter quod) jiného žádá, než tomu, skrze něž chce jiné jměti. Nenie to hřiech, ač jmieti něco, jehožto (quod) nejmáš, žádáš. Pomocné časoslovo jest splývá zhusta, jako u Štítného, v pouhé *j*, kteréž se na předcházející slovo zavěšuje k. p. toj = to jest. Nerodte pilni býti, co by (m. co byste) jedli. Časoslova lhu nepravidelně dvakráte užíváno: Ústa, kteráž lží, zabíjejí duši. Když lidé všeliké zlé dějí proti vám, lžíc. Starý minulý čas dosti často přichází, i také mnohá zastaralá příslovce, jako: jamž, doňadž, doňavadž, odňavadž, atd. Znamenati sluší tyto dvě průpovídky s dativem: k učištění hřiechom dopustilým, a: Vinen bude ohni pekelnému, ač též: vinen bude potaza. K neobyčejnějším a větším dílem neznámým posud slovům připočtena buďte: podšlepač (potlačovatel), klamák = klamce, hoble f. = hoblík; panárod = potomstvo, pronárod; drochty = drobty; nevděčstvo, lhostajstvo, trpělenstvie; lišice nepášem (non luxuriamur). Co znamená slovo: odjetina? To jsú ty modly, ješto Buoh Ezechielovi na stěně chrámové zepsány ukázal (cap. 8), ještoj je mrzkostí a odjetinú nazýval. Snad lat. abominatio nelepě tuto vyloženo, jako by od slova abimo? — Dále: Paměť nedržimá věci scělivé a rozstupičné; sladkokusná řeč; tepělé dřevo; dluh hodinný nebo pokanný; posošný = náchylný; sviece udutá; tržeti, vztržeti = táhnouti; sbudú při sobě = setrvají; chuť pomiše = zmizí; hořkostmi jest vše otrušeno; uneprázdniti, uneprázdňovati se = zaneprázdňovati se; tova-

ryšstvo to nikdý neomrzne (neomrzí); lesktati = lektati, Boha zase odmilovati; oškřeknouti sě na sě; zžetřiti = rozplameniti; hodě času = čekaje příhodného času; vrtrati, vytrati, vzvrkrati, odvrtrávati (cf. vrčeti a viz v Jungm. Slovn. odvrčeti). Tesku sobě, inf. tesci sobě; plápolivé roznábožněnie; pták má-liť křídle lpem selmutě; zahoniji = zaháním; vzbúzím = vzbuzuji; v popadky jísti; nevkvapky = zvolna; tověz = točiš, totiž; as = aspoň; čeště = častěji, místo častše, jako rus. čašče. — Se Štítným (Mrav. nauč.) srovnává se: Lenstvo, bratřie milé, bratřice; všetečstvo, lopoť, vědmo (signum), prázdň, celost těla = čistota; oči běhudlně; vnější, přiekazný = překážející; chybati, zučiti, přenechati; věč, bezpeč atd.

Konečně připomenouti se musí, že do přídeští již vázané knihy té připsal sobě někdo několik staročeských písní s melodiemi dvěma, ku kterýmžto kýž by nám některý z hudebních mistrův našich klíč nalezl, a nynějšími notami vypsal! Dvě z těchto písuí odjinud přepsav, p. Hanka podal do Časp. Mus. r. 1829 str. 80 (k jedné náleží melodie); při čemž podotknuto buď, že místo r o z p l a n ú t i, vzplanúti a místo n e b u d u ť, nebudu l' příhodněji k smyslu tuto stojí. Třetí připsaná k nápěvu zní takto:

Andělíku rozkochaný,
Nade všecky převýborný,
Všie milosti plný,
Mému srdci zvolený!
Ty jsi kvietek ovšem převýborný,
Toběť slúžím beze všie proměny
Já tvój sluha jediný.

Pak nalézá se tu 8 řádkův z písničky též v Mus. Časp. 1827, 4. sv. str. 8 podané: Paní milá atd. a opět *začátek* jiné písně v tato slova:

Již sě od tebe pryč beru,
Mój milý Sokolíku!
Svíti mi sě jako ruože
Sediec...

Rukopis různorodý na pergaméně v 4°, v bibliothéce věřejné XVII, A. 18, bez udání roku. Psán jest rozličnou rukou nejpodobněji za posledních let XIV. anebo na začátku XV. století, a složen jest z následujících kusův:

1. Hodiny sv. Máře až k listu 21. Starší ač skracované místem čtení těchto hodin nalézá se při nejstarším kapitolním žaltáři.

2. Obyčejné hodiny až k listu 35.

3. Pašije sv. Jana Evangelisty do listu 55. Jest to parafrasis zde onde výkladem ze sv. Otcův opatřená.

4. Stabat mater. Jeden list. Překlad to nehrubě valný.

5. Naučení osobě ženské o chování se k Bohu, k sobě a k bližnímu. Rukopis necelý, obsahující toliko na 16 listech první článek v těchto rozdílech: O dobrých skutcích, o milování Boha, bázni boží, úctě, vděčnosti, poslušenství, nábožnosti, oféře, mši, kázaní, zpovědi a přijímání. Číslo toto nevelké ceny co do věci i řeči.

6. Výklad páteře. Půl čtvrta listu. Též méně důležit.

7. Dvě modlitby před přijímáním a jedna po přijímání. Velmi krásné tyto modlitby jsou z latiny přeloženy; pátý však a poslední list jejich jest zlovolně zhora do polovice nožíčkem vyříznut. Z první modlitby na ukázku klademe malou částku:

„Proši tebe, Jesu Kriste, neobsěženú i nevyměřenú tvú dobrotú i milosrdenstviem, daj mně neduostojnému,

hubenému hřiešníku s čistým srdcem a s neposkvrněn-myslí k takové spasitedlné svatyni přistúpiti. Proši tebe Bože, zbav mne nečistého, ješitného, prázdného i škodného myšlenie; obraď mě svatých anjelóv dobrotivú i bezpečnú strážú i tvú najsilnější obranú, aby vrahové všech dobrých skutkóv otstúpiece byli pohaněni. Proši tebe, králi nebeský, skrze moc té svaté tajné svátosti, a skrze mocnú ruku tvého svatého anjela otžeň i zapuď ote mne hřiešníka i ote všech tvých sluh najtvrzší duch pýchy, lakomstvie, závisti, hněvu, porúhánie, smilstva i všie nečistoty, rozpáčenie i nedověřenie. Buďte pohaněni, vy zlí duchové, jižto nám překážíte i nám sě protivíte, pohyňte i všickni, jižto chvátáte vše dobré zatratiti. O králi všie ctnosti i šlechetnosti, jáz neduostojný proši tvé milosti, milovateli čistoty i cělosti, aby nebeskú rosú tvého požehnánie uhasil u mém srdci i u mém životě roznět všie horúcie libosti, aby ve mně ostal sklad i drženie všie čistoty těla i duše. Umrtvi i umoř v mých údech vše zlé pomúcenie těla i zamúcenie ke vší nečistotě; nebo svátost tu velikú, spasilivú, duostojnú jest s velikým srdečným skrúšeniem a s hořkými slzami přijímati."

8. Na posledních osmi listech nalézá se staré skládání: Spor duše s tělem. Tělu jest činiti o světské rozkoše, duše pak pečliva svého spasení. Konečně když vypršela hodina smrti, duše jsouc na soud povolána a na vahách za lehkou uznána, jediné k přímluvě matky boží, proto že ji v životě ctila, od věčného zahynutí vysvobozena jest. Některá místa, jako ku př. toto: „Jako havran vešdy kváčeš, ach tělo co nade mnú pášeš, že dieš: zajtra, zajtra, zajtra!" vedou na tu myšlénku, že jest kus tento překladem anebo následováním nějaké latinské básně. Škoda, že text, nepochybně od přepisovačův, na pře-

nohých místech tak jest porouchán, že nelze nijakého
›brati se smyslu. Veršův mnoho jest zbytečnými slovy
›zvlečeno, jinde skráceno a nedopsáno, jinde patrně
ıybně čteno. Též rukopis ten jest necelý, ač mnoho
ıybovati nemůže, jak to chýlení se k zavírce na po-
ední stránce patrno činí. A předc i při tom všem ne-
›statku nalézá se tu dosti zlatých zrnek skoumateli
aré češtiny ovšem vítaných a vzácných. Na svědectví
ho klademe některé příklady:

Veď oslici na úzkú *břev*,
než převedeš, spadneš s nie dřév;
polož svini zafier, zlato,
s druhé strany kydni mláto,
spieše sě *mlátu přichvátí*,
nebť nemóž drahých věcí znáti.
Též, jakž křemen na *bystřeni*,
po němž prudká voda *chření*,
tepeť veň voda ve dne i v noci,
vša *ho* proto nerozmočí.

Jez a pij, měj sě vesele,
Netbaj na to, což v kostele
nám kněžie hoze mniši mnozí (*sic*)
(? nám kněžie, mniši hovoří,)
druh před druhem litbu (ludbu?) tvoří.
Na to sě, duše, rozpomínaj,
tato slova v srdci znímaj:
Penieze v městě, ve vsi, v cestě
najvětší přietel jest, to věz jistě.

I co sě sbožím *komoníš*?
Tělo, pozdě zajiec honíš!

však tu býváš, i to slýcháš,
pro něž často srdcem znýváš.
Kdyžto umřeš, kam sě ději,
zda jich pokřesti jměji?
Nespomóže, ni vymóže
Tebe ni mne z smrti sbožie.

Kam sě děl? umřel —
včera byl, dnes nenie jeho.
Zle sě mele, smrt sě pele, (?)
pójdeť v nás smrdutá pele; (?)
vrať sě k smyslu tělo ruče,
nežť sě od tebe otkodlučím;
vzděj klekánie i vzdychánie,
za své hřiechy čiň pokánie.

Ohled na mluvnici a slovník. Přede vším důležito jest znamenati, že v rkpse. tomto již příklady některé dvojhlásek z *ú* a *ý* pošlých se ukazují. Čteť se tu: u mou moc, cestou, toužnie, otsouzenie, mouka (t. muka); svataj Jan, na taj cestě, zavřenajma očima, u pajše, bajti, trajzněchu, mysl rozptajlil; což se jinák vysvětliti nedá, leč že písař místy se zapomínaje, obecnímu vyslovování dal proklouznouti, kteréžto ve sprosté mluvě české (či snad jen v té neb oné krajině?) dávno i před začátkem XV. stol. stávati mohlo. V písmě, jak známo, hájila své moci hlásku *ú* i potom ještě půl druhého sta let, až konečně dvouhlásce *ou* téměř nacele ustoupila; hláska pak *ý* do dnešního dne ve spisech se obránila, ačkoliv po veškerých Čechách jako *ey* slyšeti se dává. Hlásky *i* v celém rukp. není viděti, veskrz panuje *y;* měkčí se druhdy *n* postavením před ně *y*, ku př. vejn, najn, místo veň, naň; píše se božský i buožský, i také

s žlčí přichází. Množstvíkrát orudovati, orudovánie etc., nikdý orodovati. Připomínám první pády: lidie a kraji všeho světa; též třetí pád srdcom, srdcuom i srdciem; dobrodějce, 2. p. dobrodějcóv, 3. p. dobrodějciem. Jak nesličně v tvoření slov druhdy i předkové naši si počínali, důkazem jsou přicházející tu tři adjektiva s východem —itivý: Ty skutky jsú nám zaslužitivy k nebeskému království. Také jest nábožná duše prorazitiva, proto žež dobře spatří nebeské věci. Což nám překazitivo jest, bohatstvie, naše libost, hrdost. Anebo: Nemáš sě v nižádném překazitivém skutku milovati. Slova tato mrtva se narodila, mrtva i zůstala. Dále: Z těch let jsem živ byl šest k třidcetem; ničehéhož; chléb, jenž (m. jejž) já dávám. Časoslovo druhé formy někdy kořen zavírající souhlásku vypouští, ku př. zdvinu m. zdvihnu; hlas jakožto hrom hřenul; nahleněte sem do hrobu. Starý minulý čas zhusta zachováván i dvojný počet: kdyžto tě biech porodila; ty sě činieše; ten jemu mier pocělovánie dadieše atd., kteréžto však dadieše zde chybně m. dade neb da; zleževě dnes spolu v hrobě, m. my dvě (duše a tělo) budeme ležeti. Památny jsou častěji se ještě vyskytující i čtvrté pády kratšího skloňování, jakožto: Vidieše syna svého mrúce, již opuštěna, když duši vypusti. Uzříte syna člověčieho sediece na pravici. Když kokota slyšel pějiece. A z rkp. o 7 vstupních: Viděl jsem sathana jako blesk s nebe padnúce. Přichází tu: obkrslek, kosten m. osten; věhlasa f.; pod bezděčí přinutiti; povlačité rúcho; spasilivá oběť; obilná (hojná) rúhánie; v srdciech kacéřových (m. kacéřských); jazyk ducholový; rýdání — prchlivost; otděkovati starším; k formám: jektám, pleskám, pleskotám též: jekci, plešti, pleskci atd.

Vysoce umělého Desideria Erasma Roterodama Spis obšírný plně a dokonale vykládaje Otčenáš ... rozdělený k sedmi dnuom týhodne.

Knížka tato, u prostřed se držící mezi rozjímáním a modlitbou, pro svůj věk dosti dobře jest jazykem českým vyložena. Připojen jest, nejspíš pro vyplnění místa, Žalm XXI. Překladatel postavil na tituli jméno své začátečními písmeny takto: O. S. Chvála má Pán: což znamená: Ondřej Strojek, C... (cantor?) města Plzně. Od něho vydán také v Plzni: List, že již Messiáš byl přišel. (V. Jungm. Liter.) — Spis pak tento tříarchový v malém 8. vyšel v Plzni r. 1526 nákladem Jana Mautuana a Jana Pecka, jakož na konci jest podotknuto. Pravopis překladatelův jest velmi nepravidlný, a raději nepravopisem nazván by býti mohl. Nyní nám obyčejné krátké o zhusta se dlouží, jako: buožský, tvuojí, dvuojí. Libuje si v zakončených přídavných na — lý: stvoření před tvú neodehnalú mocí aby se třálo. Neuptalá jest tvá moudrost. Nepřestálí tokové potokóv. Též časoslova na — ovati místo — eti: obmyšluji, uražuji atd. Nachází se tu dále: příběh m. outok; accessus et recessus maris dost dobře vyloženo, zrost a ujma stojícího moře; dílný m. rozdílný; zřejemný m. zřejmý; ohražďuji m. ohražuji; podjíti nebezpečenství; t. podniknouti; tvého jména blesk ucědí a shasí všecku lidskou slávu.

Sv. Augustina traktát, kterýž nazval marnostmi tohoto světa.

Obnáší půl druhého archu, malý 8. Na posledním listu rok tisku jest udán 1506 v Starém městě Pražském.

;átek zní takto pod vypodobněním sv. Augustina: „Bra-
ie jsvcz v tomto žyvotie: tak sobie čyňte když byšte
ieho se vybrali: a kdyz by tielo vaše od červuo v hro-
poczalo se rušiti: aby duše ozdobena jsucz dobrymi
tky: se všemi svatými veselila se v nebi.“ — Písmo
; hrubé, neouhledné; několik liter z počátku malováno.
·to dlouhého *ú* zastupuje vždy litera v, dlouhého *j*
více ij neb i j e; é = ee, dlouhé *á* jest čárkováno,
.le veskrz bez čárky. Slovo m u k a (Pein) vždy se
aží m v k a, jak zhusta toho času. K časoslovu p o-
; ř i t i tato dvě místa vidí se mi důležita býti: Pošetřte
hledněte) na kosti naše, a skrze to nechť aspoň zmrzejí
žádosti vaše zlé. Nu tehdy, bratřije, pošetřme se, jací
.eme v den súdný. — Jiné přeložení od Balt. Hostoun-
ho vyšlo v Praze 1573.

Z r c a d l o, ješto k t o ž s e v n ě v z h l é d á, o p a-
i ť v n i c h (v n ě m) č t y ř i v ě c i b u d ú c i e a p o-
e d n i e: s m r t, d e n s ú d n ý, m ú k u p e k e l n í, r a-
·s t n e b e s k ú.

Co spisek tento původní, a jak sám skladatel hned
počátku praví, z rozličných kněh sebraný, v sobě obsa-
je, nadepsaný titul dosti světle udává. Tištěn jest na
listech 8vo, a sice r. 1506 v Benátkách v zemi vla-
é, v téže tiskárně, z níž i Benátská naše celá Biblí
až rokem vyšla, což i stejnost liter, i připojené tu
ři obrázky, které také v biblí přicházejí, nade vši
chybnost staví. Začáteční písmena kapitol (počtem de-
;) jsou dle spůsobu tehdejšího teprv po vytištění čer-
ně přimalována. Na posledním listu čte se jméno Jin-
ský, jenž jest jeden z korrektorův Písma svatého;
ali však týž jest spisovatelem knížečky té anebo jen

obstaratelem, nelze určiti. Nejzadnější stránka potištěna jest textem, již dříve přicházejícím, avšak zmatečným, čehož příčiny nevíme. Hlásky dlouhé od krátkých již se tu dobře rozeznávají, ač dlouhé *í* neboli *ie* tři litery béře ku pomoci: pomiíjijo v stiíenu. Též hrubé a měkké *l* se střídá, ačkoliv nejčastěji nepravidelně, a jak jedno neb druhé se namítlo. Za příklad slohu stránku jednu klademe: „Všecko, což se rodí, mře. O smrti, kterak jest hořká památka tvá člověku nespravedlivému a pokoj majíciemu v zboží svém, muži pokojnému a zdravému! Avšak jest najvětší múdrost ustavičně na smrt zpomínati, a nic lepšieho v světě nenie nežli dobře umřieti. Nebo všecky věci nám nejisté jsú, sama toliko smrt jest nám najjistčie. A sama smrt osob nepřijímá; nebo všickni mřeme, a jako vody plyneme, kteréžto se nevracují; a život člověčí rychle pomine, jako lodí, kteráž plyne, a jakožto posel běží a zahyne, a jakožto mlha aneb dým před sluncem aneb pára z hrnce vrúcieho rychle mine, a jakožto seno a kvítie na čistém poli od horka a bez vláhy uvadne a zahyne: tak i člověk brzce schāzie, když by chtěl živ býti najraději. Nic pod sluncem netrvá ani zuostává bez porušenie. Jako kúdel zapálená, tak jest sláva světská; nebo ciesařstvie i královstvie tohoto světa vždy se ruší, vždy se mění. Příklad toho doma jest; neb české královstvie někdy mocné a slavné bylo jest: ale již roztržené, též i jiná královstvie, jedno se rozmahá a druhé se umenšuje.“ — Ostatně na listech těchto, ač jinak k řídkostem zahraničního tiskarství českého připočísti se musejí, co do jazyku nic zvláštního nepřichází, vyjímajíc tato slova: nepohynulý život — nepomíjející; poslední věci jsú čtyři napominadla a strašidla zarmucujíce ducha člověčieho; blchy m. blechy.

Svatého Bernarta Traktátec o boji duɪovniem.

Přitištěn jest k připomenutému právě spisu Zrcadlo Benátkách r. 1506 vyšlému, a zajímá 13 listův. Allerické toto pojednáníčko nemá mnoho ceny do sebe. českém překladu ještě starých minulých časův užíváno, :o: káza, vypuštěn by, projíde, přijídechu, jechu se, olachu, atd.

Příspěvky k dějinám literatury české.*)

Historia o milosti knížete Floria a jeho milé paní Biancefoře. 1519. malé fol. listův 11. (Úplný titul v Jungmannově Historii literatury IV, 98.) Román to spůsobu středověkého dosti rozvláčný a místem dlouhochvilný, výmyslu nehrubě bystrého. Původu nepochybně vlaského, jak z některých okolností vysvítá, u př. že Jupiter několikrát nazván Gione (Giove?). — Naivní prostota oněch věkův ledakde se zračí, jako (list 12.): Když obédvé (Floria a Biancafora) v jejich prvních dětinských létech poctivé verše Ovidiáše naučili se čísti ... Ctnost těch svatých veršů, jimž jsme ustavičně se učili až dosavad, naše mysli novým ohněm zapálila etc. L. 102.: Mezi památnostmi v Římě ukazuji Floriovi také velebné lučiště Oktavia (arco trionfale). Však nehledíc na některé takovéto poklésky jest čeština plynna a místem mistrovská, zvláště z ohledu přesného a jadrného slovoskladu mnohému se tu přiučiti možná.

---

*) Čelakovský měl v úmyslu psáti obšírné dějiny literatury české a za tím účelem pročítal spisy starší literatury, sdělávaje sobě pro svou potřebu výtahy a posudky jednotlivých spisův. Jakož větší část pozůstalosti Fr. L. Č. přišla, jak známo, neblahými okolnostmi po jeho smrti na zmar, tak i tento bohatě nastřádaný již materiál neušel svému osudu. Pouze několik lístkův zachovalo se náhodou, jež zde uveřejňujeme, aby aspoň slabá stopa dlouholeté této literární činnosti zůstala.

Spis otázek trojích: první jako počínajících, druhé prospievajících, třetie dokonalejších, totiž dětí, mládencův i zmužilých u víře obecné křesťanské. Listův 128 malé 4°. 1523. Na Podolci (v Boleslavi).

Spis tento velmi řídký ovšem pěknou a jadrnou češtinou psaný zasluhuje nad to povšimnutí pro obsaženou v sobě methodu u vyučování, v jaké Čeští bratří od prvního počátku až do konce ukazují se nám býti velikými mistry. Rozvržení toto věrouky dle tří stupňův neb věkův provedené jest zde právě tak, jak jen koliv toho rozumné směřování ku prospěchu v té věci požadovati může, i divno musí nám býti, považíme-li, kterak spůsobu takého u vyučování strana katolická bez povšimnutí ponechati mohla, ano i v našem osvícenějším věku ponechává, vedouc své vyučování u víře jako v jednom a témž toku ku každému věku a stáří jednostejným spůsobem.

Ctibor z Cymburka: Kniha Urozeného pána pana Stibora z Cymburka a Tovačova etc., kteráž jest oddána slavné paměti Nejjasnějšímu králi Jiřímu českému JMsti. Léta 1539. 1 List. Počínají se knihy Hádání Pravdy a Lži o kněžské zboží a panování jich. Malé fol. listův 131 s mnohými řezbami v dřevě.

Předcházejí předmluvy a přípis králi. — Pravda počíná nářek vésti, že Lež zmocnila se chotě jejího, totiž nejvyšší hlavy církve z té doby, co k pozemskému zboží přilnul papež Silvestr přijav od Konstantina panování světské, z čehož porušení i kněžského i všech jiných stavův. Těšena jest od Milosrdenství v dalších rozpráv-

kách, jakož i od sestry své moudrosti, a spolčuje se i s jinými ctnostmi spravedlivostí, pokojem, sílou, láskou etc. i uloženo konečně při tu celou vznésti na boha, aby Lež obeslána byla před soud. Což když se stalo, uložen jest oběma stranám den k stání do Antiochie ke dni 1. máje. Lež píše list k sestrám svým pýše, hněvu, závisti, lenosti a t. d., aby stály k její straně a v rozepři ji podporovaly, a k ní na radu se dostavily. Pýcha odpírá, ano slušněji, by ona k nim se zdvihla. Na to mezi nimi rokuje se, jakými obmysly a úskoky k té při mělo by se přistoupiti. Posláno posléz i pro chytrost. Ta radí, aby odročení se žádalo, na zvědy se poslalo, jaké přípravy Pravda s sestrami ku provedení pře své činí, a o jisté soudce na soudu bylo žádáno, kteří by k oběma stranám spravedlivě se měli. Chytrost koná toto poselství a vrátivši se při kvasu sestrám radu dává. Dále vypisuje se živými barvami jízda sester se Lží do Antiochie, komonstvo jedné každé, znaky a t. d. Už pak tu líčí se vedení pře s obou stran umělým řečnictvím, jak toho v samém životě českého národu 15. a 16. stol. býval běh a spůsob až ke konečnému rozsudku, v kterémžto ohledu přepamátný jest spis tento ve svém allegorickém rámu.

Co v knize této přede vším jiným v oči bije, jest neobyčejná zběhlost našeho ač světského spisovatele v biblí, kterou právě má v malíčku a s každým doktorem písem o závod by běžeti mohl. Veliká část spisu toho jest jako mosaické dílo z písem svatých, a všecka místa, jak které kde má potřebí, hned jsou mu na snadě, k vytknutí stavu mysli každé osoby, její povahy, v odvolávání se na při podotčenou dobrým i křivým výkladem, jak to jen koliv který právní přítel za dnův našich se zákony

nařízeními činiti by s to byl. Na jiných zas místech, ... náš Ctibor jako svým vlastním domácím jazykem ... aví, jest čeština jeho nevyrovnaně jadrná a pravidelná, ... ava plna překrásných starodávních obratův, oplývajíc ... onde důmyslnými příslovími a pořekadly, a za touto ... činou spis jeho vždy hoden pilného čtení a studování, ... i forma jeho ne veskrz už věku našemu byla po chuti ... ono hojné zastírání se biblickým a jinotajitelným rou... ...em. Září z knihy té jakási podivná zmužilá povaha, ...h pevný a v samém sobě ustavený, mysl ctnostná a ...u oddaná, jakovýchto charakterův nyní málo bychom ...zli. Šlakujíce smýšlení a život takýchto mužův, jak ...bom neměli předkův svých si vážiti a všelikou k nim ...vati uctivost! —

Mikuláš Konáč z Hodíšťkova: Kniha ...ořekování (v. Jungm.). Listův 77, malé fol. ...Praze (Nové město) u Jana Kosořského. 1547. (Po ...ti spisovatelově vydána.)

V předmluvě 2 strofy z Horáce (1, 22) (Integer. etc.)

Nevinný člověk svědomí celého,
Nepotřebuje šípu nižádného,
Mouřenínského, neb jedovatého
Toulu škodného.

Kdyby na východ v postcích (sic) cestu činil,
Neb v nebezpečných místech půlnočních byl,
Neb kdež Afrika a Zdaspes řeka:
Hrozná místa ta.

(Neškoda dle této ukázky, že naši staří latinské a ...cké básníky nepřekládali. Lépe jim šla prosa.)

22*

Spravedlivost ztěžuje si na křivdy před rozličnými stavy lidskými, a vždy právě u nich nalézá, že právě oni proti ní se prohřešují. (Čím a jak.) Tak nejprvé před nejvyšším biskupem, pak kardinály, biskupy a kněžími, probošty, děkany, kanovníky, mnichy etc. (všady ostře vady jich se líčí a vytýkají). Nic tuto nepořídivši, jde před světské stavy: císaře a krále, dvořany, úředníky, osoby urozené a zšlechtilé, rytíře a válečníky, soudce a konšely, řečníky a v právích proběhlé atd., konečně třídy nižší, dědinníky, řemeslníky, kupce, loďnaře, pastýře. Ale i zde rovně se jí děje a nikde příchylnosti nenalézá. Pak obírání se sedmerým uměním (početnářství a měřictví, arithmetica et geometria). O bídách v lidských věcech po vše časy a podobná ethická rozjímání.

Sloh sice dobrý a správný, předce však vkládání sad místem drsné, i zdá se, že spis tento jest z větší části aneb překladem aneb následováním nějakého latinského díla. Na to vedou některé hrubé latinismy: Jsou tak velmi pyšní, aby (ut) také rodičův byli pohrdatelé etc.

Konáč dokonal spis ten 1545 na svém dvoře Skrovnětině při Vltavě.

K hlavnímu spisu tomu jest přitištěna:

a) Judith, hra v 5 aktech ve verších.

Jest to překlad z němčiny. Verše, rýmy velmi neotesané i řeč suchopárná až nad to prosaická. Listův 38. Památno, co Konáč v předmluvě dí: „Poněvadž někdy Římané vlaskou svou řečí přirozenou (umějíce však latinskou), pro vzdělání obecného dobrého mnohé věci spisovali, jako Petrarcha, Boccacio, Dante i jiní až do dnešního dne spisují: — Němci také tím svým drsnatým, švandrovným jazykem kterakė historie spisují, vidíme: — Co pak Poláci činí, kteříž někdy dosti málo neb nic svou

řečí přirozenou psáti neuměli, ale cizí latinské užívati museli; již pak nyní netoliko prosté rozprávky spisují, ale rykmy mírnými hry rozličné znamenitých poetův kratochvilných Terencia a Plauta svým tím hrubým a neohebným glagolem tisknou a na světlo vynášejí: I to také já znamenaje, kterakú ti národové o rozmnožení jazyku svého péči mají, a nechtě, aby český náš jazyk tak hojný, tak lahodný a tak příjemný, kterýmž neméně plně a ozdobně mluveno může býti nežli latinským, bez rozmnožování ležal, hru tuto českým jazykem jsem sepsal etc."

b) Hra pěkných přípovídek od Boccacia složená. Jednající osoby: Štěstí, Neštěstí a Chudoba. (Báseň allegorická.) 7 listův.

Václava Budovce z Budova a na Hradišti etc. Anti-Alkoran, t. j. mocní a nepřemožení důvodové toho, že Alkoran turecký z ďábla pošel etc. V Praze 1614, malá 4°, str. 368.

Jak už sám titul okazuje, spis z větší části polemický proti mohamedánství a tudy národu tureckému, jehož politická a válečná moc za oněch časův ještě hrůzou byla ostatní Evropy a tudy i v naší vlasti zvláštní pozornost na se vábila. Spisovatel, připomenuv v předmluvě o svém přebývání za mladosti své vně země české a o svých cestách (od 1565—1577), podotýká na to i hned, kterak potom též žádostiv byl poznati východní země, načež do Carhradu se odebral a tam 3 léta ztrávil, hlavně tím úmyslem, aby poznal blíže a jako u samého pramene mohamedánství, předsevzav si už toho času bojovati písemně proti němu a křesťanství zastávati. Spis svůj rozvrhuje na tři díly. První nejzajímavější, nazvaný larvou

tureckého náboženství, podává výtah z koranu po surách (t. j. kapitolách, jež on azoary jmenuje) a mluví při tom o obcování Turkův při náboženství. Méně vábí ku čtení druhý a třetí díl, kde ovšem se svého obmezeného stanoviště a v předpojatosti své mnohdy i stranně svou polemiku rozvádí proti koranu a jej novým zákonem porážeti usiluje, aby chránil před odpadlstvím od víry křesťanské.

Sloh spisu tohoto jest lehký a správný, vyjímajíc některé vady v mluvě české, toho času už vznik berouci a vedoucí později vždy ku většímu zanedbávání čistoty jazyka českého.

Lomnický z Budče:

a) Kupidova střela.

Zevrubná to parafrase šestého přikázaní. O šesti rozdílech smilstva. Větší částka knihy obsahuje příklady, bájky, pohádky, druhdy dobré a smyslné, a chvalné takovéto vyučování zvláště pro tamten věk, a jelikož sprostý lid si v každém věku podoben, i pro náš, tu více na fantasii než na rozum působiti, z níž také i hřích vychází. Humoristická místa.

b) Život filosofský.

Praví, že z Laërtia, který však toliko o řeckých psal filosofech a obšírně, náš krátce. — Odkud vážil o jiných? Přiměšuje též životy básníkův, řečníkův, historikův, lékařův etc. latinských i řeckých. Ponejvíce nekritická práce, plná báchor, jako u př. o Virgiliovi. Sentencie latině položeny, pak z většího dílu a skoro veskrz rozvláčnými rýmy zčeštěny. Prosa jednoduchá.

c) Kancionál nedělní.

Hudbičky a metra mnohem rozmanitější nežli v sváčním. Drží se pilně pořádku slov evangelium a pokud j rýmy nenutí, od nich se neuchyluje. Vždy pak při čičce na konec poučení, povzbuzení neb vzývání jako při svátečním. Druhá částka všeliká nábožná rozjímání jména osob. Podivno, že Lomnický v 20. roce tyto ci skládal.

d) Kancionál sváteční.

Nejvíce veršem osmisyllabním. Sloh sprostý, nebáický — pouhé dle passionálů rýmování. Zvláště rýmy ιné — i t i, o s t i etc., někdy i assonancí, čistých rýmů ιlý počet. Také rozvláčnosti per synonyma, slámy mláni. Záhodné by však bylo, aby kdo v hudbě zběhlý návy tyto prošel, jakož i v jiných knihách, a starou hudbu ní osvětlil.

e) Kšaft sv. Jeronyma.

Eusebiem (Hieron.) psaný. Praví, že z latiny jej pře:il. Čeština dosti jádrná a dobrá.

Selanky od Jaroslava Langera. 1830, písmem J. H. Pospíšila, str. 190.

Gesnerovy Idylly od Václava Hanky. V Praze 1819, str. 245.

Idylly, spisů Gesnerových díl třetí. Přelož. Jana Nejedlého. V Praze 1829, str. 190. *)

V počtu oněch prvních pohnútek připravujících anebo přivádějících mladého ducha k básnictví, a schopnosti jeho v tomto druhu rozvinujících jest bez pochyby nejhlavnější bedlivé obracení pozoru na pěknou přírodu a kochání se v jejích mnohotvárných úkazech. Čistá, nezkalená mysl mládencova jedva co okolo sebe nalezá, co by jí bylo přístupnějšího a co by s poklidem jejím více se srovnávalo, jako tito luzní obrazové, jež příroda vůkol a vůkol smyslům jeho naskytuje. Pravím s oumyslem — čistá, nevinná mysl; nebo kdež v mládí po této již veta, anebo kde jiné vnady a vady z občanského života vyplývající ji sobě podmanily: tam jedva se lze nadíti, že by kdy k pravému básnictví dospívala, a byť by se i stalo, vždy nějak i sama bude churavěti, i plodům jejím zdraví a čerstvoty bude se nedostávati. Anobrž i to jisto jest, že na blahém tomto citu poślém z rozjímání pěkné pří-

*) Časopis Českého Musea 1830 str. 39.

rody, když ním srdce naše jako oplynulo, též jiní citové po čase v člověku se vzbuzující ne tak snadno k nízkým předmětům se naklořují, ale spíše jakési ušlechtilosti a vznešenosti docházejí.

Věk tedy ten, v němž zvláště výjevové pěkné přírody oko naše k sobě vábí, kde krásy její nejrozmanitější nás kouzlí a opojují, a jakýmsi tklivým ustrnutím celou naši bytnost zajímají, jest věk básnického dětinství nebo pacholetství. Zajisté mnoho ztratil, kdo věk tento neprošel, anebo jej přeskočil. Patření na hru paprsků večerního slunce v hebkém lupení stromů — bezděčné prodlení a zamyšlení se nad střídavým slavičím zpěvem anebo při potůčku mezi skaliskami hrčícím — obětování snu, ne hlučným plesům, ale procházce samotné v letní měsíčné noci — a sto jiných podobností, jsou věci, kterým se všední, ba i vybroušený mnohý člověk ovšem vysměje; leč vysmání toto rovné jest, jako chtěl-li by někdo dětinským se posmívati letům. Přirozeným během se stává, že okamžení takové, v němž tyto věčně střídající se krásy, přírody nám se jevily a nás blažily, zachytiti a k dalšímu požívání zachovati se snažíme; a tuť malíř ovšem lépe barvami k stálému nahlédnutí před oko, básník zas nejinák než slovy před obraznost je může přiváděti; odkudž p o p i s n é básnictví svůj béře počátek. Stranný byl by však úsudek, kdyby se tvrdilo, že každý z lepších básníků síly své v popisném básnictví nejdříve musil zkoušeti; ač pozorujeme-li první plody většího počtu, brzo shledáme, že nejvíce k tomuto druhu básnictví se přibližují. Při mnohých též doby tyto, ať tak dím, mlčkem a bez použití jich k básním pouze popisným mohly uplynouti, ačkoli s požitím dosti hojným.

Jakkoli úkazové tito pěkné přírody na mladistvou

mysl básníkovu silné mají působení a srdce nevinné skoro okouzlují, tak že nejedni zdařilejší básníkové dary svoje vejhradně na popisování krásot přírody vynaložili: předce s postupem let půvabové ti sytost jakousi zplozují, a básník vyššího a důstojnějšího předmětu ke svým zpěvům hledaje, nalézá jej ve vládci a pánu veškeré přírody, totiž v člověku samém, v jeho poměrech k samému sobě, k ostatnímu okolnímu světu, v jeho hnutích a citech, v jeho dějích a ostatních okolnostech, až pak i v položení jeho k světu nadsmyslnému. Z těchto pramenů a bez všeho ohledu na onen první stupeň poesie, jejž jsem pacholetským věkem nazval, plyne básnictví lyrické, epické a dramatické, kde popisové pěkností přírody již jako vedlejší věc se považují a jen jako podstavec jsou cítícího neb jednajícího člověka. O těchto všech oddílech básnictví tuto mi pomlčeti ač podotknouti slušno, že právě v tomto trojím oddělení básnické umění ve své vznešenosti a síle po všecky časy nejvíce se zastkvívalo, anoť zde pravý jeho obor se nalézá.

Jiný druh básnictví, kterýžto slouží jako za přechod s popisného na tyto podotknuté vyšší oddíly, jest tak nazvaná idylla. Pěknostmi přírody naplněný a zajatý básník, obíraje i člověka za předmět ke svým plodům, v tom a takovém stavu jej vyhledává, jak by nejlépe podlé tétéž přírody mohl ostáti. Nechtě tedy ani na popisech samé pěkné přírody vejhradně se baviti, ani pak tutéž přírodu pouze za podnožec cítícího a jednajícího člověka užívati, ale raději oboje v souhlasnost vedlé sebe uváděje, tím v okresu idylly se nachází. Stav ale lidstva, jakož před očima našima se jeví, aneb jak i dějina skoro veskrz jej podává, buď pod samu přírodu snížen, z částky i nad ní povýšen, nejvíce pak od ní

odchýlen se spatřuje, a pročež jakési povšechnosti v této třídě básnictví nikdý nabýti nemůže. Chtějíce tomuto nedostatku básníci někteří vyhověti stav takový lidstva s přírodou nejvíce souhlasný v nejzazší věky všeliké dějiny dosti šťastně jsou položili, a tím ovšem prostrannějšího pole sobě vydobyli; leč, nemejlím-li se, tím též člověka z mezí soucitnosti naší poněkud vyloučili. Povstati tu musí jakási osob jednotvárnost a bezcharakternost, jaké se ani sám Gessner, ač ne zcela o své vině, uvarovati nemohl, při čemž zanímavost ona z rozmanitých charakterů vyplývající jedva jinými krasami dá se docela nahraditi. Jiní skladatelé selanek (takť se nám Čechům líbí idyllu nazývati) cítíce snad nedostatek tento, arci obtížnější dali se cestou, a buďto zvláštní pády z nejbližšího poměru a stavu jednotlivých lidí k přírodě vybírajíce, anebo člověka se stupně vzdělanosti k prosté přírodě opět sbližujíce, ze souvěkosti předměty své idyllické jsou vážili. Za příčinou, že tímto spůsobem každá toho druhu báseň více ráznosti a stálejší formy nabývá, tudíž se vidí, že také při ostatních stejných dokonalostech daleko nad onu prvnější musí vynikati. Každá však dosti malá nerudnost, a z nesličného člověka s přírodou sestavování pocházející vada tím patrněji se ukazuje, a soudím, že zdařilé práce druhu tohoto neméně kterýchkoli jiných u veškerém básnictví mistrovské ruky a jemného vkusu jsou důkazem.

Předeslav ačkoli běžně některé tyto k oučelu mému směřující myšlénky, již z tohoto hlediště o prvním plodu mladého básníka našeho p. Langera své mínění hodlám projeviti. Uváží-li se, s jakými v tomto druhu básnictví spisovatel nemalými obtížemi zápasiti musí, chce-li dosti málo z kalu všednosti vybřísti: zajisté nedá se zapříti, že

sbírka tato původních selanek o zvláštních schopnostech dotčeného spisovatele svědectví vydává; ačkoli pěkní darové jeho k básnictví mnohem větší naděje pro budoucnost dávají, nežli v skutku již tuto se docílilo. Není pochybnosti, že básník tento brzo i v jiných oddílech poesie síly své počne rozvinovati, a čehož by se nedalo i tuto očekávati od jeho na pěknostech přírody oživené, plodné a pravidelné obraznosti a od jeho jemné a ušlechtěné cítící moci? Tento-li mladý básník na své již nastoupené cestě neustane — čehož ani bychom nepřáli, ani se lze nadíti — anobrž upřímně-li o to se zasadí, aby podlé vznešenějších vzorů ducha svého sílil a cvičil: dospěje zajisté k nemalé ozdobě vlasti a literatury naší. Jestiť tu dobré símě; třeba toliko dobré půdy, příznivého počasí, bedlivého opatrování.

Poloha, na které nám tuto jednající idyllické osoby se jeví, má býti svět slovanský; avšak nikoli pro nějakou dobu času tak uspořádaný, abychom za vůdkyní dějinou buď do něho se vmysliti, anebo k sobě jej zblížiti mohli. Svět ten pouze dle líbosti básníkovy jest vytvořen, a nemístnost jeho z výše podotknuté příčiny jest nedostatek, jaký přede vším při těchto pěkných pracech se shledává. Žádajíce sobě s osobami podlé rozdílnosti jmen tu uváděnými jako s rozličnými známými se potkávati, skoro v každém líci samého básníka spatřujeme. Dá-li se však jinák nedostatek tento charakternosti prominouti, není ve sbírce té celé patrného počtu pohřešků, jenž by tomuto druhu básnictví se příčily, ano mnohé selanky tuto, jako: Zkamenělé stádo (str. 32), Kozonohý Lesoň (str. 45), Pověst o Vodníkovi (str. 62), Zdřevěnělý pastýř (str. 81), Opuštěný holoubek (str. 99), kde ono: V háji

ubek sobě létává — se zvláštní něžností a blaho-
:ností vyvedeno, Zima (str. 125) a některé jiné tak
zdařilé, jak by jen koli se žádati mohly. Aniž i toho
odobňování opominuto, jakého i jiní spisovatelé se-
k šetřívají, a jaké zvláště v selance na svém místě.
:. „Potom vešly dívky do háje; neboť mladá milost mi-
hustý háj, olšinu slavíci a křivan zelený ječmen.“ —
sné kozy milují hustou rokytu, koně mladý jetel, a
ıatou trávu bujný brav“ a j. v.
Nejméně k ostatním hodí se třetí selanka: Mladé
y (?), i pochybuji, že by právo bájky též selanka
osobovati směla. Podobně některé průpovídky ne-
no schvalovati, jako na str. 56 řádky poslední, na
108 řádek 15. — Připojeny jsou též na konci knihy
teré jinorodé básně, mezi nimiž tu národní pověsti
evatero krkavců (ač zhusta užívané opakování pro-
eme) přednost náleží. Kdož by nežádal více podob-
ı prostonárodních báchorek takovým spůsobem vy-
:ovaných čítati! jakož vůbec na takovéto památky
i naším lidem více by se pozornost obraceti měla.
ınohémť ohledu důležité to věci. Báchorka podotknutá
víti krkavcích u př. u nás Čechů dosti známá, jakož
ıa o vodníkovi nad míru s povídkami takovými až i
verních Němců podobnost nese, a jedva bych sám víru
ožil, že z podání našeho národa vzata jest, kdyby upa-
ování z dětinských let toho mi nepotvrzovalo. V idyl-
ı Vossových rovně čteme (Riesenhügel):

Ja schreit’ in magischen Stiefeln,
dir Tag und hinter dir Nacht, neun Meilen auf Ein
Mahl.

u též ona bájka přichází, že před čarodějnicí na ou-
u jsoucí v moře se proměnil, které ona vypila. Voss

myslí, že tyto báchorky ze staronordického bohosloví původ svůj berou. I vkládání báchorek těchto do idyll, jakož p. Langer místem činí, není na urážku, ale spíše k okrase. Na některých místech vidno, že básníkovi s formou bylo zapásiti. Tak báseň str. 141 nadepsaná: Srbská hádanka, zcela jiným a sice ruským rázem se začíná: Aj vy větry, vy větrové bujní! ačkoli dobrá částka v tétéž básni k charakteru srbské písně se hlásí.

Připomenouti sluší, že tentýž náš básník i v satyrických prácech po různu vyšlých své síly a řekl bych ještě s větším prospěchem zkoušel. Myslím, že právě tento dvojí spůsob básnictví bližší k sobě jest, ano ze stejného pramene vychází, nežli by kdo pomyslil. Ve slučování s pěknou přírodou člověka, zvláště jak nyní v občanském životě se nalézá, tolik odporných stránek a nedověcností se vyskytuje, že samoděk hravé satyře jako vstříc do rukou vycházejí, kterážto, jak již Schiller kdesi se vyjádřil, jediné čisté a ušlechtilé mysli může se podařiti.

Leč opět do koleje. Jak v básni, tak v prostomluvě osobil sobě p. Langer v češtině obratnost a plynnost, jaké u nemnohých z novějších spisovatelů najíti; obzvláště pak mluva v selankách těchto vždy k předmětu svému přiměřená, nehledaná, nenucená. Tím více nemilo bylo na některá poblouzení při čtení narážeti, i nemíním jedno a druhé zde uváděje na zkrácení p. spisovatelov vytýkati, spíše sám podobného poučení od každého vděčn přijímaje, chovám naději, že p. Langer v počet oněch d učených se nepokládá, kteří povýšenější jsouce dle své důmnění nade vši opravu, nade svou učeností na vě knihu zavírají. Povědomyť jsou každému těžkosti, s jaký nám bojovati, chceme-li jen poněkud ve vlastním mat ském jazyku dospěti, a dobrých vzorů nehrubě mno

ých tím více. Mámeť, bohužel, a kdož uvěří! u nás
ratele, jenž za svého života nejméně trojnásob více
ho papíru popsali, nežli přečetli. Máme tudy i spisy
toho; komu líbo, nechť české noviny a co s nimi
odtud vychází, vezme do rukou. — Proti jazyku če-
u, jeho grammatice a oustrojí v Selankách těchto
ızímę: obdivoval jsem se; rozohněla se, zkrkav-
e (zkrkavčeli neb zkrkavčili se), ukonejšela; po-
lka, zpěvalka (jelikož mužské povídal, zpě-
nízké a právě významu protivného); s plesotem,
otný, krásost, po celotu — proti obvyklým
ım a mohou daleko lepšími výrazy nahraženy býti;
ru dní, políbiti nech, slyšeti nechá, nech se
ıouti, tak se budeš hněvati — cizomluv dosti často
aný; větvo, ona ho (bůžátko), slunějí, pohlí-
puste (pusťte); *vy*volal jsem, místo zvolal jsem;
na, místo který, jenž; průlina lesní (?), paště (?),
ranina (snad pelesť); jen buďte ticho; vrázko-
jízti, oslejchaly, dcéra, líkem, podlé ni a j.; násle-
oku, lék proti milosti (lék pro něco); udiště,
em (?), čudě (snad čmudě), drevnou (bylo by
ťeva, ne však dřevní od dříve); velý a j. Přestupo-
lépe ve středním jedn. poč. řídí se podlé ženského,
podlé mužského, jelikož větší počet z lepších spiso-
ů za příklad slouží, i v jiných pádech analogie ja-
na to ukazuje, jako: dva, dvě, dvě; náš, naše, naše;
ly ženy, děti a p., pročež, rozeňátko, maje . . . a co
podobného více nelze následovati. Mnohých vý-
též bez rozvahy a nepřiměřeně užíváno a spojováno,
štěhotal Lesoň, píseň tvá vučí, krkavci zakrá-
ali, divoký (planý) chmel, býku se vinou černé
eře kolem rohů, sokolovýma očima slovanský

zpěv spíše jinochy nežli dívky opatřuje, tyto raději holı bičíma. Při zívání (str. 95) u nás neříká se, že někd zpomíná, ale při zaštiknutí. Co některá slova, jako: krı čiti, kurčon, říci chtějí, nevím, zdali by se kde d(čísti neb domysliti dalo. Jsouť pak tito a jiní omylo\ více z překvapení, nežli z jakékol. jiné příčiny pošlí, mohou snadno při jiném vydání opraveni býti. Jiné vš nedostatky jazyka se týkající nedají se ani vymluvi ani odpustiti, anoť patrno jest, že spisovatel naschvá jimi spis svůj zněšvařil. Některé jako na ukázku: m losný, radosný, ouzkosný, boský; sedu osum; v čom, byl v ňom; sluza, nesluz a jin opět selza, vorše (vrše), ,mysel, paprýskov krákonoský; coruška, doc! (dci, dcera), dy dyž, hlele, jesli, douc (jdouc), věčí (větší) at

Lituji, že právě těmito důtkami proti p. Langero mi vystoupiti a jej viniti z bezděčného novotění v naše nám drahém a ušlechtilém jazyku. Zmocnila se za naši dnů myslí některých lidí taková hlavnička (kdo toho p vodem, Bůh mu odpusť!) a tak tuze jejich sluchu, t muto drahému smyslu, uškodila, že již ani hlahol tr a bubnů, ani slavné hrání varhan strpěti nemohou; nýb raději v pískání na píšťalky vrbové si libují, při tom lahodném zvuku až mílo si poskakujíce. Abych bez obáll mluvil, zdá se některým, že jazyk náš nemá dosti ply nosti a libozvuků, a již tu ihned jsou zrovna ti na p hotově, jemu všeliké blahozvučnosti přidati, kteří se jed odevčíra s ním seznámili. Jak z uvedených výše sl pozoruji, tedy p. Langer dvojím spůsobem této domně vadě hledí vyhověti: buď vyhazováním některých spol zvuček, anebo vkládáním samohlasných. Toť ovšem snad spůsobové, a chtělo-li by se dále podlé nich na zdařbi

pokračovati, i toho bychom dovedli, že by se samohlásky u větším počtu v češtině nalézaly než spoluzvučky. Avšak děkujeme za tento vynálezek, majíce jiná ponětí o blahozvučnosti, aniž pak tak vysoko ji stavíme, aby tím násilí jazyku činiti se mělo, až i jeho původní typus se rušiti musil. Zlé to arci znamení, kde potomci s jazykem svých dědů, který jim dlouho dosti dobré služby konal a dobře zněl, nespokojeni býti začínají. Přinášejte k naší spanilé mluvě ústa česká a sluch český, seznamte se dříve s hlubokostí její a obhlídněte se nějak i v druhých jinoslovanských nářečích, vy páni reformatorové v jazyku: a jist jsem, že v přibývání těchto podotknutých vlastností ubývati bude chuť ke všelikému přeměňování. Pro jazyk náš zjemněním několika slov ničeho se nevyzíská, a jest otázka, zdali jedním ponavrhnuté sluza, druhým selza, třetím solza, čtvrtým sloza, pátým silza jemněji zní, nežli naše obvyklé slza; zdali dále místo mlčeti s Rusem molčeti, s Polákem milčeti, se Srbem mučeti anebo, jak jiný ponavrhuje, mlučeti psáti by se mělo? Tuť by nepochybně každý za svým příchutenstvím něco z toho si vyvolil, ano k rozmnožení různic i sám ještě vymyšloval. Myslím, že pro jazyk náš důležitější práce na naše ruce čekají než takovéto titěrnosti. Mámeť příklad na jiných národech některých, jichž jazykové beze všeho odporu mnohem drsnatější a hrubší jsou našeho, a přece tito jazykové skrze největší hojnost své literatury nejvyššího stupně v Evropě dosáhli. Zpívejme my jako slavíčkové jazykem svým, k moudřejším-li a prospěšnějším věcem srdce a mysli své neobrátíme, vždy daleko za nimi i pod nimi zůstaneme, aniž libozvučným přepínáním jaké vážnosti obecné tomuto jazyku vydobudeme.

Chtěl-li by pak někdo ukazovati na jižní Slovany,

ovšem ve měkkosti jazyka nad nás vynikající, anebo na mnohé příklady z obecné mluvy národa našeho, kde sobě vyslovování jako pohodlnější čiří: ten nechť pováží, jak draze Srbové, Illyrové a j. tuto blahozvučnost zaplatiti musili, nijak ani v lexikální, ani v grammatické dokonalosti s námi Čechy, rovně jako Vlachové se Římany, ač mluva oněchno jemněji zní, měřiti se nemohouce. Co zas proměn z obecné mluvy pocházejících se týká, samo sebou se rozumí, že jen tenkráte tyto formy hladšího vyslovování zasluhují, aby přijaty byly, duchu-li jazyka našeho neodporují, anobrž k jeho ozdobě napomáhají. Lid obecný, jak všude, tak i u nás ledaco tu překrucuje, tu z lenosti ve mluvení jasně nedopovídá, což nikdý spisovateli nemůž za pravidlo sloužiti; a myslím, že průpovědi, jako tato: Hlejte, kerak ta vězdička se řpytí — (takovéť mluvení často u sprostáka se slýchá) i tito blahozvučníci po lidu psáti by se ostýchali. *) Radno pak vůbec pro udržení milé svornosti a již panující jednoty také tu, kde bychom sobě ve svých větrných zdáních třeba libovali, ochotně popouštěti; radno, ku všeliké i nejmenší proměně v jazyku s největší svědomitostí a obmyslností přistupovati; snadnoť se vypustí z úst slovo, ale těžko je zpět přivolati; radno konečně rozvážiti, co jeden na slovo vzatý spisovatel asi v tento smysl propověděl: Myšlénky své a vlastní zdání na jevo pronášeti, nemůž žádnému spisovateli zabráněno býti; jazyk však náleží národu, a s tímto podlé své líbosti a chuti poskakovati a jej zpotvořovati nemá a nesmí žádnému jednotlivému člo-

*) Tímto pak nechci nikterak nekalosti a tvrdosti, jako: mášť ty — pištče atd. ve spisech až přemnohých spisovatelů zastávati, těch věru vinu náš pěkný jazyk nenese, leč sama nezpůsobilost spisovatelova.

volno býti. Trvám v té naději, že větší počet pp. ;nců a spisovatelů jsouce v této věci stejného se smejšlení, každého v podobném počínání postiže- a ve svých blahozvučných nápadech si libujícího tlivce se mnou jako nepřítele vlasti a jazyka po- ati budou, i jemu, kde toho potřebí, přítrž učiniti ieškají. Víměť dobře, jakých bojů stálo, než se jenom některým písmenkám slušné jich právo vy- o, a než se ona klassická orthografie na hromadu ı. Než zde mi právě přistoupiti k dvojímu českému ;ení idyll Gessnerových, z nichž jedno, jak sám pan ıdatel podotýká, v klassické dobropísemnosti vyšlo; pak, abychom již tohoto rozdílu se přidrželi a ne- s nesmyslem sbratřili, v romantickém pravopisu vy- ;hceme nazývati, činíce se tudy podobni Francouzům; lobná jména, ačkoli snad o lepší věc hádku ne- vedoucím.

R. 1819. vydal pan Hanka přeložení své Gessnero- Idyll a po desíti letech na to, loňského roku totiž, [ejedlý tentýž spis v češtině. Nebývají ovšem mnohá ;ení jednoho a téhož díla nikdý na škodu, zvláště rozličným spůsobem se stávají, anebo když posled- vždy nad prvnější vyniká lepším slohem, neboli tím, dařilostí nějakého přeložení jmenujeme. Co do spů- přeložení idylly tyto z obou stran doslovně jsou deny, tak sice, že v obou mnohá místa (jak tudíž ae) tak nápadně jsou si podobná, že by na první d snadno mysliti se mohlo, jako by druhý překla- z prvního toliko byl opisoval, kdyby jinák se po- ;i dalo, že by se byl snížil knihu v neklassické grafii psanou do rukou vzíti. Tím tedy stejným spů- ı v překládání druhým vydáním těch samých idyll

malý úžitek pro literaturu vyplynul — a snad lehčím slohem českým jsou podány? Nezapírám, že některá místa panu Nejedlému zdařileji se povedla, čemuž se nikdo diviti nebude, kdo pováží, že H. přeložení o deset let dříve vyšlo, toto pak že nám veterán v literatuře naší poskytuje, kterýžto po **třidcet** let a více neunaveně v češtině pracoval. Zajisté by pan Hanka překládaje za těchto let, zde onde vklouzlých pohřešků věděl se jak uvarovati, avšak není jich předce všechněch dohromady takový počet, na jakový v přeložení N. narážíme. Čemuž tu omlouvání — čtenář žádá důkazů a zde jsou:

1. Příkladové z obojího přeložení, jak se nahodili.

Hanka str. 59.: „Mladý pastýř Menalkas pásl na vysokých horách, a zašel daleko do hor, v pustý háj ovce hledat; a v pustém háji našel muže, kterýž utrmácen ve křoví ležel. Ach, mladý pastýři, zvolal muž, zašel sem včera do těchto pustých hor, prosledovat srn a divokých kanců; a zabloudil sem, i posud ani chaloupky, ani pramene pro žízeň svou, ni žádné krmě pro hlad svůj nenacházím. Tu mu dal mladý Menalkas chléb z tobolky své a čerstvého sejra, a sňal láhvici s ramene. Občerstvi se, pravil, tu máš čerstvého mléka; a poď za mnou, já tě vyvedu z těch hor! A muž ten se občerstvil, a pastýř jej vyvedl z hor.“

Nejedlý str. 45.: „Mladý pastýř Menalkas pásl na vysokých horách, y šel daleko do hor v pustém háji ovce hledat, a v pustém háji nalezl muže, an uchvátiv se v křoví ležel. Ach! mladý pastýři! zvolal muž, přišel jsem včera do těchto pustých hor, po srnkách a divokých kancých se žena, y zabloudil jsem, a až doposavád jsem žádné chaloupky, žádné studánky, a žádné krmě nenalezl, abych uhasil žízeň, abych hlad zahnal. Y dalť jest mu mladý Menalkas chleba z tobolky své a čerstvého sejra, a sňav láhvici s boku: Očerstvil se, dí, tu máš čerstvého mléka, a pak pojď semnou, já tě vyvedu z hor. Y očerstvil se muž, a vyvedl jej z hor pastýř Menalkas.“

a str. 211.: „První la-
ǫ utišila, přichází ven-
šprým a hlasný smích,
atím přívětivý hospo-
vice vínem opět na-
a k radosti vzbuzuje.
ıe Kuneš vypravovati,
ch dalekých cestách bý-
ıluboko v Uhřích; a jak
my, ještě větší a krás-
ěž za vsí kostel, a jak
pána šest krásných
skleněném voze táhlo,
ších než ten nejlepší,
ıář v ouvale má, a jak
edláci v maličkých klo-
se zeleným přadénkem
Tak vypravuje mnoho,
y zatím mladý chas-
zorně s otevřenou hu-
oktě podepřenou, brzo
omněl, že mu děvče
boku sedí, kdyby ho
mívajíc se v tvář ne-
Tu vypravuje Jeník,
ı souseda světýlko
edovalo, a jak mu na
dělo, a žeby ho bylo
okap stíhalo, kdyby se
nezapřisáhl.“

Nejedlý str. 102.: „První hlad již jest zahnán; nyní nastane venkovské žertování a chechtavé smání, mezi tím přívětivý hospodář zase naplňuje láhvice vinné, k radosti jich vzbuzujíc. Nyní Vávra vypravuje, jak, až daleko do Švábska, veliké cesty konaje, domy jest viděl, ještě větší a pěknější než kostel ve vsi, a jak šest přepěkných koní, pěknějších než ten nejlepší mlynářův v ouvalu, velkého pána v sklenném voze táhlo, a jak tam chodí sedláci v zelených končitých kloboucích. Tak vypravuje mnoho, ješto zatím mladý pacholek pozor dávaje, usty otevřenými o podepřenou ruku jsa opřen, málemby byl zapomněl, že dívka jeho jemu sedí po boku, kdyby ho usmívajíc se byla nebyla v tvář uštípla. Pak vypravuje Vašek, jak se za jeho sousedem světlice hnala a jak mu na nůši seděla, y žeby ho byla až pod žlab honila, kdyby se byl nebyl zaříkal.“

toho poněkud viděti, jak a kde kým lépe a jem-
ekládáno. Nacházejí se též mezi těmito idyllami
ı drobnější básničky, které N. prosou vyložil, H.
.em veršem podal, dílem pominul, lépe takto uči-
ǝ zas N. ono pěkné místo (v. Hanka str. 213.):
ořivý Jaroslave! a ty Mladovče etc.“ zcela pomí-
dá se jiným leč tím vymluviti, že loňského roku

nepochybně již tak valně klassiků ubylo, kteří by om. německé mohly vyplniti, že tudy arci jenom při: „Mám-li ty málokteré jmenovati?" zůstati se musilo.

2. Ačkoli jednoduchost slohu Gessnerova toutéž měrou žádá v přeložení dána býti, předce u H. bylo by více participního chodu přáti jazyku našemu přiměřeného v čemž N. hojnější, ba časem až nad pravou míru. U př. str. 19. „Udělav hráz a čerstvou zemí zahrabav kořeny holé, vzal na rameno sekeru, ještě jednou se usmívaje spokojen jsa s pracý svou, k stínu zachovaného stromku, a chtěje zpátkem do háje pro jiné hůlky; ale Dryas volala k němu z dubu etc.", což až k nesrozumitelnosti se chýlí. Anebo: Dívko, kdybys mi dopřála, abych s tebou do háje jda, a tobě po boku sedě, k zpěvu tvému hrál (str. 63.). Časem i jeden i druhý překladatel se smyslem spisovatelovým se chybuje, neboli nedostatečně v češtinu jej uvodí. Tak N. str. 96.: V zahrádce by sprosté umění příjemným obraznůstkám přirozenosti s poslušnou pomocí přispívalo, nebouře proti ní, aby jí za služebný hmot považuje v směšné a potvorné divotvory utvořilo. N. str. 105.: Stavitel, an návržek celého veškerenstva přemýšlí. (Lépe H.: Stavitel, kterýžto obsah celosti obmejšlí.) N. H. str. 57. str. 70.: Za dnů první mladosti — za první mladosti dnů — či to: In der ersten Jugend der Tage, čili — in den ersten Tagen der Jugend? — N. str. 121.: Šťastný jest, kohož nepoškvrněné mysli žádná spáchaná bezbožnost nehryze (?). H. str. 19.: Tamto trhá břečtan na pastvě (lépe N.: Břečtan s vrby šklube). Tamtéž: Nikdy mi nevznikne líbezná píseň, když... (lépe N.: Nikdý se mi nenedostává líbezné písně....). N. str. 8.: Třpyticý se prášek sněžný potřepává se vůkol (H. lépe, míhá se vůkol). Gessnerovo: mit Duft

geschmückt sind ihre (der Gesträuche) dünnen Aeste — překládá jeden: větvičky jsou jiním ozdobeny; druhý: zápachem jsou ozdobeny atd.

3. Pohleďněme dále na některé výrazy zvláštní, tu nedobře tvořené, tu nanic užívané, jakož i na pochybení proti duchu jazyka českého a jeho grammatice. Slovo něm. Entzücken, jež H. hlavně vytržení překládá, došlo u N. zvláštního posud neslýchaného výrazu: přeutěšení, přeutěšenost, přepotěšení, divové přepotěšují (!). Podlé tétéž analogie mohlo by se i říci: já těch peněz přepotřebuji etc. a již o čem se našim předkům zlatého století ani nesnilo, máme i v slovesech superlativ! Pro „Eifersucht" panu N. ani žehravost, ani žárlivost, ani řevnivost se nelíbila, což dělati? Eifer = horlivost; Eifersucht horličivost! (Eine Eifersüchtige horličitelkyně!) Jakéž to zpotvořování češtiny! Ve všech tu podotknutých slovech nalézá se ponětí čehosi ohnivého, jakž kořenové: žhu, hřeji, hor(ký) ukazují. Mohu-li od horliti horličivost odváděti, volno to samé od tupiti a j. Tedy tupičivost a tupivost, oboje pak by nic jiného neznamenalo, než náchylnost k tupení; tedy i horlivost i horličivost to samé co něm. Eifer by obsahovalo. Slova pak taková na -čivost vždy dříve pomocí litery *k* tvořena býti musejí, jako: zahálčivost (zahálka), skotačivost (skoták), pálčivost (staré a rus. pylký); kdež medle od horliti odvozování takové? — Zpěvánky ptáků (N.). Zas novým slovem obohacena čeština; abych též něčím přispěl, odvádím od tlachati tlachánky, od hvízdati hvízdánky, od zevlovati zevlovánky a t. d. Žádného chřestu nechřestí (N. str. 101.). (Žádného fučení nefučí.) Vidím poslední vrásku oděvu tvého (N. str. 164.).

Každý přisvědčí, že H. lépe záheb překládal. Veliké mramorové medenice (N. str. 47.) (veliké dřevěné sklenice). Medenice neb měděnice jedno a též z mědi pochází, jakž nádoba taková může spolu mramorem býti? Podotkne-li někdo, že i bratří ve své biblí zlaté mají medenice (což F. Procházka a j. opravili), odpovídám: Bratří, nebratří — co proti rozumu, ani bratří v tom chváliti se nemohou. Kvítkové visí dolů (N. str. 114.) a visely větve dolů (137.) jest zbytečný nadplněk, ježto nic u nás nahoru nevisí. Lépe H.: Kvítkové se svěšují, a větve se svěšovaly. — Bůh jakýs mu napředhrál písně (N. str. 61.) a na přesvisutý (überhangend) odlomek skály (str. 75.) jsou věci posud českými nepronešeny ústy. Jak by se to lépe přeložilo, dá H. poučení. — Pospěš, jarouškul pokvětiniž pastviny a polistiž les — tehdáž panoval jaroušek, bratří! (N. str. 83.) Bratří, ktož by z vás hádal, že tuto jaro míněno? — Tohož rodu jsou též: přirozenost, příliš stará krásice (!) k pravému krásnu; po obou stranách okrajku (zu beiden Seiten des Bordes); vštípím oltář; v celém družinstvu; chudíkovi; na pobožníka a j. Jména mythologická místem podávají se nám nově utvořenými českými, jako: Lesoňky (Waldnymphen); podlé toho bude tedy také dobře: Vodoňky, Stromoňky, Horoňky etc. Krásná jako Krásenka, rozuměj: Venus! Tvořte dále komu libo z Minervy Mudřenku, z Cerery Klasenku, z Diany Měsíčenku nebo Lovenku a t. d. Aj, jak snadné u nás nových slov nabývání! —

Užívání genitivu místo akkusativu až příliš po našem jazyku se rozlezlo, tak že se dvojsmyslu, někdy i nesmyslu těžko uvarovati. Myslím, že by radno bylo, kde toho

a naše strpí, vždy raději místo genitivu užívati v pádu
vém akkusativu, a místo podávaje ruky u př. podá-
ruku říkati; neboť i naši staří v tom pádu obojím
stojí za důvod. Tak N. str. 58.: slzy pozdravovaly
ní záře a krajiny krásné a t. d. spíše by za
sativ množný se považovalo, kdyby následující slova
ém nesvědčily. Temnými křovími (N. str. 31.) —
liž trnými? zrními a t. d.? onna radost (ona)
168.).
Nepřehlídněmež ani v přeložení H. některé nedo-
y, ač méně důležité druhu tohoto. Zamotanou po-
iznu (N. lépe postavu); pohrdatelnou travou
232.); v nejveličejších nádobách (str. 102.) (což
prov.); dravý vítr (N. bouřlivý); klec vytavěti
97.); vrablečkové; ouskostně (str. 73.) (sic
ůmnění mého bylo by též dobře těžkostně a t. p.);
líbě dřímajíce nalezl (příliš zastar.) (str. 38.),
rtou její (str. 72.), jejíž skadeřenými vlásky
49.). Ačkoli v staré češtině náměstka „její" rovně
posavade „jeho" se dále neskloňovala, předce ny-
nu mluvení spůsobu obnovování takovýchto zastara-
patrně se příčí. O strakatém jeseni; krásný
jeseni, leč na konci ve vysvětlení čte se již jeseň,
ostráž (zimostráz) ta, u N. ten a tak i v slovní-
tento pout, ač v staroslovanském předce Čechům
obvyklosti; v požehnané trávě (str. 130.), mezi
v tisku místo požehané raději kladu; sic by i N.
116.) ovce to celé sežala vyčítati se musilo, což
ě omylem na místo: sežrala.
4. Nalézám, že p. Nejedlý některá slova v závor-
vysvětluje, u př. nahlašené (dobrohlasné) píšťaly;
vydáváte (mne ováníte!); spanilá podíváníčka (vý-

skyty); tak vnadné (vábné); teči (máchá); štěstí (šťastnosti); lovem (honbou); čímž nehrubě mnoho důmyslnosti a obratnosti v jazyku českém čtenářům přisuzuje. Čtenáři tí by mimo pochybnost raději slova: v peřestý krček (str. 24.), vinu bravnou (str. 140.), chorá obraznost (str. 79.), v hájích a kluzách (str. 83.) a m. j. vysvětlená viděli.

5. Pozoruji, že názvy bylin a rostlin v těchto idyllách od obou překladatelů skoro veskrz jináče a jináče v češtině se vykládají. Nemaje sám náležité zběhlosti v bylinářství nemohu rozhodnouti, který překladatel lépe tu sobě počínal. Některé předce uvedu: Komonice N., štirovník H. (Schotenklee); čekanka N., podražník H. (Wegwarte); měsíčky N., petrolinky H.; kropáčkové N., bukvice H. (Schlüsselblumen); lilium lesní N., opletník H. (Waldwinde); lilium lesní N., zimolez H. (Geissblatt); pivoňka N., vlčí mák H. (Saatrose, pukavec); hlízník N. chrastavec H. (Scabiose) a j.

6. V přeložení N. nalézají se mnohá tvrdá a neblahozvučná (neboli dle výrazu jeho vlastního) zlozvučná místa, s jakými se čtoucímu v přeložení H. nikde není potkati. Toho však nikoli jazyk vinu nenese, leč sám překladatel. U př. Hluchá budeš k kvílení mému (str. 79.); k křovinám (str. 81.), chaloupka s střechou (str. 9.), piš... (str. 5.), paprslcích (str. 54.), žáby křehocýcý (str. 68.), aniž ušťkne pat tvých had (str. 40.), zvzdálí (str. 12..., 174.) a j. kteréžto poslední slovo kdo by řádně jak psáno chtěl vysloviti, jisté dříve po chroustu by zabzučeti musil.

7. Krmě nejlepší a nejsladší naposled. Míním diminutiva, neboli slova něco maličického, libičkého, mírničkého, jemníčkého atd. znamenající. Ačkoli

ızyk náš na zdrobnělá slovce přehojný jest, předce radno rozvahou a střídmě jich užívati. Rovně jako mezi naivnotí, nevinnou prostosrdečností a mezi zpozdilostí neb líčeou přetvářivostí malá často položena mezera, jsouc však ředce k poznání: podobně nemístné přivádění diminutiv ıda k trpkému usmání povzbuditi může. Nevím spisovaıle (vyjímaje faktora Kubelku), který by těchto zdrobněých slovcí hojněji a nešťastněji byl užíval jako právě . Nejedlý v těchto idyll překládání. Všech vypočítání y unavilo, pročež jenom některé: bydlitelíčkové ıtr. 92.); dotýká se větřík vršíčků travičky (135.); ıaličičká zaměstknávalost! (123.); s jemníčkým třesením se (zamrazeníčkem) (160.); nezkaž hospoárstvíčka (149.); Zořinka (83., 100.); výšinkou ahrbečku (144.); na květném břehýčku! (145.); haloupčičku (83.); příběhky (2.). (Od tvaroh — arůžek, bůh — bůžek, návrh — návržek, suk — souček, ach — prášek: jakž od příběh — příběhek? od břeh — ıhek a břehýček? Té grammatiky, která by takto učila, náme.) Kdo více lahůdek těchto si žádá, nechť se po- na str. 91., kde málem dvadcet diminutiv až ke zhnunakopených nalezne.

Přečta tyto idylly, patřím na návěští na obálku přiıé a jedva vlastním očím věřím i divím se nemálo, k p. Nejedlý dobrým svědomím něco takového o sobě napsati, jakž právě tu stojí: „Překládaje tyto přeé Idylly Gessnerovy, dí, snažil jsem se, aby co nejpřeložené v čisté, srozumitedlné a libě plynoucí , i v klassické, všeho novotářství prázdné, české semnosti na světlo vyšly, aby cizími, nečeskými tornými slovy, aniž truskami z ruštiny nebo z polıkž k záhubě jazyka, bohužel! mnozí nyní činí

poškvrněny a zohyzděny nebyly atd." — Jak dalece p. N. v čisté, libě plynoucí češtině překládal, jak dalece nečeských a nemotorných slov se varoval a nimi spis svůj nepoškvrnil a nezohyzdil, podlé toho, což jsem z jeho vlastního přeložení těchže idyll zde uvedl, snadno čtenářové posouditi mohou. Co dále „truskami z ruštiny nebo polštiny" — míní, nepochopuji; myslí-li slova v jazyku našem srovnávající se s ruskými nebo polskými slovy: tedy každého ujišťuji a svou čest na to sázím, že v přeložení jeho vlastním na každé stránce — ba co dím? — v každém řádku slova se nalézají stejného znění a tétéž podoby s polskými i ruskými. Čemuž bychom se této ruštiny a polštiny jako nějaké snad prašiviny měli štítiti, sami tím i svůj jazyk zahazujíce? — Milejší nám jest a bude každý výborný, dobrou ruštinou nebo polštinou vydaný spis, nežli ve špatnou češtinu překládaný. Dobírání však slov z ruštiny i polštiny i odkudkoli, jsou-li jen dobrá, nám se hodící a potřebná, nikomu nezamezujme, ale přejme; lépeť odtud jich vyhledávati, nežli na zdař-bůh nová slova, bez potřeby, nemotorně a proti duchu jazyka našeho, jakož jsme výše viděli, tvořiti a v nich sobě libovati. Dobré a potřebné slovo jest jako dobr peníz, ať jest kdekoli bitý, jenom má-li dobré zrno ne jádro, na to se tážeme; z plechu pak nebo cejnu pení byť i doma bit byl, v obchod nevejde. Soudní vlastencoováží, jaké obtížnosti spisovatelé naši ve spisování vě ckých a jiných vyššího slohu vyhledávajících knih v zyku našem překonati musejí, a div-li tu, že časem vého slova buď utvořiti buď odjinud se vydlužiti potř káže, anoť tentýž náš jazyk zlatého století ani p. N dlému dostatečen nebyl v překládání Gessnerových i knize zajisté dosti jednoduchým ano nejsnadnějším sl

sepsané, tak že, jakož jsme viděli, k tvoření (leda bylo) nových slov zhusta přistupovati přinucen byl. Snadnotě horliti tu, neboli horličiti, kde se o věci jedná, jimž sami nerozumíme; snáze i dobrou radu dávati, nežli ní se spravovati a podlé ní jednati. *)

*) *Pozn. red.* Vzhledem k citátům třeba podotknouti, že ovšem původně stojí všude *au* místo *ou* a *w* místo *v*. atd. (obdobným, u Nejedlého bratrským pravopisem).

Slovo o Slávy Dceři p. Jana Kollara. V Budíně 1824, 12°. [1])

Zde, druhu můj, té Lípy pod krovem
Se blažme, volný rozhovor vedouce,
Zde duch plynoucí v dechu ambrovém
Kvítků nečetných po slovanské louce
Se zajmi vespolek; tu zvučné žídlo,
Tu hájů blízkých šum, tu ptactva zpěv
Nám zlíbezňuje to milostné sídlo,
A prudčeji valí se k srdci krev,
Když jemným toužením budí cit rajský
V poklidné stráni slavík podunajský.

Právě deset let uplynulo od té doby, co ponejprv Musa Kollarova*) v ouplné své kráse, jako tamto druhdy Afrogeneia nad pěnami morskými, se pojevila na vlastí lůně. Táži se, jaký byl první důraz na mysli a srdce těch, kteří patřili na tento úkaz nebeský? jaké bylo bohyně té uvítání? jaké přijetí ve chrámu národním? jaké zasloužené chvalořeči o ní se pronášely na besedách ctitelů slovanského genia a na tržišti veřejném? Tuto aspoň,

[1]) Časopis Českého Musea 1831 str. 39.
*) Básně Jana Kollara. V Praze 1821.

raje vypuštěné u veřejnost po celé to desítiletí úsudky
ıudky hlasatelů slovanské učenosti a zpěvnosti, ne-
se ohlížím a darmo pátrám v časopisech i nečaso-
h našich po hlasu slušné uznalosti, vzdávané básním
rovým a jeho vznešené „Slávy Dceři“.
Hanbil bych se za své krajany, hanbil za ostatní
nstvo, bylo-li by pomysliti, že chladným okem na
přemilostnou dceru patřili, chladným uchem zvuky
ak lahodně tak mocně celou bytost pronikající vní-
že chladnou duši podrželi při tomto pravdivém: „ty
srdce k srdci!“ — Ačkoliv rozprávky po literních
h ať ku pochvale ať ke haně rozváděné nikdý spisu
mu nemohou ani ceny pravé přidati ani ubrati, a co
tku pěkného a vznešeného, samo sobě nejlepším bývá
kem: předce podlé oučelu svého, záležejícího zvláště
ı, aby pozornost čtenářstva přede vším na pěkná ná-
díla byla uváděna, kritická naše jakkoli dosavád
ná škola za porok sobě pokládati musí, že právě
o mistrovského p. Kollarova díla ze žádné se ne-
ıula stránky. Čili snad toho slovanská skoupozvu-
příčinou? *) Aj, však někteří z našich vysoce uče-
pánů vlastenců dosti lerma i hluků po německých,
ilostivého léta i po českých časopisech o svých i
ích nepatrnostech troubívati umějí: čemuž té jejich
ořečivosti též k důstojnějším předmětům nelíbo se
ıášeti?
Za to chvalitebné zmínky o znamenitých plodech bá-
ı našeho v nejedněch cizokrajných denních a časo-
ch umístěné nalézáme; i možná, že časem valná částka

*) Totižto, že Slovan skoupozvuký
Nezná, jako jiní, troubiti
S každou *věcí lermo* hned a hluky. Son. 33.

z krajanů našich podlé poskytovaných nám z cizi
posudků též krasocitného ducha Kollarova hodně
poznati a jej zamilovati se naučí; jelikož u n
není neobyčejného, teprv z úst cizozemcův o
a nejbližších k nám věcech prvních nabývati
Pomina, co zde a onde o Slávy Dceři podotknut
pisech německých, kdežto od některého času
o literatuře slovanské — ač není o ně co státi
vati se počínají, jediný tuto kladu úsudek o
učiněný anglickým pojednavatelem o literatuře
Foreign Quarterly Review, N. III.: „Soudíme, dí,
Dcera jest nejznamenitější plod literatury česk
našich. Kollar vyvolil Znělku ke svým zpěvům,
sobě Petrarku za vzor (?), vystavil vlast svou ja
slovanskou, jejížto děje, zámutky a naděje opěvá
rozčilenosti zamilovance. Na oltář neboli na hro
všecku svou lásku vylévá. V ní ničeho nespatřuj
liko krásu hodnou obdivování, toliko dokonalo
nou všeliké úcty: a právě v dobách kormoutl
vzdory utrpením jejím on vzývá ji jako by bož
lenku. V ní mysl jeho spojuje pozemské půvaby
nost nebeskou; obraznost jeho stále se nese mez
lahodným zpomínáním a milým tušením, kojíc s
bývalo v této slávě, anebo čím by posud měla
Tuto jsou zajisté myšlénky, jenž vanou, a slo
planou,“ a t. d.

Neníť úmysl můj pouštěti se v podrobné ro
vytýkání všech krásot tak hojně po těchto listec
střených — kdež bych tu nalezl mezí k usilován
aniž mi chuti v mrtvých formách se meškati,
suchých pravidlech vystihovati tohoto geniálníh
Mně aspoň pro své neobyčejné vnady a z mn

zevnitřních poměrů, tak drahou společnicí se stala Musa Kollarova, že po tolikeronásobném s ní obcování po tu dobu nelze jináče nežli s plným a celým srdcem, jako na tváři nejspanilejší milenky utkvělým okem, více pocítovati všecky vděky její, než vydávati se o nich v rozumování.

Jsem docela stejného mínění s oním Angličanem, že Slávy Dcera jest nejznamenitější plod literatury české, a sice nejenom za dnů našich, ale po všecka drahná století, počnouce od dozpívaných písní našich Lumírů a Zábojů;*) snáším se s výpovědí jeho o vanoucích tuto myšlénkách a slovech planoucích, maje za to, že by tato sonettů sbírka každé jiné literatuře ke zvláštní ozdobě sloužila: leč nesrovnávám se ani v tom, že by Petrarka vzorem tuto byl, aniž připouštím, že básníku našemu buď vlast, národ neb Slovanstvo za ideál vejhradně stáli ke zpěvům jeho. Vyjmouce náhodnou zevnitřní formu, velmi malé příbuzenství, tím méně následovnictví mezi oním dávným vlaským mistrem a Kollarem nalezneme. U obou, i kde stejnost předmětu se naskytuje, rozdílné jest přilnutí k němu, rozdílné s ním nakládání. Petrarkovu mimo to velikou tklivost, outlost a měkkost nejvíce Kollar barvitostí a ráznosti nahražuje, ano mnohdy hlubokostí převyšuje. Sonett též Petrarkův velmi zřídka v tak nazvaném epigrammatickém zakončení si libuje, náš zpěvec naproti tomu rád na způsob paprsků do jednoho ohniska myšlénky své sbírá a svádí ke vtipné závěrce.

Z čeho dále podotčený anglický pojednavatel soudí a uzavírá, že Kollar podávaje nám nejslíčnější vidinu

*) Rukopis Králodvorský a Slávy Dcera jsou posud zajisté ono veliké Alfa i Omega básnictví českého.

ženské krásy a k ní v ohnivé rozčilenosti zamilovance se vznášeje, vlast svou má na zřeteli a ji takměř pod tímto outlým závojem opěvá, — naprosto nepochopuji, a s mnohým čtenářem tohoto druhého vydání znělek Kollarových vyznati se musím, že ovšem není jasno, kterak název k této knize, neboli kniha k tomuto názvu přichází *). Bylo-li by jaké pravdy v nadmíněném úsudku, byla by zajisté myšlénka tato p. Kollarova velice netrefná a usilování jeho nepodstatné. Žádnýť čtenář mu neuvěří více, aniž dá se přemluviti, a byť i on sám ji zkráceně jako milenu neb milenku čísti velel, že by v prvním vydání k pohledům vystavená Mína jako v allegorii co jiného představovati mohla nežli právě onu všemi vděky duše i těla oplývající Mínu, rovně jako pravdě nepodobno, že by sama ona pouze básnickým byla přeludem; taktoť dalece sama ze sebe vážící obraznost se nenese, a srdce, obsahující takovéto jemné i hluboké city, a znající samu lásku s působením jejím v nejoutlejších odličnostech, zajisté všeliké její nejvyšší okoušelo i slasti i strasti. Za jakouž by tedy příčinou toho skrývati chtěl před svým čtenářem básník náš, čím by mnohý se honosil? anoť často valná zpěvců milostných částka i v necítěných a toliko líčených blahocitech čili nedocitech až ku podivu nás omrazuje. Za jakou příčinou chtěl by čistý tento oheň, ať již na jakýkoli nadsmyslný předmět aneb

*) S mnohem horší nehodou potkal se ondyno jiný ač trochu potvorný Musy ctitel. Na podobu totiž čili raději buď řečeno na nepodobu Kollarových sonettů (nepodobnoť pazdeří k té červené růži) vydal stejným počtem 1829 v Prešpurce jakýsi S. G. i své sonetty, opováživ se je Musy Dcerou nazývati! Tuť opravdu dlužno s Persiem zvolati: Sacer est locus: extra meiite. —

legorickou podobu přenášeti, který, byť třeba větší jas- sti získal, jisté teploty pozbýval by, jelikož všeobecná stě člověcká zanímatelnost přišla by ke zkrácení. Dle ś chuti kvítí toto v podobě růží pěknějšího jest vidu žli v podobě immortelek. A proto zdá se mi, že ně- eré znělky v druhém vydání, jako u př. 1., 3., 20., ., 37., 38., jakkoli pěkné samy v sobě, jimiž p. Kollar titulem knihy usmířiti se hledí, a poněkud i vazbu ostatními způsobiti, více jsou na překážku samé celo- nežli k napomáhání jejímu. Nechať v této jediné pří- dnosti neváhá zůstati Petrarkovým následovníkem, po- chaje oné vlaské Lauře za důstojnou společnici svou nu slovanskou.

Rozmnožením tohoto druhého vydání skrze zname- ý počet znělek, vážených buďto ze slovanských dějů, z národního stavu, zvláště pak v jakém se vlast naše lézá, anebo poskytujících pouze mudrcké náhledy (jako znělka 78., 86., 87., 88., 93. atd.), nezmenšil básník u díla svého, a ovšem listy své učinil výtečnějšími a manitějšími. Po dvojí této osnově veda čítatele, růz- h stránek srdce jeho se dotýká, a jak mládeneckou tou, šlechetnou duši, tak mužské úmysly buď podílně bo pospolu obojím živlem mocně rozněcuje a zaujímá. l bych, aby každý pravý a věrný syn vlasti hluboce nysl a srdce vštípil city a pravdy podávané tuto ve lkách 59., 61., 62., 65., 72., 73., 76., 79., 80., 81., a j., zvláště pak poslední tři řádky dvou znělek a 76. ránem i večerem přiváděl ke své mysli. Ovšem vda, že ústa ve svatém rozhorlení zpěvcovi hořknou; táži se, nepravdiva-li, čili nespravedliva-li tato jeho kost?

Slávy Dcera, obsahujíc v sobě půl druhého sta so-

nettů, na tři stejné zpěvy se dělí, z nichž každý poněkud svůj zvláštní má obor a charakter. První Zála, plod nejbujnější, plnokvěté obraznosti, oslavuje onen drahý předmět básníkovy lásky ve všelikých možných poměrech a blahých dobách až po samé rozloučení. Všecka tělesná a duševní okrasa milenčina tak outle, tak živě a mistrně vytknuta, že sám básník nad sebe vyniká, sám sebe převyšuje. Tuto nejlíbější něžnost, jinde veliká lepota, a tuto zas sama očarovatelnost. Bylo by zajisté těžko, vyňatými odtud místy toho ztvrzovati, aniž by se přestati dalo na dobré polovici přiváděných příkladů. Druhý zpěv Labe vystavuje nám básníka v boji s láskou a osudem, ano v zápasu se samým životem; prvnímu ráji se všemi jeho luznými sny stojí na odporu železná potřeba a skutečnost ve strašné, všecku mysl porážející podobě. Čacké tu srdce ubolévá nad svým losem i nad tím, což mu jest nejbližšího a nejdražšího. Zde větším počtem se nalézají umístěny ony výše vzpomenuté sonetty vlastenecké. V třetím zpěvu, jemuž nadpis Dunaj, ve zpomínáních a touhách po zmizelé blahosti a v dávání výhostu svým nadějem, hoví zpěvec své truchlomyslnosti; zvukové jeho lyry jsou mdlejší, ačkoli ovšem loudící k sladké melancholii. Jedva by se dalo příhodnějšího najíti podobenství nad to, které se nám takořka samo podává, přirovnáme-li tyto zpěvy ke třem částkám roku. V prvním zajisté líbá Vesna všecky své nejrozmanitější vnady před básníkem rozvinuje a dary svými jej obsypává. Jarní odevšad dýše vůně, odevšad jarých kyne živost barev, odevšad hudba a plesy zaznívají. V druhém parno letní obtěžuje též duši zpěvcovu, — leč i tu není bez bouře, hromobití a přívalův. Ve třetím a posledním vlekou se kroky jeho jako vedlé umírajících krásot veškeré přírody, oko jeho dlí při je-

jich zanikání, podzimní chmúry zastírají milou tvářnost oblohy, a s kanoucím se stromů listím kanou i slzy jeho.

V prvním svazku lonského časopisu tohoto podány jsou p. Kollarem některé znělky ze zpěvu čtvrtého, nadepsaného Lethe, z nichž vidno, že zpěv tento uchystán jest na poctu slavným a zasloužilým jménům slovanským, maje býti jako Pantheonem jejich. Nechci sobě před časem u věci této osobovati soudu; připomenu však, kterak jeden z mých přátel o nich se prohlásil v listu svém psaném brzo po jich se ukázání, k jehožto úsudku z většího dílu přistupuji. „S líbostí jsem, dí, pročítal nově tu poskytnuté znělky Kollarovy, jichž číslování ukazuje, že Slávy Dcera zdvojnásobuje své poklady, ač tajiti nemohu, že mne obyčejným svým nerozpálily ohněm, a daleko méně nad předešlé zaspokojily chtivost mou při vší tu a onde nacházející se zdařilosti. Příčinu toho snadněji udati, nežli odstraniti. Jestiť zvláště ta, že obraný předmět odporuje sám sebou lyrickému letu, za svou unavující jednotvárností nejsa s to udržeti básníka v náležité výšce, tím méně na takovýto spůsob, kde mnohé znělky pouhé jmencsloví v sobě obsahují. Co říkáte onomu soudružství výtečného Tomáška a dávno zapomenutého ubožičkého Myslivečka? Není-liž to sokola podlé strnada, Horáce podlé Bava kladení?“ a t. d. Jest tedy se čtvrtým tímto zpěvem, abych v obrazu svém pokračoval, i zimu očekávati, byť i v pěkném rouchu sněžném, na němž se třpytí paprskové sluneční — leč předce jenom jednotvárnou zimu. Snad by se tomuto nedostatku, v samé materii základ majícímu, dalo tím nějak vyhověti, kdyby na jednu a zvláštní osobu každá znělka pro sebe se vztahovala, jako to u př. (Sl. Dc. 66.) se stalo v oné věnované drahému nám všem J—, tomuto tichému, blaho*dějnému* geniovi.

Při posuzování a oceňování básnických ať větších ať menších děl přede vším a zvláště na to zřetel obraceti třeba, zdali básník v subjektivním anebo v objektivním spůsobu mysli naší se představuje, zdali v jednom nebo druhém pokládá bytnost své pěkné stvůry, buď v druhu jakémkoli. Dvojice tato veškerého básnictví zrovna v odporné sobě strany se rozbíhá, a při jednom a tomže básnickém duchu v stejné síle, v stejném působení nikdý se nenachází, ačkoli zapříti se nedá, že meze subjektivnosti a objektivnosti často i ve zdařilejších prácech velmi zblízka se stýkají. Že však před objektivním básníkem mnohem prostranější pole se otvírá, snadno z toho se může pochopiti, jelikož není žádného druhu básně, který by tomuto spůsobu odporoval; naproti tomu mnohé třídy básnictví, jako u př. dramatické, zcela subjektivnost ze sebe vymezují, aspoň její tu převaha nad objektivností za vadu se považovati musí. Zdá se, jako by v jediném lyrickém oddílu (ve smyslu nejširším) subjektivní básník nalézal se ve svém oboru a pravém živlu; objektivní zas v čisté dramatičnosti (neméně i v tom, což po školsku lyrické slove) a v plastických formách se pohybuje. První totiž, stoje sám o sobě, celý zevnitřní svět podmaňuje přivádí k duchu svému, ním své city budí, své náhledy utvořuje, a nevížíc se na čas ani na jaké prostranství, za jediným svým se nese ideálem. Jinak to s básníkem objektivním. Tento naopak jako by sám sebe na zevnitřní svět roznášel, nikoli předmět k citu svému, ale cit svůj ku předmětu uzpůsobuje a na něj překládá, sám sebe takto zapíraje; jemu důležitějšími jsou rozdílové časů a míst podlé nejpravdivější skutečnosti, a odličnosti osob podlé povahy a řádu jejich v citu, smejšlení a v činu. Slovem, onen-li všecko lidské ve blesku božském přečišťuje a roz-

poušti, tento vše, což zemského, v jasnosti toliko nebeské zastkvívati se nechává. Onoho možná přirovnati k drahému kameni, sluneční paprsky proto v sebe přijímajícímu, aby v tisíceru barev poleskoval, tohoto k podivným čarodějným kamenům, kteří podlé bájek i ve tmě světlost ze sebe vylévají, a při kterých

— by moga' večerati,
I dvanajest konjà podkovati
U pó noçi kano i u pódne.

Subjektivní básník jest tedy malířem sebe samého, a blaze mu, obraz-li jeho tolik zanímavosti do sebe má, že pozornost k sobě mocen jest obrátiti a zajmouti. Objektivnímu královské jako žebrácké líce a roucho stejně důležito, ten-li jenom ráz má do sebe, jenž jej činí uměleckým dílem. Chtíti však rozhodnouti, který z těchto dvou způsobů povýšenějšího stupně poskytuje, bylo by nesnadné, ovšem neužitečné, anoť v obojím lze mistrovství dosíci, obojí pak mezi sebou všemu přirovnání vzdoruje. Marná tedy zůstane vždy u př. u Němců hádka o přednost mezi Šillerem a Göthem, jenž tuto projeveným slovům nejlepším mohou býti důvodem. Kteréhož by se medle uchodili u obou díla, kde by se říci dalo: tuto jest Göthe, nebo: tuto není Šillera? —

Nechť se mi záskok tento do ciziny promine, anť nalézám na Parnassu českém v objektivní třídě básníka, který by čelem proti Kollarovi co soupeř postaven býti sluhoval. Onť zajisté jako subjektivní básník jest v drží nejvyššího u nás stupně. Při něm též, co do této ly zvláště zasahá a bez výminky se požaduje, jako to ší a všestranná vzdělanost, filosofický duch, ostrá urči-

tost a spojitost myšlének při nejmožnější své ro tosti, ušlechtilý jazyk se všemi ozdobami slohu a j soké nalézá se míře. Podotknul jsem již, že mi ne pro velikou hojnost všeliké krásy sáhati k jedn důvodům a k přitáčení sem pro svůj oučel obzvl leposti rozprostřených po těchto přede mnou l stránkách. Soudím též, že by zbytečné bylo mé u chovaje při sobě nádějí, že Slávy Dcera jest v jednoho každého, kdožkoli tyto řádky pročítá; a ne by, žádám srdečně, aby sobě drahý tento pokla literatury opatřiti naváhal.

Poukáži jediné ještě na některá místa, kde viděti mistra a druhdy i obrazností a smělostí v ního zpěvu oplývajícího básníka. Nechť vezma knihu tu pročítá se mnou: Zn. 10. „Těžko zří řím" — Maluj obraz (12.) — Nezná srdce (14.) roda se ze všech živlů (15.) — Jak by všecky (22.) — Sotvy že se smělší opováží cit (23.) — spí! (27.) (!) — Oči, oči modré (30.) — Vy pstré (34.) — Odkud snesl látku všecku Milek (36.) — I hledě (41.) — Na rtech těchto (43.) — Tak teď a tak jemně stojí (44.) — (Co zvláštního ve zpěvu, již se výše připomenulo.) Oni rtové (95.) — hory (102.) — Ani oudol Tater (103.) — O vy zbytky (112.) — Znáš-li kraj ten (133.) — a j. Onu pak: „Není to zem, ani nebe zcela," — chci v anglickém přeložení zde postaviti:

It is not earth, it is not heaven alone,
  Which in thy marvellous graces are exprest;
  'Tis holiness in human beauty drest,
  A mortal veil o'er deathless spirit thrown:

Now chained to fleeting love — and now upflown
From the faint purposes of a time-bound breast,
To the unclouded sunshine of the blest;
From dust and darkness to the lightning's throne.
There stars roll o'er thee, from whose radiant light
Thou didst receive the rays thou scatterest round,
While flashing like a vision on the sight.
Say, wert thou moulded from the clayey ground,
That I may love thee? If thou art divine,
An angel, I will worship at thy shrine.

Pomyslíme-li, jakých má obtížností do sebe zevnitřní ·rma sonettů, kdežto básník hlavně osmerými vazbami ·mů opoután a v poletu své obraznosti zdržován bývá, ·inucen jsa nejednou tuhý zápas podstoupiti s nimi: podivení jest snadnost a obratnost Kollarova v tomto ·ůsobu veršů. Ztíží by kdo nalezl prázdný a na zdař ·h stavený epithet, ztíží nepotřebný a jen místo vy·ňující záplatu neb příšivek. Mimo to jedním čistým plytím nejvíce se nesou myšlénky takměř ulité od začátku po sám konec. Neníť mnoho umělosti jednu zdařilou ·lku utvořiti, ani deset; leč kde na sta se jich po·i — a zdařilých se počítá — toť zasluhuje uvážení. ·ně i čistota a jádrnost rýmu není při znělkách ma·ostí a věcí vedlejší co do ulíčení zevnitřního. Pravda, v jazyku našem taková hojnost rýmů, jaká v málo·ém jiném; leč třeba rozdílu činiti mezi rýmy štěp·ii a planými, i málo nám věru před jinými národy ·ností vybude, všude-li bychom toliko štěpných rýmů i užívati. Mnohým z našich skladatelů znělek nebylo ·i o čtyřidcet, neřkuli o čtyry rýmy nesnáze, anoť ·ým cinkáním na -ání, a -ého, a -osti atd. dají · obtíže naplniti mnohé stránky. Dobrý čili štěpný ·á-li jinák rýmování jaké ceny do sebe míti, po-

vinen samým kořenem slova neboli jeho bytností, poku možná skrze sluch rážeti na ducha. Tímto však nemíním, že by skladatel veskrz se musil planých vystříhati rýmů, buď toliko počet jejich daleko menší, jak to právě v Slávy Dceři nacházíme.

Co konečně samého slohu a čistoty jazyka se týče, nelze jináče, než nejspravedlivější pochvalu vzdávati p. Kollarovi. Při vší své vznešenosti a stručnosti, nikdý na jasnost a zřetedlnost nezapomíná, všude pochopitedlným co možná se učiniti veliká snažnost jeho; ano mnohé převýtečné myšlénky, jako naschvále, velmi prostými a jednoduchými nástroji jsou vytknuty. Nový to důkaz, že krása a výtečnost myšlének i slohu nezakládá se na hal dách slov buďto dávno zplesnivělých, buďto cizotvářných, za nimiž někteří z našinců rádi chudobu svou ukrývají, nýbrž že podobně jako pravda blíže stojí při našem boku, nežli se sami domníváme. Jestli že který spisovatel, za jisté p. Kollar mohl povolovati sobě v archaismech, neologismech i ve všem jinoslovanském přítoku; neboť rádi dokládáme zubem na ořech, v němž jádro jest, práce ne litujíce, na hlíšti ale zuby sobě kaziti, bylať by pošetilost: a protož není se čemu diviti, že naše publikum české ústa a oči zavírá takovémuto odpornému dýmu, a uši zacpává přede zvuky nemajícími pro ně ni ladu ni skladu. Radil bych tedy, aby přede vším ti spisovatelé, kteréž od našeho Kollara valná odděluje mezera, střídměji sobě počínajíce, v nejstřízlivější psali češtině, a při vodě podnapilými se nečinili, příklad z tohoto mistra sobě berouce, jehož řeč vůbec tak jest srozumitedlna, že žádný asi čtenář, jinák-li neschopen není pojmouti ducha jeho, z ohledu jazyka nejmenších těžkostí nezakusí.

Zbývá-li pak čeho žádati při znělkách Kollar

vých,*) jsouť to takové maličkosti, že skoro váhám o nich se zmíniti, maje za to, že nepochybně bystrému jeho oku samy dávno se naddmítly. Čím však peknější roucho, tím méně pírka na něm ztrpíváme. Náleželo, aby básníkem bylo dáno, že některá čísla jsou toliko přeložena aneb ve hlavních myšlénkách odjinud čerpána, aby snad někdy překladatelem některým opět z přeloženého se nepřekládala. Tak: „Nejkrásnější nade všecky ctnosti“ (2.) Haug. — Na tě myslím“ (118.) Göthe. — „Blaze, kdo si jeden isty“ (147.) E. Schulze. — „Hřích je ovšem“ (82.) dle básníka, jehož jméno českým ústům vysloviti tvrdo i haebno. Pochybuji však, že by dále bylo tu jakého překladu více. — Ten a onen nedosti plynný řádek, u př.: Hejsek, by noc v schůzkách strávil panských“ (18.). — Některý cizomluv, neb neobyčejné u nás Čechů vyřčení, jako: „Ten by vtipu zradil (m. jevil) ochabělost“ (26.) — Nikdý by sem nebyl věřil“ (90.) — Tak též ve zn. 69.: Nedej smutku ducha kousati,“ nízce pronešeno; jakož zvláště v osmi prvních řádkách 121. nepěkná jest hyperola, protože nepřirozená, a tudy spíše k usmání ponoukající. V Předzpěvu třeba čtvrtého hexametru sobě pošimnouti. Ostatně čistému a ouhlednému vydání tomuto bylo by přáti, aby veskrz bez omylů tisku bylo zůstalo.

Nechať tedy, jak zasluhuje, zůstává Kollar po všecky časy miláčkem národa našeho — i zůstaneť, dokud české, dokud slovanské mluvy bude trvání, anobrž dokud cit a smysl pro krásu nevymizí na světě! Nechať v nejpěknějších dobách života jinochům vlastenským jest sou-

*) Jediné na promluvení o těchto se obmeziv, nemám ou mysl zpomínati zde některých prací jeho v jiných třídách básnictví; zdá se však slušno připomenouti, že Nápisové Kollarovi nejbližší jsou v ceně a dokonalosti k eho sonettům.

druhem a průvodcem, napomáhaje k zachycení a obrazu z temnosti se dobývajících citů a barev se rozptylujících lásky první. Tutoť ve všemožných modulacích octnouti se a jako svůj vlastní pocit nalézati může srdce. Nechať i dospělejšímu věku projevené tuto pravdy poslouží k rozjímání a k vroucnějšímu přilnutí k vlasti a jazyku. Ty pak jemný, spanilý a blahodějný duchu! neustávej rozkoš tu a roznícení v srdce svého národa vlévati a v něm množiti sladkými zvuky své lyry, třebať i slzy se přiměšovaly ke zpěvu tvému; jsouť ony jasné perly na hrdlo drahé Slávie. Zakonči slova má Musa Kochanowského:

Jednak miéy tę nadzieję, że przedsię za laty
Niebędą twoje czułe nocy bez zapłaty:
A co ci za żywota uymie czas dzisieyszy,
To po śmierci nagrodzi z lichwą wiek późnieyszy.
I opatrzył to dawno syn pięknéy Latony,
Że twoich kości popioł nie będzie wzgardzony.

Obrana. *)

Kdož medle, maje na zřeteli slávu spisovatele sa-
ného a dobrou pověsť svého národu — holubičího
národu, nepřál z celého srdce, by velebený zpěvec náš,
p. Jan Kollar, ve svém novém vydání Slávy Dcery (1832)
nikdý nebyl napsal, nikdý nebyl dal vytisknouti některé
stránky zpěvu pátého, nadepsaného Acheron. Nehledíc
na to, že sonetty zpěvu toho v ohledu básnickém skoro
veskrz nehodny jsou takového mistrovského péra, jako-
vým p. Kollar vládne, dotýká se tam básník cti a do-
brého jména některých osob spůsobem nezaslouženým a
sebe nedůstojným, pouštěje se v odsuzování pouhým zdá-
ním, příliš kvapným uchopováním se té neb oné z leda-
jakého kalného pramene čerpané události, a neuváživ, že
vespoň toho spravedlnosť žádá, by dříve ze všech stran
zkoumána byla mravní povaha té osoby, kterou chceme
před světem (hrozný to čin již sám sebou!) v pohrdání
uvesti a zatratiti. Není úmysl můj všechněch těch a ta-
kových osob, kterým p. Kollar více méně dle přesvědčení
svého křivdu učinil, zde bráti v obranu! o dva ale předc
již odsouzené od něho do pekla, třeba jenom slavského

*) Česká Včela 1835 str. 287.

chci se tuto zasaditi — ó bych i dva jim věnované sonetty tím navždy zahladiti mohl! —

Sonett 520tý kárá ruského hraběte Demidova proto, že rozdal osmdesát tisíc franků za celý rok v Paříži mezi chudé. Slyšme, jakou náš básník mu za to vzdal pochvalu:

„Pane, bližšíť košile než kabát!
Tak má ústa nyní mluvili (mluvila)
Chlubcovi, jenž nosil košili
Na kabátě a byl z počtu hrabat;
Přišli ďasi, tu on křičet a bát!
Vysvlékše jej, v ruskou vložili
Vřelou koupel, věchtem čistili,
Pak šli lůžko v led a sníh mu dlabat:
Demidov to, jeden z ruských pánků
Byl, co přes rok chudým v Paříži
Osmdesát tisíc rozdal franků.“

Zdaliž soud takový nepříčí se mravnímu citu a neuráží-liž i mysl křesťanskou? — Odsuzuje-liž proto křesťan křesťana, že udělil ze svého mezi chudé, netáže se, kterému jazyku, kterému národu náležejí? Jistý Angličan — jméno jeho mi není známo, ačkoliv šlechetný jeho skutek posud v Lužicích se zhusta připomíná — daroval těmto chudým Slovanům znamenitou summu peněz, že skoro polovice nákladu na vytištění celé biblí v jazyku jejich tím se zapravila. Také-liž jemu za to, že nepamatuje na své domácí nesčíslné chudé v Anglii, muž ten k cizím slovanským chudým se milosrdně choval, nevymyslí p. Kollar nějaké muky v pekle tom slávském? Však i to nepravda jest, co na závěrek sonettu svého položil v tato slova:

Svojím chudým bral a cizím dával,
O by dřív byl vlastní ve chyži,
V sousedově potom, vymetával!

Týž ruský hrabě, o kterém veliký jeden ruský básník takto napsal:

I to Demidov, čto s terpěniem
Svoj věk kaznu kopil, i vdrug
Dal milliony dla nauk —

týž Demidov, pokud mi známo, nesmírně svými dary obohatil Moskevskou universitu, na svůj náklad založil Jaroslavské učiliště vyšších nauk roku 1805, týž Demidov ještě před nemnoha léty, jak jsme o tom v pruských státních novinách četli, sta tisíců položil na věčný základ, aby z ouroků tři odměny (věru královské!) třem nejlepším knihám, vyšlým jazykem ruským, rok co rok od akademie ruské byly přisuzovány. Týž Demidov, rozdával-li tedy francouzským chudým po kopejkách, rozdával zajisté svým po rublech, a protož žádáme p. Kollara, by za tyto veliké oběti aspoň do slávského nebe jej umístil, dokud zpytovatel všech srdcí neučiní jej oučastna odplaty a radostí v onom vyšším všenárodním nebi.

Druhá stránka přítomné obrany týká se bývalého učitele mého, jemuž mnohou láskou a vděčností jsem povinnován a o jehožto smýšlení a mravní povaze lepší povědomosti jsem nabyl, nežli p. Kollar, který v son. 585. potupil jej měrou sebe i jeho nehodnou. Nechci zde zastávati nikoliv překvapenosti a poklésku muže toho, jenž vydáním roku 1812 oné pověstné brošurky jméno své byl zatemnil: vím však za jisto, že i to nestalo se ze žádné zakořenělé zloby, ani z úmyslu převráceného

a našemu národu veskrze odporného; leč bylo to spíše vyvření okamžité pomsty, ku které tuto prchlivou mys někteří diletanti tehdejšího divadla českého sami jsou po pudili. Nepochybuji, že i on sám nejednou litoval tohot kroku v mladých letech učiněného. — Zdaliž ale brzo n to (r. 1813 v Prvot. pěkn. umění) nepokáral jej dost tečně, ne tak k osobě jako k samé věci prohlížeje, n důmyslný J. Jungmann, a zdaliž tím skvělejšího nezj dnal dobré věci vítězství? — Mimo to čarbatel (jak Kollar jej nazývá) ve vydaném spísku svém nikde nep stavil jména svého, aniž p. Jungmann, ač věděl, kdo je nejmenoval jej ve své odpovědi, šetře při tom chvá hodné slušnosti: i kdož dal medle právo p. Kollaro staviti muže toho na pranýř a ortel vyřknouti nad ní nesloužící ke cti samému soudci, jejž tam čteme:

aby toho lháře
Věčně českým trestem trestáno,
Totiž z oken na zem metáno,
A to nohy vzhůru, dolů tváře:
Kolohnát (!) ten tudíž s vysokosti
Musel kotrmelce dělati,
Tak že všecky praštěly v něm kosti.

Pan Alojs Uhle, nyní ředitel reálních škol v Lvově, byl r. 1816 a 17 v Písku mým humanitním prc fessorem, na jehožto hodiny nám dávané dosaváde s po těšením se rozpomínám, a jemuž tím co živ vděčen zůstá vám, že byl mezi prvními, kteří lásku k materskému ja zyku ve mně jsou vzbudili, na jeho krásy a dokonalos mě pozorna činíce. Že pak týž p. Uhle po svém mnoho letém přebývání v Polště neztratil s mysli vlast svou a jazyk český, o tom mezi jiným svědčí jeho „Písně o česk

asti" v Časop. Česk. Museum 1832, kde ve 4. svazku ve orném sousedství hned před Zpěvankami od p. Kollara slanými se nalézají. Hodno-liž tedy odsuzovati takovým ůsobem muže, který vinu svou někdejší, buď již jakouliv, hodnými skutky kajicnosti zahladiti se snažil; nálezo-liž nehezkými přezdívkami jej nepřivinovati k našemu rodu, ale odstrkovati od něho? O, by každý odtrženec nepřítel náš aspoň v té míře chtěl se poznati, jak to Uhle učinil! Zničením těchto dvou a snad i jiných sudkův učiní výtečný náš zpěvec Slávy Dcery nejen řivděným osobám, ale i sobě spravedlnost.

Nový spis v novém jazyku.*)

„Poněvadž Česká Včela písemně i oustně sol
menný blud (v čísle 7.) neopravila, pověděti třeb
několik, ale několik set ‚Krakoviákův' co
tiskem vyjde." Tak čteme ve Květech Českých
března 1834 číslo 11. na poslední straně, kd
V. H. a nadpis: Patěrky na paběrky a papěrky
Česká Včela (aneboližto já níže psaný včel
bila ovšem velice, že písemně i oustně sobě o
blud ani poznati, ani opraviti nechtěla, který
z uvedených výše slov viděti jest, v tom záležel
kolik set krakoviákův, na ujmu a zkrácen
zásluh, několika krakoviáčky nazývati se o
Již ale nyní, poněvadž pan Václav Hanka vydal

Krakoviáky, aneb písně národní p
s připojeným původním textem. V Pra
(1834).

musil bych já níže psaný Tomášem anebo dudk
kdybych nevěřil, veliký blud svůj nepoznal, a jej
opraviti nepospíšil sobě. — Vinovat, Hosudar! so
nakrošil, da ne vychlebal! —

Ale — Česká Včela, sem tam poletující, přij

*) Časopis Českého Musea 1834 str. 445.

ıkoviácký kvítek ještě zavřený ve svých lístkách, ıerozvitý tiskarským sluníčkem, a ne bez příčiny nuto o krakoviácích v závorce: (a jak se zdá ku neodhodlaných), dávajíc tím panu překla- (?) na rozum, aby pro uchránění své cti a spiso- :ého slavného jména v tomto způsobu krakoviáků val, ale buďto překlad svůj opravil a předělal, docela potlačil. Nerozuměno? či nechtěno? tenářové již nepochybně by rádi věděli, co to jest iák? do jaké třídy básnictví náleží a z kolika záleží taková báseň? — O, jest to veliké slovo! — jakési — parturiunt montes! — jest to dvouřád- píseň v hospodě při tanci skládaná a zpívaná. *) několik set takových krakoviákův! — šem několik set — řádků.

by každý snáze vyrozuměl, co jest krakoviák, a čekávati může, koupí li si knížečku několika set iáků, panem H. letos vydanou, klademe zde na po- u jich deset, u věrném opisu z přeložení českého ızličných stránek; neboť sbírka těchto krakoviáků k podivná věc, že kdekoliv čísti počneš, všude jsi dku.

:r. Že tě, Vojto, kochám, nezapírám ti to,
Ale žes nehoden lásky, jest mi líto.

:r. Pravdu ptáček mluví, co na dřevě sedá:
„Nebudeš ty moje, ono ti to nedá.“

Má-li kdo právě při ruce 3tí dílek Slovanských národ- sní, nechť tam nahlídne str. 224. (Nár. bibliotéky spisů Čelakovského sv. 2., str. 274. — *Pozn. red.)* Tímto echceme potupovati druh ten básnictví národního, ano za to, kdyby se lepší krakoviáky vybraly a spořádaly, ıspoň pěkný kaleidoskop dal se z nich utvořiti.

3\. kr. Můj osud zajisté byl by mi již milý,
Kdybychom již v lásce hodiny trávili.

4\. kr. Chlapec sem já chlapec, rodem z Sudoměří,
Z mládi za pohunka, ať to každý věří.

5\. kr. Bodejž tebe, bodejž, moje Maryš bodej,
Až já budu tonout, to mi ručky podej.

6\. kr. Rád jsem měl dívčinu, rád jsem ji měl cele,
Rád jsem ji měl, rád měl, celé tři neděle.

7\. kr. Kam se jen obrátím, a kam oko vzruším,
Nešťastná a bídná ječet, plakat muším.

8\. kr. Červená čepička, štrosí péra za ní,
Miluj mne dívčino, budeš za mnou paní.

9\. kr. Povídají lidé, že jsem nic dobrého,
A já nemiluju jenom Staňka svého.

10\. kr. Dva sobě mluvili, já jsem je slyšela:
„Ženil bych se s kozou, by peníze měla.“

Poslední tento krakoviák zvláště zasluhoval přeložení: tak vznešená v něm myšlénka, tak ušlechtilý cit! — „A to jsou krakoviáky?“ — To jsou krakoviáky, a nikoliv krakoviáčky, a takových laskavý čtenář, chce-li, několik set čísti může.

Z jaké asi příčiny p. H. zrovna tyto krakoviáky překládal? Zajisté ne proto, že by byl v nich něco výborného, mistrovského, něco v literatuře slovanské neobyčejného a pěkného nalézal, ješto proti tomu postačuje důvod desíti výše uvedených dvouřádků, a i sami Poláci, u př. Brodziński tento druh básní příliš ubohým (zbyt ubogi) nazývají. Také nemyslím, že proto, by snad Čechové za pomocí této knížky, anoť i původní text přiložen, polštině se přiučovali; k tomuť by krakoviáky ze

knih nejméně se hodily, kde ustavičně tytéž prů-
ty a taže slova se opakují. I ačkoliv české přelo-
většího dílu tak jest věrné, ano i otrocké, že ná-
činí jazyku českému, by jen slovíčko na slovíčko
), předce opět jsou některé krakoviáky v českém
ení docela nepodobny textu původnímu nejen ve
h, ale i v samé myšlénce, jako u př. str. 110.:

Płynie woda, płynie, po kamieniach huczy,
Kto nie umié wzdychać, miłość go nauczy.

ské stránce takto:

Plyne voda, plyne po nad břehy skrytě,
Kdo lestně miluje, nechť zakončí žitié.

ím jiné pohnútky k této práci (byla-li jaká), leč
y opět literatura česká knížkou, ať ostatně jakou
byla rozhojněna a řemeslo nastálo.
'oněvadž, jak jsem výše ukázal, krakoviáky nejsou
ší druh slovanského národního básnictví, měl překla-
tedy tím více o to se přičiniti, aby nám prosté kvítky
ředně v lepším výboru a pořádku podal, potom pře-
e aby tu, kde myšlénka nebo řeč jest podlejší, ji pod-
a zjemňovati se snažil, aby vlastní jazyku polskému
jinými, češtině přiměřenějšími, nahražoval, pak
zyk byl plynný, beze vší nucenosti, srozumitedlný,
a, aby těch vlastností bylo šetřeno, jakých od do-
přeložení požadovati smíme a musíme. Pohříchu!
toho darmo by hledal v tomto přeložení krako-
Pan V. H. uvyknul, ne věc, ne myšlénky z jednoho
přenášeti do druhého, ale slova — a slova — a
tak věrně a s takovou svědomitostí, že kde mu
český v stejněznějících aneb téhož kořene slovech

nepostačuje (a toť se bez divu často přiházeti musí), ta hned hotov jest i slovo našemu jazyku docela cizí i forma jeho tak nechati, jak je v jazyku, z něhož překládá, byl nalezl, neohlížeje se na to, zdaliž i čeští čtenářové — a pro tyť, myslím, se překládalo — slovům takovým rozuměti mohou. Tu vadu nemají však do sebe jenom tyto přeložené krakoviáky; ale nalézáme ji i v jiných zvláště ze slovanských jazyků překládaných spisech téhož p. V. H., kterým snáze Rus nežli Čech může porozuměti. Nač medle takové překládání? komu jím spomoženo? — Krakoviáky nejsou mimo to žádná vědecká kniha, aby mnohého rozjímání a pro ráznost a určitost potřebovaly i slov nepovědomějších, ale jsouce plod sprostého lidu, mají bez zastavování se a bez slovníků od nejsprostějšího člověka i u nás veskrz býti rozuměny. Tak-liž tomu v překladu přede mnou ležícím? Všecka místa ve skrovném sice spísku tom, kde na takový sobě oblíbený způsob p. V. H. s jazykem českým nemilosrdně nakládal, zde uváděti pro mnohost nám nemožné jest, a bylo by věru škoda papíru na přetiskování oné šeredy: co však můžeme, učiníme, postavíce zde předně zlomek psaníčka zamilovaného chlapčiny, sestavený, jak se nám maní nahodila, ze slov nové češtiny páně H., a pak některé pěknosti zvláště za přídavek k tomu uvedouce.

— „Jak jsem tě spatřil, přeladná Kačko! (krak. str. 89.), chtělo se mi skočiti do tebe, (str. 121.) i ploul sem po kolena v nebe, (ib.) až sem v hospodě faječku (99.) i čepičušku (127.) zapomněl. Srdce mé po tobě mdleje, (27.) srdce mé po tobě hyne, (105.) já tě šacuju, (31.) nešukám (81.) jen vzájemnosti. Ach, láska jest příkrost, je arseník, ta mi truje srdce! (121.) Kdybys ty mnou vzhrdila, (101.) jsem nešťastlivý, (71.) budu

ječel, (137.) a žil v rozpači. (133.) Věř, kochání moje, (9.) plamenovi (kamenovi 51.) srdce mého, věř, že jsem nic (121.) líchotivého. Třeba ty neměla posahu, (9.) předce kochání se ve mne tak vlepilo, (61.) a tvá ochudožnost (43.) tak se mi líbí, že osměluju se již pytat se (143.) tebe, chceš-li býti za mnou paní. (117.) Ach, jaká z nás bude pára! (109.) Slibuju, že štěře (17., 27. etc.) tě do zhonu (101.) budu kochal, (13.) — tvůj chlapčina."

Jestli že náš drahý vlastenec, p. V. H., po tomto sice jenom písemném oznámení nenahlídne blud svůj, a jej budoucně neopraví, tedy — nechci jej ani drahým vlastencem jmenovati! Nechať se neohražuje tím, že mnohá z těchto slov jsou dobrá, přesná polská slova — i kozla nám po tom! aniž se odvolávej na „Zbírku nejdávnějších slovníků," kde též některá, jako u př. posah, ščirý, přicházejí; 19té století není 12té; co tam, to tam, o to hlavy nelam, ano není též posaváde s jistotou vyjednáno, kterakým spůsobem mnohá slova do těchto slovníků se dostala. — My nechceme míti hatlaninu ze všech slovanských nářečí, ale chceme míti jazyk, jakým předkové naši mluvili, jakým i my mluvíme a píšeme.

Přídavek. Str. 23. „Žíto i pšenice nevelká různice." Co máme říci o spisovateli, který cit pro svůj přirozený jazyk tak tuze pozbyl, že ani nepozoruje, kam meze jeho sáhají, a jaký jest význam slov jeho? Co slivky a pozor v češtině znamenají, ví každý Čech; ale bojíme se, by p. V. H., překládaje někdy z ruštiny, prvním slovem smetanu naši, druhým hanbu — nepokřtil. Str. 141. „slunce vybíjí v hůry" — divné vybíjení! — Co to asi jest str. 33. podkova se kláče a str. 69. podkovečka kláče, str. 33., 51. řeka se součí, voda břehy součí, str. 37. husička sedlatá, str. 51. kámen pod vodou kvochá — to

nám jenom pan překladatel pověděti může; jeho stránkový slovníček toho nevysvětlil, a nám lidem v polštině necvičeným načiž tedy jest přeložení jeho? Str. 81. Není had bez žádla a ryba bez osti — jsou též nečeskosti, a taková jsou i slova: parobeček, pilnovati, černá latna, přeznačení (osud) a j. v. — Nešťastný rým byl příčinou místem pouhého nesmyslu: str. 117. nelaj mi pro ty věci měrné (na to se rýmuje černé): v polském stojí věci marné, a to jest něco, ale měrné věci? Str. 49. vidívals mne přes desátou stranu, v polském přes desátou stěnu. — Také zde onde přicházejí tvrdosti, jako: kdyžs nestálý, kdyžs mne, až z dřeva (s dřeva).

Pan V. H. vydal nám slovníky, mluvnice, pravopisy: nu, on-li se sám jimi nezpravuje, kdož se má zpravovati? Snaže se nepochybně krakoviáky prostonárodnějšími učiniti, ježto píše: miluju, žiju, pamatuju, ňákou etc., uchyluje se tudíž, kde mu líbo, od obecní mluvy, užívaje příliš starých a neobyčejných forem, do jednoduchých písniček nejméně se hodících: sieti, žitié, panie, zpievám, móže, přísíc, zadyšel se, on se zmíše, na javě. — Známe slova: mrak, mračno; nikoliv ale mračeň neboli mračena. Nač tedy str. 133. skryju slzy v černou mračenku? To-liž také jest české: „jiným osud přeje, mně jest neužitý?“ Říkáme: vrhla se po matce, a ne podlé matky, str. 55. — Což to jest, „budeme se smát oboje?“ — Tak-liž učí mluvnice Hankova podlé Dobrovského? Jednou píše p. H. lítosti, jinde zas litosti, nelitost; str. 63. kapsíčky, ač jinák prodlužování samohlásek i tam, kde ho potřebí jest, nemiluje; píše: v huštinu, ptačata, stihá, netykej, netykat; že však tak dobře jako my zná rozdíl mezi tykati a týkati se, nepochybujeme.

Poláci, čtouce tento překlad krakoviáků, diviti se

ɪejí, kterak nápadně jazyk český s polským se srov-
á. To však jest klam a blud! My Čechové divíme se
roti tomu, kterak nápadně jazyk páně V. H. s pra-
, obyčejnou češtinou se nesrovnává! By p. V. H., žák
rovského lépe psáti neuměl, musilo by nám všem nej-
divno býti. Jest to tedy nešetrnost k materskému
ku, jest i nešetrnost k českému čtenárstvu, která
uhuje důtky. Takového překladu, jakový nám tuto
podal, dovede každý začátečník, a snadno tou měrou
krakoviáků přeloží — stans pede in uno. Takové
y a knižičušky jsou více ke zkáze nežli ku prospěchu
literatury, ježto obyčejný čtenář, dostana dvě tři po
do rukou, nevrle je odložiti musí, a tím se v něm
k dalšímu čtení udušuje. Neměl-li by pak skutečně
[. dostatečnou opatřen býti schopností ku překlá-
— non omnia omnes — radíme, aby původního spi-
ní se přidržel; jeho dosavádní původní spisové jsouť
hem čistějším, vytřelejším, jádrnějším jazykem psáni,
nu samému větší zjednali pochvaly i uznalosti. Ostatně
té víry a naděje, že ctěný p. vlastenec (anoť co muž
i muži veřejně vystupuji proti němu) nikoliv se horšiti
ide pro tyto mé řádky, týkající se jediné věci, a ni-
r osoby jeho, i ode mne vysoce vážené. Pravdu sobě
me, dobří spolu buďme — říkávali předkové naši.

Fr. L. Čelakovský.

Časopisové čeští na rok 1834. [1])

„Časopisové jsou za našeho věku tak říkaje pěstounové vzdělanosti, jsou jako na hodinách ručije, svědčí o vnitřním pohybování a postupování života literárního v národu. Kdež se jich nedostává, tam jest, jak by ani hodin nebylo, aniž je k životu a k činnosti pudicí.“ *Fr. Palacký.*

O potřebě a užitečnosti časopisů *) nejednou již hojně i důvodně psáno bylo, sama pak rozšířenost jejich po všech končinách světa za nejlepší stojí svědectví, že netřeba o tom více rozpravky rozváděti. Za obživnutím literatury naší na konec minulého století dostavovali se i hned také toho druhu spisové k chvalitebnému zápasu; ale pro mdlobu svou nedočekali dlouhého živobytu, a brzo zas do hrobu se uložili. Prvním českým časopisem právem slouti může Hlasatel český, započatý roku 1805 a po tři léta bez přítrže vycházející. Došel v národu velikého oblíbení, a znamenitě přispěl k zvelebení jazyka našeho jak příjemnými a druhdy též u vyšší let pouštějícími se básněmi, tak také lehkou, přirozenou českou prosou, kte-

[1]) Česká Včela 1834 str. 7., 23. a 30.

*) Na místo slova časopis ponavrhnul jeden ze spisovatelův českých (v. Tatránka I.), sám tuším nevěda proč, jméno časník. Také-liž by radil, aby místo letopis, rukopis užívalo se letník, ručník? — Pročež dva křížky před slovo to, přijde-li kdy do slovníka!

to z většího dílu posaváde sloužiti může za příklad
sovateli populárnímu. R. 1818 ještě čtyři svazky byvše
lány s osudem méně příznivým se potkaly. Zaražený ve
lni časopis Prvotiny pěkných umění (1813—17)
.hné první léta získal sobě čtenářů a odbíratelů, po-
'aje opravdu mnoho sličného kvítí a chutného ovoce;
pohříchu! poslední dobou v tak špatný stav byl uve-
ı nepořádným a matným zprávcem svým, že zcela stal
sobě nepodoben, ano z líce na rub se převrátil. Z počtu
na odpočinutí odešlých časopisů zasluhují ještě připo-
ıutí Rozmanitosti a Dobroslav. Ponechávajíce
. však prozatím na pokoji i s jinými některými spisy
o spůsobu, popatřme v krátkosti na ty, jenž letošního
u se dožili, a jakž doufáme i srdečně přejeme, také
oucně po mnohá léta národu našemu sloužiti budou
cti, k útěše a prospěchu. Počet jejich není ovšem
ký, předce ale větší, nežli byl před desíti lety a kdy
.y; z ohledu zas vnitřní ceny učinilo těchto několik
ɔpisů takový pokrok, že každý pravý vlastenec těšiti
musí z toho prospívání. Tímto tedy rokem vychá-
. budou:

A. Časopis Českého Museum.

Byv r. 1827 přivolán do života snažnou péčí vysoce
ného a zasloužilého pana hraběte ze Šternberka a slav-
o Výboru společnosti vlastenského Museum, z počátku
ɜjedněmi obtížnostmi se potkával, a nejenom s odpůrci
ına českého, ale také s mnohými jinák literatuře naší
jícími stranami zápasiti musil. Bylit jsou někteří a
ɜ učení páni, — jak toho dobrou máme povědomost —
ří časopisu tomu ani 5 odbíratelů a tudy ani jedno-
ɜho trvání netušili. Požehnaný následek tyto proroky

nejlépe zahanbil. Stál též po boku českému časopisu musejnímu jiný německým jazykem vycházející, honosněji učenému světu první dobou se ohlásiv. Na jaký konec ale sok tento brzo na to přiveden, jest vůbeç známo. —

Okres časopisu musejního posud mezi všemi jest nejprostrannější. Podával nám po těchto sedm let skoro ze všech tříd slovesného umění aspoň některé strany, a kdo nepředpojatou myslí utěšené tyto sady probíhá, z chutného ovoce i mnohých vonných květin musí pocítovati radost, jaká se rodí v srdci vlastenectvím a láskou k přirozenému jazyku planoucím. Počnouce ode čtení pouze obveselujícího až na jádrná historická bádání a pojednání, ano až na zasáhnutí do vědy lékarské a právnické, do těch dob málo ještě u nás vzdělávané, od starodávných památek předků až na zprávy z nynějšího stavu osvěty a literního života našeho, od zdařilých překladů starověkého anebo jinojazyčného pění až na zkoušení síly své již v tom již v onom spůsobu zpěvů domácích atd., milou všude nalézáme rozmanitost, a na mnoze důkladnost, jaké darmo by hledal u valném počtu zahraničných toho druhu spisů, tak že směle časopis tento národním nazývati můžeme. Dosaváde počítá mezi žijícími spisovateli českými účastníků okolo šedesáti, kteří prácemi svými o zvelebování jeho více méně se přičiňovali; málo však jest v literatuře naší nynější na slovo vzatých mužů, jenž by nějakého podílu neměli na vzniku a zdaru jeho. Tak probrav se tento čtvrtletně vycházející spis z mráčků, z počátku poněkud jej zastírajících, rok od roku po jasnější kráčí dráze, i slibujeme mu dlouhého trvání, nejvíce také z té příčiny, poněvadž ve svou zvláštní péči jej vzal zbor pro řeč a literaturu českou při Museum českém. Učenému panu redaktoru sluší vzdáti chválu a

íku srdečnou za pevnou mysl, horlivost a soudnost u vyávání tohoto časopisu, jehož odbíratelů počet v průléru mezi 5 a 600 položiti se může. Cena celoroční iho 2 zl. stř.

B. Časopis pro katolické duchovenstvo. 'ydáván od knížecí arcibiskupské Pražské konsistoře.

Máme za to, že nebude na urážku mírnosti horlivého a lahomyslného vlastence našeho, p. Karla Vinařického, jstliže jej prvním a hlavním původem právě jmenovaného asopisu býti veřejně prohlásíme, nic víc při tom, než lušné svědectví pravdě dávajíce. Onť r. 1827 připadnuv ejprvé na tuto šťastnou myšlénku jí se tudíž uchopil, tehdejšímu knížeti-arcibiskupu Václavovi Leopoldovi 'hlumčanskému (sl. pam.) přednesl, kterýžto o dobré írkve a vlasti velice pečlivý pán bez meškání vznesl poavržení sobě učiněné na vel. svou konsistoř k dalšímu vážení a v skutek uvedení, tak že již následujícím ro:em časopis ten ve čtvrtletních svazcích vycházeti započal. 'otřebnost takového spisu tuze ležela na jevě, nejenom akožto nástroje k pěstování a šíření nauk theologických, le zvláště a přede vším jako pomocníka k dobré známosti azyka českého, — toho jazyka, jímžto daleko větší částka uchovenstva v Čechách, na Moravě a v Uhřích povinna est jednati s osadami svými o věcech týkajících se i zdejšího blaha i věčného spasení jejich. O tom sama vel. r. konsistoř v předeslané časopisu svému krásné předmluvě dobře se prohlásila, i vidí se nám býti velmi příodno opětovati tuto některá místa z tétéž předmluvy:

„K vykonávání veliké a svaté povinnosti (duchovního), e mimo mnohostranné vzdělání také hluboká známost jazyka, v které s lidem mluví a jedná, jemu nevyhnutedlně

potřebna jest, tomu každý povážlivý snadno rozumí. Neboť není dosti, aby duchovní zprávce toliko lidu ro uměl, a sebe jakž takž srozumitedlným jemu učinil, anob musí on v té míře jazyka národního mocen býti, al rozum lidský osvěcovati, mysl ku poznání pravdy i o porné přivoditi, city povzbuzovati, srdce šlechtiti, lás k dobrému, nenávist ke zlému rozněcovati, vůli k mil vání Boha, ctnosti a všeho což pravé, pěkné a spa tedlné jest, nakloniti a roztoužiti uměl; slovem potřel jemu jesti, stkvíti se uměním ozdobné přečistěné v mluvnosti, kterážto netoliko bez vlastního hlubokél citu, vzdělaného a osvíceného rozumu a šlechetné vůl ale neméně bez lehko pohybující se a samoděk jako pro dem v ústa a z úst plynoucí mluvy, důstojnosti věci a p sluchačům přiměřených, z vnitřní povahy a přirozenos jazyka vyňatých, rozvážně volených, srdce i rozum zan majících slov a řeči spůsobů krátce, bez hluboké a dl kladné známosti jazyka pojata býti a místa míti nemůže.

„A tu již šťastným zváti musí se duchovenstva n šeho díl německý, kterýž materskou řečí, v nížto člově nejjasněji myslí a nejživěji cítí, kterou po prvé sebe vše vůkol sebe jmenoval, kterou do svatyně umění uve den, vyučen a vzdělán byl, v které mysliti, cítiti, mlu viti navykl, již také ve svém povolání jedná i působ Rozprostřena jemu na paměti leží veškerá zásoba mluv národní, každé slovce na mysl mu vstupuje s mnoho tvárným ohledem a jasnou, živou čilostí, každá myšlénk nalézá své nejlepší, nejpřiměřenější, nejdůstojnější slovn výrazy; těžko mu nebýti výmluvným. Nad to otevřen mu brána ku všeho druhu umění v bohaté německé lite ratuře, kteréž ke zdokonalení svému, ku poučení a vzdě lání jiných užiti snadno může.“

„Jak rozdílný stav jest našince k témuž úřadu povolaného! Ledva počav sobě jazyka přirozeného svědom býti, již zase jeho takořka odříci se a německému všecku pilnost obětovati musí, právě v tom věku, který ku přijetí všeliké formy jest nejschopnější, — věku, kteréhož city, pověti jsou základem celého budoucího duchovního života. Jaký tu div, jestliže slabé hlaholy mateřštiny postupem času v duši jinochově docela ztemněly, jestliže zásoba dochované až do mužství řeči materské v přeouzkých mezech samého téměř dětinství zavřená nikam stačiti nechce, ani k porozumění sprostičkých spisů, ani k jakémukoli o věcech domácích neb obecných porozmluvení, ať nedím k řečnické a kazatelské výmluvnosti. Jaký div, jestliže německy mysliti navykna do českého žití a bytí nikterak se nehodí? Div tu raději, jestliže jinoch takový docela se neodčeštil, a jakžto, bohužel! často bývá, předsudkem a nechutí k přirozenému jazyku svému nenavřel; jestliže tu nenabytou a pozdě uznanou ztrátu co muž aspoň poněkud nahraditi usiluje — ztrátu, jakéž ne běžné jedno grammatiky projití, ale toliko mnoholetá úsilnost a pilnost ve čtení a psaní nahraditi a dosaditi může."

„Čas" — čteme dále v jádrné té předmluvě — „svrchovaný čas jest, abychom již ku vzdělání jich (nauk bohoslovních) ruce přiložili, mají-li kdy i v našem jazyku, ke všelikému umění a vědomostem tak schopném a ohebném, utěšenou úrodu vydávati. Jestliže Němci a jiní národové, majíce v své řeči nadbytek knih ku vzdělání duchovního sloužících, vždy ještě potřebu zvláštního časopisu theologického uznávají, v kterémž by myšlénky a zkušení svá sobě odměnně zdělovali, a ve zdokonalení sebe k tak vážnému úřadu, jakož duchovního pastýře

jest, všemožně pracovali: kdož jest, aby toho potřebu býti v českém jazyku necítil, kterýž jak svým užíváním v obecném životě, tak vzděláním v rozmanitých větvech literatury daleko za jinými, ne bez viny naší, stojí? K doplnění nějakému tak velikého a škodlivého nedostatku určen jest přítomný časopis pro československé katolické duchovenstvo."

Z uvedených tuto slov dosti patrno, nač vel. konsistoř při zavedení tohoto časopisu hlavně zřetel svůj obracela. Zdali však vytčeného oučelu toho se dosahuje, o tom nepochybujeme, že mezi duchovenstvem naším jeden jest hlas, a týž nanejvejš chválu i díku projevující, čehož také nemalým důkazem býti soudíme, že od počátku až po nynější dobu duchovní pastýřové naši se stejnou šetrností spis ten pěstují i v něm sobě libují. A tak i pro budoucnost pěkných požitků lze jest nadíti se z něho. Časopis ten zajisté nesmírně mnoho získal, dostav se brzo po svém začetí (s druhým ročním během) do rukou redaktora převzácných darů ducha a důkladné zběhlosti ve všech třídách nauk theologických, vysoce důstojného a učeného pána V. Václavíčka, kanovníka a nynějšího c. k. guberniálního rady, kterýž po čtyři léta právě s otcovskou péčí snažil se o jeho prospěch a zvelebení. Za zvláštní pak ozdobu časopisu tomu slouží, že skoro veskrz původními prácemi se honosí a mnohými velmi dobře k potřebám času nynějšího se hodícími. I také co do slohu neb spůsobu psaní nejedno tu pojednání považovati se může za vzor pěkné a ušlechtilé prosy české. Líbost musí ploditi čtenáři pročítání zdařilých prací důmyslného již jmenovaného redaktora, bystrého a jádrného Zahradníka, srdečného a ctně o národ pečujícího Slámy, pilného a soudného Černého, horlivého

a důkladného Körnera, blahomyslného Vacka a j. v. z počtu těch čtyřidceti spisovatelů, jenž do těch dob svým důvtipem, svou zkušeností neb výmluvností stránky časopisu toho příjemnými a užitečnými činili. Nepomineme také mlčením, že i někteří z německých spisovatelů, jako u př. v Pánu zesnulý prof. Klár, prof. Helfert a j. ochotně spisy svými k témuž časopisu přispívali. V každém skoro odvětví theologické nauky některou částku tu vzdělávanou více méně spatřujeme, i nebude od věci krátký tuto dáti přehled, kým v které třídě zvláště pracováno. V návodství: pp. Zahradník, Wender, Sláma; v dogmatice: pp. Václavíček, Körner, Zahradník, Zimmermann, Černý, Novotný, Král; v církevním právu: pp. Helfert a Václavíček; u výkladu písma: pp. Körner, Václavíček, Kostka, Zimmermann, Ziegler; v morálce: pp. Sláma, Klár, Ziegler; v historii církevní, archäologii a t. d.: pp. Vacek, Zimmermann, Černý, Weininger, Sláma, Ziegler, Příhonský a j.; ve vychovatelství: pp. Vacek, Sláma, Vrána, Kostka; v pojednáních k pastýrskému úřadu náležejících (kázaní, homiletika, katechetika atd.): pp. Václavíček, Javornický, Zahradník, Marek, Tomek, Šembek, Kamarýt a j.; v liturgii: pp. Černý, Votýpka, Ziegler, Kamarýt. — V posvátném básnictví přáli bychom sice, aby hojnějších plodů tuto se nalézalo; předce však některé zvuky nábožné harfy tu najíti od Kamarýta, Svobody, Rajsa, Vacka (Kamenického) a j. — Recensie nejvíce obstarány pp. Zahradníkem, Příhonským, Kamarýtem, Černým a t. d., kterýžto poslední i církevních zpráv nejpilnějším jest sběratelem. Zde jedno litovati musíme, že tyto posudky nejvíce knih bohoslovných německým jazykem vycházejících se týkají.

Někteří z uvedených tuto pánů spisovatelů (jako Vacek, Kamarýt, Zahradník, Ziegler a zvláště Sláma ve svém pojednání nadepsaném: O škodách z německého vychovávání české mládeže IV. r. b. sv. 4. V. r. b. sv. 1.) poslušni jsouce hlasu rozumu a svědomí svého, a vedeni citem a smýšlením nábožným i vlastenským, poukazují zřejmě dílem na veliké škody, jaké nedůkladná a povrchní známost jazyka českého duchovnímu přináší, dílem na ujmu a zkázu mládeže, která se jí děje nynějším německým vychováním, a přede vším vyučováním v náboženství cizím jazykem v našich národních školách. Že posaváde volání toto jejich nepronikło, kamž mělo, nesluší proto spouštěti se naděje; neboť nepadne strom jednou ranou, a tlucte, i tlucte opět, a bude vám otevřeno. Dej Bůh, aby s těmito šlechetnými muži více jiných, zvláště dozorcové školní, spojíce hlasy své, vydali se za obhajce náboženství a svobodnou myslí zlou tuto stránku dále odkryli, nic více, než pokud svědomí a svatý ouřad jejich velí a k tomu je nabízí!

Kdožkoliv bedlivým okem patří na prospěch, který literatura naše den ke dni činí, musí spravedlivé dáti duchovnímu stavu svědectví, že táž literatura za novějších časů v něm daleko větší částku svých ctitelů, pěstovatelů a podpůrců nalézá, nežli v jiných stavech, což zajisté k nemalé cti a zásluze oudům jeho slouží. Kdo by o tom chtěl pochybovati, prohlédniž řady spisovatelů našich, znamenej, kdo nejvíce české knihy kupuje, popatř, kdo ke všem prospěšným základům ku zvelebení jazyka a literatury naší nejochotnějším jest přispívatelem, — a snadno se přesvědčíš. *)

*) Tak před nedávným časem prostý kněz celé skoro jmění své 1000 zl. stř. obětoval na záduší, aby z ouroků nábožné

Časopis tento mezi všemi českými počítá nejvíce od-
ratelů, průměrem ročním k 800, kterýžto počet o mnoho
ětšen býti by mohl, byla-li by stejná všude horlivost,
ká jest v některých diöcesích, vikárstvích a alumnátech;
e jsou někteří vikariátové (což jim k malé cti), že ani
dním předplatitelem se nevykázali, jak to roční tištěný
ehled předplatcův veškerých dosvědčuje. Cena časopisu
zl. stř. za 40 nejméně tištěných jeho archův a okolo
) archů přídavku (církevních Otců) jest velmi levna.

Od roku lonského svěřena jest redakcí vysoce dů-
ojnému panu V. Pešinovi, kanovníku a konsistorní
dě, kterýž neméně předchůdce svého jak o zevnitřní
dobu, tak o vnitřní zdokonalování spisu toho snažně
upřímně pečuje.

---

dělavatedlné knihy jazykem českým se tiskly a v levné
ně mezi lid pouštěly. Zajisté královský skutek! o němž po-
léji více a šíře mluviti hodláme.

Literatura. *)

S počátkem měsíce tohoto zvláště byli jsme potěšeni vyjitím třetího svazku Slovníka p. Jungmanna, druhého svazku Zeměpisu p. Hadr. Balbiho, prvním svazkem Časopisu Českého Museum a Časopisu pro katolické duchovenstvo.

I. Slovník česko-německý, národní toto naše dílo, již pokročil až do litery G (k slovu Generál), čímž tedy již osm liter, ač mnohé z nich jsou ovšem nejmenší v abecedě české, do rukou čtenárstvu českému se dostalo, v nichžto porady i potřebné pomoci v ouplné míře může najíti. Předpovězení naše minulého roku, že totiž Slovníku p. Jungmannova celé vydání před dohotovením toliko na prenumeraci nepochybně rozprodáno bude, k veliké naší radosti se potvrzuje, ježto nyní již na tři čtvrtiny celého vydání předplatitelů sešlo se, a pročež, komu na tom záleženo, by toto přeužitečné dílo, okrasu každé bibliothéky, pohodlným spůsobem získati mohl, nechať neodkládaje použije příležitosti, dokud nevzroste počet jistých odbíratelů dle počtu tisknutých exemplářů.

II. Druhý svazek Balbiho zeměpisu po skončeném všeobecném úvodu k zeměpisu Evropy podává již zevrubné zprávy o západní Evropy části severní, jmenovitě o mocnarství britském, o mocnarství norvego-švedském a pak začátek říše dánské.

*) Česká Včela 1835 v č. 16. z dne 21. dubna str. 125.

III. Časopis musejní podal v prvním svazku šest utěšených čísel: *a)* Vyjimek z dramatické básně: Láska Čechova od dra. J. Chmelenského. Zlomek tento psán jest plynným veršem a z pěkných sestaven obrazů; o samém však ději nelze z této částky posud na celek uzavírati. *b)* O národech kmene skythického, od P. J. Šafaříka. Plod bedlivého a soudného skoumání historického, a jako vedlejší stránka velikého díla tímž slaveným spisovatelem nám chystaného. Vlastní sbírání a rozbírání všech historických pramenů z dávnověkosti, použití všelikých novějších prací vztahujících se na vytknutý předmět, a kde jiných zřídel se nedostává, důmyslné stopování pravdy po etymologických obdobách, nikoliv ale lapání z větru planých domněnek, jest vlastností nejenom nadmíněného článku o Skythech, ale každé toho druhu práce p. Šafaříkovy. *c)* Pana Flor. Griespeka z Griespachu naučení ouředníkům hospodárským od roku 1588. Důležitý příspěvek v 86 paragrafech k objasnění stavu a bytu domácnosti předkův našich a jejich hospodárství na statcích a panstvích. Tu však p. vydavatel mohl některé omyly z strany jazyku o své ujmě opraviti (u př. o opatrování h á j í c h str. 55.), nepochybně z nedopatření písařova vzniklé, jakož i to bychom přáli, aby jednoho spůsobu psaní v časopisu tom bylo užíváno; ne tedy s o u d ě n o str. 83., m u z k ý c h str. 84. a t. d., což každému na obyčejnou písemní češtinu obvyklému čtenáři tím více v tomto převýborném časopisu nemilo jest nalézati. *d)* Jan Šembera z Bozkovic, od Alois. Šembery. Rádi bychom více podobných a tak pěkně psaných monografií četli. *e)* České Krakoviáčky od Jarosl. Langera. Zde některé na ukázku, dle uznání našeho velmi podařilé:

1. Kam sluněčko svítí, to jsou blahé kraje!
Ale v skrytém chladu pranic nedozraje —
Nuž! ať to každému vyjeví mé oko,
Co srdce skrývalo dlouho a hluboko.

2. Ach lidé, zlí lidé! odpusť vám to nebe,
Že jste dvě srdéčka odtrhli od sebe;
Již na ni nemyslím, již si jí nevšímám —
Ale ve snu, ve snu předce ji objímám.

3. Co pak to ten ptáček na dubě povídá?
Že prý se hoch směje, jak děvče uhlídá.
Ach ty ptáčku, ty lžeš, my se dnes potkali,
A ty moje oči, div že neplakaly.

4. Všecko mě sužuje, všecko na mě sočí,
Že jsem zamiloval tvoje pěkné oči —
Zdali mé nebohé srdce za to může,
Žes dobrá jak anděl a krásná jak růže.

5. Komu tě Pánbůh dá, ať si tě dostane,
Mé srdce milovať předc tě nepřestane;
A až budu dřímat v tom tichoučkém hrobě,
Bude se mně ještě zdávat jen o tobě.

6. Žádný dobře neví a uhodne ztěží,
Kde asi to nebe a kde peklo leží.
Pro mě peklo všude, kde nevidím tebe —
A kde tě uhlídám, tam je všudy nebe!

f) Literatura česká, od Dra. Chmelenského. Jest to krátký přehled dvouleté literní české činnosti, a vypočítání všech spisů za tento čas vyšlých s mírným a důkladným některých posouzením. Vděčni tomu budeme, jestliže týž p. spisovatel oblíbí sobě pokračovati v této začaté práci, podaje nám každého roku takovéto přehledy neboli letopisy literatury české. Podobnou chvalitebnou práci vzav na se i p. Karel Vinařický, podal tímto rokem do francouzského almanachu p. dra. de Carro (Almanach de

ıd, Prague 1835, pátý ročník) přehled literatury od roku 1831 až do nynějška. Na tentokráte jedná zdravým soudem hlavně o našich časopisech, na í však rok slibuje též o jiných plodech a vyšlých ı českých tam promluviti. Zahraničným literátorům přesných pramenů udělená známost zajisté milá býti – Přiložen jest k tomuto svazku na konec: Výtah Matice české, jejížto jmění od počátku jejího, tedy i léta, vzneslo se na 12.472 zl. stř. Bezpříkladná st přispívatelů k ústavu tomu užitečnému každého o Čecha nejvejš musí těšiti.

r. Časopis pro katolické duchovenstvo evnitřně, ale i vnitřně rok od roku stává se výbor- První zajisté svazek letošní mezi nejlepší posud áleží, ježto ze šestera tu obsažených pojednání ani ıení bez ceny, ale všecka jak obsahem svým zají- , tak čistotou jazyka veliké pochvaly zasluhují. Nad pojednání první od Vinc. Zahradníka: O určitedl- ı svobodě vůle lidské, a šesté od Frant. Slámy: ctví sv. Jana z Nepomuku jsou mistrným perem lánkové, a zasluhují, aby nejen od theologův, ale- . každého v národu našem čteni byli s bedlivým ím. Nemaje šlechetný a o blaho církve a vlasti p. redaktor žádného nedostatku v přispívatelích ůležitému a veleprospěšnému literatuře naší dílu tím více dává naděje, že i následující svazkové ıže jádrem jako tento první naplňováni budou. š síje, když Pán udělí požehnání svého, nemohou ıré žně přijíti, a užitek mnohý, jejž za našich již ısopis tento vydává, tím větších připovídá ourod doucnost.

O nejnovější literatuře ruské. *)

(Z listu psaného jazykem ruským z Petrohradu od slovutného literátora N. I. Greče k hraběti I. N. Tolstému, žijícímu v Paříži.)

— Vy, pane hrabě, posavádo milujete vlasteneckou literaturu a pilně jí se zanášíte. O tom přesvědčil jsem se, vzav do ruky časopis „Europe Littéraire“, kde též pověděno, že Vy jste se podvolili sdělovati vydavatelům Přehled ruské literatury. Jsem přesvědčen, že Vy zadost učiníte předsevzetí tomuto, jak na samu věc sluší a patří, a že přispějete k objasnění nynějších francouzských ponětí o vlasti naší. Maje však za to, že nepochybně ne všecky ruské spisy k Vám se dostávají, domnívám se, že některé podrobnosti o nynějším stavu našeho literního světa nebudou Vám zbytečny, a možná že spíše tyto zprávy Vám budou vítány.

Nedůvodné jest mínění některých lidí, že prý láska k vlasti tuchne v člověku (ovšem dospělém), když se byl od ní oddálil. Soudím, že tomu naopak; neboť předměty, vzdálené od nás prostranstvím, mají tože působení na nás, jako ony, jenž přešly v čas minulý: v dálce mizí drobné nedostatky jejich, představují se rozumu a obraznosti naší v celosti své, v dokonalejším spůsobu, i oučinkují na duši

*) Česká Včela 1835 str. 200, 207, 214 a 224.

ěknými a skvělými stránkami svými. Ušlechtilému
nu budu i tím povinován, zapomenete-li na chvilku
nost mé zprávy. Ať pravdu povím, literatura naše
hla ještě toho stupně, na němž každý pravdivý
ec rád by ji spatřoval; neníť ještě u nás vlastně
o světa. U nás málokteří zanášejí se vejhradně
rou, a jsou zcela jí živi. Mladíci, dotknutí kou-
olních snů a nadějí, vstupujíce do světa, zkoušejí
; ale nenalezše hned při prvním kročeji skvělého
a prospěchu, klesají duchem, stěžují sobě na ne-
a špatnou krasochuť ruského obecenstva, a větším
osvěcují potom čas a síly své službě, jejížto ná-
ou bytedlnější a rychleji k vyzískání. Jiní z těchto
h bojovníkův vstupují v jistou kohortu ovšem ne
ntní, ale literní opposicí, haněji vše, všech a kaž-
otřebna jest neobyčejná pevnost ducha, plamenná
slovesnosti, nezištná náchylnost k naukám a umě-
dlouho, neřku-li navždy, vytrval kdo na této dráze,
ním a bodláčím. Básníku i literátoru potřebí jest
citu k vyplnění povolání svého, chce-li se rado-
áhrady za své úsilí a oběti. Pusťte se dále do
šších vzdělanců s tou duší vaší, s vašimi útvory —
neznají. Vám řeknou nejvejš dvě, tři zdvořilosti,
ch hned poznáte, že polorusky poklonkář nečítal
šich a jen tak na zdařbůh vás chválí. Slyštež
dy a pochvaly o stupeň níže! — Vás chválí do
ě za taková místa ve spisech vašich, jež byste
na věky zahladili i v knize i v paměti své: na-
mu ale myšlénky, obrazy, city, stvořené vámi
ch dobách nadšení, s nimiž jste se po celý život
jako skořípka s drahou perlou — ty proklouzly
hladké povrchnosti kytajských magnátův našich!

Zřídka to a jako náhodou slýchávají básníci ruští ohlasy svých zpěvů; z některého temného jen a vzdáleného koutka ozývá se jim hlas: pochopuji tebe, cítím stejně s tebou! A tento jediný hlas, ano druhdy toliko pomyšlení, že snad takovýto hlas někde se ozve — hle, čím posilují se u nás citové, obraznost a dary ducha! *)

Jakž nemáme v tomto stavu záviděti literátorům jiných zemí, jejichžto působení proniká celé vlasti, kterým odevšad tleská se pochvala z loží, z parterru, ano i z galerií; neboť komuž povědomy jsou všecky oučinky pravdivé kritiky, komu známo, čím schopnosti v duchu se vzbuzují? Ostatně za spravedlivé dáti se musí těmto našim zahraničným soupeřům, že svých laurových věnců, své skvělé slávy dobývají si těžkým úsilím, dlouholetým učením, neunavnou pilností, obětováním zdraví ano časem i samého života. My pak, ubožáci, též se hlomozíme a pracujeme, asi tak jako ti z našich fabrikantův, kteří zásobují svým lehoučkým a křehoučkým zbožím trhy asiatské: jen když se rozprodá! My posaváde neujali jsme se literatury myslí vážnou a stálou, nepovažovali jsme ji po tu dobu za dílo důležité, vlastenecké; my hrajeme si toliko v slovesnost, jako v kuželky. Nepoštěstilo-li se, omrzela-li nás věc tato: nuže stupaj v kancelář! —

Od některého času obírání se s literaturou počíná u nás také přinášeti bytnějších užitků, totiž peněžných. Bývali časové, a jsme sami jich pamětlivi, že dáti vytisknouti knihu anebo vydávati časopis bylo tolik jako

*) Takovýmito však a podobnými těžkostmi předce nedá se nikdý našeho dle mínění pravý a povolaný básník neb umělec odstrašiti ani svésti s nastoupené cesty. Slavík zpívá (a dosti na tom, že slavíkem!) i v temných houštinách, nedbaje na to, zdali jej kdo poslouchá, anebo sám-li jen sobě pěje.

řezati se v dluhy v tiskárně a u papírníka. Nyní však trvalé oddávání se některé třídě slovesnosti neb nauk k i k obživě a rozhojnění statku bezpečně vede. Věc to jest důležitá, má-li vznikati literatura. Divno, že nás pokládá se za věc — ač ne za nedovolenou a nešnou — předce poněkud za nevhodnou pracovati v nauch a slovesnosti z platu. I kdož medle v světě praje beze mzdy? Vojenský vůdce, peněžník i jiní důstojníci stávají plat za svou práci, a sice plat poctivý a bez my hodnosti své, jestliže jinák nabývají ho dle míry ých zásluh! — Čemuž by mělo to spisovatelům za neslušnost se pokládati, hledajícím zaměstnáním svým živy sobě, ano třeba i obohacení? — Ustanovením řádné slušné za práci odměny těm osobám, jenž stále a bez třže obírají se naukami a slovesností, zřídí se u nás ma sebou zvláštní společnost neboli třída učených a erátorův, jejichžto všecken život posvěcen bude skouiní a vyvážení kteréhokoliv učeného předmětu, užitečho buďto vůbec rodu lidskému, anebo zvláště vlasti ší. V té míře, v které se rozšiřuje láska k čtení a obíní se naukami, rodí se a vzrůstá také vážnost k mum učeným a literátorům v občanském životě; pak přenou se tázati: kdo on službou, zdali assessor či rada? ebo, možná-li dáti Vladimírský křížek ouředníku 14té dy, který vznesl se nad jiné učeností a uměním. — áda naše všemožně o to pečuje, by založila, povýšila, rdila pravdivě šlechetnou třídu spisovatelstva v každm ohledu. My povinni jsme chápati její úmysly, a pokvati se s ní u vykonávání aspoň na polovici cesty!

Tyto jsou, pane hrabě, naše nedostatky, stížnosti, dosti a naděje. Vy však nežádáte o tom zprávy ode ne: Vy chcete míti přehled novějších spisů ruských.

Poshovte: napíši, co vím a jak umím. Prosím toliko, abyste netoužili pro nehojnost látky v mém dávání Vám ončtů, aniž žádali ode mne toho přísného soudu, ku kterému jste přivykli ve svých Pařížských vírech a kotlinách. Chudí nesmějí býti příliš vyběračni. Prozatím, nemůžeme-li kolikostí spisů našich působiti na kurs ruského umu v evropejských bursách, aspoň jakostí některých podílleček náš ne ve mnohém postoupí místa v počínání vašich literaturních Rotšildův.

První místo v počtu našich nejoblíbenějších básníkův zajímají Krylov a Puškin. Škoda, že při nich nelze použiti onoho známého receptu: „Pište, pište, pište!"

Krylov málo kdy již vydává své nové bájky. On, jako každý opatrný muž, méně důvěřuje v sebe a na staré dni bojí se, by čím nezatemnil vyzískanou slávu. Mně však zdá se, že tato bázeň jest zbytečna. Nemluvě o básnickém daru jeho, který nikoliv neuvadnul s lety, podotknouti musím, že i sám ten druh básnictví, jejž on si obral, méně než kterýkoliv jiný podléhá tíhotě let a stáří. Obraznost, cit, plamen lyrický mohou s lety potuchnouti, ale pronikavý duch, rozum, půvabnost psaní nestárnou v člověku bohatě od přírody obdařeném.

Puškin, tento Proteus v naší slovesnosti, svéhlavý, plný rozmaru, jako sama poesie, hrál za těchto posledních let samé předhravky a kaprizy. My očekávali od něho uvertury, očekávali něco většího, vážnějšího, ale darmo; avšak i tu jako sultán Mustafa, jejž nejvíce těšívalo lazení hudebních nástrojův, opětovali jsme i my: I to pěkné! i to milé! Na Puškina více než na kohokoliv jiného vztahuje se, co výše jsem řekl o sudbě našich básníkův. O něm po čase platnost míti budou ona slova: Přišel na svět, a svět ho nepoznal.

Minulého roku vyšly na světlo dvě původní ruské smutnohry: Torquato Tasso, od Nestora Vasileviče Kukolníka, kterou on sám dramatickou fantasií nazývá, a pak Rusy a Batory, historická drama barona Rosena. Dva tyto plody zasluhují všeho uvážení milovníků literatury, zvláště první. Tasso, člověk dvou světů, veliký, vznešený, nesmrtedlný ve světě duševním, a slabý, nepatrný, pozbavený rozumu v očích lidí, jenž jsou z tohoto světa, představuje osobu pravdivě poetickou, a jako naschvále stvořenou pro dramatického umělce. Náš mladý básník šťastně použil charakteru a osudu zpěvce Jerusaléma, a představil nám ve své fantasii ne sice historického Tassa, ale vůbec básníka, cizího hosta v tomto světě, otočiv jej těmi osobami a okoličnostmi, jimiž sám osud jako naschvále obklopil svého miláčka a utrpitele. Smutnohra tato plna jest neobyčejných pěkností; nejkrásnější ale výjevy v ní jsou: rozmluva Tassova se svým geniem v žaláři a skonání jeho pod věncem na Kapitolium. — Smutnohra tato nebyla dávána na divadle, a mám za to, že básník ničeho při tom neztratil. Ideálnost, básnická vznešenost předmětu básně jeho, se skutečností se neshodující, nedá se postihnouti zcela v představení divadelním aniž smíšenému a na smysly nejvíce obmezenému publikum mohla by se veskrz líbiti — Historická drama barona Rosena výtečna jest jiným spůsobem; jestiť to básnický obraz ze života ruského v XVI. věku, opatřený nejpřednějšími charaktery toho času, jako jsou: Jan, Bělský, Hodunov, Batory, Zamojský, Kurbský a j. V této dramě hoden zvláštního uvážení jazyk jednajících osob. Spisovatel dávaje výhost všem stěsňujícím zákonům umluvitosti, všemu rozvláčnému v řeči okorování, volí slova, která dle úsudku jeho blíže, kratčeji,

mocněji vyjadřují myšlénku i cit, činí je přiměřenějšími k ruské národní mluvě, což má zvláštní oučinek na čtenáře.

Může se o baronu Rosenovi říci, že láme jazyk, avšak medle kterak, neoblomiv jej, mohl by sprostiti se pout oněch, jimiž sevřen byl jazyk předešlých dramatikův našich? Čest a chvála buď za to vzdána mladému vítězi! Kráčejte za ním, mladší básníkové, a zjednejte vítězství pravdě a přírodě nad klamnými pravidly a nepřirozeností. Ostatně však tajiti toho nemůžeme, že tato drama, jakožto dílo umělecké, nevydržela by přísné kritiky, a nás mnohem více tím zajímá, že děj její vážen jest z vlastenecké historie.

Císarská akademie ruská dala vytisknouti básnické plody panny Alžběty Kulmanové, která r. 1825 dne 19. listopadu st. k., majíc osmnácte let věku svého, s tímto světem co outlý kvítek se rozloučila. Život a snažení její představují nám obraz podivení hodného zápasu neobyčejných duševních sil s tím, což tělesného a zemského jest u vezdejším bytu. Panna Kulmanová znala důkladně téměř všecky evropejské jazyky, ano i latinský a řecký; příjemným zaměstnáním jejím bylo překládati staré klassiky a následovati tyto veliké vzory. Skončivši život svůj v tom věku, když jiní jedva začínají se učiti, ukázala divícímu se světu, čeho mohla by dovésti, kdyby osud byl jí přál ještě několik let pobýti na zemi, až by ouplného duch její byl došel rozvití. Svatost památky takovéto duše zadržuje péro každého kritika.

Mimo to vyšly též básně mladého spisovatele Jazykova, jiskry plamenného ducha, básnické obraznosti, podané překrásným slohem a jazykem; toliko výmyslem svým zdají se nám býti trochu jednotvárné. Ivan Ivanovič Kozlov, jehožto větší díl života ubíhá mezi těžkým

trpením a zámutkem (netoliko zraku ale i vlády nohou est pozbaven), vydal též ve zvláštním svazku své drobnější básně, jenž posud vyšly v rozličných časopisech a ovoročnících. Písně tohoto básníka jsou zvuky harmoniky nebo eolíny.

Přistupme k novým plodům v prose. Nejpřednějšího ísta zasluhují „Ruské pověsti a povídky Marlinského.“ rávem můžeme říci, že spisovatel tento stojí v čele naich prosaikův. Výmysl, vypravování spojitost, pěkné a ové myšlénky, ušlechtilé karaktery, vznešené obrazy přírody, srdcem pohybující a druhdy, i komické výjevy obecného života, vzdělaný rozum, plamenný cit, ostrá atyra, líbá roztouženost duše, a k tomu ke všemu nejyšší pravdivost v popisování místností a rozličných kraů, společností a zaměstnání jejich — jsou veliké předosti pověstí jeho. Zvláště nad ostatní vynikají: Amalateg, Červený závoj, Obrazy z morského života a vojenské užby, a pak psaní k doktoru Ermanu.

Druhý spisovatel, jímž za posledních let jako okoueno jest ruské čtoucí obecenstvo, tají se pode daným obě jménem barona Brambeusa.*) Vy snad se otážete: dkudže vzal se tento baron? — Z ruské pohádky o Franlovi Benátčanu, která začíná se těmito slovy: „V jisté ši, v jistém království žil španielský král, jménem baron rambeus.“ Dosti-liž Vám na tom? První práce Brambeusovy vytištěny byly v Novoselí (Nové bydlo) Smirdiově. Nedávno vyšly jeho „Fantastické cesty“, geniální vůra neobyčejného vtipu a původní obrazotvorné moci.

*) O. J. Senkovský, čtenářům České Včely známý z lonkého roku po svém Antaru, Zloději, a zvláště nočním rozjímáním: Láska a smrt nadepsaným. (Srovn. Nár. bibliotéky il 48., spisů Čelakovského sv. 3., str. 149 a násl. Pozn. red.)

Z románů vyšel druhým brzo po sobě vydáním „Poslední Novik“ pana Lažečníkova ve 4 dílech, zajímavý spis jak obsahem, tak jednajícími v něm osobami; ale tuze v něm znáti následovatele Waltera Scottova ve všem, kromě slohu. „Koštěj nesmrtedlný“ p. Weltmana jest podařilý pokus a příklad, kterak použiti se dají starodávní ruské pohádky, pověry, přísloví a jiné zůstatky milé starobylosti. V románu tomto jsou velmi pěkné episody, leč v celosti není ani vnitřní ani zevnitřní vazby, a hlavní osoba románu, pouhý hlupák, není s to vzbuditi v nás nějakého podílu brání. P. Bulharin vydal dávno očekávaný román „Mazepa“, v němž velmi zdařile a živě vyobrazuje se stav a byt maloruských hrdin starého věku, a jejich rekovné boje s Poláky a Moskaly. — „Kamčadalka“, román p. Kalašníkova, hoden milého přijetí pro své věrné vyobrazení mravů, obyčejů a některých památných dějů na Kamčatce. — Z počtu povídek, které u nás po tuctech vycházejí, potřebí vyníti „Pověsti kozáka Lahunského: Překvapení a Cigánka.“ Obě jsou příjemným slohem psány, v druhé však popisují se zvláště zdařile některé místnosti v knížectví moldavském. — Zavírám přehled znamenitějších úkazů v naší nynější národní literatuře spisem generál-zástupníka Ivana Nikitiče Skobeleva: Dar mým společníkům, anebo: Dopisy ruských vojákův. Francouzům podal cos podobného Balzak ve svém „Vypravování franc. vojáka o životě Napoleonově“; že však výbornější mnohem jest „dar“ náš, každý rád přisvědčí, kterýžto, nejsa žádným následováním aniž výtvarkou vojáckého slohu, jest prostou a pravdivou vojenskou rozprávkou se všemi pověrami, podáními a žerty původními vojína ruského. Mimo to ve spůsobě rozprávky položeny jsou v těchto dopisech všecky povinnosti vojáka,

jakožto člověka a bojovníka. Kniha tato náleží mezi nejpřednější národní spisy ruské.

V oddílu historickém přísluší připomenouti o dvou knihách: 1. Spisy knížete Kurbského, vydané p. Ustralovým, a 2. Badání týkající se zákonní knihy cara Alekseje Michajloviče, od Vl. M. Strojeva — P. Polevoj vydal pátý díl své historie ruského národa. O těchto knihách nepostačuje krátce čehos podotknouti: o nich potřebí buďto jen připomenouti, že vyšly, anebo šíře psáti na mnohých stranách: přestávám na prvním.

Jmenované tuto nové knihy, dvě nebo tři vyjímajíc, vyšly všecky v Petrohradě. Připomenutí toto týká se vnitřní literaturní statistiky. Z ohledu ale vnitřního charakteru nynější naší slovesnosti pozoruje se náramný zápas s jazykem. Přírostky literatury naší v rozličných třídách, pokusy našich básníkův a prosaikův po cestách posaváde netřených — vše to napomáhá k obohacování materiální i formální části jazyka. Mnohá slova přijímají docela jiný význam, než měla jsou před tím, jiná užívají se v smyslu určitějším anebo širším. Rozličné nové obraty obdržují měšťanského práva; zvláště pak u seznamování se za posledních těchto let spisovatelů našich s literaturou německou zahnízdily se u nás mnohé mluvení způsoby z toho jazyku, tak že již k některým jsme docela přivykli. Jsou též některá modná slova a výrazové, bez nichžto nelze jest ukázati se v literárním světě. (Zrcadélko toto i pro nás Čechy dobře se hodí.) — A můželiž kdo bez usmání patřiti na naše řečnické a naučné spisy? Jestiť to jakési napjaté, přepjaté, naduté, smotrchané hlaholení, jemuž nejen čtenářové, ale často i sám řečník a učený spisovatel bez pomoci slovníkův a výkladův nemohou porozuměti. Ohlažené, ustrakatěné peri-

ody (u nás kopy neznámých slov a nečeských sad) hrnou se za sebou jako lucerničky mnohobarevné v baletu kytajském Kia-King, s tím toliko rozdílem, že v baletních lucerničkách jsou svíčky, v těchto ale literních bublinách zhola ničeho není. Nejmenuji zde nikoho, ale radím každému pohlédnouti hlouběji v obsah některých našich novomodných řečí, přednášených druhdy hojnému shromáždění. A což tomu říkají posluchači? Nu, poslouchají, zívají, svrašťují čela, nepochopují, časem stydí se i přiznati se, že nerozumějí, a připisujíce nepostižitedlnost tuto tuposti umu svého, a ne bečníku-řečníku, mrzívají se sami na sebe.

Nemejlím-li se, tedy v naší slovesnosti, v naší poesii a prose za krátký čas nastanou změny, a sice velice ku prospěchu jejímu. Z prostředků mladých schovancův Musy povstanou samostatní spisovatelé, a vyzdvihnou historii naši i literaturu na vyšší stupeň. Touto myšlénkou občerstvilo se srdce moje, když roku 1833 byv v Moskvě, porstvilo navštívil jsem posluchárny tamější university, když spatřil jsem přítomných čtení I. I. Davidova málem dvě stě lidí mladých, spanilomyslných, výborně vychovaných a prahnoucích po osvětě a naukách; když viděl jsem u M. P. Pohodina práce žákův jeho na historické dráze, mezi jiným též překlady nejpřednějších historikův našeho věku. I jsem přesvědčen, že obohacování, zvelebování a rozšiřování jazyka našeho musí vycházeti z Moskvy, této kolébky osvěty ruské.

Píši Vám zde toliko o pěkné naší literatuře. Chtěl-li bych já Vám dávati zprávu o vzrůstu nauk a osvícení v Rusích vůbec, musil bych se daleko pustiti z mezí listu svého. V této části jde se u nás bystrým krokem: v Kievě založena jest nová universita sv. Vladimíra; Petrohrad-

ká opatřena jest novými, důstojnými professory; hlavní edagogický ústav za krátký čas vydá ze sebe hojný počet iladých, důkladně vyučených a vzdělaných kandidátův, imž svěřovati se budou učitelské povinnosti; dvamecítma inochův skončilo svá studia na vysokých školách Dorpatkých, všickni jsouce vychovanci tamnějšího professorského ıstavu, a skoro všickni stali se účastnými doktorské hodiosti. Nyní vypravili se do cizích zemí, by zdokonalili se e svém vědeckém vzdělání, a potom udělí se jim professury. Ministerium osvěty vydává od roku 1834 nový časois, v němžto uvádí u všeobecnou známost všecky práce prospěchy v této své důležité třídě řízení zemského. Ioskevská a Dorpatská universita vydává své učené paıátnosti. V Petrohradě vystrojuje se observatorium, teré opatřeno bude nejvýbornějšími nástroji. Vychování ládeže ve vojenských učilištích též více a více se zdoonaluje, a počet učených a pravdivě vzdělaných oficíův všeho druhu, vystupujících v službu z těchto škol, množí se rok od roku. Ostatní též ministeria jako o záod spěchají k vytknutému cíli národního blaha a osvíení, a není pochybnosti, že oučinlivost tato nezůstane ez působení i na slovesnost (pěknou literaturu), tento ejdražší poklad každého národu. Nauky dají se přiváiti, dají se přesazovati z krajů osvícenějších; vlastenecký le jazyk, slovesnost a dějepis mohou jediné přičiněním lav a rukou našich krajanů vzrůstu nabývati a kvésti diné na půdě poseté kostmi velikých předků našich a půdě — porošené krví a slzami zmizelých pokolení, jichžto snahou, šlechetnými činy a utrpením základ ıst položen k nynější naší velikosti, slávě a blahosti.

Nyní zdělím Vám některé známosti, ne již o ploech slovesnosti, ale o ploditelích samých, věda, že Vám

nebude nemilo dověděti se něčeho i o tom, co na b
čas hotoví se u nás.

Nestorové literatury naší Šiškov (stár 81
hrabě Chvostov (78letý) posud pokračují ve svý
dešlých oblíbených zaměstnáních: první zanáší se
máním slovanských kořenů, druhý ještě sáhá dc
své lyry při každé znamenitější příležitosti.

V Moskvě navštívil jsem Dimitrieva
a příjemný básník), který žije nyní jako mudřec, p
svět a marnosti jeho, — žije ne docela o samo
spíše vzdálen světského hluku, v tiché části města,
ném domě, k němuž přiléhají utěšené zahrady.
komnat jeho ozdobeny jsou překrásnými obrazy
nami, připomínajícími buďto velikých mužů, buď
ných historických událostí, anebo jsoucími samy
mistrnou prací. U stolu jeho ztrávil jsem několik
mných Athénských hodin ve společnosti literátorů
miž on posavád rád obcuje, chovaje posud vrouc
k literatuře, nabývaje známosti o všech jejích z
ších plodech, a z celého srdce se těše ze zdaru
kvétání jejího.

Krylov, slovutný bájkopisec, jak jindy tak
dopoledne ztráví v cís. veřejné bibliothéce, zastávaj
bibliothékáře v oddělení ruském, pak obědvá v an
klubě, kdež obyčejně i večer posedí ve spolku svých
vatelských přátel a známých.

Žukovský, přílišně se zanášeje pracemi úř
zachuravěl r. 1833, tak že na radu lékařův musil
brati do jižních krajů. Ztráviv některý čas ve Šve
a zotaviv se dokonale, opět se vrátil. Prázdniny t
vynaložil na nové básnické plody, které nyní v roz
časopisech vydává.

Puškin minulého roku zdržoval se některý čas renburgu, sbíraje tam na místě některé známosti poné k novému svému historickému dílu. Mezi tím, slyším, napsal tři básně větší, a množství menších.

Kníže Vjazemský, obětuje větší díl času svého bě (jakožto místoředitel departementu vnitřního oblu), nezapomíná předc při tom na literaturu. Dokončil i obšírněji psanou biografii Fon-Vizina, a v almanah mnohé drobnější od něho vycházejí básně.

Kníže Šachovský věnuje posaváde všecko pochvilí ému divadlu; jeho však novější hry nevynikají niv ani dějem ani vyobrazením charakterův nad přeé, ačkoliv se v nich více pilnosti a filosofického ducha zá! On píše nyní též ruské pověsti z 18. století vá-, na něž se velice těšíme.

Zahoskin, nyní správce Moskevského divadla, ponuje dále na své slavně nastoupené literní dráze. Nejjší práce jeho jest „Askoldova mohyla“, román, který ředešlým jeho toho druhu výtečným spisům: Jury oslavský a Roslavlev připočten býti zasluhuje.

Bulharin žije téměř po celý rok na svém přeném statku Karlově blízko Derpta (Dorpatu). Nejji napsal dva romány, Mazepu totiž a Čuchina. O prvjiž výše jsem se zmínil, druhý ještě nevyšel. — Mluví éž o brzkém vyjití i jiných románů sepsaných Lažeovým a Panajevým.

Možná, že i konečně pozeptáte se, čím já sám se šim. Těžko mi říci, a předc nelze zamlčeti. Život ktora všedenních novin tone ve všednosti. Mně, jak ejkin praví, každé jitro rozkvete a hned i uvadne. lívám: zítra ráno budu to, budu ono psáti; dokontu neb onu práci. Leč přišla pošta, sbírej, co kde

psáno o Don-Pedrovi neb Don-Miguelovi, opakuj v srdečn prostotě všecky lži a vymyšlenosti. Dílo pak hotovo — chystám se k jinému — tu přichází sazeč: „Rukopisu s nedostává, ještě třeba na půl druhého sloupce.“ Zd článek o turecké osvícenosti! — „Toho příliš mnoho — nedá se vtěsnati — snad aby se některá zpráva z Fran couz vynechala.“ — Čiňte, jak vám libo, jen ať mám ji pokoj! — Uchopiv se opět péra, píši: Kapitola še stá... v tom přináší se korrektura Severní Včely: vš odhoď, a nejméně po dvě hodiny trap se opravováním hříchův sazečových! Co zde píši, není smyšlénka; tak skoro každý den mi uplývá s nemnohými proměnami V prázdných toliko dobách mezi touto tragickou komedií dopisuji román, začatý před třemi lety, anebo opravuj svou grammatiku a chystám nové vydání. (Román tento nazvaný „Černaja ženščina“ [Černá paní], jak pozdější o tom zprávu máme, vyšel lonského roku ve dvou dílech v Petrohradě.)

Národní srbská přísloví.

Narodne srbske poslovice. Národní srbská
.oví, jež vydal Vuk Stefanović Karadžić etc. Na Cetině
), str. L., 362. *)

Kdožkoliv o mladistvé literatuře srbské sebe menší
povědomosti, nemůž tomu i jméno Vlka Štěpanoviče
neznámo — muže toho, jenž patrný dal důvod, že
ždém národu nejen nadobyčejnými dary a obrovskou
ducha nadaní spisovatelé uvazují se v přední místa,
że také při skrovnějších schopnostech neunavená pil-
šlechetná vůle a horlivá láska k národu na čestný
ıvuje stupeň. Není zajisté po tu dobu muže mezi
, který by nad Vlka větších zásluh byl sobě vydobyl
eraturu své vlasti, a to v nejednom ohledu. Až do
vystoupení i těch několiko osob zhotovujících knihy
ızyku srbském štítili se přirozeného jazyka svého tak,
aději ze rmutu pozůstalého po církevním jazyku se
jeli, nežli by k živému pramenu národní mluvy byli
ıklonili a jemu volnějšího toku upraviti usilovali. Vuk
í, nabyv toho přesvědčení, že s touto slátaninou ne-
kou a nestaroslovanskou, a pročež ani národu, ani

*) Časopis Českého Musea 1837 str. 375.

které učené kastě mohoucí býti po chuti, ničeho začíti nelze, obrátil se přímo k čisté národní řeči, a uložil u sebe přivésti ji k liternímu životu. Jakkoli záměr tento rozumným a věc sama přirozenou se býti vidí, nezůstalo nicméně bez tuhého odporu, tak že jenom pevný, nad míru pevný úmysl v okoličnostech takových mohl se udržeti bez zviklání. Kamž se tu díti, co počíti, ano vše kolem pusto a neupraveno? Čiliž hned květnice a botanické sady se zakládati měly? Dřívet bylo se postarati o nivy a potřeby domácí. Vuk přilnul upřímně k národnímu jazyku svému, a hle, týž jazyk nenechal i jej bez pomoci. Nahraženo bylo usilování jeho nejpěknějšími poklady národních písní, jenž nyní v nejednom jazyku daleko široko světem se roznášejí a obdivují. Sbírky těchto zpěvův, na čtyři díly posud přivedené, nepochybně i budoucně dočkají se nových přírostkův. Dále postaral se týž spisovatel o zhotovení srbské grammatiky a slovníka, i ačkoliv v něj snad ani polovice srbských slov pojata není, předce prvním nutným potřebám vyhovělo se poněkud tímto dílem. Doslécháme, že nové, valně rozmnožené vydání téhož slovníka k tisku se chystá, spolu s důkladnější srbskou grammatikou. Dále vydal týž ctěný spisovatel od r. 1826—34 pět dílků srbského almanachu „Dennice“. Životopis knížete Miloše Obrenoviče a příběhy své vlasti za našeho věku (1828), mimo některé jiné spisy drobnější. On též dal tisknouti (1824) některá místa vybraná z knih nového zákona, na témž jazyku srbském, na němž posaváde Písem svatých nestává (malá to sláva duchovníkův srbských!), ač již mnozí afričtí a američtí divochové z nich se radují v přirozeném jazyku svém.

V tomto snažení o dobré základy národní literatury srbské pokračuje dále, vydal p. dr. Karadžič minulého

:a na Cetině (v Černé Hoře) hojnou sbírku srbských
ılovi, o kterémžto spisu tuto v krátkosti návěští dá-
ıe. Předeslaná této knize, a nemýlíme-li se, ve Vídni
ěná předmluva na 50 stranách ne sice o příslovích,
ɔrž o jazyku Slovanův illyrských, zvláště pak po pří-
'i dalmatském až do Černohorska bydlících zajímavé
ahuje zprávy. Krajinami těmito přede dvěma roky byl
osobně cestu vykonal, i jest úvod ten spolu důka-
ı, jak bystře a bedlivě sobě všude na té cestě všímal
kytujících se proměn a rozdílův v hovoru národním,
zde pořádkem liter dosti obšírně probírá. Složen tu
; důležitý příspěvek ku grammatice jižních Slovanův.
ní sbírka srbských přísloví vyšla právě před padesáti
' prací Jana Muškatiroviče, přísežného (zakletoga) ad-
áta v Budíně, a dvadcet let později dočkala se druhého
hojněného vydání. Přísloví však pojatá v tyto knížky ne-
ı veskrz čistě srbská, nýbrž přeloživ sběratel též mnohá
ných jazykův, latinského, anglického, maďarského atd.,
míchal jimi ona mezi Srby sebraná, čímž arci nižádné
:uhy k dílu tomu nebylo přičiněno. Netají toho Vlk,
použil této sbírky, avšak zřejmě podotýká, že ani
ɔoho z těchto přísloví do spisu svého nepřijal, leč
byl dříve přesvědčil, že skutečně žije mezi Srby, zač
velice chváliti musíme, i mohou se tedy z ohledu
ɔto jeho Národní přísloví právem za první a původní
'ku považovati. Sbírka Vlkova nad to nejen počtem
olo 4000), leč také dobrým výborem vyniká nad ony
nější. Jsouť ovšem i zde v částce daleko menší pravá
·loví; většina náleží mezi pořekadla, ousloví a při roz-
ých příležitostech obyčejné Srbům spůsoby mluvení.
ıojné však zásoby té můž každý nápotom vybrati si
vůle a potřeby; p. Karadžič sbíral vše to nejpříze

pro svůj národ, kterémuž na všem tom více nežli jinostrancům záleženo býti musí. Přísloví pak tato rozpořádána jsou dle posavadního obyčeje abecedním pořádkem jenž aspoň tu má výhodu, že každý, kdož připadna na t. neb ona přísloví, a nenalézaje jich v knize, zaznamenávati může, a jimi k rozmnožení budoucích vydání přispěti Sebrání všech přísloví v národu neníť a nemůž býti skutel jediného člověka, ano přísloví sbírati jest věc mnohem těžší nežli písně, jak p. vydavatel dobře v předmluvě poznamenal, řka: „Přísloví tato počal jsem již před 20 lety sbírati, zároveň se slovy a písněmi. Písní však a národních povídek můžeš se doptati, a požádati, by ti je zpívali neb vypravovali; jináče to ale s příslovími a podobně též se slovy. Tu čekati musíš, a rozprávěje s lidem neb poslouchaje pilně šetřiti, až se co tobě vhodného samo vyskytne.“ Znamenati sluší také při knize této, že patří mezi první tisky národní Cetiňské tiskárny z doby naší, i ačkoliv písmo, tisk a papír ke cti jí slouží, nicméně trochu se musí uleknouti čtenář, nalézaje na devíti stránkách poznamenané omyly tisku, ku kterýmž by se vždy ještě něco jich nashledati dalo. Začátek však každý těžký!

Krajinská literatura.*)

rajnſka Zhbeliza, t. j. Krajinská Včelka, vy-
M. Kastelicem; v Lublani 1830—32, tři částky.

hovaje již od mnoha let v srdci žádost, pokud
seznámiti se s mluvou slovanskou po rozličných
h jejích, a podobně i s literními plody jednoho
o, brzo počal jsem sháněti se též po knihách a
našich milých Slovanů přebývajících v Krajině,
nech a Štyrsku. Dostalo se mi zpočátku několik
ních knížek do rukou, avšak obíraje se s nimi
za každým listem větší nelibost a zármutek jsem
al, a již i všecku naději tratil, že by kdy krajin-
yk z tohoto kaliště vybřísti a poněkud zotaviti se
*) Později však někteří za poslednějších našich
šlí spisové v příjemnější spůsobě se ukazovali,
al jsem brzo přesvědčení, zvláště pak také ob-
ěkteré z úst lidu prostého vzaté písně, že tako-
zyka zpotvořenost a zcuchanost nikoliv ze samého

Časopis Českého Musea 1832 str. 443.
Jakéž tu medle naděje, kde jazyk slovanský v tako-
průpovídkách se jeví, jako u př. jsou dvě následující:
tro pak eno Smrasajne to Koshu objide, ta Put v' teh
kenzah zeglav poſtane inu ſe respuſti; anebo: Ta prava
od Boga sna eniga Zhloveka nar ſhihriſhi pred Gri-
u Kumertijo ovarvat — (am sichersten vor Gram und
bewahren).

národu nepřichází, ale že jest skutkem některých nepovolaných odnárodněných čmarykářů, jimžto ne péro a kropáč, ale vidle a kopáč lépe do rukou by se hodily.

Za úkaz tím milejší, jelikož neočekávanější, v literatuře slovenské pokládáme tyto posud vyšlé tři dílky Včelky krajinské. Obsahují v sobě veskrz plody básnické rozličného druhu, z většího dílu práce původní, a jak obsahem svým, tak i jazykem dosti zdařilé. Tím většího pak podivení a tím srdečnější uznalosti zasluhuje sbor tento nejvíce mladých básníků, ježto docela žádných předchůdců a vůdců k svému domácímu Parnassu nenalezli, a tedy o své vlastní síle zpěvnou nastoupili dráhu; neboť kromě Vodníkových některých písní v skrovných knížečkách vyšlých r. 1806—8, kromě Dainkových skoro veskrz velmi vodnatých světských písní (Pofvetne Pefmi 1827), kromě některých lepších zpěvů Jarníkových v Primicově Čítance (Slovensfke Branja 1813) a nemnohých jiných po různu vyšlých drobnůstek, ani sami ničeho neznáme, co by veršem psaného bylo vyšlo, aniž o čem sám p. Šafařík ve své literatuře se zmiňuje. Jakož tedy na konec minulého století u nás Ant. Puchmajer s přátely svými první rozžehnul jiskru zdařilejšího básnictví českého: podobně jest se nadíti, že v krátkém čase Musa krajinská hojnými a pěknými květy se ověnčí, a že spolek tento první slovenských tam zpěvcův i mnohých následovníků nalezne, i sám ještě nejedněmi prácemi o slávu své vlasti se přičiní.

Do počtu nejplodnějších přispívatelů ke Včelce krajinské náležejí sám p. vydavatel, pak nějaký p. S. a dr. Prešérn (Prefhérn). O tomto posledním tudíž šířeji promluvíme. Básním páně Kastelicovým lehkost ano i rozmanitost sice odepříti se nemůže, leč pohřešujeme v nich

zhusta jednoty myšlének, stručnosti a vyššího letu. Mnohem méně chvalitebných vlastností lze najíti ve verších p. S., ano veskrz nic jiného nejsou, leč rýmovaná prosa. Zvláště pak oblíbené jemu ano i jiným tu básníkům metrum ◡—◡◡—◡ až příliš často se opětuje a v sluchu nepříjemnost plodí. Tu bájky, epigramy, veselé, popisné a vůbec všeho druhu básně po tomto kdákavém a s nechutnými rakouskými a německo-štyrskými písničkami sbratřeném rozměru až ke zhnusení se přemílají, a již to za dobré znamení vkusu p. Prešérnu vykládáme, že docela rozměru tohoto se varoval. Ostatně p. S. aspoň tím chvály zasluhuje, že ve mnohých básních bedliv jest oslavení kraje svého.

Zesnulý již v Pánu Valentín Vodník a ctihodný kněz Urban Jarník též ač nemnohými avšak pěknými písněmi ročníčky tyto ozdobili. Také slušno připomenouti o několika ladných básních, pod nimiž písmeny Gr. a L—k se nacházejí, i přáli bychom sobě čísti od obou více podobných jemných a ušlechtilého ducha na jevo dávajících písní.

Již tedy slovo o p. Prešérnu, jehož výtečné práce zvláštní cenu a okrasu krajinské Včelce dávají. Hodentě opravdu čestného uvítání v pořadí zpěvců slovanských tento hojnými dary od přírody nadaný mladý básník (počítaje let nyní okolo třidceti), a tím pěknější naděje pro budoucnost vzbuzuje, ježto viděti odevšud, že o zmnožování zásob literních a o vzdělanost ducha svého upřímně se zasazuje. Zkusiv své síly v básních rozličného druhu, v lyrických, elegických, satyrických, v romancích, epigramech a sonetech, v jednom každém spůsobu na jevo dává stejnou obratnost, stejnou živost a myšlének celkovitost. Mimo to — pokud nám o tom souditi lze — řeč

jeho jest čistá, jádrná a právě slovenská, verš hladký a plnozvučný.

Některé z jeho básní v překladu českém jako na ukázku tuto místo mějte! (Následují překlady básní: K mladosti, Rada dceřina, Vojenská a Sonett, jež, mimo Radu dceřinu, na str. 416—420 prvního dílu sebraných těchto spisův uveřejněny byly.)

Následující sonet vtipně krajinských grammatiků a pravopisců se dotýká, a s maličkou proměnou hravá jeho satyra i u nás snadno předmětů svých by nalezla.

Al' prav ſe piſhe kaẋa ali kaſha,
  Se ſhola novo-zherkarjov ſerdíta
  S' moshmí prepira ſtariga kopita;
  Kdo njih pa pravo terdi, to ſe praſha.
Po pameti je taka ſodba naſha:
  Zhe je od kaſhe kaẋa bólj'ga shita,
  In bóljſh' obdélana in bólj polita:
  Naj ſe ne piſhe kaſha, ampak kaẋa.
Zhe pa po zherki boljſhi jéd ne bode,
  In savolj zherke ne terpí nizh ſhkode;
  Obhaja taka miſel naſ Slovenze,
De pravdajo ſe ti moshje mor'biti,
  Sa kar ſo ſe nekdajni Abderiti
  V' ſlovezhi pravdi od oſlove ſenze.

Smysl jest tento: „Či lépe se píše kaẋe čili kaše? Tak škola durdivých kresličkářův s muži dle starého kopyta se hádá. Jest otázka, na čí straně pravda? — Po rozumu jest takovýto náš úsudek: Jeli kaẋe z lepší mouky nežli kaše, a jeli lépe uvařena a lépe maštěna, nechže se nepíše kaše, ale kaẋe. Jestliže však novou literkou lepší krmě se nestane, a pro písmenku-li ostatně nic škodu netrpí: připadá nám Slovencům (neboli Čechům) na mysl, že tito muži se svým písmenkárstvím o nic lepšího soudy nevedou, nežli s oslovým stínem dělo se někdejší

deritům." — Výborně, milý Prešérn! jsme jednoho
i mínění!
yznati třeba, že jazyk našich Slovencův ku podivu
grammatikami jest zaopatřen. Jaké to štěstí! —
tatně celá literatura jejich na prstech u jedné
ypočísti se dala — nic neškodí — Slovenci mají
ducet grammatik, a pročež dostatek utěšeného,
i srdce vzdělávajícího čtení! — A krom toho jaká
šchto hlubokomyslnost a pečlivost až na samé li-
ie vztahující. O velicí reformatorové — v abece-
– Však miň nás, že bychom u věci této dále žerto-
těli.
ědomo vůbec, že písmo latinské nepostačuje k vy-
všech zvuků nalézajících se v mluvě slovanské.
) nedostatku tedy užívající latinského písma Slo-
leděli vyhověti tím, že buďto více písmen k vyzna-
lnoho zvuku vzali, anebo čárkováním neb kroužko
příbuzné poněkud vespolek zvuky vyjádřiti se sna-
·vní spůsob jižním Slovanům, druhý nám Čechům
ti také Polákům stal se oblíbeným. Za posledních
a jmenovitě v Štyrsku povstal Petr Dainko, muž
) jazyk slovenský velice zasloužilý, a jak ve své
ıtice, tak i v jiných jím vydávaných spisech a spis-
yno složením písmen dříve znamenané zvuky jedno-
.i tahy značiti usiloval. Brzo však i tu nalezl
ıistra svého, a panu Metelkovi počínání Dainkovo
e nelíbí, jakož sám v předmluvě své grammatiky
stně pohlásil, řka: „Schon P. Markus versuchte
ırm orthographischen Mangel zum Theile abzu-
aber — unglücklich! Eben so wenig ist diess dem
Dainko gelungen." I stal se tedy opět sám vyná-
nových liter pro vyjádření některých samohlásek

i spoluzvuček. Leč jisto, že podobně tyto jeho čary-mary touže měrou zase jiným líbiti se nemohou, jakou jemu Dainkovy novoty nebyly po chuti. Což medle počíti v tomto zmatku Babylonském? Moudřejší (jakož i vydavatel Včelky krajinské) starého spůsobu se přidržují, a buď jim i za to chvála. Dle mínění našeho má latinská abeceda takovou ukončenost, která zvláště na její rozšířenosti po větším díle země naší se zakládá, že nestrpí snadně žádných nových tahů; a byť sebe přiměřenější byly, vždy oko urážeti budou a průchodu nenajdou. Toť cítili dobře první stanovitelé našich latinsko-slovanských abeced, a bylo by pošetilé, domníval-li by se kdo, že tolik hlavy a paty předkové naši neměli, co by k vymyšlení několika literek bylo potřebí; leč ostýchali se a báli se, tuším, aby v posměch neuběhli, čehož ovšem naši novější a udatnější grammatikové se nikoliv nestrachují. Jest to též znamením nemalé neskromnosti leda kde nasbíranými anebo ve své učené budce v potu tváři nakreskovanými písmenkami buď svému národu, buď veškerému Slovanstvu se nabízeti a po své hlavě jej čtení a psaní vyučovati chtíti. Na štěstí nenalézají hlubocí výmyslové jejich žádného posobnictví, a nebudiž i jim divno, že také jinde kolik hlav tolik smyslů se nalézá, ježto oni sami často se svou jedinou hlavou porovnati se neumějí. Zůstávejte tedy raději vždy, Slovenci milí! při svém obvyklém psaní spůsobu, nedávajíce místa těmto a podobným pustým a neužitečným novotám, a jestliže by kdy vám na mysl přišlo opravovati svůj pravopis a svou abecedu, čiňte to spůsobem Čechův a Polákův, přijmouce zá své ſ, s, z, ſh, sh, zh naše s, z, c, š, ž, č; tím aspoň sobě i nám čtení knih obapolně usnadníte, tím také k zvelebování svých i našich tiskáren nemálo při-

ějete; neboť za větším odbytem písma jednoho možné de postarati se i o jeho ozdobnost. Neradil bych ale, y takováto obnova nějakým suchopárným grammatim započíti se měla; nýbrž stane-li se kdy, buď počátm jejím některý důmyslný a oblíbený spisovatel — Pren nějaký.

Mezi překlady zasluhují připomenutí Mathissonova ura v' molitvi, Bürgerova Lenora od D. Prešérna, Asanganice a šestnácte národních srbských písní. Přeložení nory sice dobré, předce však přednost našemu českému dobnějšímu postoupiti musí. Přáli bychom, aby p. překladatel s tímto posledním se seznámil. Jakož i to byla věc žádoucí, aby hustěji překládáním z jinoslovanských nářečí, nežli odjinud, Slovenci se zanášeli, čímž ne tak snadno octli se na bezcestí se svým jazykem. konec pak třetího dílku přiložených několiko prostorodních ballad a písní ze sebrání páně Smoletova zvláštní m způsobilo radost; zůstavujeme však sobě jinde o nich omluviti. Bodejž více tak pěkných květů prostonárodní usy sebráno a brzo vůbec vydáno bylo.

Ještě některá připomenutí. V dílku druhém na str. 41 42 pokusil se básník o slovenské distichy. Začátek zní kto:

Biti kaj tel bi volit'? ne nehá od pravdanja pravdar;
    Bodi krotek, mirán, davil te lakomnik bo.
Rateja trudi poljé, valovi gonjo mornarja a t. d.

Nám veršování toto nezdá se býti pravým a z ducha yka slovenského vyplývajícím. Radíme, libo-li kdy zpěvm krajinským sáhnouti po antických rozměrech, aby spravovali se obyčejem germánským, ale na prosodii kou, latinskou, ano i českou ohled brali, a též po-

sicí v časoměrných verších přede vším šetřili, kde potom u př. lakomnik ne —◡◡, ale ◡— — do veršů padne; neboť že jejich rovně jako náš jazyk časomíry schopen jest, není pochybnosti.

Přicházejí též velmi zhusta ve verších Vč. kr. samohlásek výsuvky (elisio), jakovéž nikoli schvalovati nemůžeme, ješto mluva slovanská vůbec čos takového netrpí. Tak u př. ſnu místo ſinu, ſina, ſroť m. siroti, bla m. bila, selenmu m. selenimu, k' post'lji m. k' poſtelji; zhebelza, zhbelza, zhbeliſa m. zhebeliza, bzhela; dvize m. divize, botanka m. botanika, pſhiza m. puſhiza atd., atd. Také žádáme, aby Slovenci mluvíce neb píšíce o nás, ne přezděvem Pemz, pemſki, ale pravým jménem Zheh, zheſki nás nazývali.

Nuže tedy, vy mladí, šlechetní Slovenci! vy první naděje vlasti své! pokračujte již dále na cestě, kterou jste nastoupili, věrně se přičiňujíce o zvelebení jazyka, tohoto vám nejdražšího pokladu; nedejte se odstrašiti od počínání svého žádným surovým Aristarchem, aniž odrodilcem kterým; netužte pro maločetnost čtenárstva a publikum svého; vaše publikum nejbližší buďte vděčná srdce krajanů vašich, jichž přibývati bude den ke dni s přibýváním zdařilých plodů rozumu a obraznosti vaší; vaše pak druhé publikum — pomněte na to s radostnou myslí! — jest šedesáte a více milionův Slovanů, kteří s líbostí na vaši horlivost patří, a zajisté vašich lepších spisů bez povšimnutí nenechají. Nerozptylujte, ale shromážďujte v jednotu, vám jakožto prvním v novém tom sadu i vaše dobrá vůle vysoko bude počtena. S tím se dobře mějte!

Walter Scott. *)

vní důstojenství propůjčené od krále Jiřího IV. oupení trůnu r. 1820 bylo povýšení za baroneta „Panny jezerní". Od té doby psal se: Sir Walter baronet z Abbotsfordu. Snad první to muž v Anglijenž takovéto cti dosáhl pro zásluhy spisovatelmálo kdy dotekl se královský meč důstojnějších jako když hodnost ta se propůjčovala básníku ehož jméno tehdáž ještě napoly tajemstvím bylo; kladatel románu Waverley toho času ještě nebyl čkoliv mnozí touto mu prokázanou poctou v míém se potvrzovali, že nikdo jiný nemůž býti onen neznámý", než právě Walter Scott. Dosáhl tehdáž ého již roku věku svého, a byla to nejstkvělejší ho života, ješto postačovalo jmění jeho k vyplelikó žádosti, a přízeň obecenstva odevšad naň vala. Mimo to vládl pérem, které mu nesmírné mohlo získati. Nejstarší syn Walter byl vojenůstojníkem, druhý syn Karel studoval v Oxfordě; cera Žofie Karolina byla provdána za syna bohachovního, Jana Gibsona Lokharda, tehdáž advootského, nyní vydavatele časopisu Quarterly Re-

*) Česká *Včela 1834,* str. 334.

view, který též zdařilým přeložením španielských náro ních ballad obohatil anglickou literaturu. Mladší do byla ještě doma a i lady Scottová na živě. Abbotsf pod dohledem básníkovým zcela novou dostal podol ontě byl zakladatelem pěkných vůkol sadů, a strom jeho rukou vysázené již zdárného nabylo vzniku. S t cátým rokem nastoupil dráhu k oslavení svému a v j desátém tolikerá blahost za podíl se mu dostala, jak málo který na světě člověk oučastným se stává.

Málo kdo cestoval toho času po Skocii, aby se l též v Abbotsfordě nezastavil. Dobře máme ještě v j měti — tak čteme v jednom anglickém časopisu — t starověké stavení, které podobnost majíc spíše k venk skému pronájemničímu obydlí, po předu opatřeno b pořadím smrkových sloupů, ostatek pak spolu se sad sprostou zdí byl ohražen. Nynější však Abbotsford cela jest přestaven dle vůle a chuti Walterovy. Atk son zhotovil mu rysy k jednotlivým částkám toho s vení, o němž nesnadno jest dáti jasného popsání. Z v šího dílo použilo se k tomu pěkného šedého kamene lového. Patříš-li ode řeky Tvídy, podobnější zdá se l celé řadě domů, jak často takové slité ulice ve franco ských starodávních městech vídáme, nežli jedinému s vení. Šestero hřebenů tolikerých střech viděti jest řeky, zdi a okna mají rozmanité gotické ozdoby, obou koncích stojí věž, a každý roh okrášlen jest o lovatělými vížkami, jak je básník románu Waverley hradu Bradwardinském popisuje. Ze všech oken z t strany pěkná jest vyhlídka na břehy protější řeky. K chodní straně u prostřed zámku nalézá se opět čtve hranná věž, jako na veském kostelu, s menšími věžičk *po obou* stranách; leč výstavnost tato vedena jest v

ém docela slohu, než onen díl na řeku. Obojí pak křídlo tomže spůsobu starodávní nepravidelnosti jest staveno. ́aložení sadů okolo jest velmi vkusné, a básníku našemu ývalo nejmilejší zábavou, když po polích a luzích k Abotsfordu přináležejících procházeti se mohl. Denně zaměstnával se vysazováním stromů, jejich hleděním a podorováním. Vnitř pak zámku toho tak málo jest souměrosti, jakou zevnitř; leč tato nápohledná neskladnost má ředc cosi příjemného do sebe, a jest ve své rozmanitosti mnohem pěknější, než mnohá dle pravidel uspořáaná výstavnost. Malá zbrojnice neboli sbírky starodávné braně a zbroje, bibliothéka a pokoj, kde básník pracovával, jsou svatyně ty, ku kterým častěji putují ctitelové jeho, i byly jsou již stokráte rejsovány, do mědě kamene ryty, i též opět a opět popisovány. Bibliothéka est veliký sál, a v ní počítá se na 20.000 knih na rozličných jazycích. Mnohé jsou dar od samých spisovatelů nejedněch přátel, jenž šetrností touto Scottovi chtěli e zavděčiti. Sám král Jiří IV. obohatil tuto knihovnu kvostným vydáním spisů Montfauconových v 10 dílech a fol., které v drahé a ozdobné vazbě tu jsou postaveny. ́namenitý jest i dar lorda Byrona, totiž sbírka kostí po lovutných umrlcích v pěkné porfýrové nádobce. Ostatně alézá se tu jenom jediná busta (poprsí), a sice Shakespeaova, a něco málo obrazů znamenitějších malířů. Pokoj, němž básník pracovával, jest neveliký čtverohran, a po ojí straně udělána jest galerie, pod níž postaveny jsou bírky rozličného druhu a spůsobu, ze všech končin světa, rozmanité hmoty od slonové kosti až do ebenového řiví, jenž jsou ovocem mnoholetého kupování a sbírání. ad každým oddělením té sbírky starobylostí i novostí ojí busta některého znamenitého muže; Pitt tu zrovna

vodcě Napoleona. Nad komny a níž a onde po zdích vidí se znamení vítězná, a sestavení zbraně a jiných památek, mezi nimiž nejznamenitější jsou praporce a zbraň, které Rob Roy, Montrose, princ Karel Eduard a m. jiní druhdy při sobě a na sobě mívali. V pokoji tomto psány byly všecky ty povídky a romány, jenž v literatuře anglické novou dobu stanovíce, po celém vzdělaném světě s pochvalou tak hlučnou byly přijaty. Skoro všecko psal Scott rukou vlastní, a málo kdy písaře potřeboval. Obyčejně ubíral se každodenně přímo ze své komnaty do tohoto pokoje, zde pracoval až do snídaní, a pak zase až do oběda zde pracemi se zanášel. Snídával vždy se svou rodinou a s jinými hostmi, byli-li kteří u něho na navštívení. Odpolední chvíle věnoval zcela společenským zábavám a svému vyražení. Kdo uváží, jak pořádný a zajímající dopisovatel byl Walter Scott, jak zhusta od okolního panstva a učených osob navštěvován býval, ježto dům jeho byl jako chrám hostinnosti, kdo konečně i jeho ouřední zaměstnání a jiné práce k tomu všemu přidá: musí se zajisté podiviti, kde vzal tolik pochvilí a času, jakého třeba bylo k sepsání, neřku-li k přemýšlení a osnování tolikera mistrovských spisů.

Různé drobnosti.

Myšlenky o vzdělávání mateřského jazyka *)

Každý samostatný a znamenitější národ má právo své vlastní literatuře, t. j. ku vzdělávání svého jaza, bez čehož ani vzdělanost ducha nemůž se považoti za vlastní, podstatné a národní jmění, alebrž jsouc iko cosi cizím jazykem přiučeného a provozovaného, ly jakýmsi barbarstvím zapáchá. Bylot by ovšem poilé, chtěl-li by kdo lásku k jazyku přirozenému tím vědčovati, když by nižádným cizím jazykům se neučil eb jimi opovrhoval. Jižť k samému vzdělávání ducha, o starých nic nedím, mnozí z novějších jazykův více mě potřebnými se býti vidí, hned ten, hned onen, poi zvláštních života úkolův. Mimo to přinucují nás i zeitřní okolnosti jim se učiti a jich užívati. Nanejvýš ale ačuje se národ, ano hrozné bezpráví se mu děje, vtírá-li mu cizí jazyk zákonodárstvím a úředním jednáním; boť užívání jazyka cizozemského v zemských soudech co s nimi se stýká, jakož i ve vyšším společenském

*) Netištěno posud. Na rukopise připsal dr. Václav Staněk posledních myšlének Čelakovského 1852".

životě nemůž leč škodlivě působiti na mluvu domácí. Kde však tak dalece se zabředlo, tuť ovšem aspoň vždy jednotlivým osobám naříkati jest na své hoře. Právě k tomu ale přihlížeti má vzdělanější vrstva národu a vůbec vyšší stavové, pečujíce o to, kterak by cesta mezi obojí touto výstředností učinila se prostrannější a schůdnější, aby tak dáno bylo nuzné potřebě, čeho žádá, a povinnost ku vlasti nebyla zanedbána. Neboť ovšem za předůležitou a právě svatou povinnost kladu péči o národní jazyk, zvláště pak vyšším stavům ji k mysli uváděje. Každý dobře zvedený člověk povinen jest snažiti se, aby jazykem svým mluvil čistě a pravidelně, ano co možná dokonale a výborně; každý měl by jak o dějinách národu svého, tak také o jeho jazyku a literatuře nikoliv povrchní, ale postačitelnou získati povědomost. I dáť se tato povinnost tím snadněji vyplniti, anoť rozum a mysli obratnost cvičením se v cizích jazycích nemalé nabyla bystroty. Cizokrajní pak mluva, nelze-li sic jinák jí se vyhnouti, vždy v jistých mezech a pokud potřeba káže, držána buď. Povinnost bdíti nad jazykem národním nikomu neměla by světější býti jako stavům vyšším; neboť čím větší jest díl, jejž jedenkaždý z nich pro sebe béře a požívá z národního jmění, z důstojenství a z práv výhradních ve své vlasti, tím více jest i zavázán přispívati co nejmožněji ku zvelebení a zachování národu svého. Národ, jehožto jazyk na zmatek přichází anebo v surovosti se udržuje, tentýž národ i sám zmatečným a surovým se stává. Národ připouštějící, aby oloupen byl z jazyka svého, tratí poslední kořeny své duchovní, vnitřní samostatnosti, a již bytu svého se odřekl. Jakkoliv pak nával cizozemské mluvy zdá se na pohled nebezpečným, zvláště když vyplenění národního jazyka tamto vychytrale a s neunavenou snahou

e obmýšlí, zde zas bláznovská moda za sebou táhne, adsazujíc pravou cenu jazyka cizího anebo nad samu otřebu jej vynášejíc: předc nebezpečenství takovémuto ždy odolati možná, pakliže jen bývá poznáno. Ve všekém zajisté počínání, kde hra nedá se jako jedním rhem rozhodnouti, anobrž které teprvé v prodlenějším asu uzrává, povždy nepřemožitelni bývají v odporu svém pölečném a shovívajícím, kteří dobře s národem svým myšlejí. Samy ony protivné mocnosti, ač proti své vůli, většího dílu ruší a kazí tím své záměry, že tímto zamýšleným potlačováním národní cit tím větší živosti nabývá, aneb aspoň více více se šíří. Potvrzení této pravdy viděli jsme i v tomto věku, kdežto největšímu podmaňovatelovi se nepoštěstilo pozbaviti národ německý vnitřní jeho životní síly a samostatnosti.

Nech prohlašují neteční světoobčané, že možná jest milovati jednostejně všecky národy a všecky jazyky; cit srdce našeho vždy staví vlasť nade vše končiny světa, jazyk svůj výše všech cizozemských. Jestliže každý vzdělaný člověk bohatství rozumu svého výše cení nežli jakékoli toho světa zboží, jakž medle možná nevážiti sobě i toho, čí pomocí my poklady ducha odevzdáváme jiným, naší vlasti, potomstvu, se všemi ušlechtilými vlastnostmi srdce svého? Což jest řeč cizozemská, leč obdržené znaky chladné umluvitosti, a to od lidí cizích? Ale slova vlastenské mluvy přivádějí nám vždy na mysl vše to, co nejblíže se týká našeho srdce, samé milostné předměty. Těmito slovy dostávají myšlénky naše výrazu živějšího, určitějšího, a co nade všecko, my se jim učíme od rodičův. příbuzných a přátel — každý zvuk potřásá srdcem naším,

O učení se jazykům slovanským.

(Dvě předmluvy k všeslovanskému počátečnímu čtení.)

Podávání nauky jakéhokoliv jazyka pouze grammatikou že z nejmenší jen částky účelu dochází, kdo o tom přemyšlel aneb dosti malé zkušenosti nabyl, snadno přisvědčí. V ohledu pak na slovanské jazyky — ano sotva pravěji dím — na slovanská nářečí, radil bych každému rodilému Čechovi, jemuž na známosti jednoho neb více nářečí pobratřencův našich záleženo, na samém počátku všecky částečné grammatiky pustiti mimo sebe, a přímo přistoupiti ke čtení knih sepsaných v tom čili onom nářečí. Jestiť i schůdnější i příjemnější tato cesta za použitím zběhlejšího již průvodce; ano i bez něho o své pilné ujmě obejíti se možná, ježto při třech asi zde stejných s naší mluvou slovech, při třech tamto stejně běžících pravidlech snadno čtvrtého neznámého a odchylujícího se bystřejšímu domyslu dopíditi se lze jest, což samo v sobě již nějaký chová půvab. Teprvé když se v širokém poli slovanštiny více méně vydajný získal by se byl rozhled, uznával bych za dobré, aby též po theoretické cestě dále se postupovalo, a za rozborným cvičením souborné studování následovalo, aneb aspoň jemu šlo po boku. Tomu ovšem daleko příhodněji nežli grammatikami jednotlivých nářečí napomáhati bude soustavná všeslovanská mluvnice, o jejíž zhotovení, jak proslýchá, s nejedné strany tím časem pomýšleno.

Z této příčiny, jakož i proto, že spisy jinoslovanskými zaopatřiti se nehned každému snadno, naskytuje se nezbytná potřeba takové ruční knihy neboli tak zvané chrestomathie, která by zvláště studujícím jinochům, dba-

lým prospěchu svého ve slovanštině, za první posloužila pomůcku tak, aby seznámivše se předběžně s duchem jednotlivých odvětví mluvy naší, napotom samostatně a podlé vlastní libosti sami v nich dále pracovati mohli. Nastupuje novou dráhu otvírající se působení mému opět v lůně drahé vlasti, položil jsem tudíž snešení a vydání knihy takovéto za přednější sobě povinnost; ale krátkost času jednak, jednak též úmysl, aby zjednání stalo se pohodlnějším, přiměly mě k tomu, Počáteční toto Čtení po částkách vypouštěti, avšak v rychlých co možná za sebou lhůtách. Činím začátek malým výborem z písemnictví polského, jelikož nám Čechům před jinými příručnějšího, tak sice, že předeslav v menším oddílu prvním snadnější k porozumění články, v druhém příklady z některých znamenitějších spisovatelův pořádem času uváženým, což poněkud hoditi se můž i za skrovnou přípravu k poznání polské literatury.

Proč konečně v některých věcech od nynějšího běžného spůsobu psaní odstupuji, přidržeje se raději starší polštiny (píše u př. jim, jiny, rozjiskrzyć místo im, inny, roziskrzyć; čině rozdíl mezi předložkami *s* cum, de a *z* ex; zamítaje naprosto nehrubě důsledné rozeznávání pohlaví muž. a věcn. v pádech šestém a sedmém dobrým mężu a mężem, dobrém słowie a słowem a t. d.): proto tuším před žádným Slovanínem ohražovati se potřebí nebude; Polákům zas příčina toho se okáže, až někdy sami o svém jazyku bez předsudku přemýšleti a jej na historické půdě stopovati počnou.

Psáno ve Vratislavi dne 2. srpna 1849.

Po delším čase, než bylo míněno, vychází druhá tato částka Všeslovanské chrestomathie u veřejnost, ob-

pro svůj národ, kterémuž na všem tom více nežli ji[illegible]no-
strancům záleženo býti musí. Přísloví pak tato rozpo[illegible]řá-
dána jsou dle posavadního obyčeje abecedním pořádk[illegible]m,
jenž aspoň tu má výhodu, že každý, kdož připadna na[illegible]ta
neb ona přísloví, a nenalézaje jich v knize, zazname[illegible]á-
vati může, a jimi k rozmnožení budoucích vydání přisp[illegible]ti.
Sebrání všech přísloví v národu neníť a nemůž býti skut[illegible]ek
jediného člověka, ano přísloví sbírati jest věc mnoh[illegible]m
těžší nežli písně, jak p. vydavatel dobře v předmluvě p[illegible]o-
znamenal, řka: „Přísloví tato počal jsem již před 20 l[illegible]ty
sbírati, zároveň se slovy a písněmi. Písní však a náro[illegible]d-
ních povídek můžeš se doptati, a požádati, by ti je z[illegible]í-
vali neb vypravovali; jináče to ale s příslovími a podob[illegible]ě
též se slovy. Tu čekati musíš, a rozprávěje s lidem n[illegible]b
posloucbaje pilně šetřiti, až se co tobě vhodného sa[illegible]o
vyskytne.“ Znamenati sluší také při knize této, že pa[illegible]ří
mezi první tisky národní Cetiňské tiskárny z doby na[illegible]í,
i ačkoliv písmo, tisk a papír ke cti jí slouží, nicmé[illegible]ě
trochu se musí uleknouti čtenář, nalézaje na devít[illegible]i
stránkách poznamenané omyly tisku, ku kterýmž by [illegible]e
vždy ještě něco jich nashledati dalo. Začátek však každ[illegible]ý
těžký!

Krajinská literatura.*)

Krajnſka Zhbeliza, t. j. Krajinská Včelka, vyávaná M. Kastelicem; v Lublani 1830—32, tři částky.

Chovaje již od mnoha let v srdci žádost, pokud .ožné, seznámiti se s mluvou slovanskou po rozličných řečích jejích, a podobně i s literními plody jednoho aždého, brzo počal jsem sháněti se též po knihách a isech našich milých Slovanů přebývajících v Krajině, orytanech a Štyrsku. Dostalo se mi zpočátku několik pulárních knížek do rukou, avšak obíraje se s nimi měř za každým listem větší nelibost a zármutek jsem ocitoval, a již i všecku naději tratil, že by kdy krajinký jazyk z tohoto kaliště vybřísti a poněkud zotaviti se ohl.**) Později však někteří za poslednějších našich isů vyšlí spisové v příjemnější spůsobě se ukazovali, nabýval jsem brzo přesvědčení, zvláště pak také obržev některé z úst lidu prostého vzaté písně, že takoto jazyka zpotvořenost a zcuchanost nikoliv ze samého

*) Časopis Českého Musea 1832 str. 443.

**) Jakéž tu medle naděje, kde jazyk slovanský v takochto průpovídkách se jeví, jako u př. jsou dvě následující: oku hitro pak eno Smrasajne to Koshu objide, ta Put v' teh utnihlukenzah zeglav poſtane inu ſe respuſti; anebo: Ta prava posnoſt od Boga sna eniga Zhloveka nar ſhihriſhi pred Griam inu Kumertijo ovarvat — (am sichersten vor Gram und ummer bewahren).

pro svůj národ, kterémuž na všem tom více nežli jinostrancům záleženo býti musí. Přísloví pak tato rozpořádána jsou dle posavadního obyčeje abecedním pořádkem, jenž aspoň tu má výhodu, že každý, kdož připadna na ta neb ona přísloví, a nenalézaje jich v knize, zaznamenávati může, a jimi k rozmnožení budoucích vydání přispěti. Sebrání všech přísloví v národu neníť a nemůž býti skutek jediného člověka, ano přísloví sbírati jest věc mnohem těžší nežli písně, jak p. vydavatel dobře v předmluvě poznamenal, řka: „Přísloví tato počal jsem již před 20 lety sbírati, zároveň se slovy a písněmi. Písní však a národních povídek můžeš se doptati, a požádati, by ti je zpívali neb vypravovali; jináče to ale s příslovími a podobně též se slovy. Tu čekati musíš, a rozprávěje s lidem neb poslouchaje pilně šetřiti, až se co tobě vhodného samo vyskytne.“ Znamenati sluší také při knize této, že patří mezi první tisky národní Cetiňské tiskárny z doby naší, i ačkoliv písmo, tisk a papír ke cti jí slouží, nicméně trochu se musí uleknouti čtenář, nalézaje na devíti stránkách poznamenané omyly tisku, ku kterýmž by se vždy ještě něco jich nashledati dalo. Začátek však každý těžký!

Krajinská literatura.*)

Krajnſka Zhbeliza, t. j. Krajinská Včelka, vydávaná M. Kastelicem; v Lublani 1830—32, tři částky.

Chovaje již od mnoha let v srdci žádost, pokud možné, seznámiti se s mluvou slovanskou po rozličných nářečích jejích, a podobně i s literními plody jednoho každého, brzo počal jsem sháněti se též po knihách a spisech našich milých Slovanů přebývajících v Krajině, Korytanech a Štyrsku. Dostalo se mi zpočátku několik populárních knížek do rukou, avšak obíraje se s nimi téměř za každým listem větší nelibost a zármutek jsem pociťoval, a již i všecku naději tratil, že by kdy krajinský jazyk z tohoto kaliště vybřísti a poněkud zotaviti se mohl. **) Později však někteří za poslednějších našich časů vyšlí spisové v příjemnější spůsobě se ukazovali, i nabýval jsem brzo přesvědčení, zvláště pak také obdržev některé z úst lidu prostého vzaté písně, že takováto jazyka zpotvořenost a zcuchanost nikoliv ze samého

*) Časopis Českého Musea 1832 str. 443.

**) Jakéž tu medle naděje, kde jazyk slovanský v takovýchto průpovídkách se jeví, jako u př. jsou dvě následující: Koku hitro pak eno Smrasajne to Koshu objide, ta Put v' teh Putnihlukenzah zeglav poſtane inu ſe respuſti; anebo: Ta prava Sposnoſt od Boga sna eniga Zhloveka nar ſhihriſhi pred Grimam inu Kumertijo ovarvat — (am sichersten vor Gram und Kummer bewahren).

pro svůj národ, kterémuž na všem tom více nežli jin[illegible]o strancům záleženo býti musí. Přísloví pak tato rozpoř[illegible]řá dána jsou dle posavadního obyčeje abecedním pořádke[illegible]m jenž aspoň tu má výhodu, že každý, kdož připadna na [illegible]t neb ona přísloví, a nenalézaje jich v knize, zaznamen[illegible]ná vati může, a jimi k rozmnožení budoucích vydání přispě[illegible]ti. Sebrání všech přísloví v národu neníť a nemůž býti skut[illegible]ek jediného člověka, ano přísloví sbírati jest věc mnohe[illegible]m těžší nežli písně, jak p. vydavatel dobře v předmluvě p[illegible]o- znamenal, řka: „Přísloví tato počal jsem již před 20 le[illegible]ty sbírati, zároveň se slovy a písněmi. Písní však a náro[illegible]d- ních povídek můžeš se doptati, a požádati, by ti je zp[illegible]í- vali neb vypravovali; jináče to ale s příslovími a podob[illegible]ě též se slovy. Tu čekati musíš, a rozprávěje s lidem n[illegible]b poslouchaje pilně šetřiti, až se co tobě vhodného sa[illegible]o vyskytne.“ Znamenati sluší také při knize této, že pat[illegible]ří mezi první tisky národní Cetiňské tiskárny z doby na[illegible]í, i ačkoliv písmo, tisk a papír ke cti jí slouží, nicmé[illegible]ě trochu se musí uleknouti čtenář, nalézaje na devít[illegible]i stránkách poznamenané omyly tisku, ku kterýmž by [illegible]e vždy ještě něco jich nashledati dalo. Začátek však každ[illegible]ý těžký!

Krajinská literatura. *)

Krajnſka Zhbeliza, t. j. Krajinská Včelka, vydávaná M. Kastelicem; v Lublani 1830—32, tři částky.

Chovaje již od mnoha let v srdci žádost, pokud možné, seznámiti se s mluvou slovanskou po rozličných nářečích jejích, a podobně i s literními plody jednoho každého, brzo počal jsem sháněti se též po knihách a spisech našich milých Slovanů přebývajících v Krajině, Korytanech a Štyrsku. Dostalo se mi zpočátku několik populárních knížek do rukou, avšak obíraje se s nimi téměř za každým listem větší nelibost a zármutek jsem pociťoval, a již i všecku naději tratil, že by kdy krajinský jazyk z tohoto kaliště vybřísti a poněkud zotaviti se mohl. **) Později však někteří za poslednějších našich časů vyšlí spisové v příjemnější spůsobě se ukazovali, i nabýval jsem brzo přesvědčení, zvláště pak také obdržev některé z úst lidu prostého vzaté písně, že takováto jazyka zpotvořenost a zcuchanost nikoliv ze samého

*) Časopis Českého Musea 1832 str. 443.

**) Jakéž tu medle naděje, kde jazyk slovanský v takovýchto průpovídkách se jeví, jako u př. jsou dvě následující: Koku hitro pak eno Smrasajne to Koshu objide, ta Put v' teh Putnihlukenzah zeglav poſtane inu ſe respuſti; anebo: Ta prava Sposnoſt od Boga sna eniga Zhloveka nar ſhihriſhi pred Grimam inu Kumertijo ovarvat — (am sichersten vor Gram und Kummer bewahren).

vedlé Napoleona. Nad kamny a zde a onde po zdích vidí se znamení vítězná, a sestavení zbraně a jiných památek, mezi nimiž nejznamenitější jsou praporce a zbroj, které Rob Roy, Montrose, princ Karel Eduard a mn. jiní druhdy při sobě a na sobě mívali. V pokoji tomto psány byly všecky ty povídky a romány, jenž v literatuře anglické novou dobu stanovíce, po celém vzdělaném světě s pochvalou tak hlučnou byly přijaty. Skoro všecko psal Scott rukou vlastní, a málo kdy písaře potřeboval. Obyčejně ubíral se každodenně přímo ze své komnaty do tohoto pokoje, zde pracoval až do snídaní, a pak zase až do oběda zde prácemi se zanášel. Snídával vždy se svou rodinou a s jinými hostmi, byli-li kteří u něho na navštívení. Odpolední chvíle věnoval zcela společenským zábavám a svému vyražení. Kdo uváží, jak pořádný a zajímající dopisovatel byl Walter Scott, jak zhusta od okolního panstva a učených osob navštěvován býval, ješto dům jeho byl jako chrám hostinnosti, kdo konečně i jehoouřední zaměstnání a jiné práce k tomu všemu přidá: musí se zajisté podiviti, kde vzal tolik pochvilí a času, jakého třeba bylo k sepsání, neřku-li k přemýšlení a osnování tolikera mistrovských spisů.

Různé drobnosti.

Myšlenky o vzdělávání mateřského jazyka *)

Každý samostatný a znamenitější národ má právo své vlastní literatuře, t. j. ku vzdělávání svého jazka, bez čehož ani vzdělanost ducha nemůž se považoti za vlastní, podstatné a národní jmění, alebrž jsouc iiko cosi cizím jazykem přiučeného a provozovaného, dy jakýmsi barbarstvím zapáchá. Byloť by ovšem potilé, chtěl-li by kdo lásku k jazyku přirozenému tím věděovati, když by nižádným cizím jazykům se neučil eb jimi opovrhoval. Jižť k samému vzdělávání ducha, o starých nic nedím, mnozí z novějších jazykův více šně potřebnými se býti vidí, hned ten, hned onen, poš zvláštních života úkolův. Mimo to přinucují nás i zeitřní okolnosti jim se učiti a jich užívati. Nanejvýš ale lačuje se národ, ano hrozné bezpráví se mu děje, vtírá-li mu cizí jazyk zákonodárstvím a úředním jednáním; boť užívání jazyka cizozemského v zemských soudech co s nimi se stýká, jakož i ve vyšším společenském

*) Netištěno posud. Na rukopise připsal dr. Václav Staněk posledních myšlének Čelakovského 1852".

životě nemůž leč škodlivě působiti na mluvu domácí. Kde však tak dalece se zabředlo, tuť ovšem aspoň vždy jednotlivým osobám naříkati jest na své hoře. Právě k tomu ale přihlížeti má vzdělanější vrstva národu a vůbec vyšší stavové, pečujíce o to, kterak by cesta mezi obojí tou výstředností učinila se prostrannější a schůdnější, aby tak dáno bylo nuzné potřebě, čeho žádá, a povinnost ku vlasti nebyla zanedbána. Neboť ovšem za předůležitou a právě svatou povinnost kladu péči o národní jazyk, zvláště pak vyšším stavům ji k mysli uváděje. Každý dobře zvedený člověk povinen jest snažiti se, aby jazykem svým mluvil čistě a pravidelně, ano co možná dokonale a výborně; každý měl by jak o dějinách národu svého, tak také o jeho jazyku a literatuře nikoliv povrchní, ale postačitelnou získati povědomost. I dáť se tato povinnost tím snadněji vyplniti, anoť rozum a mysli obratnost cvičením se v cizích jazycích nemalé nabyla bystroty. Cizokrajní pak mluva, nelze-li sic jinák jí se vyhnouti, vždy v jistých mezech a pokud potřeba káže, držána buď. Povinnost bdíti nad jazykem národním nikomu neměla by světější býti jako stavům vyšším; neboť čím větší jest díl, jejž jedenkaždý z nich pro sebe béře a požívá z národního jmění, z důstojenství a z práv výhradních ve své vlasti, tím více jest i zavázán přispívati co nejmožněji ku zvelebení a zachování národu svého. Národ, jehožto jazyk na zmatek přichází anebo v surovosti se udržuje, tentýž národ i sám zmatečným a surovým se stává. Národ připouštějící, aby oloupen byl z jazyka svého, tratí poslední kořeny své duchovní, vnitřní samostatnosti, a již bytu svého se odřekl. Jakkoliv pak nával cizozemské mluvy zdá se na pohled nebezpečným, zvláště když vyplenění národního jazyka tamto vychytrale a s neunavenou snahou

se obmýšlí, zde zas bláznovská moda za sebou táhne, nadsazujíc pravou cenu jazyka cizího anebo nad samu potřebu jej vynášejíc: předc nebezpečenství takovémuto vždy odolati možná, pakliže jen bývá poznáno. Ve všelikém zajisté počínání, kde hra nedá se jako jedním vrhem rozhodnouti, anobrž které teprvé v prodlenějším času usrává, povždy nepřemožitelni bývají v odporu svém společném a shovívajícím, kteří dobře s národem svým smýšlejí. Samy ony protivné mocnosti, ač proti své vůli, z většího dílu ruší a kazí tím své záměry, že tímto zamýšleným potlačováním národní cit tím větší živosti nabývá, aneb aspoň více více se šíří. Potvrzení této pravdy viděli jsme i v tomto věku, kdežto největšímu podmaňovatelovi se nepoštěstilo pozbaviti národ německý vnitřní jeho životní síly a samostatnosti.

Nech prohlašují neteční světoobčané, že možná jest milovati jednostejně všecky národy a všecky jazyky; cit srdce našeho vždy staví vlasť nade vše končiny světa, jazyk svůj výše všech cizozemských. Jestliže každý vzdělaný člověk bohatství rozumu svého výše cení nežli jakékoli toho světa zboží, jakž medle možná nevážiti sobě i toho, čí pomocí my poklady ducha odevzdáváme jiným, naší vlasti, potomstvu, se všemi ušlechtilými vlastnostmi srdce svého? Což jest řeč cizozemská, leč obdržené znaky chladné umluvitosti, a to od lidí cizích? Ale slova vlastenské mluvy přivádějí nám vždy na mysl vše to, co nejblíže se týká našeho srdce, samé milostné předměty. Těmito slovy dostávají myšlénky naše výrazu živějšího, určitějšího, a co nade všecko, my se jim učíme od rodičův. příbuzných a přátel — každý zvuk potřásá srdcem naším,

O učení se jazykům slovanským.

(Dvě předmluvy k všeslovanskému počátečnímu čtení.)

Podávání nauky jakéhokoliv jazyka pouze grammatikou že z nejmenší jen částky účelu dochází, kdo o tom přemýšlel aneb dosti malé zkušenosti nabyl, snadno přisvědčí. V ohledu pak na slovanské jazyky — ano nechať pravěji dím — na slovanská nářečí, radil bych každému rodilému Čechovi, jemuž na známosti jednoho neb více nářečí pobratřencův našich záleženo, na samém počátku všecky částečné grammatiky pustiti mimo sebe, a přímo přistoupiti ke čtení knih sepsaných v tom čili onom nářečí. Jestiť i schůdnější i příjemnější tato cesta za po užitím zběhlejšího již průvodce; ano i bez něho o své pilné ujmě obejíti se možná, ježto při třech asi zde stejných s naší mluvou slovech, při třech tamto stejně běžících pravidlech snadno čtvrtého neznámého a odchylujícího se bystřejšímu domyslu dopíditi se lze jest, což samo v sobě již nějaký chová půvab. Teprvé když na širokém poli slovanštiny více méně vydajný získal by se byl rozhled, uznával bych za dobré, aby též po theoretické cestě dále se postupovalo, a za rozborným cvičením souborné studování následovalo, aneb aspoň jemu šlo po boku. Tomu ovšem daleko příhodněji nežli grammatikami jednotlivých nářečí napomáhati bude soustavná všeslovanská mluvnice, o jejíž zhotovení, jak proslýchá, s nejedné strany tím časem pomýšleno.

Z této příčiny, jakož i proto, že spisy jinoslovanskými zaopatřiti se nehned každému snadno, naskytuje se nezbytná potřeba takové ruční knihy nebcli tak zvané chrestomathie, která by zvláště studujícím jinochům, dba-

lým prospěchu svého ve slovanštině, za první posloužila pomůcku tak, aby seznámivše se předběžně s duchem jednotlivých odvětví mluvy naší, napotom samostatně a podlé vlastní libosti sami v nich dále pracovati mohli. Nastupuje novou dráhu otvírající se působení mému opět v lůně drahé vlasti, položil jsem tudíž snešení a vydání knihy takovéto za přednější sobě povinnost; ale krátkost času jednak, jednak též úmysl, aby zjednání stalo se pohodlnějším, přiměly mě k tomu, Počáteční toto Čtení po částkách vypouštěti, avšak v rychlých co možná za sebou lhůtách. Činím začátek malým výborem z písemnictví polského, jelikož nám Čechům před jinými příručnějšího, tak sice, že předeslav v menším oddílu prvním snadnější k porozumění články, v druhém příklady z některých znamenitějších spisovatelův pořádem času uvádím, což poněkud hoditi se můž i za skrovnou přípravu k poznání polské literatury.

Proč konečně v některých věcech od nynějšího běžného spůsobu psaní odstupuji, přidržeje se raději starší polštiny (píše u př. jim, jiny, rozjiskrzyć místo im, inny, roziskrzyć; čině rozdíl mezi předložkami *s* cum, de a *z* ex; zamítaje naprosto nehrubě důsledné rozeznávání pohlaví muž. a věcn. v pádech šestém a sedmém dobrým męžu a męžem, dobrém słowie a słowem a t. d.): proto tuším před žádným Slovanínem ohražovati se potřebí nebude; Polákům zas příčina toho se okáže, až někdy sami o svém jazyku bez předsudku přemýšleti a jej na historické půdě stopovati počnou.

Psáno ve Vratislavi dne 2. srpna 1849.

Po delším čase, než bylo míněno, vychází druhá tato částka Všeslovanské chrestomathie u veřejnost, ob-

životě nemůž leč škodlivě působiti na mluvu domácí. Kde však tak dalece se zabředlo, tuť ovšem aspoň vždy jednotlivým osobám naříkati jest na své hoře. Právě k tomu ale přihlížeti má vzdělanější vrstva národu a vůbec vyšší stavové, pečujíce o to, kterak by cesta mezi obojí tou výstředností učinila se prostrannější a schůdnější, aby tak dáno bylo nuzné potřebě, čeho žádá, a povinnost ku vlasti nebyla zanedbána. Neboť ovšem za předůležitou a právě svatou povinnost kladu péči o národní jazyk, zvláště pak vyšším stavům ji k mysli uváděje. Každý dobře zvedený člověk povinen jest snažiti se, aby jazykem svým mluvil čistě a pravidelně, ano co možná dokonale a výborně; každý měl by jak o dějinách národu svého, tak také o jeho jazyku a literatuře nikoliv povrchní, ale postačitelnou získati povědomost. I dáť se tato povinnost tím snadněji vyplniti, anoť rozum a mysli obratnost cvičením se v cizích jazycích nemalé nabyla bystroty. Cizokrajní pak mluva, nelze-li sic jinák jí se vyhnouti, vždy v jistých mezech a pokud potřeba káže, držána buď. Povinnost bdíti nad jazykem národním nikomu neměla by světější býti jako stavům vyšším; neboť čím větší jest díl, jejž jedenkaždý z nich pro sebe béře a požívá z národního jmění, z důstojenství a z práv výhradních ve své vlasti, tím více jest i zavázán přispívati co nejmožněji ku zvelebení a zachování národu svého. Národ, jehožto jazyk na zmatek přichází anebo v surovosti se udržuje, tentýž národ i sám zmatečným a surovým se stává. Národ připouštějící, aby oloupen byl z jazyka svého, tratí poslední kořeny své duchovní, vnitřní samostatnosti, a již bytu svého se odřekl. Jakkoliv pak nával cizozemské mluvy zdá se na pohled nebezpečným, zvláště když vyplenění národního jazyka tamto vychytrale a s neunavenou snahou

se obmýšlí, zde zas bláznovská moda za sebou táhne, nadsazujíc pravou cenu jazyka cizího anebo nad samu potřebu jej vynášejíc: předc nebezpečenství takovémuto vždy odolati možná, pakliže jen bývá poznáno. Ve všelikém zajisté počínání, kde hra nedá se jako jedním vrhem rozhodnouti, anobrž které teprvé v prodlenějším času uzrává, povždy nepřemožitelni bývají v odporu svém společném a shovívajícím, kteří dobře s národem svým smýšlejí. Samy ony protivné mocnosti, ač proti své vůli, z většího dílu ruší a kazí tím své záměry, že tímto zamýšleným potlačováním národní cit tím větší živosti nabývá, aneb aspoň více více se šíří. Potvrzení této pravdy viděli jsme i v tomto věku, kdežto největšímu podmaňovatelovi se nepoštěstilo pozbaviti národ německý vnitřní jeho životní síly a samostatnosti.

Nech prohlašují neteční světoobčané, že možná jest milovati jednostejně všecky národy a všecky jazyky; cit srdce našeho vždy staví vlasť nade vše končiny světa, jazyk svůj výše všech cizozemských. Jestliže každý vzdělaný člověk bohatství rozumu svého výše cení nežli jakékoli toho světa zboží, jakž medle možná nevážiti sobě i toho, čí pomocí my poklady ducha odevzdáváme jiným, naší vlasti, potomstvu, se všemi ušlechtilými vlastnostmi srdce svého? Což jest řeč cizozemská, leč obdržené znaky chladné umluvitosti, a to od lidí cizích? Ale slova vlastenské mluvy přivádějí nám vždy na mysl vše to, co nejblíže se týká našeho srdce, samé milostné předměty. Těmito slovy dostávají myšlénky naše výrazu živějšího, určitějšího, a co nade všecko, my se jim učíme od rodičův. příbuzných a přátel — každý zvuk potřásá srdcem naším,

toho prášíčíčkového světa, jejž těžko bude vážiti naproti hrubé, hmotné, neurčité a k tomu ještě neblahozvučné vzdělanosti! — Zkusmež toho předce — pohříchu! se zlou jsem se potázal! Vzdělanost tak hrubě a hmotně přitížila, a uzdoba tak se vymrštila na druhé misce, že se mi i podpora ve vážkách zlomila a vážky nepotřebnými učinily. Nuže, již ničeho nezbývá, nežli ke slovníkům bráti útočiště, a protož nedivte se, jestliže i má tvářnost stane se hmotnější a hrubší, neboli jedním slovem, grammatičtější.

Pražané — slečinky — celá společnost při mělničině, ano i Vy, milý pane! žehřete na slovo vzdělanost, které, jak sám dobře jste připomenul, tak rychle se rozšířilo a téměř již zobecnělo. Stojí tedy proti vám všem mnohem větší částka národu českého. Nač a proč tedy žehřete? Ano, slovo to jest hrubé, hmotné, neurčité, neblahozvučné, zvláště přirovnává-li se k německému „Bildung.“ Jest to ovšem věc nedůtklivá, ano směšná, srovnávati jednotlivá slova jednoho jazyka se slovy druhého. Však ani tu nevidím, v čem a jakou by přednost mělo německé „Bildung“ před naší „vzdělaností.“ Kořen obou jest ponětí jedno a též. Vzdělanost pochází od dělám, a dělám odději: což tu hrubého, hmotného? Německé Bildung od bilden (angl. to build); nahlédnětež tam do slovníků, a uvidíte, že toto build nic jiného neznamená, než „machen, bauen etc.“ Odtud i „Bild“ tolik, co útvor, udělání (rukou lidských). Líbo-li Vám, srovnejte s tím též lat., vlaské, francouzské cultura, la culture: z jakéhož toto slovo pošlo kořene? Ant tedy i předkové naši i my říkáme: vzdělávati pole, vzdělati chrám, t. z hrubé, neupravené hmoty něco řádného, ouhledného, užitečného uvésti v skutek; čemuž by medle,

ko sto a opět sto jiných slov, nesmělo i toto převeeno býti z původního, hmotného smyslu svého do zobraného, duševního života? Tak jako pole, jako chrám se zdělává, vzdělává se i člověk ve svých tělesných i dušeních silách a mocnostech, z hrubého, surového stavu přeázeje do lepšího, spořádanějšího, ozdobnějšího. Kdež dy v pěkném tom slově co hrubého? Pravíte dále, že st neurčité. Ani ne tak, jakož jest u př. francouzské ilture a německé Bildung. Jistou neurčitost přineslo každém snad jazyku slovo to na svět pro neurčitost široký okres samého ponětí. Protoť se určitějším stává řídavnými slovy: tělesná, duševní — vědecká, mravní, áboženská etc. vzdělanost (physische, ästhetische, intelctuelle, moralische etc. Bildung). Zajisté Vy, milý pane! lovem „vzdělanost, Bildung" něco jiného rozumíte, nežli ny slečinky, jenž se tak tuze zapýřily. Nikoliv tedy výitky, ale spíše díky zasluhuje ten (kdo a kdy? těžce ám pověděti), kdo slovo to ponejprv na tento smysl uvedl, že dobře jest tak upotřebeno, za to svědectvím jest nám to, že u veškerém národu (až snad na ty slečinky) ihned ylo pochopeno a od něho přijato. Slovo uzdoba, které y nám ponavrhujete, jest tedy zbytečné, a dávalo by jinák špatný surrogát za naše lepší a určitější vzděanost; neboť uzdobiti — mělo-li by sic sloveso to ejíti v užívání, nic více aniž méně nevyjadřuje, než co zdobiti, tak jako příliš malého, ano žádného rozdílu enalézám ve slovech okázati a ukázati, okrášliti a ukrášliti a dvadcíti jiných. Mimo to musilo by prv slovo to do národu se vnutiti; neníť tak jasné, aby ned v tomto významu pochopiti se dalo. Dám příklad. tenářům České Včely známo jest pojednání: Známky ávné vzdělanosti národů. Byl-liž kdo, jenž by hned

tomuto prvnímu řádku nebyl porozuměl, a nevěděl, o čem dále řeč bude? Což kdybychom byli postavili, dle Vašeho návrhu: Známky dávné uzdoby národů, — což by tu čtenářové naši byli tomu řekli aneb sobě pomyslili? — Určitosti v jednotlivých veskrz slovech není v nižádném jazyku, a také ani v českém nebylo, není a nebude veskrze; určitost a jasnost dává v řeči i písmě teprv po celých sadách jedno slovo druhému, a jest vlastností a zásluhou mluvícího neb píšícího. V jazyku, tak jako na polích a zahradách, není všecko přímorostlá bylina, jiné se též křiví, kroutí, plazí a jiným podporuje, — v kterémžto připodobnění, chcete-li, můžete v mysli dále pokračovati.

A má ještě jednu vadu slovo vzdělanost do sebe, — jest prý neblahozvučné! Toto-li jest neblahozvučné: nevím, kolik slov jiných, vážený pane! blahozvučnými nazvete. Ta zlatá blahozvučnost nehezky v jazyku našem hospodaří! Samou blahozvučností tam se dostaneme, že brzo nesměle započneme šeplati a blahozvučně lepetati, až nás ani na půl kroku slyšeti nebude. Ta blahozvučnost zavedla našeho nejvýtečnějšího básníka a muže nejvyšší chvály důstojného, že jazyk nám tak drahý, v dětinskou proměniv hříčku, i překrásný plod Musy své národu nepřístupný a nechutný učinil, jak o tom jeden jest hlas po celých Čechách. — Ta blahozvučnost ve spisech českých tolik zvučného nesmyslu naplodila, až se jest čemu podiviti. Ze mnohých uvedu jeden příklad (viz Květy české str. 185. a jinde!):

Sklesna v prach za sluncem roztru ruce;

Ubohý básník! — ruce rozetřené — škoda! mohl ještě mnoho pěkného napsati! Čemuž nepostavil rozstru, však by se bylo to sloveso dobře tam hodilo,

ježto celý ten řádek tak blahozvučně se čte, jako by ořechy louskal. Ta blahozvučnost — ohe, jam satis! Ještě jenom jedno, co mi právě připadá z ohledu neblahozvučnosti. Příčina tvrdosti a drsnatosti jednotlivých slov jest vždy v jazyku samém, příčina tvrdosti a drsnatosti celých sad v píšící osobě. Za tuto potahuje se k soudu spisovatel, nikoliv ale za onu. Za onu první nechať sám jazyk odpovídá, kterýžto, mám za to, vždy svou při sám si před moudrými soudci dobře zastane. Tuto tvrdost chtíti opravovati a zjemňovati, jest pošetilost; byl-li a jest-li posud celý národ spokojen s tím, proč by ten neb onen jednotlivec neměl býti?

Odpusťte, milý pane! jestliže jsem kde v této malé půtce žertík Váš opět a snad přílišným žertíkem odbýval; staloť se vše dobrým a upřímným úmyslem. Ostatně pak Vaše vlastenecká, šlechetná mysl ručí za to, že nedbajíce na pýření se a oušklebky jakýchkoliv slečinek (nuže, nechtějí-li vzdělanými slouti, nazývejte je a contrario nevzdělanými, snad jim to bude milejší) a jiných — třeba i Pražských — darmotlachů, od své uzdoby upustíte, a nejen slovíčko vzdělanost, ale i samu věc, kterou znamená, neopominete šířiti po naší vlasti. Službu svou vzkazuji.

Ponížený přípis blahovzdělanému p. Týlovi, jak se praví, redaktoru Květů Českých. *)

Ujišťoval mne nedávno jeden z přátel vašich, p. m., že jste první humorista v literatuře české, i ačkoliv, soudě podlé vydaných od vás posaváde spisů, poněkud jsem po-

*) Česká Včela 1834, str. 375.

chyboval o tom, předce věda, že hezké máte zásoby svých rukopisů, jak dosvědčují oznámené nám již titule, aspoň v naději jsem uvěřil slovům pána toho. Včerejšího dne četl jsem opět (a jakže nečísti, ježto mně jest věnován?) nový plod humoru vašeho, humoru původního; neboť obyčejní humoristé píší, když je, jak říkáme, dobrá napadne: vy ale, p. m., píšete ve zlém a ze zlého humoru, a to byste neměl dělati, chcete-li, aby se z vás nestal původní zlý humorista. Napadá-li vás nevrlost, překypí-li vaše žluč spisovatelská a redaktorská: posečkejte několik hodin, a třeba i dní, až se usadí, a vy poznovu přijdete do dobré míry — pak chopte se vesele péra, pište o kaňkách, o troubách, o kaňhálcích, o trubačích, o sobě. Vidíte, p. m., já sebe ani mezi dobré ani mezi zlé humoristy nepočítám, a předce když jsem byl přečetl roztroubený vámi světu Div, nejdříve jsem se po té hudbě vyspal, a dnes teprv (21. listop.) posnídav, beru si vás na posnídanou, t. j. nemaje právě nic důležitého na práci, činím ponížený přípis k osobě vaší, a chci vám na vaše stížnosti a nářky milerád dáti odpověď.

Předně ptáte se upřímně, za jakou příčinou, z jakého ohledu vzdělanost redaktora České Včely „Květy České“ vtipu svému terčem udělala anebo (po týlovsku) uďála? — Upřímná otázka zasluhuje upřímné odpovědi: věztež tedy, bláhový pane! že se svým stínem se pasujete, chorá-li mysl vaše na takové domněnky připadá. Vaše Květy nemohly nám nikdý za terč sloužiti a také nebudou, ježto neradi do prázdného střílíme. Jak sama dobrá vaše paměť na mysl nám uvozuje, anoť dávno na to zapomenuto, zmínili jsme se o vás jednou, že jste nemotorně od slova pašovati uďál pašáky (tak jako od malovati, šermovati vy byste řekl maláky, šer-

máky) — a k tomu jste mlčel! to byl div! — Mlčel jste též — a to byl druhý div! když jsme o lesní rohy se zasadili. Snadnoť vám bylo mlčeti, ježto se vás věc ta netýkala, leda byste sám ji byl napsal, ač tomu nevěřím. Ale že jsme po třetí opovážlivě na „Květy České“ sáhli, osmělivše se z nich za příklad blahozvučnosti a dobrého smyslu jeden jediný řádek uváděti — ne! to jest příliš mnoho! toho redaktorská hrdost nesnese, k tomu bez divu nemůže mlčeti, tu žluč kypí, tu Květy hynou, tu píše se Div na vlastní hanbu, tu potřebí ujíti se roztřených rukou protřelým čelem. Tantaene animis scribentium irae? — Do samé té otázky: Vzdělanost čili uzdoba? v č. 45. České Včely vám též nic nebylo. První díl její byl nám přislán od ctěného muže a spisovatele, jehož jméno nám později bylo oznámeno, a z dobrých příčin i hned jsme mínění své k tomu přiložili. Záleží-li vám na tom, o pravdě výpovědi této mé přesvědčiti se, přijďte ke mně, ukáži vám i rukopis zasílatele toho, i jméno povím. — Co jste pak podotknul, že bych „pokoušením se o spisovatele: Obrazů ze života, ani cti, ani prospěchu nezískal,“ věřím rád, a nikdý mi ani ve snách nepřipadlo, o něco takového se pokoušeti. Vy však, pane redaktore! měl byste větší šetrnost ke svým spolupracovníkům míti a nemluviti o nich tímto potupným spůsobem. — Vy pravíte, že Květy nedaly příčinu k uzdobným nápadům, jako byste říci chtěl, že jste nás vždy na pokoji nechával — nevím! pohlédněte jenom hloub do své tobolky: to ale vím, že jsem sobě toho nevšímal, mysle si, že chlapečkové musejí něco pro radost míti.

Aj, aj, divu! na jaké předůvtipné nápady vede vztek a šílenství! — Včelu Českou připodobňujete „k moudré

hospodyni, která doma sedala — hospodářové jí medu snášeti musili“ — tím líp! za to jim vroucně děkujeme. Jsme živi v redaktorství, vy jako my, a tak všickni jiní tím, čím nás Bůh obmyslí a dobří lidé nadělí. Rozumím-li dobře, vytýkajíce vy České Včele to, že z většího dílu — netajímeť toho — na překlady dobrých jak zábavných tak poučujících článků se obmezuje, chcete snad tím dáti pečeť původnosti a výbornosti svým Květům? — Že původní jsou, původnější z většího dílu, než každá jiná v českém jazyku vycházející kniha, toho zapříti nemůžeme. Jestiť původnost divná věc — neboť jsou původní nedoukové, původní třeštíkové, původní hrubiáni atd. Česká Včela (a na toť poukazuje i jméno její) sbírá a shledává, kde co příhodného a čtení hodného nalézá, i snaží se podati to krajanům svým jazykem, pokud jí možná, srozumitedlným a českým. To jí, tuším, k žádné haně sloužiti nemůž, ježto mnozí z nejlepších německých časopisů, u př. das Ausland, vážíce více než tři čtvrtiny z cizích pramenů, touto měrou čtenářům svým, hostům a ne kuchařům, vhod přicházejí. Dobré milo odkudkoli; lepší zahraničný smysl, než domácí nesmysl. My z Polsky a Kaukazu (a ne beze cla) med přivážíme: ale co vy z Františku, ze Třeště a z bláznivé Chejny dostáváte, to nazvati neumím při vší původnosti, kterou nemáte příčiny tímto rokem honositi se. Snadnoť vám takto býti původním, an sedna ráno za stolek napíšete, co se vám přes noc ve snách na mozku urojilo: ale běda a třikrát běda čtenářům!

Čteme dále: „chtěje omylů nepatrných napravovati, jakové se nalézají ve Včele a Novinách“ — pane, nechte na hlavě, a umetejte před svým domem, kde tolik smetí a neřádu, že je ani na fůry nepoberete, a budete míti

o dělati, by vám k tomu zaměstnání času stačilo. Vele-
ioudře nás napomínáte, chceme-li opravovati čeho na
.větech, abychom prý to „moudrým povážením a še-
ně“ činili. Ne — nechceme — nemáme dnes ani zítra
dy, a pak:

K nemožnostem ať se netře smělost.

en opravujte sám, protoť jste redaktor! Ale to nás těší,
; slibujete „pilně na pozor si dáti,“ a lépe česky psáti.
emuž jste toho ale hned v archu tom 47tém neučinil?
iži se moudrým povážením a se vší šetrností. Váš vý-
kok humoristický obnáší asi stránku: mám-liž dělati
řížky, jako na školácké pensum? Vám to ovšem slove
áhodou někde pomačkaným šatem, a hned velíte opa-
ně nedbati na to a stíhati geniálního ducha spisovate-
ova, totiž vašeho. Těžko ale stíhati toho, koho není!
do psáti může na jedné stránce a dávaje si při
om na pozor: na českém srdci nadíti se chceme,
iebo: hrubou kyji švihným prutem nazývati (4 křížky),
iebo: hodno-li uchýleníčko opravy a důtků (dudky na
ikové písaře!) anebo: tykejte si věci, anebo: za vašemi
ily, anebo: slova Matyášovy v Rohovínu čtverrohým atd.,
lo tak psáti může, řku, tomu radil bych jíti s gramma-
kou na studia domů, a potom teprv za několik let po-
ivati nám jako původní, geniální redaktor plody ducha
ého. Čtenářové milí! z Květů Českých máte příležitost
ikně se vyučiti jazyku materskému! —

Co dále vašich, m. p., již na stokrát omletých týče
výrazů: „Mírně, vlídně (as tak jako vy), neouhonně,
atrsky máme kráčeti, ruka v rukavici“ a pak: „pra-
ovníků na roli dědičné jesti mezi námi hrstka nevalná“:
i to odpovídáme, že chvála Bohu náležíme posud k ce-

lému národu, a k žádné kastě, k žádné rodině židovské neb cigánské, která ve všech ničemnostech hoví oudům svým, jen aby jich nepozbyla, že každý má právo kárati v neslušnostech spoluvlastence svého, že hrst valná daremných, neumělých pracovníků také by nám neprospěla, ano byla spíše na škodu, ješto deset hrdých, soběckých a všetečných hlupců takových ve své „nadoté zpozdilosti a shnilé malátnosti“ (pro něž Květy České záležející nejvíce z blínu, bolehlavu a žíhavek lék připraviti mohou) za týden zboří bez velkého úsilí, na čem tolikeříž pravdiví hajitelé národního jazyka po celý rok co stavěti měli.

Ještě jedno — což vlastně nás vybídlo k odpovědi této, ješto bychom se jinák byli předce rozmejšleli zajížděti do bláta, m. p., vámi nadělaného. Vy jste napsal mezi jinými hrubostmi vám přirozenými: „K čemu brousiti jedovatý jazyk na ctnosti a zásluhách“ — patrně osobností touto, kterých se každý vzdělaný spisovatel vystříhává, dotýkaje se cti naší. Míníte-li svou ctnost a své zásluhy, nedím ani slova; míníte-li koho jiného, zvu vás před veřejný soud, a dokud pohanění tohoto nedoličíte anebo neodvoláte, zovu vás drzím a potupy hodným utrhačem.

Těmto mým slovům bez objasnění můžete rozuměti. Konečně pak a na závěrek buďte ubezpečen, že kdykoliv mne na souboj vyzvete, hotova mne najdete, s tou však výminkou, abyste pořádnou zbraní a ne motovidlem opatřen na pole se dostavil, jinák byl bych přinucen ovšem ucouvnouti. Přeji dobrého zdraví a zažívání.

O nové době slovanské. *)

Čtená řeč při slavném skončení ročního běhu nauk na gymnasium Varšavském dne 28. července 1834 od professora Ondřeje Kucharského. **)

Mezi naukami počátečními historie čili dějepisu na nevšedním stojí místě chronologie čili nauka o rozdělování času. Nebo cokolivěk paměti hodného uznáváme, chceme věděti, kdy se to jmenovitě stalo. I proto již starožitní dějepisci myslili na to, jak by usnadniti mohli určení času každé dějepisné události, pročež vynalezli tak zvané doby, od kterých léta počítati začali. Takovou dobou bylo pro Řeky obnovení her Olympických od Choreba, 776 roku před narozením Kristovým, a pro Římany založení Říma od Romula, 753 před Kristem. Napotom bylo naznamenáno více takových dob, a jmenovitě známé jsou ve starožitnosti následující: doba Nabonassara 747, Filipinská 324, Alexandrická čili Seleucidův 312, Cesarianská čili Antiochenská 47, Hispanská čili kalendáře Julianského 37, vítězství pod Aktium 30 a doba Augustův 30 roků před Kristem.

Také v dějepisu věků středních nalézáme první dobu křesťanskou Diokleciána čili mučedlníků 284 r. po Kristu. Doba od stvoření světa počala býti užívána od křesťanů teprva ve 4tém věku, a od Židů teprva v 11tém věku po Kristu. Konečně doba od narození Kristova uvedená od Dionysia Malého v polovici 6tého věku a spořádaná od Bedy blahoslaveného na počátku 8ho věku, stala se všeobecným pro křesťany počítáním.

Však již v prvních po Kristu století zjevují se

*) Česká Včela 1834, str. 371.

**) Řeč neboli pojednání toto vyšlo nejprvé ve všeobecném Denníku Varšavském, potom též ve Lvovských Rozmanitostech.

noví na divadle světa lidé, a mezi jinými potřásající ohromnou východu mocností veliký národ slovanský, který jednak dříve nepřijal náboženství křesťanské a s ním i počítání času, až teprva v polovici 10ho věku. I jest tedy vážná, leč pro nedostatek látky obtížná k rozhodnutí otázka: Zdali ten veliký národ, na 1000 a snad i více let před přijetím křesťanstva žíti počínající, zdali, pravím, ten národ měl jakou dobu národní?

Nejučenější díla časoslovců (chronologův), jenž nyní jsou nejnovější: Frank, Hartmann, Ideler, Korník, Wagner a mnoho jiných docela se o tom nezmiňují. I odkud měli by vážiti této o Slovanech vědomosti? Letopisci Byzantinští znají toliko Slovany jako strašlivé nepřátelé východního mocnárství. Letopisci západní zapisovali sotva to, co se u nich dělo, a to ještě dosti pozdě, nebo počínají teprva od Karla Vel. 800 let po nar. Kristově.

Nám tedy pozůstalo hledati té vědomosti ve pramenech vlastních; leč ty jsou tak nedostatečné a tak pozdní, že nejeden učený Slovan u sebe tomu místa dáti nemohl, by z nich možné bylo vyskoumati cos podobného. Avšak pro tak veliký, tak dávný národ, jako jest slovanský, což bychom my, děti jeho, nebyli obětovati povinni?

Pečujme o objasnění pomníků slovanských, které nám jenom pozůstaly, a práce naše jistě dvojnásobně bude vynahražena novými vynálezky, přinášejícími slávu jménu Slovanů, a hle, uzříme toho důvod v následujícím podání našem: O vážnosti zpěvu hrdinského zvaného Tažení Igora proti Polovcům vzhledem na časosloví a dějepis slovanský.

Roku vstoupení na trůn ruský Pavla I. Petroviče (1796) hrabě Alexej Ivanovič Musin-Puškin, toho času skutečný rada tajný, prokurator S. Synodu, senátor i ná-

čelník Akademie umění, horlivý milovník a znatel ruských starožitností, koupil od Joele, archimandrity kláštera Spaso-Jaroslavského, rukopis z 15. věku, pod titulem: Chronograf, ve kterém mezi osmi rozličnými spisy nalezl na pátém místě z konce 12ho věku pochodící: Slovo o pluku Igorevě, t. j. pověsť o výpravě Igora na Polovce roku 1185. Byl to Igor Svatoslavič, vnuk Olegův, kníže Novohradu Severského, ležícího nyní v gubernii Černikovské za Dněprem nad řekou Děsnou. Ve velikém knížectví Vladimírském na Klazmě panoval tenkrát Vševolod III. Jurjevič, jinák Dimitrým III. nazvaný, a ve knížectví Kijovském Svatoslav Vladimírovič. V Polsku Kazimír Spravedlivý (v Čechách prvorozený syn krále Vladislava, Fridrich). Polovci ale (jenž s Uhry r. 1260 proti Otokarovi stáli, a jež Dalimil Plavci nazývá) jmenovali sami sebe vlastně Kapšat; od Řeků byli nazváni Komány; jsou toho samého plemene co Pečeněhové, a podobně jako nynější Kirkizové toulali se dříve po pustinách asiatských, blíže moře Chvalenského, leč v polovici 11ho věku vypudivše Pečeněhy, zaujali břehy moře Černého i krajinu s obou stran Donu, strachem naplňujíce sousední země; nebo loupení a krve prolévání bylo největší jim rozkoší. Slyšme, co dějepis o nich mluví:

„V Rusku severním Světoslav a mnoho jiných knížat spojili se na skrocení Polovců; přes pět dní hledali je za Dněprem, a na březích Ugla čili Oreli je dostihnuvše, zajali jich 7000 (mezi nimiž 417 knížat) a veliký počet koní asiatských i všeliké zbraně s sebou vzali. Blíže Chorola zvítězili nad ukrutným Končakem, chánem Polovcův; nic mu neprospěly samostříly, sotva od 50 vojáků napínané, ani též střílení opravdovým ohněm, nepochybně řeckým, a snad i prachem. Po několika měsí-

cích knížata severní předevzali si sami navždy popleniti tyto barbary, a tím věčné slávy si dobyti; leč nad Kagalníkem (čili Kagalou) množstvím nepřátel přemoženi všickni na bojišti zůstali anebo zajati byli. Polovci tím smělosti nabyvše, mnoho měst poplenili a s nevolníky do svých tvrzí se navrátili.“

I tuto knížat severních nešťastnou výpravu popisuje pověsť, o které mluvíme. Neví se, či jest prosou či veršem psána, nebo v jediném tom rukopise spůsobem prosy napsána jest. Avšak zdá se, že má ve slohu jisté přestávky veršové, jenž posud nebyly úplně vyšetřeny. Co se ale týká ducha té pověsti, sestavení i slohu, jest v celosti zpěvem hrdinským neboli spíše dějepisným; ač někteří jí přikládají pěknější jméno básně, a kdosi jiný docela nazval ji hrdinským žalozpěvem.

Uznaná starožitnost i krása tohoto výtvoru dodala chuti Musin-Puškinu, vydati ho společně s Alexejem Feodorovičem Malinovským i Mikolášem Mikoláševičem Bantyš-Kaminským. Poprvé vydán byl s překladem ruským v prose i s výkladem v Moskvě 1800. Potom hned nalezlo se této drahé památky slovanské mnoho jiných vydavatelů, tlumočníků i vysvětlovatelů. 2) Admirál Alexander Semenovič Šiškov zhotovil nový překlad ruský s poznamenáními, a umístil ho v první části spisů Ruské akademie v Petrohradě 1805. 3) Jakob Požárský přeložil je nanovo v prose, objasnil a vydal v Petrohradě 1819. 4) Ivan Sirjakov v Petrohradě 1803; Alexander Palicin v Charkově 1807; Jazvinský v Petrohradě 1812; Jan Levický, tamže, veršem ho přeložili i vydali. Konečně Mikoláš Gramatin v Moskvě 1823 vydal původní spis, překlad prosou i veršem, připojiv učenou k němu předmluvu, soudná o něm pojednání a obšírný výklad.

Leč netoliko u samých Rusů nalezli se ctitelé toho ěvu, ale i u cizích národů. Do němčiny přeložil ho sef Müller a vydal v Praze r. 1811. Druhý překlad mecký jest od Sederholma v Moskvě 1825. Ještě mezi ımci psali o něm a z částky ho překládali Šlötzer, Kotzee a jiní. Do řeči francouzské přeložil ho Blanchard Moskvě 1823. Do češtiny Jungmann, Rožnaj a Václav ınka. Tento poslední překlad spolu s německým přeıením v prose vyšel v Praze 1821. Konečně Poláci poali nejprvé jeho krásu ze spisů Cypriana Godebského, ıkověckého Ruské Pravdy i Lindého, v Grečově „Obrysu jepisném literatury ruské". Celým ale jeho překladem, ršem i prosou, obdařil polskou literaturu Augustin Běvský ve Lvově 1833.

Mikoláš Michaelovič Karamzin v dějepisu mocnářrí ruského (díl III. str. 213) tak o něm mluví: „Plod ato starožitnosti vyznamenává se mocí vyjádření, krámi jazyka malírského, smělými přirovnáními, vlastními adým národům v jejich básnictví. Vydavatel pak Po:ní Hvězdy r. 1823 (Alexander Bestužev) ve svém „Poədu na starožitnou i novou literaturu ruskou tak o něm zpráví: Z veškerého básnictví starožitného pozůstala m jediná toliko báseň: O výpravě Igora, knížete severho, na Polovce. Tu nalézáme nevypůjčené krásy, jinou írodu i jiné pásmo činů. Neznámý zpěvec nadchnul mlastvý jazyk ruským vojenným duchem; již samou zvláštostí svou jest zajímavým; přiozdobil ho květy obraznoi, národním bájeslovím, vhodnými přirovnáními a city ubokými. Neuhnětený, slávy milovný duch národa mocně stupuje na každém místě. Zdá se, že ho čas ochránil, y nám tím více dal cítiti ztrátu ostatku."

Jakým nářečím slovanským ta pověsť psána jest, vy-

ložil obšírně spisovatel nejmenovaný ve spise pod názvem: „Trudy tovaryšstva milovníků ruské literatury při carské Moskevské universitě“ (částka XI. v Moskvě 1818). Zásluhy o tuto píseň vydobyl si též Petr Butkov ve „Věstníku Evropy“ roku 1821 (Nr. 22. částka 61., str. 108.).

Tolik a tak slavných mužů staralo se oceniti tento výtvor vzhledem krasovědným, slovozpytným i zeměpisným. Jak dalece výklady jejich pravé jsou, zůstavujeme to soudu jiných. Zde chceme toliko uvážiti ho u vzhledu časoslovném i dějepisném; připomínáme jen, že to, co o tom spisu pod těmito ohledy učiněno bylo, velmi jest nedostatečné.

Dvě toliko v té písni přicházející jména, jimž zvláštní vážnost časoslovnou i dějepisnou připisujeme, vezmeme zde v rozjímání své, jména totiž: Trojan a Bus.

Čtyři jsou ve zpěvu o výpravě Igorově místa, v kterých nadmíněné nalézá se jméno Trojana, a jmenovitě: tropa Trojania, věci (věkové) Trojani, zemla Trojania i sedmý věk Trojani. První vydavatelé toho spisu praví, že z ničeho, kdo by ten Trojan byl, domysliti se nelze. Gramatin ale, o němž výše řeč byla, přijímá výklad Karamzina, že Trojan jest Trajan, římský císař, který s Dacií bojoval, že tropa Trojania jest cesta Trajanova a zemla Trojania jest země Dacia; dále praví pan Gramatin, že věci Trojani jest omyl, místo sěči Trojani. Co se ale týká čtvrtého místa: na sedmom věce Trojaně Všeslav skoči k' gradu Kyevu, otvori vrata Novugradu, považují vykladatelé za omyl v počtě času. Nebo od Trojana císaře do Všeslava, knížete polockého, uplynulo mnohem více než sedm věků. Příčina toho omylu jest nevědomost. Trajan panoval od r. 98

do 117 po Kristu; Všeslav ale Bračeslavič, kníže polocký, dobyl Novohrad podlé Nestora 1067, a tedy omyl podlé nich byl by nejméně o 250 let. Tak se obyčejně děje, že nemohouce objasniti nějakého místa ve spisovateli, domýšlejí se, že buď on nebo přepisovatel bloudil. Někdy se to přihází. Poblouzení však proti času o 250 let v díle tak slavném, tak ze všech stran dokonalém, zdálo se nám do uvěření nepodobným. Začali jsme okolnosti zpytovati a práce naše vzala žádaný konec. Pravdivost podání zpěvu o výpravě Igorově odkryli jsme následujícím spůsobem:

Slova — na sedmom věce Trojaně Všeslav skoči k' gradu Kyevu, otvori vrata Novugradu — vedla nás k následujícímu: Všeslav dobyl Novohradu r. 1067 a spisovatel zpěvu mluví, že to byl sedmý věk skončený Trajana (na sedmom věce Trojana), tedy rok první Trajana připadá roku 367 po Kristu. Zbývá nám tedy přehlédnouti památky dějův z toho roku, zdali v nich nenalezneme někde zmínky o nějakém Trojanovi. Prvním zajisté pramenem do dějův čtvrtého věku jsou letopisci Byzantinští. Díla tak obšírného neměli jsme před rukou; na štěstí ale nalezli jsme věrné výpisy z těchže letopiscův, týkající se dějepisu Slovanů i jiných národů naddunajských, spořádané od Strittera a přeložené do ruského jazyka v Petrohradě 1770. Nadarmo hledali jsme zmínky Trojana ve výpisech o národech slovanských. V části ale druhé v Petrohradě r. 1771 vydané, ve výpisech o Gotech na stránce 7mé četli jsme, co následuje: „O 40 let později, za panování Valentiniana a Valencia roku 367 znovu o nich (o Gotech) zmínku činí řečtí dějepisci. Tomuto poslednímu císaři mnoho nadělali nespokojenosti, a zvítězili v bitvě nad vůdcem jeho

Trajanem.“ Toto jest místo neoceněné, dávající největší světlo netoliko na báseň o Igoru, ale i všeobecně na děje slovanské. Vidíme z toho, že jméno Trojan čísti potřebí po rusku Trajan; že ten Trajan nebyl císař, leč Trajan, vůdce vojska římského za císaře Valencia, že nad tím Trajanem zvítězili Gotové r. 367 po Kristu; a tedy na sedmom věce Trojaně dobyl Všeslav Novgorodu, znamená: že ho dobyl r. 1067; i tak právě píší o tom letopisy ruské. Vidíme z toho, že Slované ve východních krajinách před přijetím víry křesťanské, dříve než doba od narození Krista se byla rozšířila, užívali doby Trajanovy, které rokem prvním byl rok křesťanský 367, a že doba ta udržela se u Rusínův docela po přijetí víry křesťanské ještě ve věku 12tém.

Dejme ale tomu, že podlé letopiscův Byzantinských ne Slované, leč Gotové r. 367 nad Římany zvítězili. Věc ta, jak hodna uvážení, tak i těžká jest k vysvětlení. Pravda-li jest, že Goti zvítězili nad Trajanem, tedy Slované, jakožto zůstavší pod panováním Gotův, mohli toliko přijmouti dobu Trajanovu, a mohli ji přijmouti v čase daleko pozdnějším od jejího počátku, a tím spůsobem r. 367 nebyl by dobou dějepisu slovanského. I tak bychom sami se domnívali, kdyby druhé jméno Bus nedávalo nám k myšlení pohnútku, že jestli samotni nezvítězili nad Trajanem, zajisté podíl měli na slávě Gotův Slované, známí pode jménem Antů čili Rusů.

Nepovědomý spisovatel toho zpěvu, popisuje radost nepřátel z porážek knížat severních, mluví: Se bo gotskyja krasnyja děvy vzpěša na brezě sinemu moriu. Zvoniá ruským zlatom, pojut vremia Busovo, lelejut mesť Šarokanin, a my uže družina, žadni veselia. Což p. Hanka na český

jazyk takto přeložil: Nebo hle gotské krásné děvy vzpěly na břehu siného moře. Zvoníc ruským zlatem, pějí věk Busův, kolébají mstu Šarokanovu, a my už družina žádni veselí. *) Gramatin, který, jak jsme podotkli, nejobšírnější výklad o zpěvu tomto napsal a práce všech předchůdců svých použil, praví na str. 168, že Bus, jak se zdá, musil býti knížetem anebo chánem poloveckým.

Leč kdyby tak bylo, proč by gotské dívky měly opěvati věk knížete poloveckého? A ačkoliv Gramatin praví na straně 167, že Gotové roku 1050 od Polovců byli přemoženi, vědomost ta předce v celosti nám to nevysvětluje. Ovšem my bychom rozuměli, že kdy gotské dívky opěvají Busa, a zvoní zlatem ruským, musili za času Busa zvítěziti Gotové nad Rusíny. Než kdož byl ten Bus? Či byl kníže Gotův, čili Rusínův? Kdyby byl knížetem Gotským, oslavování vítězství jeho zpěvem za příčinou nynější porážky ruské bylo by nepřiměřené. Musil to býti kníže ruský, jejž kdysi Gotové přemohli v bitvě, podobné této Igorově. Naše však domnění málo by znamenalo, kdybychom nemohli je potvrditi šťastně nalezeným místem v Jornandesu, spisovateli z polovice VI. věku, v kterémž knihách o původu Gotův v kapitole 28 (str. 130) nachází se zmínka, hodna uvážení všechněch Slovanů. Praví on tu, že roku 373, a tedy šestého roku doby Trojanovy, Vinitar, král východních Gotů, vedl jest vojnu s Anty, zvítězil nad nimi, zajal mnoho jich v porobu, a mezi jinými i samého krále jejich, jménem Box, kterého potom, spolu se syny jeho i znamenitými Anty, v počtu 70, k hanebné smrti odsoudil. Povědomo, že za onoho

*) Kdo však původním slovům nerozumí, nepochopí také smyslu v přeložení páně Hankově.

věku Slované od cizinců nazýváni byli Anty, tak jako posud Němci Vendy je jmenují. Neníť tedy již pochybnosti, že Bus králem byl slovanského národu Antův, králem ruským (Rusínským). Všecky okolnosti zpěvu o Igoru shodují se s podáním Jornandesovým. Kdož ale byl bližším sousedem Gotův, Slované anebo Římané? Neníť pochybnosti, že teprva po přemožení Antů Gotové mohli se přiblížiti ke hranicím římským. Tímže spůsobem pohlédněmež na hranice krajiny Antů, jak je sám Jornandes udává v kapitole páté. Nerozumíme tudy, jakým spůsobem Gotové mohli zvítěziti nad Římany r. 367, když teprva 6 let později přemohli krále Antů čili Slovanů. Z toho spíše vyplývá, že slavné vítězství nad Trajanem buď Slované sami vydobyli, a od něho léta počítati začali, buď aspoň s Goty spojeni byli, anebo naopak, že Slované vzali sobě Goty toliko za spojence, co zavdalo příčinu letopiscům Byzantinským, že všecku slávu vítězství Gotům připisovali.

Hlavní tedy věci z pojednání našeho vyplývající a důležitost zpěvu o Igoru dovozující z ohledu časosloví i dějepisu slovanského, jsou následující: 1) Slované ve čtvrtém již věku a jmenovitě 367 po nar. Kristově mají svou v Evropě dobu. 2) Již r. 373, totiž šestým rokem doby Trajanovy, nalézáme ve zpěvu slovanském o Igoru, a tedy v pramenu národním, zmínku o Busovi králi ruském (rusínském), kdyžto Řekové, a jmenovitě Procopius, první zmínku činí o Slovanech teprv na konec pátého věku, léta 494.

Objasnivše tedy nejhlavnější místo dějepisné i časoslovné ve zpěvu o Igorovi, snadno můžeme posouditi i v něm nalézající se místa, jmenovitě: Zdali se má čísti věci nebo sieči Trojani, zdali Busovi nebo bo

suvi vrani a t. d. Všeho toho výklad pozůstavujeme sobě na pozdnější čas, udá-li se nám příležitost k novému přehlédnutí a opravení zpěvu o výpravě Igorově. I budiž tedy sláva Musin-Puškinu, že nám první podal tak drahocenný pozůstatek starožitnosti slovanské! — Budiž sláva Godebskému, který nám jej první do polštiny úplně přeložil! (Kéž bychom i my Čechové brzo řádné přeložení tohoto památného zpěvu obdrželi!)

„Svatopluk", hrdinská báseň od Jana Holého. *)

Hrdinská báseň Svatopluk, psaná hornoslováckým nářečím, ačkoliv přede dvěma již roky vyšla, předce u nás Čechů posaváde jedva dle jména jest známa, i neohlížejíce se na vnitřní cenu a přemnohé básnické krásy její, máme za to, že v tom spůsobu, v jakém vydána jest, beze všeho působení na čtenárstvo naše zůstane, a toliko zde onde jako literní vzácnost zvědavým knihomilům okazována bude. S jakou asi ochotností dílo to pod Tatrami a na Hronu přijato bylo, po tu dobu ničeho o tom jsme se nedočetli ani nedoslechli. To však víme, že nepřátelé rodu slovanského plesali jsou pro toto rozdrobňování a odštěpování se od nás v literatuře uherských Slováků, počínání takové jejich na výsost vychvalujíce; víme, že chladnější a lhostejnější částka obecenstva našeho s ousměškem patří na hrdinské to zvelebování hrdinskými básněmi československého podnářečí, připomínajíc sobě slovutného rytíře z Manchy, který též byl hrdinou, a tvářic se při tom asi tak, jako by se kterýkoliv Němec tvářil, čta Aeneidu anebo Habsburgiadu na rakouském ná-

*) Česká Včela 1835, str. 103.

řečí; víme konečně, že praví vlastencové a milovníci literatury slovanské jen s nechutí a bolestí hledí na toto spěchání k vlastní zkáze a záhubě kmenu toho, litujíce zvláště pana Holého, že na bezplodnou roli tolikerou práci vynakládá a ji vzácnými dary svými nazmar osívati usiluje. Oblíbený spisovatel náš p. Karel Vinařický, uměje ceniti mistrovskou práci pana Holého, a chtěje, aby též Čechům v známost uvedena byla. umínil si předně nejzdařilejší místa ze Svatopluka, a snad, bude-li mu dosti pochvilí k tomu, i celou tu báseň jazykem českým krajanům svým podati, jakož bychom vůbec přáli, mělo-li by i nápotom ještě co znamenitějšího a pozornosti hodného slováckým nářečím vyjíti, by spis takový tudíž písemním jazykem českým se vydal a rozšířil.

Literni zpráva.*)

Dne 1. t. m. vyšel dle připovědi a v knihkupectví Kronbergra a Webra k dostání jest:

Slovník česko-německý Jos. Jungmanna.

Dílu prvního svazek první, 200 str. 4to od A—Bůh.

Národní toto dílo, jehož dokončení a na světlo vydání po mnohá léta věrní vlastencové a milovníci přirozeného jazyka svého toužebně očekávali, již nyní a sice rychlým krokem vycházeti začíná. Jakož bylo lze se nadíti, ukazuje se již nyní při samém počátku chvalitebná horlivost v podporování tohoto nesmírného nákladu žádajícího díla, což dostatečným jest rukojemstvím, že bohdá šťastně přivedeno bude ke konci, ano, jsme toho mínění

*) Česká Včela z dne 14. října 1834, str. 328.

a můžeme snadno předpovídati, že před vyjitím posledních svazků vydání celé bude rozebráno. Což jest medle vydání patnácti set výtisků (za jakou příčinou pan spisovatel na tak skrovný počet se obmezil, tuto nám vyšetřovati nepřisluší) u přirovnání k potřebám takového spisu u veškerém československém národu? ať nic nedíme, že znamenitý počet dostane se též za hranice, ješto i učení skoumatelé jazyka slovanského a vůbec všecky veřejné a zvelebenější bibliothéky evropejské každým dílem takovým obyčejně se zaopatřují. Kdo tedy z našich čtenářů žádá nabyti nejpohodlnějším a nejlevnějším spůsobem skrze předplacení tohoto s bezpříkladnou pilností a soudností snešeného pokladu národního: nechať neopomine záhy se hlásiti, dokud nevyprší vyměřená lhůta. *) O veliké pak vnitřní ceně Slovníka páně Jungmannova úsudek svůj na ten čas vynášeti soudíme za zbytečné; dosti buď, řekneme-li, že čtenáři každého druhu v jakékoliv pochybnosti tudíž radu a poučení poskytuje, anobrž že nejlepší znatelové svého materského jazyka, pročítajíce kteroukoliv stránku, vždy ještě mohou se přemnohému přiučovati a zásoby vědění svého rozhojňovati; a na tomť má každému vzdělanějšímu, neodrodilému Čechu býti

*) O tom takto zní od pana vydavatele na obálce Slovníka dané návěští: „Tento slovník vydává se po svazcích 25-archových čtvrtletně, t. s počátkem měsíců října, ledna, dubna, července, v ceně 2 zl. stř. těm, kdož 4 zl. na poslední dva jeho svazky napřed složili, aneb složí. Předplacení to trvati bude až do vyjití čtvrtého svazku, čili prvního dílu skončeného, po čemž krámská cena, t. 2 zl. 30 kr. stř. za 1 svazek nastoupí, v kteréž ceně i těm, kdož napřed platiti nechtějí, tento první i všecky budoucí svazky k službám stojí. P. T. páni předplatitelé uctivě se žádají, aby pořádným odbíráním vycházejících svazků nákladnému vydávání díla toho nápomocni býti račili.“

záleženo, by jazyka svého co možná všestranné a úplné nabyl známosti!

Ostatně z ohledu samého vydání co do pěknosti písma, správnosti a čistoty tisku spravedlivou chválu vzdáti musíme knihtiskárně arcibiskupské a řiditeli jejímu p. Václavovi Špinkovi; tak oupravně a nákladně tištěných slovníků velmi málo se nachází, vůbec pak tato knihtiskárna, beze všeho hluku a fuku, tak velice prospívá málem ode dvadcíti let literatuře vlastenské, že záslnhami svými daleko přesáhá ostatní knihtiskárny v Čechách, a hodna jest obecné uznalosti.

Drobné literní zprávy.

a) Novosti z literatury české. *)

Přede vším dáváme krajanům našim radostnou zprávu o dokončení velikého národního díla, totiž Slovníka jazyka českého pana Josefa Jungmanna, na němžto po třicet let s neunavenou pilností a neobyčejnou setrvalostí byl pracoval, kteréžto práci, z příkladné lásky k jazyku a národu českému, téměř všecky hodiny po svědomitém zastání svých ouředních povinností věnoval, ano i nemalou částku jmění svého obětoval. Chováme cele naději, že toto obrovské dílo (v tisku vynášeti bude mezi 500—600 archů 4to), jakové v jiných zemích mnoholetým bylo celých akademií zaměstnáním, touže měrou slušné uznalosti a podpory najde v našem národu. Prospekt tohoto díla přihotovuje se již do tisku, a za krátký čas vydán i rozeslán bude, kdež umístěno bude obšír-

*) Česká Včela z dne 4. března 1834, str. 72.

nější návěští o spůsobu vydávání a výmínkách, pod jakými předplacení se přijímati bude. Samého Slovníku tisk započne se nepochybně ještě tímto rokem nákladem spisovatelovým.

— Nedávno dohotovil náš učený pan Pavel Josef Šafařík spis svůj „O Starobylostech slovanských“, jenž za úvod a jako předsíni sloužiti má k jeho historii všeslovanské literatury, kterou nyní jazykem českým šíře a zevrubněji vypracovati hodlá, než byla před tím v němčině vyšla.* Vyjití spisu toho, každému milovníku slovanské literatury nejvejš důležitého, s netrpělivostí očekáváme, tím více, ješto málo jest zajisté tak důkladných skoumatelů a znatelů dávnověkosti slovanské jako p. Šafařík, jemuž mimo nejbedlivější rozebrání a sestavení všech zachovaných památek o nejdávnějších Slovanech, jak jen kde zaznamenané se nalézají, také zdravá kritika a všestranná známost mluvy slovanské před jinými v této věci přednost zjednati musí. Máme za to, že spis nadřečený nezakládající se na pouhých domněnkách, jak obyčejně v takovýchto pracech posud dělo se, ale mající všude po boku svém bytelné důvody, nové světlo dá nejstarší historii Slovanův. Stručný spisu samého přehled neboli některé doby předběžně na konec tohoto měsíce vyjdou v prvním svazku letošního Časopisu českého Museum.

b) Kytka. Dar Uměny zpěvu na rok 1836. Svil Dr. Josef Kr. Chmelenský. V Praze, v kníž. arcib. knihtiskárně. Str. 118. Cena 30 kr. stř. *)

S potěšením mnohým dáváme návěští čtenářům našim o této počtem stránek sice skrovné, ale obsahem

*) Česká Včela 1835, str. 366.

svým předůležité knížce, kterážto z částky též jakožto novoroční dar neboli Almanach básnický považovati se může. Za našeho století mnohé třídy básnictví hned s větším, hned s menším prospěchem byly jsou u nás vzdělávány; písně však, tyto nejpěknější květy Musy, které by hudbou oživění a rozšíření po národu zasluhovaly, posud u velmi skrovném počtu se vyskytovaly, tak že jednohlasná našich hudebních skladatelů byla stížnost na nedostatek dobrých textů, ano někteří výborní mistři naši, jako Tomášek, Vitásek, Kníže a j., chtějíce zavděčiti se krajanům svým a nenalézajíce nic lepšího v pěkné literatuře naší, k ledajakým bídným a nemotorným rýmovaninám outočiště bráti přnuceni byli. Počav pak tímto rokem náš ctěný vlastenec Dr. Chmelenský „Věnec“ již častěji připomenutý vydávati, jehož první roční běh dokončen bude příštím měsícem, nalezl velikou ochotnost se strany hudebních skladatelů jak v Praze, tak na venku žijících, ale tudíž i velikýnedostatek písní, jež by jim na požádání byl doručiti mhl. I umínil sobě na ten čas, pokud oblíbený u krajanů a krajanek našich Věnec vycházeti bude, jako ku podpoře jeho vydávati co rok malou sbírku písní a jiných básní k hudebnímu skládání se hodících, by skladatelé věděli, po čem sáhnouti mají a z čeho dle své líbosti a chuti předměty si vybírati. Tento jest vlastně původ a oučel Kytky, která na rok 1836 padesáte písní a příbuzných písni menších básnických plodů obsahuje. Při skrovných prostředcích našich jesti to dar přehojný, a kdyby jenom polovice zdařilostí se honosila (i mám za to, že nejpřísnější kritika toho upírati nebude a nemůže), jakýž to vítaný příspěvek k rozšiřování písní ve zpěvném národu českém! Pan vydavatel prvním tímto rokem více na své zásoby byl obmezen;

neboť ve vynasnažení svém nalezl pomoci toliko u šesti básníků, kteří 15ti písněmi sbírku jeho rozmnožili. Ostatek jsou veskrz původní písně jeho. Nadějeme se však, že na příští rok při tak zdárném počátku větší podpory u zpěvců českých najde. Pověděl francouzský básník Boileau:

„Un sonnet sans défaut vaut seul un long poème,“

tato však výpověď o zdařilé písni tím spíše platnost míti musí, ježto dobrá píseň k nejtěžším pracem básnickým náleží, což jenom ten by zapírati mohl, kdo nikdý v tomto druhu síly své nezkoušel. Spanilomyslný a lepým citem obdařený vydavatel Kytky vyvinul takou sílu v písni a takou si osobil lehkost (hlavní vlastnost dobré písně), že v třídě této vším právem zasluhuje státi v čele všech našich básníků.

c) Hesiodovy Nauky domácí, českým hlaholem vydané od J. V. — V Praze 1835 str. 34. *)

Překladatel malého spísku tohoto zasluhoval by velikých díků našich, kdybychom říci mohli, že obohatil jím českou literaturu. Vzalť ale větší břemeno na svá ramena, nežli síly stačovalo, a pročež není divu, že těžce pod ním dýchá, k zemi klesá a všelijak se potácí. Dříve všech vyšších požadování od dobrého překladatele jest zajisté nejmírnější a nejspravedlivější aspoň to, aby kromě známosti jazyka, z něhož překládá, také mocen byl té řeči a znal ducha jejího, do níž plod cizokrajný přenášeti se hotoví. Že p. J. V. co do této věci v prvních teprv jest začátcích, přesvědčí se každý čtenář bez našeho poukázání od počátku až do konce této poučné

*) Česká Včela 1835, str. 72.

básně; těm však, kteříž by právě knížečky nadepsané neměli, podáváme tuto z ní aspoň jednu stránku (25) k vlastnímu posouzení:

„I kdy již odkvítá bodlák a kobylka pějící
Na stromovém pod křídly sedí lupení, a pořáde
Písně své cvrkavé rozsejpá, v létě robotném:
Tehdy duží kozy jsou od pastvy, a víno pochutné;
Ženštiny laskomějí nejvíc; ale nejhubenější
Jsou muži; neb psí hvězda praží hlavu, oh by kolenní.
Chřadne pleť osmáhlá od vedra. Tu již bude radno,
Skalního chladu, Byblinského požívati vína,
Pokruty též mlíčné, a mléko koz odsušujících, (?)
Maso jalůvky neotělené, lupením se živící,
Takž i mladých kozlat. Brunatné víno popíjej,
Nasycený jsa krmí, v chladu ve stinném si pohově.
K lichotivé při tom obličej tichověti obrať,
Bezblativý kde nevyschnoucí zdroj vezdy se proudí.
Tři vody částky nalej, čtvertou ale vína načerpáš.
Tehdy dary světné Démétery kaž čeledínům
Oklepati, v mocném když blesku průluky vyjdou,
Humně na uvlečeném, kde vanoucí vítr by táhl.
Dobře potom směřenou v sudech ourodu nes na sypáreň.
I kdy tak uskládal jsi všecky v domě požitky,
Nohsledu bezbydlného radím a služku čelední
Najmi si bezdětnou; neboť o t e l e n á (!!) je daremní.
I psa chovej si zubů krušných, a štědře opatruj;
Ať stateček tvůj někdy ležák denní neoloupí.
Snes na stáji seno s pohrabky; volům by a mezkům
Měl za celý rok omastu.“

Taktoť se ovšem píší knihy **č e s k ý m h l a h o l e m**, ale nikoliv **č e s k ý m j a z y k e m**. — Pan J. V. chystá se — tak slyšíme — vydati Homera v překladu českém: soudíce my však dle těchto „Nauk domácích“ a jiného hlaholu z Iliady vůbec vydaného, tu dobromyslnou radu dáváme, by dříve překlad ten svůj v přísnější vzal uvá-*žení, a více* ještě práce i času přičinil, chce-li jinák, aby

jemu samému ke cti a národu platně tím bylo poslouženo. Budiž panu J. V. za příklad, kterak klassikové řečtí a latinští do našeho jazyka zdařile překládati se mají, z nemnohých p. Karel Vinařický Virgiliovými Eklogami a částkou Aeneidy (ó by celým tím Římanem chtěl nás potěšiti!), a pak nechať hluboce si v mysl vštípí i jakožto překladatel ona zlatá slova:

„Měj šetrnost k jazyku v nejvyšším zápalu básník“ atd. (viz Slovesnost str. XI.).

K. Krispa Sallustia Katilinovo spiknutí. Z jazyka latinského přeložil Norbert Vaněk. *)

První to latinský klassik, jejž nyní ouplně přeloženého máme, ješto minulého roku týž ctěný p. překladatel vydal tiskem i druhé dílo Sallustiovo, totiž Válku s Jugurthou, jak o tom v České Včele lonského roku na str. 80 návěští dáno, a co tam p. prof. Svoboda podotknul chvalného o překladu prvním, v též míře platí i o tomto druhém, kteréž nad to i pěkným papírem a tiskem se honosí. — Povšimnutí zasluhují slova p. Vaňkova v předmluvě k této knížce, kde mezi jiným takto dí, uváděje nejdříve místo jedno ze spisů Jean-Paulových a pak sám čině své uvážení: „Jen kdo klassiky řecké a latinské studoval, může sám klassikem se státi. Jen čistota a souměrnost, která ve spisech řeckých a latinských panuje, jen dokonalá vzdělanost řeči a výrazů, spojená s nejdůkladnější známostí věcí a v nejpravidelnějším pořádku, mohla oněm spisatelům na mnohá století klassickou cenu upevniti, kteréž dosáhli.“

*) Česká Včela 1835, str. 318.

„Náš národ (německý) jest dosti šťasten, že má Lessinga, Wielanda, Mansona a některé spisatele, ač ve skrovném počtu, kteří zpytováním oněch vzorů plodům ducha vlastního klassickou cenu způsobili. Čím však více nyní největší částka našich studujících jinochů od zpytování a skoumání oněch klassických spisatelů se vzdaluje, a čím více nepořádnému, smíšenému, různému, nezáživnému čtení románů a jiných špatných spisů se oddává, krasochuť i literatura musí klesati, i klesne, když někteří z těchto mladíků sami někdy spisovateli se stanou.“ — Totoť praveno o němčině; což pak máme souditi teprv o češtině? Chlapeček s hrstkou řeči materské, ubírá se do německých, pak do latinských škol, kdež i o řečtinu zavaditi musí, na češtinu buď jen málo myslí, neb dokonce zapomíná, a pak když řečím těm učiti se přestal, tu jakousi slepou žádostí puzen, přeskočiv materskou, do polské a ruské řeči se pouští, a ve všech nedůkladný, míchá je v jedno, tak že naříkání na nesrozumitelnost od čtenářů marné není.

Ó kéž by české nejpravidelněji psané knihy v stejné spůsobě, potřebnými grammatickými, syntaktickými poznamenáními sprovázeny na světlo vycházely! Tím by učedlníkům řeči české cesta k dokonalému vyučení se materské řeči náramně se usnadňovala. To by bylo pro češtinu věru spasitedlnější, než titěrné písmeničkování a slabičkování a zvláštničkování, kterým jalové hlavy veliké slávy nabyti pošetile se domnívají, a jen v posměch padají. Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria. Phaedr. fab. 17.

Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobovic věk a spisy vybrané. Od Karla Vinařického, ráře na Kováni. V Praze 1836, stran LXVIII a 228. *)

Jedva komu zanášejícímu se s historií a literaturou skou neznámo zůstati mohlo jméno Bohuslava z Lobvic; nicméně však, kolik jest asi osob mezi námi žijích, ješto by zevrubněji byly pátraly po původu slavné savádní pověsti jeho, ješto by byly z vlastních jeho is došlých spisů o výbornosti ducha jeho k svému pošení a užitku přesvědčiti se vynasnažily? Den ode dne tší tenčení se a zacházení důkladné známosti starověch jazyků, stěsněnost času jedva postačujícího ku poání hlavních plodin novoevropejské literatury, a chvalibné lnutí v každém národu k přirozenému svému jazyku, ou toho přednější příčiny, že malokterým mužům, leč jinák celý život svůj výhradně této třídě věnovati těli, možno jest nabyti ouplné známosti staré literary, když v nejpěknějším květu se nalézala. Tím méně st se tedy co diviti, že spisy pozdějších latiníkův, ku erým i náš Bohuslav přináleží, více na zaprášených les policích, nežli v rukou čtenářů se spatřují. Právě e tím, že Bohuslav, pán z našeho národu pošlý, za ého věku velikého jména si dobyl jak neobyčejnou učestí tak občanskými ctnostmi, pozůstalí spisové jeho, -li více než kteréhokoliv Řeka a Latiníka, aspoň v téže ře nám předůležiti býti musejí, i jsme tím p. Vinaři-

*) Časopis Českého Musea 1836 str. 219.

Tato práce Vinařického vyšla nově v 34. díle Národní ibliotéky čili v 2. svazku Karla Al. Vinařického ebraných spisů veršem i prosou. V Praze. Nákladem ěhkupectví I. L. Kober. 1875.

ckému vší díkou povinnováni, že nám je v českém překladu chutnějšími a záživnějšími učinil, vyňav z nich všeto a podav jako u jádře, cožkoliv podnes pozornost obecné zasluhuje. Sama kniha, o níž tuto řeč jest, dělí se na tři částky. V první mistrovským perem vypsán jest běh života Bohuslavova a věku toho, v němž dny své trávil, podlé historických pramenů a svědectví vážených ze samých spisů jeho. Jisti jsme, že každý čtenář těchto 60 stránek s touž rozkoší přečte, s jakou jsme my je opět a opět pročítali. Druhé oddělení obsahuje 40 listů Bohuslavových, jenž obsahem svým i přeušlechtilým slohem k nejlepším plodům toho druhu ve vší literatuře připočísti se mohou. Psány jsou během několika a dvadcíti let nejvíce k nejdůvěrnějším přátelům a mužům, hodností a učeností neméně samého Bohuslava proslaveným, a v nich nejlépe vysoké smyšlení a dobrota srdce jeho na jevo se dává. List 19 ku králi Vladislavovi (od str. 38—54) buď v čele důvodů osvícenosti a lásky k obecnému dobru zhotovitele svého. Za příklad měj tuto místo jeden z kratších listů, a sice 18 k Christannovi Pedikovi, znějící v tato slova: „V rozmluvách o vlasti zaslechl jsem začasté, kterak lidé někteří nad míru velebí časů minulých, chválíce dědy naše, kterak doma i v poli slynuli, a naopak hyzdíce věk náš, jako by nevyvodil ani jediného muže výtečného a znamenitého. Nemohu sice nechváliti jejich uctivou šetrnost k věku starému: že však na časy naše tak tvrdě touží, bojím se, aby spíše na mravech jejich než na povaze věku toho nelpěla vina. Abych pak pominul jiných bez počtu, kteří vedlé dokonalosti své nejsou menší ctihodných předkův našich: což medle ku poctivosti, slávě a vznešenosti nedostává se kancléři království českého, Janu Šellenberskému? Postava jeho je vznešena, a ja-

konsi zvláštní velebnost jeví jeho tvář; a co Cicero ušlechtilým mravům přičítá, nachází se u něho, svrchovaná totiž přísnost spojená s vlídností svrchovanou. Vtip jeho ostrý jest, a paměť věrná ve všem, cokoli kdy slýchal, vídal a čítal, a výmluvnost taková, jaké bych se u našinců ani nenadál. Nad řeč jeho nic není vážnějšího, nic není sličnějšího, nic ozdobnějšího, nic hojnějšího. Kolikkrátkoli jej slýchám, zdá se mi jako bych Ulyssa slyšel, jehožto v mluvení líbeznost k pozimním sněhům Homér připodobňoval. Tak se k věcem myšlénky, k myšlénkám slova podobají, a všecko mu tak nenuceně plyne, jak by toho kdokoliv jiný s největší snahou nedovedl. Jestli provádí řeč, ani Řekům ani Latiníkům neustoupíme, a to jak v čistotě a lahodě, tak i v hojnosti řeči, a sice v hojnosti takové, která ani přesycení ani omrzení neplodí. Kdož medle, počne-li on mluviti, neobává se, aby brzo nepřestal? Tak podivnou slova jeho do sebe mají váhu a víru. Přímluvu-li učiní na sněmu, všickni mu napřed již přivolují, a z tak znamenitého počtu věhlasných a slavných mužů neodporuje mu nikdo, i nemyslí, že by se co prospěšnějšího obci ponavrhnouti dalo. Bez něho se nikteraká věc důležitá nevyjednává; v soudu zemském slovo jeho za důkaz platí. To působí jeho správné, bezouhonné, lsti a klamu prázdné živobytí. A takové ctnosti předce jej neučinily pyšného ni nádherného. Přístup k němu je snadný, rozmluva přívětivá; ani nevčasný příchod, ani dotíravé prosby k nevrlosti ho nepopuzují; i není u něho, jak u mnohých bývá, onano líčoměrná ochota, která pod barvou dobrotivosti více slibuje, než plniti míní a může. Cokoli praví a připovídá, jisto jest, jako by dle vyjádření básníkova z úst Apollinových bylo to vyšlo. Takovým obyčejem získal

sobě rovnou u všech stavů vážnost; všickni ho milují; koho on přízní daří, za šťastného se pokládá, a to vším právem, neboť on dokonalostí svou i nad samou závistí vítězí. Ondyno utrhal mu prý jakýsi mladík: než drzosti té lidé se tak smáli, jako když Thersites Achilla k souboji vyvolal. — Krátce to jsem o Janu Tobě poznamenal, ačkoli sám ctnost a dokonalost jeho znáš; i neměl jsem úmyslu chváliti jej, ano zde ku chválení místa není, alebrž zahanbiti chtěl jsem těch, kteří věku našemu příliš porokujíce, smýšlením svým málo se od onoho Timona liší, kterého nenávistníkem člověčenstva nazýváme. Zdráv buď!" — Do třetího oddělení náleží výbor básní páně Bohuslavových, počtem 70, jenž rozvrhnouti by se daly v elegie, satyry, básnické listy neb poslání, básně didaktické, nápisy, ku kterýmž i jedna idylla buď připočtena. Z toho již viděti jest, že skladatel náš více zří k materii nežli formě básnické, ano že dle nynějších náhledů a představ o pravé poesii, skládaní tato vlastně a v užším smyslu ani básněmi zváti se nemohou. Pojmenování „řečnických básní" nejlépe by jim slušelo. Což jest u př. str. 180 „Vzkázání králi Vladislavovi" jiného, leč pěkná řečnická figura v dystichy postavená? To však pracem samým, výborným ve svém způsobu, nikoliv na ujmu řečeno býti nemůže. Jestiť to ovoce ducha ušlechtilého, mužného, zralého, a v každé podobné mu mysli nejvyšší zalíbení ploditi musí. Jaká tu přímost a bezohlednost v kárání tehdejších mravů měšťanů i panstva, ba i samého krále přes příliš dobrotivého a nestatečného (v. str. 110, 124, 171, 189, 195 a j.), jaká outlost v elegickém pění na smrt královny Anny, o smrti Jana Zajíce z Hasenburku a j. I nápisové z většího dílu bystrost vtipu osvědčují. Jak pěkně u př. tento jest sestaven:

O Janu z Domaslavic.

Básník a anděl.

B. Kam se letět chystáš? *A.* Do nebe. *B.* Proč?
A. Na světě bydla
Pro mne není. *B.* Zůstaň. *A.* Rci, kdež obývati mám?
B. Znáš Jana? *A.* Jej neznal bych? *B.* Ten je beze lsti a šalby.
A. Tak jest. *B.* Srdce jeho svato je. *A.* Pravdu mluvíš.
B. V něm se usaď. *A.* Usadím. *B.* Důstojno je pod jeho srdcem
Sídlo tebe. *A.* Milerád tvé uposlechnu rady.

Známo jest nám, že p. Vinařický téměř osmiletou práci na tuto knihu vynaložil, že za posledních let, maje již dohotovené dílo to, neustále na něm piloval a opravoval, až nynější tvářnosti nabylo. Tím však spůsobem tvoří se díla sloužící národu ke cti a ku prospěchu. Zdravá soudnost u volení listů těch a básní, líbezný tok jak ve proze tak ve verších, ráznost, pravidelnost, výbornost mluvy české činí přeložení to klassickým, ano jsme té víry, že by sám přísný Bohuslav neměl příčiny v ničemž býti nespokojeným a že by překladatele nynějšího lepší pochvalou poctil, než onoho, jenž za života jeho se mu nahodil. Přikládáme ještě tu žádost (kterouž zajisté mnozí s námi dělí), by náš ctěný p. Vinařický i nápotom pochvilí své klassikům starým obětoval a přede vším již započatým svým: Arma virumque — literaturu naši obohatiti snažen byl.

Z básní latinských Alžběty Johanny Vestonie.

Připomenutí. *)

Že z prvních dob uvedeného do naší vlasti a v n rozkvetajícího křesťanství spolu jazyk latinský průchodu a pohostinského přijetí naleznuv, po všecka ta dráhná století až na naše dny více méně za nástroj a známku učenosti se považoval: komuž nepovědomo? Nedělot se jináče ni v jiných stranách Evropy. Ouplné však historie jazyka a literatury latinské v Čechách z některého soudného a zběhlého pera vždy teprv očekáváme, ačkoliv budoucí spisovatel dostatek předběžných prací a staviva nalezne k vyvedení oukolu svého. Aniž kdo práci takovou za zbytečnou pokládej; jestiť zajisté spolu pramenem v dějinách české vzdělanosti, a pročež důvodné sebrání a sestavení toho všeho, kterak jazyk ten v nejstarších u nás jeví se památkách, jaký chod jeho ve veřejných listinách a zemských jednáních, v nejdávnějších kronikách našich a spisech pozdějších druhu rozličného, jaká v kterém věku rozšířenost jeho, síla a vybroušenost ve zprávě církevní, soudní a školní, kteraké a kterého času bylo působení jeho buď ku prospěchu anebo na ujmu jazyka národního — toto vše a mnohé jiné, soudím, že dostatečno jest ku povzbuzení naší zvědavosti. Nejpěknější pak doba a jako zlatý věk jazyka latinského v Čechách bez odporu do XVI. padá století, přidadouce něco let před tím a nemnoho potom, kteréhožto času zvláště básnictví latinské z ohledu hojnosti a ceny plodů svých nejvyššího stupně dosáhlo. A jako s Bohuslavem z Lobkovic — za-

*) Časopis Českého Musea 1832 str. 131.

jistě nejvýtečnějším u veškerém počtu našich latinských básníků — skvělý věk ten započal, tak s Vestonií téměř zmizela latinská lyra, — kéž by ale při zaniknutí jejím bylo zůstalo, a bodejž bychom horších ztrát brzo na to následovavších želeti nemusili! —

Naskytuje se však tuto otázka, kterak právě toho času, když národní náš jazyk své největší rozšířenosti získal a vážnosti u všech stavů požíval, když honosil se již spisovateli v nejednom ohledu dbalými o jeho zvelebení a oslavení, když sám vnitřní svou dokonalostí, dle samého vyznání tehdejšího věku, s jazyky starosvětskými směle mohl vstoupiti v zápas: kterak, dím, právě tehdáž státi se mohlo, že nicméně latinská mluva češtiny hrdou sokyní býti nepřestávala, ano že zvláště Musy římské daleko hojnějších ctitelů a chovanců nalezaly, nežli naše domácí? To-li by komu divné se zdálo, diviti by se musil jediné tomu, že Čechové, co do této věci, dříve jiných národů z kalu předsudků nevybředli, ježto vždy ještě tehdejší učený svět po všech končinách evropejských nemohl se sprostiti vazeb latinárských. Mimo to byla latina stále jediným nástrojem vyššího vychování, jí tedy mnohem více času a pilnosti věnováno, veršovatelům formy její staly se pohodlnější, rozměry metrické činily verš mnohem vznešenější a sluchu líbeznější, nežli osmislabičné, rozvláčné rýmování české, — a konečně i pomyšlení, že tato jediná jest dráha nejpohodlnějším spůsobem po celé učené říši podiv a vážnost si získati a vstoupiti do chrámu slávy nehynoucí s nehynoucí latinkou, — nemálo k pěstování básnictví toho přispívati musilo. Také vkus onoho věku mírněji v požadováních svých sobě počínal, a na cenu myšlének, pravdivost citu a vůbec souhlasnost celé básně, jako pěkného výtvoru, menší bral

se ohled, nežli na technickou veršů oupravnost, na připodobňování se k tomu neb onomu na slovo vzatému básníku, na umělé vydírání per z jeho perutí a vtýkání jich do svých křídélek, na hojný přímastek mythologický, na vykládání v těchto krámech pracně nabytého učeného zboží atd. Odtud to, že z nesmírného množství latinských básní z prostředních a zaprostředních věků nejmenší počet nad povodní časů se udržel, vše ostatní dávno zatonulo co bezživotná stvůra; neboť toho života a ducha, jenž v staré římské poesii se nalezal a ve zpěvích každého živého jazyka věje, v nich nebylo a býti nemohlo. Co tam za svou pravdivostí a skutečností vnady dává, tuto již jen jako na divadle anebo v maškaře se představuje. Osudu takového však onino za svých dnů slavení mužové se ovšem nenadáli, že jména jejich tak brzce přijdou v nepamět a spisové jejich mrtvou ozdobou se stanou na policích obšírných bibliothék aneb vzácností v zákoutí kteréhosi vetešníka. O by byli svému národu pernou tu práci a ousilí ducha svého obětovali, bezpečněji byli by památku svou upevnili, nepominouce jako jiskřivý větrný úkaz, ale jako zahřevný oheň ve vděčných srdcích potomstva přebývajíce! Jejich tedy plodiny básnické, ačkoliv v dospělosti a vážnosti daleko za starověkými mistry zůstávají, naše pak nové, pravější básnictví zcela jiné povahy a barvy přijalo: předc ve mnohém ohledu praotců těch našich dítky helikonské povšimnutí zasluhují, zvláště tu, kde zpěvy ty jejich národních důležitostí se týkají a k životu národnímu se zblížily. Mnohé také co zdařilé práce v oboru *řečnického básnictví* — kteréžto jméno vidí se mi nejpříhodnější býti k vytknutí charakteru jejich — dosti ceny mají, a ovšem toho zasluhují, aby v přeloženích do jarejších jazyků opět obnovy došly

a jako z mrtvých vzkříšeny byly. Tak činili Poláci se svým Kochanovským a Sarběvským, tak Herder s Baldem a jiní s jinými. Podobný výbor ze spisů našeho Bohuslava z Lobkovic již dohotovený šťastným a vkusným překladatelem Karlem Vinařickým co nejdříve vůbec vydán bude. Nemyslím však, že by druhého po Bohuslavovi u nás básníka bylo, jenž by práci vynaloženou nahradil, ano i v takové hojnosti překladateli svému se propůjčil; nicméně ze všech dala by se uvíti kytka dosti pěkná. Tím úmyslem vyňata jest i následující báseň a několik epigrammatických kvítků ze spisů naší Vestonie. *Naší* Vestonie? která pocházejíc ze vznešeného a starobylého rodu anglického v Londýně r. 1582, 2. listopadu se narodila? Aspoň potud *naší*, pokud málem tři čtvrtiny dnů svých v blahých i neblahých proměnách ve vlasti naší ztrávila, zde výborného svého vychování nabyla, zde právě v nejtrpčích dobách žití svého s Musami se bavila, a dne 23. listop. 1612 běh života svého v Praze dokončila. *)

Mentor, neboli šlechetný vůdce k blaženému životu. Od Silvia Pellika di Saluzzo. Z vlaského jazyka přeložil Josef Černý, administrátor u Karmelitánek na Hradčanech. (K prospěchu hradčanské školky.) V Praze 1835. Str. 118. **)

Spis tento jak mudrckým a básnickým duchem slaveného, tak pro mnohá utrpení známého Silvia Pellika od času vyjití svého před několika léty z mnohého ra-

*) Nyní následují v Musejníku:
1. *Chvála hudby* (otištěná v 1. svazku Sebraných spisů Čelakovského, Národní bibliotéky díl IX. na str. 436),
2. *Nápisové* (tamtéž na str. 359—361).

**) Česká Včela 1835, str. 269.

duje se vydání i přeložení do rozličných jazyků evropejských. Jednaje spisovatel o hlavnějších povinnostech jakož i sama kniha v původním jazyku „Dei Doveri" nadepsána jest — nesnadný tento předmět ve 32 článcích rozbírá tak důmyslně, důkladně a zajímavě, že pochybuji, by který čtenář práci hlubokého myslitele toho a muže nejšlechetnějším srdcem obdařeného před vyčtením z rukou odložiti mohl, a pak po opětném pročítání poznovu nedychtil. Lehkost a příjemnost slohu, spojená s jadrností, novost na větším díle náhledů a právě křesťanský smysl vysokou cenu dávají tomuto vůdci k blaženému životu. Nejpříhodněji knížka tato ku krásné šňůře nejčistějších perel může se přirovnati, i ačkoliv dle slov autorových rozjímání ta sice jen pro *jednoho* jinocha byla sepsána: máme za to, že nejenom mládenecký, alebrž každý věk v nich hojného najde i poučení i potěšení.

PŘÍDAVKY.

Kvítí trhané na rozličných cestách. *)

1.

I bylo a vždy tomu tak bude, že ona částka lite-
ury, která se na lid vztahuje, přiměřeně mysli jeho
zena býti musí, nemá-li sic zůstati klassickou bubli-
u; — bylo a bude tak věčně, že nebudeme-li míti lid
své straně, také míti nebudeme žádného obecenstva,
lného národu, žádného jazyka a básnictví, kteréž by
ším bylo, v nás žilo a působilo. Pak na věky psáti
deme pro učené pedanty a vyběračné recensenty, z je-
hžto úst a žaludků své psané žvance nazpět přijímati
deme; naděláme se do mozolů romancí, ód, hrdinských
švů, znělek a jiných titěrek, jimž nikdo nerozumí, o něž
kdo nestojí, aniž co cítí, je pročítaje. Klassická lite-
ura naše pak podobati se bude rájskému ptáku svou
akatostí, hezoučkostí, vysokým letem — ale zůstane,
o týž rájský pták, bez nohou na vlastenské zemi.

Herder.

2.

Kdo kárati chce spisovatele některého za špatné jeho
ерní plody, ovšem mnoho smělosti potřebuje k tomu;

*) Česká Včela 1835, str. 192 a násl.

ale mého dle mínění mnohem více udatnosti potřebí jest tomu, kdo chváliti zamejšlí dílo zasluhující pravdivou pochvalu. (Snáze s *důvodem* vady vytýkati, nežli s *důvodem* chváliti.) *Baťuškov.*

3.

Lidské mysli jdou právě tak jako naše hodiny: dvoje nikdy stejně nemohou jíti, — a jdou-li i někdy, tedy zajisté ne na dlouho, ač pak předce každý myslí, že jeho jdou nejlépe. *Blagojević.*

4.

V bohosloví Němci všude míti chtějí důvody vážené z rozumu, a nic tu připustiti nechtějí, co by se dokázati nedalo. — V historii pak a jiných vědách všickni na pouhou víru se spoléhají, hotovi jsouce všemu věřiti, co kdy bylo řečeno aneb řečeno býti mohlo. *Glover.*

5.

„O já *osel!*“ tele dí,
Když se jednou medvědí
Kůže přede zámkem leklo,
A horem-pádem uteklo.
Brzo na to oslátko,
Mladé filosůfátko,
V tuhém myšlének jdouc hlomozu,
Drclo hlavou do vozu.
Tím když z myšlení se vyrazilo,
Samo k sobě promluvilo:
„Jakéž jsem já *tele* bylo!“
Tak i lidé sebe šidí,
Ve svých vadách jiné vidí. *Moravský.*

6.

Což na tom? věřte mi, že hana hlupcova
Jest básníkův věnec, chvála umělcova. *Puškin.*

7.

O starých Řecích víme více, než potřebí jest; aspoň mladý lid v Evropě příliš mnoho času obětuje studiím spisovatelů řeckých a řeckého dějepisu, ješto by mnohem užitečněji mohl býti vynaložen na poznání spisovatelů domácích a pěstování dějin své vlasti.

Lord Byron.

8.

Třeba přede vším pamatovati na to: že není tak veliká sláva mocnu býti cizozemských jazykův, jako veliká jest hanba neuměti vlastního anebo nemíti v něm náležité zběhlosti a obratnosti. Tak praví jistý učený Polák, a před ním dávno podobně se vyjádřil i náš Balbin.

9.

Žádná milost (láska) není bez myšlení těžkého, a žádné těžké myšlení není bez bolesti; a kde bolest, tu bída, a kde bída — smutek, a kde smutek, tu žalost. Tehdy z milosti pochází mnoho protivenství, až se i na žalosti staví. Aj, vazba zlá, aj, vazba protivná, aj, vazba těžká, býti u milosti malý čas, a v žalosti dlouhý. Není jiného jistě milost, nežli vazba, smutek, bída a mnoho zlého. Nezbudeš-li milosti, nezbudeš žalosti; neb kde milost, tu žalost, a čím bývá větší milost na přebývání, tím větší žalost na rozloučení bývá. Tkadleček.

10.

O lásko! pohni tebe hořké moje lkání,
Nech člověk já tvé vazby nesu bez reptání:
Buď rozkoš učiň dlouhou, jako jsou tvé strasti,
Buď krátké buďte muky, jako tvé jsou slasti.

Trembecký.

11.

Nenávidím a zavrhuji lásku, která v divoké a pusté šílenství přechází, a co by ducha povznášeti měla, spíše síly jeho zničujíc, bloudy a blázny utvořuje, jako to v literatuře německé jsou Werterové a Sigwartové hnusné paměti. Jsouť mnohem vznešenější předmětové v životě, než milenkování dvou mladých lidiček, a slovou Bůh, ctnost, vlast.

12.

Kdo střední cestu opouští, týž uchyluje se i ode lidstva. Člověk velikost ducha tím jenom dává na jevo, přidržuje-li se věrně a pevně této střední dráhy.

Pascal.

13.

Pomluva vraždí jediným slovem, jediným pokynutím hlavy, jediným pokrčením ramen, jediným pohledem a pousmáním. Pomluva jest jedem napuštěná střela, od níž způsobená rána nedá se uléčiti, jest dýka zákeřníkova, z týlu vedená po tvém srdci — vražda jest zaměstnáním jejím, nevinnost její loupeží a záhuba její hříčkou!

Anglická veselohra.

14.

Kdo manželské vazby svaté
Nenávidí, ten zapírá
Jako poběhlec bojácný
Otce své a víru svou.

Cid.

15.

O jak malicherný jest život tisícera králů u přivnání k životu Petra Velikého, jehož každá téměř hoa porodila nějaký skutek obrovský. — Muži tomuto netřebuje potomstvo žádný stavěti památník, ješto každý l by mizernou titěrností a svědkem stavitelů obmezeho ducha. Stojíť již památník jeho, postavený vlastní kou na věčné časy. Evropa i Asie jsou mu podstavn, a jméno jeho jest — ruská říše. *Zschokke.*

16.

Rozumným, prý, kazí rozum radosti,
A hlupákům sladí hloupost žalosti.

Motenebbi.

17.

Zásluha o vlast podobna jest zrnu. Kdo nosí zrno rukou po městě, a každému je ukazuje, řka: Hle, zrno liké mám! ten z něho nevezme užitku žádného, a zrno vysuší. Ale kdo zakopá zrno v zemi, a čeká trpělivě děl několik: tehdy zrno vydá rostlinu, a rostlina klas, kdo schová zrní v klase na rok příští, k životu budoumu, ten obdrží zrn sto, a z toho sta tisíce tisícův. očež, čím kdo déle čeká náhrady, tím větší vezme, a lo jí zde nevezme, obdrží tam největší. *Mickiewicz.*

18.

Dobré básně nalezáme skoro v každém věku, ale ne výbornou prozu. Proza jenom jest prubírský kámen, jímž bezpečně duševní vzdělanost a ušlechtilost se ukazuje.

Glover.

19.

Ode dávna bylo míněni moje, že proza mnohem větší ozdoby smí užívati v stavění slov a period, nežli básnictví, jehož ozdobou budiž nejvyšší prostota a svrchovaně pravdivé, hluboký základ mající vytvoření myšének, to jest: umělé vymýšlení.

Herder.

20.

Původnost nic jiného není, než soudné následování.

Voltaire.

21.

Ctnost-li jenom jsi viděl ve štěstí, ctnost neviděl jsi;
Neštěstí mocný lesk jen ukáže její.
Patř na olivku, — jakou cenu má, dokavad je celistvá!
Poskytuješ teprvé, hmožděna byvši, olej.
O ctnostný muži, buď podoben ty olivě, jejížto
V létě, v zimě milá stejně trvá zelenost.

Rabínská průpověď.

22.

Sprostý a nevzdělaný čtenář jest spokojen, když mu jenom něco předložíš, co by na smysly jeho hmotně působilo, jej k smíchu podráždilo, vášeň některou v něm

budilo a, jak říkáme, ostatně jak se mlelo, tak se elo, leda se harcovalo. Vzdělanější čtenář chce při ení ušlechtile cítiti; s rozmyslem pak čísti a při čtení zjímati, bývá jenom dokonale vzdělanému člověku milo příhodno. Spisovateli vlastenský, kterémuž z těchto se chovati bude tvá největší snažnost? —

23.

Výborný Coleridge (anglický básník) rozvrhuje čteřstvo na čtyři třídy: U jedněch všecko čtení propavá jako písek v přesypacích hodinách, nezanechávajíc dného sledu po sobě; druzí jako houba všecko táhnou sebe, a dávají opět jako houba ze sebe, jenom že ochu špinavější; třetí jsou jako harasové sejtko, které ecken čistý mok propouští a jenom kal a rmut podrje; konečně pak jsou i takoví čtenářové (ač jich nejіně), kteří na způsob kovkopů v Golkondě rudu odhají a jenom drahé kameny podržují.

24.

Goethe praví: „Mnozí píší knihy ne proto, abychom něčemu z nich naučili, ale abychom se dověděli, že isovatel něco ví.“ — Mnozí též vydávají knihy tím yslem, abychom zvěděli, že vydavatel něco našel a lajak opsati uměl.

25.

Literátorové zřídka v rozprávkách objevují ducha ého, a nejlepší spisovatelé bývali často velmi špatní zpravěči.

18.

Dobré básně nalezáme skoro v každém věku, ale e výbornou prozu. Proza jenom jest prubířský kámen, jímž bezpečně duševní vzdělanost a ušlechtilost se ukazuje.

Glover.

19.

Ode dávna bylo mínění moje, že proza mnohem větší ozdoby smí užívati v stavění slov a period, nežli básnictví, jehož ozdobou budiž nejvyšší prostota a svrchovaně pravdivé, hluboký základ mající vytvoření myšlének, to jest: umělé vymýšlení.

Herder.

20.

Původnost nic jiného není, než soudné následování.

Voltaire.

21.

Ctnost-li jenom jsi viděl ve štěstí, ctnost neviděl jsi;
Neštěstí mocný lesk jen ukáže její.
Patř na olivku, — jakou cenu má, dokavad je celistvá!
Poskytujeť teprvé, hmožděna byvši, olej.
O ctnostný muži, buď podoben ty olivě, jejížto
V létě, v zimě milá stejně trvá zelenost.

Rabínská průpověď.

22.

Sprostý a nevzdělaný čtenář jest spokojen, když mu jenom něco předložíš, co by na smysly jeho hmotně ...bilo, jej k smíchu podráždilo, vášeň některou v něm

a, jak říkáme, ostatně jak se mlelo, tak se la se harcovalo. Vzdělanější čtenář chce při chtile cítiti; s rozmyslem pak čísti a při čtení bývá jenom dokonale vzdělanému člověku milo o. Spisovateli vlastenský, kterémuž z těchto se bude tvá největší snažnost? —

23.

rný Coleridge (anglický básník) rozvrhuje čte-a čtyři třídy: U jedněch všecko čtení propa-písek v přesypacích hodinách, nezanechávajíc ledu po sobě; druzí jako houba všecko táhnou a dávají opět jako houba ze sebe, jenom že inavější; třetí jsou jako harasové sejtko, které istý mok propouští a jenom kal a rmut podr-ečně pak jsou i takoví čtenářové (ač jich nej-ší na způsob kovkopů v Golkondě rudu odha-om drahé kameny podržují.

24.

ne praví: „Mnozí píší knihy ne proto, abychom ı z nich naučili, ale abychom se dověděli, že něco ví." — Mnozí též vydávají knihy tím abychom zvěděli, že vydavatel něco našel a psati uměl.

25.

átorové zřídka v rozprávkách objevují ducha nejlepší spisovatelé bývali často velmi špatní

26.

Ctnostný schudne-li muž, tím vroucněji ty k němu viň se:
Na plodyť ourodné větve kloní se na zem.
Pakli zlosyn zbohatěl, tím víc jeho spolku varuj se;
Čímtě plnější, tím záchod i hůře smrdí. *Z perského.*

27.

Nezáleží hlavně na tom, aby něco ode mne bylo uděláno; nýbrž aby vůbec uděláno bylo.

Heslo Diderotovo.

28.

Ó, kniha taková, která by posloužila k ušlechtění, vzdělání a potěše oné největší, nejpožitečnější a vší cti důstojné částky lidstva, totiž pracující třídy národu: — dejte mi, kdybych byl Alexandrem, zlatou skřínku — i nevěděl bych věru nic lepšího položiti do ní nad poklad takový! — Avšak myslím, že by spisovatel knihy té s ousměškem se poděkoval za tuto čest, věda pěknější pro ni místo: neouhlednou totiž armaru v kterékoliv chaloupce venkovské, a pro naučení obsažená v knize té: srdce upřímného čtenáře, jenž vysoce si ho váží.

Herder.

29.

Nebudeť vinice naše ustavičně cizí nohou pošlapována, výmoly a díry se vyplní, a ourodné réví ještě jednou bude uvázáno a očištěno. *W. Scott.*

30.

Nelze-li tobě uvarovati se všeliké nectnosti, aspoň *bedlivě ji taj* před okem svých dítek. Čekaje k sobě

zajisté velíš sluhám pořádati dům a dvůr, umeejčiti síně a pokoje, mýti nádobí a čistiti ná-
ıo ty sám klopotíš se, všudy dohlížeje a boje o hosta tvého nikde ani s nejmenší nepotkalo ıtou, by nikde nepořádkem a nesličnostmi ura-
ʼlo. A medle, ty by nesnažil se tím více ostří-
a mysli dítěte svého, ty by nestyděl se jeviti své hanby? Jsout bližší srdci tvému dítky, než uď tedy mnohom bedlivější v odstraňování všech ɔstí a nezpůsobů před pohledem jejich.

Kantemir.

30.

ı napotom psáti jest nejlepší odpověď na vše-
ky.

Lord Byron.

31.

:od, který neumí vážiti sobě vlastního jazyka, věčný hrob kopá. Ctěte učené muže, kteří v mauvě rozmlouvají se svými krajany; v nich žije národu, jimi z oudolí zdejších svízelů stávají Vlasteneckým jazykem mají mluviti učitelové. lčený ten, jenž v jazyku cizím myšlénky své papír, podoben jest nevděčnému stromu, ktea do sebe živnou šťávu ze sadu našeho, větve ıo prostírá a ovoce své sousedu hází do zallejší." — Beřte sobě z těchto slov poučení, v Uhřích bydlící, neboť vyplynula jsou z péra ho jednoho spisovatele! —

32.

ɔvější slovesnosti neboli pěkné literatuře všech ane jakýsi duch nejen ženského, ale i zženšti-

[illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] ... [illegible] v [illegible] ... a [illegible] [illegible] ... [illegible] — [illegible] ... [illegible] a [illegible] ... Shakespeare, [illegible] ... [illegible]

[illegible]

[illegible] ... a [illegible] ... [illegible] ... a spravedlivé [illegible] ... se [illegible], i také [illegible] se [illegible] ... [illegible] a [illegible] ... k vyšší dokonalosti.

34.

Slavný ruský básník Alexander Puškin pronesl se o [illegible] slova: „Jestliže pan X. X. nenapsal ani jediné [illegible] ... a [illegible] po [illegible] ...

tějšího pojednání, předce vydobyl (neboli vyšálil) sobě nesmrtedlné slávy: čehož můžeme nadíti se teprv, on-li konečně se dá do nějakého velikého díla?“ Úsudek ten zní takto po rusky: Jesli Hosp. N., ne napisav ni odnoj knihi, dostojnoj někotoraho vnimanija, ne napečatav v tečenije 20 let ni odnoj zaměčatelnoj stati, sniskal odnakož sebě bezsmertnuju slavu: to čeho že dolžno nam ožidať ot neho, kohda nakonec on primetsia za dělo ne na šutku? — Zde však ústy téhož básníka doložiti můžeme, „že týž pán proto požívá pověsti učeného muže, poněvadž sám to na svou čest každému osvědčuje“ (on polzujetsia slavoju učenaho muža na čestnoje slovo).

35.

Duch Satyry rodí se zároveň s každou společností lidskou; duch to rozpustilý, veselý, hravý, ousměšlivý, s růžovými křídélky, s hadím žehadlem, s jedovatým na ústech úsměchem, zlý jako čert, lehký jak motýl, prospěšný jako utrejch v zoufalých případech nemocí. Duch Satyry ponouká k smíchu, obveseluje, oživuje společnosti: vylézaje na záda jako opice, posmívá se jejich pýše, chlubictví a křehkostem; sadě se na hlavu, když před zrcadlem stávají, a ušklíbaje se, vytvařuje v rozmanitých figurách všecky hlouposti jejich, potom posadiv na hlavu šaškářskou čepici s rolničkami vychází na náměstí a důtkami mrská nahé a ohyzdné vášně a navyklosti obecné chátry; jindy zas, podvázav sobě bradu Demokritovu, usazuje se na pozlacený lenoch zpanštilé a zhejřilé holoty a potahuje za nos její soběctví a vysokomyslnost jako obučeného medvěda. Duch ten baví, štípe, dere, mrská, zmítá a — napravuje společnosti; on udržuje život jejich a nezřídka je osvobozuje od smrti. Šenkovský.

36.

Kdo má přátely za mouchy, jest rozpačný, a kdo nepřátely za lvy, jest strašlivý. Kdož pak má přátely za lvy, jest srdnatý, a nepřátely za mouchy, jest převážný. A míra ve všem nejlepší. *Staročeská průpověď.*

37.

Jenom nám chudým, majícím málo anebo nic ve svém jmění, v plné míře bývá popřáno štěstí nalézti přítele. Myť sice miláčků svých ani z milosti své povýšiti nemůžeme, ani z přízně své k čemu jim dopomoci, aniž hojnými dary je oblažovati, nemajíce ničeho, kromě *sebe*. Tuto však celost *svou* příteli povinni jsme obětovati, a má-li jakou cenu míti do sebe, jemu dar ten pojistiti na celou věčnost. Ó, té blahosti a požitku toho, jenž vyplývá odtud i dárci i obdarovanému! *Goethe.*

38.

Psáti jazykem nenárodním, jazykem cizím a nepřirozeným, byla moda předešlých století, která za našich dnů poněkud ztratila se jako puch ze všech již zemí evropejských — než kdesi táž moda ještě jako strašidlo se vyskytuje. Přijde ale čas, že i zde o ní nebude potichy. Těm však, kteří posaváde bohyni té kouří ze svých kaditedlnic, uvozujeme na paměť slova, jež Don Quixote ve své rytířské blahomoudrosti pronesl, řka: „Veliký Homeros nepsal latinsky, neboť byl rodilý Řek, aniž Virgilius psal řecky, neboť byl Latiník. Slovem všickni starověcí básníkové psali jsou tím jazykem, jejž s mateřským mlékem vsali do sebe, nehledajíce žádné ciziny,

, jejímžto lůně by vyjadřovali své vznešené city. Po-vadž tedy od starodávna tak bývalo, bylo by dobře, y i nyní každý národ toho držel se pravidla."

39.

Cestovatel jeden zaznamenal, že přijížděje do zemí uských od pomezí vévodství Poznaňského, četl na po-aničném kamenném sloupě slova: Unicuique suum. může-liž býti většího rouhání a posmívání se pravdě, ko jest toto?

40.

Pravda jest ideál našeho poznání, vznešené — ideál šeho cítění, ctnost — ideál našeho jednání. Ku pravdě i se povznášeti náš um a rozum, ke ctnosti — vůle, vznešenému — srdce. Pravda, dobro a krása jsou tři ězdy svítící nad naukami, společností lidskou a uměním.

41.

Pravdivý humor bývá společníkem jen toho, kdo ve ém materském jazyku mluví neb píše; i nestydím se to, vyznávaje v tom nestatečnost ducha svého, že důvěřuji sobě pro celý život svůj, bych více než *je-oho jediného* jazyka zmocniti se byl s to.

Herder.

42.

Člověk, mého dle mínění, jest neskončeně lepší, nežli k bohoslovecká jakási skromnost jej býti praví, a ne-ončeně horší, nežli jak hrdost jakási filosofická jej sobě ličuje.

Lavater.

43.

Nepochybně moudře i jedná ten spisovatel, který něco důležitějšího, nežli pouhou zábavu svých čtenářův položiv si za cíl, v jistých příležitostech na místo z uzdy puštěné prostopášnosti přemnohých novějších Francouzův raději skromnosti a zdrželivosti panenského Virgilia stává se následovníkem. — Kdož by hádal, že tato slova jsou Wielandova? Nemůž-liž se tuto říci o něm: Video meliora proboque, deteriora sequor? —

44.

Kdož nám bude slouti větším hrdinou: čili haneb[ný] ten Kortez, který Mexika dobyl prachem, lstí a zrado[u] anebo neštastný onen Guatimozin, kterýžto, byv od kře-šťanských Evropčanův, pokladů jeho žádostivých, na řeřavé uhlí položen, jednoho ze svých vůdcův, stejnou pokutu snášejícího a úpějícího pro náramnost bolestí, hrdými slovy káral, řka k němu: Mníš-li snad, že já ležím na růžích?

Rousseau.

45.

Nemůž býti větší ztráty pro národ, jako když oloupen bývá o svou národní povahu a o svůj jazyk, tuto nejdražší majetnost ducha jeho.

Herder.

46.

Plná, rozkošná růže stolistá, jsouc v nejpěknějším květu, poskytuje pravdivý obraz pěkného, ctnostného děvčete. Lístky rozkvětlé růže vypodobňují všecky vděky a ctnosti panenské. Jestliže stolisté růži jenom jednoho lístku se nedostává, již krása její není dokonalá, květ

není ouplný, slabě se udržuje a pomalu všecky lístky jeho odpadávají. Tak i když panně jenom jedné se nedostává ctnosti, jednoho půvabu z pravdivé ušlechtilosti ženské: hned všecko ústrojí vnad jejích klesati a rušiti se počíná. Neníť ona více tou, kterou bývala, a nikdy již předešlého stupně nedosáhne.

47.

Ctižádost a soběctví jsou dvojčata jedné matky, a málokdy jedno bez druhého na živě zůstává. Člověk opanovaný dvojí touto vášní osvědčuje hrubý mrav, nízkou povahu a mysl neumějící se povznésti k vyšším, nadzemským věcem, ale lnoucí k hmotnostem světa tohoto.

48. *)

Dvojí věc od básníka a umělce se pohledává: aby nad skutečnost se povznesl, a při tom v mezích smyslnosti zůstával. Kde obé se pojí, tam i aesthetická umělost. Snadno však se děje, že zápole s předmětem méně příznivým a bezforemným, spouští se v jednom i skutečnosti i smyslnosti, a bývá idealistickým, anobrž, slabším-li umem nadán, i fantastickým; anebo za svou-li povahou volí neb přinucen jest, zůstávati v okruhu smyslnosti, obyčejně nevyniká též nad skutečnost, a tím vázne v reálnosti, v užším smyslu slova toho, a pakli chybuje mu obraznost, bývá i otrockým a podlým. Ni v tom ni v onom tedy případě není aesthetickým. *Schiller*

*) Články 48 a 49 nebyly posud tištěny.

49.

Mám za to, že zajímavost básnického díla z částky zakládá se i v odporování sobě obsahu a výtvoru (materie a formy). Valně-li jest znamenit ze zřetele básnického sám obsah, dobře se hodí k němu i méně pečlivý obdělek a prostota až i všednosti se týkající, ješto naopak nepoetický všední obsah, v každém větším celku zhusta se vyskytující, živým a bohatým vyjádřením básnické váhy nabývá. A v takové případnosti na svém jest místě přiozdobování, ješto v básnickém díle nic všedního nemělo by se nalézati. *Schiller.*

Závěrečné dodatky k básním. *)

Ballada.

Vídali jsou Jaroše,
  Zhejralého panoše,
Když jezdíval dolů s hrádku
  Do Pcher k bohatému sládku.

Hrával pod ním koníček,
  Co by šlapal v ohníček,
A jen když domů se brával,
  Pán i kůň na čas si dával.

V pivovar ho vábilo
  To vománkové pivo;
Ne tak pivo, jako nad to,
  Že měl v srdci rozehřáto.

Sedí panoš za stolem,
  Potýká se s korbelem,
Paní stará ještě mladá
  Je z té duše hosti ráda.

*) Verše tyto nalezeny byly posledně v pozůstalosti Čelakovského a k vůli úplnosti zde se připojují.

Sama běhá, nalívá,
Ku zdraví mu připívá,
A když pije a když běhá,
Očkem po panoši šlehá.

Na klín si ji posadil,
Libou řečí uvnadil
I polibiv tvář jí lehce,
Chvílkou mluví, chvílkou šepce:

Krásná Hano jako květ,
Těžek bez tebe mi svět;
Co počíti, kam se díti,
Když nám nelze spolu žíti?

Loučí nás osudná moc,
Jedna zbývá jen pomoc,
Pro mou lásku, pro mou tužbu
Milou vykonej mi službu!

Dej muži pro uspání
Prášek tento v snídaní;
A já doma, co tlačí mě,
Odklidím protivné břímě.

Pak, mé zlaté srdečko,
Uvijem si hnízdečko
Bez překážky na mém hrádku,
Jak hrdličky v letním sádku. —

Co mluvili, smluvili,
Velkým slibem stvrdili:
Ubohá dušička dřímá,
Neslyší jak peklo hřímá.

Umřel sládek v neděli,
Panošová v pondělí,
Odzpívali jsou mše za ně:
Světlem věčným svěť jim, Pane!

Pučí, pučí mladičká
Zas na hrobech travička,
Nebem znějí skřivánkové,
Milí jarní zvonečkové.

Den z provodní neděle
Byla svatba v kostele,
Kdo z lidí ten párek znali,
Divně si to rozbírali:

Není nic tak tajného,
By nebylo zjevného;
Vyjde zlosť i ze tmy hrobu,
Až svou soudce uzří dobu.

Což do koho Jaroši,
Veselému panoši;
Máť se mile došed cíle,
Krev mu hraje v každé žíle.

Od pondělka do pátku
Hlučno bylo u sládků,
Na stolech, co hrdlo ráčí,
Hudby hrají, hosté skáčí.

Má konec bujná radost,
Má i nebohá žalost;
Rozjeli se svatebčané,
Panoš mluví k paní Haně:

Stroj se, moje zlato, stroj,
K mému sídlu na pokoj;
Při měsíčku, má ty růže,
Dovezem se v choti lůže.

V tiché noci když jedou,
Vidí jak dvě za sebou
Padaly tam nad rybníčky
S nebe zářivé hvězdičky.

Vzdychla Hana z hluboka,
Vstoupla slza do oka:
Že tak muselo se státi!
„Již se stalo, nech je spáti!“

Což to tuhle na poli
V pravo bílého stojí?
A tam opět — ode kříže
Jde to blíže — jde to blíže!

„Neměj víry k příšerám,
Snad to lidé, snad to klam.“
A sám sotva chytá dechu,
Nabízeje koně k spěchu.

Vyjíždějí z ouvozu,
A hle při samém vozu
Jde nebožtík a nebožka,
Onde sládek, tu panoška.

Nejdou — ale kloňmo jen
Táhnou se co vodní len,
V rouchách předlouhých se táhnou,
Div do vozu k nim nesáhnou.

Kde a jak ti průvodčí
Zmizli posléz jim z očí,
Králi nebeskému známo,
Do vrat vjeli, bylo ráno.

Kozácká.

To-li od bouřky se země třese?
Či zhoubný mor krajem se nese?
Či za lupem sokol se míhá?
Aj to kozák pohance stíhá.
Hurtem, hurtem, koni vraný,
Leťme za vrahem!
Ať z klepet mu jest vyrvána
Drahá sestra tvého pána.
Jak uvítá tě, vraníku,
Vzdadouc ti srdečnou díku!
Mile rukou pohladí tě,
Bělounkou ručičkou,
Sama vodou napojí tě,
Studenou vodičkou.

Spěš a leť, co stačí síly,
Přes bařiny, přes mohyly,
Dále borem, dále lukou!

Přimkneme se k Tatařínu,
Zatopíme psímu synu;
Z mýchtě zdráv nevyjde rukou!
Vesele se šavle má
Po těle mu rozehrá.

Zlou se kletbou zapřisáhnuv,
Až se duše v těle chvěla,
A ke hřívě čelo nahnuv
Letěl dál jak bystrá střela.

Nic v tom honu jej nemejlí,
Kopce ani příkopy;
Přes porosty, bahna, bejlí,
Nadskakuje do stopy.

Zmizel v mraku jako střela,
Cvál se tenčí a umírá;
Snad do rokle kdes zapadnul,
A již kosti vlk ožírá.

Kamže jsi se děl, kozáče?
Temno, ticho, strašno šíře,
Jenom havran druhdy kráče,
Za tebou do pouště míře.

Projevení citů úcty a radosti

Vznešenému a Vysoce Urozenému
Pánu, panu
Ottakarovi Hraběti Černínovi
z Chudenic
*v den 20. Července r. 1831 při Jeho příjezdu na *.*

Buď vítán, ó dni přežádoucí,
Úst našich hlučným hlahelem;
Buď vítán po časy budoucí
I věrných srdcí plápolem!
Aj, Jemuž v ochranu nás nebe dalo,
Dnes oko to i k nám jest zavítálo!

Rod Černínův se věkem dávným
U nás v přelíbé záři skvěl;
Buď vlast svou hájil mečem slavným,
Buď moudrou radou o ní bděl:
Jen dobrý plod z dobrého bývá kmene,
A jasný tok jasného od pramene.

Z tohoť se radost nebes daru
Dnes jeví v naší krajině;
Odevšad srdce Ottokaru
Plesají v každé rodině;
Onť zvelebí svých slavných předků řady,
A zdar a štěstí rozejde se všady.

Blahost ať všecka toho světa
Se nad Tebou tu zaskvěje,
Rozviň se v Tobě dlouhá léta
Květ sladké naší náděje!

Ať vždy Tvá milost k nám se sklání,
To naše žádost, naše vroucí přání.

Nuž, oslaven buď dni žádoucí
V úst našich hlučném hlaholu;
Buď slaven po časy budoucí
Ve věrných srdcí plápolu,
Že k nám to milé oko zavítalo,
Jemuž nás pod ochranu nebe dalo.

Zlomky.

I.

Hej, housličky moje, hrajte, jak by ťal od ucha,
Lesy, doly a pahorky — probuďte v nich ducha,
Ducha v nich probuďte, nechať zvučí kolem,
A ty, bujná mysli, poletuj sokolem!
Již skřivánek a laštovka jarní vznesly hlasy,
Chutě roli osívejme, vyrostou nám klasy!

Ořme jen úrodnou půdu v naději a víře,
Nic nedbejme, ať si duben durdí se v nemíře —
Durdí se v nemíře; hle co jitro svíží
Máj kochánek vesny s nebe k nám se sníží.
Stále jak ty volky dále jděme krok za krokem,
Milot nad vzdělaným polem prodlívati okem!

Zni, má píšťalo, po dřevech, nech se listí pučí,
Nech i horem, hájem, borem sladké písně zvučí,
Zvučí sladké písně, jak po vše ve svátky — —
— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

II.

Byli dva bratří — jeden Havel
  A druhý Pavel
Ty, k rozumu když dospívali,
  (Či sem či tam,
  Po chuti volil každý sám)
Jsou rodičové na řemesla dali,
Toho na mlynářství,
Onoho na kominářství.
  Asi za tři za leta
Dostavše za vyučenou,
Pustili se na zkušenou
  Bratříčkové do světa.
Jeden humny dav se k severu,
Druhý západ maje v záměru.
I prošlo sedm roků jako sen,
  Ani onen ani ten
O sobě slova nevěděli,
A již druh druha za mrtvého měli.
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Že z jednoho jsme oba kmene
Což nám to naplat, dobrý Jene!
  Přijatý náma mrav a zvyk
  Když nestaví nás v jeden šik:
I lépe tedy uděláme,
Jak stárek ten a kominík
V podálí svou-li lásku zachováme.

Některá přání k svátku.

I.

Ne ten, který oslepuje,
Nádherného štěstí blesk,
Ale ten, co sílí, těší
Pokludného blaha lesk
S utěšenou spokojností
Nech vždy v mysli Vaší hostí.

Tak zde míjej kroků Vašich
Každá strasť a tesknota,
V dlouhá léta se rozvíjej
Niť Vašeho života;
A pak věčně nevadnoucích věnců
Dostaň se Vám v říši oslavenců!

II.

Hle zas jaro zasvítalo
Ve své kráse na zemi,
Štědře tenkrát ozdobilo
Letní svátky růžemi!
I s tím dnem, jejž uprostřed svých dětí
Naše drahá dnes maminka světí.

Co všech na vezdejší pouti
Radostí jest základem,
Za všelikých darů zemských
Nejmilejším pokladem —
Zdraví — to plyň proudem skvělým
Vaším živobytím celým.

III.

Byste v stálé lásce a radosti
Dni života svého trávila,
Ve zdraví a svaté spokojnosti
Svátek tento dlouho dlouho slavila,
Z nás se nikdy smutku nedočkala,
a jen nad zdárností naší zaplesala:
To Vám přeji ze srdečka celého!
Mne pak jako toto kvítí
Nechte kolem srdce Vašeho
Po dni všecky života se víti.

IV.

Opět nám milou památku
Dáno vděčně oslavit,
Kde nám volno k Tvému svátku
Vroucí přání vypravit.
Vše co jen zde, drahá máti,
Může blažit mysl Tvou,
V hojnosti rač Tobě dáti
Bůh za péči velikou.

Jak potok pod nebem jasným
Proud života tvého plyň;
Vždy své milé citem spasným
K milostnému srdci viň!

Tak se ještě v blahé době
Mnohých májů dočekej;
Nejpěknější kvítek Tobě
Z naší lásky rozkvetej!

V.

Ze třech kvítků Vám jsem vila
K svátku skrovnou kytičku:
Nejprv v ní jsem položila
Pěknou, plnou růžičku;
Jako ta se přívětivě usmívá,
Tak ať život Váš v radosti uplývá.
Potom fialinka vonná
Spokojenosť znamená;
A pak zdraví obraz dává
Myrta stále zelená.
Ajhle ještě se mi přimíchaly
do kytičky milé pomněnky;
Co pak s těmi učiníme?
Víte co, maminko, o ty se
Vespolek upřímně rozdělíme!

Do památníku.

Mějme se rádi, a síla slovanská
  Slavně přemůže ty návaly zlob;
Nám jejž chystala chátra ta manská,
  V den žně upadne v týž sama hrob;
V té víře se tužme, v té náději sejme,
Jen mužně si veďme, a rádi se mějme!

Zivotopis Fr. Lad. Čelakovského.

Podává *František Bílý.*

I.

Osmnácté století v dějinách každého skoro evropského národu zaznamenáno jest nad jiné význačněji, ale žádnému nestalo se tak důležitým, jako národu českému. Kdežto jiným dalo muže, kteří je osvobodili od pout, jimiž průběhem staletí byli sevřeni, a jednotlivci vrátili svobodu duševní i tělesnou, Čechům dalo muže, kteří národu vrátili život. Jest to zajisté zvláštní úkaz, že všichni naši velikáni buditelé a první časem i významem proslavenci zrodili se ve století osmnáctém; mezi nimi již již na sklonku jeho i ten, který básnictví české první vymanil z dlouhověké mělkosti a všednosti a udivené cizině objevil posvěcenou musu i tam, kde tato ji nejméně tušila a uznávati mínila — František Ladislav Čelakovský.

Narodil se dne 7. března roku 1799 (nikoli, jak někteří uvádějí, r. 1794) ve Strakonicích v oné části města, jíž se podnes říká „na stráži“, z rodičů nemajetných. Otec Vojtěch byl tesařem, matka, rozená Anna Štefflová, bývala v mládí služkou v přednějších rodinách pražských, kdež také nabyla výborné znalosti němčiny. Když se narodil syn František — prvorozený — bylo otci 47 let; jediný mladší bratr Františkův, Antonín, zemřel už v 6. roce svém.

Prvních základů vzdělanosti Čelakovský nabyl od matky, tak že znal už počítati a čísti česky i zvláště německy, než vstoupil do školy strakonické, kamž dán byl ovšem teprve v 10. roce svém. Ve škole Čelakovský nevynikal nikdy, ale přece prospěch jeho býval takový, že beze závady postupoval do tříd vyšších.

Skončiv učení na městské škole, měl se dle vůle otcovy státi tesařem; však matka i syn byli tomu na odpor: syn, že chtěl býti truhlářem, matka pak, že chtěla míti z něho kněze; i docíleno toho konečně, že dán byl na gymnasium do Budějovic. Tak stalo se r. 1812 s dosti velikou obětí rodičů; matka sama, aby zvýšené potřeby se uhradily, vydělávala na ně předením a prádlo i chléb nosila synu do města.

Náhoda tomu chtěla, že v Budějovicích Čelakovský dostal se do jednoho bytu se spolužákem Josefem Kamarytem, ze kterého spolubydlení záhy vyvinul se mezi oběma přátelský poměr tak pronikavého působení na celý život a literární působení jejich, že málo podobných příkladů naskytuje se i v životě i v literatuře.

Z ostatních zdejších spolužákův a přátel jeho vytýkáme ještě Chmelenského a Marchala, rovněž známé později české spisovatele.

Ačkoli pak Čelakovský nevynikal zvláštním prospěchem ni zvláštní pílí ani na zdejších školách, přece probudila se tu v něm neobyčejná láska k poesii, která jej vedla k pilnému čítání a opisování německých básní, zvláště Herderových, Schillerových a Goetheových ba i k samostatnému skládání básniček, při čemž věrného druha měl v Kamarytovi, ač tohoto více vábily básně Bürgerovy, Gessnerovy a Hagedornovy. O básně ty pak oba přátelé sdělovali se mezi sebou a kritisovali si je,

což poskytovalo ovšem přečastou příležitosť k hádkám, ale i ke vzájemnému tříbení a utužování názorův a myšlenek i ku probouzení náhledů nových.

Tato činnosť ze záliby k německé poesii vyplývající nemohla zůstati bez utěšených následků na rozvoj Čelakovského. Vysvětlujeme si z ní neobyčejně časnou samostatnosť a zralosť jeho. Karakteristické jest pak též, že při vší své chudobě Čelakovský nemohl si odepříti, aby si nekoupil tu onu sbírku básní německých, na niž jenom ušetřiti mohl utrhávaje si od úst. Ale nedbal hladu ani nedostatku, jen když se mohl pochlubiti, že má v kufříku více knih než prádla.

K českému ruchu literárnímu měl se té doby ještě nevšímavě, jelikož jednak ve škole nedostávalo se mu pobídky k tomu, ba ani sebe menšího naň upozornění — byloť školství tehdejší úplně se stalo prostředkem germanisačním, — jednak celé hnutí národní projevovalo se na venek tak skromně a ostýchavě, že vůbec pokládáno bylo spíše za osobní zvláštnůstkářství a podivínství některých lidí, nežli za počátek vzkříšení národa k novému životu a k nové nadějné budoucnosti.

Prázniny Čelakovský tráivíval doma. Zde brzy všiml si čilého a knih chtivého hocha strakonický měšťan a truhlář, Jan Plánek, muž neobyčejně vzdělaný a horlivě se účastnící obrodu české literatury, a jal se mu půjčovati knihy z bohaté knihovny své, ovšem knihy české, nově vycházející. Při té příležitosti zároveň poučoval jej o historii národu i jazyka českého a činil to spůsobem takovým, že brzy získal Čelakovského na dobro a na vždy literatuře domácí. Kdy as tato vlastenecká metamorfosa se udála, není dosud stanoveno přesně, nejspíše to bylo r. 1814. Tímto činem svým, jakož i další pod-

porou a činností vlasteneckou Plánek získal si nehynoucí vděčnou paměť v dějinách naší literatury.

Navrátiv se do Budějovic Čelakovský přivezl už s sebou Gessnerovy spisy česky přeložené, Puchmajerovy básně, Palkovičovu Můzu ze slovenských hor, Jungmannův překlad Miltonova Ztraceného ráje, J. Nejedlého Hlasatele, Hromádkovy Prvotiny pěkných umění a jiné spisy nové české literatury a společně s Kamarytem, též brzy obráceným, je čítal, vypisoval a nazpaměť se jim učil. Česká poesie zalíbila se jim tak, že si učinili slib, výhradně jí se věnovati a německé dáti výhosť.

Následujícím však školním rokem 1816 oba přátelé se již nesešli. Nátlakem nejspíše matky, jíž bylo daleko a obtížno choditi do Budějovic, Čelakovský dán do poetiky čili třídy páté do Písku.

Z professorů, jež měl za svých gymnasiálních studií, paměti a zmínky hodným neuznal než jednoho, známého vlasteneckého proselytu Aloisa Uhla, jenž za humanitního professora byl se do Písku dostal téhož roku, co sem Čelakovský přišel. Jím přiveden byl dilettant neuvědomělým více méně pudem se spravující k pochopení podstaty a významu poesie, jím utvrzena v něm na dobro ideálnosť mysli a vyšší jakási snaživosť jeho, jím konečně dostalo se náležitého uvědomění jeho lásce k jazyku českému a tato vznícena v horoucí nadšenosť, zakládajíc se na poznání krás a předností jeho. Uhlem hlavně vypěstována v Čelakovském rozhodná a uvědomělá jeho záliba v poesii a ve filologii.

Té doby na důkaz svého vlastenectví přiložil si jméno Ladislava ve spolku se svými přátely, se kterými v neustálém trval spojení dopisy bohužel nám ztracenými; scházeti se s nimi mohl jen o prázninách. Z nich Ka-

marytem se přezval Vlastimilem, Chmelenský Krasoslavem a Plánek Vlastislavem.

Prázniny po ukončených gymnasiálních studiích strávil Čelakovský ve Strakonicích, kdež Plánkovi tehdáž na důkaz vděčnosti své věnoval první svou českou ódu a od několika let již hrával divadlo; na další pak studie obrátil se do Prahy.

Školy tehdejší v nejednom zřízení svém zevnějším — o vnitřním ani nemluvě — lišily se od nynějších. Skládalot se tehdejší gymnasium ze šesti pouze tříd, z nichž na oddělení nižší spadaly čtyři třídy, na vyšší dvě ostatní; z těchto pátá nazývala se poetika, šestá rhetorika a obě dohromady nazývány byly humaniora. Kde při gymnasiu byla také filosofie čili cursus academicus, ze dvou ročníků: logiky a fysiky (dříve metafysiky) se skládající, tam bylo lyceum. Takových lyceí bylo v Čechách čtvero, totiž pražské, litomyšlské, litoměřické a budějovické, nad nimiž dozor mělo tamnější vždy biskupství.

Čelakovský tedy do I. ročníku filosofie, do „logiky", odebral se do Prahy, čímž splnění došly dávné jeho sny a touhy. Zde opět setkal se s nejmilejším přítelem svým Kamarytem a společně s ním se ubytoval.

Známostí valných neměli tu zprvu ani ten ani onen, leda mezi kollegy, z nichž Chmelenského a Marchala již známe, a z ostatních zasluhují zmínky Josefovic Jungmann, Veselý, Kvasnička a Wohlmann. Žili hlavně sobě a studiím, jsouce i jinak sobě blízci chudobnými poměry svými, a pak Praze, kterou prochodili a prozpytovali skrz na skrz, tu zkoumajíce zbytky jejích okras uměleckých a se divíce velebným památníkům dní slavnějších, tam toužíce na zkázu spůsobenou průběhem časů, tu zas rozněcujíce city své k úchvatnému horování vlasteneckému.

Professorové — kromě jediného Bolzana — nezdá se že by byli působili na Čelakovského nějak rozhodně. Bolzano za to působil za všecky. Jako vůbec vzácný tento muž, v němž stělesněna byla rozumná reformace křesťanství v duchu původní ryzosti, byl miláčkem posluchačů, tak stal se i miláčkem Čelakovského a Kamaryta, ba byl jim ideálem učitele vůbec: nazývají ho „božským učitelem“, sluncem, jež nelze skaliti ani schladiti; jeho slova byla jim svata, nauky jeho filosofické, aesthetické a náboženské nalezly ve srdcích jejich nejúrodnější půdu. Čelakovský ještě v pozdních letech vyznával, „že všecko, co z filosofie zná, děkuje téměř jen Bolzanovi“.

Avšak dlouho přátelé naši nebyli ve vlastenecké společnosti tehdejší cizími: snahy, talent a studie jejich brzo sblížili je jmenovitě s Jungmannem a Hankou, a známosti ty jen zvyšovaly jejich blaženosť. Ký tedy div, že nikdy nemohli zapomenouti na tento rok v Praze prožitý a že jej počítali za nejkrásnější ve svém životě, strávivše jej ve spokojenosti a bezstarostnosti a sužitkovavše ho plnou měrou a ve všech směrech na prospěchy své. Po prázninách r. 1818 Kamaryt odebral se za příčinou snadnější výživy na další studie do Budějovic a Čelakovský, jenž ne jak Kamaryt doma nýbrž v Praze byl strávil prázniny, následoval ho vedle přátelské také asi z téže pohnutky, jež přítele tam zavedla.

Se srdcem hluboce zarmouceným Čelakovský opouštěl Prahu. Byl tu žil u samého zřídla literatury, v srdci a matičce milované vlasti; byl se tu dostal do společnosti, kterou dávno již si obetkal gloriolou ideálů svých, když vlastenecký svět jeho ještě se obrážel jen v Plánkovi a několika druzích; byl tam u baťušky, zákonníka svého, jak nazýval Jungmanna, a mohl slyšeti blahomluvného Bolzana:

a teď bylo mu opustiti snad na vždy veškeren ten idyllický život. Aby však nebyl docela odtržen od ní v Budějovicích, zjednal na radu Kamarytovu v Praze ještě Macháčka, aby jim byl zpravodajem života jejího — neboť novin v našem smyslu nebylo tehdá ještě žádných.

V listopadu konečně (jelikož tehdy školní rok počínal se listopadem) oba přátelé sešli se zase v Budějovicích, poslouchat tu II. ročníku filosofického: fysiky. Jelikož však zdejší přednášky daleko nedostihovaly pražských a snaživému i vyspělému duchu jejich nedostačovaly nikterak, nahrazovali si nedostatek ten sami pilně se vzdělávajíce čítáním nejnovějších německých spisů filosofických vůbec a aesthetických zvláště a podrobným stopováním literárního ruchu českého, jejž nejvíce oživily bezejmenné „Počátky českého básnictví“ r. 1818 právě vyšlé, které získaly i naše přátely časoměrnému veršování, ale jen na krátko a skoro jen v theorii. Jináče však o české spisy byla v Budějovicích potíž, nad jiné pak o staročeské, které bedlivě a pilně čítati byli se naučili v Praze za návodu Jungmannova a Dobrovského. Tu Čelakovský zvěděv o sbírce staročeských knih, kterou měl jistý kanovník, ihned zjednal si k ní přístup skrze sluhu kanovníkova a bez vědomí jeho. Brzy však věc vyzrazena a jelikož Čelakovský přistižen právě při Postille Husově, byl po krátkém vyšetřování vypověděn z ústavu. Omluva jeho, že nečte knih těch pro „kacířský“ jich obsah, nýbrž pro starý jazyk, nedošla sluchu ani víry.

Čelakovský však nehodu svou asi příliš těžko nenesl. Cestoval po Čechách a sbíral prostonárodní písně a přísloví, pro něž porozumění a zálibu byl z Herdera pojal; když pak rok vypršel, odebral se opakovat fysiky do Lince. Zde teprve pocítil trpkou chuť výhosti své a

dlouho dosti trvalo, než v Linci jaksi taksi zdomácněl. Seznámilť se tu Čelakovský s bratrem našeho dramatika Klicpery, jenž zde byl lékařem, a v něm teprve našel přítele. Ten pak maje bohatou knihovnu i trvaje v neustálém spojení s bratrem byl mu zároveň statečným pomocníkem ve studiích i v existenci jeho. Jím povzbuzen jal se učiti se ruštině a brzy také slovinčině, polštině a posléze srbštině a pilně čítal jmenovitě básnické spisy těchto národů, některé dokonce již tehdy přeložil. Že však při tom všem nad jiné si všímal českého života domácího a že každou novou knihu českou uvítal s nadšenou radostí, rozumí se samo sebou. Mezi všemi Jungmannova Slovesnost nejvíce byla uvítána; jí podnícen jsa Čelakovský jal se od nynějška užívati v písmě latinky. Prvý list tak psaný jest ze dne 23. prosince 1819.

Rokem následujícím Čelakovský pomýšlel neustále, odebrati se na Rus. Povolávalť tehdy car Alexandr vzdělance západoevropské do říše své. I nedalo to Čelakovskému, aby nepsal do Vídně o průvodný list; ale když ten došel, nepoužil ho, nýbrž zůstal ve vlasti tím raději, že po odbytých v Linci zkouškách vrátiti se mohl do Prahy a zde se mu dostalo vychovatelského místa péčí Preslovců. Pobyt v Praze byl mu podmínkou činnosti a života; jak Praha dovedla jej poutati, vidno z jednoho listu jeho ke Kamarytovi, v němž, nedlouho po svém příchodu, píše: „Každodenně volám: Jen jedna Praha a v ní — jen jeden Jungmann!“

Čelakovský totiž brzy dostal se opět do společnosti Jungmannovy, a ten stal se mu otcovským přítelem. K němu chodil na radu, jemu svěřoval se s básnickými pokusy a vůbec literárními pracemi svými, s ním v rozhovoru tříbil své názory a vědomosti o literatuře, o prosodii a

o všelikých věcech obecných. Jungmann pak vida v něm nadání svěřoval mu často práce své na opravu, a z toho poměru vyplynula nejedna báseň a nejeden nadšený list Čelakovského ke Kamarytovi.

Studijní rok 1821 chýlil se ku konci a s ním se končila studentská léta Čelakovského. Byl rok ten strávil v samých studiích jazykovědeckých, zvláště slavistických, ač vedle toho nezanedbával literatury ostatní: ale při zkouškách školních dostalo se mu z jednoho předmětu nedostatečné známky. Maje teď voliti stav, neměl ovšem volbu právě snadnou. Na stav kněžský, ku kterému Kamaryt jej přemlouval, chuti neměl; professorem, což by mu bylo nejmilejší bývalo, státi se nemohl, nemaje prospěšného vysvědčení, vychovatelství se mu bylo omrzelo: i jal se tedy znova pomýšleti na Rus, tehdá do pravdy; avšak, ač osobně byl ve Vídni, nedostal průvodného listu. Nezbylo mu, než zůstati v Praze a živiti se hodinami.

Že při tom musa jeho, rozvinuvši se obzvláště bohatě r. 1820, netrpěla a že činnost jeho neochabovala ni v nejmenším, ač k těmto těžkým poměrům hmotným přidružovala se nerozlučně těžkomyslnost a rozervanost duševní, jež pak vleče se dále stálou jsouc průvodkyní po celý jeho život, to svědčí o železné energii a neobyčejné síle ducha jeho, která u dvaadvacetiletého mladíka budí podiv.

Doba ta neochromila tedy poetickou tvořivost jeho, jež už tehdy stála na stupni vyšším, nežli ho kdokoli jiný z předchůdcův i současníků dosáhl, vyjma Kollara a částečně Jungmanna; ale tím činnost jeho nebyla vyčerpána. Vedle toho sbíral pilně písně národní, překládal z jiných slovanských jazyků, z Martiala, z Vossa, z Petrarky, a počal již v době té skládati své květinové

i satirické epigrammy, jimiž později tolik slávy i tolik nenávisti si byl vzbudil a v nichž jednak jeho něžná, s přírodou skoro splynulá mysl, ale jednak také všecka síla jeho satiry, tytýž jedem kalená, plně se vyprýštila.

Výsledky veškeré této práce uložil ve dva prvé plody svého ducha. Překlady slovanské národní poesie spůsobily sbírku nazvanou: Slovanské národní písně, jejichž prvý oddíl vyšel r. 1822 věnován jsa příteli Václavu Hankovi. Druhý díl vyšel o tři léta později a věnován byl polskému básníku Brodzińskému, se kterým Čelakovský u Jungmanna se byl seznámil a spřátelil (jako vůbec většinu svých známostí u Jungmanna a skrze něj učinil), třetí posléze díl vyšel r. 1827 a věnován byl Vuku Karadžićovi. Na vysvětlenou, proč 1. oddíl věnován byl Hankovi, podáváme zde výňatek z předmluvy ke spisu tomu: „Již před několika lety přítel můj Kamaryt a já prostonárodní písně shledávati za úkol jsme sobě uložili. Dobrotivostí p. Hanky sebrání to, podáním jak svých nasklízených, tak také z větší sbírky p. Šafaříka vytažených slovanských písní se rozhojnilo.“

Ostatní činnosť básnická a zvláště původní produkce Čelakovského zobrazuje se v druhém plodu jeho ve Smíšených básních téhož roku vyšlých. Oběma sbírkama proklestil si cestu k vrcholu své slávy: Ohlasům písní ruských a českých, a položil jí základy zvláště Smíšenými básněmi svými, které lišíce se od tehdejšího bezcenného klinkání jak dokonalostí a lehkostí formy, tak zdařilým obsahem svým, zvláště pak bezúhonným, plynným a bohatým jazykem vynikajíce spůsobily rozruch v českém obecenstvu té doby neobyčejný a pochvaly došly též od prvních znalců poesie, jako Šafaříka, Jungmanna a Pressla.

II.

Ve hmotném postavení Čelakovského r. 1823 stala se malá změna. Převzal opět vychovatelství, tehdáž u rady Ledvinky rytíře z Adlerfelsu, a věnoval se docela literatuře. Prostudovav z nova Herdera, čehož výsledkem byl překlad jeho Listů dávnověkosti vyšlý r. 1823., obrátil se k Rousseauovi a i toho si velmi oblíbil. Zároveň učinil slib, že od nynějška každý rok svého života zaznamená nějakým českým spisem. I psal posudky o nejnovějších zjevech literárních, pracoval o překladě srbských písní národních, básnil, zabýval se přísnými studiemi, korrigoval pro tiskárny, sbíral dále písně a přísloví, vyučoval češtině (také jistou herečku té doby triumfy na divadle slavící), chodil do přednášek Jungmannových z oboru filologie, psal množství listů četným přátelům a vedle toho svědomitě konal povinnosti svého vychovatelského úřadu: ale při tom při všem spokojen nebyl, zvláště pak byl rozmrzen na tehdejší obecné poměry, o nichž na př. psal příteli Kamarytovi: „Až smutno zde v Praze, když člověk všecko vlastním okem vidí a uchem slyší. Bylo by k zoufání." — „Mezi učenými zde samé rvačky a pletky." — „Domové války a kaceřování u nás trvají neustále, tak že není hodno s kým v bližší známosť stoupiti. Ani jednoho není, který by proti třem stranám nebojoval." — „To nejhorší je, že žádný společný duch mezi Čechy nepanuje; co jeden staví, druhý boří a tak to jde neustále, jeden tvrdohlavější, než druhý . . ."

Tím pohnut jsa napsal svou Krkonošskou literaturu a uveřejnil ji v Čechoslavu na r. 1824 pode jmenem Marcyana Hromotluka Konárovice. Účin

ostré satiry této na tehdejší více méně dilettantské a idyllické literární poměry byl nesmírný; vše, i z Uher Kollar a Benedikti, hrnulo se na mladého odvážlivce a snad nebylo kromě Jungmanna a několika jiných rozhlédavých mužů nikoho, aby proti Čelakovskému byl nevzplanul hněvem. Sám Čechoslav přinesl odpověď tak jizlivou, že vůbec málo podobných napsáno u nás.

Zvláště se vrhli na vlastní básně Čelakovského. „Tyto", psal na př. Čechoslav, „těm, kdo slabé spaní mají, místo opium převýborně sloužiti mohou. Pro tuto příčinu by byl skladatel prý moudře učinil, kdyby byl jim titul dal: Laciné pilulky pro spaní" . . apd. Ale Čelakovský toho všeho nedbal, než jen odpověděl: „Viděti, že u nás na satiru o 100 let brzo, zůstaňme tedy při selankách; ale proto však Hromotluk se ještě nevyhromotlučil."

Bez účinku však obecný ten na Čelakovského útok přece nebyl; původní produkce jeho jím obmezena. Vydal sice s Chmelou Dennici neb Novoročenku na r. 1825 v Hradci Králové, aby osvěžil literární stagnaci; uveřejnil některou báseň ve vědecké revue tehdejší, Kroku Presslově, i jinde, ale počet ani cena básní těch nebyly valné. Jal se za to vedle překladův úsilovně pěstovati filologii; s jakým úspěchem, viděti z toho, že pokládán byl už ve svém 24. roce za autoritu. Z těchto studií vznikl úmysl jeho, složiti etymologický slovník slovanský, k jehož úplnému vyvedení bohužel však nedospěl; dohotovil pouze slovník polabský, jejž poslal do Rusi ruské akademii, aby jej vydala. Zdá se, že byl vrácen; proč vydán nebyl, zůstalo dosud neznámo. Ostatní dosti četné materialie zachovaly se částečně v pozůstalosti.

R. 1825. Čelakovský po prvé onemocněl povážlivě
až nemocí, kterou i zemřel a jež vzala původ svůj
přílišného namáhání duševního i nervového. Lékařem
řízeno léčení v Teplicích, a tam skutečně nabyl opět
raví svého a došel ulehčení. Ale v práci nedal se
meziti, nacházeje jen v ní úlevy a ukojení od chro-
ické nemoci své — nespokojenosti, jež zvyšována jsouc
nými milostnými pletkami každou chvíli se ho zmoc-
vala, nedůtklivým jej činila a k bezohledné satiře svá-
la. Zůstal po vždy věren slovům, jež napsal v jednom
tě příteli Kamarytovi: „Práce je hradba, které se
ždý buď lahodný buď zpurný nepřítel štítí a v útoku
ává, a není mi divno, že ji jeden pěvec klade mezi
ály své. I mně práce nade všecko a dokud
ch ve mně, neustanu býti vroucím ctitelem
to bohyně.“

Rokem 1827., v české literatuře vůbec jedním z nej-
ležitějších, Čelakovský dospěl doby, od které duch
ho rozperutil se k nejbohatší a k nejvšestrannější čin-
sti a vzletl až k vrcholu slávy své básnické. Roku
ho dohotovil překlad Panny jezerní, jejž pak vydal
ku následujícího a jímž dostalo se literatuře české
s jednoho z řídkých překladů důstojných jí i románu
mého, a jakkoli pokus tu učiněný, uvésti v užívání
vý druh prosy, se nezdařil, přece ode všech časopisů
eklad přivítán jest s radostí upřímnou. Radosť byla
u větší, že sám Walter Scott poslal Čelakovskému dě-
vací list. Prostřednictvím pak Vuka Stefanoviće Ka-
džiće, se kterým byl už ode dvou let v korrespondenci
jemuž věnoval třetí díl Slovanských národních
sní téhož r. 1827, jak už dříve zmíněno, vyšlých,
čal si dopisovati v ten čas se slavným Angličanem

Johnem Bowringem. Učenec tento Rukopisem Královédvorským upozorněn jest na národ náš a brzy oň se velice zasloužil, seznámiv netoliko za pomoci Čelakovského, který mu zasýlal potřebné materialie o českém ruchu, anglický svět s naší literaturou a naším národem a očistiv jej před světem, nýbrž i sensačními články v The Foreign Quarterley Review uveřejněnými povzbudiv a utěšiv v době zoufalosti samy literární pohlaváry české. Angličan Bowring to byl, který tehdy téměř sám jediný podnikl boj proti vševládnoucí autoritě a nedotknutelnosti Dobrovského vzhledem k Rukopisu Zelenohorskému, on také ve své Cheskian anthology za různými nezaviněnými příčinami teprve r. 1832 v Londýně vydané prvý podal přehled staré i nové české literatury a četné básně skoro všech současných poetů českých jazykem anglickým.

R. 1827 také Čelakovský pojal určitý a pevný úmysl k jednomu ze svých nejnamahavějších děl, k Mudrosloví národa Slovanského v příslovích a vydal pod názvem Márinka překlad Goetheova dramátka „die Geschwister“, který už r. 1824 byl začal, ale pro některé při tom obtíže zase odložil.

Dalším důkazem rozsáhlé jeho činnosti jsou Litevské národní písně, jež z původního jazyka dle sebrání dra. L. J. Rhessy přeloživ téhož roku vydal zároveň s překladem staroruské pověsti Potok Michajlo Ivanovič.

I do časopisů přispíval pilně. Tak uveřejnil v Kroku v překladě českém srbský bahatýrský zpěv prostonárodní Kralevič Marko a Loupežník Musa a v nově založeném Časopise Českého Musea některé květinové nové epigrammy. Že Čelakovský jest mezi prvními při-

spěvateli Časopisu Českého Musea, není ostatně bez zajímavosti. Časopis ten počal vycházeti česky i německy r. 1827. Divným spůsobem měl hned při počátcích svých mnoho nepřátel, větším dílem však byli to vlastně nepřátelé redaktora Frant. Palackého. Také Čelakovský byl z těch, kteří ani Palackému ani Musejníku valně nepřáli. Píše Kamarytovi před vyjitím jeho: „Ode mne Palacký mnoho nenabere, zvláště proto, že s mnohými z našich srozuměn jsem, raději k hanbě musejních vůdců ten časopis zajíti nechati, nežli s ním ještě více němčinu ploditi. Proč nevychází v rovné míře s německým? Národ nezakládal museum německé ale české. Však tuším, že věčnosť ani český ani německý trvati nebude.“ Bohu díky Čelakovský byl tehdáž špatným prorokem a sám záhy stal se pilným spolupracovníkem časopisu toho.

Z r. 1827 datuje se též známosť Čelakovského s vlasteneckou jeptiškou Marií Antonií, která za jeho povzbuzením také v belletrii se pokusila a jeho život obohatila o krásnou a vzácnou idyllu. Marie Antonie, vlastně Josefa Pedálová, jeptiška řádu sv. Alžběty, zamilovala si Čelakovského z té duše, podporovala ho, seč byla, v poměrech hmotných, jeho vůli učinila vůlí svou: z krátka příchylnosť její k němu byla tak hluboce vroucí, jak toho ženské srdce vůbec jenom jest schopno. Čelakovský snažil se býti hoden přátelského citu jejího, byl jí rádcem a pomocníkem ve věcech literárních a udržoval ji v čilém spojení s rozvojem literatury české; lásku k ní však zůstavil příteli — Kamarytovi.

Zatím mysl Čelakovského znechutila si již na dobro vychovatelství. Rád proto přijal nabídku, aby dával hodiny v jazyku českém a polském, zvláště pak návrh od pražské konsistoře mu učiněný, aby stal se korrek-

torem a spoluredaktorem Časopisu pro katolické duchovenstvo právě založeného, ku kterému Čelakovský již r. 1823 první myšlenku vyslovil, a vzal na se překlad spisu sv. Augustina De civitate Dei. Čelakovský poradiv se důkladně s přítelem Kamarytem, přijal obé na sebe a co se Časopisu týče, zvelebil jej brzy tak, že stal se nejrozšířenějším v té době vůbec, maje náklad přes 1000 ex. Překlad sv. Augustina za to, jakkoli z počátku jej velmi těšil, přece ohromností látky i četnými obtížnostmi převodu mnoho trudných chvil mu způsobil. Vyznal se sám, že tu podnikl práci, která jeho duchu nesvědčila nikterak. Zaměstnání ta však vynášela mu dohromady tolik, že se nenáviděného úřadu vychovatelského mohl vzdáti a žíti zas docela svým pracem. Zabýval se teď úsilovně angličinou a zvláště Shakespearea studoval s nadšením. — R. tohoto vydav ještě I. díl Augustinova Města Božího (podle Maurinského vydání) dal konečně zas po delším utlumení činnosti básnické, ze kterého jen ob čas vytryskla jiskra ovšem mnohdy skvěle zářící (na př. velkolepá Oda na Boha z r. 1828), vyjíti r. 1829 novému plodu původnímu, *Ohlasu písní ruských,* jenž věnován byl příteli Vinařickému.

Dávno nic tak bleskem nerozletlo se po Čechách a nerozčililo tak radostně mysli upřímných a skromných vlastimilů českých, dávno však také nic neupozornilo ostatní národy slovanské a cizinu vůbec na zvláštní ten životek, který v Praze a v Čechách i na Moravě rozdmychoval se k síle a moci starého národa českého, jako tato básnická sbírka.

Tehdy zdálo se, jako by Čelakovský neměl v celých Čechách ani jednoho nepřítele a samé obdivovatele. Kde kdo přispíval k obecnému plesu. V německém Musejníku

:of. Müller nazval Ohlas nejznamenitějším úkazem no-
;ho básnictví slovanského. Kamaryt zpěvy Ohlasu při-
ɪvnával k Ossianovým a Homerovým, jiní přátelé byli
'zamluvili výtisky ještě dříve, než sbírka vyšla. Ovšem
.ké Čelakovský chvály té si zasloužil: netoliko že při-
ɪěl Ohlasem ke vzájemnosti slovanské a přičinil se vedle
ollara a Hanky nejvíce o utěšený rozkvět její, jaký u
ɪs brzy na to nastal, ale i vnitřní básnická cena této
ɪírky jest a bude povždy trvalá i veliká, a tehdy pak byla
ště zvyšována tím, že Ohlas byl prvým a jediným po-
ɪbným plodem básnickým u všech Slovanů. Nejlépe zdá
nám, že ji dosud ze všech vystihl Palacký, který, ač
'val v Musejníku velmi zdrženliv a mnohdy až po krajní
íru chladný, přece Ohlas přivítal slovy nadšenými a
zborem aesthetickým tato slova dotvrdil.

Ohlasem ruských písní Čelakovský uvedl naši
ɪetickou literaturu mezi ostatní evropské družky: za-
zil v ní nový směr, uvedl do ní vyšší vzlet, odkryl
ɪvý pramen osvěžujících ideí a lepých forem a pokusil
provésti ji všemi způsobami poetickými zvláště epi-
ými; neboť chtělli ruský národní charakter plně pro-
ɪřiti, musil všecky formy básnictví ruského zahrnouti
tedy i nevyhýbati se lyrice ani satirickým ni žertovným
sním. Pověsti, hrdinské tradice staroruské i nové událo-
spracoval se stejnou mistrností, jako vlastní fantasie
plody; vyzdobil je všemi význačnými vlastnostmi ruské
esie prostonárodní: mythičností i naivností její, i hloub-
u a vroucností citu i variací motivů; při vší té roz-
ɪnitosti pak, jíž duch národní jest schopen a jíž i v této
írce viděti, všecky básně vyznačují se svým původním,
ísným, skoro pochmurným rázem severu, silou i pla-
čností podání a samostatnou formou zevnější, která

se karakterisuje přede vším negativní antithesí, stálými epithety, mizející již pallilogií, volností verše i některými zvláštnostmi jazykovými: zkrátka Čelakovský dovedl tak pohrouziti se do ducha prostonárodní poesie slovanské a tak ji všecku pronikl, pochopil a reprodukoval, jako by sám byl některým posvěceným staronárodním pěvcem bylin.

Kollar následkem Ohlasu věnoval mu v novém vydání své Slávy Dcery (r. 1832) znělku, v níž pěje:

V tom zřím hocha, an si právě klestil
přes myrty sem chodník Parnasem,
novým ruských písní Ohlasem
sladce nástroj v ruce jeho chřestil:

Ihned zpěvem ochlácholená tím
šla jsem jinochovi v ústrety,
pak s ním spolu tam se zase vrátím;

sotvy, že jsme přišly před mistrovský
spolek ten, už sláno pro květy,
a sbor celý volal: Čelakovský!

Povzbuzen jsa tímto skvělým úspěchem, Čelakovský chystal se vydati též Ohlas český a sice v době nejbližší; ale nedostal se prozatím k tomu pro událosť zaujavší veškeru jeho mysl: pro pozvání, jež ruský dvorní rada Köppen r. 1830 učinil Hankovi, Šafaříkovi a Čelakovskému na založení a spravování slovanské bibliothéky, již ruská vláda mínila zříditi v Petrohradě; vedle toho měli pracovati o všeslovanském slovníku. Postavení bylo výhodné: roční plat Čelakovského měl obnášeti 3000 rublů a po pětadvacetileté službě měl mu zůstati výslužným;

pensijní léta mohl tráviti i mimo Rus. Zároveň bylo by se mu dostalo titulu kollegiálního assessora s důstojností oberstlieutnanta. Cestu měl vykonati přes krajiny Rusínův rakouských a tyto při tom co do řeči a obyčejů prostudovati.

Ale Čelakovský nepřijal té zprávy s radostí takovou, jak bychom souditi mohli po rusofilském jeho smýšlení. Píšeť Kamarytovi: „Hanka jest hotov a volen to přijíti a mně podobně nic nezbývá. Kdybych však byl na Hankově místě, totiž měl příjmy jako on, neučinil bych toho přece. Leč takto co mi zde zbývá, nežli trpká budoucnosť a těžké se obhánění a zápasení s největšími potřebami. Při tom mi nejvíce líto, že z básnického okresu potřeba bude na vždy vystoupiti, kdežto myslím, že bych byl s to býval něco dovesti.“

Než k odchodu ani nedošlo; zmařiloť celou věc právě vypuklé polské povstání. Bez užitku však nebyla episoda ta v životě Čelakovského; vykonal na přípravu pro své budoucí povolání velké studie jazykovědecké a nasbíral materiálu hojnosť ke slovanské chrestomathii, již chtěl v Praze ještě z hruba vypracovati; sbíral a excerpoval staré knihy české a z krátka považoval se, jak sám dí, již za cestujícího skrze Prahu.

Že tu v tomto ruchu a chvatu umlkla musa, nebude s podivením; co sem tam byl básnického vytvořil nebo přeložil, uveřejnil v časopisech. Vytknouti tu dlužno zcela původní a samostatné jeho Selanky, překlady z Martiala, ze srbských a dolnolužických zpěvů prostonárodních; taktéž satirický nákres prosou psaný uveřejnil v Musejníku pod názvem: Patrní dopisové nepatrných osob, uspořádal nové, druhé vydání svých Smíšených básní, které již r. 1824 byly rozebrány, a taktéž v Mu-

sejníku uveřejnil původní báseň svou: Všecko pohynulo.

Prázniny tohoto roku strávil ve Strakonicích. Tu jsa kdys na návštěvě u Plánka spatřil (jak vypravoval sám Plánek J. Malému; v. Zpomínky a úvahy starého vlastence str. 64, v 38. díle Národní bibliotéky na str. 417) jakous dívku, jejíž zjevem tak byl okouzlen, že hned v tu chvíli projevil se Plánkovi: ta že musí býti jeho chotí anebo žádná jiná. Byla to Marie, dcera kupce a měšťana strakonického Venty, jež skutečně po třech letech stala se chotí Čelakovského, povzbudivši ho k nové činnosti básnické, jejíž výronem byly Pomněnky Vatavské čili pozdější Růže stolistá.

Vrátiv se do Prahy teď teprve ve vší trpkosti pocítil hmotné poměry své. Nemožno je vyjádřiti lépe, nežli jeho vlastními slovy, jež napsal příteli Kamarytovi: Jsem v skutku nešťastný, nespokojený, stísněný, jak jsem jaktěživ nebyl. Bídný tento život! — co život? — možné-liž toto trapné den ke dni se motání životem nazývati?

I dal se tehdáž rozmrzelostí, nedůtklivostí a z ní plynoucí jizlivostí tak ovlásti, že vyhledával sám potyčky a svády i s nejmilejšími přátely a vedl je dále s ostrostí nehledící spravedlnosti ani míry ani přátelství ani konečně viny či neviny; a taková nálada pronásledovala ho skoro po celá dvě léta, jsouc pořád udržována hlavně vědomím hmotné tísně a svedši ho také k tomu, že pro jistou hádku s chefem Časopisu katol. duchovenstva vzdal se jeho spoluredakce i korrektorství a zároveň složil další překládání spisu sv. Augustina. Toto však po krátké době a úvaze vzal zase na sebe a dokonal překlad r. 1833.

Přátelé vidouce takovéto poměry jeho nebyli k nim lhostejni. Zvláště Palacký, ač nikdy povahy jejich neharmovaly, přimlouval se u knížete Rudolfa Kinského, tehdáž presidenta Matice České, aby jej zachoval vlasti a zajistil mu existenci nějakou stálou roční pensí. Šlechetný muž tento tak učinil a vykázal Čelakovskému malý roční příjem, jejž měl míti, dokud by se mu nedostalo dostatečného opatření. Tak vrácena Čelakovskému částečně zase vnitřní spokojenosť a chuť k životu i ke práci. Z vděčnosti věnoval knížeti Kinskému čtyři ody.

Aby pak konečně sám se již domohl nějakého postavení jistého, zadal r. 1832 za místo kustoda při cís. bibliothéce olomúcké. Jakkoli však místo nedostal, nermoutil se příliš z toho; neboť bylo mezi tím se mu dostalo vyzvání, aby převzal redakci Pražských novin. Tato nabízena zprvu Šafaříkovi, ježto však on nechtěl se uvázati v tu věc, požádán a také získán Čelakovský. Podmínky byly dosti výhodny. Vydavatelstvo (Házové) slíbilo mu platiti za každého odběratele 3 zl. ročně. Jelikož pak odběratelů bylo asi 400 a Čelakovský na 500 jich počet dohnati mínil, měl po odrážce třetiny příjmů, kterou platil pomocníku svému pro snadnější a běžné věci (Sl. Tomíčkovi), naději aspoň na ročních 800 zl.

Přijav redaktorství skoro již koncem r. 1833 psal ihned do Strakonic p. Ventovi list, ve kterém oznamuje, kterak hmotné postavení jeho tak se zlepšilo, že neprohlížeje ani již k bibliothekářství ruskému má příjmů ročních 600—700 zl. a že tedy může podniknouti sňatek s dcerou jeho bez obavy nouze nebo nedostatku. Zároveň vyslovuje přání, aby určen byl k tomu den 2. února 1834. To se i stalo: svědky byli J. Plánek a J. Chmelenský, oddával je Fr. Jar. Vacek, tehdy zámecký kaplan

na Březnici. Svatba vykonána ve Strakonicích za neobyčejného veselí.

Redakci Čelakovský vedl znamenitě. Přede vším ovšem zreformoval celý list: přílohu z Rozmanitostí přezval na Českou Včelu a vydával ji o archu jednou za týden; hlavní list vycházel o půlarchu a dvakráte za týden. Upraviv takto vycházení a zevnější formu listu hleděl a dovedl si také získati výborné a pilné spolupracovníky v nejlepších tehdá českých silách spisovatelských: sám pak hluboce a všestranně jsa vzdělán a znaje skoro všecky jazyky evropské nemusil nikdy záviseti na nikom a mohl list vésti a zdokonaliti zcela po rozumu a vkusu svém. I povznesl noviny tak, že byly skutečně prvním tehdy českým listem belletristickým, jakkoli přinášely skoro více překladů, než původních prací. Zvláštní výtky hodno jest a Čelakovského karakterisuje, že pilně všímaly si též ostatních slovanských literatur a národů. Přátelé neskrblili chválou; mrzela je pouze jedna věc a to byly přes míru ostré a bezohledné často půtky redakce této s J. K. Tylem, redaktorem druhého belletristického časopisu tehdejšího, Českých Květů, které byly zas více kolbištěm mladých sil a adeptův a hlavně původní produkce si hleděly. Než boj byl živlem Čelakovského; dal se sice domluvou přátel obmeziti, ale nikoli úplně zdržeti od dalších půtek.

Brzy však na obzor života jeho nyní jasný a veveselý vytrhly nové mraky. Dne 26. listopadu 1835, v čísle 92. Pražských novin uveřejněna byla na poslední straně pod nápisem Rusy následující zpráva: „Císař ruský po tu dobu projíždí u veliké rychlosti dolní krajiny své říše. Od 25. října do 5. listop. vykonal cestu z Bílé Cerekve do Nové Prahy, odtud se dal na Novo-

mírgorod, Vyšku, Adžamku, projížděje všecka ta místa, kde vojenské osady se nalézají. Všude drženo bylo přehlížení vojska. Dne 30. přijel do Poltavy, den na to do Charkova, kdež universitu navštívil a jiná památná stavení; odtud bral se do Čugajeva a konečně do Kurska, ničeho po té vší cestě s takovou bedlivostí si nevšímaje, jako vojska a opět vojska. Klademe tuto řeč mátnou, o níž jsme se již v předešlém čísle zmínili, kteroužto měl ruský car k deputovaným varšavským, okřiknuv je jen na začátku, když oni k němu mluviti chtěli. Řeč tu podávají ministeriální noviny francouzské (Journ. des Déb.) a též všeobecné německé obdrževše ji cestou docela jinou.“ (Následovala celá řeč, ovšem velice hurtovná a u panovníka podivná, tak že není divno, připojilli zpravodaj k ní tato slova:) „Noviny nadřečené strojí širé výklady na tuto řeč; máme však za to, že bez výkladu rozuměti se může, náležejíc do oné spisovny, kde se chovají řeči mívané před čtyřmi sty lety od tatarských chánů k ruským knížatům.“

Ač poslední slova dosti jsou ostrá, přece neshledala ani pražská censura nic závadného v nich; ale ruské vyslanectvo ve Vídni, jež odebíralo Pražské Noviny a přede vším vždy čítalo články Ruska se týkající — velvyslanec kn. Tatiščev sám znal česky — vidělo v těchto slovích urážku cara a žádalo za satisfakci. Z Vídně bez prodlení zakročeno o vyšetření celé věci, a výsledek byl, že Čelakovský ihned sesazen s redaktorství a že mu zároveň odňata professura řeči a literatury české při universitě, kterou byl téhož roku dostal prozatím supplovati. Průkaz, že ani sám nepsal oné zprávy nešťastné, nepomohl mu nic.

Jakkoli zbaven byl takto práce velmi obtížné a sám

si v pozdějších letech poznamenal v biografii, kterou nejspíše k nějaké osobní potřebě stručně nastínil, že onen článek „sprostil jej po dvou letech namahavé a málo vděčné povinnosti publicisty“, přece jen tím nastala Čelakovskému doba v každé příčině — hmotné i duševní — nejstrastnější. Neboť —abychom to přímo řekli, — přední tehdejší básník český a slavený učenec byl bez chleba a musil — aby mohl uživiti rodinu a platiti nájemné — přijímati almužny od přátel a zdraví své podrývati a ducha týrati kondicemi a překladem Trestního zákona o přestoupeních oupadkových, který mu presidium svěřilo! Neníliž v tom bolestná ironie osudu, že právě vlivem ruským on, původce Ohlasu ruského a pěvec Veliké panichidy, Smrti Alexandrovy a Rusů na Dunaji, uvržen byl v tolikou bídu?! Nejbolestněji však asi dotklo citlivosť Čelakovského, že přehojní nepřátelé jeho všude radovali se a plesali — není divu, když svaloval vinu neštěstí svého na ně a přede vším na Hanku, z udavačství jej obviňuje!

Poněkud ukojena byla mysl jeho přátelskou soustrastí a podporou Chmelenského a Vinařického opisy jejichž, jakož i korrespondence Čelakovského s Kamarytem, Plánkem a Marií Antonií vyšla pod názvem: Sebrané listy Fr. L. Čelakovského r. 1864 a po druhé r. 1869 v Praze. Brzy však nová rána, ještě těžší, stihla jej — zemřelť na počátku roku 1836 (dne 27. ledna) šlechetný podporovatel a příznivec jeho, kníže Rudolf Kinský, právě když ho učiniti chtěl svým bibliothekářem se zvýšeným platem. Tím stav jeho, jak sám dí, stal se hrozným: „pohled na rodinu při domácím nedostatku, ješto všeho příjmu na čisto jsem pozbaven, jest trn každým okamžením do srdce bodoucí“. Ale nepoddal se

osudu, duch statečně vzdoroval neštěstí tomuto. Trefně vyličují nám jeho náladu mysli dva přípitky, jež uveřejnil r. 1837 a z nichž prvý týkal se osobních protivníkův a nepřátel jeho, druhý pak přede vším drahého Chmelenského, jenž takovým k němu přátelstvím proniknut byl, že nahrazoval mu samého Kamaryta, pak i Vinařického a jiných šlechetných duší, jež v nejvyšší bídě jeho posýlaly mu anonymně peněžní podpory. Báseň zní:

Vrahy mám! i nic jejich
mne zloba neleká;
duše jsou to tmám propadlé,
mysli v sobectví ochladlé,
jed jim srdce obtéká!
Vrahy mám! však duch se jimi
výše pne a otaví!
Je že mám, tu číši hrdě
piji *sobě* na zdraví!
Druhy mám! ó jak jejich
mně láska lahodí!
duše jsou to přímé, milé,
mysli jasné, k skutku čilé
srdce jich blahosť plodí!
Druhy mám! jimižto vlast má
zkvítá a se proslaví:
Vás že mám, tu číši slavně
piji všechněm na zdraví!

Věru že v nejhorší této době života svého Čelakovský nejvíce osvědčil svou statečnosť mysli: nezapomínalť na literaturu ni na prospěchy národu i přátel svých, neochaboval v práci. Svědčí o tom listy jeho ke přátelům, s nimiž se sdílel o novinkách literárních, o sou-

časném ruchu, a radil o pracech svých i jejich; svědčí o tom posudky jeho, uveřejňované v Musejníku, jehož byl r. 1837 na čas redaktorem. Z nich jmenujeme posudek Karadžićových Národních srbských poslovic a Vinařického vydání Boh. Hasištejnského z Lobkovic, a ještě více pak původní práce vědecké tamtéž uveřejněné: r. 1836 Dávní práva i rozepře Nového a Starého Měst Pražských, r. 1837 Jazykozpytné rozmlouvání o jmenu Slovan, jež čelilo proti Kollarovi, který vydav Slávy dceru, zanechal úplně básnění a vrhnul se na filologii, ale s úspěchem velmi skrovným, tak že trefně karakterisují jej slova vřelého jináče ctitele jeho poesie Čelakovského: že začíná filologicky básniti a básnicky filologuje. Taktéž vyšla toho roku jeho rozprava o slov. příslovích, kdež podána theorie a uvedení do chystané sbírky jeho. Pilně studoval též právě vycházející slovník přítele a mistra svého Jungmanna a vypisoval si jej za příčinou svého etymologického slovníku všeslovanského dle kmenů na cedulky, všecka pak slova zase dle jich zakončení přepisoval a rozřaďoval, což stálo ho tolik práce, že psal příteli Chmelenskému: „. . . až budu tímto způsobem s celým slovníkem hotov, budu moci i já o sobě říci, že jsem půl obrovské práce vykonal.“ Čelakovský byl z mála těch lidí, kteří znali práci a cenu tohoto díla a rozuměli významu jeho pro všecku budoucí literaturu českou.

Poetická jeho činnosť v těch letech projevovala se na venek jen skromně, obmezilať se na příspěvek do Kytky, almanachu, jejž vydával od r. 1836—38 přítel Chmelenský, a na překlady ruských básní, jež uveřejňoval v Musejníku.

Nejbohatěji zase rozvinul a projevil se talent jeho satirický. „Genius pronásledovaný, osudem bičovaný, ve

vlastní své vlasti nenáviděný nemá jiné zbraně, než satiru"; a Čelakovský přečetnými a neobyčejně ostrými epigrammy ulevoval svému rozkyselenému a rozkvašenému nitru a oplácel — jak sám dí — i s úroky, kdo mu co půjčil. Byl to r. 1837. bouřlivý život v Praze, neboť napadení nezůstali dlužni odpověď, Čelakovský pak metal šípy dále na vše strany, na vinné i nevinné, jmenovitě na mladší spisovatele maje spád — a uměl dobře mířiti. Jak asi vysoko bily vlny literární bouře té, viděti nejlépe z toho, že vysázené již epigrammy Čelakovkého Padesátka z mé tobolky, které měly v Musejníku býti uveřejněny, v tisku byly potlačeny a jen opisem se rozkolovaly mezi literární kruhy. — V ten čas právě vyhlášen byl nový konkurs na místo professora českého jazyka a literatury při universitě pražské. Čelakovský touže již po tom, aby hmotným svízelům svým nějaký učinil konec, zadal z nova o professuru tu; ale jakkoli navržen byl guberniem na prvním místě a mocnou měl přímluvu (neboť sám president českého Musea, hrabě Kašpar ze Šternberka, učinil ve Vídni přímluvu za Čelakovského) přece nepřátelé jeho byli mocnější a místo dostal Koubek, tehdy právě z Polska přišlý. Čelakovský měl hojné i mezi Čechy nepříznivce, jakož této doby poměry české vůbec byly z míry neutěšeny pro řevnivosť a převládání osobních prospěchů, libůstek a choutek na újmu dobré věci! Zadal též za uprázněné místo kustoda při pražské bibliothéce, ale rovněž bezvýsledně: i nevíme věru, co by si byl počal, kdyby začátkem r. 1838 a hlavní přímluvou Chmelenského nebylo se mu dostalo blibliothekářství knížecí knihovny Kinské s ročním platem 400 zl. stř., při čemž zároveň učil jistou mladou hraběnku češtině. Tím však a podporou, které se mu dostávalo napořád od zmí-

něného již Chmelenského, vytržen byl aspoň částečně z trpkého objetí bohyně Poeny. Možno si tudíž pomysliti, jaká to byla rána pro Čelakovského, když počátkem r. následujícího Chmelenského, tu vzácně ušlechtilou povahu, jež tolikerého trní a hloží zbavila jeho život a bez níž snad byl by utonul ve strázních a bídách svých, nelítostná sklátila a odchvátila Morana! Zdálo se již věru, že nebylo souzeno Čelakovskému kdy býti šťastnu a na cele spokojenu; hořký kalich, jejž mu bylo píti, jako by neměl dna ni konce.

Míra dovršena byla, když mu toho roku nebezpečně onemocněla šlechetná jeho matka, již čas po smrti otcově, ovšem už 15 let minulé, byl k sobě vzal; za těch poměrů tím bolestněji se dotklo jeho mysli, když následujícího roku také zemřela v 70. roce svém.

Ač takovýto osud a život nijak není přízniv tvorbě básnické, nedávaje duchu povznésti se nad všednost a, kdykoli by přece rozletěl se do nekonečných říší fantasie a krásy, hned jej zase strhuje a poutaje k pozemské hroudě, a jakkoli Čelakovský sám o sobě citoval slova Goetheova: „Mir ist es jetzt so zu Muthe, als wenn ich nie ein Gedicht gemacht hätte oder machen würde," a tušení choval, že „ten život básníkův, jasný a otevřený svět před ním a vůkol něho, jest pro něj ztracen a snad na vždy", přece při této stísněné náladě a skormoucenosti mysli vydal r. 1839 v překladě řadu cizonárodních písní (V. Spisů v Nár. Bibl. díl I. str. 434 nn.), nadšenou a vzletnou ódou uvítal dokončení Jungmannova Slovníku a uveřejnil opět několik písní Ohlasu českého; rozhraní pak r. 1839 až 1840 zvěčnil vydav celý *Ohlas písní českých,* k němuž hned na to přidružil třetí nesmrtelné dílo své básnické: *Růži stolistou.*

Ohlas písní českých nikterak nemůže přirovnáván býti k Ohlasu ruských písní, neboť, jak básník ám praví ve stručném ale výtečném úvodě, „jiné vzory něl před očima tuto a docela jiné tam; s jiným zde a jiným tamto zápasil živlem, tak sice, že zpěv ruský a eský téměř za dvě stěžejní strany nebo protivy národní oesie slovanské vůbec považovati se může, což hlavně tom svůj základ má, že onen jest nejvíce epické, le náš lyrické povahy, onen jest více rozjímavý, budě it pomocí obrazův a dějův a v širší i vyšší zasáhaje rostranství, tento zas jest prchavější, hravější, cit protě pronášející, předmětů — a to nejbližších — jen lehce e dotýkající a tudy v mezech mnohem užších se pohyujicí. Čítání písní ruských podobá se procházce hluboými hvozdy, mezi hustým, vysokým stromovím, vedle otvorně rozmetaných skalin, hučících řek a jezer; baení se zas písněmi českými procházce širým polem a ukami, kde oko toliko s nízkým křovím neb utěšenými ájky se potkává a sluch chřestem potůčkův aneb skřiánčím švitořením bývá zaměstknáván.“

Jako pak v Ohlase ruském básník snažil se podati šechny formy ruských písní, tak v Ohlase českém rovněž ystižen ne pouze celkovitý ráz, ale i všechny nuance eské písně a to tak trefně, že smíme říci, kterak teprve Čelakovským poznali jsme obsah a i rozsah, zvláštosti a vůbec charakter české národní písně, její jemnosť, legičnosť, která nemohla krásněji a pádněji vyslovena ýti, než slovy: že tu slzy ještě na tváři a již radosť oku, zvláště však její hlavní význak: naivnosť, žertovosť a satiru.

Jak tu básník trefil do nitra svého národa, jak odal duchem svým to, co po staletí neuvědoměle prý-

štilo se a prýští dosud ze srdce i z úst jeho, toho nejlepší důkaz podal lid sám, který si mnohé písně ihned osvojil a podnes je zpívá, jako by si je byl sám vytvořil, o původce jejich se nestaraje a neznaje ho. Vytýkáme tu jen písně: Dárek z lásky, Český sedlák, Kalendár a ne farár, Pocestný, Radost a žalost, Zmizelá radost, Cikánova píšťala atd. Ale i tvořivost uvědomělých umělců postřehla tu oživující pramen: hudebníci i výtvarníci brali a berou odtud náměty a látky ke tvorbám svým, básníci pak pokoušejí se ve směru a šlépějích Čelakovského kráčeti dále, ač dosud ovšem skoro nikomu se to nepovedlo až na Erbena, který pak jen jeden směr si vybral a to ten, jejž Čelakovský nepřekonatelně zarazil „Tomanem a lesní pannou“.

Úspěch, jakého Čelakovský dobyl svým Ohlasem českým, jest jeden z největších, jakého kdy české knize se dostalo. Vydav ještě Růži r. 1840 byl nejslavnější osobou v Čechách. Kde který časopis ve vlasti a též vynikající časopisové cizozemští přinášeli pochvalné recense o básníku našem, zároveň následkem toho poesie a literatury české vůbec bedlivěji si všímajíce. Že i ostatní národové slovanští s vřelou účastí stopovali utěšený tento rozkvět našeho básnictví, toho nejlepším důkazem jest Szukiewiczův překlad Ohlasu českého na jazyk polský a četné překlady jednotlivých básní a písní i v jiných jazycích.

Pro skromné poměry české básně Čelakovského měly význam v pravdě epochální. Kde se naskytla příležitost k tomu, v rodině i ve veřejnosti byly deklamovány, zpívány, citovány; zjednávaly přístup českému jazyku i tam, kde dosud úzkostlivě byl zabraňován a odvracen.

I Růže stolistá byla sice již částečně známa;

shrnulť básník do ní, co byl uveřejnil dříve již pode jmenem „Pomněnky Vatavské“; nebylo však možná z některých jednotlivostí utvořiti si přesný celkový soud. Cyklus tento skládající se ze 100 znělkovitých básní a rozdělený ve dva stejnoměrné velké oddíly: milostný a reflexivný, zajímav jest už tím, že básník tu vystupuje s ryze původními plody fantasie své a tedy její bohatosť, vzletnosť i horoucnosť rozvinouti a osvědčiti může.

Že pak Čelakovský v Růži stolisté jistou a velkou měrou těchto příznaků básnického genia se vyznamenal, všude uznáno s pochvalou; nelze však zapříti, že síla Čelakovského nespočívala v tomto oboru. Jsouli básně oddílu milostného prohřáty libým žárem srdce básníkova a oddíl druhý prosycen vzácnými zkušenostmi a myšlenkami, přece tu i tam, zvláště však v oddílu druhém, proklouzla nejedna básnička, jež nevyjádřena dosti jasně aniž oděna v roucho dosti obrazné ni květnaté. Ovšem byl to první pokus, myšlenky a záhady filosofické podati způsobem básnickým a byl tedy spojen s četnými obtížemi — ale celkem přece jen chyběla Čelakovskému mohutnosť a bohatosť obraznosti a vzletu, aby jasnou myšlenku vědeckou mohl překouzliti v báseň. To poznáno hned tehdy a proto v některých posudcích řečeno, že Čelakovský jsa tu básníkem chladného rozumu nedovede nadchnouti. Než on sám byl si toho dobře vědom a proto jako v omluvu pěje:

Slávy věnce do zpěvného
mne nevábí zápasu,
cit blahý jen srdce mého
vydává se v ohlasu.

Zdali mily tyto zvuky,
zda je hana nemine —
nedbám: z jednéli jen ruky
pochvala jim pokyne.

Pochvala však i takto pokynula se všech stran: jmenovitě každý jat byl kouzlem jeho verše a uměleckou protříbeností i neskonalou půvabností a lahodou řeči vůbec; láska pak k vlasti a skvostné průjevy její tu kárající, tu povzbuzující, jak kde třeba, každému práci v její prospěch vykazující, dále síla myšlenek, žádost karakterů, ryzí a mravní názor světový — to vše a jiné ještě přednosti uznávány a oceňovány bezvýminečně. Jakkoli pak dosti dlouhá již nás dělí doba od prvého vydání básní těch, přece většina jich a jmenovitě didaktické žijí a působí napořád v paměti i v srdci mládeže i všech vzdělaných Čechů vůbec a to svědčí nejlépe o jich hodnotě.

Svými dvěma Ohlasy a Růží stolistou Čelakovský stal se předním básníkem českým doby své a získal literatuře naší i sobě čestného jména i v cizině. Růží stolistou však zároveň zakončil původní svou produkci básnickou a nemáme již od té doby žádné znamenitější původní básně — vyjímaje květinové epigrammy, které pěstoval až do konce života svého.

Vydav jen ještě překlad illyrských národních písní, rokem 1840. věnoval se na dobro již filologii a vystoupil téhož ještě roku s Krátkou mluvnicí německého jazyka k vyučování na normálních hlavních a venkovských školách a s Českou dobropísemností, která ve dvou letech dočkala se druhého vydání.

Vzhledem ke všem zásluhám, kterých si Čelakovský

o literaturu českou získal, jmenován byl téhož roku v červenci mimořádným členem královské společnosti nauk, což bylo korunou slávy a uznalosti, jíž toho roku se všech stran byl zahrnut. Po prvé v ní předčítal v prosinci téhož roku a sice: O některých knihách starých obsahu nábožného, kteráž rozprava pak otištěna byla v aktech Učené společnosti (v Rozboru staročeské literatury r. 1842 vyšlém).

III.

Co ruská vláda již před lety provésti chtěla, ale za rozličnými náhodami neprovedla, to vláda pruská r. 1841 učinila skutkem. Pohnuta jsouc snahou, aby Němci mohli býti v popředí vědeckého ruchu a pokroku doby, založila při dvou svých universitách, berlínské a vratislavské, stolice jazyka slovanského, což zajisté pokládati lze za veliký úspěch slavistiky tehdy přece ještě jen z plenek vyrůstající. Aby získala výborné síly, obrátila se do Čech, kdež srovnávací jazykozpyt slovanský měl ovšem nejslavnějšího svého zástupce P. J. Šafaříka, a jala se s ním vyjednávati, by přijal stolici berlínskou. Šafařík skutečně odejel do Berlína a účastnil se tu porad, jak by stolice měla zřízena býti, ale posléze přece místo odmítl, jelikož vláda rakouská, chápajíc hrozící ztráty dosah, nabídla mu kustosství při univ. bibliothéce pražské, které Šafařík také přijal.

O Čelakovském zároveň se proslýchalo a psalo, že bude vyzván, aby převzal professuru vratislavskou. Tak skutečně se i stalo; r. 1841 již měl vyzvání i podmínky v rukou.

Ale jakkoli ve vlasti byl dosud zkusil tolik zlých časův i příkor, přece píše v té věci Vinařickému: „Výminky a plat, které se mi od pruské vlády podávají, jsou arci velmi příjemné, a přece — kdyby mi třetina toho zde byla dána — nešel bych, — patriae fines et dulcia linguimus arva. Předvídám s jistotou, že šťasten a spokojen tam nebudu."

Ovšem všecka tato dojemná příchylnost k rodné půdě přemožena byla činitelem jiným — poměry hmotnými. S dosavadními příjmy svými Čelakovský nestačil slušně vyživovati rodinu a vydržovati dům. Píše sám, že činí sobě to násilí a do ciziny jde, jsa tím jako otec povinen své rodině, „aby ona aspoň pro svou budoucnost lepšího opatření došla a tudy i dítky lepšího vychování." Bylot několik dcer a syn Ladislav r. 1834. narozený.

Šafařík navrátiv se z Berlína přinesl mu určité pozvání od ministeria na universitu vratislavskou; jelikož však sám nepřijal místa berlínského, vyvolen pro toto Čelakovský. Počátkem r. 1842 odejel do Berlína a tu si vymohl, že jej ne do Berlína, než do Vratislavi povolali. V dubnu téhož roku měl už počíti čtení. Chvatem sbíral materiál ku přednáškám, ale jak chudička byla v té příčině literatura česká! Jmenovitě nebylo ani jedné konversační knihy jazyků slovanských. Z poznání toho pojal sám pevný úmysl, že „chrestomathie taková, buď již jakkoliv, hned na prvním počátku stlouci se musí". Též nedostatek srovnávací mluvnice citelně znamenal. Potřebnost jejich přiměla jej také skutečně k tomu, že sám obě knihy zpořídil a později vydal.

V květnu odebral se do Vratislavi a prvý list odsud poslal Vinařickému. Jest pln upomínek a touhy po vlasti,

pokládal se za vyhnance a nemohl se vpraviti v poměry zdejší. Brzy po svém příjezdu onemocněl a za ním celá jeho rodina — klima vratislavské nezdálo se býti příznivo. Posluchačův měl Čelakovský v prvním čtení 5, v druhém 4, posléze střídal se počet jejich až do 12 — nejvíce Poláků. Než vedle tohoto skrovného počtu mrzelo ho ještě více, že ani ti neměli žádného zápalu pro věc samu, stěžuje si, že „chléb jest hlavní pohnutka studujících“. Mohlo by se mysliti, že takové poměry mohly podporovati zas domácí jeho studie; avšak úplná nespokojenost Čelakovského a chuďoučké bibliothéky zdejší zabraňovaly z počátku i to. Co potřeboval, musil si teprv objednávati, tak že v pěti měsících vydal přes 200 tolarů za knihy. Aby si život zpříjemnili, s Purkyní — tehdy taktéž professorem při vratislavské universitě — zřídili si „české besedy“; scházeli se totiž vždy v neděli odpoledne a zde bavili se novinkami z Čech, jichžto zvláště Čelakovský míval hojnost, jsa v nepřetržitém s vlastí spojení skrze četné přátely své, zvláště pak Vinařického, Staňka, Friče a j.: dopisy tyto vyšly v Časopise Českého Musea r. 1871 a 72. Navštívilli je pak některý Čech zde, bývalo to událostí nejradostnější. Ob čas zase Čelakovský zajel si do Čech.

Uplynul rok, ale Čelakovský ani do roka tu nezdomácněl, jak viděti ze slov jeho v psaní ze dne 1. května 1843 k Vinařickému: „Před rokem jsem“ — píše — „trávil poslední dny v Praze! Jak ten čas ubíhá — a já se i dnes ještě tak cizím býti cítím, jako první neděle — nejde to, již vidím, že se zde nikdy neujmu.“ A v květnu r. 1844 píše: „Nešťastný den, v který jsem z milé Prahy a vlasti vykročil!“

Mezi tím byla mu koncem dubna r. 1844 zemřela choť, jež v nejtrudnějších jeho chvílích rozervanou mysl

dovedla ukojovati a přikouzlovati mír a spokojenost v jeho duši. Jak oblíbena a ceněna byla ušlechtilá bytost ta i v širších kruzích, viděti ze soustrastného přípisu, jejž Čelakovskému poslal universitní rektor, z dopisů přátelských, obecné soustrasti i z četných básní, jí věnovaných v časopisech českých, když sem byla zpráva o smrti její se dostala

Nejvíce jej dotkla básnička ve Květech věnovaná „památce Marie Čelakovské“. Zavítav na prázniny do Prahy seznámil se blíže s původkyní její, dávnou přítelkou manželky své a proslulou vychovatelkou Antonii Reissovou čili, jak si z vlastenectví sama byla přezděla. Bohuslavou Rajskou, a oblíbil si ji dokonce. Přátelé Staněk a Frič, zvláště pak Vinařický při Čelakovském a Božena Němcová při Antonii přispěli, že poměr ten rychle uzrál ke sňatku, kterýž ustanoven k měsíci dubnu příštího roku. Mezidobí toto vyplněno jest rozkošnými dopisy nejvyšší srdečnosti a vroucnosti, z nichž teprve poznáváme, jak hlubokého citu Čelakovský byl schopen, jak bohaté, jemné a ušlechtilé bylo srdce jeho, jak napořád mladistvý, rozmarný i čilý byl jeho duch; smíme říci, že nezná Čelakovského, kdo nezná těchto dopisů jeho. Vyšly v Ženské bibliothéce pod názvem: Z doby probuzení.

Druhého dubna r. 1845 ve výroční svátek Čelakovského vykonána konečně svatba v Praze a Vinařický sám je oddal. Tak dostalo se Čelakovskému po druhé vzorné choti a dítkám jeho pečlivé vychovatelky a láskyplné matky. Z manželství toho narodilo se dvé synů, z nichž Jaromír r. 1846.

Přese všecky tyto nové shody okolností básnické tvořivosti nezcela nepříznivé přece z Vratislavských let

od Čelakovského nemáme žádného význačnějšího plodu — pochoval Musu na dobro. Jedině r. 1846 spořádal básnické práce své a učiniv z nich výbor i přezvav sbírku tu Spisův básnických knihy šestery, vydal ji nákladem Matice české, kdež vyšly jakožto VIII. číslo Novočeské bibliothéky. V temto uspořádání vydána jest znova v Nár. bibliothéce.

Byla tedy sbírka ta jaksi zrcadlem minulé poetické činnosti jeho ačkoli ne zcela věrným, jelikož mnoho básní původních a četné překlady zvláště písní srbských, velkoruských i maloruských a litevských nepojal ve sbírku svou, z prosy pak krásné zcela nic — což se nejspíše stalo z nějakých subjektivných motivů.

Činnosť jeho vědecká za to stávala se tím úsilovnější. Nejen že napořád pracoval o svých etymologických slovnících, ale pohroužil se tu do odboru zcela nového, do kulturní a literární historie všeslovanské. Ta také byla hlavním a zamilovaným předmětem jeho přednášek. Vedle toho nutily jej zdejší poměry k tomu, aby zvláště literaturou a mluvnicí polskou se zanášel, a studium to vedlo jej dále ke srovnávacímu badání o všech slovanských jazycích, jakož jej také přimělo ke skládání všeslovanského čtení, t. j. anthologie z literatur slovanských. Že dále pracoval v mythologii, ethnografii, bibliografii a lexikografii slovanské, že hleděl dokončiti sbírku svou přísloví, že také — zvláště v posledních letech — se zvláštní zálibou pěstoval rostlinářství, toho všeho hojné důkazy zachovaly se nám v pozůstalosti jeho.

Úcta a vážnosť k němu ve Vratislavi brzy stala se obecnou; učencové němečtí i jinonárodní rádi zastavovali se u něho, mohouce se zde také setkati s Purkyní, zvali ho, aby pracoval do německých ča-

sopisů filologických a literárních, aneb aspoň podnikli s ním korrespondenci. Vláda sama hned z počátku zvolila jej zkušebním kommissarem jazyka a literatury polské a učená společnost berlínská vyzvala jej, aby byl jejím spolupracovníkem v oboru slovanské literatury, čemuž Čelakovský vyhověl několika referáty.

Přišel rok 1848. Jako všude jinde, i v Německu na všech místech propukávaly bouře a přiostřovaly se protivy plynoucí z následků veliké revoluce francouzské; v Němcích celá řada spisovatelů již od let slovem i písmem hlásala zbudování veliké jednotné říše německé; na druhé straně po prvé po staletích zase také Slované pozvedali hlasu svého na obranu své existence a svých práv. Což divu, že jmenovitě „Velkoněmcům" hlas tento svých sousedův a spoluobyvatelův byl nemilým vzrušením ze snův a zdál se býti překážkou obmýšlenému jejich dílu? I utvořili proti nim strašáka: panslavismus. Čelakovský pobytem svým v cizině a staršími lety vůči tomuto panslavismu zajal zcela jiné stanovisko, než z jakého soudil v letech mladších. Tehdy pokládal Rusy za spasitele Slovanstva jediné a Rakousko za přirozenou nepřítelku jeho, které přál už proto brzký zánik; však hned r. 1843 psal na př. dr. Staňkovi z Vratislavi: „Naše politika není a nemůže jiná býti, leč s celým srdcem při rakouské vládě státi. — — Jiné všecky chimery, zvláště našim mladším lidem, ukážíli se jaké, co možná vyvracujte a z hlavy vypuzujte!" Nicméně nedůvěřoval Němcům, že by přáli nějakému řádu, jenž by byl i ke Slovanům spravedliv: „S Němci, s tímto úskočným lidem, nemožno se porovnati, to darmo a marno! Ten vždy jen o bezhrdlí naše ukládati bude." „Není jiné čáky pro nás, leč až se vše sesuje a jiný

nový řád věcí nastoupí", ať už by zaveden byl třeba od cizí, neněmecké moci. Když však v českých časopisech tu i tam psalo se proti straně německé, nikterak s tím nesouhlasil. „Musím se též upřímně vyznati," píše dr. Staňkovi r. 1848, „že to škádlení, vysmívání Němcův atd. v řečech a tisku hned od počátku se mi nelíbilo. Tím jste je získati nemohli, anobrž se jen tím více Čechům vzdornějšími činiti nutili, a tím se strana jejich jen sílila, a tak to bude i dále."

Někteří biografové Čelakovského praví, že prý Čelakovský choval se chladně k událostem r. 1848. Pravda jest jen, že do tohoto roku politiky nevšímal si valně, zanevřev na ni ode dob svého redaktorství. Taktéž vzdálenost jeho z Rakouska, právě když tam nebývalý ruch nastával, a řád věcí Metternichovský nemohly probuditi v něm živější interess pro politický rozvoj Rakouska. Ale pád Metternichův, bouře po všem světě a jmenovitě také ve Vratislavi rázem proměnily lhostejnost jeho k věcem veřejným v nejvyšší zaujatost. „Jaké to jaro nastává!" píše dr. Staňkovi dne 17. května 1848. „Jaké to na vše strany změny! Zprávy z Prahy a z Vídně jednou dobou k nám přišlé nás i opojily i omráčily. Skoro si člověk ani nedůvěřuje sám, máli to za sen bráti či za skutečnost, a jest mi chvílemi, jako bych se bál procitnouti ze sna. Metternich — ten tam! jaké to asi v naší říši plesání!" .... I byl Čelakovský tak zachvácen ve vír nové doby, že všeliké vědecké práce zanechal a čas trávil, jak sám píše, jen „chozením, čtením novin, hovory a jinými podobnými věcmi". Jelikož pak nechtěl čekati vždy, až co s ním přátelé sdělí o ruchu v Čechách, odebíral si dvoje české noviny: „Národní" Havlíčkovy a Konstituční Pražské —

a měl zvláště z Havlíčkových velikou radosť, jelikož „nad očekávání se ukazuje dospělosť naše i s této stránky“. Litoval při tom jediné, že sám nemohl se nikterak účastniti celého hnutí toho; přál si býti advokátem, řečníkem, aby užíti mohl toho zavanutí svobody ve prospěch lidu svého. Takto však mohl jen projevovati mínění svá v listech. A tu důtklivě naléhá na to, aby vůdcové a působitelé v novém ruchu tom co možná hleděli se zabezpečiti měšťanstva venkovského a lidu sedlského; rovněž přál, aby i šlechta, jejímž jináče nehrubě byl přítelem pro odrodilosť její, i duchovenstvo získáno bylo věci národní a by nebylo v novinách proti nim brojeno a vystupováno. A jak dobře rozuměl významu nastalé doby i jak zároveň moudře pečliv byl o budoucnosť národa dobře založenou, viděti z četných jeho tužeb po českých školách a dobrém učitelstvu. Že pak učitelstvo národní věci bylo přichylno a nová doba školství ukázala se příznivou, v to právem kladl veliké naděje.

I obrat věcí ve všech jiných státech, zvláště pak slovanských Čelakovský stopoval bedlivě a, jak listy jeho dosvědčují, dobře uměl pronikati pletivo to. Tu bál se jenom, aby Prušáci si nevyhlídli Čechy za kořisť, pokládaje to za největší neštěstí, jež by mohlo stihnouti národ. Krásnými nadějemi naplnil jej sjezd slovanský v Praze a toužil po tom, aby se ho mohl súčastniti; kdy však viděl, kteraká tu nehotovosť mínění a že sjezd „od těch přepjatých a nepolitických lidí“ (polské strany) „tak hrubě se oklamati dal“, netušil už nic dobrého celé věci a byl všecek mrzut na našince, kteří dopustili takový obrat věcí. Dokonce pak nesouhlasil s revolucí, která v Praze byla vystrojena: „to jisto,“ píše už

v červnu r. 1848 dr. Fričovi, „že kdo tuto krvavou hru započal, nehrubě národu našemu tím posloužil.“

Konstituci však uvítal rád a sliboval si od ní pro Čechy mnoho dobrého, když ne hned, zajisté později. Bylo prý jí splněno aspoň částečně přání, jež měl vzhledem k Čechám i k Rakousku. Jináče patřil velice střízlivě a jako dokonalý konservativec na př. na rokování sněmu kroměřížského. Neshledal prý zvláště v posledních rokováních mnoho moudrosti. Tak prý zvláště ve věcech náboženských vše se bralo na příliš lehkou váhu a vážilo s malým rozsudkem.

Napjetí dobou a poměry spůsobené z volna ochabovalo na všech stranách; i Čelakovský vrátil se ke svým studiím, ač nespouštěl s očí pásmo a spojitosť dějů. Nekladl však, jako již tehdy mnozí v Čechách, všechnu naději budoucnosti a všechnu váhu přítomnosti na politiku a na časopisy v úkor všeho ostatního života, zvláště duševního, nýbrž připouštěje jí důležitosť a oprávněnosť náležitou jakožto spolučiniteli šťastného a souměrného rozvoje národního, zřejmě se vyslovil, kterak „při tom vždy zůstává, že přece jen hlavní naší mocí a zbraní bude a vždy zůstane zbohacení literatury naší dobrými pracemi; vše ostatní je tuze podrobeno změnám a přechází.“

Do bouří r. 1848 měla s palmou míru vkročiti slavnosť 500letého založení university pražské. Pozvání rozeslána po všech universitách evropských, a z Vratislavi jako deputovaný vyslán Čelakovský. Se slavnosti sice sešlo, avšak přání Čelakovského, „viděti Prahu konstituční,“ bylo splněno. Vzal pak z příležitosti té také památku, jež neobyčejně jej potěšila: dostalo se mu totiž, právě když přichystal si dissertaci a peníze do

Gottink na dosažení hodnosti doktorské, jež byla jaksi při jeho postavení žádoucna, od university pražské čestného doktorátu

IV.

Dnové pobytu Čelakovského ve Vratislavi byli sečteni. Sotva se bouře politické v Rakousku uklidily, dostalo se oběma vratislavským professorům, Čelakovskému i Purkyňovi, pozvání přednášeti na universitě pražské. Byla to jakási koncesse snahám národním, které nedávno tak hlučně byly manifestovány, ale také krok ve prospěch zvelebení universit domácích.

Dlužno přiznati, že Čelakovský, jenž měl převzíti nově založenou v Praze stolici jazyků slovanských místo Šafaříka nechtějícího měniti postavení své, nesliboval si mnoho z vyjednávání o věc tu a nejednal také se zvláštní nějakou horlivostí o ni; na druhé straně však vymiňoval si za minimum jen polovici svých pevných příjmů vratislavských, t. 1200 zl.

Záležitosť byla neobyčejně rychle vyřízena. Oznámil tedy svůj odchod senátu i ministerstvu pruskému a slíbiv při tom starati se o náhradníka, opustil v srpnu r. 1849 Vratislav — 10. srpna již píše nadšený list Plánkovi z Prahy. Opět jedno jeho přání bylo vyplněno: byl zase na rodné půdě a v Praze! Nalezl tu celkem vše tak, jak to byl ve Vratislavi zvěděl z dopisův a novin; jen že odpůrcové Čechů, kteří zdáli se býti poraženi bouřemi právě minulými, vztyčovali zase hlavy, na české straně pak nebylo zcela jasno, co a jak dále; to jediné bylo jisto, že boj potrvá dále. V takovýchto poměrech nahrnulo se ovšem na Čelakovského práce nej-

rozličnější tolik, že — jak praví — ve Vratislavi ani za týden jí tolik pod ruce mu nepřicházelo, co zde za jediný den; musilť tehdy každý vzdělaný Čech pracovati na několika stranách a směrech. Byl však při tom napořád spokojen; viděti to nejlépe z dojmu, jejž celý stav českých věcí učinil naň, když do všech poměrů se zase vpravil a života národního zase se živě účastnil; jeví se v úvaze té taková rozhlednosť, objektivnosť a klidnosť, že neváháme podati ji zde jakožto charakteristikou mysli a stanoviska Čelakovského i poměrů té doby.

„Co do zevnitřního stavu našeho“, píše v květnu r. 1850 Plánkovi, „jak politického tak národního, patřím na obojí pokojnou myslí. Ovšem, tam jsme se ještě nedostali, kam by náleželo, tím méně tam, kam nyní dvě léta naděje a touhy naše horovaly; avšak ne ze všeho toho mouka bývá, co se na koš nasype, jsou i otruby. Pocouvloli se opět nazpátek a couváli se ještě, nesmí nás to mýliti; tak přes příliš strunu tu napnouti, jak prv byla, pánové ti nedovedou, a praskne zase, ano dříve; vůbec pak sobě v tomto stavu celé Evropy žádné stálosti slibovati nemůžeme na dlouhé časy, čím pak více shůry dusiti a tlačiti by se chtělo, tím ostřeji bude ze spodu vystřelovati. Pohlednemeli pak my Čechové vůkol sebe, to uznati musíme předc, že ze snažení toho posledního předc nějaké dobré ovoce nám zůstalo a zůstane; ale co získali jiní! Život náš národní posledním strkem tím popohnal se nejméně o 20 let ku předu. Už teď předc snáze bude veslovati nám dále i proti proudu . . .“

Jako při odchodu Čelakovského do Vratislavi konány četné oslavy na rozloučenou, tak i návrat jeho

do vlasti uvítán poctami vzácnými. Jmenovánť Čelakovský brzy po svém příjezdu členem výboru Matice české a současně řádným členem královské společnosti nauk. V této vlastnosti ponejprv předčítal ve schůzi dne 3. ledna 1850 pojednání své: Odkud berou počátek početní jména slovanská. Avšak práce ta — jsouc ovšem jedinou, kde básnicky filologoval — nepotkala se se souhlasem. Čelakovský odvozuje tu jmena početní ze čtyr živlů, na př. jeden, dva ze slova voda, pět, šest z vání a šelestění vzduchu atd.; nicméně zajímava jest kombinací svou a tím, na jaké scestí i střízlivý duch zablouditi může, nedrží-li se ve všem všudy jen positivné vědy. Rozpravu otiskl v Musejníku na r. 1850. Tamtéž objevil se v příštím sešitě: Kalendářík z přísloví slovanských a rok na to: Slovanská právnická přísloví — jakožto poslední ukázky velkého díla svého, k němuž se připravoval od mladosti a jež konečně pod názvem Mudrosloví národa slovanského v příslovích vydáno bylo péčí Matice České na r. 1852 a uvítáno jako plod obrové píle a práce, jakkoliv jináče neschvalováno, že spisu tomu nepřidána úvaha ni rozbor přísloví slovanských.

Nebylo pak to jediné veliké dílo, jež Čelakovský vydal za svého nového pobytu v Praze: každý rok života jeho znamenán tu četnými a vzácnými pracemi, nehledímeli ani ke přednáškám jeho universitním, jež týkaly se Rukopisu Královédvorského, staré literatury, kultury a srovnávací mluvnice slovanské a z nichž pořízena pohrobní jeho díla ceny trvalé: Čtení o srovnávací mluvnici slovanské, vyd. roku 1853 s předmluvou Šafaříkovou a s životopisem Čelakovského

od J. Malého, a Čtení o počátcích dějin vzdělanosti a literatury národův slovanských (vyšlo za redakce J. Jirečka r. 1877 rovněž nákladem Matice České). K dějinám literatury české, k nimž se chystal, nedospěl. Všeslovanské počáteční čtení však, jehož tak dávno již toužil, a sice díl I. z písemnictva polského, vydal r. 1850. Spis pořízen jest tak, že bez mluvnice přiučiti se možno jazyku i literatuře. Díl II. — z písemnictva ruského — vyšel o dvě léta později.

Roku následujícího (1851) pak vydal Dodatky ke slovníku Josefa Jungmanna, jež ovšem složeny jsou týmž duchem a spůsobem vědeckým, jakým provedl celé dílo velký nebožtík.

Od vlády rakouské Čelakovský jmenován byl zkušebním kommissarem pro jazyk český a v té vlastnosti podnes v dobré paměti se chová, bývav přísným v požadavcích, avšak spravedlivým. Posluchačové jeho nejedni vynikli jakožto horliví pěstovatelé jazyka i literatury české. Táž vláda vyzvala jej i k práci paedagogicky velmi důležité, ke složení českých čítanek. Rád vzal věc tu na se, jsa si vědom, kteraký dosah a význam taková práce má; ale vláda mezi tím dostala se do jiného proudu a tu nastalo Čelakovskému tolik potíží v té příčině, že nazýval práci tu svou křížovou cestou. Z čítanek těch tři díly do školy zavedeny jsou a některých se užívá podnes; Malý výbor z veškeré literatury české zaveden nebyl, ale jakožto výborná kniha obecně se rozšířil.

Změna systému, nepříznivá volnému rozvoji národů, a vliv, který změna ta měla i na mysl a povahu mnohých bývalých vlastenců českých vůbec rozkyselily ducha

jeho tak, že pojednou ažaž litoval odchodu svého z Prus. Přispívala k tomu také nemoc jeho, jež prorážela teď znova a oslabovala jeho tělo tak, že mu bylo i vzdáti se oblíbených už z Vratislavi vycházek botanických, jež podnikával se synem svým Ladislavem nejraději do lesů kundratických. Když pak r. 1852 ke všemu zemřela mu ještě choť, ovšem už po čtyři léta neduhem prsním churavějící, Čelakovský po jednou docela se v sebe uzavřel, neukazoval se ve společnostech a nenavštěvoval besed, které byl v Praze zřídil po vzoru vratislavských, býval nad obyčej zasmužilý a jen obnovenou satirou si ulevoval.

Od té dospíval už rychle svého konce.

Dne 25. června ulehl „úplně“, jak (dle Hanuše, jenž popsal poslední doby života Čelakovského v Koledě na r. 1853 a též — r. 1855 — jeho *život a působí* objemným spisem vylíčil) si to sám v kalendáři na smrtelném lůžku byl poznamenal. Den na to konal sice zkoušky tří kandidatů gymnas. učitelství, ale už dne 29. června bylo potřebí konsilia lékařského. Nemoc protáhla se až přes červenec a dne 5. srpna zemřel, aniž lékařové věděli, jakou vlastně nemocí. Přičiněním Purkyňovým a řízením Em. Maxa způsoben byl s tváře zesnulého odlitek sádrový.

Upřímný soucit a žal nad smrtí slavného našeho Čelakovského jevil se, jak píše Lumír z r. 1852, po celé Praze nelíčeně a vřele, a pohřeb jeho byl důstojný a tklivý, jak u takového výtečníka ovšem jinak ani očekávati nebylo.

„Hodina pohřbu určena byla šestá dne 8. srpna, již ale před pátou lidstvem se hemžily ulice okolo bytu

zemřelého — poslední Čelakovského obydlí bylo v prvním poschodí domu s číslem 187 na Novém městě. Universita, literatura i umění města našeho byly v davu lidstva bez mála úplně representovány. Kdyby právě nastalé prázdniny mnoho professorů a celé skoro studentstvo nebyly na venek odlákaly, byl by celý průvod ještě znamenitěji vzrostl. Mladíci černě odění, nejvíce žákové zvěčnělého, nesli střídavě rakev až ku bráně, obklopeni jinými, smutečné pochodně nesoucími. Před rakví kráčel v čele četného kněžstva a pod infulí veledůstojný kanovník a scholastikus Rauch. Za rakví šel pedel universitní v šubě úřední a s žezlem universitním. Valný dáv lidstva následoval s hlavou obnaženou, zvláštní to důkaz úcty pro zvěčnělého, neboť jinak v Praze obyčej, následovati rakev s hlavou pokrytou. Od brány byla mrtvola vezena až na hřbitov olšanský, kdež tři kněži v ornátech jí vstříc vyšli. Hrob byl vykopán blíže místa, kde náš arciotec Josef Jungmann odpočívá. Vedle obyčejných pohřebních písní latinských byl od čekanců budečských odzpíván český sbor, po němžto se mluviti jal kněz Václav Štulc. Řeč byla, ač improvisovaná, výtečně složena a tak dojímavá, že z mnohého oka nový proud slz vynutila. Kněz Štulc vyzýval truchlící množství u hrobu k svornosti a úsilovné práci, aby pokud možná zacelena byla hluboká rána, úmrtím takového literárního výtečníka povstalá.

